

सब-भाषा-बहाविहार-सम्प्रदाय

बुद्ध-वस-अट्टकथा

संस्करण

डॉ० पारसमति माधव सिंह

नालन्दा-महाविहार-ग्रन्थमाला

हाररज्जाणाय पकासिता

सुत्तपिटके खुट्टकनिकाये
भदन्ताचरियबुद्धदत्तत्थेरेन कता
मधुरत्थविलासिनी नाम
बुद्धवंस-अट्टकथा

प्रधान संशोधक

डॉ० नथमल टाटिया,

एम० ए०, डी० लिट्०

निदेशक

नव नालन्दा महाविहार, नालन्दा

संशोधक

डॉ० पारसपति नाथ सिंह,

एम० ए०, पी-एच. डी.

निबंधक,

नव नालन्दा महाविहार, नालन्दा

नव नालन्दा महाविहार
नालन्दा (बिहार)

(२)

मुख्य वितरक :—

चौखम्बा संस्कृत सिरीज,
गोपाल मन्दिर लेन,
पो० बा० नं० ८,
वाराणसी-१
(उत्तर प्रदेश)

मूल्य तीस रुपये मात्र

मुद्रक :—

बिहार राज्य शिक्षक सहयोग संघ लि० प्रेस,
एकजीवीशन रोड, पटना-८००००१

Nava Nālandā Mahāvihāra Publication

Published under the authority of

Government of Bihār

THE
BUDDHAVAMSA-ATTHAKATHĀ

General Editor,
Dr. Nathmal Tatia,
M. A., D. Litt.
Director,
Nava Nālandā Mahāvihāra.

Editor :
Dr. Paraspati Nath Sinha,
M. A., Ph. D.
Registrar,
Nava Nālandā Mahāvihāra

NAVA NĀLANDĀ MAHĀVIHĀRA
NĀLANDĀ (Bihar)

(४)

Sole Agents :—
M/s. Chaukhambā Sanskrit Series
Gopal Mandira Lane,
Post Box No. 8,
Varanasi-1
(U. P.)

242042
322)

Price Thirty Rupees Only

Printed by :—
Bihar Rajya Shikshak Sahayog Sangh Ltd. Press,
Exhibition Road, Patna-800001.

The Government of Bihar established the Nalanda Institute of Post-Graduate Studies and Research in Buddhist Learning and Pali (The Nava Nālanda Mahavihāra) at Nalanda in 1951 with the object, *inter alia*, to promote advanced studies and to publish works of permanent value to scholars. This Institute is one of the five others, planned by the Government as a token of their homage to the tradition of learning and scholarship for which ancient Bihar was noted. It has been doing useful work in the field of scholarship for the last twentyfive years.

As part of the programme of rehabilitating and reorientating ancient learning and scholarship, the edition and publication of the Atthakathās have been undertaken with the co operation of the scholars of the Institute. The Government of Bihar hope to continue to sponsor such projects and trust that this humble service to the work of scholarship and learning would bear fruit in the fulness of time.

The Government of India established the National Book Trust in 1962, under Section 3 of the Government of India Act, 1935. The Trust was set up to promote the publication and distribution of books in India, and to encourage the growth of the book industry. The Trust has since become a major force in the development of the book industry in India, and has published a large number of books in various fields. The Trust has also been instrumental in the establishment of book fairs and libraries throughout the country. The Trust's efforts have been instrumental in the growth of the book industry in India, and have helped to make books more accessible to the general public. The Trust has also been instrumental in the development of the book industry in India, and has helped to make books more accessible to the general public. The Trust has also been instrumental in the development of the book industry in India, and has helped to make books more accessible to the general public.

General Editor's Note

The Buddhavaṃsa-Aṭṭhakathā is being published for the first time in the Devanagari script. The Buddhavaṃsa itself was published in 1959 by our Institute in the Vol-VII of the Khuddaka Nikāya (pp. 297-384), the present editor having been also on the Board of Editors of the Volume. I am glad to say that Dr. Sinha has done his job as efficiently as he did at that time.

The publication of the full set of the Aṭṭhakathas by the Nava Nalanda Mahavihara in the Devanagari script will be a great source of inspiration to the Indian scholars to compile a comprehensive dictionary of the Pali language and also to publish an authentic Hindi translation of the entire Tipitaka.

I should thank my colleagues for their enthusiasm in the editing work of the series. Dr. Paraspati Nath Sinha will, I hope, exert himself as the Registrar. in completing the series as early as possible.

Nathmal Tatia,

Director,

Nava Nalanda Mahavihara,
Nalanda.

31-3-76

General Editor's Note

The *Buddhavarṇana-Aṭṭhakāṇṭha* is being published for the first time in the Devanagari script. The *Buddhavarṇana* itself was published in 1930 by our Institute in the Vol. VII of the *Kāśīkāvya* (pp. 205-231), the second edition having been also on the board of *Ādhyāpaka*. I am glad to say that Dr. Śrinātha has done his job admirably well at that time.

The publication of the full set of the *Aṭṭhakāṇṭha* by the *Maṇḍana Mahādhara* in the Devanagari script will be a great source of inspiration to the Indian scholars to compile a comprehensive dictionary of the Pāli language and also to publish in a modern form translations of the *Ādhyāpaka*.

I should thank my colleagues for their assistance in the editing work of the series. Dr. Bhāṇuśekhara Śastry will, I hope, exert himself as the *Redactor* in completing the series as early as possible.

Maṇḍana Mahādhara
Director
Kāśīkāvya Series

31.5.37

PREFACE

The Madhuratthavilāsinī is the Commentary on the Buddhavaṃsa written by Bhāḍantācāriya Buddhadatta Mahāthera. This Volume presents a co-ordinated edition in Devanāgarī script for the first time based on the following versions of the text:—Burmese-chaṭṭhasaṅgāyana edition, 1959; Sinhalese-Simon Hewa-vitarne Bequest series, 1922, edited by Pandit Yagirala Paññānanda Thera and Roman, edited by I. B. Horner, P. T. S. 1946.

For preparing our MSS, we have adopted the Chaṭṭhasaṅgāyana edition as our basic text, an edition that has been brought out by the efforts and sanction of an International Buddhist saṅgha consisting of the zealous holders of the orthodox Theravāda tradition. The different readings found in other versions have been given in the foot-notes.

References of quotations from canonical texts have been made to the Nalanda Devanāgarī texts and a detailed list of the same has been given in the index under the head *Uddharaṇa-sūcī*.

In punctuation and other technical matters of editing this volume, we have followed the system of our previous series for the sake of maintaining uniformity. The page numbers of the Roman and Burmese editions have been given in the margin, which will be helpful in the use of the P. T. S. Pali English Dictionary, as well as other modern publications in which references are made to the books of the Roman edition.

I owe a sincere and heart-felt gratitude to the late Ven. J. Kashyap, the Founder-Director of the Māhavihara, at whose feet I could learn Pali. It was through his kindness that I could get myself associated with the publication of the entire 41 Volumes of Devanāgarī Pali Tripitaka. What I have gained I owe to my Guru Ven. J. Kashyap. The experience that I had gained earlier was of great help in finalizing the press-copy of the Suttanipata Aṭṭhakathā which was prepared by a colleague of mine who was quite new to the job.

I Express my sincere gratefulness to my most respected teacher Dr. Nathmal Tatia, Director of the Mahavihara, at whose instance the work was taken up for publication. I also express my gratefulness to my respected teachers Prof. C. S. Upasak, M. A., Ph.D. (London), Dr. U. Dhammaratana, M. A., D. Phil and Dr. D. K.

Banerjee, M.A., Ph.D. who always gave me their valuable advice and guidance in completing this volume.

I acknowledge heart-felt thanks to my colleagues Dr. A. R. Choudhary, M. A., D. Litt, Dr. N. K. Prasad, M. A., Ph. D., Dr. N.K. Upadhyay, M. A. Ph. D., Shri M. Prasad, M. A., Dip in-Lib. Sc., and Shri K. Chaudhary, M. A. who have helped me in various ways in bringing out the book.

My sincere thanks are also due to my friend Swami Dwarikadas Sastri, a well-known editor of Sanskrit Buddhist texts who has very kindly taken the trouble of preparing the detailed index of the present text. Shri Satyendra Prasad Singh, M. A. also deserves my sincere thanks for seeing the texts through the press.

Last, my thanks are also due to the staff and authorities of the Bihar Rajya Shikshaka Sahayoga Sangh Press, Patna for the care and pains they took in printing a technical Pali text like this within a short period.

I have made every endeavour to bring out the present edition of the Buddhavaṃsa Aṭṭhakathā as correct as possible, but slips might have occurred. The readers will excuse me for the printing errors which could not be avoided because of my heavy official engagements. However a corrigenda has been appended to the book in order to facilitate a correct reading of the text.

P. N. Sinha

INTRODUCTION

Buddhavaṃsa (The Lineage of the Buddhas)—the commentary of which is being presented before the public in Devanāgarī Script—is one of the shorter books of the Khuddakanikāya, the fifth and the last nikāya (collection) of the Sutta Piṭaka. This small work contains legends in poetry of the 24 Buddhas who are supposed to have preceded Gotama Buddha in the last twelve ages (Kappa) of the world. After an introductory chapter, one chapter is dedicated to each of the 24 Buddhas.

It is interesting to note that some important event or other relating to the life of Gotama Buddha is also found in the lives of the preceding Buddhas.

It is Gotama Buddha himself, who is the narrator of the legends and speaking in the first person, he recounts who he himself was in the lifetime of each of the preceding Buddhas and how his own Buddhahood had been prophesied by them.

Although Buddhavaṃsa belongs to the latest stratum of the Pali Tipiṭaka, from an autobiographical point of view it is very important, as it throws some light on some of the principal events of Gotama Buddha's life.

Before we discuss the nature and contents of the Madhurattha-vilāsinī, the Commentary on the Buddhavaṃsa, it will not be out of place here, to give a brief resume of the nature of the Aṭṭhakathā literature in general and its purpose.

It is a well-known fact that all the available Aṭṭhakathas were written at a date much later than that of the Tipiṭaka itself. The style of the Aṭṭhakathas differs considerably in form and technique from the simple and archaic style of the Tipiṭaka.

About the general nature of the Aṭṭhakathas Dr. Malalsekera aptly remarks "The Aṭṭhakathas (or talks about the contents, meaning or purpose of various parts of the doctrine', as the word itself implies) represented the most ancient, orthodox and traditional interpretations of the Buddha's teachings. They were not so much creative as explicative and interpretative".¹

From the very earliest days of the Order the members of the Buddhist Saṅgha felt the need for an accurate interpretation of the Buddhavacana as the communal life of the entire Saṅgha depended on a correct interpretation of the original intention of the Buddha. When the Master was alive, there was opportunity on the part of his contemporary disciples to refer disputed questions direct to him and to get their doubts resolved. But even during the Master's lifetime in different Buddhist centres, formed at various places under the leadership of one or other of the famous disciples discussions, friendly interviews and analytical expositions used to take place. Some scholars are of opinion that the genesis of the exegetical literature is to be traced to these informal discussions.

Sometimes it happened that accounts of these discussions were duly reported to the Teacher and some of them were approved by him. The utterances of the disciples that won such approbation were collected by the members of the Saṅgha and especially of their respective groups and held in high esteem, honoured as much as the words of the Buddha himself. These formed the nucleus of the commentaries.

We find occasionally in the Tipiṭaka itself stray passages of a commentarial nature, added perhaps, by the compilers to bring out clearly the import of abstruse technical points of the Buddhist doctrine.

In such cases the commentary was naturally incorporated into the text and formed part of the text itself. Thus we have an old commentary embedded in the Vinaya and the Parivāra added as a supplementary annex to the whole. Then there is the Niddesa—the entire book though literally belonging to the Tipiṭaka proper, being a commentary on texts, now included in the Suttanipāta. There are passages clearly of a commentarial nature scattered throughout the Nikāyas.

In order to facilitate the learning and committing to memory the entire Theravadic canon, it was divided into sections and entrusted to various groups of disciples who made specialised studies of the same. These disciples were given the designations of Dīghabhāṅkas (reciters of the Dīghanikāya), Majjhimbhāṅkas (reciters of the Majjhima Nikāya) etc. We also hear of Vinayadharās (those who committed to memory and could recite the entire Vinayapiṭaka); Tepiṭakis (those who retained in their memory the entire collection of the Tipiṭaka). There is a very old tradition which informs us that

the commentaries on all the principal canonical books were handed down by these groups of disciples along with the texts themselves from generation to generation. On this point Dr. Malalasekera comments, "It must be borne in mind that these commentaries were not compiled in the modern sense of the word, nor did any commentaries, such as Buddhaghosa himself wrote later, exist in the Buddha's lifetime or immediately after his death. So that when Buddhaghosa mentions, in the opening stanzas of the *Sumangalavilāsinī* that the commentary to the *Dighanikaya* was, at the first council, rehearsed by 500 holy Elders, we may assume that he means, that at this meeting the meaning to be attached to the various terms—particularly to those that appear to have been borrowed from Hindu Philosophy were discussed and properly defined"¹ We must now refer to the three great scholiasts (*aṭṭhakathākāra*), who rendered yeomen's service in the field of Pali commentarial literature and by their outstanding contributions have helped to clear up some of the most obscure passages of the *Tipiṭaka*. These were Buddhaghosa, Buddhadatta and Dhammapāla. The age of Buddhaghosa ushered in the Golden age of Pali literature.

We are not concerned here with the details of the life and works of Buddhaghosa. The *Mahavaṃsa* and the *Buddhaghosuppatti* have shed much light on the career and achievements of Buddhaghosa.

Buddhadatta, the celebrated commentator of the *Buddhavaṃsa* was a senior contemporary of Buddhaghosa. Tradition has it that Buddhaghosa while going to Anurādhapura, to take up his work of translating Sinhalese *Aṭṭhakathas* into Pali met on his way Buddhadatta who was returning from Ceylon. The *Buddhaghosuppatti* very dramatically records the meeting of the two celebrities of Pali scholasticism. While their respective ships passed each other in mid-ocean, the scholars introduced themselves to each other. It appeared that Buddhadatta had been in Ceylon for the same purpose to fulfil which Buddhaghosa was journeying there. It is said that Buddhadatta requested Buddhaghosa to write out the commentaries of the three Pitakas. Buddhadatta had already written the *Jinālaṅkāra* and *Dantadhātubodhi-vaṃsa* while staying in Ceylon. Buddhadatta also further requested Buddhaghosa to send him the commentaries when they were finished so that he could summarize them.

1. Dr. G. P. Malalasekera—*The Pali literature of Ceylon*, London, 1928, pp. 89-91.

Making every allowance for exaggerations common in hagiographical literature we can accept this meeting as an historical fact.

It would not be out of place here to give a brief account of the life and works of Buddhadatta as available from the literary sources at our disposal.

Buddhadatta, the senior contemporary of Buddhaghosa and one of the foremost of the aṭṭhakathākāras, unlike most of his contemporaries, has left behind some information about himself in the colophon to his works. He was a south Indian by birth and spent most of his time in South-India. He was, however, a celebrity of the Mahavihara at Anurādhapura in Ceylon where he spent some time.

At the end of his work, the *Vinaya Vinicchaya*, we are informed that it was written by Buddhadatta of Uragapura (*Uragapurena Buddhadattena racitayam*) and the same appears at the close of the *Abhidhammāvatāra*. We are told that he compiled the *Abhidhammāvatāra* and the *Madhuratthavilāsinī* while residing in the great monastery situated on the Kāveripattana and built by Kaṇhadāsa or Khandhadāsa. The *Vinayavinicchaya* further informs us that he hailed from Tambapaṇṇi and that he composed that work in the monastery built by Venhudāsa in Bhutamaṅgla, on the bank of the Kāveri, in the central part of the Cola Kingdom, during the reign of the Kalamba, or Kalabbha King Accutavikkanta. Tambapaṇṇi has been identified with the area of the Tamraparni river in Tinnevely, Uragapura has been identified with modern Uraiyyur situated on the southern bank of the Kāveri near Tiruchirapalli (Trichinopoli), and referred to as Orthoura, the Cola capital by Ptolemy¹.

As has been already referred to, Buddhadatta was a senior contemporary of Buddhaghosa and there is much similarity in their style though their methodology differs on essential points.

It can be safely assumed that both Buddhadatta and Buddhaghosa drew their materials from a common source, the Sinhalese commentaries. The following works are traditionally ascribed to Buddhadatta—(1) *Uttarvinicchaya*, (2) *Vinayavinicchaya*, (3) *Abhidhammāvatāra*, (4) *Rūpārūpavibhāga* and (5) *Madhuratthavilāsinī*. Of these the most important works are *Abhidhammāvatāra* and the *Vinayavinicchaya*. The *Abhidhammāvatāra* is an introduction to the study of Buddhist philosophy. There is much similarity between

1. D. R. Bhandarkar, *Asoka*, University of Calcutta, 1925, P. 38.

this work and the classic work *Visuddhimagga* by Buddhaghosa, though Buddhaddatta's *Abhidhamāvatāra* is a distinct improvement on the *Visuddhimagga* as a comparative study of the methodology of the two works reveals. Dr. Malāḷasekara observes "His diction is very often less involved and ambiguous than Buddhaghosa's, his style less discursive and more graphical, his vocabulary is extraordinarily rich and he obviously profited by the labours of the earlier and yet in many ways the greater commentator".¹

The *Madhuratthavilāsinī*—the commentary on the *Buddhavaṃsa* is another work attributed to Buddhaddatta. As has been already referred to this book is a composition of legends and tales dealing with the lives of Gotama when he practised the Pāramitās during the regime of twentyfour previous Buddhas. The Commentary follows very closely the method of Buddhaghosa's works showing that the author was quite familiar with the writings of the great exegetist.

One service was rendered to Pali literature by the great commentators and that was the development of the Pali language and its use as the medium of the highest philosophical discussions. In place of the archaic style and sometimes halting language used in the suttas, we find in the aṭṭhakathas a language rich in its vocabulary, flexible in its use, elegant in structure and capable of expressing fluently all the ideas that the human mind had then conceived. It became the language of the literati and the elite and the aṭṭhakathā-cariyas used this medium with considerable skill in propounding the subtle doctrine of the Buddha.

Madhuratthavilāsinī is the commentary on *Buddhavaṃsa*, which is more or less a work of legendary nature. As such there is no scope in it for Ācariya Buddhaddatta to make use of his intellectual acumen which made the abstruse points of the *Abhidhamma* philosophy as clear as crystal and placed it within the intellectual grasp of ordinary people. Nevertheless this aṭṭhakathā presents some interesting features which we note below :

(a) At the very outset the commentator says that the work was proclaimed and recited by the Gotama Buddha himself and was handed down by an uninterrupted line of teachers and pupils (ācariya) paramparā), to the time of the 3rd council and again since then passed

1. Dr. G. P. Malalasekera—The Pali Literature of Ceylon, London, 1928 p, 108.

down on to an uninterrupted line of preceptors and disciples. According to Ācariya Buddhadatta this is the reason why the introduction of the *Buddhavaṃsa* is unlike that of other discourses of the Master. It was preached by the Master at Kapilavastu on the request of Dhammasenāpati Sāriputta.

(b) In this connection it has been mentioned in the first chapter that the invitation of King Suddhodana was conveyed by Udāyi to Lord Buddha at Rājagaha. So he set out from that place for Kapilavastu and it took 2 months to reach Kapilavastu.

(c) As has been noted before in the *Aṭṭhakathā* itself no deep and subtle doctrinal matters have been discussed. There is no problem to be solved. Only the Boddhisatta-doctrine of the *Pāramitās* has been explained in brief.

(d) *Buddhavaṃsa* presents the life stories of the 24 Buddhas in gathas. Buddhadatta has paraphrased them in prose and this is his contribution.

(e) There is a definite pattern in the presentation of the life stories of the different Buddhas. Just after the prose paraphrase the relevant gatha portion has also been given, sometimes in toto and sometimes partially. Buddhadatta follows the order of narration as given in the text. It must be noted however that *Buddhavaṃsa* is one of the latest compositions of the Pali canonical literature and its *aṭṭhakathā* is still later in point of time. By the time it was composed Mahāyāna doctrine had been completely developed and the earlier, simpler and archaic doctrine of the Buddha is conspicuous by its absence in the latest strata of Pali literature. Dr. Winternitz aptly remarks on this point, "Moreover it (*Buddhavaṃsa*) is replete with that Buddhaworship and Buddha-deification which is foreign to the earliest texts of the Tipitaka but is at its height in the Buddhist Sanskrit literature especially that of Mahāyāna".¹

(Paraspati Nath Sinha)

1. Dr. M. Winternitz—A history of Indian Literature—Vol. II 2nd. Ed., 1972 p. 162,

THE PĀLI ALPHABET IN
DEVNĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

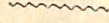
अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ ḷa	अं am

VOWELS IN COMBINATION

क ka	का kā	कि ki	की kī	कु ku	कू kū	के ke	को ko
ख kha	खा khā	खि khi	खी khī	खु khu	खू khū	खे khe	खो kho

CONJUNCTIONSONANTS

क्क kka	च्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	च्छ ñcha	ध्य dhya	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट, ट्ठ tta	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ठ्ठ ttha	न्थ ntha	य्य yya
ख्य khya	ड्ड, ड्ठ dda	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ड, ठ्ठ ddha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ण ñṇa	न्य ndha	ल्य lya
ग्व ggha	ण्ठ ñṭha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड ñḍa	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण ñṇa	न्ह nha	स्त sta
ङ्क ṅka	ण्ह ñha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख ṅkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग ṅga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ṅgha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्य tya	ब्व bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ञ्ज jja	द्द, द्द dda	ब्य bya	ह्म hma
ञ्झ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ज ñña	द्य dya	म्प mpa	ह्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

१=ā; २=i; ३=ī; ४=u; ५=ū; ६=e; ७=0

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ ०
1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

संकेत-सूची

अ० सा०	=	अट्टसालिनी
अं० नि०	=	अङ्गुत्तरनिकायो
इति०	=	इतिवृत्तकं
उदा०	=	उदानं
क० व०	=	कथावत्थु
खु० पा०	=	खुद्दकपाठो
च० पि०	=	चरियापिटक
चु० नि०	=	चुल्लनिद्देश
च० व०	=	चुल्लवग्गो
जा०	=	जातकं
थेर० गा०	=	थेरगाथा
दी० नि०	=	दीघनिकायो
ध० प०	=	धम्मपदं
ध० सं०	=	धम्मसङ्गणि
पटि० म०	=	पटिसम्भदामग्गो
परि०	=	परिवारपाठो
पाचि०	=	पाचित्तियपालि
पारा०	=	पाराजिकपालि
पे० व०	=	पेतवत्थु
म० नि०	=	मज्झिमनिकायो
म० व०	=	महावग्गो
महा० नि०	=	महानिद्देशो
विभं०	=	विभङ्गो
वि० म०	=	विसुद्धिमग्गो
वि० व०	=	विमानवत्थु
स० पा०	=	समन्तपासादिका
सु० नि०	=	सुत्तनिपातो
सु० नि० अ०	=	सुत्तनिपात-अट्टकथा
सं० नि०	=	संयुत्तनिकायो

बुद्धवंस-अट्ठकथा

विसयसूची

	पिठङ्का
गन्थारम्भकथा	३
निदानकथा	९
बाहिरनिदानं	९
अभन्तरनिदानं	१०
१. रतनचङ्कमनकण्डवण्णना	१०
२. सुमेधपत्थनाकथावण्णना	११०
३. दीपङ्कुरबुद्धवंसवण्णना	१८२
४. कोण्डञ्जबुद्धवंसवण्णना	२०१
५. मङ्गलबुद्धवंसवण्णना	२१४
६. सुमनबुद्धवंसवण्णना	२३१
७. रेवतबुद्धवंसवण्णना	२४०
८. सोभितबुद्धवंसवण्णना	२४८
९. अनोमदस्सीबुद्धवंसवण्णना	२५६
१०. पटुमबुद्धवंसवण्णना	२६४
११. नारदबुद्धवंसवण्णना	२७१
१२. पटुमुत्तरबुद्धवंसवण्णना	२८१
१३. सुमेधबुद्धवंसवण्णना	२९१
१४. सुजातबुद्धवंसवण्णना	२९८
१५. पियदस्सीबुद्धवंसवण्णना	३०५
१६. अत्थदस्सीबुद्धवंसवण्णना	३१५
१७. धम्मदस्सीबुद्धवंसवण्णना	३२१
१८. सिद्धत्थबुद्धवंसवण्णना	३२७
१९. तिस्सबुद्धवंसवण्णना	३३३
२०. फुस्सबुद्धवंसवण्णना	३३९

	पिठुङ्का
२१. विपस्सीबुद्धवंसवण्णना	३४४
२२. सिखीबुद्धवंसवण्णना	३५४
२३. वेस्सभूवुद्धवंसवण्णना	३६१
२४. ककुसन्धवुद्धवंसवण्णना	३६८
२५. कोणागमनबुद्धवंसवण्णना	३७५
२६. कस्सपवुद्धवंसवण्णना	३८२
२७. गोतमबुद्धवंसवण्णना	३९३
दूरेनिदानकथा	३९३
अविदूरेनिदानकथा	३९४
सन्तिकेनिदानकथा	४२५
२८. बुद्धपकिण्णककथा	४३५
वेमत्तकथा	४३५
अविजहितट्टानकथा	४३८
सहजातपरिच्छेद-नक्खत्तपरिच्छेदकथा	४३९
सधम्मताकथा	४३९
अनन्तरायिकधम्मकथा	४४०
निगमनकथा	४४१

बुद्धवंस-अट्टकथा

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

बुद्धवंस-अट्ठकथा

गन्थारम्भकथा^१

अनन्तजाणं करुणालयं लयं,
मलस्स बुद्धं सुसमाहितं हितं ।
नमामि धम्मं भवसंवरं वरं,
गुणाकरणं चेव निरङ्गणं गणं ॥
पञ्चाय सेट्ठो जिनसावकानं,
यं धम्मसेनापति धम्मराजं ।
अपुच्छि सत्थारमपारपारगुं,
निरङ्गणं जातिगणस्स मज्झे ॥
सुबुद्धवंसेनिध बुद्धवंसो,
विसुद्धवंसेन विनायकेन ।
हतावकासेन पकासितो यो^२,
समाधिवासेन^३ तथागतेन ॥
यावज्जकाला अविनासयन्ता,
पालिकम्मं चेव च पालियत्थं ।
कथानुसन्धि सुगतस्स पुत्ता,
यथासुतं येव समाहरिंसु ॥
तस्सेव सम्बुद्धवरन्वयस्स^४,
सदा जनानं सवनामतस्स ।

B. 1; R. 1

5

10

15

B. 2

R. 2

१. निदानवण्णना—रो० ।

२. सो—सी०, रो० ।

३. समाचितंसेन—सी० ।

४. ०वरत्वयस्स—रो० ।

- पसादपञ्चाजननस्स यस्मा,
संवण्णनानुक्कमतो पवत्ता ॥
- सक्कच्चसद्धम्मरतेन बुद्ध-
सीहेन सीलादिगुणोदितेन ।
5 आयाचितोहं सुचिरं पि कालं,
तस्मास्स संवण्णनमारभिस्सं ॥
- सदा जनानं कलिनासनस्स,
चिरट्ठितत्थं जिनसासनस्स ।
ममा पि पुञ्जोदयवुद्धियत्थं,
10 पसादनत्थं च महाजनस्स ॥
- महाविहारागतपाळिमग्ग-
सन्निस्सिता सङ्करदोसहीना ।
समासतोयं पन बुद्धवंस-
संवण्णना हेस्सति सारभूता ॥
- 15 सोतब्बरूपं पन बुद्धवंस-
कथाय अञ्जं इध नत्थि यस्मा ।
पसादनं बुद्धगुणे रतानं,
पवाहनं पापमहामलस्स ॥
- तस्मा हि सक्कच्चसमाधियुत्ता,
20 विहाय विक्खेपमनञ्जचित्ता ।
संवण्णनं वण्णयतो सुवण्णं,
निधाय कण्णं मधुरं सुणाथ ॥
- सब्बं पि हित्वा पन किच्चमञ्जं,
सक्कच्च मच्चेनिध निच्चकालं ।
25 सोतुं कथेतुं पि बुधेन युत्ता,
कथा पनायं अतिदुल्लभा ति ॥

तत्थ “बुद्धसंवण्णना हेस्सति सारभूता” ति वुत्तत्ता बुद्धवंसो ताव ववत्थपेतब्बो । तत्त्रिदं ववत्थानं—इतो हेट्ठा कप्पसतसहस्सा-
धिकेसु चतूसु असङ्खेय्येसु उप्पन्नानं पञ्चवीसतिया बुद्धानं उप्पन्नकप्पादि-
परिच्छेदवसेन पवेणिवित्थारकथा “बुद्धवंसो नामा” ति वेदितब्बो ।

स्वायं कप्पपरिच्छेदो नामपरिच्छेदो गोत्तपरिच्छेदो जाति- 5
परिच्छेदो नगरपरिच्छेदो पितुपरिच्छेदो मातुपरिच्छेदो बोधिरुक्ख-
परिच्छेदो^१ धम्मचक्कपवत्तनपरिच्छेदो अभिसमयपरिच्छेदो सावक-
सन्निपातपरिच्छेदो अग्गसावकपरिच्छेदो उपट्ठाकपरिच्छेदो अग्ग-
साविकापरिच्छेदो परिवारभिक्षुपरिच्छेदो रंसिपरिच्छेदो सरीर-
पप्माणपरिच्छेदो बोधिसत्ताधिकारपरिच्छेदो व्याकरणपरिच्छेदो 10
बोधिसत्तपधानपरिच्छेदो^२ आयुपरिच्छेदो परिनिब्बानपरिच्छेदो ति
इमेहि पाळिया आगतेहि बावीसतिया परिच्छेदेहि परिच्छिन्नो
ववत्थितो ।

पाळिअनारुळ्हो पन सम्बहुलवारो पेत्य आनेतब्बो । सो अगार-
वासपरिच्छेदो पासादत्तयपरिच्छेदो नाटकित्थिपरिच्छेदो अग्गमहेसि- 15
परिच्छेदो पुत्तपरिच्छेदो यानपरिच्छेदो अभिनिक्खमनपरिच्छेदो
पधानपरिच्छेदो उपट्ठाकपरिच्छेदो विहारपरिच्छेदो ति दसधा
ववत्थितो होति ।

तं सम्बहुलवारं पि, यथाट्ठाने मयं पन ।

दस्सेत्वाव गमिस्साम, तत्थ तत्थ समासतो ॥

सो एवं ववत्थितो पन—

केनायं देसितो कत्थ, कस्सत्थाय च देसितो ।

किमत्थाय कदा कस्स, वचनं केन चाभतो ॥

सब्बमेतं विधिं वत्वा, पुब्बमेव समासतो ।

पच्छाहं बुद्धवंसस्स, करिस्सामत्थवण्णनं ति^३ ॥

१. बोधिपरिच्छेदो—सी०, रो० ।

२. बोधिसत्तस्स०—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

B. 4

तत्थ केनायं देसितो ति अयं बुद्धवंसो केन देसितो ? सब्बधम्मेषु अप्पटिहतजाणचारेण दसबलेण चतुवेसारज्जविसारदेण धम्मराजेण धम्मस्सामिना तथागतेण सब्बञ्जुना सम्मासम्बुद्धेण देसितो ।

कत्थ देसितो ति कपिलवत्थुमहानगरे निग्रोधाराममहाविहारे
5 परमरुचिरसन्दस्सने देवमनुस्सनयननिपातभूते रतनचङ्कमे चङ्कमन्तेन देसितो ।

कस्सत्थाय च देसितो ति द्वासीतिया गातिसहस्सानं अनेककोटीनं च देवमनुस्सानं अत्थाय देसितो ।

किमत्थाय देसितो ति चतुरोधनित्थरणत्थाय^१ देसितो ।

10 कदा देसितो ति भगवा हि पठमवोधियं वीसतिवस्सानि अनिवद्धवासो हुत्वा यत्थ यत्थ फासुकं होति, तत्थ तत्थेव गत्त्वा वसि । कथं ? पठमं वस्सं इसिपतने धम्मचक्कं (सं० नि० ४-३६०; म० व०-१३; पटि० म०-४१४) पवत्तेत्वा अट्टारस ब्रह्मकोटियो अमतपानं पायेत्वा वाराणसि उपनिस्साय इसिपतने मिगदाये वसि ।

15 दुतियं वस्सं राजगहं उपनिस्साय वेळुवने महाविहारे । ततियचतुत्थानि पि तत्थेव । पञ्चमं वेसालि उपनिस्साय महावने कूटागारसालायं । छट्ठं मकुलपव्वते । सत्तमं तावतिसभवने । अट्ठमं भग्गेषु संसुमारगिरि उपनिस्साय भैसकळावने । नवमं कोसम्बियं । दसमं पालिलेय्यकवन-सण्डे । एकादसमं नाळायं ब्राह्मणगामे । द्वादसमं वेरञ्जायं । तेरसमं

20 चालियपव्वते । चुट्ठसमं जेतवनमहाविहारे । पञ्चदसमं कपिलवत्थु-महानगरे । सोळसमं आळवकं दमेत्वा चतुरासीतिपाणसहस्सानि अमतपानं पायेत्वा आळवियं । सत्तरसमं राजगहेयेव । अट्टारसमं चालियपव्वतेयेव^२ । तथा एकूनवीसतियं । वीसतिमं पन वस्सं राजगहेयेव वसि । तेन वुत्तं “भगवा हि पठमवोधियं वीसतिवस्सानि अनिवद्ध-
25 वासो हुत्वा यत्थ यत्थ फासुकं होति, तत्थ तत्थेव गत्त्वा वसी” ति ।

R. 4

ततो पट्टाय पन सावत्थियेव उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे च पुब्बारामे च धुवपरिभोगवसेन वसि ।

यदा पन सत्था बुद्धो हुत्वा बाराणसियं इसिपतने मिगदाये पठमं वस्सं वसित्वा वुट्ठवस्सो^१ पवारेत्वा उरुवेलं गन्त्वा तत्थ तयो मासे वसन्तो तेभातिकजटिले दमेत्वा भिक्खुसहस्सेहि कतपरिवारो 5 B. 5
फुस्समासपुण्णमायं राजगहं गन्त्वा द्वे मासे तत्थेव वसि, तदा बाराणसितो निक्खन्तस्स पनस्स^२ पञ्च मासा जाता । सकलो हेमन्तो अतिकन्तो । उदायित्थेरस्स आगतदिवसतो सत्तट्ठदिवसा वीतिवत्ता । सो पन फग्गुनीपुण्णमासियं चिन्तेसि “अतिकन्तो हेमन्तो, वसन्तकालो अनुप्पत्तो, समयो तथागतस्स कपिलपुरं गन्तुं” ति । सो एवं 10
चिन्तेत्वा^३ कुलनगरगमनत्थाय^४ सट्ठिमत्ताहि^५ गाथाहि गमनवण्णं वण्णेसि । अथ सत्था चस्स वचनं सुत्वा आतिसङ्गहं कातुकामो हुत्वा अङ्गमगधवासीनं कुलपुत्तानं^६ दसहि सहस्सेहि कपिलवत्थुवासीनं दसहि सहस्सेही ति सब्बेहेव वीसतिया खीणासवसहस्सेहि परिवुतो राजगहतो निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजनं गच्छन्तो राजगहतो 15
सट्ठियोजनं कपिलवत्थुपुरं^७ द्वीहि मासेहि सम्पापुणित्वा तत्थ आतीनं वन्दापनत्थं यमकपाटिहारियं अकासि । तदायं बुद्धवंसो देसितो ।

कस्स वचनं ति सावकपच्चैकबुद्धानं असाधारणं सम्मासम्बुद्धस्सेव वचनं ।

केनाभतो^८ ति आचरियपरम्पराय आभतो । अयं हि सारि- 20
पुत्तत्थेरो भद्दजी तिस्रो कोसियपुत्तो सिग्गवो मोग्गलिपुत्तो सुदत्तो धम्मिको दासको सोणको रेवतो ति एवमादीहि याव

१. वुत्थवस्सो—सी०, रो० ।

३. चिन्तेन्तो—सी०, रो० ।

५. पठममत्ताहि—रो० ।

७. कपिलपुरं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

८. केनचाभतो—सी०, रो० ।

ततियसङ्गीतिकाला आभतो, ततो उद्धं पि तेसं येव सिस्सानुसिस्सेही
ति एवं ताव आचरियपरम्पराय यावज्जकाला आभतो ति वेदितब्बो ।

एत्तावता—

“केनायं देसितो कत्थ, कस्सत्थाय च देसितो ।

5

किमत्थाय कदा कस्स, वचनं केन चाभतो” ति—

अयं गाथा वुत्तत्था होति ।

म०व०—	महावग्ग		Nālandā Devanāgarī Pali Edition
महानि०—	महानिद्देस		"
चु० नि०—	चुल्लनिद्देस		"
मि०प०—	मिलिन्दपण्हो		Bombay University Series
सं०नि०१—	संयुत्तनिकाय	(सगाथवग्ग)	Nālandā Devanāgarī Pali Edition
सं०वि०२—	"	(निदानवग्ग)	"
सं०नि०३—	"	(सल्लायतनवग्ग)	"
सं०नि०४—	"	(महावग्ग)	"
विभ०—	विभङ्ग		"

(In the foot-note)

म०—बर्मीज	संस्करण	(छट्ठसङ्गायन)
रो०—रोमन	"	(पालि टेक्स्ट सोसायटी)
सी०—सिंहल	"	(हेवावितरणे)
स्या०—स्यामीज	"	(महामकुट राजविद्यालय)
स०पा०—समन्तपासादिका		(नालन्दा संस्करण)

(In the margin)

- B. Burmese Chatṭhasaṅgāyana' edition.
R. Roman Edition (Pāli Text Society).
-

निदानकथा

बाहिरनिदानं

एवं आभतस्स पनस्स इदानी अत्थवण्णना होति, सा पनायं
अत्थवण्णना यस्मा दूरेनिदानं अविदूरेनिदानं सन्तिकेनिदानं ति
इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा व वण्णिता सुवण्णिता नाम होति ।
ये च नं सुणन्ति, तेहि समुदागमतो पट्टाय विञ्जातत्ता सुविञ्जाता
व होति, तस्मा तानि निदानानि दस्सेत्वा व वण्णयिस्सामा ।

B. 6

R. 5

5

तत्थ आदितो पट्टाय ताव तेसं निदानानं परिच्छेदो वेदितब्बो ।
तत्रायं^१ सङ्खेपतो अत्थदीपना—दीपङ्कुरदसबलस्स पादमूले कताभि-
नीहारस्स महासत्तस्स याव वेस्सन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितभवने
निब्बत्ति, ताव पवत्ता कथा दूरेनिदानं नाम । तुसितभवनतो चवित्वा
याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुतञ्जाणप्पत्ति, ताव पवत्ता कथा अविदूरे- 10
निदानं नाम । “एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डकस्स आरामे” ति च, “राजगहे विहरति वेळुवने
कलन्दकनिवापे” ति च, “वेसालियं विहरति महावने कूटागार-
सालायं” ति च एवं महाबोधिमण्डे सब्बञ्जुतञ्जाणप्पत्तितो याव
परिनिब्बानमञ्चा एतस्मिं अन्तरे भगवा यत्थ यत्थ विहासि, तं तं 15
सन्तिकेनिदानं नामा ति वेदितब्बं । एत्तावता सङ्खेपेनेव तिण्णं
दूराविदूरसन्तिकेनिदानानं वसेन बाहिरनिदानवण्णना समत्ता
होती ति ।

१. तत्थायं—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—२

अबभन्तरनिदानं

१. रतनचङ्कमनकण्डवण्णना

इदानीं पन—

१. “ब्रह्मा च लोकाधिपती सहम्पती^१,
कतञ्जली अनधिवरं अयाचथ ।
सन्तीध सत्ता’प्परजक्खजातिका,
५ देसेहि धम्मं अनुकम्पिमं पजं’ ति—

आदिनयप्पवत्तस्स अबभन्तरनिदानस्स अत्थवण्णना होति ।

B. 7

एत्थ^२ “एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दक-
निवापे” ति आदिसुत्तन्तेसु विय “एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति
कपिलवत्थुस्मिं निगोधारामे, अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा
१० तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं बुद्धवंसं अपुच्छी” ति एवमादिना
नयेन निदानं अवत्वा कस्मा “ब्रह्मा च लोकाधिपती सहम्पती, कतञ्जली
अनधिवरं अयाचथा” ति आदिना नयेन निदानं वुत्तं ति ? वुच्चते—
भगवतो सब्बधम्मदेसनाकारणभूताय ब्रह्म^३नो धम्मदेसनायाचनाय
सन्दस्सनत्थं वुत्तं ति ।

15

कदायं धम्मदेसनत्थं, अज्झिक्खो ब्रह्म^३नो जिनो ।

कदा कत्थं च केनायं, गाथा हि समुदीरिता ति ?

R. 6

वुच्चते—बुद्धभूतस्स पन भगवतो अट्ठमे सत्ताहे सत्था धम्म-
देसनत्थाय ब्रह्म^३ना अज्झिक्खो आयाचितो । तत्रायं अनुपुब्बिकथा—
महापुरिसो किर कताभिनीहारो महाभिनिक्खमनदिवसे विवट-
२० पाकटवीभच्छसयनासनचेटिका नाटकित्थियो दिस्वा अतीव संविग्ग-
हदयो पटेकदेसावच्छन्नं^४ छन्नं आमन्तेत्वा “अरिनरवरमन्थकं कण्डकं^४

१. सहम्पति—स्या०, रो० ।

३. पाटेक्क०—सी०, रो० ।

२. तत्थ—सी०, रो० ।

४. कन्थकं—सी०, रो०—एवमेव सब्बत्थ ।

नाम तुरङ्गवरमाहरा' ति कण्डकं^१ आहरापेत्वा छत्रसहायो
 वरतुरङ्गमासृह नगरद्वारे अधिवत्थाय देवताय नगरद्वारे विवटे
 नगरतो निक्खमित्वा तीणि रज्जानि तेन रत्तावसेसेन अतिक्रमित्वा
 अनोमसत्तो अनोमाय नाम नदिया तीरे ठत्वा छत्रमेवमाह "छत्र
 त्वं मम इमानि अञ्जेहि असाधारणानि^२ आभरणानि कण्डकं च 5
 वरतुरङ्गमादाय कपिलपुरं गच्छाही" ति छन्नं विस्सज्जेत्वा
 असितोरगनीलुप्पलसदिसेनासिना सकेसमकुटं छिन्दित्वा आकासे
 उक्खिपित्वा देवदत्तियं पत्तचीवरं गहेत्वा सयमेव पब्बजित्वा अनुपुब्बेन
 चारिकं चरमानो अनिलबलसमुद्धुततरङ्गभङ्गं असङ्गं गङ्गं नद्विं
 उत्तरित्वा मणिगणरंसिजालविज्जोतितराजगहं राजगहं नाम नगरं 10
 पविसित्वा तत्थ इस्सरियमदमत्तं जनं परिहासेन्तो विय च^३ उद्धत-
 वेसस्स जनस्स लज्जमुप्पादयमानो विय च वयकन्तीहि नागरजनहृद-
 यानि अत्तनि बन्धन्तो विय च^४ द्वतिसवरमहापुरिसलक्खणविराजिताय
 रूपसिरिया सब्बजननयनानि विलुम्पमानो विय च रूपीपादसञ्चरो
 पुञ्जसञ्चयो विय च पब्बतो विय च गमनेन^५ निस्सङ्गो सन्तिद्वियो 15
 सन्तमानसो युगमत्तं पेक्खमानो राजगहं पिण्डाय चरित्वा यापनमत्तं
 भत्तं गहेत्वा नगरतो निक्खमित्वा पण्डवपब्बतपस्से छायादकसम्पन्ने
 सूचिभूमिभागे^६ परमरमणीये पविवित्ते ओकासे निसीदित्वा पटिसङ्खान-
 बलेन मिस्सकभत्तं परिभुञ्जित्वा पण्डवगिरानुसारेण^७ बिम्बिसारेन
 मगधमहाराजेन महापुरिसस्स सन्तिकं गत्वा नामगोत्तं पुच्छित्वा 20
 तेन पमुदितहृदयेन "मम रज्जभागं गण्हाही" ति रज्जेन निमन्तिय-
 मानो "अलं महाराज न मय्हं रज्जेनत्थो अहं रज्जं पहाय लोक-
 हितत्थाय पधानमनुयुञ्जित्वा लोके विवटच्छेदो^८ बुद्धो भविस्सामी ति
 निक्खन्तो" ति वत्वा तेन च "बुद्धो हुत्वा सब्बपठमं मम^९ विजितं

B. 8

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. असुभरानि—सी० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. गगणो—सी०, रो० ।

६. सुभूमि—सी०, रो० ।

७. मन्दारगिरिसारेण नरसारेण—सी०,
 रो० ।

८. विवत्तच्छेदो—सी०, रो० ।

९. मय्हं—सी०, रो० ।

ओसरेय्याथा' ति वुत्तो साधू ति तस्स पटिञ्जं दत्वा आळारं च उदकं च उपसङ्कमित्वा तेसं धम्मदेसनाय सारं अविन्दन्तो ततो पक्कमित्वा उरुवेलायं छब्बस्सानि दुक्करकारिकं करोन्तो पि अमतं अधिगन्तुं असक्कोन्तो ओळारिकाहारपटिसेवनेन सरीरं सन्तप्पेसि ।

R. 7 5

तदा पन उरुवेलायं सेनानिगमे^१ सेनानिगमकुटुम्बिकस्स^२ धीता सुजाता नाम दारिका वयप्पत्ता एकस्मिं निग्रोधरुक्खे पत्थनमकासि 'सचाहं समजातिकं कुलघरं गन्त्वा पठमगब्भे पुत्तं लभिस्सामि, बलिकम्मं करिस्सामी' ति । तस्सा सा पत्थना समिज्झि । सा वेसाखपुण्णमदिवसे "अज्ज बलिकम्मं करिस्सामी" ति पातोव पायासं
 10 अनायासं परममधुरं सम्पटिपादेसि । बोधिसत्तो पि^३ तदहेव कतसरीर-पटिजग्नो भिक्खाचारकालं आगमयमानो पातोव गन्त्वा तस्मिं निग्रोधरुक्खमूले निसीदि । अथ खो पुण्णा नाम दासी तस्सा धाती रुक्खमूलसोधनत्थाय गता बोधिसत्तं पाचीनलोकधातुं ओलोकयमानं निसिन्नं सज्झाप्पभानुरज्जितं वरकनकगिरिसिखरसदिससरीरसोभं
 15 तिमिरनिकरनिधानकरं कमलवनविकसनकरं घनविवरमुपगतं^४ दिवसकरमिव तरुवरमुपगतं सुनिदिवसकरमद्दस । सरीरतो चस्स निक्खन्ताहि पभाहि सकलं च तं रुक्खं सुवण्णवण्णं दिस्वा तस्सा एतदहोसि "अज्ज अम्हाकं देवता रुक्खतो ओरुय्ह सहत्थेनेव बलिं पटिग्गहेतुकामा हुत्वा निसिन्ना" ति । सा वेगेन गन्त्वा सुजाताय
 20 एतमत्थं आरोचेसि ।

B. 9

ततो सुजाता सज्जातसद्धा हुत्वा सब्बालङ्कारेण अलङ्कुरित्वा सतसहस्सग्घनिकं सुवण्णपातिं परममधुरस्स मधुपायासस्स पूरेत्वा अपराय सुवण्णपातिया पिदहित्वा सीसेनादाय निग्रोधरुक्खाभिमुखी^५

१. सेनानीनिगमे—सी०, रो० ।

२. सेनानिकुटुम्बिकस्स—सी०, रो० ।

३. रो० नत्थि ।

४. घनविवरगतं—सी०, रो० ।

५. निग्रोधाभिमुखी—सी०, रो० ।

अगमासि । सा गच्छन्ती दूरतो व तं बोधिसत्तं रुक्खदेवतमिव सकलं
तं रुक्खं सरीरप्पभाय सुवण्णवण्णं कत्वा पुञ्ञसञ्चयमिव रूपवन्तं
निसिन्नं दिस्वा पीतिसोमनस्सजाता सुजाता^१ “रुक्खदेवता” ति
सञ्ञाय दिट्ठट्ठानतो पट्ठाय ओनतोनता गन्त्वा सीसतो तं^२ सुवण्णपातिं
ओतारेत्वा महासत्तस्स हत्थे ठपेत्वा पञ्चपतिट्ठितेन वन्दित्वा “यथा 5
मम मनोरथो निप्फन्नो, एवं तुम्हाकं पि निप्फज्जतु” ति वत्वा
पक्कामि ।

अथ खो बोधिसत्तो पि सुवण्णपातिं गहेत्वा नेरञ्जराय नदिया
तीरं गन्त्वा सुप्पतिट्ठितस्स नाम तित्थस्स तीरे सुवण्णपातिं ठपेत्वा
न्हत्वा पच्चुत्तरित्वा एकूनपञ्ञासपिण्डे करोन्तो तं पायासं 10
परिभुञ्जित्वा “सचाहं अज्ज बुद्धो भविस्सामि^३, अयं सुवण्णपातिं
पटिसोतं गन्त्वा काळस्स नाम नागराजस्स भवनं पविसित्वा तिण्णं
बुद्धानं थालकानि उक्खिपित्वा तेसं हेट्ठा अट्ठासि ।

महासत्तो तत्थेव वनसण्डे दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायन्हसमये
सोत्थियेन नाम तिणहारकेन महापुरिसस्स आकारं जत्वा दिन्ना अट्ठ 15
तिणमुट्ठियो गहेत्वा बोधिमण्डमारुह दक्खिणदिसाभागे अट्ठासि ।
सो पन पदेसो पदुमिनिपत्ते^४ उदकबिन्दु विय अकम्पित्थ । महापुरिसो^५
“अयं पदेसो^६ मम गुणं धारेतुं असमत्थो” ति पच्छिमदिसा-
भागमगमासि । सो पि तथेव कम्पित्थ । पुन उत्तरदिसाभागमगमासि ।
सो पि तथेव कम्पित्थ । पुन पुरत्थिमदिसाभागमगमासि । 20
तत्थ पल्लङ्कप्पमाणट्ठानं निच्चलं अहोसि । महापुरिसो “इदं ठानं
किलेसविद्धंसनट्ठानं” ति सन्निट्ठानं कत्वा तानि तिणानि अग्गे
गहेत्वा चालेसि । तानि तूलिकग्गेन परिच्छिन्नानि विय अहेसुं ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. भवामि—सी०, रो० ।

३. बोधिसत्तो—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. ०पन्ने—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

बोधिसत्तो “बोधिं अपत्त्वा व इमं पल्लङ्कं न भिन्दिस्सामी” ति
चतुरङ्गवीरियं अधिदृष्ट्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा बोधिवक्खन्धं पिट्ठितो
कत्वा पुरत्थाभिमुखो निसीदि ।

B. 10

तङ्खणञ्जेव सब्बलोकाभिहारो मारो बाहुसहस्सं मापेत्वा
5 दियद्वयोजनसत्तिकं हिमगिरिसिखरसदिसं गिरिमेखलं नाम अरिवर-
वारणं^१ वरवारणं अभिरुह^२ नवयोजनिकेन धनुअसिफरसुसरसत्ति-
सबलेनातिबहलेन^३ मारबलेन^४ सम्परिवुतो समन्ता^५ पब्बतो विय
अज्झोत्थरन्तो महासपत्तं विय महासत्तं समुपागमि । महापुरिसो
सूरिये धरन्तेयेव^६ अतितुमूलं मारबलं विधमित्वा विकसितजयसुमन-
10 कुसुमसदिसस्स चीवरस्स उपरि पतमानेहि रत्तपवालङ्कुरसदिस-
रुचिरदस्सनेहि बोधिरुक्खङ्कुरेहि पीतिया विय पूजियमानो एव
पठमयामे पुब्बेनिवासानुस्सतिआणं लभित्वा^७ मज्झिमयामे दिब्ब-
चक्खुआणं विसोधेत्वा पच्छिमयामे पटिच्चसमुप्पादे आणं ओतारेत्वा
वट्टविवट्टं सम्मसन्तो अरुणोदये बुद्धो हुत्वा—

15

“अनेकजातिसंसारं, सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।

गहकारं^८ गवेसन्तो, दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥

गहकारक दिट्ठोसि, पुन गेहं न काहसि ।

सब्बा ते फासुका भग्गा, गहकूटं विसङ्खतं ।

विसङ्खारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्झगा”

20

(ध० प०-३२) ति—

इमं उदानं उदानेत्वा^९ सत्ताहं विमुत्तिसुखपटिसेवनेन वीतिनामेत्वा
अट्टमे दिवसे समापत्तितो वुट्ठाय देवतानं कङ्खं अत्वा तासं कङ्खाविध-
मनत्थं आकासे उप्पत्तित्वा यमकपाटिहारियं दस्सेत्वा तासं कङ्खं

१. अरिवारणं—सी०, रो० ।

२. आरुह—सी०, रो० ।

३. बलेन—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. समन्ततो—सी०, रो० ।

६. धरमानेयेव—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. गहकारकं—सी० ।

९. उदानेन्तो—सी० ।

विधमित्वा पल्लङ्कतो ईसकं पाचीननिस्सिते उत्तरदिसाभागे ठत्वा
“इमस्मिं वत मे पल्लङ्के सब्बञ्जुतञ्जाणं पटिविद्धं” ति चत्तारि
असङ्खेय्यानि कप्पसतसहस्सं च पुरितानं पारमीनं फलाधिगमट्टानं
पल्लङ्कं चेव बोधिरुक्खं च अनिमिसेहि अक्खीहि ओलोकयमानो सत्ताहं
वीतिनामेसि, तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जातं ।

5

अथ पल्लङ्कस्स च ठितट्टानस्स च अन्तरे^१ पुरत्थिमपच्छिमतो
आयते रतनचङ्कमे चङ्कमन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि, तं ठानं
रतनचङ्कमचेतियं^२ नाम जातं । ततो पच्छिमदिसाभागे देवता
रतनघरं नाम मापेसुं, तत्थ पल्लङ्केन निसीदित्वा अभिधम्मपिटकं
विसेसतो चेत्थ अनन्तनयसमन्तपट्टानं^३ विचिनन्तो सत्ताहं वीति-
नामेसि । तं ठानं रतनघरचेतियं नाम जातं । एवं बोधिसमीपेयेव
चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चमे सत्ताहे बोधिरुक्खमूला येन
अजपालनिग्रोधो तेनुपसङ्कमि, तत्था^४ पि धम्मं विचिनन्तोयेव
विमुत्तिसुखं च पटिसंवेदेन्तो अजपालनिग्रोधे सत्ताहं वीतिनामेसि ।

R. 9

10

B. 11

एवं अपरं सत्ताहं मुचलिन्दे निसीदि । तस्स निसिन्नमत्तस्सेव
भगवतो सकलचक्रवाळगम्भं पूरेन्तो महाअकालमेघो उदपादि । तस्मिं
पन उप्पन्ने मुचलिन्दो नागराजा चिन्तेसि “अयं महामेघो सत्थरि मय्हं
भवनं पविट्ठमत्ते उप्पन्नो वासागारमस्स लद्धुं वट्ठती” ति । सो
सत्तरतनमयं देवविमानसदिसं दिब्बविमानं निम्मिनितुं समत्थो पि
“एवं कते न मय्हं महप्फलं भविस्सति, दसबलस्स कायवेय्यावच्चं
करिस्सामी” ति अतिमहन्तं अत्तभावं कत्वा सत्थारं सत्तक्खत्तुं
भोगेहि परिक्खिपित्वा उपरि महन्तं फणं कत्वा अट्ठासि । अथ भगवा
परिक्खेपस्स अन्तोव महति ओकासे सब्बरतनमये पच्चग्घपल्लङ्के^५

15

20

१. अन्तरा—सी०, रो० ।

२. ०चङ्कमन०—सी०, रो० ।

३. अनन्तनयं०—सी०, रो० ।

४. तत्रापि—सी०, रो० ।

५. मण्डपेपल्लङ्के—सी०, रो० ।

उपरि^१ विनिग्गलन्तविविधसुरभिकुसुमदामविताने विविधसुरभिगन्ध-
वासिते गन्धकुटियं विहरन्तो विय विहासि । एवं भगवा तं सत्ताहं
तत्थ वीतिनामेत्वा ततो अपरं सत्ताहं राजायतने निसीदि । तत्था
पि विमुत्तिसुखपटिसंवेदियेव । एत्तावता सत्तसत्ताहानि परिपुण्णानि
5 अहेसुं । एत्थन्तरे भगवा भानसुखेन फलसुखेन च^२ वीतिनामेसि ।

अथस्स सत्तसत्ताहातिक्रमे “मुखं धोविस्सामी” ति चित्तं उप्पज्जि ।
सक्को देवानमिन्दो अगदहरीतकं आहरित्वा अदासि । अथस्स सक्को
नागलतादन्तकट्टं च मुखधोवनउदकं च अदासि । ततो भगवा दन्तकट्टं
खादित्वा अनोतत्तदहोदकेन मुखं धोवित्वा राजायतनमूले निसीदि ।
10 तस्मिं समये चतुहि लोकपालेहि उपनीते पच्चग्घे सेलमये पत्ते तपुस्स-
भल्लिकानं^३ वाणिजानं मन्थं च मधुपिण्डिकं च पटिग्गहेत्वा परिभुञ्जित्वा
पच्चागन्त्वा अजपालनिग्रोधरुक्खमूले^४ निसीदि । अथस्स तत्थ निसिन्न-
मत्तस्सेव अत्तना अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरभावं पच्चवेक्खन्तस्स
सब्बबुद्धानं आचिण्णो “अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुद्दसो
15 दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डितवेदनीयो”
(दी०नि० २-२९; म०नि० २-२१७; सं० नि० १-१३७; म० व०-६)
ति परेसं धम्मं अदेसेतुकामताकारप्पत्तो^५ परिवितक्को उदपादि ।

B. 12
R. 10

अथ ब्रह्मा सहम्पति दसबलस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय
“नस्सति वत भो लोको, विनस्सति वत भो लोको”
20 (सं० नि० १-१३७; म० नि० १-२१८; म० व०-६) ति वाचं
निच्छारेन्तो दससहस्सचक्कवाळब्रह्मगणपरिवुतो सक्कसुयामसन्तुसितपर-
निम्मितवसवत्तीहि अनुगतो आगन्त्वा भगवतो पुरतो पातुरहोसि ।
सो अत्तनो पतिट्ठात्थाय पथविं^७ निम्मिनित्वा दक्खिणं जाणुमण्डलं

१. ०च—सी०, रो० ।

२. चेव—सी०, रो० ।

३. तपस्सु०—सी०, रो० ।

४. ०निग्रोधमूले—सी०, रो० ।

५. अदेसेतुकामाकारप्पत्तो—सी०, रो० । ६-६. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

७. पठविं—सी०, रो०—एवं सब्बत्थ ।

पथवियं निहन्त्वा जलजामलाविकल^१ कमल मकुलसदिसं दसनखस-
मोधानसमुज्जलमञ्जलिं सिरस्मिं कत्वा “देसेतु भन्ते भगवा धम्मं,
देसेतु सुगतो धम्मं, सन्ति सत्ता अप्परजक्खजातिका, अस्सवनता
धम्मस्स परिहायन्ति, भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो” (सं० नि०-
१-१३८; म० व०-७) ति—

5

पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे,
धम्मो असुद्धो समलेहि चिन्तितो ।

अपापुरेतं अमत्तस्स द्वारं,
सुणन्तु धम्मं विमलेनानुबुद्धं ॥

सेले यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो,
यथापि पस्से जनतं समन्ततो ।

10

तथूपमं धम्ममयं सुमेध,
पासादमारुह्य समन्तचक्खु ।

सोकावतिण्णं जनतमपेतसोको,
अवेक्खस्सु जातिजराभिभूतं ॥

15

उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम,
सत्थवाह अनण विचर लोके ।

देसेतु भगवा धम्मं,
अञ्जातारो भविस्सन्ती”

(म०नि० १-२१८; सं० नि० १-१३८;
म० व० ७, ८, ९) ति—

20

“ननु तुम्हेहि ‘बुद्धो बोधेय्यं तिण्णो तारेय्यं मुत्तो मोचेय्यं’ ति—

१. जलमानामलाविकल—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—३

B. 13

‘किं मे अञ्जातवेसेन, धम्मं सच्चिकतेनिध ।

सब्बञ्जुतं पापुणित्वा, तारयिस्सं सदेवकं^१

(बु० वं०-३०९) ति-

R. 11

“पत्थनं कत्वा^२ पारमियो^३ पूरेत्वा^३ सब्बञ्जुभावं^४ पत्तो” ति
 5 च, “तुम्हेहि धम्मे अदेसियमाने को हि नाम अञ्जो धम्मं देसेस्सति,
 किमञ्जं लोकस्स सरणं ताणं लेणं परायनं” ति च एवमादीहि
 अनेकेहि नयेहि भगवन्तं धम्मदेसनत्थं अयाचि । तेन वुत्तं “बुद्धभूतस्स
 पन भगवतो अट्ठमे सत्ताहे सत्था धम्मदेसनत्थाय ब्रह्मना आया-
 चितो” ति ।

10 इदानी “कदा कत्थ च केनायं, गाथा हि समुदीरिता” ति इमेसं
 पञ्चानं विस्सज्जनाय ओकासो अनुप्पत्तो^५ । तत्थ कदा वुत्ता ति ?
 पठममहासङ्गीतिकाले वुत्ता । पठममहासङ्गीति नामेसा सङ्गीतिक्खन्धे
 (चु० व०-४०६) वुत्तनयेनेव वेदितब्बा । कत्थं^६ केन वुत्ता ति ?
 भगवति किर^७ परिनिब्बुते राजगहनगरे वेभारपब्बतपस्से सत्तपणि-
 15 गुहाद्वारे विजितसब्बसत्तुना अजातसत्तुना मगधमहाराजेन धम्म-
 सङ्गायनत्थं कारिते परिपुण्णचन्दमण्डलसङ्कासे दट्ठब्बसारमण्डे मण्डपे
 धम्मासनगतेनायस्मता आनन्दत्थेरेन “ब्रह्मा च लोकाधिपती” ति
 अयं गाथा वुत्ता ति वेदितब्बा । अयमेत्थं^८ गाथासम्बन्धो^९ ।

एत्तावता-

20

“कदायं धम्मदेसनत्थं, अजिभट्ठो ब्रह्मनाजिनो ।

कदा कत्थ च केनायं, गाथा हि समुदीरिता” ति-

१. सदेवके—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

५. ०ति—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

९. गाथाय०—सी०, रो० ।

२. करित्वा—सी०, रो० ।

४. ०भावो—सी०, रो० ।

६. तत्थ—सी०, रो० ।

८. अयमस्सा—सी०, रो० ।

अयं पि गाथा वृत्तत्वा होति । एवं इमिना सम्बन्धेन वृत्ताय पनस्सा अनुत्तानपदवर्णनं करिस्साम^१ ।

तत्थ ब्रह्मा ति ब्रूहितो तेहि तेहि गुणविसेसेही ति ब्रह्मा । अयं पन ब्रह्म-सद्दो महाब्रह्मब्राह्मणतथागतमातापितुसेट्ठादीसु दिस्सति^२ । तथा हि “द्विसहस्सो^३ ब्रह्मा” ति (म० नि० ३-१६४) आदीसु 5 महाब्रह्मा^४ ति अधिप्पेतो ।

“तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्खु,
लोकन्तगू सब्बभवातिवत्तो ।
अनासवो सब्बदुक्खप्पहीनो,
सच्चव्हयो ब्रह्म उपासितो मे”

B. 14

10

(सु० नि०-४३९) ति—

एत्थ ब्राह्मणो^५ । “ब्रह्मा ति खो भिक्खवे तथागतस्सेतं अधिवचनं” ति एत्थ तथागतो । “ब्रह्मा ति मातापितरो पुब्बाचरिया ति वुच्चरे” (अं० नि० १-१२२; इ० वु०-२५६; जा० २-८७) ति एत्थ माता-पितरो^६ । “ब्रह्मचक्कं पवत्तेती” (म० नि० १-९८; सं० नि० २-२५; 15 अं० नि० २-१०, २८०; पटि० म०-४३३) ति एत्थ सेट्ठो^७ अधिप्पेतो । इध पन पठमज्झानं पणीतं भावेत्वा पठमज्झानभूमियं निव्वत्तो कप्पायुको महाब्रह्मा अधिप्पेतो । च-सद्दो सम्पिण्डनत्थो, ब्रह्मा च अज्जे च दससु चक्कवाळसहस्सेसु ब्रह्मानो चा ति अत्थो, पदपूरणमत्तो वा । लोकाधिपती ति एत्थ लोको ति सङ्खारलोको सत्तलोको ओकासलोको 20 ति तयो लोका । तेसु इध सत्तलोको अधिप्पेतो । तस्स इस्सरो अधिपती ति लोकाधिपति, लोकेकदेसस्सा पि अधिपति लोकाधिपती ति वुच्चति देवाधिपति नराधिपति विय ।

R. 12

१. करिस्सामि—सी०, रो० ।

२. दस्सति—रो० ।

३. सहस्सो—सी०, रो० ।

४. ०ब्रह्मा—सी०, रो० ।

५. ब्राह्मणे—सी०, रो० ।

६. ०पितुसु—सी०, रो० ।

७. सेट्ठे—सी०, रो० ।

- सहम्पती ति सो किर कस्सपस्स भगवतो सासने सहको नाम
थेरो पठमज्झानं निब्बत्तेत्वा अपरिहीनज्झानो जीवितपरियोसाने
पठमज्झानभूमियं कप्पायुकमहाब्रह्मा^१ हुत्वा निब्बत्तो, तत्र पन नं
“सहम्पति ब्रह्मा” ति सञ्ज्ञानन्ति । “सहकपती” ति वत्तब्बे
5 अनुस्सारागमं^२ कत्वा रुळ्हीवसेन “सहम्पती” ति वदन्ति ।
कतञ्जली ति कतञ्जलिको, अञ्जलिपुटं सिरसि कत्वा ति अत्थो ।
अनधिवरं ति अच्चन्तवरो अधिवरो नास्स अत्थी ति अनधिवरो, न
ततो अधिको वरो अत्थी ति वा अनधिवरो, अनुत्तरो ति अत्थो, तं
अनधिवरं । अयाचथा ति अयाचित्थ अज्जेसि ।
- 10 इदानि यस्सत्थाय सो भगवन्तं अयाचि, तमतथं दस्सेतुं “सन्तीध
सत्ता” ति आदि वुत्तं । तत्थ सन्ती ति संविज्जन्ति उपलब्भन्ति,
बुद्धचक्खुस्स आपाथं आगच्छन्ता अत्थी ति अत्थो । इधा ति अयं
B. 15 देसापदेसे^३ निपातो । स्वायं कत्थचि सासनं उपादाय वुच्चति ।
यथाह “इधेव भिक्खवे समणो, इध दुतियो समणो, इध ततियो
15 समणो, इध चतुत्थो समणो, सुञ्जा परप्पवादा समणेभि^४ अञ्जेही^५”
(म० नि० १-९०; दी० नि० २-११७; अं० नि० २-२५३) ति ।
कत्थचि ओकासं । यथाह—

“इधेव तिट्ठमानस्स, देवभूतस्स मे सतो ।

पुनरायु च मे लद्धो, एवं जानाहि मारिसा”

(दी० नि० २-२१४) ति ॥

20

कत्थचि पदपूरणमत्तमेव होति । यथाह “इधाहं भिक्खवे भुत्तावी
अस्सं पवारितो” (म० नि १-१८) ति । कत्थचि लोकं उपादाय ।
यथाह “इध तथागतो लोके उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाया”

१. कप्पायुको—सी०, रो० ।

२. अनुस्सारागमं—सी०, रो० ।

३. ०पदेसो—रो० ।

४. समणेहि—सी०, रो० ।

५. अञ्जे—सी०, रो० ।

(अ० नि० १-२०) ति । इधा पि लोकमेव उपादाय वृत्तो ति वेदितव्वो । तस्मा इमस्मिं सत्तलोके ति अत्थो । सत्ता ति रूपादीसु खन्धेसु छन्दरागेन सत्ता विसत्ता आसत्ता लग्गा लगिता ति^१ सत्ता^१, सत्ता^२ ति पाणिनो वुच्चन्ति । रुळ्हीसद्देन पन वीतरागेसु पि अयं वोहारो वत्ततियेव ।

5

अप्परजक्खजातिका ति पञ्चामये अक्खिम्हि अप्पं परित्तं रागदोसमोहरजं एतेसं एवंसभावा च ते ति अप्परजक्खजातिका, अप्पं रागादिरजमेव वा येसं ते अप्परजक्खा, ते^३ अप्परजक्खसभावा अप्परजक्खजातिका ति^४ एवमेत्थ अत्थो दट्ठव्वो^४ । तेसं अप्परजक्खजातिकानं । “सत्तानं” ति विभक्तिविपरिणामं कत्वा “देसेहि धम्मं” ति इमिना सम्बन्धं कत्वा अत्थो दट्ठव्वो । देसेही ति आयाचनवचनमेतं, देसेहि कथेहि उपदिसा ति अत्थो । धम्मं ति एत्थ अयं धम्म-सदो परियत्ति समाधिपञ्चा पकति सभावसुञ्जता पुञ्जआपत्तिअेय्य चतुसच्चधम्मादीसु दिस्सति । तथाहि “इध भिक्खु धम्मं परियापुणाति सुत्तं गेय्यं वेय्याकरणं ... पे० ... वेदल्लं” (म० नि० १-१७८; 15 अ० नि० २-१०८) ति आदीसु परियत्तिय दिस्सति । “एवंधम्मा ते भगवन्तो अहेसु” ति आदीसु समाधिम्हि ।

10 R. 13

15

“यस्सेते चतुरो धम्मा, वानरिन्द यथा तव ।

सच्चं धम्मो धिति चागो, दिट्ठं सो अतिवत्तती”

(जा० १-५७) ति—

20

आदीसु पञ्चाय । “जातिधम्मा जराधम्मा, अत्थो मरणधम्मिनो” (अ० नि० १-१३५) ति आदीसु पकतियं । “कुसला धम्मा अकुसला धम्मा अब्याकता धम्मा” (ध० सं०-३) ति आदीसु सभावे । “तस्मिं खो पन समये धम्मा होन्ति खन्धा होन्ती” (ध० सं०-३७) ति

B. 16

१-१. पत्ता—सी०, रो० ।

२. सम्पत्ता—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

आदीसु सुञ्जतायं । “धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाती” (सु० नि०-२९६; थेर० गा०-२९०; जा० १-२०७) ति आदीसु पुञ्जे । “द्वे अनियता धम्मा” ति आदीसु आपत्तियं । “सब्बे धम्मा सब्बाकारेण बुद्धस्स भगवतो आणमुखे^१ आपाथं आगच्छन्ती” (महा० नि०-३०३; 5 चु० नि०-१८५) ति आदीसु जेय्ये । ‘दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो’ (दी० नि० १-३४; म० व० २०) ति आदीसु चतुसच्चधम्मे । इधा पि चतुसच्चधम्मे दट्ठब्बो । अनुकम्पा ति अनुकम्पं अनुदयं करोहि । इमं ति पजं निदिसन्तो आह । पजं ति पजातत्ता पजा, तं पजं, सत्तनिकायं^२ संसारदुक्खतो मोचेही ति अधिप्पायो । केचि पन—

10

भगवा ति लोकाधिपती नरुत्तमो,
कतञ्जली ब्रह्मगणेहि याचितो” ति—

पठन्ति । एत्तावता सब्बसो अयं गाथा वुत्तत्था होति ।

अथ भगवतो तं ब्रह्मनो सहम्पतिस्स आयाचनवचनं सुत्वा
अपरिमितसमयसमुदितकरुणाबलस्स दसबलस्स परहितकरणनिपुण-
15 मतिचारस्स सब्बसत्तेसु ओकासकरणमत्तेन महाकरुणा उदपादि । तं
R. 14 पन भगवतो करुणुप्पत्तिं दस्सेन्तेहि सङ्गीतिकाले सङ्गीतिकारकेहि—

२. “सम्पन्नविज्जाचरणस्स तादिनो,
जुतिन्धरस्सन्तिमदेहधारिनो ।
तथागतस्सप्पटिपुग्गलस्स,
20 उप्पज्जि कारुञ्जता सब्बसत्ते” ति—

अयं गाथा ठपिता ।

तत्थ सम्पन्नविज्जाचरणस्सा ति सम्पन्नं नाम तिविधं परिपुण्ण-
समङ्गिमधुरवसेन । तत्थ—

“सम्पन्नं सालिकेदारं, सुवा भुञ्जन्ति कोसिय ।

पटिवेदेमि ते ब्रह्म, न नं वारेतुमुस्सहे”

(जा० १-२६८) ति—

इदं परिपुण्णसम्पन्नं नाम । “इमिना पातिमोक्खसंवरेण उपेतो होति
समुपेतो उपगतो समुपगतो सम्पन्नो समन्नागतो” (वि०-२९६) ति 5
इदं समङ्गिसम्पन्नं नाम । “इमिस्सा भन्ते महापथविया हेट्ठिमतलं
सम्पन्नं, सेय्यथापि^१ खुद्दमधुं अनीलकं, एवमस्सादं” (पारा०-९) ति
इदं मधुरसम्पन्नं नाम । इध परिपुण्णसम्पन्नं पि समङ्गिसम्पन्नं पि
युज्जति । विज्जा ति पटिपक्खधम्मे विज्झनट्टेन^२ विदितकरणट्टेन
विन्दितब्बट्टेन च विज्जा । ता पन तिस्सो पि विज्जा^३ अट्ट पि विज्जा । 10
तिस्सो^४ विज्जा^५ भयभेरवसुत्ते (म० नि० १-२३) आगतनयेनेव
वेदितब्बा, अट्ट अम्बट्टसुत्ते (दी० नि० १-७६) । तत्र हि विपस्सना-
आणेन^६ मनोमयिद्विया च सह छ अभिज्जा परिग्गहेत्वा अट्ट विज्जा
वुत्ता । चरणं ति सीलसंवरो इन्द्रियेषु गुत्तद्वारता भोजने मत्तञ्जुता
जागरियानुयोगो सद्धा हिरी^६ ओत्तप्पं बाहुसच्चं आरद्धवीरियता 15
उपट्ठितस्सतिता पञ्चासम्पन्नता चत्तारि रूपावचरज्झानानी ति इमे
पन्नरस धम्मा वेदितब्बा । इमेयेव हि पन्नरस धम्मा यस्मा एतेहि
चरति अरियसावको गच्छति अमतं दिसं, तस्मा “चरणं” ति वुत्ता ।
यथाह “इध महानाम अरियसावको सीलवा होती” (म० नि० २-२१)
ति सब्बं मज्झिमपण्णासके वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । विज्जा च चरणं च 20
विज्जाचरणानि, सम्पन्नानि परिपुण्णानि विज्जाचरणानि यस्स सोयं
सम्पन्नविज्जाचरणो, विज्जाचरणेहि सम्पन्नो समङ्गीभूतो, समन्नागतो
ति वा सम्पन्नविज्जाचरणो । उभयथा पि अत्थो युज्जतेव, तस्स
सम्पन्नविज्जाचरणस्स (स० पा० १-१०२) ।

१. ०नाम—सी०, रो० ।

२. ०च—सी०, रो० ।

३. ०छपि—सी०, रो० ।

४-४. सेसा—सी०, रो० ।

५. ०च—सी०, रो० ।

६. हिरि—सी०, रो० ।

R. 15 तादिनो ति 'इट्ठे पि तादी अनिट्ठे पि तादी' ति आदिना नयेन^१ महानिट्ठेसे (महा० नि०-९६) आगततादिलक्खणेन तादिनो, इट्ठानिट्ठादीसु अविकारस्स तादिसस्सा ति अत्थो । जुतिन्धरस्सा ति जुतिमतो, युगन्धरे सरदसमये^२ समुदितदिवसकरातिरेकतरसस्सिरिक-
5 सरीरजुतिविसरधरस्सा^३ ति अत्थो । "पञ्जापज्जोतधरस्सा" ति वा^४ वत्तुं वट्ठति । वुत्तञ्हेतं—

B. 18 "चत्तारो लोके पज्जोता, पञ्चमेत्थ न विज्जति ।
दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभा ति चन्दिमा ॥
अथ अग्नि दिवारत्ति, तत्थ तत्थ पभासति ।
10 सम्बुद्धो तपतं सेट्ठो, एसा आभा अनुत्तरा"
(सं० नि० १-१६, ४४) ति ॥

तस्मा उभयथा पि सरीरपञ्जाजुतिविसरधरस्सा ति अत्थो । अन्तिमदेहधारिनो ति सब्बपञ्चिमसरीरधारिनो, अपुनब्भवस्सा ति अत्थो ।

15 तथागतस्सा ति एत्थ अट्ठहि कारणेहि भगवा "तथागतो" ति वुच्चति, कतमेहि अट्ठहि ? तथा आगतो ति तथागतो, तथा गतो ति तथागतो, तथलक्खणं^५ आगतो ति तथागतो, तथधम्ममे याथावतो^६ अभिसम्बुद्धो ति तथागतो, तथदस्सिताय तथागतो, तथवादिताय^७ तथागतो, तथाकारिताय तथागतो, अभिभवनट्ठेन तथागतो ति ।

20 कथं भगवा तथा आगतो ति तथागतो ? यथा येन अभिनीहारेन दानपारमिं पूरेत्वा सीलनेक्खम्मपञ्जावीरियखन्तिसच्चअधिट्ठानमेत्तु-
पेक्खापारमिं पूरेत्वा इमा दस पारमियो दस उपपारमियो दस

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. युगनिधनसमय—सी०, रो० ।

३. सरीरजुतिविसरस्सा—सी०, रो० ।

४. पि—सी०, रो० ।

५. तथलक्खणं—सी०, रो० ।

६. यथावतो—सी०, रो० ।

७. तथा०—सी०, रो० ।

परमत्थपारमियो ति समत्तिस पारमियो पूरेत्वा अङ्गपरिच्चागं जीवित-
परिच्चागं धनरज्जपुत्तदारपरिच्चागं ति इमे पञ्च महापरिच्चागे परिच्च-
जित्वा यथा विपस्सिआदयो सम्मासम्बुद्धा आगता, तथा अम्हाकं पि
भगवा आगतो ति तथागतो । यथाह—

“यथेव लोकम्हि विपस्सिआदयो,
सब्बञ्जुभावं मुनयो इधागता ।

5

तथा अयं सकयमुनी पि आगतो,
तथागतो वुच्चति तेन चक्खुमा” ति ॥(१)

कथं तथा गतो ति तथागतो ? यथा सम्पत्तिजाता विपस्सिआदयो
समेहि पादेहि पथवियं पतिट्ठाय उत्तराभिमुखा सत्तपदवीतिहारेन 10
गता, तथा अम्हाकं पि भगवा गतो ति तथागतो । यथाह—

“मुहुत्तजातोव गवम्पती यथा,
समेहि पादेहि फुसी वसुन्धरं ।

B. 19
R. 16

सो विक्कमी सत्तपदानि गोतमो,
सेतं च छत्तं अनुधारयुं मरु ॥

15

गन्त्वान सो सत्तपदानि गोतमो,
दिसा विलोकेसि समा समन्ततो ।

अट्ठङ्गुपेतं गिरमम्बुदीरयी,
सीहो यथा पब्बतमुद्धनिट्ठितो” ति ॥(२)

कथं तथलक्खणं आगतो ति तथागतो ? सब्बेसं रूपारूपधम्मानं 20
सलक्खणं सामञ्जलक्खणं च तथं अवितथं आणगतिया आगतो
अविरज्झित्वा^१ पत्तो^२ अनुबुद्धो ति तथागतो ।

“सब्बेसं पन धम्मानं, सकसामञ्जलक्खणं ।
तथमेवागतो यस्मा, तस्मा सत्था तथागतो” ति ॥(३)

कथं तथधम्ममे याथावतो? अभिसम्बुद्धो ति तथागतो ? तथधम्मा नाम चत्तारि अरियसच्चानि । यथाह “चत्तारिमानि भिक्खवे तथानि अवितथानि अनञ्जथानि । कतमानि चत्तारि ? ‘इदं दुक्खं’ ति भिक्खवे तथमेतं अवितथमेतं अनञ्जथमेतं” ति वित्थारो (सं० नि०-
 5 ४-३६९) । तानि च भगवा अभिसम्बुद्धो, तस्मा तथानं^२ अभिसम्बुद्धत्ता “तथागतो” ति वुच्चति । अभिसम्बुद्धत्थो हि एत्थ गतसद्दो ।

तथनामानि सच्चानि, अभिसम्बुज्झि नायको ।

तस्मा तथानं सच्चानं, सम्बुद्धत्ता तथागतो ॥(४)

कथं तथदस्सिताय तथागतो ? भगवा हि अपरिमाणासु लोक-
 10 धातुसु अपरिमाणानं सत्तानं चक्खुसोतघाणजिब्हाकायमनोद्वारेसु आपाथं आगच्छन्तं रूपसद्गन्धरसफौट्टुब्बधम्ममारम्मणं तथागतो सब्बाकारतो जानाति पस्सती ति, एवं तथदस्सिताय तथागतो । अथ वा यं लोके तथं, तं लोकस्स तथेव दस्सेति^३ । ततो पि भगवा तथागतो । एत्थ तथदस्सिअत्थे “तथागतो” ति पदसम्भवो
 15 वेदितब्बो ।

B. 20 तथाकारेण यो धम्मो, जानाति अनुपस्सति ।

तथदस्सी ति सम्बुद्धो, तस्मा वुत्तो तथागतो ॥(५)

R. 17 कथं तथवादिताय^४ तथागतो ? यं च अभिसम्बोधियां परिनिब्बाणस्स च अन्तरे पञ्चचत्तालीसवस्सपरिमाणकाले सुत्तादि-
 20 नवङ्गसङ्गहितं भासितं लपितं तथागतेन, सब्बं तं एकतुलाय तुलितं विय तथमेव अवितथमेव होति । तेनेवाह—

“यं च चुन्द रत्ति तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभि-
 सम्बुज्झति, यं च रत्ति अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति,

१. यथावतो—सी० रो० ।

२. तथा—सी०, रो० ।

३. दस्सेसि—सी०, रो० ।

४. तथा०—सी०, रो० ।

यं^१ एतस्मि^१ अन्तरे भासति लपति निद्दिसति, सब्बं तं तथेव होति,
नो अञ्जथा । तस्मा 'तथागतो' ति वुच्चती" ति^२ (अं० नि० २-२६;
चु० नि०-१७८) ।

एत्थ पन गदअत्थो हि गतसद्दो । एवं तथवादिताय^३ तथागतो ।
आगदनं आगदो, वचनं ति अत्थो । तथो अविपरीतो आगदो अस्सा 5
ति तथागतो । द-कारस्स त-कारं कत्वा वुत्तो ।

तथावादीजिनो यस्मा, तथधम्मप्पकासको^४ ।

तथामागदनं चस्स, तस्मा बुद्धो तथागतो^५ ॥(६)

कथं तथाकारिताय तथागतो ? भगवा हि यं यं^६ वाचं अभासि^७,
तं तं^८ एव कायेन करोति, वाचाय कायो अनुलोमेति, कायस्स पि 10
वाचा । तेनेवाह—

“यथा वादी भिक्खवे तथागतो तथा कारी, यथा
कारी तथा वादी...पे०...तस्मा 'तथागतो' ति वुच्चती”
(अं० नि० २-२६; चु० नि०-१७८) ति ।

यथा च^९ वाचा गता, कायो पि तथा गतो, यथा कायो गतो, 15
वाचा पि तथा गता । एवं तथाकारिताय तथागतो ।

यथा वाचा गता तस्स, तथा कायो गतो यतो ।

तथावादिताय सम्बुद्धो, सत्था तस्मा तथागतो^८ ॥(७)

कथं अभिभवनट्ठेन तथागतो ? उपरि भवग्गं हेट्ठा अवीचिं
परियन्तं कत्वा तिरियं अपरिमाणासु लोकधातूसु सब्बसत्ते अभिभवति 20
सीलेनपि समाधिना पि पञ्जाय पि विमुत्तिया पि विमुत्तिआणदस्सनेन

१-१. यञ्च तस्मि—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. तथा०—सी०, रो० ।

४. तथा०—सी०, रो० ।

५. ०ति—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. भासति—सी०, रो० ।

८. ०ति—सी०, रो० ।

B. 21

पि, न तस्स तुला वा पमाणं वा अत्थि, अथ खो अतुलो अप्पमेय्यो अनुत्तरो । तेनेवाह—

“सदेवके भिक्खवे लोके ... पे० १... तथागतो अभिभू
अनभिभूतो अञ्जदत्थु दसो वसवत्ती, तस्मा ‘तथागतो’
5 ति वुच्चती” (अं० नि० २-२७; चु० नि०-१७८) ति ।

R. 18

तत्रेवं पदसिद्धि वेदितब्बा—अगदो विय अगदो । को पनेस ?
देसनाविलासो चेव पुञ्जुस्सयो^२ च । तेन हेस महानुभावो भिसक्को
दिब्बागदेन सप्पे विय सब्बपरप्पवादिनो सदेवकं च लोकं अभिभवति,
इति सब्बलोकाभिभवनतो अविपरीतो^३ देसनाविलासो^४ चेव
10 पुञ्जुस्सयो^५ च अगदो अस्सा ति द-कारस्स त-कारं^६ कत्वा
“तथागतो” ति वेदितब्बो । एवं अभिभवनेद्वेन तथागतो ।

तथो अविपरीतो च^७, अगदो यस्स सत्थुनो ।

वसवत्ती ति सो तेन, होति सत्था तथागतो ॥ (८)

अप्पटिपुग्गलस्सा ति पटिपुग्गलविरहितस्स, अञ्जो कोचि “अहं
15 बुद्धो” ति एवं पटिञ्जं दातुं समत्थो नामस्स पुग्गलो, नत्थी ति
अप्पटिपुग्गलो, तस्स अप्पटिपुग्गलस्स । उप्पज्जी ति उप्पन्नो उदपादि ।
कारुञ्जता ति करुणाय भावो कारुञ्जता । सब्बसत्ते ति निरवसेससत्त-
परियादानवचनं^८, सकले सत्तनिकाये ति अत्थो । एत्तावता अयं पि
गाथा वुत्तत्था होति ।

20

अथ भगवा ब्रह्म^९ ना^९ धम्मदेसनत्थाय आयाचितो सत्तेसु कारुञ्जतं^{१०}
उप्पादेत्वा धम्मं देसेतुकामो महाब्रह्मानं गाथाय अञ्जभासि—

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०मयो—सी०, रो० ।

४. व—सी०, रो० ।

५. ०च—सी०, रो० ।

२. ०विलासो—सी०, रो० ।

४. देसनाविलासमयो—सी०, रो० ।

६. तकारादेसं—सी०, रो० ।

८. ०परिसादान—रो० ।

१०. कारुञ्जं—सी०, रो० ।

“अपारुता तेसं अमतस्स द्वारा,
ये सोतवन्तो पमुञ्चन्तु सद्धं ।
विहिससञ्जी पगुणं न भासि,
धम्मं पणीतं मनुजेषु ब्रह्मे”
(दी० नि० २-३२; म० नि०
१-२१९; सं० नि० १-१३९;
म० व०-१०) ति ॥

5

B. 22

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति “कतावकासो खोम्हि भगवता धम्म-
देसनाया” ति अत्वा दसनखसमोधानसमुज्जलं अञ्जलिं सिरसि कत्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा ब्रह्मगणपरिवृतो पक्कामि । अथ 10
सत्था तस्स ब्रह्मनो पटिञ्जं दत्वा “कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं
देसेय्यं” (म० नि० १-२१९; म० व०-१०) ति चिन्तेन्तो “आळारो
पण्डितो सो इमं धम्मं खिप्पं आजानिस्सती” (म० व०-१०) ति चित्तं
उप्पादेत्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स सत्ताहं कालङ्कतभावं अत्वा उदकस्स
च अभिदोसकालङ्कतभावं^१ अत्वा पुन “कहं नु खो एतरहि पञ्चवगिया 15
भिकखू विहरन्ती” ति पञ्चवगिये आवज्जेन्तो “बाराणसियं इसिपतने^२
मिगदाये” ति अत्वा आसाळिहयं पभाताय रत्तिया कालस्सेव
पत्तचीवरमादाय अट्टारसयोजनिकं मग्गं पटिपन्नो अन्तरामग्गे उपकं
नाम आजीवकं दिस्वा तस्स अत्तनो बुद्धभावमाविकत्वा तं दिवसमेव
सायन्हसमये इसिपतनमगमासि । तत्थ^३ पञ्चवगियानं अत्तनो बुद्धभावं 20
पकासेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासनगतो पञ्चवगिये भिकखू^४ आमन्तेत्वा
धम्मचक्रपवत्तनसुत्तन्तं (सं० नि० ४-३६०; म० व०-१३; पटि० म०-
३९८) देसेसि ।

१. अभिदोसे०—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०पि—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

R. 19

तेसु अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेण जाणं पेसेत्वा
सुत्तपरियोसाने अट्टारसहि ब्रह्मकोटीहि सद्धि सोतापत्तिफले पतिट्ठासि ।
सत्था तत्थेव वस्सं उपगन्त्वा पुनदिवसे वप्पत्थेरं सोतापत्तिफले
पतिट्ठापेसि । एतेनेव उपायेन सब्बे ते सोतापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा पुन
5 पञ्चमियं पक्खस्स पञ्च पि ते थेरे सन्निपातेत्वा अनत्तलक्खणसुत्तन्तं
(सं० नि० २-२९५; म० व०-१६) देसेसि, देसनापरियोसाने पञ्च पि
थेरा अरहत्ते पतिट्ठहिंसु ।

अथ सत्था तत्थेव यस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सयं दिस्वा गेहं
पहाय निक्खन्तं दिस्वा 'एहि यसा' (म० व०-१९) ति पक्कोसित्वा
10 तस्मिञ्जेव रत्तिभागे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा पुनदिवसे अरहत्ते
च पतिट्ठापेत्वा अपरे पि तस्स सहायके^१ चतुपण्णासजने एहिभिक्षु-
पब्बजाय पब्बाजेत्वा अरहत्ते पतिट्ठापेसि । एवं लोके एकसट्ठिया
अरहन्तेसु जातेसु सत्था बुद्धवस्सो पवारेत्वा भिक्षू आमन्तेत्वा
एतदवोच-

B. 23 15

“परत्थं चत्तनो अत्थं, करोन्ता पथविं इमं ।

ब्याहरन्ता मनुस्सानं, धम्मं चरथ भिक्खवो ॥

विहरथ विवित्तेसु, पब्बतेसु वनेसु च ।

पकासयन्ता सद्धम्मं, लोकस्स सततं मम ॥

करोन्ता धम्मदूतेय्यं, विख्यापयथ भिक्खवो ।

20

सन्तिअत्थाय सत्तानं, सुब्बता वचनं मम ॥

सब्बं पिदहथ द्वारं, अपायानमनासवा ।

सग्गमोक्खस्स मग्गस्स, द्वारं विवरथासमा ॥

देसनापटिपत्तीहि, करुणादिगुणालया ।

बुद्धिं सद्धं च लोकस्स, अभिवड्ढेथ सब्बसो ॥

गिहीनमुपकरोन्तानं, निच्चमामिसदानतो ।
 करोथ धम्मदानेन, तेसं पच्चूपकारकं ॥
 समुस्सयथ सद्धम्मं, देसयन्ता इसिद्धजं ।
 कतकत्तब्बकम्मन्ता, परत्थं पटिपज्जथा” ति ॥

एवं च^१ पन वत्वा भगवा ते भिक्खू दिसासु विस्सजेत्वा सयं 5
 उरुवेलं गच्छन्तो अन्तरामग्गे कप्पासिकवनसण्डे^२ तिसं भद्दवग्गिय-
 कुमारे विसेसि । तेसु यो सब्बपच्छिमको, सो सोतापन्नो, सब्बसेट्ठो
 अनागामी, एको पि अरहा वा पुथुज्जनो वा नाहोसि । ते पि सब्बे
 एहिभिक्खुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा दिसासु^३ पेसेत्वा^३ सयं उरुवेलं गन्त्वा
 अड्डुड्डानि पाटिहारियसहस्सानि दस्सेत्वा उरुवेलकस्सपादयो सहस्स- 10
 जटिलपरिवारे तेभातिकजटिले दमेत्वा एहिभिक्खुभावेन पब्बाजेत्वा
 गयासीसे निसीदापेत्वा आदित्तपरियायदेसनाय (सं० नि० ३-१८;
 म० व०-३४) अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा तेन अरहन्तसहस्सेन भगवा
 परिवुतो “विम्बिसारस्स रञ्जो पटिञ्जं मोचेस्सामी” ति राजगह-
 नगरूपचारे लट्ठिवनुय्यानं नाम अगमासि । ततो उय्यानपालको रञ्जो 15
 आरोचेसि । राजा “सत्था आगतो” ति सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राह्मण-
 गहपतिकेहि परिवुतो दसबलं घनविवरगतमिव दिवसकरं वनविवरगतं
 मुनिवरदिवसकरं उपसङ्कमित्वा चक्कारलङ्कततलेसु जलजामलाविकल-
 कमलकोमलेसु^४ दसबलस्स पादेसु मकुटमणिजुतिविसरविज्जोतिना
 सिरसा निपतित्वा एकमन्तं निसीदि सद्धिं परिसाय । 20

R. 20

B. 24

अथ खो तेसं ब्राह्मणगहपतिकानं एतदहोसि “किं नु खो महासमणो
 उरुवेलकस्सपे ब्रह्मचरियं चरति, उदाहु उरुवेलकस्सपो महासमणो”
 ति । अथ खो भगवा तेसं चेतोपरिवितक्कमञ्जाय थेरं गाथाय
 अज्झभासि-

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. कप्पासिय०—सी, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४. ०विकच०—सी, रो० ।

“किमेव दिस्वा उरुवेलवासि,
पहासि अग्गि किसकोवदानो ।
पुच्छामि तं कस्सप एतमत्थं,
कथं पहीनं तव अग्गिहुत्तं”
(म० व०-३६) ति ॥

5

थेरो भगवतो अधिप्पायं विदित्वा—

“रूपे च सद्दे च अथो रसे च,
कामित्थियो चाभिवदन्ति^१ यञ्जा ।
एतं मलन्ती उपधीसु अत्वा,
तस्मा न यिट्ठे न हुते अरञ्जि”
(म० व०-३६) ति—

10

इमं गाथं वत्वा अत्तनो सावकभावप्पकासनत्थं तथागतस्स पादेसु
सिरसा निपतित्वा “सत्था मे भन्ते भगवा, सावकोहमस्मी” ति वत्वा
एकतालद्विताल...पे०...सत्ततालप्पमाणं वेहासं सत्तक्खत्तुं अब्भुग्गन्त्वा
15 पाटिहारियं कत्वा आकासतो ओरुय्ह भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं
निसीदि ।

अथ खो^२ महाजनो तस्स तं पाटिहारियं दिस्वा “अहो महानुभावा
बुद्धा नाम, एवं थामगतदिट्ठिको अत्तानं ‘अरहा अहं’ ति मञ्जमानो
उरुवेलकस्सपो पि दिट्ठिजालं भिन्दित्वा तथागतेन दमितो” ति
20 दसवलस्स गुणकथं कथेसि । तं सुत्वा सत्था “नाहमिदानियेव इमं
उरुवेलकस्सपं दमेमि, अतीते पि एस मया दमितोयेवा” ति आह ।
अथ खो सो महाजनो उट्ठायासना भगवन्तं वन्दित्वा सिरसि अञ्जलिं
पग्गहेत्वा एवमाह “भन्ते इदानि अम्हेहि एस दमितो दिट्ठो, कथं
पनेस अतीते भगवता दमितो” ति । ततो सत्था तेन महाजनेन

B. 25.

याचितो भवन्तरेन पटिच्छन्नं महानारदकस्सपजातकं (जा० २-२६८)
कथेत्वा चत्तारि अरियसच्चानि^१ पकासेसि । ततो सत्थु धम्मकथं सुत्वा
राजा बिम्बिसारो एकादसनहुतेहि सद्धिं सोतापत्तिफले पतिट्ठासि,
एकनहुतं उपासकत्तं पटिवेदेसि । राजा सरणं गत्वा स्वातनाय
भगवन्तं सद्धिं भिक्खुसंङ्घेन निमन्तेत्वा भगवन्तं तिवक्खत्तुं पदक्खिणं 5
कत्वा वन्दित्वा पक्कामि ।

पुनदिवसे भगवा भिक्खुसहस्सपरिवुतो मरुगणपरिवुतो^२ विय
दससतनयनो देवराजा, ब्रह्मगणपरिवुतो विय महाब्रह्मा राजगहं
पाविसि । राजा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स दानं दत्वा भोजन-
परियोसाने भगवन्तं एतदवोच “अहं भन्ते तीणि रतनानि विना 10
वसितुं न सक्खिस्सामि, वेलाय वा अवेलाय वा भगवतो सन्तिकं
आगमिस्सामि, लट्ठिवनं नाम अतिदूरे, इदं पन अम्हाकं वेळुवनं
नाम उय्यानं पविवेककामानं नातिदूरं नच्चासन्नं गमनागमनसम्पन्नं
निज्जनसम्बाधं पविवेकसुखं छायूदकसम्पन्नं सीतलसिलातलसमलङ्कृतं
परमणीयभूमिभागं सुरभिकुसुमतखरनिरन्तरं रमणीयपासादहम्मिय- 15
विमानविहारड्डुयोगमण्डपादिपटिमण्डितं । इदं मे भन्ते^३ भगवा
पटिग्गहातुं^४ नवतपनङ्गारसङ्कासेन सुवण्णभिङ्गारेन^५ सुरभिकुसुम-
वासितं^६ मणिवण्णउदकं गहेत्वा वेळुवनारामं परिचजन्तो दसबलस्स
हत्थे उदकं पातेसि । तस्मिं आरामपटिग्गहणे “बुद्धसासनस्स मूलानि
ओत्तिण्णानी” ति पीतिवसं^७ गता^८ नच्चन्ती विय अयं महापथवी 20
कम्पि । जम्बुदीपे पन ठपेत्वा वेळुवनमहाविहारं अञ्जं पथवि
कम्पेत्वा गहितसेनासनं नाम नत्थि । अथ सत्था वेळुवनारामं
पटिग्गहेत्वा रञ्जो विहारदानानुमोदनमकासि-

१. सच्चानि—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. ०भिङ्गारेन—सी०, रो० ।

७-७. पीतिवसगता—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—५

१. अमरगण०—सी०, रो० ।

४. ०ति—सी०, रो० ।

६. ०मिव—सी०, रो० ।

B. 26 5

10

R. 22

15

20

“आवासदानस्स पनानिसंसं,
 को नाम वत्तुं, पुरिसो समत्थो ।
 अञ्जत्र बुद्धा पन लोकनाथा,
 युत्तो मुखानं नहुतेन चा पि ॥
 आयुं च वण्णं च सुखं बलं च,
 वरं पसत्थं पटिभानमेव ।
 ददाति नामा ति पवुच्चते सो,
 यो देति संघस्स नरो विहारं ॥
 दाता निवासस्स निवारणस्स,
 सीतादिनो जीवितुपद्दवस्स ।
 पालेति आयुं पन तस्स यस्मा^१,
 आयुप्पदो होति तमाहु सन्तो ॥
 अच्चुण्हसीते वसतो निवासे,
 बलं च वण्णो पटिभा न होति ।
 तस्मा हि सो देति विहारदाता,
 बलं च वण्णं पटिभानमेव ॥
 दुक्खस्स सीतुण्हसरीसपा^२ च,
 वातातपादिप्पभवस्स लोके ।
 निवारणा नेकविधस्स निच्चं,
 सुखप्पदो होति विहारदाता ॥
 सीतुण्हवातातपडंसवुट्ठि,
 सरीसपावाळमिगादिदुक्खं ।
 यस्मा निवारेति विहारदाता,
 तस्मा सुखं विन्दति सो परत्थ ॥

१. तस्मा—सी०, रो० ।

१. ०सिरिसपा—सी०, रो०—
एवमेव सन्वत्थ ।

पसन्नचित्तो भवभोगहेतुं,
मनोभिरामं मुदितो विहारं ।
यो देति सीलादिगुणोदितानं,
सब्बं ददो नाम पवुच्चते सो ॥

पहाय मच्छेरमलं सलोभं,
गुणालयानं निलयं ददाति ।
खित्तोव सो तत्थ परेहि सग्गे,
यथाभतं जायति वीतसोको ॥

5

वरे चारुरूपे विहारे उळारे,
नरो कारये वासये तत्थ भिक्खू ।
ददेय्यन्नपानं च वत्थं च नेसं,
पसन्नेन चित्तेन सक्कच्च निच्चं ॥

B. 27

10

तस्मा महाराज भवेसु भोगे,
मनोरमे पच्चनुभुय्य भिय्यो ।
विहारदानस्स फलेन सन्तं,
सुखं असोकं अधिगच्छ पच्छा" ति ॥

15

इच्चेवं मुनिराजा नरराजस्स बिम्बिसारस्स विहारदानानुमोदनं
कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसंघपरिवृतो परमदस्सनीयाय अत्तनो
सरीरप्पभाय सुवण्णरससेकपिञ्जरानि विय नगरवनविमानादीनि
कुरुमानो अनोपमाय बुद्धलीळाय अनन्ताय बुद्धसिरिया वेळुवनमहा- 20
विहारमेव पाविसी ति ।

अकीळने वेळुवने विहारे,
तथागतो तत्थ मनोभिरामे ।
नानाविहारेन विहासि धीरो,
वेनेय्यकानं समुदिक्खमानो ॥

25

R. 23

- अथेवं भगवति तस्मिं विहरन्ते सुद्धोदनमहाराजा “पुत्तो मे
 छब्बस्सानि दुक्करकारिकं कत्वा परमाभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तितवर-
 धम्मचक्रो राजगहं पत्वा वेळुवनमहाविहारे विहरती” ति सुत्वा
 अञ्जतरं महामच्चं आमन्तेसि “एहि भणे पुरिससहस्सपरिवारो
 5 राजगहं गत्वा मम वचनेन ‘पिता वो सुद्धोदनमहाराजा तं^१ दट्ठुकामो’
 ति वत्वा पुत्तं मे गण्हित्वा एही” ति । सो “साधु देवा” ति रञ्जो
 पटिस्सुणित्वा पुरिससहस्सपरिवारो^२ सट्ठियोजनमगं गत्वा धम्म-
 देसनवेलाय विहारं पाविसि । सो “तिट्ठतु ताव रञ्जा पहितसासनं”
 ति परिसपरियन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा यथाठितो व सद्धि
 10 पुरिससहस्सेन अरहत्तं पत्वा पब्बज्जं याचि । भगवा “एथ भिक्खवो”
 ति हत्थं पसारेसि, ते सब्बे तद्धणञ्जेव इद्धिमयपत्तचीवरधरा वस्स-
 सट्ठिकत्थेरा विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा भगवन्तं परिवारेसुं । राजा
 B. 28 “नेव गतो आगच्छति, न च सासनं सुय्यती” ति चिन्तेत्वा तेनेव
 नीहारेन नवक्खत्तुं अमच्चे पेसेसि । तेसु नवसु पुरिससहस्सेसु एको
 15 पि रञ्जो नारोचेसि, न सासनं वा पहिणि । सब्बे अरहत्तं पत्वा व
 पब्बजिंसु ।

- अथ राजा चिन्तेसि “को नु खो मम वचनं करिस्सती” ति
 सब्बराजबलं ओलोकेन्तो उदायि अद्दस । सो किर रञ्जो सब्बत्थ-
 साधको अमच्चो अब्भन्तरिको अतिविस्सासिको बोधिसत्तेन सद्धि
 20 एकदिवसेयेव^३ जातो सहपंसुकीळिको सहायो । अथ नं राजा
 आमन्तेसि “तात उदायि अहं मम पुत्तं दट्ठुकामो नवपुरिससहस्सानि
 पेसेसि, एकपुरिसो पि आगन्त्वा सासनमत्तं पि आरोचेता^४ नत्थि,
 दुज्जानो खो पन मे जीवितन्तरायो, अहं जीवमानो व पुत्तं
 दट्ठुमिच्छामि, सक्खिस्ससि मे पुत्तं दस्सेतु” ति । सो^५ “सक्खिस्सामि

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. परिवारेन—सी०, रो० ।

३. एकदिवसे—सी०, रो० ।

४. आरोचेन्तो—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

देव सचे पब्बजितुं लभिस्सामी” ति आह । तात त्वं पब्बजित्वा
वा अपब्बजित्वा वा मय्हं पुत्तं दस्सेही ति । सो “साधु देवा”
ति रञ्जो सासनं आदाय राजगहं गन्त्वा सत्थु धम्मदेसनं
सुत्वा सद्धि पुरिससहस्सेन अरहत्तं पत्वा एहिभिक्षुभावे पतिट्ठा
फग्गुनीपुण्णमासियं^१ चिन्तेसि “अतिक्रन्तो हेमन्तो, वसन्तसमयो 5
अनुप्पत्तो, सुपुप्फिता वनसण्डा, पटिपज्जनक्खमो मग्गो, कालो
दसबलस्स जातिसङ्गहं कातुं” ति चिन्तेत्वा भगवन्तं उपसङ्कमित्वा
सट्ठिमत्ताहि^२ गाथाहि भगवतो कुलनगरं गमनत्थाय गमनवण्णं
वण्णेसि^३—

“अङ्गारिनो दानि दुमा भदन्ते,
फलेसिनो छदनं विप्पहाय ।
ते अच्चिमन्तो व^४ पभासयन्ति^५,
समयो महावीर अङ्गीरसानं^५ ॥ (१)

10

*दुमा विचित्ता सुविराजमाना,
रत्तङ्कुरेहेव च पल्लवेहि ।

15

रतनुज्जलमण्डपसन्निभासा,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२)

सुपुप्फितग्गा कुसुमेहि भूसिता,
मनुज्जभूता सुचिसाधुगन्धा ।

रुक्खा विरोचन्ति उभोसु पस्सेसु,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३)

20

१. फग्गुन०—सी०, रो० ।

३. विय—सी०, रो० ।

५. भगीरथानं—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

४. भासयन्ति—सी०, रो० ।

* सी०, रो० पोत्थकेसु पन पेय्यालमुखेन
निदिट्ठा, केवलं आदिअन्तभूता द्वेयेव
गाथायो दिस्सन्ति ।

फलेहिनेकेहि समिद्धिभूता,
विचित्तरुक्खा उभतोवकासे ।
खुदं पिपासं पि विनोदयन्ति,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४)

5

विचित्तमाला सुचिपल्लवेहि,
सुसज्जिता मोरकलापसन्निभा ।
रुक्खा विरोचन्ति उभोसु पस्सेसु,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५)

10

विरोचमाना फलपल्लवेहि,
सुसज्जिता वासनिवासभूता ।
तोसेन्ति अद्धानकिलन्तसत्ते,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (६)

15

सुफुल्लितग्गा वनगुम्बनिस्सिता,
लता अनेका सुविराजमाना ।
तोसेन्ति सत्ते मणिमण्डपा व,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (७)

20

लता अनेका दुमनिस्सिता व,
पियेहि सद्धि सहिता वधू व ।
पलोभयन्ती हि सूगन्धगन्धा,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (८)

विचित्तनीलादिमनुञ्जवण्णा,
दिजा समन्ता अभिकूजमाना ।
तोसेन्ति मञ्जुस्सरता रतीहि,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (९)

मिगा च नाना सुविराजमाना,
उत्तुङ्गकणा च मनुञ्जनेत्ता ।

दिसा समन्ता मभिधावयन्ति,

(१०) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१०)

मनुञ्जभूता च मही समन्ता,

5

विराजमाना हरिता व सदृला ।

सुपुष्पिख्खा मोळिनिवलङ्कता,

(११) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (११)

सुसज्जिता मुत्तमया व वालुका,

सुसण्ठिता चारुसुफस्सदाता ।

10

विरोचयन्ते व दिसा समन्ता,

(१२) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१२)

समं सुफस्सं सुचिभूमिभागं,

मनुञ्जपुष्फोदयगन्धवासितं ।

विराजमानं सुचिमं च सोभं,

15

(१३) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१३)

सुसज्जितं नन्दनकाननं व,

विचित्तनानादुमसण्डमण्डितं ।

सुगन्धभूतं पवनं सुरम्मं,

(१४) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१४)

20

सरा विचित्ताविविधा मनोरमा,

सुसज्जिता पङ्कजपुण्डरीका ।

पसन्नसीतोदकचारुपुण्णा,

(१५) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१५)

B. 31

- सुफुल्लनानाविधपङ्कजेहि,
विराजमाना सुचिगन्धगन्धा ।
पमोदयन्ते व नरामरानं,
(०९) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१६)
- 5 सुफुल्लपङ्केरुहसन्निसिन्ना,
दिजा समन्ता मभिनादयन्ता ।
मोदन्ति भरियाहि समङ्गिनो ते,
(१०) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१७)
- 10 सुफुल्लपुष्पेहि रजं गहेत्वा,
अली विधावन्ति विकूजमाना ।
मधुम्हि गन्धो विदिसं पवायति,
(११) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१८)
- 15 अभिन्ननादा मदवारणा च,
गिरीहि धावन्ति च वारिधारा ।
सवन्ति नज्जो सुविराजिता व,
(१२) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (१९)
- 20 गिरी समन्ता व पदिस्समाना,
मयूरगीवा इव नीलवण्णा ।
दिसा रजिन्दा व विरोचयन्ति,
(१३) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२०)
- मयूरसंघा गिरिमुद्धनस्मि,
नच्चन्ति नारीहि समङ्गिभूता ।
कूजन्ति नानामधुरस्सरेहि,
(१४) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२१)

- सुवादिका नैकदिजा मनुञ्जा,
विचित्तपत्तेहि विराजमाना ।
गिरिम्हि ठत्वा अभिनादयन्ति,
(१९) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२२)
सुफुल्लपुष्पा' करमाभिकिण्णा,
सुगन्धनानादललङ्कता च ।
गिरी विरोचन्ति दिसा समन्ता,
(२०) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२३)
जलासया नेकसुगन्धगन्धा,
सुरिन्दउय्यानजलासया व ।
सवन्ति नज्जो सुविराजमाना,
(२१) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२४)
विचित्ततित्थेहि अलङ्कता च,
मनुञ्जनानाधिगपक्खिपासा ।
नज्जो विरोचन्ति सुसन्दमाना,
(२२) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२५)
उभोसु पस्सेसु जलासयेसु,
सुपुष्फिता चारुसुगन्धरुक्खा ।
विभूसितग्गा सुरसुन्दरी च,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२६)
(२३) सुगन्धनानादुमजालकिण्णं,
वनं विचित्तं सुरनन्दनं व ।
मनोभिरामं सततं गतीनं,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२७)

5 B. 32

10

15

20

सम्पन्ननानासुचिअन्नपाना,
 सब्यञ्जना सादुरसेन युत्ता ।
 पथेसु गामे सुलभामनुञ्जा,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२८)

5

विराजिता आसि मही समन्ता,
 विचित्तवण्णा कुसुमासनस्स ।
 रत्तिन्दगोपेहि अलङ्कता व,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (२९)

B. 33

10

विसुद्धसद्धादिगुणेहि युत्ता,
 सम्बुद्धराजं अभिपत्थयन्ता ।
 बहूहि तत्थेव जना समन्ता,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३०)

15

विचित्रआरामसुपोक्खरञ्जो,
 विचित्रनानापदुमेहि छन्ना ।
 भिसेहि खीरं व रसं पवायति,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३१)

20

विचित्रनीलच्छदनेनलङ्कता,
 मनुञ्जख्खा उभतोवकासे ।
 समुग्गता सत्तसमूहभूता,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३२)
 विचित्रनीलब्भमिवायतं वनं,
 सुरिन्दलोके इव नन्दनं वनं ।
 सब्बोतुकं साधुसुगन्धपुष्पं,
 समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३३)

सुभञ्जसं योजनयोजनेसु,
सुभिक्षगामा सुलभा मनुञ्जा ।
जनाभिकिण्णा सुलभन्नपाना,
(०५) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३४)

पहृतव्यायूदकरम्मभूता,
निवासिनं सब्बसुखप्पदाता ।

विसालसाला च सभा च बहू,
(१४) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३५)

विचित्तनानादुमसण्डमण्डिता,
मनुञ्जउय्यानसुपोक्खरञ्जो ।

सुमापिता साधुसुगन्धगन्धा,
(१५) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३६)

वातो मुदूसीतलसाधुरूपो,
नभा च अब्भा विगता समन्ता ।

दिसा चं सब्बाव विरोचयन्ति,
(१६) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३७)

पथे रजोनुग्गमनत्थमेव,
रत्ति पवस्सन्ति च मन्दवुट्ठी ।

नभे च सूरौ मुदुकोव तापो,
(१७) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३८)

मदप्पबाहा मदहत्थिसंघा,
करेणुसंघेहि सुकीळयन्ति ।

दिसा विधावन्ति च गज्जयन्ता,
(१८) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (३९)

वनं सुनीलं अभिदस्सनीयं,
नीलब्भकूटं इव रम्मभूतं ।
विलोकितानं अतिविम्हनीयं,
(४६) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४०)

5

विसुद्धमब्भं गगनं सुरम्मं,
मणिमयेहि समलङ्कताव ।
दिसा च सब्बा अतिरोचयन्ति,
(४७) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४१)

10

गन्धब्बविज्जाधरकिन्नरा च,
सुगीतियन्ता मधुरस्सरेन ।
चरन्ति तस्मिं पवने सुरम्मे,
(४८) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४२)

15

किलेससंघस्स भितासकेहि,
तपस्सिसंघेहि निसेवितं वनं ।
विहारआरामसमिद्धिभूतं,
(४९) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४३)

B. 35

20

समिद्धिनानाफलिनो वनन्ता,
अनाकुला निच्चमनोभिरम्मा ।
समाधिपीति अभिवड्ढयन्ति,
(५०) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४४)
निसेवितं नेकदिजेहि निच्चं,
गामेन गामं सततं वसन्ता ।
पुरे पुरे गामवरा च सन्ति,
(५१) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४५)

वत्थन्नपानं सयनासनं च,

गन्धं च मालं च विलेपनं च ।

तहिं समिद्धा जनता बहू च,

(११) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४६)

पुञ्जिद्धिया सब्बयसग्गपत्ता,

5

जना च तस्मिं सुखिता समिद्धा ।

पहूतभोगा विविधा वसन्ति,

(१२) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४७)

नभे च अब्भा सुविसुद्धवण्णा,

दिसा च चन्दो सुविराजितो व ।

10

रत्तिं च वातो मुदुसीतलो च,

(१३) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४८)

चन्दुग्गमे सब्बजना पहट्ठा,

सकङ्गणे चित्रकथा वदन्ता ।

पियेहि सद्धिं अभिमोदयन्ति,

15

(१४) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (४९)

चन्दस्स रंसीहि नभं विरोचि,

मही च संसुद्धमनुञ्जवण्णा ।

दिसा च सब्बा परिसुद्धरूपा,

(१५) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५०)

20

दूरे च दिस्वा वरचन्दरंसि,

पुण्फिसु पुण्फानि महीतलस्मि ।

समन्ततो गन्धगुणत्थिकानं,

(१६) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५१)

- चन्दस्स रंसीहि विलिम्पिताव,
मही समन्ता कुसुमेनलङ्कता ।
विरोचि सब्बङ्गसुमालिनीव,
(५२) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५२)
- 5 कुचन्ति हत्थी पि मदेन मत्ता,
विचित्तपिञ्छा च दिजा समन्ता ।
करोन्ति नादं पवने सुरम्मे,
(५३) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५३)
- 10 पथं च सब्बं पटिपब्जनक्खमं,
इद्धं च रट्ठं सधनं सभोगं ।
सब्बत्थुतं सब्बसुखप्पदानं,
(५४) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५४)
- 15 वनं च सब्बं सुविचित्तरूपं,
सुमापितं नन्दनकाननं व ।
यतीन पीतिं सततं जनेति,
(५५) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५५)
- 20 अलङ्कृतं देवपुरं व रम्मं,
कपीलवत्थुं इति नामधेय्यं ।
कुलनगरं इध सस्सिरिकं,
(५६) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५६)
- मनुञ्जअट्ठालविचित्तरूपं,
सुफुल्लपङ्केरुहसण्डमण्डितं ।
विचित्तपरिखाहि पुरं सुरम्भं,
(५७) समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५७)

विचित्तपाकारं च तोरणं च,
सुभङ्गणं देवनिवासभूतं ।
मनुञ्जविधि सुरलोकसन्निभं,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५८)

अलङ्कता साकियराजपुत्ता,
विराजमाना वरभूसनेहि ।
सुरिन्दलोके इव देवपुत्ता,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (५९)

सुद्धोदनो मुनिवरं अभिदस्सनाय,
अमच्चपुत्ते दसधा अपेसयि ।
बलेन सद्धिं महता मुनिन्द,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (६०)

नेवागतं पस्सति नेव वाचं,
सोकाभिभूतं नरवीरसेट्ठं ।
तोसेतुमिच्छामि नराधिपत्तं,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (६१)

तंदस्सनेनब्भुतपीतिरासि,
उदिक्खमानं द्विपदानमिन्दं ।
तोसेहि तं मुनिन्द गुणसेट्ठं,
समयो महावीर अङ्गीरसानं ॥ (६२)

आसाय कस्सते खेत्तं,
बीजं आसाय वप्पति ।
आसाय वाणिजायं ति,
समुद्दं धनहारका ।
याय आसाय तिट्ठामि,
सा मे आसा समिज्झतुं ॥ (६३)

5

10

15

20

25

R. 24

नातिसीतं नातिउण्हं,

नातिदुग्धिभक्खञ्जातकं ।

सदला हरिता भूमि,

(१०) एस कालो महामुनी' ति^१ ॥ (६४)

5 अथ नं सत्था "किं नु खो उदायि गमनवण्णं वण्णेसी" ति आह ।
 "भन्ते तुम्हाकं पिता सुद्धोदनमहाराजा दट्ठुकामो, करोथ आतकानं
 सङ्गहं" ति आह^२ । "साधु उदायि करिस्सामि आतिसङ्गहं, तेन हि
 B. 38 भिक्खुसंघस्स आरोचेहि, नमियवत्तं पूरेस्सन्ती" ति आह^२ । "साधु
 भन्ते" ति थेरो भिक्खुसंघस्स आरोचेसि ।

10 सत्था अङ्गमगधवासीनं कुलपुत्तानं दसहि सहस्सेहि, कपिलवत्थु-
 वासीनं दसहि सहस्सेही ति सब्बेहेव वीसतिया खीणासवभिक्खुसहस्सेहि
 परिवुतो राजगहा निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजनं योजनं गच्छन्तो
 द्वीहि मासेहि कपिलवत्थुपुरं^३ सम्पापुणि । साकिया पि^४ अनुपत्तेयेव
 भगवति "अम्हाकं आतिसेट्ठं पस्सिस्सामा" ति भगवतो वसनट्ठानं
 15 वीमंसमाना "निग्रोधसक्कस्सारामो रमणीयो" ति सल्लक्खेत्वा सब्बं
 पटिजगनविधिं कारेत्वा गन्धपुप्फहत्था पञ्चुग्गमनं करोन्ता
 सब्बालङ्कारेहि^५ समलङ्कतगत्ता गन्धपुप्फचुण्णादीहि पूजयमाना
 भगवन्तं पुरक्खत्वा निग्रोधाराममेव अगमंसु ।

तत्र भगवा वीसतिया खीणासवसहस्सेहि परिवुतो पञ्चत्तवर-
 20 बुद्धासने^६ निसीदि । साकिया पन मानजातिका मानत्थद्धा,
 "सिद्धत्थकुमारो अम्हेहि दहरतरो, अम्हाकं कनिट्ठो भाता पुत्तो
 भागिनेय्यो नत्ता" ति चिन्तेत्वा दहरदहरे राजकुमारे आहंसु "तुम्हे

१. एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अयं अधिको २-२. सी०, रो० नत्थि ।

पाठो दिस्सति—'सट्ठिमत्ताहि गाथाहि ३. कपिलपुरं—सी०, रो० ।

भगवतो कुलनगरं गमनत्थाय गमनवण्णं ४. सी०, रो० नत्थि ।
 वण्णेसि' ।

५. सब्बालङ्कार—सी०, रो० ।

६. पञ्चात्ते बुद्धासने—सी०, रो० ।

वन्दथ, मयं तुम्हाकं पिट्ठितो पिट्ठितो निसीदिससामा” ति । तेस्वेवं निसिन्नेसु भगवा तेसं अज्झासयं ओलोकेत्वा “इमे जातका अत्तनो मोघजिण्णभावेन न मं वन्दन्ति, न पनेते जानन्ति ‘बुद्धो नाम कीदिसो, बुद्धबलं नाम कीदिसं’ ति वा, ‘बुद्धो नाम एदिसो, बुद्धबलं नाम एदिसं’ ति वा, हन्दाहं अत्तनो बुद्धबलं इद्धिबलं च दस्सेन्तो पाटिहारियं 5 च करेय्यं, आकासे दससहस्सचक्रवाळवित्थतं सब्बरतनमयं चङ्कमं मापेत्वा तत्थ चङ्कमन्तो महाजनस्स अज्झासयं ओलोकेत्वा धम्मं च देसेय्यं” ति चिन्तेसि । तेन वुत्तं सङ्गीतिकारकेहि भगवतो परिवितकदस्सनत्थं—

३. “न हेते जानन्ति सदेवमानुसा, 10

बुद्धो अयं कीदिसको नरुत्तमो ।
इद्धिबलं पञ्जाबलं च कीदिसं,
बुद्धबलं लोकहितस्स कीदिसं ॥

४. न हेते जानन्ति सदेवमानुसा, 15

बुद्धो अयं एदिसको^१ नरुत्तमो ।
इद्धिबलं पञ्जाबलं च एदिसं,
बुद्धबलं लोकहितस्स एदिसं ॥

B. 39
R. 25

५. हन्दाहं दस्सयिस्सामि, बुद्धबलमनुत्तरं ।
चङ्कमं मापयिस्सामि, नभे रतनमण्डितं” ति ॥

तत्थ न हेते जानन्ती ति न हि एते जानन्ति । न-कारो 20 पटिसेधत्थो । हि-कारो कारणत्थे निपातो । यस्मा पनेते मम जातिआदयो देवमनुस्सा मया बुद्धबले च इद्धिबले च अनाविकते न जानन्ति “एदिसो बुद्धो, एदिसं इद्धिबलं” ति, तस्मा अहं मम बुद्धबलं च इद्धिबलं च दस्सेय्यं ति अत्थो । सदेवमानुसा ति एत्थ देवा ति उपपत्तिदेवा अधिप्पेता । सह देवेही ति सदेवा । के ते ? मानुसा, 25

१. ईदिसको—सी०, स्या० ।

सदेवा^१ एव^२ मानुसा सदेवमानुसा । अथ वा देवो ति सम्मुत्तिदेवो
सुद्धोदनो राजा अधिप्पेतो । सह देवेन रज्जा सुद्धोदनेना ति सदेवा ।
मानुसा ति आत्तिमानुसा^३, सदेवा ससुद्धोदना मानुसा सदेवमानुसा
सराजानो वा^४ एते मम आत्तिमानुसा मम बलं न विजानन्ती^५ ति
5 अत्थो । सेसदेवा पि सङ्गहं गच्छन्तियेव । सब्बे पि देवा देवनट्टेन
“देवा” ति वुच्चन्ति । देवनं नाम धातुअत्थो कीळादि । अथ वा देवा
च मानुसा च देवमानुसा, सह देवमानुसेहि सदेवमानुसा, के ते ?
लोका ति वचनसेसो दट्ठब्बो । बुद्धो ति चतुसच्चधम्मे बुद्धो अनुबुद्धो
ति बुद्धो । यथाह—

10 “अभिज्जेय्यं अभिज्जातं, भावेतब्बं च भावितं ।
पहातब्बं पहीनं मे, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मणा”
(म० नि० २-४००; सु० नि०-३५८) ति^६ ॥

इध पन कत्तुकारके बुद्धसद्दसिद्धि दट्ठब्बा । अधिगतविसेसेहि
देवमनुस्सेहि “सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा” ति एवं बुद्धत्ता जातत्ता
15 बुद्धो । इध कम्मकारके बुद्धसद्दसिद्धि दट्ठब्बा । बुद्धमस्स अत्थी ति वा
बुद्धो, बुद्धवन्तो ति अत्थो । तं सब्बं सद्दसत्थानुसारेण वेदितब्बं ।
कीदिसको ति कीदिसो किंसरिक्खको किंसदिसो किंवण्णो किंसण्णानो
दीघो वा रस्सो वा ति अत्थो ।

B. 40 नरुत्तमो ति नरानं नरेसु वा उत्तमो पवरो^६ सेट्ठो ति नरुत्तमो ।
20 इद्धिबलं ति एत्थ इज्झनं इद्धि निप्फत्तिअत्थेन पटिलाभट्टेन च इद्धि ।
R. 26 अथ वा इज्झन्ति ताय सत्ता इद्धा वुद्धा उक्कंसगता होन्ती ति इद्धि ।
सा पन दसविधा होति । यथाह—

इद्धियो^७ ति^८ दस इद्धियो । कतमा दस ? अधिट्ठाना
इद्धि, विकुब्बना इद्धि, मनोमया इद्धि आणविप्फारा इद्धि,

१-१. सदेवका—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७-७. सी०, रो० नत्थि ।

२. ०मनुस्सा—सी०, रो० ।

४. जानन्ती—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

समाधिविष्कारा इद्धि, अरिया इद्धि, कम्मविपाकजा इद्धि,
पुञ्जवतो इद्धि, विज्जामया इद्धि, तत्थ तत्थ सम्मापयोग-
पच्चया इज्झनट्टेन इद्धी” (पटि० म०-४६७) ति ।

तासं इदं नानत्तं—पकतिया एको बहुकं आवज्जेति, सतं वा
सहस्सं वा आवज्जित्वा जाणेन अधिट्ठाति “बहुको होमी” 5
(पटि० म०-४७०) ति एवं विभजित्वा दस्सिता इद्धि अधिट्ठानवसेन
निष्फन्नत्ता अधिट्ठाना इद्धि नाम । तस्सायमत्थो—अभिञ्जापादकं
चतुत्थज्झानं समापज्जित्वा ततो वुट्ठाय सचे सतं इच्छति “सतं होमि,
सतं होमी” ति कामावचरपरिकम्मचित्तेहि परिकम्मं कत्वा पुन
अभिञ्जापादकं झानं समापज्जित्वा ततो वुट्ठाय पुन आवज्जित्वा 10
अधिट्ठाति, अधिट्ठानचित्तेन सहेव सतं होति । सहस्सादीसु पि एसेव
नयो । तत्थ पादकज्झानचित्तं निमित्तारम्मणं परिकम्मचित्तानि
सतारम्मणानि वा सहस्सादीसु अञ्जतरारम्मणानि वा, तानि च
खो वण्णवसेन, नो पण्णत्तिवसेन । अधिट्ठानचित्तं पि सतारम्मणमेव,
तं पन अप्पनाचित्तं विय गोत्रभुअनन्तरमेव^१ उप्पज्जति रूपावचर- 15
चतुत्थझानिकं । सो पन पकतिवण्णं विजहित्वा कुमारवण्णं वा
दस्सेति नागवण्णं वा दस्सेति । सुपण्णवण्णं वा ...पे०... विविधं
पि सेनाव्यूहं वा^२ दस्सेती (पटि० म०-४६३) ति एवं आगता इद्धि
पकतिवण्णविजहनविकारवसेन पवत्तत्ता विकुब्बनिद्धि^३ नाम ।

“इध भिक्खु इमम्हा काया अञ्जं कायं अभिनिम्मिनाति रूपि 20
मनोमयं सब्बङ्गपच्चङ्गं अहीनिन्द्रियं” (पटि० म०-४७३) ति इमिना
नयेन आगता इद्धि सरीरस्सेव^४ अब्भन्तरे^४ अञ्जस्स मनोमयस्स
सरीरस्स निष्फत्तिवसेन पवत्तत्ता मनोमयिद्धि^५ नाम । जाणुप्पत्तितो
पुब्बे वा पच्छा वा तद्धुणे वा तेन अत्तभावेन पटिलभितब्बअरहत्त-
जाणानुभावेन निब्बत्तो विसेसो जाणविष्कारो इद्धि नाम । आयस्मतो 25 B. 41

१. ०अनन्तरमेकमेव—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. विकुब्बना इद्धि—सी०, रो० ।

४-४. सरीरव्भन्तरेव—सी०, रो० ।

५. मनोमया इद्धि—सी०, रो० ।

बाकुलस्स^१ च आयस्मतो^२ संकिच्चस्स च जाणविप्फारा इद्धि, तेसं वत्थु चेत्थ कथेतब्बं । समाधितो पुब्बे वा पच्छा वा तद्ध्वणे^३ वा समथानुभावेन निब्बत्तो विसेसो समाधिविप्फारा इद्धि नाम ।

- आयस्मतो सारिपुत्तस्स समाधिविप्फारा इद्धि, (उ० १०८;
 5 पटि० म०-४७४) आयस्मतो सञ्जीवस्स समाधिविप्फारा इद्धि,
 (म० नि० १-४०७; पटि० म०-४७४) आयस्मतो खाणुकोण्डञ्जस्स
 समाधिविप्फारा इद्धि, (पटि० म० ४७४) उत्तराय^४ उपासिकाय
 समाधिविप्फारा इद्धि^५, (पटि० म०-४७४) सामवतिया^५ उपासिकाय
 समाधिविप्फारा इद्धी (पटि० म०-४७५) ति तेसं वत्थूनेत्थ कथेतब्बानि,
 10 गन्थवित्थारदोसपरिहारत्थं पन मया न वित्थारितानि ।

- R. 27 कतमा अरिया इद्धि ? इध भिक्खु सचे आकङ्खति “पटिक्कूले
 अप्पटिक्कूलसञ्जी विहरेय्यं” ति अप्पटिक्कूलसञ्जी तत्थ^६ विहरति,
 सचे आकङ्खति “अप्पटिक्कूले पटिक्कूलसञ्जी विहरेय्यं” ति
 पटिक्कूलसञ्जी तत्थ^६ विहरति ... पे०^७ ... उपेक्खको तत्थ विहरति
 15 सतो सम्पजानो (पटि० म०-४७५) ति । अयं हि चेतोवसिप्पत्तानं
 अरियानं येव सम्भवतो अरिया इद्धि नाम ।

- कतमा कम्मविपाकजा इद्धि ? सब्बेसं पक्खीनं सब्बेसं देवानं
 पठमकप्पिकानं^८ मनुस्सानं एकच्चानं च विनिपातिकानं वेहासगमनादिका
 कम्मविपाकजा इद्धि नाम । कतमा पुञ्जवतो इद्धि ? राजा चक्रवत्ती
 20 वेहासं गच्छति सद्धि चतुरङ्गिनिया सेनाय । जटिलकस्स^९ गहपतिस्स
 असीतिहत्थो सुवण्णपब्बतो निब्बत्ति । अयं पुञ्जवतो इद्धि नाम^{१०} ।
 घोसकस्स^{११} गहपतिनो सत्तसु ठानेसु मारणत्थाय उपक्कमे कते पि

१. बाकुलस्स—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. तद्ध्वणो—रो० ।

४-४. सी०, रो० न दिस्सति ।

५. सामवतिया—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. ०च—सी०, रो० ।

९. ०नाम—सी०, रो० ।

१०. सी०, रो० नत्थि ।

११. घोसितस्स—सी०, रो० ।

अरोगभावो पुञ्जवतो इद्धि । मेण्डकसेट्टिस्स अट्टकरीसमत्ते पदेसे सत्तरतनमयानं मेण्डकानं पातुभावो पुञ्जवतो इद्धि ।

कतमा विज्जामया इद्धि ? विज्जाधरा विज्जं परिजप्पित्वा वेहासं गच्छन्ति, आकासे अन्तलिकखे हत्थि पि दस्सेन्ति ...पे०... विविधं पि सेनाव्यूहं दस्सेन्ती (पटि० म०-४७६) ति । आदिनयप्पवत्ता विज्जामया इद्धि नाम^१ । तं तं कम्मं कत्वा निब्बत्तो^२ विसेसो सम्मापयोगपच्चया इज्झनट्टेन इद्धी ति अयं तत्थ^३ तत्थ^३ सम्मापयोग-पच्चया इज्झनट्टेन इद्धि नाम । इमिस्सा दसविधाय इद्धिया बलं इद्धिबलं नाम, इदं मय्हं इद्धिबलं न जानन्ती ति अत्थो (वि० म०-२६५) ।

B. 42

10

पञ्चाबलं ति सब्बलोकियलोकुत्तरगुणविसेसदायकं अरहत्तमग-पञ्चाबलं अधिप्पेतं, तं पि एते^४ न जानन्ति । केचि “छन्नं असाधारण-आणानमेतं अधिवचनं पञ्चाबलं” ति वदन्ति । बुद्धबलं ति एत्थ बुद्धबलं नाम बुद्धानुभावो, दसबलआणानि वा । तत्थ दसबलआणानि नाम ठानाट्टानआणं, अतीतानागतपच्चुप्पन्नकम्मविपाकजाननआणं, सब्बत्थगामिनिपटिपदाआणं, अनेकधातुनानाधातुलोकजाननआणं, नानाधिमुत्तिकआणं^५, आसयानुसयआणं, भानविमोक्खसमाधिसमा-पत्तीनं संकिलेसवोदानवुट्ठानेसु यथाभूतआणं, पुब्बेनिवासानुस्सतिआणं, चुतुपपातआणं, आसवक्खयआणं ति इमानि दस । इमेसं दसन्नं आणानं अधिवचनं बुद्धबलं ति । एदिसं ति ईदिसं, अयमेव वा पाठो ।

20

हन्दा ति ववस्सग्गत्ये निपातो । अहं ति अत्तानं निद्दिसति । किं वुत्तं होति ? यस्मा पनेते मम जातका बुद्धबलं वा बुद्धगुणे^६ वा न जानन्ति, केवलं अत्तनो मोघजिण्णभावं निस्साय मानवसेन

R. 28

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. निब्बत्त—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. नानाधिमुत्तिकतं आणं—सी०, रो० । ६. बुद्धगुणं—सी०, रो० ।

सब्वलोकजेट्टसेट्ठं^१ मं न वन्दन्ति । तस्मा तेसं मानकेतु अत्थि, तं भञ्जित्वा वन्दनत्थं बुद्धबलं दस्सेय्युं^२ ति वुत्तं होति । दस्सयिस्सामी ति दस्सेय्युं । “दस्सेस्सामी” ति च^३ पाठो, सोयेवत्थो । बुद्धबलं ति बुद्धानुभावं, बुद्धजाणविसेसं वा । अनुत्तरं ति निरुत्तरं । चङ्कमं ति
 5 चङ्कमितव्वट्टानं वुच्चति^४ । मापयिस्सामी ति मापेय्युं^५ । “चङ्कमं मापेस्सामी” ति च^६ पाठो, सोयेवत्थो । नभे ति आकासे । सब्वरतनमण्डितं ति सब्वेहि रतिजननद्वेन रतनेहि मुत्त-मणि-वेळुरिय-सङ्ख-सिला-पवाळ-रजत-सुवण्णमसारगल्ल-लोहितङ्केहि दसहि दसहि^७ मण्डितो अलङ्कितो^८ सब्वरतनमण्डितो^९, तं सब्वरतनमण्डितं । “नभे
 10 रतनमण्डितं” ति पठन्ति केचि ।

अथेवं भगवता चिन्तितमत्ते दससहस्सचक्रवाळवासिनो भुम्मादयो देवा पमुदितहृदया साधुकारमदंसु । तमत्थं पकासेन्तेहि सङ्गीति-कारकेहि -

B. 43

15

६. “भुम्मा महाराजिका तावतिसा,
 यामा च देवा तुसिता च निम्मिता ।
 परनिम्मिता येपि च ब्रह्मकायिका,
 आनन्दिता विपुलमकंसु घोसं” ति-

आदिगाथायो ठपिता ति वेदितव्वा ।

तत्थ भुम्मा ति भुम्मट्टा, पासाणपव्वतवनरुक्खादीसु ठिता ।
 20 महाराजिका ति महाराजपक्खिका । भुम्मट्टानं देवतानं सद्दं सुत्वा आकासट्टकदेवता, ततो अब्भवलाहका देवता, ततो उण्हवलाहका देवता, ततो सीतवलाहका देवता, ततो वस्सवलाहका देवता,

१. ०लोकजेट्ठं—सी०, रो० ।

२. दस्सेय्यं—सी०, रो०; एवमेव ।

३. वा—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. मापेय्यं ति—सी०, रो० ।

६-६. मापयामी ति पि—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. ०तं—सी०, रो० ।

९. ०मण्डितं—सी०, रो० ।

ततो^१ वातवलाहका देवता^१, ततो चत्तारो महाराजानो, ततो
 तावतिसा, ततो यामा, ततो तुसिता, ततो निम्मानरती,^२
 ततो परनिम्मितवसवती^३, ततो ब्रह्मकायिका, ततो ब्रह्मपुरोहिता,
 ततो महाब्रह्मानो^४, ततो परित्ताभा, ततो अप्पमाणाभा, ततो
 आभस्सरा, ततो परित्तसुभा, ततो अप्पमाणसुभा, ततो सुभकिण्हा, 5
 ततो वेहप्फला, ततो अविहा, ततो अतप्पा, ततो सुदस्सा, ततो
 सुदस्सी, ततो अकनिट्टा देवता सद्दं सुत्वा महन्तं सद्दं अकंसु।
 असञ्जिनो च अरूपावचरसत्ते च ठपेत्वा सोतायतनपवत्तिट्ठाने
 सब्बे देवमनुस्सनागादयो पीतिवसं^५ गतहृदया^५ उक्कुट्टिसद्दमकंसू ति
 अत्थो । आनन्दिता ति पमुदितहृदया, सञ्जातपीतिसोमनस्सा हुत्वा 10
 ति अत्थो । विपुलं ति पुथुलं^६ ।

अथ सत्था चिन्तितसमनन्तरमेव ओदातकसिणसमापत्ति समा-
 पज्जित्वा “दससु चक्खवाळसहस्सेसु आलोको होतु” ति अधिट्ठासि, तेन R. 29
 अधिट्ठानचित्तेन सहेव आलोको अहोसि पथवितो पट्ठाय याव
 अकनिट्ठभवना । तेन वुत्तं— 15

७. “ओभासिता च पथवी सदेवका,
 पुथू च लोकन्तरिका असंवुता ।
 तमो च तिब्बो विहतो तदा अहु,
 दिस्वान अच्छेरकं पाटिहीरं” ति ॥

तत्थ ओभासिता ति पकासिता । पथवी ति एत्थायं पथवी 20 B. 44
 चतुब्बिधा कक्खळपथवी^७ ससम्भारपथवी निमित्तपथवी सम्मुतिपथवी
 ति । तासु “कतमा चावुसो अज्झत्तिका पथवीधातु ? यं अज्झत्तं
 पच्चत्तं कक्खळं खरिगतं” (वि०-१०२) ति आदीसु वुत्ता अयं

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सन्ति । २. ०देवता—सी०, रो० ।

३. ०देवता—सी०, रो० ।

४. महाब्रह्मा—सी०, रो० ।

५-५. पीतिवसगतहृदया—सी०, रो० ।

६. तुमुलं—सी०, रो० ।

७. लक्खण०—सी०, रो० ।

- कक्खळपथवी^१ नाम । “यो पन भिक्खु पथविं खणेय्य वा खणापेय्य वा” (पाचि०-५३) ति आदीसु वुत्ता ससम्भारपथवी^२, ये च केसादयो वीसति कोट्टासा, अयोलोहादयो च बाहिरा; सा पि वण्णादीहि सम्भारेहि सद्धिं पथवी ति ससम्भारपथवी नाम । “पथवीकसिणमेको सञ्जानाती” (दी० नि० ३-२३७) ति आदीसु निमित्तपथवी “आरम्मणपथवी” ति पि वुच्चति । पथवीकसिणभानलाभी देवलोके निब्बत्तो आगमनवसेन “पथवीदेवो” ति नामं लभति । वुत्तञ्हेतं “आपो च देवा पथवी” (दी० नि० २-१९३) ति आदीसु अयं सम्मुत्तिपथवी, पञ्चत्तिपथवी नामा ति वेदितब्बा । इध पन
- 10 ससम्भारपथवी अधिप्पेता ।

- सदेवका ति सदेवलोका । “सदेवता” ति पि पाठो अत्थि चे सुन्दरतरं, सदेवको मनुस्सलोको ओभासितो ति अत्थो । पुथू ति बहू । लोकन्तरिका ति असुरकायनरकानमेतं अधिवचनं, ता पन तिण्णं चक्कवाळानं अन्तरा एका लोकन्तरिका होति, तिण्णं सकटचक्कानं
- 15 अञ्जमञ्जं आहच्च ठितानं मज्झेओकासो विय एकेको लोकन्तरिक-निरयो^३, परिमाणतो अट्टयोजनसहस्सो होति । असंबुता ति हेट्ठा अप्पतिट्ठा । तमो चा ति अन्धकारो । तिब्बो ति बहलो घनो । चन्दिमसूरियालोकाभावतो निच्चन्धकारो व^४ होति । विहतो ति विद्धस्तो । तदा ति यदा पन भगवा सत्तेसु कारुञ्जतं पटिच्च-
- 20 पाटिहारियकरणत्थं आलोकं फरि, तदा सो तमो तिब्बो लोकन्तरिकासु ठितो, विहतो^५ विद्धस्तो अहोसी ति अत्थो ।

- अच्छेरकं ति अच्छरापहरणयोगं, विम्हयवसेन अङ्गुलीहि^६ पहरणयोगं ति अत्थो । पाटिहीरं ति पटिपक्खहरणतो पाटिहीरं । पटिहरति सत्तानं दिट्ठिमानोपगतानि चित्तानी ति वा पाटिहीरं,
- R. 30 25 अप्पसन्नानं सत्तानं पसादं पटिआहरती ति वा पाटिहीरं । “पाटिहेरं”

१. लक्खण०—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. लोकन्तरिको—सी०, रो० ।

४. च—रो० ।

५. विगतो—सी०, रो० ।

६. अङ्गुली—सी०, रो० ।

ति पि पाठो, सौयेवत्थो । एत्थ आलोकविधानविसेसस्सेतं अधिवचनं ।
दिस्वान अच्छेरकं पाटिहीरं ति एत्थ देवा च^१ मनुस्सा च^२
लोकन्तरिकासु निब्बत्तसत्ता पि च तं भगवतो पाटिहारियं दिस्वा
परमप्पीतिसोमनस्सं अगमंसू ति इदं वचनं आहरित्वा अत्थो दट्ठव्वो,
इतरथा न पुब्बेन वा परं, न^३ परेन वा पुब्बं युज्जति ।

इदानी न केवलं मनुस्सलोकेसुयेव^३ आलोको अत्थि, सब्बत्थ
तिविधे पि सङ्खारसत्तोकाससङ्खाते लोके आलोकोयेवा ति दस्सनत्थं—

८. “सदेवगन्धब्बमनुस्सरक्खसे,

आभा उळारा विपुला अजायथ ।

इमस्मि लोके परस्मि चोभयस्मि^४,

अधो च^५ उद्धं तिरियं च वित्थतं” ति—

अयं गाथा वुत्ता ।

तत्थ देवा ति सम्मुतिदेवा उपपत्तिदेवा विसुद्धिदेवा ति सब्बे^६
पि देवा^७ इध सङ्गहिता । देवा च गन्धब्बा च मनुस्सा च रक्खसा
च देवगन्धब्बमनुस्सरक्खसा । सह देवगन्धब्बमनुस्सरक्खसेही ति
सदेवगन्धब्बमनुस्सरक्खसो । को पन सो ? लोको, तस्मि सदेवगन्धब्ब-
मनुस्सरक्खसे लोके । आभा ति आलोको । उळारा ति एत्थायं
उळार-सद्दो मधुरसेट्ठविपुलादीसु^८ दिस्सति । तथा हेस “उळारानि^९
खादनीयभोजनीयानि^{१०} खादन्ति भुज्जन्ती” (म० नि० १-२९२) ति
आदीसु मधुरे दिस्सति । “उळाराय खो पन भवं वच्चायनो
पसंसाय समणं गोतमं पसंसती” (म० नि० १-२२६) ति आदीसु

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. मनुस्सदेवलोकेसुयेव—सी०, रो० ।

५. पि—सी०, रो० ।

७. इमे देवा—सी०, रो० ।

९. उळारानि—सी०, रो० ।

१०. खादनीयानि भोजनीयानि—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—८

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. चोभये—सी०, रो० ।

६. सब्ब—रो० ।

८. मधुरसेट्ठपभाणविपुलादीसु—सी०,
रो० ।

सेट्ठे । “अतिकम्म देवानं देवानुभावं अप्पमाणो उळारो ओभासो”
(दी० नि० २-१४; म० नि० ३-१८५) ति आदीसु विपुले ।
स्वायं इध सेट्ठे दट्ठब्बो । विपुला ति अप्पमाणा । अजायथा ति
उप्पज्जि उदपादि पवत्तिथ । इमस्मिं लोके परस्मिं चा ति इमस्मिं

- 5 मनुस्सलोके च परस्मिं देवलोके चा ति अत्थो । उभयस्मिं ति^१
तदुभयस्मिं^१, अज्झत्तवहिद्धादीसु विय दट्ठब्बं^२ । अधो चा^३ ति
अवीचिआदीसु निरयेसु । उद्धं ति भवग्गतो पि उद्धं अजटाकासे
पि । तिरियं चा ति तिरियतो पि दससु चक्कवाळसहस्सेसु । वित्थतं
R. 31 ति विसटं । अन्धकारं विधमित्वा वुत्तप्पकारं लोकं च पदेसं च
B. 46 10 अज्झोत्थरित्वा आभा पवत्तित्था ति अत्थो । अथ वा तिरियं च
वित्थतं ति तिरियतो वित्थतं महन्तं, अप्पमाणं पदेसं आभाफरित्वा
अट्ठासी ति अत्थो ।

- अथ भगवा दससहस्सचक्कवाळेसु आलोकफरणं कत्वा
अभिञ्जापादकं चतुत्थज्झानं समापज्जित्वा ततो वुट्ठाय आवज्जित्वा
15 अधिट्ठानचित्तेन आकासमब्भुग्गन्त्वा तेसं आतीनं सीसेसु पादपंसुं
ओकिरमानो विय महत्तिया^४ देवमनुस्सपरिसाय मज्झे
यमकपाटिहारियं दस्सेति । तं पन पाळितो एवं वेदितब्बं
(पटि० म० १३८)—

- कतमं तथागतस्स यमकपाटिहीरे आणं ? इध
20 तथागतो यमकपाटिहीरं करोति असाधारणं सावकेहि
उपरिमकायतो अग्गिक्खन्धो पवत्ति, हेट्ठिमकायतो
उदकधारा पवत्ति । हेट्ठिमकायतो अग्गिक्खन्धो
पवत्ति, उपरिमकायतो उदकधारा पवत्ति^५ । ...
पुरत्थिमकायतो अग्गिक्खन्धो^६ पवत्ति^६, पच्छिमकायतो

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. दट्ठब्बो—रो० ।

३. पी—सी०, रो० ।

४. महती—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६-६. ...पे०...—सी०, रो० ।

उदकधारा पवत्तति । पच्छिमकायतो अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, पुरत्थिमकायतो उदकधारा पवत्तति । ... ।
 दक्खिणअक्खितो अग्गिक्खन्धो पवत्तति, वामअक्खितो
 उदकधारा पवत्तति । वामअक्खितो अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, दक्खिणअक्खितो उदकधारा पवत्तति । ... । 5
 दक्खिणकण्णसोततो अग्गिक्खन्धो पवत्तति,
 वामकण्णसोततो उदकधारा पवत्तति । वामकण्णसोततो
 अग्गिक्खन्धो पवत्तति, दक्खिणकण्णसोततो उदकधारा
 पवत्तति । ... । दक्खिणकण्णसोततो अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, वामनासिकासोततो उदकधारा पवत्तति । 10
 वामनासिकासोततो अग्गिक्खन्धो पवत्तति ।
 दक्खिणदासिकासोततो उदकधारा पवत्तति । ... ।
 दक्खिणअंसकूटतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति, वामअंसकूटतो
 उदकधारा पवत्तति । वामअंसकूटतो अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, दक्खिणअंसकूटतो उदकधारा पवत्तति । ... । 15
 दक्खिणहत्थतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति वामहत्थतो
 उदकधारा पवत्तति । वामहत्थतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति,
 दक्खिणहत्थतो उदकधारा पवत्तति । ... ।
 दक्खिणपस्सतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति, वामपस्सतो
 उदकधारा पवत्तति । वामपस्सतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति, 20
 दक्खिणपस्सतो उदकधारा पवत्तति ।...। दक्खिणपादतो
 अग्गिक्खन्धो पवत्तति, वामपादतो उदकधारा पवत्तति ।
 वामपादतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति, दक्खिणपादतो
 उदकधारा पवत्तति । ... । अङ्गुलङ्गुलेहि अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, अङ्गुलन्तरिकाहि उदकधारा पवत्तति, 25
 अङ्गुलन्तरिकाहि अग्गिक्खन्धो पवत्तति, अङ्गुलङ्गुलेहि
 उदकधारा पवत्तति । ... । एकेकलोमतो अग्गिक्खन्धो
 पवत्तति, एकेकलोमतो उदकधारा पवत्तति । लोमकूपतो

लोमकूपतो^१ अग्गिक्खन्धो पवत्तति, लोमकूपतो
लोमकूपतो^१ उदकधारा पवत्तति । छन्नं^२ वण्णानं^२
नीलानं पीतकानं^३ लोहितकानं^४ ओदातानं मज्झिट्टानं
पभस्सरानं ।

- 5 भगवा चङ्कमति, निम्मितो तिट्ठति वा निसीदति
वा सेय्यं वा कप्पेति । भगवा *तिट्ठति, निम्मितो
चङ्कमति वा निसीदति वा सेय्यं वा कप्पेति । भगवा
निसीदति, निम्मितो चङ्कमति वा तिट्ठति वा सेय्यं
वा कप्पेति । भगवा सेय्यं कप्पेति, निम्मितो चङ्कमति
10 वा तिट्ठति वा निसीदति वा । निम्मितो चङ्कमति,
भगवा तिट्ठति वा निसीदति वा सेय्यं वा कप्पेति ।
निम्मितो तिट्ठति, भगवा चङ्कमति वा निसीदति वा
सेय्यं वा कप्पेति । निम्मितो निसीदति, भगवा
चङ्कमति वा तिट्ठति वा सेय्यं वा कप्पेति* । निम्मितो
15 सेय्यं कप्पेति, भगवा चङ्कमति वा तिट्ठति वा निसीदति
वा, इदं तथागतस्स यमकपाटिहीरे^५ आणं ति
वेदितब्बं^६ ।

- तस्स पन भगवतो तेजोकसिणसमापत्तिवसेन उपरिमकायतो
अग्गिक्खन्धो पवत्तति । आपोकसिणसमापत्तिवसेन हेट्ठिमकायतो
20 उदकधारा पवत्तती ति पुन उदकधाराय पवत्तट्टानतो अग्गिक्खन्धो^७
पवत्तति, अग्गिक्खन्धस्स पवत्तट्टानतो^८ उदकधारा पवत्तती ति
दस्सेतुं "हेट्ठिमकायतो अग्गिक्खन्धो पवत्तति^९, उपरिमकायतो

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. पीतानं—सी०, रो० ।

४. लोहितानं—सी०, रो० ।

५. पाटिहारे—रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

८. पवत्तिट्टानतो—सी०, रो० ।

२-२. पवत्तन्ति रंसियो छव्वण्णानं—सी०,
रो० ।

- अयं पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु न
दिस्सन्ति ।

७. अग्गिक्खन्धस्स—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

उदकधारा पवत्तती” ति वुत्तं^१ ति वेदितब्बा । एसेव^२ नयो
 सेसपदेसु पि । अग्गिक्खन्धो पनेत्थ उदकधाराय असम्मिस्सो व
 अहोसि । तथा उदकधारा अग्गिक्खन्धेन । रस्मीसु पन दुतिया
 दुतिया रस्मि पुरिमाय पुरिमाय यमका विय एकक्खणे पवत्तति ।
 द्विन्नं च चित्तानं एकक्खणे पवत्ति नाम नत्थि, बुद्धानं पन 5 B. 48
 भवङ्गपरिवासस्स लहुकताय पञ्चहाकारेहि चिण्णवसिताय एता
 रस्मियो एकक्खणे विय पवत्तन्ति, तस्सा पन रस्मिया आवज्जन-
 परिकम्माधिट्ठानानि विसुंयेव । नीलरस्मिअत्थाय हि भगवा R. 32
 नीलकसिणं समापज्जति । पीतरस्मिआदीनं अत्थाय पीतकसिणादीनि
 समापज्जति । 10

एवं भगवतो^३ यमकपाटिहीरे^४ कयिरमाने सकलस्सा पि
 दससहस्सचक्कवाळस्स अलङ्कारकरणकालो^५ विय अहोसि ।
 तेन वुत्तं—

९. ‘सत्तुत्तमो अनधिवरो विनायको,
 सत्था अहू देवमनुस्सपूजितो ।
 महानुभावो सतपुञ्जलक्खणो,
 दस्सेसि अच्छेरकं पाटिहीरं” ति ॥

15

तत्थ सत्तुत्तमो ति अत्तनो सीलादोहि गुणेहि सब्बेसु सत्तेसु
 उत्तमो पवरो सेट्ठो ति सत्तुत्तमो, सत्तानं वा उत्तमो सत्तुत्तमो ।
 सत्तं ति आणस्स^६ नामं, तेन दसबलचतुवसारज्ज-असाधारणआण- 20
 सङ्घातेन^७ सत्तेन सेट्ठो उत्तमो ति सत्तुत्तमो, समानाधिकरणवसेन
 सत्तो उत्तमो ति^८ वा^९ सत्तुत्तमो । यदि एवं “उत्तमसत्तो” ति
 वत्तब्बं उत्तम-सहस्स पुब्बनिपातपाठतो । न पनेस भेदो^९ अनियमतो

१. वुत्ता—सी०, रो० ।

२. एस—सी०, रो० ।

३. हि भगवता—सी०, रो० ।

४. ० पाटिहारिये—सी०, रो० ।

५. अलङ्कारण०—सी०, रो० ।

६. विज्जाणस्स पि—सी०, रो० ।

७. असाधारण ०—सी०, रो० ।

८-८. सी०, रो० नत्थि ।

९. दोसो—सी०, रो० ।

- बहुलवचनतो^१ च नरुत्तमपुरिसुत्तमनरवरादि-सद्दा विय दट्ठब्बो^२ ।
 अथ वा सत्तं उत्तमं यस्स सो सत्तुत्तमो, इधा पि च उत्तम-सद्दस्स
 पुब्बनिपातो भवति । उत्तमसत्तो ति विसेसनस्स^३ पुब्बनिपातपाठतो
 “चित्तगू पट्ठगू^४” ति एत्थ विया ति नायं दोसो । उभयविसेसनतो
 5 वा आहितग्गिआदिपाठो विय दट्ठब्बो । विनायको ति बहूहि
 विनयनूपायेहि सत्ते विनेति दमेती ति विनायको । सत्था ति
 दिट्ठधम्मिकसम्परायिकत्थेहि यथारहं सत्ते अनुसासती ति सत्था ।
 अहू ति अहोसि । देवमनुस्सपूजितो ति दिब्बेहि^५ पञ्चकामगुणेहि^६
 दिब्बन्ति^७ कीळन्ती ति देवा । मनस्स उस्सन्नत्ता मनुस्सा, देवा
 B. 49 10 च मनुस्सा च^८ देवमनुस्सा, देवमनुस्सेहि पूजितो देवमनुस्सपूजितो ।
 पुप्फादिपूजाय च पच्चयपूजाय च पूजितो, अपचितो ति अत्थो । कस्मा
 पन देवमनुस्सानमेव गहणं कतं, ननु भगवा तिरच्छानगतेहि पि
 आरवाळकाळापलालधनपालपालिलेय्यकनागादीहि^९ सातागिराळवक-
 हेमवतसूचिलोमखरलोमयक्खादीहि^९ विनिपातगतेहि^{१०} पि
 15 पूजितोयेवा ति ? सच्चमेवेतं, उक्कट्टपरिच्छेदवसेन^{११} सब्बपुग्गल-
 परिच्छेदवसेन^{१२} चेतं वुत्तं ति वेदितब्बं । महानुभावो ति महता
 बुद्धानुभावेन समन्नागतो । सत्तपुञ्जलक्खणो ति अनन्तेसु चक्कवाळेसु
 सब्बे सत्ता एकेकं पुञ्जकम्मं सतक्खत्तुं करेय्युं एत्तकेहि जनेहि
 कतकम्मं बोधिसत्तो सयमेव एको सतगुणं कत्वा निब्बत्तो ।
 20 तस्मा “सत्तपुञ्जलक्खणो” ति वुच्चति । केचि पन सतेन सतेन
 पुञ्जकम्मेन निब्बत्तएकेकलक्खणो” ति वदन्ति । “एवं सन्ते यो कोचि

१. सम्बहुल०—सी०, रो० ।

२. दट्ठब्बं—सी०, रो० ।

३. विसेसन—सी०; वसेन—रो० ।

४. पट्ठगू—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. पञ्चहि०—सी०, रो० ।

७-७ रो० पोत्थके अयं पाठो न दिस्सति । ८. ० अपलालधनपाल०—सी०, रो० ।

९. ० गिराळवकसूचिलोम०—सी०,

१०. सी०, रो० नत्थि ।

रो० ।

११. ० च—सी०, रो० ।

१२. सम्बपुग्गल०—सी०, रो० ।

बुद्धो भवेय्या” ति तं^१ अट्टकथासु पटिविखत्तं^२ । दस्सेसी ति सब्बेसं
देवमनुस्सानं^३ अतिविम्हयकरं^४ यमकपाटिहारियं दस्सेसि ।

R. 33

अथ सत्था आकासे पाटिहारियं कत्वा^५ महाजनस्स चित्ताचारं
ओलोकेत्वा तस्स अज्झासयानुकूलं धम्मकथं चङ्कमन्तो कथेतुकामो
आकासे दससहस्सचक्रवाळवित्थतं सब्बरतनमयं रतनचङ्कमं 5
मापेसि । तेन वुत्तं—

१०. “सो याचितो देववरेन चक्खुमा,
अत्थं समेक्खित्वा^६ तदा नरुत्तमो ।
चङ्कमं^७ मापयि लोकनायको,
सुनिद्धितं सब्बरतननिम्मितं” ति ॥

10

तत्थ सो ति सो सत्था । याचितो ति पठममेव अट्टमे सत्ताहे
धम्मदेसनाय याचितो ति अत्थो । देववरेना ति सहम्पतिब्रह्मना^८ ।
चक्खुमा ति एत्थ चक्खती ति चक्खु, समविसमं विभावयती ति
अत्थो । तं पन चक्खु दुविधं जाणचक्खु मंसचक्खू ति । तत्थ
जाणचक्खु पञ्चविधं बुद्धचक्खु धम्मचक्खु समन्तचक्खु दिब्बचक्खु 15
पञ्चाचक्खू ति । तेषु बुद्धचक्खु नाम आसयानुसयजाणं चेव
इन्द्रियपरोपरियत्तजाणं च, यं “बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो^९”
(दी० नि० २-३१; म० नि० १-२१८; २-३३४; सं० नि० १-१३८;
म० व० ९) ति आगतं । धम्मचक्खु नाम हेट्ठिमा तयो मग्गा तीणि B. 50
च फलानि, यं “विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादी” 20
(दी० नि० १-१२६; सं० नि० ४-३६३; म० व०-१५; पटि० म० ४००)
ति आगतं । समन्तचक्खु नाम सब्बञ्जुतजाणं, यं “तथूपमं धम्ममयं

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. देवमनुस्सादीनं—सी०, रो० ।

५. यमक ०—सी०, रो० ।

७. ० तत्थ—सी० ।

९. वोलोकेन्ती—सी०, रो० ।

२. पक्खित्तं—सी०, रो० ।

४. अतिवियविम्हयकरं—सी०, रो० ।

६. समेक्खित्व—सी० ।

८. ० ब्रह्मनो—रो० ।

सुमेध, पासादमारुह समन्तचक्खू' (दी० नि० २-३२; म० नि० १-२१८; सं नि० १-१३८; म० व०-७, ८, ९) ति आगतं । दिब्बचक्खु नाम आलोकवड्डनेन उप्पन्नाभिञ्जाचित्तेन सम्पयुत्तजाणं, यं "दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेना" (म० नि० १-१००, २२०, ३०६; २-३३६; ३-७३; पारा०-७; म० व०-७) ति आगतं । पञ्चाचक्खु नाम "चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादी" (सं० नि० ४-३६१; म० व०-१४; पटि० म० ४०२; क० व०-२५९) ति एत्थं पुब्बेनिवासादिजाणं पञ्चाचक्खु ति आगतं ।

मंसचक्खु नाम "चक्खुं च पटिच्च रूपे चा (म० नि० १-१४९, ३१८; ३-३८१, ३८६; सं० नि० २-६१; ३-२९; क० व०-२९४, २९६) ति एत्थं पसादमंसचक्खु वुत्तं । तं पन दुविधं ससम्भारचक्खु पसादचक्खु ति । तेसु य्वायं अक्खिकूपके अक्खिपत्तकेहि परिवारितो मंसपिण्डो यत्थ चतस्सो धातुयो वण्णगन्धरसोजा^१ सम्भवो जीवितं भावो चक्खुपसादो कायपसादो ति सङ्खेपतो तेरस सम्भारा होन्ति । वित्थारतो पन सम्भवमानानि चतुसमुट्ठानानि छत्तिंस जीवितं भावो चक्खुपसादो^{१०} कायपसादो^{१०} ति इमे कम्मसमुट्ठाना चत्तारो चा ति ससम्भारा^{११} होन्ति, इदं^{१२} ससम्भारचक्खु नाम । यं पन सेतमण्डलपरिच्छिन्नेन कण्हमण्डलेन परिवारिते दिट्ठमण्डले सन्निविट्ठं रूपदस्सनसमत्थं पसादमत्तं, इदं पसादचक्खु नाम । सब्बानि पनेतानि एकविधानि अनिच्चतो सङ्खततो, दुविधानि सासवानासवतो लोकियलोकुत्तरतो,

१. चेत्य—सी०, रो० ।

३. मंसचक्खु—सी०, रो० ।

५. ० चक्खुं चे—सी०, रो० ।

७. वण्णो गन्धो रसो ओजा—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

११. चत्तालीस सम्भारा—सी०, रो० ।

१२. ० पन—सी०, रो० ।

२. ० पन—सी०, रो० ।

४. ० चक्खुं—सी०, रो० ।

६. तत्थ—सी०, रो० ।

८. सम्भावो—रो० ।

१०-१०. चक्खुपसादकायपसादा चे—सी०,

रो० ।

तिविधानि भूमितो उपादिणत्तिकतो, चतुर्विधानि एकन्तपरित्त-
अप्पमाणानियतारम्मणतो, पञ्चविधानि रूपनिब्बानारूपसब्बा-
रम्मणानारम्मणवसेन, छविधानि होन्ति बुद्धचक्खादिवसेन ।
इच्चवेवमेतानि वुत्तप्पकारानि चक्खूनि अस्स भगवतो सन्ती ति
भगवा चक्खुमा ति वुच्चति । अत्थं समेविखत्वा ति चङ्क्रमं मापेत्वा, 5
धम्मदेसनानिमित्तं देवमनुस्सानं हितत्थं उपपरिविखत्वा उपधारेत्वा
ति अधिप्पायो । मापयी ति मापेसि । लोकनायको ति सग्गमोक्खा-
भिमुखं लोकं नयती ति लोकनायको । सुनिट्ठितं ति सुट्ठु निट्ठितं,
परियोसितं ति अत्थो । सब्बरतननिम्मित्तं ति दसविधरतनमयं ।

इदानि भगवतो तिविधपाटिहारियसम्पत्तिदस्सनत्थं—

10 B. 51

११. “इद्धी च आदेसनानुसासनी,
तिपाटिहीरे भगवा वसी अहु ।
चङ्क्रमं मापयि लोकनायको,
सुनिट्ठितं सब्बरतननिम्मित्तं” ति—

वुत्तं ।

15

तत्थ इद्धी ति इद्धिविधं इद्धिपाटिहारियं नाम । तं पन एको पि
हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होती (दी० नि १-६९;
म० नि० १-९७; पटि० म०-४६९) ति आदिनयप्पवत्तं । आदेसना
ति परस्स चित्ताचारं अत्वा कथनं आदेसनापाटिहारियं, तं सावकानं
च बुद्धानं च सततधम्मदेसना^१ । अनुसासनी ति अनुसासनिपाटिहारियं, 20
तस्स तस्स अज्झासयानुकूलमोवादो ति अत्थो । इति एतानि
तीणि पाटिहारियाणि । तत्थ इद्धिपाटिहारियेन अनुसासनिपाटिहारियं
महामोग्गल्लानस्स आचिण्णं, आदेसनापाटिहारियेन अनुसासनि-
पाटिहारियं धम्मसेनापतिस्स, अनुसासनिपाटिहारियं पन बुद्धानं

१. सततं०—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—९

R. 35 सततधम्मदेसना । तिपाटिहीरे ति एतेसु तीसु पाटिहारियेसू
ति अत्थो । भगवा ति इदं^१ गुणविसिट्ठसत्तुत्तमगरुगारवाधिवचनं ।
वुत्तञ्हेतं पोरानेहि—

5 “भगवा ति वचनं सेट्ठं, भगवा ति वचनमुत्तमं ।
गरुगारवयुत्तो सो, भगवा तेन वुच्चती”
(वि० म०-१४२; स० पा० १-११०) ति ॥

वसी ति एकस्मिं तिविधे पि पाटिहारिये वसिप्पत्तो,
चिण्णवसी ति अत्थो । वसियो नाम पञ्च वसियो आवज्जनसमापज्जन-
अधिट्ठानवुट्ठानपच्चवेक्खणसङ्घाता । तत्र यं यं भानं यथिच्छकं
10 यदिच्छकं यावतिच्छकं आवज्जति आवज्जनाय दन्धायितत्तं नत्थी ति
सीघं आवज्जेतुं समत्थता आवज्जनवसी नाम । तथा यं यं भानं
यथिच्छकं ... पे० ... समापज्जति समापज्जनाय दन्धायितत्तं नत्थी
ति सीघं समापज्जनसमत्थता समापज्जनवसी नाम । दीघं कालं ठपेतुं
समत्थता अधिट्ठानवसी नाम । तथेव लहुं वुट्ठातुं समत्थता
B. 52 15 वुट्ठानवसी नाम । पच्चवेक्खणवसी पन पच्चवेक्खणजवनानेव होन्ति
तानि आवज्जनानन्तरानेव हुत्वा उप्पज्जन्ती ति आवज्जनवसिया^२ एव
वुत्तानि । इति इमासु पञ्चसु वसीसु चिण्णवसिता^३ वसी नाम होति ।
तेन वुत्तं “तिपाटिहीरे भगवा वसी अहू” ति ।

इदानीं तस्स रतनचङ्क्रमस्स निम्मितविधानस्स दस्सनत्थं—

20 १२. दससहस्सीलोकधातुया, सिनेरुपब्बतुत्तमे ।
थम्भेव दस्सेसि पटिपाटिया, चङ्क्रमे रतनामये’ ति—

आदिगाथायो वुत्ता ।

तत्थ दससहस्सीलोकधातुया ति दससु चक्रवाळसहस्सेसु ।
सिनेरुपब्बतुत्तमे ति^४ महामेरुसङ्घाते सेट्ठपब्बते । थम्भेवा ति थम्भे

१. ०पन—सी०, रो० ।

३. ०वसिना—रो० ।

२. आवज्जनावसिया—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सन्ति ।

विय दसचक्कवाळसहस्सेसु ये सिनेरुपब्बता, ते^१ पटिपाटिया ठिते^२ सुवण्णथम्भे विय कत्वा तेसं उपरि चङ्कमं मापेत्वा दस्सेसी ति अत्थो । रतनामये ति रतनमये ।

१३. दससहस्सी अतिकम्मा ति रतनचङ्कमं पन भगवा मापेन्तो तस्स एकं कोटिं सब्बपरियन्तं पाचीनचक्कवाळमुखवट्ठि^५ एकं कोटिं पच्छिमनक्कवाळमुखवट्ठि अतिकमित्वा ठितं कत्वा मापेसि । तेन वुत्तं—

दससहस्सी अतिकम्म, चङ्कमं मापयि जिनो ।

सब्बसोणमया पस्से, चङ्कमे रतनामये” ति ॥

तत्थ जिनो ति किलेसारिजयननो जिनो । सब्बसोणमया पस्से^{१०} ति तस्स पन एवं निम्मितस्स चङ्कमस्स उभयपस्सेसु सुवण्णमया^{११} परमरमणीया^{१२} मरियादभूमि अहोसि, मज्झे मणिमया ति अधिप्पायो । R. 36

१४. तुलासङ्घाटा ति तुलायुगळा^४, ता^५ नानारतनमया^६ ति वेदितब्बा^७ । अनुवग्गा ति अनुरूपा । सोवण्णफलकत्थता ति^{१५} सोवण्णमयेहि^८ फलकेहि^९ अत्थता, तुलासङ्घातानं उपरि सुवण्णमयो^६ पदरच्छदो^{१०} ति अत्थो । वेदिका सब्बसोवण्णा ति वेदिका^{११} पन सब्बा पि सुवण्णमया, या पनेसा चङ्कमनपरिक्खेपवेदिका, सा एका^{१२} व, अज्जेहि रतनेहि असम्मिस्सा ति अत्थो । दुभतो पस्सेसु^{१३} निम्मिता^{१४} ति उभोसु पस्सेसु निम्मिता । द-कारो पदसन्धिकारो । 20

१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सन्ति ।

२. ठित—सी०, रो० ।

३. ०रमणीय—सी०, रो० ।

४. ०युगळानि—सी०, रो० ।

५. तानि—सी०, रो० ।

६. ०मयानि—सी०, रो० ।

७. वेदितब्बानि—सी०, रो० ।

८-९. सोवण्णफलकेहि—सी०, रो० ।

१०. पदरच्छदा—सी०, रो० ।

११. वेदिक—सी०, रो० ।

१२. एसा—रो० ।

१३. सुनिम्मिता—रो० ।

१४. पस्सं—रो० ।

B. 53

१५. मणिमुत्तावालुकाकिण्णा^१ ति मणिमुत्तामयवालुकाकिण्णा^२ ।
 अथ वा मणयो च मुत्ता च वालुका च मणिमुत्तावालुका । ताहि
 मणिमुत्तावालुकाहि आकिण्णा सन्थता ति मणिमुत्तावालुकाकिण्णा^३ ।
 निम्मितो^४ ति इमिनाकारेण निम्मितो^५ कतो^६ । रतनामयो ति
 5 सब्बरतनमयो, चङ्कमो ति अत्थो । ओभासेति दिसा सब्बा ति
 सब्बा पि दस दिसा ओभासेति पकासेति । सतरंसीवा ति
 सहस्सरंसिआदिच्चो^७ विय । उग्गतो ति उदितो । यथा पन अब्भुग्गतो
 सहस्सरंसि सब्बा पि दस दिसा ओभासेति, एवमेव^८ एसो^९ पि
 सब्बरतनमयो चङ्कमो ओभासेती ति अत्थो ।

10 इदानी पन निट्ठिते चङ्कमे तत्थ भगवतो पवत्तिदस्सनत्थं—

१६. “तस्मिं^१ चङ्कमने धीरो, द्वत्तिसवरलक्खणो ।
 विरोचमानो सम्बुद्धो, चङ्कमे चङ्कमी जिनो ॥

१७. दिब्बं मन्दारवं पुप्फं, पदुमं पारिच्छत्तकं ।
 चङ्कमने ओकिरन्ति, सब्बे देवा समागता ॥

15 १८. पस्सन्ति तं देवसंघा, दससहस्सी पमोदिता ।
 नमस्समाना निपतन्ति, तुट्ठहट्ठा पमोदिता^२” ति—

गाथायो^३ वुत्ता ।

तत्थ धीरो ति धितियुत्तो । द्वत्तिसवरलक्खणो ति सुप्पतिट्ठित-
 पादतलादीहि द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणेहि समन्नागतो ति अत्थो ।
 20 दिब्बं ति देवलोके भवं जातं दिब्बं^४ । पारिच्छत्तकं ति देवानं
 तावतिसानं कोविट्ठाररुक्खस्स निस्सन्देन समन्ता योजनसत्परिमाणो^५

१. ० वालिका०—सी०, रो०; एवमेव । २. ० मुत्तामया०—रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि । ४. निम्मिता—सी०, रो०; एवमुपरि पि ।

५-५. निम्मिता कता—सी०, रो० । ६. ० रंसिव०—सी०, रो० ।

७. तथा—सी०, रो० । ८. एको—रो० ।

९-९. सी०, रो० पोत्थकेसु पन पेय्यालमुखेन १०. आदि गाथा—सी०, रो० ।

निट्ठिटा । ११. सी०, रो० नत्थि ।

१२. ० परिमण्डली—सी०, रो० ।

परमदस्सनीयो पारिच्छत्तकरुक्खो निब्बत्ति । यस्मिं पुप्फिते सकलं
देवनगरं एकसुरभिगन्धवासितं होति, तस्स कुसुमरेणुओकिण्णानि
नवकनकविमानानि पिञ्जरानि^१ हुत्वा खायन्ति । इमस्स पन
पारिच्छत्तकरुक्खस्स पुप्फं च पारिच्छत्तकं ति वुत्तं । चङ्कमे^२
ओकिरन्ती ति तस्मिं रतनचङ्कमे अवकिरन्ति, तेन वुत्तप्पकारेण 5
पुप्फेण तस्मिं चङ्कमे चङ्कममानं भगवन्तं पूजेन्ती ति अत्थो । सब्बे
देवा ति कामावचरदेवादयो । तेनाहु “पस्सन्ति तं देवसंघा” ति । R. 37
तं भगवन्तं रतनचङ्कमने^३ चङ्कमन्तं सकेसु आलयेसु पि पस्सन्ती
ति अत्थो । दससहस्सी ति भुम्मत्थे पच्चत्तवचनं, दससहस्सियं
देवसंघा तं^४ पस्सन्ती ति अत्थो । पमोदिता ति पमुदिता । निपतन्ती 10 B. 54
ति सन्निपतन्ति । तुट्ठहट्ठा ति पीतिवसेन तुट्ठहट्ठा । पमोदिता ति
इदानि वत्तब्बेहि तावतिसादिदेवेहि^५ सद्धिं ति^६ सम्बन्धो दट्ठब्बो,
इतरथा पुनरुत्तिदोसतो^७ न मुच्चति । अथ वा पमोदिता तं भगवन्तं
पस्सन्ति, तुट्ठहट्ठा पमोदिता तहिं तहिं सन्निपतन्ती ति^८ अत्थो ।

इदानि ये पस्सिसु ये सन्निपत्तिसु, ते सरूपतो दस्सेतुं—

15

१९. “तावतिसा च यामा च, तुसिता* चापि देवता ।
निम्मानरतिनो देवा, ये देवा वसवत्तिनो ।
उदग्गचित्ता सुमना, पस्सन्ति लोकनायकं ॥

२०. सदेवगन्धब्बमनुस्सरक्खसा,
नग्गा सुपण्णा अथ वा पि किन्नरा ।
पस्सन्ति तं लोकहितानुकम्पकं,
नभेव अच्चुगतचन्दमण्डलं ॥

20

१. पिञ्जरा—सी०, रो० ।

२. रतनचङ्कमने—सी०, रो० ।

३. ० चङ्कमे—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. तावतिसादीहि देवेहि—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. पुनरुत्तिदोसतो—सी०, रो० ।

८. याति—सी०, रो० ।

* सी०, रो० पोत्थकेसु पन पेय्यालमुखेन
निहिट्ठा ।

२१. आभस्सरा सुभकिण्हा,
वेहप्फला अकनिट्ठा च देवता ।
सुसुद्धसुक्कवत्थवसना,
तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ॥
- 5 २२. मुञ्चन्ति पुप्फं पन पञ्चवण्णिकं,
मन्दारवं चन्दनचुण्णमिस्सितं ।
भमेन्ति चेलानि च अम्बरे तदा,
अहो जिनो लोकहितानुकम्पको†” ति—

इमा^१ गाथायो^१ वुत्ता ।

- 10 तत्थ उदग्गचित्ता ति पीतिसोमनस्सवसेन उदग्गचित्ता । सुमना
ति उदग्गचित्ता एव सुमना । लोकहितानुकम्पकं ति लोकहितं च
लोकानुकम्पकं च । लोकहितेन वा अनुकम्पकं लोकहितानुकम्पकं ।
नभेव अच्चुग्गतचन्दमण्डलं ति एत्थ आकासे अभिनवोदितं परिपुण्णं
सब्बोपह्वविनिमुत्तं सरदसमये चण्डमण्डलं विय बुद्धसिरिया
15 विरोचमानं नयनानन्दकरं पस्सन्ती ति अत्थो ।

- आभस्सरा ति उक्कट्टपरिच्छेदवसेन वुत्तं । परित्ताभ-अप्पमाणाभ-
आभस्सरा-परित्तमज्झिमपणीतभेदेन दुतियज्झानेनाभिनिब्बत्ता
B. 55 सब्बेव गहिता ति वेदितब्बा । सुभकिण्हा ति इदं^२ उक्कट्टपरिच्छेद-
वसेनेव वुत्तं, तस्मा परित्तसुभ-अप्पमाणसुभसुभकिण्हा-परित्तादिभेदेन
20 ततियज्झानेन निब्बत्ता सब्बेव गहिता ति वेदितब्बा । वेहप्फला
ति विपुला फला ति वेहप्फला । ते चतुत्थज्झाननिब्बत्ता
असञ्जसत्तेहि एकतलवासिनो । हेट्ठा पन पठमज्झाननिब्बत्ता
ब्रह्मकायिकादयो दस्सिता । तस्मा इध न दस्सिता । चक्खुसोतानम-
भावतो असञ्जसत्ता च अरूपिनो च इध न उद्दिट्ठा । अकनिट्ठा च

† सी०, रो० पोत्थकेसु पन पेठ्यालमुखेन १-१. आदि गाथा—सी०, रो० ।

निदिट्ठा ।

१. इथा पि—सी०, रो० ।

देवता^१ ति इधा पि उक्कट्टपरिच्छेदवसेनेव वुत्तं । तस्मा
अविहातप्पसुदस्सासुदस्सिअकनिट्टसङ्खाता^२ पञ्च पि सुद्धावासा
गहिता ति वेदितब्बा । सुसुद्धसुक्कवत्थवसना ति सुट्ठु सुद्धानि
सुसुद्धानि सुक्कानि ओदातानि । सुसुद्धानि सुक्कानि वत्थानि निवत्थानि
चेव पारुतानि च येहि ते सुसुद्धसुक्कवत्थवसना, परिदहितपरिसुद्ध- 5 R. : 8
पण्डरवत्था ति अत्थो । “सुसुद्धसुक्कवसना” ति पि पाठो ।
पञ्जलीकता ति कतपञ्जलिका कमलमकुलसदिसं अञ्जलिं सिरसि
कत्वा तिट्ठन्ति ।

मुञ्चन्ती ति ओकिरन्ति । पुप्फं पना ति कुसुमं पन । “पुष्पानि
वा” ति पि पाठो, वचनविपरियासो दट्ठब्बो, अत्थो पनस्स सोयेव । 10
पञ्चवण्णकं ति पञ्चवण्णं नीलपीतलोहितोदातमञ्जिट्टकवण्णवसेन
पञ्चवण्णं । चन्दनचुण्णमिस्सितं ति चन्दनचुण्णेन मिस्सितं । भमेन्ति
चेलानी ति भमयन्ति वत्थानि । अहो जिनो लोकहितानुकम्पको ति
“अहो जिनो लोकहितो अहो च लोकहितानुकम्पको^३ अहो
कारुणिको” ति एवमादीनि थुतिवचनानि उगिरन्ता । मुञ्चन्ति 15
पुप्फं भमयन्ति चेलानी ति सम्बन्धो ।

इदानीं तेहि पयुत्तानि थुतिवचनानि दस्सेतुं इमा^४ गाथायो
वुत्ता^५—

२३. “तुवं सत्था च केतु च, धजो यूपो च पाणिनं ।
परायनो पतिट्ठा च, दीपो च द्विपदुत्तमो^५ ॥ 20
२४. † दससहस्सीलोकधातुया, देवतायो महिद्धिका ।
परिवारेत्वा नमस्सन्ति, तुट्ठहट्ठा पमोदिता ॥

१. देवा—सी०, रो० ।

३. लोकानुकम्पको—सी०, रो० ।

५. द्विपदुत्तमो—सी०, रो० ।

२. ० सुदस्स०—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सन्ति ।

† सी०, रो० पोत्थकेसु पन पेय्यालमुखेन
निद्धिट्ठा ।

२५. देवता देवकञ्जा च, पसन्ना तुट्टमानसा ।
पञ्चवणिकपुप्फेहि, पूजयन्ति नरासभं ॥
२६. पस्सन्ति तं देवसंघा, पसन्ना तुट्टमानसा ।
पञ्चवणिकपुप्फेहि, पूजयन्ति नरासभं ॥
- B. 56 5 २७. अहो अच्छरियं लोके, अब्भुतं लोमहंसनं ।
न मेदिसं भूतपुब्बं, अच्छेरं लोमहंसनं ॥
२८. सकसकम्हि भवने, निसीदित्वान देवता ।
हसन्ति ता महाहसितं, दिस्वानच्छेरकं नभे ॥
- 10 २९. आकासट्ठा च भूमट्ठा, तिणपन्थनिवासिनो ।
कतञ्जली नमस्सन्ति, तुट्टहट्ठा पमोदिता ॥
३०. येषि दीघायुका नागा, पुञ्जवन्तो महिद्धिको ।
पमोदिता नमस्सन्ति, पूजयन्ति नरुत्तमं ॥
३१. सङ्गीतियो पवत्तेन्ति, अम्बरे अनिलञ्जसे ।
चम्मनद्धानि वादेन्ति, दिस्वानच्छेरकं नभे ॥
- 15 ३२. सङ्घा च पणवा चैव, अथो डिण्डिमा बहू ।
अन्तलिव्वखिंम वज्जन्ति, दिस्वानच्छेरकं नभे ॥
३३. अब्भुतो वत नो अज्ज, उप्पज्जि लोमहंसनो ।
धुवमत्थसिद्धिं लभाम, खणो नो पटिपादितो ॥
- 20 ३४. बुद्धो ति तेसं सुत्वान, पीति उप्पज्जि तावदे ।
बुद्धो बुद्धो ति कथयन्ता, तिट्ठन्ति पञ्जलीकता ॥
३५. हिङ्गारा साधुकारा च, उक्कुट्टि सम्पहंसनं ।
पजा च विविधा गगने, वत्तन्ति पञ्जलीकता ॥
- 25 ३६. गायन्ति सेळेन्ति च वादयन्ति च,
भुजानि पोथेन्ति च नच्चयन्ति च ।
मुञ्चन्ति पुप्फं पन पञ्चवणिकं,
मन्दारवं चन्दनचुण्णमिस्सितं ॥

३७. * यथा तुय्हं महावीर, पादेसु चकलवखणं ।

धजवजिरपटाका, वड्डमानङ्कुसाचितं" ति^१ ॥

तत्थ इधलोकपरलोकहितत्थं सासती ति सत्था । केतू ति
केतुनो अपचितिकातब्बट्टेन केतु विया ति केतु । धजो^२ ति^३
इन्दधजो समुस्सयट्टेन दस्सनीयट्टेन च तुवं धजो विया ति धजो 5
ति । अथ वा यथा हि लोके यस्स कस्सचि धजं दिस्वाव "अयं
धजो इत्थन्नामस्सा" ति धजवा^३ धजी ति^४ पञ्जायति, एवमेव
भगवा पञ्जानिब्बानाधिगमाय भगवन्तं दिस्वाव निब्बानाधिगमो
पञ्जायति । तेन वुत्तं "धजो यूपो चा" ति । कूटदन्तसुत्ते 10
(दी० नि० १-१०९) वुत्तानं दानादिआसवक्खयञ्जाणपरियोसानं
सब्बयागानं यजनत्थाय समुस्सितो यूपो तुवं ति अत्थो । परायनो
ति पटिसरणं । पतिट्ठा ति यथा महापथवी सब्बपाणीनं आधारभावेन
पतिट्ठा निस्सयभूता, एवं तुवं^५ पि पतिट्ठाभूता^६ । दीपो चा ति
पदीपो । यथा चतुरङ्गे तमसि वत्तमानानं सत्तानं आरोपितो
पदीपो रूपसन्दस्सनो होति, एवं अविज्जन्धकारे वत्तमानानं 15
सत्तानं परमत्थसन्दस्सनो पदीपो तुवं ति अत्थो । अथ वा महासमुद्दे
भिन्ननावानं सत्तानं समुद्दीपो यथा पतिट्ठा होति, एवं तुवं पि
संसारसागरे अलब्भनेय्यपतिट्ठे ओसीदन्तानं पाणीनं दीपो विया
ति दीपो ति अत्थो ।

B. 57

R. 39

द्विपदुत्तमो ति द्विपदानं उत्तमो द्विपदुत्तमो, एत्थ पन 20
निद्वारणलक्खणस्स अभावतो छट्ठीसमासस्स पटिसेधो नत्थि^७,
निद्वारणलक्खणाय छट्ठिया समासो पटिसिद्धो^८ । सम्मासम्बुद्धो पन
अपदानं द्विपदानं चतुप्पदानं बहुप्पदानं रूपीनं अरूपीनं सञ्जीनं

* सी०, रो० पोत्थकेसु पन

पेय्यालमुखेन निदिट्ठा ।

३. धजंवा—सी०, रो० नत्थि ।

५. त्वं—सी०, रो० ।

७. ० ति—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—१०

१. ० गाथा वुत्ता—सी०, रो० ।

२-२. तुवं धजो—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. पतिट्ठा—सी०, रो० ।

८. ० द्वि—सी०, रो० ।

असञ्जीनं नेवसञ्जीनासञ्जीनं उत्तमोव, कस्मा पनिध “द्विपदुत्तमो”
 ति वुत्तो ति चे ? नेट्टतरवसेन । इमस्मि हि लोके सेट्ठो नाम
 उप्पज्जमानो अपदचतुप्पदबहुप्पदेसु पि नुप्पज्जति । अयं द्विपदेसुयेव
 उप्पज्जति । कतरद्विपदेसू ति ? मनुस्सेसु चैव देवेसु च । मनुस्सेसु
 5 उप्पज्जमानो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातु वसे कत्तुं समत्थो बुद्धो
 हुत्वा निब्बत्तति । देवेसु उप्पज्जमानो दससहस्सिलोकधातु वसवत्ती
 महाब्रह्मा हुत्वा निब्बत्तति । सो तस्स कप्पियकारको वा आरामिको
 वा सम्पज्जति । इति ततो पि सेट्टतरवसेन^१ “द्विपदुत्तमो” ति वुत्तो ।

दससहस्सिलोकधातुया ति दससहस्सिसङ्घाताय लोकधातुया ।
 10 महिद्धिका ति महितिया इद्धिया युत्ता, महानुभावा ति अत्थो ।
 परिवारेत्वा ति भगवन्तं समन्ततो परिक्षिपित्वा । पसन्ना ति
 सज्जातसद्धा । नरासभं ति नरपुङ्गवं । अहो अच्छरियं ति एत्थ
 अन्धस्स पब्बतारोहनं विय निच्चं न होती ति अच्छरियं,
 अच्छरायोग्गं ति वा अच्छरियं, “अहो इदं विम्हयं” ति अच्छरं
 B. 58 15 पहरितुं युत्तं ति अत्थो । अब्भुतं ति अभूतपुब्बं अभूतं ति अब्भुतं ।
 उभयं^२ पेतं^३ विम्हयावहस्साधिवचनं^४ । लोमहंसनं ति लोमानं
 उद्धग्गभावकरणं । न मेदिसं भूतपुब्बं ति न मया ईदिसं भूतपुब्बं,
 अब्भुतं दिट्ठं ति^५ अत्थो । दिट्ठं^५ ति वचनं आहरित्वा गहेतब्बं ।
 अच्छेरं ति अच्छरियं ।

20 सकसकम्हि भवने ति अत्तनो अत्तनो भवने । निसीदित्वाना ति
 उपविस्स । देवता ति इदं पन वचनं देवानं पि^५ देवधीतानं पि
 साधारणवचनं ति वेदितब्बं । हसन्तिता ति देवता महाहसितं
 हसन्ति, पीतिवसं गतहृदयताय मिहितमत्तं अक्त्वा अट्टहासं
 हसन्ती ति अत्थो । नभे ति आकासे ।

१. सेट्टवसेन—रो० ।

२-२. उभयमेतं—सी०, रो० ।

३. विम्हयावहं वचनं—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

आकासद्वा ति आकासे विमानादीसु ठिता, एसेव^१ नयो भूमद्वेसु पि । तिणपन्थनिवासिनो ति तिणग्गेषु चेव^२ पन्थेसु च^३ निवासिनो । पुञ्जवन्तो^४ ति महापुञ्जा । महिद्धिका ति महानुभावा । सङ्गीतियो पवत्तेन्ती ति देवनाटकसङ्गीतियो पवत्तेन्ति, तथागतं पूजनत्थाय पयुज्जन्ती ति अत्थो । अम्बरे ति आकासे । 5 अनिलञ्जसे ति अनिलपथे, अम्बरस्स अनेकत्थत्ता^५ “अनिलञ्जसे” ति वुत्तं, पुरिमस्सेव वेवचनं । चम्मनद्वानी^६ ति चम्मविनद्वानि । अयमेव वा पाठो, देवदुन्दुभियो ति अत्थो । वादेन्ती ति वादयन्ति देवता^७ ।

सङ्घा ति धमनसङ्घा । पणवा ति तनुमज्झतुरियविसेसा । 10 डिण्डिमा^८ ति तिणवाखुद्दकभेरियो वुच्चन्ति । वज्जन्ती ति वादयन्ति । अब्भुतो वत नो ति अच्छरियो वत नु । उप्पज्जती ति उप्पन्नो । लोमहंसनो ति लोमहंसनकरो^९ । धुवं ति यस्मा पन अब्भुतो अयं सत्था लोके उप्पन्नो, तस्मा धुवं अवस्सं अत्थसिद्धि लभामा ति अधिप्पायो । लभामा ति^{१०} लभिस्साम । खणो ति अट्ठक्खणविरहितो 15 नवमो खणो ति अत्थो । नो ति अम्हाकं । पटिपादितो ति पटिलद्धो ।

बुद्धो ति तेसं सुत्त्वाना ति बुद्धो ति इदं वचनं सुत्त्वा तेसं देवानं पञ्चवण्णा पीति उदपादी ति अत्थो । तावदे ति तस्मिं काले । हिङ्कारा^{११} ति हिङ्कारसद्दा, हिंहिं ति^{१२} यक्खादयो^{१३} 20 पहट्टकाले^{१४} करोन्ति । साधुकारा ति साधुकारसद्दा च पवत्तन्ति ।

१. एस—सी०, रो० ।	२. च—सी०, रो० ।
३. व—सी०, रो० ।	४. पुञ्जवन्ता—सी०, रो० ।
५. अनेकत्थतो—सी०, रो० ।	६. चम्मावनद्वानी—सी०, रो० ।
७. सी०, रो० नत्थि ।	८. देन्दिमा—सी०, रो० ।
९. लोमहंसकरो—सी०, रो० ।	१०. रो० पोत्थके नत्थि ।
११. हिङ्कार—सी०, रो० ।	१२. हीही—सी०, रो० ।
१३. सद्दादयो—सी०, रो० ।	१४. ये०—सी०, रो० ।

उक्कुट्ठी ति उक्कुट्ठिसद्दो च उन्नादसद्दो चा ति अत्थो । पजा ति देवादयो अधिप्पेता । केचि “पटाका विविधा गगने वत्तन्ती” ति पठन्ति । गायन्ती ति बुद्धगुणपटिसंयुत्तं गीतं गायन्ति ।

B. 59
R. 41

सेळन्ती ति मुखेन सेळितसद्दं करोन्ति । वादयन्ती ति महती
5 विपश्चिकामकरमुखादयो^१ वीणा च तुरियानि च तथागतस्स पूजनत्थाय^२ वादेन्ति पयोजेन्ति । भुजानि पोथेन्ती ति भुजे अण्णोटेन्ति^३ । लिङ्गविपरियासो दट्ठब्बो । नच्चन्ति चा ति अञ्जे च^४ नच्चापेन्ति^५ सयं च नच्चन्ति ।

यथा तुय्हं महावीर, पादेसु चक्कलक्खणं ति एत्थ येन पकारेन
10 यथा । महावीरियेन^६ योगतो महावीरो^७ । पादेसु चक्कलक्खणं ति तव उभोसु पादतलेसु सहस्सारं सनेमिकं सनाभिकं सब्बाकारपरिपूरं चक्कलक्खणं सोभती ति अत्थो । चक्क-सद्दो पनायं सम्पत्तिरथङ्ग-इरियापथदानरतनधम्मखुरचक्कलक्खणादीसु^८ दिस्सति । “चत्तारिमानि भिक्खवे चक्कानि येहि समन्नागतानं देवमनुस्सानं” (अं० नि० २-३५)
15 ति आदीसु सम्पत्तियं दिस्सति । “चक्कं व वहतो पदं” (ध० प०-१७) ति आदीसु रथङ्गे । “चतुचक्कं नवद्वारं” (सं० नि० १-१६, ६१) ति आदीसु^९ इरियापथे । “ददं^{१०} भुञ्ज च मा च पमादो, चक्कं वत्तय सब्बपाणिनं” (जा० १-१६४) ति एत्थ दाने । “दिब्बं चक्करतनं पातुभूतं” (दी० नि० २-१३२; ३-४९; म० नि० ३-२४३) ति एत्थ रतनचक्के । “मया पवत्तितं चक्कं” (सु० नि०-३५८; बु० वं०-३८१) ति एत्थ पन धम्मचक्के ।
20 “इच्छाहतस्स पोसस्स, चक्कं भमति मत्थके” (जा० १-२४, १२३)

१. ० मुखादि—सी०, रो० ।

३. अण्णोटेन्ति—सी०, रो० ।

५. नच्चयन्ति—सी०, रो० ।

७. महावीर—सी०, रो० ।

९. एत्थ—सी०, रो० ।

२. पूजनत्थं—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. महता०—सी०, रो० ।

८. ० उरचक्क ०—सी०, रो० ।

१०. दद—सी०, रो० ।

ति एत्थ खुरचक्के^१, पहरणचक्के ति अत्थो । “पादतलेसु चक्कानि जातानी” (दी० नि० २-१५; ३-१११, ११४; म० नि० २-३८४) ति एत्थ लक्खणे । इधा पि लक्खणचक्के दट्ठब्बो (म० अट्ठ० १-३३३; अं० अट्ठ० १-९३; २-२५४; पटि० अट्ठ० २-२३२) । धजवजिरपटाका, वड्डमानङ्कुसाचितं ति धजेन च वजिरेन च पटाकाय च वड्डमानेन 5 च अङ्कुसेन च आचितं अलङ्कृतं परिवारितं पादेसु चक्कलक्खणं ति अत्थो । चक्कलक्खणे पन गहिते सेसलक्खणानि गहितानेव होन्ति । तथा असीति अनुब्यञ्जनानि व्यामप्पभा च । तस्मा तेहि द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणसीति अनुब्यञ्जनव्यामप्पभाहि समलङ्कृतो भगवतो कायो सब्बफालिफुल्लो विय पारिच्छत्तको^२ विकसितपदुमं 10 विय^३ कमलवनं विविधरतनविचित्तं विय नवकनकतोरणं तारामरीचिविराजितमिव^४ गगनतलं इतो चितो च विधावमाना^५ विप्फन्दमाना छब्बणबुद्धरस्मियो^६ मुञ्चमानो अतिविय सोभति ।

इदानीं भगवतो रूपकायधम्मकायसम्पत्तिदस्सनत्थं—

B. 60

३८. “रूपे सीले समाधिम्हि, पञ्चाय च असादिसो ।

15

विमुत्तिया असमसमो, धम्मचक्कप्पवत्तने” ति—

अयं^६ गाथा वुत्ता^६ ।

तत्थ रूपे ति अयं^७ रूप-सद्वो खन्धभवनिमित्तपच्चयसरीरवण- सण्ठानादीसु दिस्सति । यथाह “यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं” (म० नि० १-२८८; ३-७८, ८०; म० व०-१७; वि०-३) ति एत्थ 20 रूपक्खन्धे दिस्सति । “रूपूपपत्तिया मगं भावेती” (ध० सं०-४५; वि०-३१६) ति एत्थ रूपभवे^८ । “अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्धा रूपानि पस्सती” (दी० नि० ३-२००; म० नि० २-२३६, २३७; अं० नि० १-४०; ध० सं०-५६) ति एत्थ कसिणनिमित्ते । “सरूपा भिक्खवे उप्पज्जन्ति

R. 42

१. उरचक्के—सी०, रो० ।

२-२. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. तारामरीचिविकसितमिव—सी०, रो० ।

४. धावमाना—सी०, रो० ।

५. छब्बणरंसियो—सी०, रो० ।

६-६. आदि वुत्तं—सी०, रो० ।

७. ० पि—सी०, रो० ।

८. रूपेभवे—सी०, रो० ।

- पापका अकुसला धम्मा नो अरूपा” (अं० नि० १-७६) ति एत्थ पच्चये । “आकासो परिवारितो रूपं त्वेव सङ्खं गच्छती” (म० नि० १-२४०) ति एत्थ सरीरे । “चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्जाणं” (म० नि० १-१४९, ३१८; ३-३८१, ३८६, ३८७; सं० नि० ३-२९; क० व०-२९४, २९६) ति एत्थ वण्णे । “रूपप्पमाणो रूपप्पसन्नो” (अं० नि० २-७५) ति एत्थ सण्ठाने । इथा पि सण्ठाने दट्ठब्बो (अं० अट्ठ० १-१६; थेरी० अट्ठ०-१०१) । सीले ति चतुब्बिधे सीले । समाधिम्हि ति^१ तिविधे पि समाधिम्हि । पञ्जाया ति लोकियलोकुत्तराय^२ पञ्जाय । असादिसो ति असदिसो अनुपमो ।
- 10 विमुत्तिया ति फलविमुत्तिया । असमसमो ति असमा अतीता बुद्धा तेहि असमेहि बुद्धेहि सीलादीहि समो ति असमसमो । एत्तावता भगवतो रूपकायसम्पत्ति दस्सिता ।

इदानीं भगवतो कायबलादिं दस्सेतुं—

३९. “दसनागबलं काये, तुय्हं पाकतिकं बलं ।
15 इद्धिबलेन असमो, धम्मचक्कप्पवत्तने” ति—
वुत्तं ।

तत्थ दसनागबलं ति दसद्धन्तनागबलं । दुविधं हि^३ तथागतस्स बलं कायबलं^४ जाणबलं चा ति । तत्थ कायबलं हत्थिकुलानुसारेण वेदितव्वं । कथं ?

B. 61 20

“काळावकं^५ गङ्गेय्यं, पण्डरं तम्बविज्जलं^६ ।

गन्धमङ्गलहेमं च, उपोसथद्धन्तिमे दसा”

(म० अट्ठ० १-३३१; सं० अट्ठ० २-४१;

अं० अट्ठ०-३-२९३; दी० अट्ठ० २-१६४;

अभि० अट्ठ० २-३८०; उदान अट्ठ०-३६४;

25

पटि० अट्ठ० २-२३०; चु० नि० अट्ठ०-४९) ति—

१. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. ०च—सी०, रो० ।

२. लोकुत्तराय—सी०, रो० ।

४. ०च—सी०, रो० ।

६. तम्बपिज्जलं—सी०, रो० ।

इमानि दस हत्थिकुलानि वेदितव्वानि । काळावको ति पकति-
हत्थिकुलं । यं दसन्नं पुरिसानं कायबलं, तं एकस्स काळावकस्स
हत्थिनो बलं । 'यं दसन्नं काळावकानं बलं, तं एकस्स गङ्गैय्यस्सा
ति एतेनेव उपायेन याव छद्दन्तबलं^१ नेतव्वं ति^२ । यं दसन्नं छद्दन्तानं
बलं, तं एकस्स तथागतस्स बलं, नारायनबलं वजिरबलं ति इदमेव 5
वुच्चति^३ । तदेतं पकतिहत्थिगणनाय हत्थिकोटिसहस्सानं बलं, पुरिस-
गणनाय दसन्नं पुरिसकोटिसहस्सानं बलं होति । इदं ताव तथागतस्स
पकतिकायबलं^४, आणबलं पन अप्पमेय्यं दसबलजाणं चतुवेसारज्जाणं
अट्ठसु परिसासु अकम्पनजाणं चतुयोनिपरिच्छेकजाणं पञ्चगति-
परिच्छेदकजाणं चुद्दस बुद्धजाणानी^५ ति एवमादिकं आणबलं^६ । इध 10
पन कायबलं अधिप्पेतं । काये, तुय्हं पाकतिकं बलं ति तं च पन तव
काये पाकतिकबलं ति अत्थो । तस्मा "दसनागबलं" ति दसछद्दन्त-
नागबलं ति अत्थो ।

R. 43

इदानी आणबलं दस्सेन्तो^६ "इद्धिबलेन असमो, धम्मचक्कप्पवत्तने"
ति आह^७ । तत्थ इद्धिबलेन असमो ति विकुब्बनाधिट्ठानादिना 15
इद्धिबलेन असमो असदिसो अनुपमो । धम्मचक्कप्पवत्तने ति देसनाजाणे
पि असमो ति अत्थो ।

इदानी "यो एवमादिगुणसमन्नागतो सत्था, सो सब्बलोकेकनायको,
तं सत्थारं नमस्सथा" ति तथागतस्स पणामने नियोगदस्सनत्थं—

४०. "एवं सब्बगुणूपेतं, सब्बङ्गसमुपागतं ।

20

महामुनिं कारुणिकं, लोकनाथं नमस्सथा" ति—

वुत्तं ।

तत्थ एवं ति वुत्तप्पकारनिदस्सने निपातो । सब्बगुणूपेतं ति
एत्थ^८ सब्बो ति अयं निरवसेसवाची । गुणो ति अयं गुण-सद्दो

१-१. छद्दन्ता नेतव्वा—सी०, रो० ।

२. वुच्चते—सी०, रो० ।

३. कायबलं—सी०, रो० ।

४. बुद्धजाणं—सी०, रो० ।

५. ०नाम—सी०, रो० ।

६. दस्सेन्तेन—सी०, रो० ।

७. वुत्तं—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

B. 62

अनेकेसु अत्थेसु दिस्सति । तथा हेस “अनुजानामि भिक्खवे
अहतानं वत्थानं दिगुणं संघाटिं” (म० व०-३०६) ति एत्थ पटलत्थे
दिस्सति^१ । “अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो, वयोगुणा अनुपुब्बं
जहन्ती” (सं० नि २-४) ति एत्थ रासत्थे । “सतगुणा दक्खिणा

5 पाटिकद्धितब्बा” (म० नि० ३-३४१) ति एत्थ आनिसंसत्थे ।
“अन्तं^२ अन्तगुणं” (दी० नि० २-२१९; म० नि० १-७९, २३५;
२-१०१; ३-१५३, ३२५; खु० पा०-४) “कयिरा मालागुणे बहू”
(ध० प०-२२) ति एत्थ बन्धनत्थे । “अट्टगुणसमुपेतं,
अभिञ्जाबलमाहरिं” (बु० वं०-३०७) ति एत्थ सम्पत्तिअत्थे ।

10 इधा पि सम्पत्तिअत्थे दट्टब्बो (दी०अट्ट० १-३३४; म०अट्ट० १-३६०;
चू० नि० अट्ट०-१२०) । तस्मा सब्बेहि लोकियलोकुत्तरेहि गुणेहि
सब्बसम्पत्तीहि उपेतं समन्नागतं ति अत्थो । सब्बज्झसमुपागतं ति
सब्बेहि बुद्धगुणेहि गुणज्जेहि वा^३समुपागतं समन्नागतं । महामुनिं
ति अञ्जेहि पच्चेकबुद्धादीहि मुनीहि अधिकभावतो महन्तो मुनी ति
R. 44 15 वुच्चति महामुनि । कारुणिकं ति करुणागुणयोगतो कारुणिकं ।
लोकनाथं ति सब्बलोकेकनाथं, सब्बलोकेहि “अयं नो दुक्खोपतापस्स
आहन्ता समेता” ति एवमासीसीयती ति अत्थो ।

इदानी दसबलस्स सब्बनिपच्चाकारस्स अरहभावदस्सनत्थं—

४१. “अभिवादनं थोमनं च, वन्दनं च पसंसनं ।
20 नमस्सनं च पूजं च, सब्बं अरहसि तुवं ॥
४२. ये^४ केचि लोके वन्दनेय्या, वन्दनं अरहन्ति ये ।
सब्बसेट्ठो महावीर, सदिसो तेन विज्जती”^५ ति—

वुत्तं ।

तत्थ अभिवादनं ति अञ्जेहि अत्तनो अभिवादनकारापनं ।
25 थोमनं ति परम्मुखतो थुति । वन्दनं ति पणामनं । पसंसनं ति

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४-५. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

सम्मुखतो पसंसनं । नमस्सनं ति अञ्जलिकरणं, मनसा नमस्सनं वा ।
पूजनं ति मालागन्धविलेपनादीहि पूजनं च । सब्बं ति सब्बं^१ पि
तं^१ वुत्तप्पकारं सक्कारविसेसं तुवं अरहसि युत्तो ति अत्थो । ये
केचि लोके वन्दनेय्या ति ये केचि लोके वन्दितब्बा^२ वन्दनीया वन्दनं
अरहं ति । ये ति ये पन लोके वन्दनं अरहं ति । इदं पन 5 B. 63
पुरिमपदस्सेव वेवचनं । सब्बसेट्ठो ति सब्बेसं तेसं सेट्ठो उत्तमो, त्वं
महावीर सदिसो ते लोके कोचि न विज्जती ति अत्थो ।

अथ भगवति यमकपाटिहारियं दस्सेत्वा रतनचङ्क्रमं मापेत्वा
तत्र चङ्क्रममाने आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति गिज्झकूटे
पब्बते पञ्चहि परिवारभिक्षुसतेहि । अथ थेरो भगवन्तं ओलोकेन्तो 10
अदस कपिलपुरे आकासे रतनचङ्क्रमे चङ्क्रममानं । तेन वुत्तं—

४३. “सारिपुत्तो महापञ्जो, समाधिज्झानकोविदो ।

गिज्झकूटे ठितोयेव, पस्सति लोकनायकं” ति—

आदि^३ ।

तत्थ सारिपुत्तो ति रूपसारिया नाम ब्राह्मणिया पुत्तो ति 15
सारिपुत्तो । महापञ्जो ति महतिया सोळसविधाय पञ्जाय
समन्नागतो ति महापञ्जो । समाधिज्झानकोविदो ति एत्थ समाधी
ति चित्तं समं आदहति आरम्भणे ठपेती ति समाधि । सो तिविधो
होति सवितक्कसविचारो अवितक्कविचारमत्तो अवितक्कअविचारो
समाधी ति । ज्ञानं ति पठमज्झानं दुतियज्झानं ततियज्झानं 20
चतुत्थज्झानं ति इमेहि पठमज्झानादीहि मेत्ताज्ञानादीनि पि
सङ्गहितानेव होन्ति, ज्ञानं पि दुविधं होति लक्खणूपनिज्झानं
आरम्भणूपनिज्झानं ति । तत्थ अनिच्चादिलक्खणं उपनिज्झायती ति
विपस्सनाज्ञाणं “लक्खणूपनिज्झानं” ति वुच्चति । पठमज्झानादिकं

R. 45

१-१. सब्बमिदं—सी०, रो० ।

२. वन्देतब्बा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

बु० वं० अ०—११

पन आरम्मणूपनिज्झानतो पच्चनीकभापनतो^१ वा भानं ति वुच्चति ।
समाधीसु च भानेसु च कोविदो ति^२ समाधिज्झानकोविदो,
समाधिभानकुसलो ति अत्थो । गिज्झकूटे ति एवंनामके पब्बते
ठितोयेव पस्सती ति पस्सि ।

5 ४४. सुफुल्लं सालराजं वा ति समवट्ठक्खन्धं समुग्गतविपुल-
कोमलफलपल्लवङ्कुरसमलङ्कृतसाखं सब्बफालिफुल्लं^३ सालराजं विय
सीलमूलं समाधिक्खन्धं पञ्चासाखं अभिञ्जापुष्पं विमुत्तिफलं
दसबलसालराजं ओलोकेसी^४ ति एवं ओलोकपदेन^५ सम्बन्धो ।
चन्दं व गगने यथा ति अब्भाहिमधूमरजोराहुपसग्गविनिमुत्तं^६
B. 64 10 तारगणपरिवुत्तं सरदसमये परिपुण्णं विय रजनिकरं सब्बकिलेसत्ति-
मिरविधमनकरं^७ वेनेय्यजनकुमुदवनविकसनकरं मुनिवररजनिकरं
ओलोकेती ति अत्थो । यथा ति निपातमत्तं । मज्झन्तिकेव^८ सूरियं
ति मज्झन्तिकसमये सिरिया^९ पटुतरकिरणमालीनं अंसुमालिनमिव
विरोचमानं । नरासभं ति नरवसभं ।

15 ४५. जलन्तं ति दद्धहमानं, सरदसमयं^{१०} परिपुण्णचन्दसस्सि-
रिकचारुवदनसोभं लक्खणानुव्यञ्जनसमलङ्कृतवरसरीरं परमाय
बुद्धसिरिया^{११} विरोचमानं ति अत्थो । दीपरुक्खं वा ति आरोपितदीपं
दीपरुक्खमिव । तरुणसूरियं व उग्गतं ति अभिनवोदितादिच्चमिव,
सोम्मभावेन जलन्तं ति अत्थो । सूरियस्स तरुणभावो पन उदयं
20 पटिच्च वुच्चति । न हि चन्दस्स विय हानिवुद्धियो अत्थि ।

१. पटिनिज्झापनतो—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सब्बपालि०—सी०, रो० ।

४. उल्लोकेती—सी०, रो० ।

५. उल्लोक ०—सी०, रो०—एवमेव

६. अब्भमहिक् ०—सी०, रो० ।

सब्बत्थ ।

७. ० तिमिरनिकरविधमनकरं — सी०,

८. मज्झन्तिकं व—सी०, रो०—एवमेव ।

रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

१०. ० समये—सी०, रो० ।

११. ० सिरिसा—रो० ।

व्यामप्यभानुरञ्जितं ति व्यामप्यभाय अनुरञ्जितं^१ । धीरं पस्सति लोकनायकं^२ ति सब्बलोकेकधीरं पस्सति नायकं ति अत्थो ।

अथायस्मा धम्मसेनापति अतिसीतलसलिलधर-निकरपरि-
चुम्बितकूटे नानाविधसुरभितरुकुसुमवासितकूटे^३ परमरुचिरचित्तकूटे
गिज्झकूटे पब्बते ठत्वा व^४ दसहि चक्कवाळसहस्सेहि आगतेहि 5
देवब्रह्मगणेहि परिवुत्तं भगवन्तं अनुत्तराय बुद्धसिरिया^५ अनोपमाय
बुद्धलीळाय^६ सब्बरतनमये^७ चङ्कमे चङ्कममानं दिस्वा “हन्दाहं
भगवन्तं उपसङ्कमित्वा बुद्धगुणपरिदीपनं बुद्धवंसदेसनं याचेय्यं” ति
चिन्तेत्वा अत्तना सद्धिं वसमानानि पञ्च भिक्खुसतानि सन्निपातेसि ।
तेन वुत्तं— 10

R. 46

४६. “पञ्चन्नं भिक्खुसतानं, कतकिच्चान तादिनं ।

खीणासवानं विमलानं, खणेन सन्निपातयी” ति^८ ॥

तत्थ पञ्चन्नं भिक्खुसतानं ति पञ्च भिक्खुसतानि, उपयोगत्थे
सामिवचनं दट्ठब्बं । कतकिच्चानं ति चतुसु, सच्चेसु^९ चतूहि मग्गेहि
परिञ्चापहानसच्छिकिरियभावनावसेन^{१०} परिनिट्ठितसोळसकिच्चानं 15
ति अत्थो । खीणासवानं ति परिकखीणचतुरासवानं । विमलानं ति
विगतमलानं, खीणासवत्ता वा विमलानं परमपरिसुद्धचित्तसन्तानानं
ति अत्थो । खणेना ति खणेयेव । सन्निपातयी ति सन्निपातेसि ।

इदानी तेसं भिक्खून् सन्निपाते गमने च कारणं दस्सनत्थं—

B. 65

४७. “लोकप्पसादनं^{११} नाम, पाटिहीरं निदस्सयि ।

20

अम्हे पि तत्थ गन्त्वान, वन्दिस्साम मयं जिनं ॥

१. परिरञ्जितं—सी०, रो० ।

२. नायकं—सी०, रो० ।

३. नानासुरभि०—सी०, रो० ।

४. च—रो० ।

५. ० सिरिसा—रो० ।

६. ० लीळहाय—सी०, रो० ।

७. ० व—सी०, रो० ।

८. ० आदि—सी०, रो० ।

९. किच्चेसु—सी०, रो० ।

१०. ० किरियाभावना०—सी०, रो० ।

११. लोकप्पसादकं—सी०, रो०—एवमेव ।

४८. एथ सब्बे गमिस्साम, तुच्छिस्साम मयं जिनं ।

कङ्खं विनोदयिस्साम, पस्सित्वा लोकनायकं' ति—

इमा^१ गाथायो वुत्ता^१ ।

तत्थ लोकप्पसादनं नामा ति लोकस्स पसादकरणतो लोकप्प-
 5 सादनं पाटिहीरं वुच्चति । “उल्लोकप्पसादनं^२ नामा ति पि पाठो,
 तस्स लोकविवरणपाटिहारियं^३ ति अत्थो । तं पन उद्धं अकनिट्ठ-
 भवनतो हेट्ठा याव अवीचि एत्थन्तरे एकालोकं कत्वा एत्थन्तरे सब्बेसं
 पि सत्थानं^४ अञ्जमञ्जं दस्सनकरणाधिष्ठानं ति वुच्चति । निदस्सेयी
 ति दस्सेसि^५ । अम्हे पी ति मयं पि । तत्था ति यत्थ भगवा, तत्थ
 10 गन्त्वाना ति अत्थो । वन्दिस्सामा ति मयं भगवतो पादे सिरसा
 वन्दिस्साम । एत्थ पन अम्हे पि^६, मयं ति इमेसं द्वित्रं सद्धानं पुरिमस्स
 गमनकिरियाय सम्बन्धो दट्ठब्बो, पच्छिमस्स वन्दनकिरियाय । इतरथा
 हि पुनरुत्तिदोसतो न मुच्चति ।

R. 47

एथा ति आगच्छथ । कङ्खं विनोदयिस्सामा ति एत्थाह—खीणा-
 15 सवानं पन कङ्खा^७ नाम काचि पि नत्थि, कस्मा थेरो एवमाहा ति ?
 सच्चमेवेतं^८, पठममग्गेनेव समुच्छेदं गता । यथाह—

“कतमे धम्मा दस्सनेन पहातब्बा ति ? चत्तारो दिट्ठिगत-
 सम्पयुत्तचित्तुप्पादा विचिकिच्छासहगतो चित्तुप्पादो
 अपायगमनीयो लोभो दोसो मोहो मानो तदेकट्ठा च
 20 किलेसा” (ध० सं०-२९९) ति ।

न पनेसा विचिकिच्छासङ्खाता कङ्खा ति, किन्तु^९ पञ्चत्ति-
 अजाननं नाम । थेरो पन भगवन्तं बुद्धवंसं पुच्छितुकामो, सो पन

१-१. वुत्तं—सी०, रो० ।

३. लोकविवरणं पाटिहीरं—सी०,
 रो० ।

६. ति—सी०, रो० ।

८. सच्चमेव—सी०, रो० ।

२. लोकप्पसादनं—सी०, रो० ।

४. सत्तानं—सी०, रो० ।

५. निदस्सेसि—सी०, रो० ।

७. कङ्खं—रो० ।

९. किन्तु—रो० ।

बुद्धानंयेव विसयो, न पच्चेकबुद्धबुद्धसावकानं, तस्मा थेरो अविसयत्ता
एवमाहा ति वेदितव्वं । विनोदयिस्सामा ति विनोदेस्साम ।

अथ खो^१ ते भिक्खू थेरस्स वचनं सुत्वा अत्तनो अत्तनो पत्तचीवर-
मादाय सुवम्मिता विय महानागा पभित्तकिलेसा^२ छिन्नबन्धना अप्पच्छा
सन्तुट्ठा पविवित्ता असंसट्ठा सीलसमाधिपञ्चाविमुत्तिविमुत्तिआणदस्स- 5
नसम्पन्ना तरमाना^३ सन्निपत्तिसु । तेन वुत्तं—

B. 66

४९. “साधू ति ते पटिस्सुत्वा, निपका संवुत्तिन्द्रिया ।

पत्तचीवरमादाय, तरमाना उपागमुं” ति ॥

तत्थ साधू ति अयं साधु-सदो आयाचनसम्पटिच्छनसम्पहंसन-
सुन्दरादीसु दिस्सति । तथा हेस “साधु मे भन्ते भगवा संखित्तेन धम्मं 10
देसेतु” (सं० नि० ३-६६; ४-१४१; अं० नि० २-२६३) ति आदीसु
आयाचने दिस्सति । “साधु भन्ते ति खो सो^४ भिक्खु भगवतो
भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा” (म० नि० ३-७७) ति आदीसु
सम्पटिच्छने । “साधु साधु सारिपुत्ता” (दी० नि० ३-२०९) ति
आदीसु सम्पहंसने । 15

“साधु धम्मरुचि राजा, साधु पञ्चाणवा नरो ।

साधु मित्तानमद्दुब्भो^५, पापस्साकरणं सुखं”

(जा० २-४९) ति—

आदीसु सुन्दरे । इध सम्पटिच्छने । तस्मा साधु सुट्ठ ति थेरस्स वचनं
सम्पटिच्छित्वा ति अत्थो निपका ति पण्डिता पञ्चवन्ता । संवुत्तिन्द्रिया 20
ति इन्द्रियेषु गुत्तद्वारा, इन्द्रियसंवरसमन्नागता ति अत्थो । तरमाना
ति तुरिता । उपागमुं ति थेरं उपसङ्कमिसु ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. भिन्नकिलेसा—सी०, रो० ।

३. ०तरमाना—सी०, रो० ।

४. ते—सी० ।

५. ०मद्दुब्भो—सी० ।

R. 48

५०-१. इदानीं धम्मसेनापतिस्स पवत्तिं दस्सेन्तेहि सङ्गीति-
कारकेहि “खीणासवेहि विमलेही” ति आदिगाथायो^१ वुत्ता तत्थ
दन्तेही ति कायेन च चित्तेन च दन्तेहि । उत्तमे दमे ति अरहत्ते^२,
निमित्तत्थे भुम्मं दट्ठब्बं । तेहि भिक्खूही ति पञ्चहि भिक्खुसतेहि ।
5 महागणी ति सीलादीहि च सङ्ख्यावसेन च महन्तो गणो अस्स अत्थी
ति महागणी, नानापदवसेन वा^३ सीलादीहि^४ गुणेहि महन्तो गणो ति
महागणो, महागणो^५ अस्स अत्थी ति महागणी । ललन्तो^६ देवोव गगने
ति इद्धिविलासेन विलासेन्तो^७ देवो विय गगनतले भगवन्तं उपसङ्कमी
ति अत्थो ।

B. 67 10

५२. इदानीं “ते इत्थम्भूता उपसङ्कमिंसू” ति उपसङ्कमविधान-
दस्सनत्थं “उक्कासितं च खिपितं” ति^८ आदि आरद्धं । तत्थ उक्कासितं
चा ति उक्कासितसदं^९ च । खिपितं^{१०} ति खिपितसदं^{११} च ।
अज्झुपेक्खिया^{१२} ति उपेक्खित्वा, तं उभयं अकत्वा ति अधिप्पायो ।
सुब्बता ति सुविमलधुतगुणा । सप्पतिस्सा ति सहपतिस्सया^{१३},
15 नीचवृत्तिनो ति अत्थो ।

५३. सयम्भुं ति सयमेव अज्जापदेसं^{१४} विना पारमियो पूरेत्वा
अधिगतबुद्धभावं ति अत्थो । अच्चुगगतं ति अभिनवोदितं । चन्दं वा
ति चन्दं विय, नभे जलन्तं भगवन्तं गगने चन्दं विय पस्सन्ती ति
एवं पदसम्बन्धो दट्ठब्बो । इधा पि यथा-सद्दो निपातमत्तो व ।

20

५४. विज्जुं वा ति विज्जुघनं विय । यदि चिरट्टितिका
अचिरप्पभा अस्स तादिसं ति अत्थो । गगने यथा ति आकासे यथा,

१. ंगाथा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. सो—सी०, रो० ।

७. विलसन्तो—सी०, रो० ।

९. ंसदस्स—सी०, रो० ।

११. ंसदस्स—सी०, रो० ।

१३. सी०, रो० नत्थि ।

२. अरहन्ते—सी०, रो० ।

४. सीलादि—सी०, रो० ।

६. जलन्तो—सी०, रो० ।

८. चाति—सी०, रो० ।

१०. ंचा—सी०, रो० ।

१२. ं पेक्खित्वा—सी०, रो० ।

१४. अज्जापदेसं—सी०, रो० ।

इधा पि यथा-सद्दो निपातमत्तोव^१ । इतो परं पि ईदिसेसु ठानेसु
यथासद्दो निपातमत्तो ति दट्ठब्बो ।

५५. रहदमिव विप्पसन्नं ति अतिगम्भीरवित्थतं^२ महारहदं
विय अनाविलं विप्पसन्नं सलिलं । सुफुल्लं^३ पदुमं^४ यथा ति
सुविकसितपदुमवनं^५ रहदमिवा ति अत्थो दट्ठब्बो । “सुफुल्लं कमलं” 5
यथा” ति पि पाठो, तस्स कमनीयभावेन सुफुल्लं कमलवनमिवा
ति अत्थो ।

५६. अथ ते भिक्खू धम्मसेनापतिप्पमुखा अञ्जलिं सिरसि कत्वा
दसबलस्स चक्कालङ्कृततलेसु पादेसु निपतिसू ति अत्थो । तेन वुत्तं
“अञ्जलिं पग्गहेत्वान, तुट्ठहट्ठा^६ पमोदिता” ति आदि । तत्थ 10
निपतन्ती ति निपतिसू, वन्दिसू ति अत्थो । चक्कलक्खणे ति चक्कं R. 49
लक्खणं यस्मिं पादे सो पादो चक्कलक्खणो, तस्मिं चक्कलक्खणे ।
जातिवसेन “पादे” ति वुत्तं, सत्थुनो चक्कालङ्कृततलेसु पादेसु
निपतिसू ति अत्थो ।

५७. इदानि तेसं केसञ्चि थेरानं नामं^७ दस्सेन्तेहि “सारिपुत्तो 15
महापञ्चो, कोरण्डसमसादिसो” ति आदि^८ गाथायो वुत्ता । तत्थ^९
कोरण्डसमसादिसो ति कोरण्डकुसुमसदिसवण्णो, यदि एवं
“कोरण्डसमो” ति वा, “कोरण्डसदिसो” ति वा वत्तब्बं, किं द्विक्खत्तुं
“समसादिसो^{१०}” ति वुत्तं ति चे? नायं दोसो, तादिसो कोरण्डसमत्ता
कोरण्डसदिसभावेनेव^{११} कोरण्डसमसादिसो । न पनाधिकवचनवसेना 20
ति अधिप्पायो । समाधिज्झानकुसलो ति एत्थ अयं कुसल-सद्दो
ताव अरोग्यानवज्जल्लेकसुखविपाकादीसु दिस्सति । अयं हि “कच्चि नु

१. निपातमत्तमेव—सी०, रो० ।

३-३. सुफुल्लपदुमं—सी०, रो० ।

५. पदुमं—सी०, रो० ।

७. नामतो—सी०, रो० ।

९. तत्र—सी०, रो० ।

२. ० वित्थत—सी०, रो० ।

४. सुफुल्लपदुमवनं—सी०, रो० ।

६. हट्ठहट्ठा—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

१०. समसादिसं—सी०, रो० ।

११. कोरण्डेन सदिसं—सी०, रो० ।

भोतो कुसलं, कच्चि भोतो अनामयं” (जा० १-३२३; २-८२) ति आदीसु आरोग्ये दिस्सति । “कतमो पन भन्ते कायसमाचारो कुसलो ? यो खो महाराज कायसमाचारो अनवज्जो” (म० नि० २-३६२) ति एवमादीसु अनवज्जे । “कुसलो^१ त्वं रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं”
 5 (म० नि० २-७१) ति आदीसु छेके । “कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता” (ध० सं०-१०७) ति आदीसु सुखविपाके । इध पन छेके दट्ठब्बो । वन्दते^२ ति वन्दित्थ ।

५८. गज्जिता ति गज्जन्ती^३ ति गज्जिता । कालमेघो वा ति नीलसलिलधरो विय गज्जिता इद्धिविसये ति अधिप्पायो ।
 10 नीलुप्पलसमसदिसो ति नीलकुवलयसदिसवण्णो । हेट्ठा वुत्तनयेनेवत्था पि अत्थो वेदितब्बो । मोग्गल्लानो ति एवं गोत्तवसेन लद्धनामो कोलितो ।

५९. महाकस्सपो पि चा ति उरुवेलकस्सप नदीकस्सप गयाकस्सपकुमारकस्सपे खुद्धानुखुद्दके थेरे उपादाय अयं महा, तस्मा
 15 “महाकस्सपो” ति वुत्तो । पि चा ति सम्भावनसम्पिण्डनत्थो । उत्तत्तकनकसन्निभो ति सन्तत्तसुवण्णसदिसद्धविवण्णो । धुतगुणे^४ ति एत्थ किलेसधुननतो धम्मो धुतो नाम, धुतगुणो नाम धुतधम्मो । कतमो पन धुतधम्मो नाम ? अप्पिच्छता सन्तुट्ठिता सल्लेखता पविवेकता इदमट्ठिकता ति इमे धुतङ्गचेतनाय परिवारभूता पञ्च
 20 धम्मा “अप्पिच्छं येव निस्साया” ति आदि^५ वचनतो धुतधम्मा नाम । अथ वा किलेसे धुननतो आणं धुतं नाम, तस्मिं धुतगुणे । अग्गनिक्खित्तो ति अग्गो सेट्ठो कोटिभूतो ति ठपितो । “एतदग्गं भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं धुतवादानं यदिदं महाकस्सपो”
 (अं० नि० १-२३) ति ठानन्तरे ठपितो ति अत्थो । अयं पन
 25 अग्ग-सट्ठो आदिकोटिकोट्टाससेट्ठादीसु दिस्सति । तथा हेस “अज्जतग्गे

R. 50

१. कुसलोसि—सी०, रो० ।

३. गज्जती—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

२. वन्दती—सी०, रो० ।

४. धुतगुणो—सी०, रो० ।

सम्म दोवारिक आवरामि दारं^१ निगण्ठानं निगण्ठीनं”
 (म० नि० २-५३) ति आदीसु आदिमिह दिस्सति । “तेनेव
 अङ्गलगेन तं अङ्गुलगं परामसेय्य,” (क० व०-२८१) “उच्छगं
 वेळगं” ति आदीसु कोटियं । “अम्बिलगं वा मधुरगं वा”
 (सं० नि० ४-१२९) “अनुजानामि भिक्खवे विहारगेन वा 5
 परिवेणगेन वा भाजेतु” (चु० व०-२६२) ति आदीसु कोट्टासे ।
 ‘यावता भिक्खवे सत्ता अपदा वा द्विपदा^२ वा ... पे० ... तथागतो
 तेसं अग्गमक्खायती” (अं० नि० २-३७) ति आदीसु सेट्ठे । स्वायमिध
 सेट्ठे दट्ठब्बो । कोटियं पि वत्तति । थेरो अत्तनो ठाने सेट्ठो च
 कोटिभूतो च । तेन वुत्तं “अग्गनिक्खित्तो” ति, अग्गो सेट्ठो 10
 कोटिभूतो^३ ति अत्थो । थोमितो ति पसंसितो देवमनुस्सादीहि ।
 सत्थु वण्णितो ति सत्थारा वण्णितो थुतो “कस्सपो भिक्खवे
 चन्दूपमो कुलानि उपसङ्क्रमति अपकस्सेव कायं अपकस्स^४ चित्तं
 निच्चनवको कुलेसु अप्पगम्भो” (सं० नि० २-१६६) ति एवमादीहि
 अनेकेहि सुत्तनयेहि वण्णितो पसत्थो, सो पि भगवन्तं वन्दती ति 15
 अत्थो ।

६०. दिब्बचक्खूनं ति दिब्बं चक्खु येसं अत्थि ते^५ दिब्बचक्खू^५,
 तेसं दिब्बचक्खूनं^६ भिक्खूनं अग्गो सेट्ठो ति अत्थो । यथाह “एतदग्गं
 भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं दिब्बचक्खुकानं यदिदं अनुरुद्धो”
 (अं० नि० १-२३) ति । अनुरुद्धत्थेरो भगवतो चूळपितुनो^७ 20
 अमितोदनस्स नाम सक्कस्स पुत्तो महानामस्स कनिट्ठभाता महापुञ्जो
 परमसुखमालो^८, सो अत्तसत्तमो निक्खमित्वा अगारस्मा अनगारियं

१. द्वारं—सी०, रो० ।

३. ० ठपितो—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० नत्थि ।

७. चुल्ल०—सी०, रो० ।

वु० वं० अ०—१२

२. दिपदा—सी०, रो० ।

४. अपकस्सेव—सी०, रो० ।

६. दिब्बचक्खुकानं—सी०, रो० ।

८. ०सुकुमारो—सी०, रो० ।

पब्बजितो, तस्स पब्बज्जानुक्कमो^१ संघभेदकवखन्धके (चु० व०-२७९)
आगतोव । अविदूरे वा ति भगवतो सन्तिकेयेव^२ ।

६१. आपत्तिअनापत्तिया ति आपत्तियं च^३ अनापत्तियं च
कोविदो । सतेकिच्छाया ति सप्पटिकम्माय पि अप्पटिकम्माय पि चा
5 ति अत्थो । तत्थ सप्पटिकम्मा सा छब्बिधा होति, अप्पटिकम्मा सा
पाराजिकापत्ति । “आपत्तिअनापत्तिया, सतेकिच्छाय^४ कोविदो” ति
R. 51 पि पाठो, सोयेव अत्थो । विनये ति विनयपिटके । अग्गनिक्खित्तो ति
B. 70 “एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं विनयधरानं यदिदं उपाली”
(अं० नि० १-२५) ति एतदग्गट्टाने ठपितो ति अत्थो । उपाली ति
10 उपालित्थेरो । सत्थु वण्णितो ति सत्थारा वण्णितो पसत्थो । थेरो
किर तथागतस्सेव सन्तिके विनयपिटकं उग्गण्हित्वा भारुकच्छकवत्थु^५
(पारा०-४९) अज्जुकवत्थुं (पारा०-८२) कुमारकस्सपवत्थुं
(म० नि० १-१८८) ति इमानि तीणि वत्थूनि सब्बञ्जुतञ्जाणेन
सद्धि संसन्दित्वा कथेसि । तस्मा थेरो विनयधरानं अग्गो ति
15 एवमादिना नयेन सत्थारा वण्णितो ति वुत्तो ।

६२. सुखुमनिपुणत्थपटिविद्धो ति पटिविद्धसुखुमनिपुणत्थो,
पटिविद्धदुद्दसनिपुणत्थो ति अत्थो । कथिकानं पवरो ति धम्मकथिकानं
सेट्ठो । “एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं धम्मकथिकानं
यदिदं पुण्णो मन्ताणिपुत्तो” (अं० नि० १-२५) ति एतदग्गपाळियं
20 आरोपितो । तेन वुत्तं “कथिकानं पवरो” ति । गणी ति ससंघो ।
थेरस्स किर सन्तिके पब्बजिता कुलपुत्ता पञ्चसता अहेसुं । सब्बे पि
ते दसबलस्स जातभूमिका^६ जातरट्ठवासिनो सब्बेव खीणासवा सब्बेव
दसकथावत्थुलाभिनो । तेन वुत्तं “गणी” ति । इसी ति एसति
गवेसति कुसले धम्मे ति इसि । मन्ताणिया पुत्तो ति मन्ताणिया नाम

१. पब्बज्जनवक्कमो—सी०, रो० ।

२. सन्तिकेव—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४. सति०—सी०, रो० ।

५. भारुकच्छक०—सी०, रो० ।

६. जातभूमिका—सी०, रो० ।

ब्राह्मणिया पुत्तो । पुण्णो ति तस्स नामं । विस्सुतो ति अत्तनो
अपिच्छतादीहि गुणेहि विस्सुतो ।

अञ्जासिकोण्डञ्जत्थेरो^१ पन सत्थरि अभिसम्बोधिं पत्वा पवत्ति-
तवरधम्मचक्के^२ अनुपुब्बेन आगन्त्वा राजगहं उपनिस्साय विहरन्ते
कपिलवत्थुं आगन्त्वा अत्तनो भागिनेय्यं पुण्णं^३ नाम माणवं^३ पब्बाजेत्वा 5
भगवन्तं वन्दित्वा आपुच्छित्वा निवासत्थाय सयं छद्दन्तदहं गतो ।
पुण्णो पन भगवन्तं दस्सनाय थेरेन सद्धिं आगन्त्वा “मय्हं पब्बजित-
किच्चं मत्थकं पापेत्वा व दसबलस्स सन्तिकं गमिस्सामी” ति कपिल-
पुरेयेव ओहीनो, सो^४ योनिसोमनसिकारं करोन्तो न चिरस्सेव अरहत्तं
पत्वा भगवन्तं उपसङ्कमि । एत्थ पन अनुरुद्धत्थेरो च उपालित्थेरो च 10
इमे द्वे थेरा भगवतो कपिलवत्थुपुरं^५ पविसित्वा जातिसमागमदिवसे
पब्बजिता विय दस्सिता, तं पन^६ खन्धकपळिया अट्ठकथाय^७ च न^८
समेति । वीमंसित्वा गहेतब्बं ।

अथ सत्था सारिपुत्तत्थेरादीनं पञ्चन्नं भिक्खुसतानं चित्ताचार- B.71, R.52
मञ्जाय अत्तनो गुणे कथेतुमारभि । तेन वुत्तं— 15

६३. “एतेसं चित्तमञ्जाय, ओपम्मकुसलोमुनि ।

कङ्खच्छेदो महावीरो, कथेसि अत्तनो गुणं” ति ॥

तत्थ ओपम्मकुसलो ति उपमाय कुसलो । कङ्खच्छेदो ति सब्ब-
सत्तानं संसयच्छेदको ।

इदानि ते^९ अत्तनो गुणे कथेसि^{१०}, ते दस्सेतुं^{११}—

20

६४. “चत्तारो ते असङ्खेय्या, कोटि येसं न नायति^{१२} ।

सत्तकायो च आकासो, चक्कवाळा च’ नन्तका ।

बुद्धआणं अप्पमेय्यं, न सक्का एते विजानितुं” ति—

१. अञ्जाकोण्डञ्जा०—सी० ।

२. पवत्तवर०—सी०, रो० ।

३-३. पुण्णमाणवं—सी०, रो० ।

४. ०ततो—सी०, रो० ।

५. कपिलपुरं—सी०, रो० ।

६. ०न—सी०, रो० ।

७. न०—सी०, रो० ।

८-८. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

९. ये—सी०, रो० ।

१०. दस्सेसि—सी०, रो० ।

११. कथेतुं—सी०, रो० ।

१२. जायति—सी०, रो०—एवमेव ।

वुत्तं ।

तत्थ^१ चत्तारो ति गणनपरिच्छेदो । एते ति इदानीं वत्तब्बे
अत्थे निदस्सेति । असङ्ख्येया ति सङ्खातुमसक्कुण्येयत्ता^२ असङ्ख्येया,
गणनपथं वीतिवत्ता ति अत्थो । कोटी ति आदि वा अन्तो वा
5 मरियादा । येसं ति येसं चतुन्नं असङ्ख्येयानं । न नायती ति न
पञ्जायति । इदानीं ते वुत्तप्पकारे चत्तारो असङ्ख्येये दस्सेतुं
“सत्तकायो” ति आदि वुत्तं । सत्तकायो ति सत्तसमूहो, सत्तकायो
अनन्तो अपरिमाणो अप्पमेय्यो । तथा आकासो आकासस्सा पि
अन्तो नत्थि । तथा चक्कवाळानि अनन्तानि एव । बुद्धजाणं
10 सब्बञ्जुतञ्जाणं अप्पमेय्यं । न सक्का एते विजानितुं ति यस्मा
पनेते अनन्ता, तस्मा न सक्का विजानितुं ।

६५. इदानीं सत्था अत्तनो इद्धिविकुब्बने सञ्जातच्छरियब्भुतानं
देवमनुस्सादीनं किन्नामेतं अच्छरियं, इतो पि विसिट्ठतरं अच्छरियं
अब्भुतं अत्थि, मम तं सुणाथा ति धम्मदेसनं वड्ढेन्तो—

15 “किमेतं अच्छरियं लोके, यं मे इद्धिविकुब्बनं ।

अञ्जे बहू अच्छरिया, अब्भुता लोमहंसना” ति—

आदिमाह ।

B. 72 तत्थ किं ति पटिक्खेपवचनं । एतं ति इदं इद्धिविकुब्बनं
सन्धायाह । यं ति अयं यं-सद्दो “यं तं अपुच्छिम्ह अकित्तयी नो,
20 अञ्जं तं पुच्छाम तदिद्धं ब्रूही” (सु० नि०-४२७;
महा० नि०-२३६, २३७; चु० नि०-११) ति आदीसु उपयोगवचने
R. 53 दिस्सति । “अट्ठानमेतं भिक्खवे अनवकासो; यं एकस्सा
लोकधातुया द्वे अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा” (अं० नि० १-२८;
वि०-३९९) ति एत्थ कारणवचने । “यं विपस्सी भगवा कप्पे
25 उदपादी” (दी० नि० २-४) ति एत्थ भुम्मे । “यं खो^३ मे भन्ते
देवानं तावतिसानं सम्मुखा^४ सुतं^५ सम्मुखा पटिग्गहितं, आरोचेमि

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

२. ० जेय्यतो—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

तं भगवतो^१ (दी० नि० २-१६५) ति आदीसु पञ्चतवचने । इधा
पि पञ्चतवचने दृष्टव्यो । अञ्जे बहू मम अच्छरिया अब्भुतविसेसा
सन्ती ति दीपेति ।

इदानि ते अच्छरिये दस्सेन्तो—

६६. “यदाहं तुसिते काये, सन्तुसितो नामहं तदा ।
दससहस्सी समागम्मा, याचन्ति पञ्जली ममं” ति—

5

आदिमाह ।

तत्थ यदा ति यस्मिं काले । अहं ति अत्तानं निदिसति । तुसिते
काये ति तुसितसङ्घाते देवनिकाये । यदा पनाहं समत्तिस पारमियो
पूरेत्वा पञ्च महापरिच्चागे परिच्चजित्वा जातत्थचरियलोकत्थचरिय- 10
बुद्धत्थचरियानं^२ कोटिं पत्वा सत्तसत्तकमहादानानि दत्वा सत्तक्खत्तुं
पथविं कम्पेत्वा वेस्सन्तरत्तभावतो चवित्वा दुतिये चित्तवारे
तुसितभवने निब्बत्तो^३ तदा^४ पि सन्तुसितो नाम देवराजा अहोसिं ।
दससहस्सी समागम्मा ति दससहस्सचक्रवाळेसु देवता सन्निपतित्वा
ति अत्थो । याचन्ति पञ्जली ममं ति मं उपसङ्कमित्वा “मारिस 15
तया दस पारमियो पूरेन्तेन न सक्कसम्पत्तिं न मार^५ न ब्रह्म न
चक्कवत्तिसम्पत्तिं^५ पत्थेन्तेन पूरिता, लोकनित्थरणत्थाय पन बुद्धत्तं
पत्थयमानेन^६ पूरिता, सो तव कालो मारिस बुद्धत्ताय समयो मारिस
बुद्धत्ताया” ति याचन्ति ममन्ति । तेन वुत्तं—

६७. “कालो खो ते महावीर, उप्पज्ज मातुकुच्छियं ।

20

सदेवकं तारयन्तो, बुज्झस्सु अमत्तं पदं” ति ॥

१. भन्ते०—सी०, रो० ।

२. जातत्थचरिया लोकत्थचरिया बुद्धि-

३. निब्बत्ति—सी०, रो० ।

चरियानं—सी०, रो० ।

४. तत्थ—सी०, रो० ।

५-५. मार-ब्रह्म-चक्कवत्तिसम्पत्ति—

६. ० हि—सी०, रो० ।

सी०, रो० ।

B. 73

तत्थ कालो ते ति कालो तव, अयमेव वा पाठो । उप्पज्जा
ति पटिसन्धि गण्ह, “ओक्कमा” ति पि पाठो । सदेवकं ति सदेवकं
लोकं ति अत्थो । तारयन्तो ति एत्थ पारमियो पूरेन्तो पि तारयति
नाम, पारमियो मत्थकं पापेन्तो पि तारयति नाम, वेस्सन्तरत्तभावतो

- R. 54 5 चवित्वा तुसितपुरे पटिसन्धि गहेत्वा सट्ठिवस्ससतसहस्साधिकानि
सत्तपण्णासवस्सकोटियो तत्थ तिट्ठन्तो पि तारयति नाम, देवताहिं
याचितो पञ्चविधं महाविलोकितं विलोकेत्वा महामायादेविया
कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हन्तो पि दसमासे गब्भवासं वसन्तो पि
तारयति नाम, एकूनतिस वस्सानि अगारमज्जे तिट्ठन्तो पि
10 तारयति नामा^१ । राहुलभट्टस्स जातदिवसे छन्नसहायो कन्थकं^२
आरुह्य निक्खमन्तो पि तीणि रज्जानि अतिक्रमित्वा अनोमाय नाम
नदिया^३ तीरे पब्बजन्तो पि तारयति नाम, छब्बस्सानि पधानं
करोन्तो पि विसाखपुण्णमायं महाबोधिमण्डं^४ आरुह्य मारबलं
विधमित्वा पठमयामे पुब्बेनिवासं अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे
15 दिब्बचक्खुं विसोधेत्वा पच्छिमयामे द्वादसङ्गं पटिच्चसमुत्पादं
अनुलोमपटिलोमतो सम्मसित्वा सीतापत्तिमग्गं पटिविज्झन्तो पि
तारयति नाम, सीतापत्तिफलक्खणे पि^५, सकदागामिमग्गक्खणे पि,
सकदागामिफलक्खणे पि, अनागामिमग्गक्खणे पि, अनागामिफलक्खणे
पि, अरहत्तमग्गक्खणे^६ पि, अरहत्तफलक्खणे पि^७ तारयति नाम, यदा
20 अट्टारसदेवताकोटिसहस्सेहि पञ्चवग्गियानं अमतपानं अदासि, ततो
पट्टाय तारयि नामा ति वुच्चति । तेन वुत्तं—

“सदेवकं तारयन्तो, वुज्झस्सु अमतं पदं” ति ।

- अथ महासत्तो देवताहि याचियमानो पि देवतानं पटिज्झं
अदत्वा व कालदीपदेसकुलजनेत्तिआयुपरिच्छेदवसेन पञ्चविधं
25 महाविलोकनं नाम विलोकेसि । तत्थ “कालो नु खो, न कालो”

†-†. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. नदी—सी०, रो० ।

४. ० ...पे० ०.—सी०, रो० ।

१. कण्डकं—म०, एवमेव ।

३. बोधिमण्डं—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ति पठमं कालं विलोकेसि । तत्थ^१ वस्ससतसहस्सतो उद्धं आयुकालो
कालो नाम न होति । कस्मा ? जातिजरामरणादीनं अपाकटत्ता^२,
बुद्धानं च धम्मदेसना नाम तिलक्खणमुत्ता नाम नत्थि, तेसं अनिच्चं
दुक्खमनत्ता ति कथेन्तानं “किन्नामेते कथेन्ती” ति न सदहन्ति,
ततो अभिसमयो न होति, तस्मिं असति अनिय्यानिकं सासनं 5
होति । तस्मा सो अकालो । वस्ससततो ऊनो आयुकालो पि कालो
न होति । कस्मा ? तदा सत्ता उस्सन्नकिलेसा होन्ति, उस्सन्न-
किलेसानं च दिन्नो ओवादो ओवादट्टाने न तिट्ठति, तस्मा सो पि
अकालो । वस्ससतसहस्सतो पट्टाय हेट्ठा वस्ससततो पट्टाय उद्धं
आयुकालो कालो नाम । इदानीं वस्ससतायुका मनुस्सा ति अथ 10
बोधिसत्तो “निब्बत्तितब्बकालो” ति अद्दस ।

B. 74

ततो दीपं ओलोकेन्तो “जम्बुदीपेयेव बुद्धा निब्बत्तन्ती” ति
दीपं पस्सि । ततो जम्बुदीपो^३ नाम महा^४ दसयोजनसहस्सपरिमाणो,
कतरस्मिं नु खो पदेसे बुद्धा^५ निब्बत्तन्ती” ति देसं विलोकेन्तो
मज्झिमदेसं पस्सि । ततो कुलं विलोकेन्तो “बुद्धा नाम लोकसम्मते 15
कुले निब्बत्तन्ति, इदानीं खत्तियकुलं लोकसम्मतं, तत्थ निब्बत्तिस्सामि,
सुद्धोदन्नो नाम मे राजा पिता भविस्सती” ति कुलं अद्दस । ततो
मातरं विलोकेन्तो बुद्धमाता नाम लोला सुराधुत्ता न होति,
अखण्डपञ्चसीला ति अयं च महामाया नाम देवी एदिसा, अयं मे
माता भविस्सती ति^६ कित्तकं अस्सा आयू” ति आवज्जेन्तो दसन्नं 20
मासानं उपरि सत्तदिवसानि पस्सि । इति इमं पञ्चविधविलोकनं
विलोकेत्वा “कालो मे मारिस^७ बुद्धभावाया” ति देवतानं पटिञ्जं
दत्त्वा तत्थ यावतायुकं ठत्वा ततो[†] चवित्वा[†] सक्कयराजकुले
मायादेविया कुञ्चियं पटिसन्धि अगगहेसि । तेन वुत्तं—

R. 55

१. सी०, रो० नत्थि ।
२. दीपो—सी०, रो० ।
३. सी०, रो० नत्थि ।
४. सी०, रो० नत्थि ।
५. मारिसा—सी० ।

२. अपाकट्टा—रो० ।
४. सी०, रो० नत्थि ।
६. सी०, रो० नत्थि ।
- †-†. सी०, रो० नत्थि ।

६८. “तुसिता काया चवित्वान, यदा ओक्कमिकुच्छियं ।
दससहस्सीलोकधातु, कम्पित्थ धरणी तदा ति—

आदि ।

तत्थ ओक्कमी ति ओक्कमिं पाविसिं । कुच्छियं ति
5 मातुकुच्छिस्मि^१ । दससहस्सीलोकधातु, कम्पित्था ति सतो सम्पजानो
पन बोधिसत्तो मातुकुच्छि ओक्कमन्तो^२ एकूनवीसतिया पटिसन्धि-
चित्तेसु मेत्तापुब्बभागस्स सोमनस्ससहगतजाणसम्पयुत्त-असङ्खारिक-
कुसलचित्तस्स सदिसमहाविपाकचित्तेन आसाळ्हिपुण्णमायं
उत्तरासाळ्हनक्खत्तेनेव पटिसन्धि अगगहेसि । तदा दससहस्सि-
B. 75 10 लोकधातु सकला पि कम्पि सङ्कम्पि^३ सम्पकम्पी ति अत्थो । धरणी
ति धारेति सब्बे थावरजङ्गमे ति धरणी, पथवी ।

६९. सम्पजानोव निक्खमिं ति एत्थ यदा पनाहं सतो सम्पजानोव
मातुकुच्छित्तो धम्मासनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विय निस्सेणितो
ओतरन्तो पुरिसो विय च^४ द्वे हत्थे च पादे च पसारेत्वा ठितकोव
15 मातुकुच्छिसम्भवेन केनचि^५ असुचिना अमक्खितोव निक्खमिं ।
साधुकारं पवत्तेन्ती ति साधुकारं पवत्तयन्ति, साधुकारं देन्ती ति
अत्थो । पकम्पित्था ति कम्पित्थ, ओक्कमने पि मातुकुच्छित्तो
निक्खमने पि दससहस्सी पकम्पित्था ति अत्थो ।

७०. अथ भगवा गब्भोक्कन्तिआदीसु अत्तना^६ समसमं अदिस्वा
20 गब्भोक्कन्तिआदीसु अत्तनो अच्छरियदस्सनत्थं “ओक्कन्ति मे समो
नत्थी” ति इमं गाथमाह । तत्थ ओक्कन्ती ति गब्भोक्कन्तियं,
भुम्मत्थे पच्चत्तवचनं, पटिसन्धिगगहणे ति अत्थो । मे ति मया । समो
ति सदिसो नत्थि । जातितो ति एत्थ जायति एताय मातुया ति
माता “जाती” ति वुच्चति, ततो जातितो मातुया ति अत्थो ।

१. ० कुच्छिस्मि—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

२. ० पन—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. अत्तनो—सी०, रो० ।

अभिनिक्खमे ति मातुकुच्छितो अभिनिक्खमने पसवे सती^१ ति अत्थो ।
सम्बोधियं ति एत्थ पसत्था सुन्दरा बोधि सम्बोधि । अयं पन बोधि-
सद्दो रुक्खमग्गनिब्बानसब्बञ्जुतञ्जाणादीसु दिस्सति । “बोधिरुक्खमूले
पठमाभिसम्बुद्धो” (म० व० ३; उ०-६३) ति च, “अन्तरा च गयं
अन्तरा च बोधिं” (म० नि० १-२२०; २-३३६; म० व०-११) ति 5
च आगतट्टाने हि^२ रुक्खो बोधी ति वुच्चति । “बोधि वुच्चति चतूसु
मग्गेसु जाणं” (चु० नि०-२४६) ति आगतट्टाने मग्गो । “पत्वान
बोधिं अमत्तं असङ्गतं” ति । आगतट्टाने निब्बानं । “पप्पोति बोधिं
वरभूरिमेधसो” (दी० नि० ३-१२२) ति आगतट्टाने सब्बञ्जुतञ्जाणं ।
इध पन भगवतो अरहत्तमग्गजाणं अधिप्पेतं (स० पा० १-१२७) । 10
अपरे “सब्बञ्जुतञ्जाणं” ति पि^३ वदन्ति, तस्सं सम्बोधियं^४ अहं
सेट्ठो ति अत्थो ।

R. 56

कस्मा पन भगवा सम्बोधिं पटिच्च अत्तानं पसंसती ति^५ ?
सब्बगुणदायकत्ता । भगवतो हि सम्बोधि सब्बगुणदायिका सब्बे पि
निरवसेसे बुद्धगुणे ददाति, न पन अञ्जेसं । अञ्जेसं पन कस्सचि 15 B. 76
अरहत्तमग्गो^६ अरहत्तफलमेव देति, कस्सचि तिस्रो विज्जा, कस्सचि
छ^७ अभिञ्जा, कस्सचि चतस्सो पटिसम्भिदा, कस्सचि सावक-
पारमिजाणं, पच्चेकबुद्धानं^८ पच्चेकबोधिजाणमेव^९ देति । बुद्धानं पन
सब्बगुणसम्पत्तिं देति । तस्मा भगवा सब्बगुणदायकत्ता “सम्बोधियं^{१०}
अहं सेट्ठो” ति अत्तानं पसंसति । अपि च भूमिं चालेत्वा सम्बोधि 20
पापुणि, तस्मा “सम्बोधियं अहं सेट्ठो” ति वदति । धम्मचक्कप्पवत्तने
ति एत्थ धम्मचक्कं^{११} पन दुविधं होति पटिवेधजाणं च देसनाजाणं चा

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. च—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सम्मासम्बोधियं—सी० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. ० मग्गं—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

९. ० जाणं वा—सी०, रो० ।

१०. सम्बोधिया—सी०, रो० ।

११. धम्मचक्कप्पवत्तनं—सी०, रो० ।

ति । तत्थ पञ्जापभावितं अत्तनो अरियफलावहं पटिवेधजाणं
करुणापभावितं सावकानं अरियफलावहं देसनाजाणं । पटिवेधजाणं
लोकुत्तरं कुसलं उपेक्खासहगतं अवितक्कअविचारं^१, देसनाजाणं
लोकियं अब्याकतं, उभयं पि^२ पनेतं अञ्जेहि असाधारणं । इध पन
5 देसनाजाणं अधिप्पेतं ।

७१. इदानीं भगवतो गम्भोक्कमनेव^३ पथविकम्पनादिकं पवत्ति
सुत्वा “अहो अच्छरियं लोके” ति देवताहि अयं गाथा वुत्ता । तत्थ
बुद्धानं गुणमहन्तता ति अहो बुद्धानं गुणमहन्तभावो, अहो बुद्धानं
महानुभावो ति अत्थो दससहस्सीलोकधातु, छप्पकारं पक्कम्पथा ति
10 दससु चक्कवाळसहस्सेसु महापथवी छप्पकारं पक्कम्पित्थ चलित्थ । कथं ?
पुरत्थिमतो उन्नमति पच्छिमतो ओनमति, पच्छिमतो उन्नमति
पुरत्थिमतो ओनमति, उत्तरतो उन्नमति दक्खिणतो ओनमति,
दक्खिणतो उन्नमति उत्तरतो ओनमति, मज्झिमतो उन्नमति
परियन्ततो ओनमति, परियन्ततो उन्नमति मज्झिमतो ओनमती ति
15 एवं छप्पकारं अनिलवलचलितजलतरङ्गभङ्गसङ्घट्टिता विय नावा
चतुनहुताधिकद्वियोजनसतसहस्सबहला पथविसन्धारकजलपरियन्ता
अचेतना पि समाना सचेतना विय अयं महापथवी पीतिया नच्चन्ती
R. 57 विय अक्कम्पित्था ति अत्थो । ओभासो च महा आसी ति अतिकम्मेव^४
देवानं देवानुभावं उळारो ओभासो अहोसी ति अत्थो । अच्छेरं
20 लोमहंसनं ति अच्छेरं^५ च लोमहंसनं च अहोसी ति अत्थो ।

७२. इदानीं पथविकम्पनालोकपातुभावादीसु अच्छरियेसु
वत्तमानेसु भगवतो पवत्तिदस्सनत्थं “भगवा^६ तम्हि समये” ति
B. 77 आदिगाथायो वुत्ता । तत्थ लोकजेट्ठो ति लोकसेट्ठो । सदेवकं ति
सदेवकस्स लोकस्स, सामिअत्थे उपयोगवचनं दट्ठब्बं । दस्सयन्तो ति
25 पाटिहारियं दस्सेन्तो ।

१. अवितक्कं अविचारं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०च—सी०, रो० ।

४. अतिकम्म—सी०, रो० ।

५. अच्छरियं—सी०, रो० ।

६. ०च—सी०, रो० ।

७३. चङ्क्रमन्तोवा ति दसलोकधातुसहस्सानि अज्भोत्थरित्वा
ठिते तस्मिं रतनमये चङ्क्रमे चङ्क्रममानोव कथेसि । लोकनायको ति
अथ सत्था मनोसिलातले सीहनादं नदन्तो सीहो विय अज्जन्तो
पावुस्सकमेघो विय च आकासगङ्गं ओतारेन्तो विय च
अट्टङ्गसमन्नागतेन (दी० नि० २-५९, १७०) सवनीयेन कमनीयेन 5
ब्रह्मस्सरेन नानानयविचित्तं चतुसच्चपटिसंयुतं तिलक्खणाहतं
मधुरधम्मकथं कथेसी ति अत्थो ।

अन्तरा न निवत्तेति, चतुहत्थे चङ्क्रमे यथा ति एत्थ सत्थारा
पन निम्मितस्स तस्स चङ्क्रमनस्स एका कोटि पाचीनचक्कवाळ-
मुखवट्टियं एका पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं एवं ठिते तस्मिं रतनचङ्क्रमे 10
चङ्क्रममानो सत्था उभो कोटियो पत्ताव निवत्तति, अन्तरा उभो
कोटियो अपत्ता न निवत्तति । यथा चतुहत्थप्पमाणे चङ्क्रमे
चङ्क्रममानो उभो कोटियो सीघमेव पत्ता निवत्तति, एवं अन्तरा
न निवत्तती ति अत्थो । किं पन भगवा दससहस्सयोजनप्पमाणायां?
चङ्क्रमं रस्समकासि, तावमहन्तं वा अत्तभावं निम्मिनी ति ? न 15
पनेवमकासि । अचिन्तेय्यो बुद्धानं बुद्धानुभावो । अकनिट्ठभवनतो
पट्टाय याव अवीचि, ताव एकङ्गणा अहोसि । तिरियतो च
दसचक्कवाळसहस्सानि एकङ्गणानि अहेसुं । देवा मनुस्से^२ पस्सन्ति,
मनुस्सा^३ पि देवे पस्सन्ति^३ । यथा सब्बे^४ देवमनुस्सा पकतिया
चङ्क्रममानं पस्सन्ति, एवं भगवन्तं चङ्क्रममानं पस्सिसू ति । भगवा 20
पन चङ्क्रमन्तोव^५ धम्मं देसेति अन्तरासमापत्तिं च समापज्जति ।

अथ आयस्मा सारिपुत्तो अपरिमितसमयसमुपचितकुसल-
बलजनितद्वत्तिसवरलक्खणोपसोभितं असीतानुव्यञ्जनविराजितं^६
वरसरीरं सरदसमये परिपुण्णं विय रजनिकरं सब्बफालिफुल्लं विय

१. दससहस्सप्पमाणायां—सी०,
रो० ।

४. सब्ब—सी०, रो० ।

६. असीति०—सी०, रो० ।

२. मनुस्सा—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । *

५. चङ्क्रमन्तो—सी०, रो० ।

- च योजनसतुब्बेधं पारिच्छत्तकं अट्टारसरतनुब्बेधं व्यामप्पभा-
परिक्खेपसस्सिरिकं वरकनकगिरिमिव जङ्गमं अनोपमाय बुद्धलीळाय
अनोपमेन^१ बुद्धसिरिविलासेन^२ चङ्कमन्तं दससहस्सिदेवगणपरिवुत्तं
B. 78 भगवन्तं अट्टस^३ । दिस्वान^४ अयं पन सकला पि दससहस्सी
5 लोकधातु सन्निपतिता, महत्तिता पनेत्थ धम्मदेसनाय भवितब्बं,
बुद्धवंसदेसना पन बहूपकारा भगवति पसादावहा, यन्नूनाहं दसबलस्स
R. 58 अभिनीहारतो पट्ठाय बुद्धवंसं परिपुच्छेय्यं” ति चिन्तेत्वा एकंसं
चीवरं कत्वा भगवन्तं उपसङ्कमित्वा दसनखसमुज्जलं^५
जलजामलाविकल-कमल-मकुलसदिसं अञ्जलिं सिरसि कत्वा भगवन्तं
10 “कीदिसो ते महावीरा” ति आदिकं परिपुच्छि । तेन वुत्तं—

७४. “सारिपुत्तो महापञ्चो, समाधिज्झानकोविदो ।
पञ्चाय पारमिप्पत्तो, पुच्छति लोकनायकं ॥

७५. कीदिसो ते महावीर, अभिनीहारो नरुत्तम ।
तम्हि काले तथा धीर, पत्थिता बोधिमुत्तमा” ति—

- 15 आदि । का नामायं अनुसन्धी ति ? पुच्छानुसन्धि नाम^६ । तिस्सो
हि^७ अनुसन्धियो पुच्छानुसन्धि अज्झासयानुसन्धि यथानुसन्धी ति ।
तत्थ “एवं वुत्ते अज्जतरौ^८ भिक्खु^९ भगवन्तं एतदवोच “किं नु
खो भन्ते ओरिमं तीरं किं^{१०} पारिमं तीरं” (सं० नि० ३-१६२) ति
एवं पुच्छन्तानं भगवता विस्सज्जितसुत्तवसेन पुच्छानुसन्धि वेदितब्बा ।
20 “अथ खो अज्जतरस्स भिक्खुनो एवं चेतसो परिवितक्को
उदपादि ‘इति किर भो रूपं अनत्ता, वेदना, सञ्जा, सङ्खारा,
विज्जाणं अनत्ता, अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तानं^{११} फुसिस्सन्ती”
ति । अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्जाय

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२-२. दिस्वा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सी० रो० नत्थि ।

५-५. नन्दो गोपालको—सी०, रो० ।

६. किन्नु—सी०, रो० ।

७. कमत्तानं—म० ।

भिक्षू आमन्तेसि ठानं^१ खो पनेतं भिक्षवे विज्जति, यं^२ इधेकच्चो
मोघपुरिसो अविद्वा अविज्जागतो तण्हाधिपतेय्येन चेतसा सत्थुसासनं
अतिधावितब्बं मञ्जेय्य 'इति किर भो रूपं अनत्ता, वेदना, सञ्जा,
सङ्खारा, विज्जाणं अनत्ता, अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तानं^३
फुसिस्सन्ती' ति ... पे० ... तं किं मञ्जथ भिक्षवे, रूपं निच्चं वा 5
अनिच्चं वा" (म० नि० ३-८१) ति एवं परेसं अज्झासयं विदित्वा
भगवता वुत्तवसेन अज्झासयानुसन्धि वेदितब्बा ।

येन पन धम्मेन आदिमिह देसना उट्ठिता, तस्स धम्मस्स
अनुरूपधम्मवसेन वा^४ पटिक्खेपवसेन वा येसु^५ सुत्तेसु उपरिदेसना
आगच्छति, तेसं वसेन यथानुसन्धि वेदितब्बा । तेन वुत्तं 10
“पुच्छानुसन्धी” ति ।

तत्थ पञ्चाय पारमिप्पत्तो ति सावकपारमिआणस्स मत्थकं
पत्तो । पुच्छती ति अपुच्छि । तत्थ पुच्छा नाम अदिट्ठजोतनापुच्छा
दिट्ठसंसन्दनापुच्छा विमतिच्छेदनापुच्छा अनुमतिपुच्छा कथेतुकम्यता-
पुच्छा ति पञ्चविधा होति । तत्थायं थेरस्स कतमा पुच्छा ति चे ? 15
यस्मा पनायं बुद्धवंसो कप्पसतसहस्साधिकअसङ्खेय्योपचितपुञ्ज-
सम्भारानं पच्चेकबुद्धानं कप्पसतसहस्साधिकअसङ्खेय्योपचितपुञ्ज-
सम्भारानं^६ द्विन्नं अगगसावकानं च कप्पसतसहस्सोपचितपुञ्जसम्भारानं
सेसमहासावकानं वा अविसयो, सब्बञ्जुबुद्धानंयेव विसयो, तस्मा
थेरस्स अदिट्ठजोतना पुच्छा ति वेदितब्बा । 20

कीदिसो ति पुच्छनाकारो, किंपकारो ति अत्थो । ते ति तव ।
अभिनीहारो ति अभिनीहारो नाम बुद्धभावत्थं मानसं बन्धित्वा
“बुद्धव्याकरणं अलद्धा न उट्ठहिस्सामी” ति वीरिय-मधिट्ठाय
निपज्जनं । तेन वुत्तं—

१-१. तं किं मञ्जथ भिक्षवे—सी०, रो० । २. कमत्तानं—म० ।
३. सी०, रो० नत्थि । ४. तेसु—रो० ।
५. ० सहस्सासङ्खेय्यो—सी०, रो० ।

“कीदिसो ते महावीर, अभिनीहारो नरुत्तमा” ति ।

तस्मिं काले ति तस्मिं काले । पत्थिता ति इच्छिता अभिकङ्क्षिता,
 “बुद्धो बोधेय्यं मुत्तो मोचेय्यं” ति आदिना नयेन बुद्धभावाय पणिधानं
 कदा कतं ति अपुच्छि । बोधी ति सम्मासम्बोधि, अरहत्तमग्गजाणस्स
 5 च सब्बञ्जुतञ्जाणस्स चेतं अधिवचनं । उत्तमा ति सावकबोधिपच्चेक-
 बोधीहि^१ सेट्ठत्ता उत्तमा ति वुत्ता । उभिन्नमन्तरा म-कारो
 पदसन्धिकरो ।

इदानि बुद्धभावकारके^२ धम्मो पुच्छन्तो—

७६. “दानं सीलं च नेक्खम्मं, पञ्जावीरियं च कीदिसं ।
 10 खन्तिसच्चमधिट्ठानं, मेत्तुपेक्खा च कीदिसा ॥

७७. दस पारमी तथा धीर, कीदिसो^३ लोकनायक ।
 कथं उपपारमी पुण्णा, परमत्थपारमी कथं ति—

आह ।

B. 80 तत्थ दानपारमियं ताव बाहिरभण्डपरिच्चागो^४ पारमी नाम,
 15 अङ्गपरिच्चागो^५ उपपारमी नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमी
 नामा ति । एस नयो सेसपारमीसु पि । एवं दस पारमियो दस
 उपपारमियो दस परमत्थपारमियो ति समत्तिस पारमियो होन्ति ।
 तत्थ बोधिसत्तस्स दानपारमिताय पूरितत्तभावानं परिमाणं नाम
 नत्थि । एकन्तेन पनस्स ससपण्डितजातके—

20 “भिक्खाय उपगतं दिस्वा, सकत्तानं परिच्चजि ।
 दानेन मे समो नत्थि, एसा मे दानपारमी”
 (च० पि०-३९९) ति—

१. सावकबोधीहि—सी०, रो० ।

२. कीदिसा—सी०, रो० ।

३. बाहिरभण्डपरिच्चागो—सी०, रो० ।

४. बुद्धकारके—सी०, रो० ।

५. अङ्गपरिच्चागो—सी०, रो० ।

एवं परं जीवितपरिच्चागं करोन्तस्स दानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

तथा सीलपारमिताय पूरितत्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि ।
एकन्तेनेव पनस्स सङ्खपालजातके—

“सूलेहि विनिविज्झन्ते^१, कोट्टयन्ते पि सत्तिभि ।
भोजपुत्ते न कुप्पामि, एसा मे सीलपारमी”
(च० पि०-४०८) ति—

5 R. 60

एवं अत्तपरिच्चागं करोन्तस्स सीलपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।
तथा महारज्जं पहाय नेक्खम्मपारमिया पूरितत्तभावानं परिमाणं
नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स चूळसुतसोमजातके—

10

“महारज्जं हत्थगतं, खेळपिण्डं व छड्डियि ।
चजतो न होति लग्नं^२, एसा मे नेक्खम्मपारमी” ति—

एवं निस्सङ्गताय रज्जं छड्डेत्वा निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी
परमत्थपारमी नाम जाता ।

तथा महोसधपण्डितकालादीसु पञ्ञापारमिया पूरितत्तभावानं 15
परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स सत्तुभत्तकपण्डितकाले—

“पञ्ञाय^४ मे विचिनन्तोहं, ब्राह्मणं मोचयिं दुखा ।
पञ्ञाय मे समो नत्थि, एसा मे पञ्ञापारमी”
ति—

अन्तोभस्तगतं^५ सप्पं दस्सेन्तस्स पञ्ञापारमी परमत्थपारमी नाम 20 B. 81
जाता ।

तथा वीरियपारमिताय^६ पूरितत्तभावानं परिमाणं नाम नत्थि ।
एकन्तेन पनस्स महाजनकजातके—

१. ईदिसं—सी०, रो० ।

२. लग्नं—सी०, रो० ।

५. अन्तोभस्त्व०—सी० ।

३. विज्झयन्ते पि—सी०, रो० ।

४. पञ्ञाय—सी०, रो० ।

६. वीरियपारमितादीनं पि—सी०, रो० ।

“अतीरदस्सी जलमज्जे, हुता सब्बेव मानुसा ।
चित्तस्स अज्जथा नत्थि, एसा मे वीरियपारमी”
ति-

5 एवं महासमुद्दं तरन्तस्स वीरियपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।
तथा खन्तिवादिजातके—

अचेतनं व^१ कोट्टेन्ते, तिण्हेन फरसुना मम ।
कासिराजे न कुप्पामि, एसा मे खन्तिपारमी”
ति-

10 एवं अचेतनभावेन विय^२ महादुक्खं अधिवासेन्तस्स खन्तिपारमी
परमत्थपारमी नाम जाता ।

तथा^३ महासुतसोमजातके—

सच्चवाचं नुरक्खन्तो, चजित्वा मम जीवितं ।
मोचेसिं एकसतं खत्तिये, एसा मे सच्चपारमी”
ति-

15 एवं जीवितं चजित्वा सच्चं अनुरक्खन्तस्स सच्चपारमी परमत्थपारमी
नाम जाता ।

तथा^३ मूगपक्खजातके—

R. 61 “माता पिता न मे देस्सा, अत्ता^४ मे न च देस्सियो^४ ।
सब्बज्जुतं पियं मय्हं, तस्मा वतं अधिट्ठहि”
20 (च० पि०-४१४) ति-

एवं जीवितं पि परिचजित्वा वतं अधिट्ठहन्तस्स अधिट्ठानपारमी
परमत्थपारमी नाम जाता ।

१. ०वा—रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. न पि मे देस्सं महायसं — सी०,
रो० ।

तथा^१ सुवण्णसामजातके^२—

“न मं कोचि उत्तसति, नपि भायामि कस्सचि ।
मेत्ताबलेनुपत्थद्धो, रमामि पवने तदा”
(च० पि०-४१९) ति—

एवं जीवितं पि अनोलोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी 5 B. 82
नाम जाता ।

ततो^३ लोमहंसजातके—

“सुसाने सेय्यं कप्पेमि, छवट्टिकं^४ उपनिधायहं ।
गामण्डळा^५ उपगन्त्वा, छपं दस्सेन्तिनप्पकं^६”
(च० पि०-४१९) ति—

10

एवं गामदारकेसु^७ निट्ठुभनादीहि चेव मालागन्धूपहारादीहि च सुखदुक्खं
उप्पादेन्तेसु पि उपेक्खं अनतिवत्तेन्तस्स उपेक्खापारमी परमत्थपारमी
वाम जाता । अयमेत्थ सङ्खेपो, वित्थारो पन चरियापिटकतो
महेत्तब्बो ।

इदानीं थेरेन पुट्टस्स भगवतो व्याकरणं दस्सेन्तेहि सङ्गीति- 15
कारकेहि—

७८. “तस्स पुट्ठो वियाकासि, करवीकमधुरगिरो^८ ।
निब्बापयन्तो हृदयं, हासयन्तो सदेवकं ॥

७९. अतीतबुद्धानं जिनानं देसितं,
निकीलितं बुद्धपरमप्परागतं ।
पुब्बेनिवासानुगताय बुद्धिया^९,
पकासयी लोकहितं सदेवके^९, ति—

20

१-१. एकराजजातके—सी०, रो० ।

३. छवट्टि—सी०, रो० ।

५. दस्सेन्तनप्पकं—सी०, रो० ।

७. ०रङ्गिरो—सी०, रो०—एवमेव

९. सदेवकं—रो० ।

बु० वं० अ०—१४

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. गोमण्डला—सी०, रो० ।

६. ०कारकेसु—रो० ।

८. बोधिया—सी०, रो० ।

वृत्तं ।

- तत्थ तस्स पुट्ठो वियाकासी ति तेन धम्मसेनापतिना पुट्ठो हुत्वा तस्स व्याकासि, अत्तनो अभिनीहारतो पट्ठाय अभिसम्बोधिपरियोसानं सब्बं बुद्धवंसं कथेसी ति अत्थो । करवीकमधुरगिरो^१ ति करवीकस-
- 5 कुणस्स विय मधुरा^२ गिरा^३ यस्स सो करवीकमधुरगिरो, करवीक-मधुरमञ्जुस्सरो^४ ति अत्थो । तत्रिदं करवीकानं मधुरस्सरता—
- R. 62 करवीकसकुणा^५ किर मधुररसं अम्बपक्कं मुखतुण्डकेन पहरित्वा पग्घरितं^६ फलरसं पिवित्वा पक्खेन^६ ताळं^६ दत्वा विकूजमाने चतुप्पदा मदमत्ता विय लळितुं आरभन्ति, गोचरपसुता पि चतुप्पदगणा
- 0 मुखगतानि पि तिणानि छडुत्वा तं नादं सुणन्ति, वाळमिगा खुद्दकमिगे अनुबन्धमाना उक्खित्तं पादं अनिक्खपित्वा^७ चित्तकता विय तिट्ठन्ति, अनुबन्धमिगा^८ पि मरणभयं हित्वा तिट्ठन्ति, आकासे पक्खन्दन्ता^९ पक्खिनो पि पक्खे पसारेत्वा तिट्ठन्ति, उदके मच्छा पि कण्णपटलं अचालेन्ता^{१०} तं सद्दं सुणमाना तिट्ठन्ति । एवं मधुरस्सरा
- B. 83 15 करवीका । निब्बापयन्तो हृदयं ति किलेसग्गिसन्तत्तसब्बजनमानसं धम्मकथामतधाराय सीतिभावं^{११} जनयन्तो^{११} ति अत्थो । हासयन्तो ति तोसयन्तो । सदेवकं ति सदेवकं लोकं ।

अतीतबुद्धानं ति अतीतानं^{१२} बुद्धानं^{१२} । अम्हाकं भगवतो अभिनीहारस्स पुरतो पन तण्हङ्करो मेघङ्करो सरणङ्करो दीपङ्करो

20 ति^{१३} चत्तारो^{१३} बुद्धा एकस्मिं कप्पे निब्बत्तिं सु । तेसं अपरभागे^{१४}

१. ०रङ्गिरो—सी०, रो०—एवमेव । २-२ मधुरं गिरं—सी०, रो० ।

३. ०मधुरस्सरो—सी०, रो० ।

४. ०मकुणे—सी०, रो० ।

५ पग्घरण—सी०, रो० ।

६-६ पक्खताळं—सी०, रो० ।

७ अनतिकमित्वा—सी०, रो० ।

८. ०वद्धं—सी०, रो० ।

९. पक्कमन्ता—सी०, रो० ।

१०. अचालेत्वा—सी०, रो० ।

११-११. सीतभावं—नयन्तो—रो०; १२-१२. सी०, रो० नत्थि ।

०नयन्तो—सी० ।

१३-१३. रो० पोत्थके नत्थि ।

१४. अपरभावे—रो० ।

कोण्डञ्जादयो तेवीसति^१ बुद्धा ति सब्बे दीपङ्करादयो चतुवीसति
 बुद्धा इध “अतीतबुद्धा” ति अधिप्पेता, तेसं अतीतबुद्धानं । जिनानं
 ति तस्सेव वेवचनं । देसितं ति कथितं । चतुवीसतिया बुद्धानं
 चतुसच्चपटिसंयुतं धम्मकथं । निकीलितं ति तेसं चरितं
 कप्पजाति-गोत्तायु-बोधिसावकसन्निपात^२-उपट्ठाकमातापितुपुत्तभरिया- 5
 परिच्छेदादिकं निकीलितं नाम । बुद्धपरम्परागतं ति
 दीपङ्करदसबलतो पट्टाय याव कस्सपपरम्परतो आगतं देसितं
 निकीलितं वा ति अत्थो । पुब्बेनिवासानुगताय बुद्धिया ति एकं
 पि जातिं द्वे पि जातियो (पारा०-७; म० नि० १-९९, ३०६, ३४०;
 २-२२१; ३-७३) ति एवं विभत्तं पुब्बे निवुट्ठक्खन्धसन्तानसङ्घातं 10
 पुब्बेनिवासं अनुगता उपगता ताय पुब्बेनिवासानुगताय बुद्धिया,
 पुब्बनिवासानुस्सतिआणेना ति अत्थो । पकासयो ति व्याकासि ।
 लोकहितं ति सब्बलोकहितं बुद्धवंसं । सदेवके ति सदेवके लोके ति
 अत्थो ।

८०. अथ भगवा करुणासीतलेन हृदयेन सदेवकं लोकं सवने 15
 नियोजेन्तो “पीतिपामोज्जजननं” ति आदिमाह । तत्थ
 पीतिपामोज्जजननं ति पीतिपामोब्बकरं पीतिया पुब्बभागं^३ पामोज्जं,
 पञ्चवण्णाय पीतिया जननं ति^४ अत्थो^५ । सोकसल्लविनोदनं ति
 सोकसङ्घातानं सल्लानं विनोदनं विद्धंसनं । सब्बसम्पत्तिपटिलाभं R. 63
 ति सब्बा पि देवमनुस्ससम्पत्तिआदयो सम्पत्तियो पटिलभन्ति एतेना 20
 ति सब्बसम्पत्तिपटिलाभो, तं सब्बसम्पत्तिपटिलाभं बुद्धवंसदेसनं^६ ति B. 84
 अत्थो । चित्तीकत्वा ति चित्ते कत्वा, बुद्धानुस्सति पुरक्खत्वा ति
 अत्थो । सुणाथा^७ ति निसामेथ^८ निबोधथ । मे ति मम ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. ० सावकसाविका०—सी०, रो० ।

३. पुब्बभागेन—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

५. बुद्धवंसधम्मदेसनं—सी०, रो० ।

६. सुणोथा—सी०, रो० ।

७. सुणाथ—सी०, रो० ।

८१. मदनिम्मदनं ति जातिमदादीनं सब्बमदानं निम्मदनकरं ।
 सोकनुदं ति सोको नाम आतिव्यसनादीहि फुट्ठस्स चित्तसन्तापो ।
 किञ्चा पि अत्थतो दोमनस्समेव होति, एवं सन्ते पि अन्तोनिज्झान-
 लक्खणो, चेतसो परिनिज्झायनरसो, अनुसोचनपच्चुपट्टानो, तं
 ५ सोकं नुदती ति सोकनुदो^१, तं^१ सोकनुदं । संसारपरिमोचनं ति
 संसारबन्धनतो परिमोचनकरं । “संसारसमतिक्रमं” ति पि पाठो,
 तस्स संसारसमतिक्रमकरं ति अत्थो ।

सब्बदुक्खक्खयं ति एत्थ^२ दुक्ख-सद्दो दुक्खवेदना-दुक्खवत्थु-
 दुक्खारम्मण-दुक्खपच्चय-दुक्खट्टानादीसु^३ दिस्सति । अयञ्चिह
 १० “दुक्खस्स^४ च पहाना^५” (दी० नि० १-६७; म० नि० १-३०६;
 पारा०-६) ति आदीसु दुक्खवेदनायं दिस्सति । “जाति पि दुक्खा
 जरा पि दुक्खा” (दी० नि० २-२२७; सं नि० ४-३६१) ति
 आदीसु दुक्खवत्थुस्मिं । “यस्मा च खो महालि रूपं दुक्खं
 दुक्खानुपतितं दुक्खावक्कन्तं” (सं० नि० २-२९९) ति आदीसु
 १५ दुक्खारम्मणे । “दुक्खो पापस्स उच्चयो” (ध० प०-२८) ति आदीसु
 दुक्खपच्चये । “यावच्चिदं भिक्खवे न सुकरा^६ अक्खानेन पापुणितं
 याव दुक्खा निरया” (म० नि० ३-२३७) ति आदीसु दुक्खट्टाने^६ ।
 इध पनायं दुक्खवत्थुस्मिं दुक्खपच्चये पि च^७ दट्ठब्बो । तस्मा
 जातिआदिसब्बदुक्खक्खयकरं ति अत्थो । मग्गं ति एत्थ कुसलत्थिकेहि
 २० मग्गीयति, किलेसे वा मारेन्तो गच्छती^८ ति मग्गो ति

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. एत्थायं—सी०, रो० ।

३. दुक्खपच्चुपट्टानादीसु—सी०, रो० । ४-४. दुक्खप्पहाना—सी०, रो० ।

५. सुकरं—सी०, रो० ।

६. दुक्खपच्चुपट्टाने—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. गच्छन्ती—सी०, रो० ।

बुद्धवंसदेसना वुच्चति, तं निब्बानस्स मग्गभूतं बुद्धवंसदेसनं ।
 सब्बकच्चं ति सक्कच्चं चित्तीकत्वा, ओहितसोता हुत्वा ति
 अत्थो । पटिपज्जथा ति अधितिद्वय, सुणाथा ति अत्थो । अथ वा
 पीतिपोमोज्जननं सोकसल्लविनोदनं सब्बसम्पत्तिपटिलाभहेतुभूतं
 इमं बुद्धवंसदेसनं सुत्वा इदानीं मदनिम्मदनादिगुणविसेसावहं 5
 सब्बदुक्खक्खयं बुद्धभावमग्गं पटिपज्जथा ति सब्बेसं देवमनुस्सानं बुद्धत्तं
 पणिधाय उस्साहं जनेति । सेसमेत्थ उत्तानमेवा ति ।

R. 64

इति मधुरत्थविलासिनिया बुद्धवंसद्वृत्तथायं

रतनचङ्कमनकण्डवण्णना निद्वितीया ।

निद्वितीया च सब्बाकारेण अब्भन्तरनिदानस्सत्थवण्णना ।

२. सुमेधपत्थनाकथावण्णना

B. 85

१-२. “कप्पे^१ च सतसहस्से, चतुरो च असङ्खिये ।
अमरं नाम नगरं, दस्सनेय्यं मनोरमं” ति—

- आदिनयप्पवत्ताय^२ बुद्धवंसवण्णनाय ओकासो अनुप्पत्तो । सा पनेसा
बुद्धवंसवण्णना यस्मा सुत्तनिकखेपं विचारेत्वा वुच्चमाना पाकटा होति,
5 तस्मा सुत्तनिकखेपविचारणा ताव वेदितव्वा । चत्तारो हि^३ सुत्तनिकखेपा
अत्तज्झासयो परज्झासयो पुच्छावसिको अट्ठप्पत्तिको ति । तत्थ
यानि सुत्तानि भगवा परेहि अनज्झिट्ठो केवलं अत्तनो अज्झासयेन
कथेसि । सेय्यथिदं—आकङ्खेय्यसुत्तं (म० नि० १-४४) बत्थसुत्तं
(म० नि० १-४९) ति एवमादीनि, तेसं अत्तज्झासयो निकखेपो ।
10 यानि वा पन “परिपक्का खो राहुलस्स विमुत्तिपरिपाचनीया
धम्मा, यंनूनाहं राहुलं उत्तरिं आसवानं खये विनेय्यं” (म० नि० ३-३७६)
ति एवं परेसं अज्झासयं खन्ति मनं वुज्झनकभावं च ओलोकेत्वा
परज्झासयवसेन कथितानि । सेय्यथिदं—राहुलोवादसुत्तं (म० नि०
२-१००) धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तं (सं० नि० ४-३६०; म० व० १३-;
15 पटि० म० ३९८) ति^४ एवमादीनि, तेसं परज्झासयो निकखेपो ।

भगवन्तं उपसङ्कमित्वा ते ते देवमनुस्सा पज्जहं पुच्छन्ति । एवं
पुट्ठेन पन भगवता यानि कथितानि देवतासंयुत्त (सं० नि० १-३)
बोज्झङ्गसंयुत्तादीनि (सं० नि० ४-६१) तेसं पुच्छावसिको निकखेपो ।

- यानि वा पन उप्पन्नं कारणं पटिच्च देसितानि धम्मदायाद
20 (म० नि० १-१८) पुत्तमंसूपमादीनि (सं० नि० २-८३) तेसं
अट्ठप्पत्तिको निकखेपो । एवमेतेसु^५ चतुसु सुत्तनिकखेपेसु इमस्स

१. इदानीं ०—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. एवमिमेसु—सी०; एवं इमस्मि—रो० ।

२. आदिनयप्पवत्तस्स—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

बुद्धवंसस्स पुच्छावसिको निक्खेपो । पुच्छावसेन हि भगवता अयं
निक्खित्तो । कस्स पुच्छावसेन ? आयस्मतो सारिपुत्तत्थेरस्स ।
वुत्तञ्हेतं अस्मि निदानस्मि एव^१—

“सारिपुत्तो महापञ्चो, समाधिज्झानकोविदो ।
पञ्चाय पारमिप्पत्तो, पुच्छति लोकनायकं ॥
कीदिसो ते महावीर, अभिनीहारो नरुत्तमा”
(बु० वं०-३०४) ति—

B. 86
R. 65

5

आदि^२ । तेनेसा बुद्धवंसदेसना पुच्छावसिका ति वेदितब्बा ।

तत्थ कप्पे च सत्तसहस्से ति एत्थ कप्प-सदो पनायं अभिसदहन-
वोहारकालपञ्चत्तिछेदनविकप्पनलेससमन्तभावआयुकप्पमहाकप्पादीसु^३ 10
दिस्सति । तथा हि “ओकप्पनीयमेतं भोतो गोतमस्स । यथा तं
अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा” (म० नि० १-३०७) ति आदीसु
अभिसदहने दिस्सति । “अनुजानामि भिक्खवे पञ्चहि समणकप्पेहि फलं
परिभुञ्जितु” (चु० व०-१९८) ति एवमादीसु वोहारे । “येन सुदं
निच्चकप्पं विहरामी” (म० नि० १-३०७) ति आदीसु काले । 15
“इच्चायस्मा कप्पो” (सु० नि०-४३३; चु० नि० १७, १४६) ति च,
निग्रोधकप्पो इति तस्स नामं, तथा कतं भगवा ब्राह्मणस्सा”
(सु० नि०-३१८) ति च^४ एवमादीसु पञ्चत्तियं । “अलङ्कृतो^५
कप्पितकेसमस्सू” (जा० २-२९०) ति एवमादीसु छेदने । “कप्पति
द्वङ्गुलकप्पो” (चु० व०-४१६) ति आदीसु विकप्पे । “अत्थि कप्पो 20
निपज्जितु” (अ० नि० ३-४१६) ति आदीसु लेसे । केवलकप्पं
जेतवनं ओभासेत्त्वा” (म० नि० ३-३५०; खु० पा०-५, ३०७) ति आदीसु
समन्तभावे । “तिट्ठतु भन्ते^६ भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं”
(दी० नि० २-९०; उ०-१३६) ति एत्थ आयुकप्पे । “कीव^७ दीघो

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. ० विकप्पलेस ०—सी०, रो० ।

५. अलङ्कृता—सी०, रो० ।

७-७. कीदिसो—सी०, रो० ।

२. आदिकं—सी०, रो० ।

४. रो० नत्थि ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

- नु खो भन्ते कप्पो" (सं० नि० २-१५३, १५४) ति एत्थ महाकप्पे ।
 आदिसद्देन "सत्थुकप्पेन वत किर^१ भो मयं सावकेन सद्धि मन्तयमाना
 न जानिम्हा" (म० नि० १-१९९) ति एत्थ पटिभागे । "कप्पो नट्ठो
 होति । कप्पकताकासो^२ जिण्णो होती" (पाचि०-१६४) ति एत्थ
 5 विनयकप्पे । इध पन महाकप्पे दट्ठब्बो । तस्मा कप्पे च सतसहस्से ति
 महाकप्पानं सतसहस्सानं ति अत्थो चतुरो च असङ्खिये ति "चतुन्नं
 असङ्खेय्यानं मत्थके" ति वचनसेसो दट्ठब्बो । कप्पसतसहस्साधिकानं
 चतुन्नं असङ्खेय्यानं मत्थके ति अत्थो । अमरं नाम नगरं ति
 B. 87 "अमरं" ति च "अमरवती" ति च लद्धनामं नगरं अहोसि ।
 10 केचि पनेत्थ अञ्जेना^३ पि पकारेण वण्णयन्ति, किं तेहि, नाममत्तं^४
 पनेतं तस्स नगरस्स । दसनेय्यं ति सुविभत्तविचित्र-चच्चरद्वार-
 चतुक्कसिङ्घाटिक-पाकार-परिक्खेपपासाद-हम्मिय-भवन - समलङ्कितत्ता
 R. 66 दस्सनीयं । मनोरमं ति समसुचिपरमणीयभूमिभागत्ता द्वायूदकसम्पत्तत्ता
 सुलभाहारत्ता सब्बोपकरणयुत्तत्ता च समिद्धत्ता देवमनुस्सादीनं
 15 मनोरमयती ति मनोरमं ।

- दसहि सद्देहि अविवित्तं ति द्वत्थिसद्देन अस्ससद्देन रथसद्देन
 भेरिसद्देन सङ्घसद्देन मुदिङ्गसद्देन^५ वीणासद्देन गीतसद्देन सम्मवाळ-
 सद्देन^६ "भुञ्जथ पिवथ खादया" ति दसमेन सद्देना ति इमेहि दसहि
 सद्देहि अविवित्तं अहोसि, सब्बकालं^७ अनुपमुस्सवसमज्जनाटका कीळन्ती
 20 ति^८ अत्थो । अन्नपानसमायुतं ति अन्नेन^९ चतुब्बिधेनाहारेण च पानेन
 च सुट्ठु आयुतं अन्नपानसमायुतं, इमिना सुभिक्षता दस्सिता,
 बहुअन्नपानसमायुतं ति अत्थो ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. कप्पकताकासो—सी०, रो० ।

३. अञ्जेन—सी०, रो० ।

४. नामं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. सम्मसद्देन तालसद्देन—सी०, रो० ।

७-८. अनवरतुस्सवसमज्जनावकीळति

९. ०च—सी०, रो० ।

अत्थो—सी०, रो० ।

इदानीं ते दस सहे वत्थुतो दस्सनत्थं—

“हत्थिसहं अस्ससहं, भेरिसह्वरथानि च ।
खादथ पिवथ चेव, अन्नपानेन घोसितं” ति—

वुत्तं ।

तत्थ हत्थिसहं ति हत्थीनं कोश्वनादसहेन, करणत्थे उपयोगवचनं 5
दट्ठब्बं । एस नयो सेसपदेसु पि । भेरिसह्वरथानि चा ति भेरिसहेन
च सह्वसहेन च रथसहेन चा ति अत्थो । लिङ्गविपरियासेन वुत्तं,
खादथ पिवथा ति एवमादिनयप्पवत्तेन अन्नपानपटिसंयुत्तेन^१ घोसितं
अभिनादितं ति अत्थो । एत्थाह—तेसं पन सहानं एकदेसोव दस्सितो,
न सकलो ति ? न एकदेसो सकलो दसविधो दस्सितोव^२ । कथं ? 10
भेरिसहेन मुदिङ्गसदो सङ्गहितो, सह्वसहेन वीणागीतसम्मताळसदा
सङ्गहिता ति^३ दसेव दस्सिता ।

एवं एकेन परियायेन नगरसम्पत्तिं वण्णत्वा पुन तमेव दस्सेतुं—

३. “नगरं सब्बङ्गसम्पन्नं, सब्बकम्ममुपागतं,
सत्तरतनसम्पन्नं, नानाजनसमाकुलं ।
समिद्धं देवनगरं व, आवासं पुञ्चकम्मिनं” ति—

B. 88

15

वुत्तं ।

तत्थ सब्बङ्गसम्पन्नं ति पाकारगोपुरट्टालकादिसब्बनगरावय-
वसम्पन्नं^४, परिपुण्णसब्बवित्तूपकरणधनधञ्जतिणकट्ठोदकं ति वा
अत्थो । सब्बकम्ममुपागतं ति सब्बकम्मन्तेन उपगतं, समुपगतसब्ब- 20
कम्मन्तं ति अत्थो । सत्तरतनसम्पन्नं ति परिपुण्णमुत्तादिसत्तरतनं,
चक्रवत्तिनिवासभूमितो वा^५ हत्थिरतनादीहि सत्तरतनेहि^६ सम्पन्नं ।
नानाजनसमाकुलं ति नानाविध-देसभासेहि^६ जनेहि समाकुलं । समिद्धं

R. 67

१. ०च—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५-५. हत्थादीहि वा सत्तरतनेहि वा—
सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—१५

२. दस्सितो—सी०, रो० ।

४. गोपुरसालादिसब्ब०—सी०, रो० ।

६. नानावेस०—सी०, रो० ।

ति मनुस्सोपभोगसब्बोपकरणेहि समिद्धं फीतं । देवनगरं वा ति देवनगरं विय आलकमन्दा विय अमरवती समिद्धं ति वुत्तं होति । आवासं पुञ्जकम्मिनं ति आवसन्ति एत्थ पुञ्जकम्मिनो जना^१ ति आवासो । “आवासो” ति वत्तब्बे “आवासं” ति लिङ्गभेदं कत्वा

5 वुत्तं ति वेदितब्बं । पञ्चायति तेना^२ ति पुञ्जं, कुलरूपमहाभोगिस्सरिय-वसेन^३ पञ्चायती ति अत्थो । पुनाती ति वा पुञ्जं । सब्बकुसल-मलरजापवाहकत्ता^४ पुञ्जं कम्मं येसं^५ अत्थि ते पुञ्जकम्मिनो, तेसं पुञ्जकम्मिनं आवासभूतं ति अत्थो ।

तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति उभतो सुजातो मात्तितो

10 च पितितो च, संसुद्धगहणिको याव सत्तमा कुलपरिवट्टा अक्खित्तो अनुपकुट्टो जातिवादेन, अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, सो तिण्णं वेदानं पारगू अहोसि सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं पदको वेय्याकरणो अनवयो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु । तस्स पन दहरकालेयेव

15 मातापितरो कालमकंसु । अथस्स रासिवड्डको अमच्चो आयपोत्थकं आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमुत्तादिविविधरतनभरिते गब्भे विवरित्वा “एत्थकं^६ ते कुमार मातु सन्तकं, एत्थकं पितु सन्तकं, एत्थकं अय्यकपय्यकानं” ति याव सत्तमा कुलपरिवट्टा धनं आचिक्खित्वा “एतं पटिपज्जाही” ति निरय्यातेसि^७ । सो “साधू” ति सम्पटिच्छित्त्वा

20 पुञ्जानि करोन्तो अगारं अज्झावसि । तेन वुत्तं—

B. 89

४. “नगरे अमरवतिया, सुमेधो नाम ब्राह्मणो ।

अनेककोटिसन्निचयो, पटूतधनधञ्जवा ॥

५. अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदान पारगू ।

लक्खणे इतिहासे च, सधम्मं पारमिं गतो ति ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. कुलरूपमतिविभविस्सरियवसेन—
सी०, रो० ।

५. तं—सी०, रो० ।

७. नीयादेसि—सी०; नीसादेसि—रो० ।

२. नेना—सी०, रो० ।

४. सब्बाकुसलमलरजापवाहकत्ता—
सी०, रो० ।

६. एत्तकं—सी०, रो०—एवमेव ।

तत्थ नगरे अमरवतिया ति अमरवतीसङ्घाते नगरे । सुमेधो
नामा ति एत्थ “मेधा” ति पञ्चा वुच्चति । सा तस्स सुन्दरा पसत्था
ति सुमेधो ति पञ्चायित्थ । ब्राह्मणो ति ब्रह्मं अणति^१ सिक्खती ति
ब्राह्मणो^१, मन्ते सज्जायती ति अत्थो । अक्खरचिन्तका पन “ब्रह्मणो
अपच्चं ब्राह्मणो” ति वदन्ति । अरिया पन बाहितपापत्ता ब्राह्मणो 5
ति^२ । अनेककोटिसन्निचयो ति कोटीनं सन्निचयो कोटिसन्निचयो,
अनेको कोटिसन्निचयो यस्स सोयं^३ अनेककोटिसन्निचयो, अनेककोटि-
सन्निचयो,^४ ति अत्थो । पहुतधनञ्जवा ति बहुलधनधञ्जवा^५ ।
पुरिमं भूमिगतगम्भगतधनधञ्जवसेन वुत्तं, इदं निच्चपरिभोगूपगत-
धनधञ्जवसेन वुत्तं ति वेदितब्बं ।

R. 68

10

अज्जायको ति न भायती ति अज्जायको, भानभावनारहितो ति
अत्थो । वुत्तञ्हेतं “न दानिमे^६ भायन्ती ति । न दानिमे भायन्ती ति
खो वासेट्ठ^७ ‘अज्जायका अज्जायका’ त्वेव ततियं^८ अक्खरं उपनिब्बत्तं”
(दी० नि० ३-७४) ति एवं पठमकप्पिककाले भानविरहितानं
ब्राह्मणानं गरहवचनं उप्पन्नं । इदानी मन्तं^९ भायती ति अज्जायको, 15
मन्ते परिवत्तेती ति इमिना अत्थेन पसंसवचनं कत्वा वोहरन्ति । मन्ते
धारेती ति मन्तधरो^९ । तिण्णं वेदानं ति इरुवेदयजुवेदसामवेदानं
तिण्णं वेदानं । अयं पन वेद-सद्दो आणसोमनस्सगन्थेसु दिस्सति । तथा
हेस ‘यं ब्राह्मणं वेदगुमाभिजञ्जा^{१०}, अकिञ्चनं कामभवे असत्तं”
(सु० नि०-४२८) ति आदीसु आणे दिस्सति । “ये वेदजाता 20
विचरन्ति लोके” (अं० नि० २-६७) ति आदिसु सोमनस्से^{११} ।
“तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं” (दी० नि० १, ७६)

- १-१. अणती ति ब्राह्मणो—सी०, रो० । २. ० वदन्ति—सी०, रो० ।
३. सो—सी०, रो० । ४. अनेकधनकोटि०—सी०, रो० ।
५. सी०, रो० नत्थि । ६. इदानी मे—सी०, रो०—एवमेव ।
७-७. वोसेट्ठा अज्जायका त्वेव दुतियं— ८. तं—सी०, रो० ।
सी०, रो० । ९. मन्तधरा—सी०, रो० ।
१०. वेदगुमद्दसामि—सी०, रो० । ११. ० दिस्सति—सी०, रो० ।

ति आदीसु गन्थे । इधा पि गन्थे । पारगू ति तिण्णं वेदानं
 ओट्टपहतकरणमत्तेन पारं गतो ति पारगू । लक्खणे ति इत्थिलक्खण-
 पुरिसलक्खणमहापुरिसलक्खणादिके लक्खणे । इतिहासे ति इतिह^१
 आस^१ इतिह आसा ति ईदिसवचनपटिसंयुत्ते पुराणसङ्घाते
 5 गन्थविसेसे । सधम्मो ति ब्राह्मणानं सके धम्मो, सके आचरियके वा ।
 पारमिं गतो ति पारं^२ गतो, दिसापामोक्खो आचरियो अहोसि
 ति अत्थो ।

अथेकदिवसं सो दसगुणगणाराधितपण्डितो सुमेधपण्डितो
 उपरिपासादवरतले रहोगतो हुत्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा निसिन्नो
 10 चिन्तेसि “पुनब्भवे पटिसन्धिग्गहणं नाम दुक्खं, तथा^३ निब्बत्त-
 निब्बत्तट्टाने सरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जराधम्मो ब्याधिधम्मो
 मरणधम्मो, एवंभूतेन मया अजातिं अजरं अब्याधिं अमरणं सुखं
 R. 69 सिवं^४ निब्बानं परियेसितुं वट्टति, अवस्सं भवचारकतो मुच्चित्वा
 निब्बानगामिना एकेन मग्गेन भवितव्वं” ति । तेन वुत्तं—

- 15 ६. “रहोगतो निसीदित्वा, एवं चिन्तेसहं तदा ।
 दुक्खो पुनब्भवो नाम, सरीरस्स च भेदनं ॥
 ७. जातिधम्मो जराधम्मो, ब्याधिधम्मो सहं तदा ।
 अजरं अमरं खेमं, परियेसिस्सामि निब्बुत्तिं ॥
 ८. यंनूनिमं पूत्तिकायं, नानाकुणपपूरितं ।
 25 छट्ठयित्वान गच्छेय्यं, अनपेक्खो अनत्थिको ॥
 ९. अत्थि हेहिति सो^५ मग्गो, न सो सक्का न हेतुये ।
 परियेसिस्सामि तं मग्गं, भवतोपरिमुत्तिया” ति ॥

एत्थ पन गाथासम्बन्धं च अनुत्तानपदानमर्थं^६ च वत्वाव
 गमिस्साम । तत्थ रहोगतो ति रहसि गतो, रहसि^७ ठाने निसिन्नो^७ ।

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. पार—सी०, रो० ।

३. तथा हि—सी०, रो० ।

४. सीतलं—सी०, रो० ।

५. यो—सी०, रो० ।

६. अनुत्तानं—सी०, रो० ।

७-७. सी०, रो० नत्थि ।

एवं चिन्तेसहं ति एवं चिन्तेसिंहं अहं । एवं^१ ति इमिना चिन्तनाकारं
दस्सेति । तदा ति तस्मिं सुमेधपण्डितकाले । “एवं चिन्तेसहं” ति
भगवा इमिना अत्तना सद्धिं सुमेधपण्डितं एकत्तं करोति । तस्मा तदा
सो सुमेधो अहमेवा ति पकासेन्तो “एवं चिन्तेसहं तदा” ति भगवा
उत्तमपुरिसवसेनाह । जातिधम्मो ति जातिसभावो । एस नयो 5
सेसपदेसु पि । निब्बुत्ति ति निब्बानं ।

यन्नूना ति परिवितक्कनत्थे^२ निपातो, यदि पनाहं ति अत्थो ।
पूतिकायं ति पूतिभूतं कायं । नानाकुणपपूरितं ति मुत्त-करीस-
पुब्बलोहित-पित्त-सेम्ह-खेळ-सिद्धाणिकादिअनेककुणपपूरितं । अनपेक्खो
ति अनालयो । अत्थी ति अवस्सं उपलब्धति । होहिती ति भविस्सति, 10
परिवितक्कनवचनमिदं^३ । न सो सक्का न हेतुये ति तेन मग्गेन न
सक्का न भवितुं । सो पन मग्गो हेतुये ति हेतुभावाय न न होति,
हेतुयेवा ति अत्थो । भवतो परिमुत्तिया ति भवबन्धनविमुत्तिया ति
अत्थो ।

इदानीं अत्तना परिवितविकतमत्थं सम्पादयितुं “यथा पी” ति 15
आदिमाह । यथा हि लोके दुक्खस्स पटिपक्खभूतं सुखं नाम अत्थि,
एवं भवे सति तप्पटिपक्खेन विभवेना पि भवितव्वं, यथा च उण्हे
सति तस्स वूपसमभूतं^४ सीतलं^५ पि अत्थि येव, एवं रागादिअग्गीनं
वूपसमेन निब्बानेन^६ भवितव्वं । यथा च पापस्स^७ लामकस्स धम्मस्स
पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्जधम्मो पि अत्थि, एवमेव पापिकाय 20
जातिया सति सब्बजातिखेपनतो अजातिसद्धातेन निब्बानेना पि
भवितव्वमेवा ति^८ । तेन वुत्तं—

१०. “यथापि दुक्खे विज्जन्ते, सुखं नामपि विज्जति ।

एवं भवे विज्जमाने, विभवोपिच्छित्तव्वको ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. परिवितक्कवचनमिदं—सी०, रो० ।

५. सीतं—सी०, रो० ।

७. पापकस्स—सी०, रो० ।

२. परिवितक्कने—सी०, रो० ।

४. वूपसमभूतं—सी०, रो० ।

६. ० पि—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

११. यथापि उण्हे विज्जन्ते, अपरंविज्जति सीतलं ।

एवं तिविधग्गि विज्जन्ते, निब्बानं इच्छितब्बकं॥

१२. यथापि^१ पापे विज्जन्ते, कल्याणमपि विज्जति ।

एवमेव जाति विज्जन्ते, अजातिपिच्छितब्बकं^२ ति^३ ॥

- 5 तत्थ यथापी ति ओपम्मत्थे निपातो । सुखं ति कायिकचेतसिक-
सुखं^२, सुट्ठु दुक्खं^३ खणती ति सुखं । भवे ति जनने । विभवो ति
अजननं, जनने विज्जमाने अजननधम्मो पि इच्छितब्बो । तिविधग्गि
विज्जन्ते ति तिविधे रागादिके अग्गिम्हि विज्जमाने ति अत्थो । निब्बानं
ति तस्स तिविधस्स रागादिअग्गिस्स निब्बापनं उपसमनं^४ निब्बानं च
10 इच्छितब्बं । पापे ति अकुसले लामके । कल्याणमपी ति कुसलमपि ।
B. 92 एवमेवा ति एवमेवं । जाति विज्जन्ते ति जातिया विज्जमानाया ति
अत्थो । लिङ्गभेदं च विभत्तिलोपं च कत्वा वुत्तं । अजातिपी ति
जातिखेपनं अजातिनिब्बानं पि इच्छितब्बं ।

- अथाहं परं पि चिन्तेसि “यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन पुरिसेन
15 दूरतोव कमलकुवलयपुण्डरिकसण्डमण्डितं विमलसलिलं^५ तळाकं^६ दिस्वा
‘कतरेन नु खो मग्गेन तत्थ गन्तब्बं’ ति तळाकं^६ गवेसितुं युत्तं ।
यं तस्स अगवेसनं, न सो तस्स तळाकस्स दोसो, तस्स पुरिसस्सेव
दोसो । एवमेव किलेसमलधोवने अमतमहातळाकस्स^७ विज्जमाने
यं^८ तस्स अगवेसनं, न^९ सो अमतसङ्खातस्स निब्बानमहातळाकस्स^९
20 दोसो, पुरिसस्सेव^८ दोसो । यथा पन चोरेहि सपरिवारितो पुरिसो
पलायनमग्गे विज्जमाने पि सचे सो न पलायति, न सो तस्स मग्गस्स
दोसो, तस्स पुरिसस्सेव दोसो । एवमेव किलेसचोरेहि परिवारेत्वा

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति । २ ० चेतसिकदुक्खं—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. उपसमं—सी०, रो० ।

५-५. विमलतळाकं—सी०, रो० ।

६. तं०—सी०, रो० ।

७-७. विज्जमानेयेव अमतमहा-

८-८. नाम न अमतमहानिब्बानमहातळाकस्स—

तळाके—सी०, रो० ।

सी०, रो० ।

९. तस्स०—सी०, रो० ।

गहितस्स पुरिसस्स विज्जमानेयेव निब्बानमहानगरगामिम्हि सिवे
महामग्गे तस्स मग्गस्स अगवेसनं नाम न मग्गस्स दोसो, पुरिसस्सेव^१
दोसो । यथा^२ व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके
वेज्जे सचे तं वेज्जं गवेसित्वा तं व्याधिं न तिकिच्छापेति, न सो
वेज्जस्स दोसो, तस्स पुरिसस्सेव दोसो । एवमेव पन यो किलेसव्याधि- 5
परिपीळितो किलेसवूपसमग्गकोविदं विज्जमानमेव^३ आचरियं न
गवेसति, तस्सेव दोसो^४, न किलेसव्याधिविनायकस्स आचरियस्स
दोसो' ति । तेन वुत्तं—

R. 71

१३. “यथा गूथगतो पुरिसो, तळाकं दिस्वान पुरितं ।
न गवेसति तं तळाकं, न दोसो तळाकस्स सो ॥

10

१४. एवं किलेसमलधोवं, विज्जन्ते अमतन्तळे ।
न गवेसति तं तळाकं, न दोसो अमतन्तळे ॥

१५. यथा अरीहि परिरुद्धो, विज्जन्ते गमनम्पथे ।
न पलायति सो पुरिसो, न दोसो अज्जसस्स सो ॥

१६. एवं किलेसपरिरुद्धो, विज्जमाने सिवे पथे ।
न गवेसति तं मग्गं, न दोसो सिवमज्जसे ॥

15

१७. यथापि^५ व्याधितो पुरिसो, विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति तं व्याधिं, न दोसो सो तिकिच्छके ॥

B. 93

१८. एवं किलेसव्याधीहि, दुक्खितो पतिपीळितो ।
न गवेसति तं आचरियं, न दोसो सो विनायके' ति ॥

20

तत्थ गूथगतो ति गूथकूपगतो, गूथेन गतो मक्खितो वा ।
किलेसमलधोवं ति किलेसमलसोधने^६, भुम्मत्थे पच्चत्तवचनं ।
अमतन्तळे ति अमतसङ्घातस्स तळाकस्स, सामिअत्थे भुम्मवचनं

१. तस्स०—सी०, रो० ।

२. ० च—सी०, रो० ।

३. विज्जमानं च—सी०, रो० ।

४. सो०—सी०, रो० ।

५. यथा हि—सी०, रो० ।

६. ० धोवने—सी०, रो० ।

दट्ठब्बं, अनुस्सरं^१ पक्खित्वा वुत्तं । अरीही ति पच्चत्थिकेहि ।
 परिहृदो ति समन्ततो निहृदो । गमनम्पथे ति गमनपथे ।
 छन्दाविनासत्थं अनुस्सरांगमनं कत्वा वुत्तं । न पलायती ति यदि न
 R. 72 पलायेय्य । सो पुरिसो ति सो^२ चोरेहि परिहृदो पुरिसो । अञ्जसस्सा
 5 ति मग्गस्स । मग्गस्स हि—

“मग्गो पन्थो पथो पज्जो, अञ्जसं वटुमायनं ।
 नावा उत्तरसेतु च, कुल्लो च भिसि सङ्कमो”
 (चु० नि०-२१३) ति—

बहूनि नामानि । स्वायमिध अञ्जसनामेन वुत्तो । सिवे ति सब्बुपद्वा-
 10 भावतो सिवे । सिवमञ्जसे ति सिवस्स अञ्जसस्सा ति अत्थो ।
 तिकिच्छके ति वेज्जे । न तिकिच्छापेती ति न तिकिच्छापेय्य ।
 न दोसो सो तिकिच्छके ति तिकिच्छकस्स दोसो नत्थि, व्याधितस्सेव
 दोसो ति अत्थो । दुक्खितो ति सञ्जातकायिकचेतसिकदुक्खो ।
 आचरियं ति मोक्खमग्गाचरियं । विनायके ति आचरियस्स ।

15 एवं पनाहं चिन्तेत्वा उत्तरिं पि एवं चिन्तेसि “यथा पि
 मण्डनकजातिको पुरिसो कण्ठे आसत्तं कुणपं छड्ढेत्वा सुखी गच्छेय्य,
 एवं मया पि इमं पूतिकायं छड्ढेत्वा अनपेक्खेन निब्बानमहानगरं
 पविसितब्बं । यथा च नरनारियो उक्कारभूमियं उच्चारपस्सावं कत्वा
 न तं उच्छङ्गेन वा आदाय दसन्ते वा वेठेत्वा आदाय गच्छन्ति,
 20 अथ खो जिगुच्छमाना ओलोकेतुं पि अनिच्छन्ता अनपेक्खा^३ छड्ढेत्वा
 गच्छन्ति, एवं मया पि इमं पूतिकायं अनपेक्खेन छड्ढेत्वा अमत्तं
 निब्बाननगरं पविसितुं वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जरं नावं
 उदकगाहिनिं छड्ढेत्वा अनपेक्खाव गच्छन्ति, एवमहं पि इमं नवहि
 वणमुखेहि पग्घरन्तं कायं छड्ढेत्वा अनपेक्खो निब्बानमहानगरं^४
 94 25 पविसिस्सामि । यथा च कोचि पुरिसो मुत्तामणिवेळ्ळुरियादीनि

१. अनुस्सरं—सी०, रो० ।

३. ० व—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि । •

४. निब्बानपुरं—सी०, रो० ।

नानाविधानि रतनानि आदाय चोरेहि सद्धिं मग्गं गच्छन्तो अत्तनो
रतनविनासभयेन ते^१ चोरे छडुत्वा^१ खेमं मग्गं गण्हाति, एवमयं
पि पूतिकायो रतनविलोपकचोरसदिसो^२ । सचाहं एत्थ तण्हं
करिस्सामि, अरियमग्गकुसलधम्मरतनानि मे नस्सिस्सन्ति, तस्मा
मया इमं महाचोरसदिसं करजकायं छडुत्वा निब्बानमहानगरं 5
पविसितुं वट्ठती” ति । तेन वुत्तं—

१९. “यथापि कुणपं पुरिसो, कण्ठे बद्धं जिगुच्छियं ।

मोचयित्वान गच्छेय्य, सुखी सेरी सयंवसी ॥

२०. तथेविमं पूतिकायं, नानाकुणपसञ्चयं ।

छडुयित्वान गच्छेय्यं, अनपेक्खो अनत्थिको ॥

10

२१. यथा उच्चारट्टानम्हि, करीसं नरनारियो ।

छडुयित्वान गच्छन्ति, अनपेक्खा अनत्थिका ॥

R. 73

२२. एवमेवाहं इमं कायं, नानाकुणपपूरितं ।

छडुयित्वान गच्छिस्सं, वच्चं कत्वा यथा कुटिं ॥

२३. यथापि जज्जरं नावं, पलुग्गं उदगाहिनिं ।

सामी छडुत्वा गच्छन्ति, अनपेक्खा अनत्थिका ॥

15

२४. एवमेवाहं इमं कायं, नवच्छिद्दं धुवस्सवं ।

छडुयित्वान गच्छिस्सं, जिण्णनावं व सामिकां ॥

२५. यथापि पुरिसो चोरेहि, गच्छन्तो भण्डमादिय ।

भण्डच्छेदभयं दिस्वा, छडुयित्वान गच्छति ॥

20

२६. एवमेव इमं कायो, महाचोरसमो विय ।

पहायिमं गमिस्सामि, कुसलच्छेदनाभया” ति ॥

- तत्थ^१ यथापि कुणपं पुरिसो ति यथा पि दहरो युवा मण्डनक-
जातिको पुरिसो अहिकुणपेन वा कुक्कुरकुणपेन वा मनुस्सकुणपेन
वा कण्ठे आसत्तेन अट्ठीयित्वा हरायित्वा जिगुच्छित्वा तं कुणपं
B. 95 मोचेत्वा गच्छेय्य । सुखी ति सुखितो । सेरी ति यथिच्छकविहारी ।
5 नानाकुणपसञ्चयं ति अनेकविधकुणपरासिभूतं "नानाकुणपपूरितं" ति
पि पाठो ।

उच्चारट्ठानम्ही ति उच्चारन्ति वच्चं करोन्ति एत्था ति उच्चारो,
उच्चारो च सो ठानं चे ति उच्चारट्ठानं । अथ वा उस्सासिय्यती ति
उस्सासो, वच्चस्सेतं नामं, तस्स ठानं उस्सासट्ठानं, तस्मिं उस्सासट्ठा-
10 नम्हि,^२ उक्कारट्ठाने ति अत्थो । वच्चं कत्वा यथा कुटिं ति वच्चं
कत्वा कुटिं नरनारियो विया ति अत्थो ।

जज्जरं ति जिण्णं । पलुगं ति पलुज्जन्ति, विकिरन्ति ति
अत्थो । उदगाहिंति ति उदकगाहिनि । सामी ति नावासामिका ।
नवच्छिद्दं ति चक्खुसोतादीहि नवहि वणमुखेहि छिदावच्छिद्देहि
15 युत्तत्ता नवच्छिद्दं । धुवस्सवं ति धुवनिस्सन्दं, निच्चं पग्घरणासुचिं
ति अत्थो ।

- R. 74 भण्डमादिया ति यंकिञ्चि रतनादिकं भण्डं आदिय । भण्डच्छेदभयं^३
दिस्वा ति भण्डस्स अच्छिन्दनेन भयं दिस्वा ति अत्थो । एवमेवा ति
सो भण्डमादाय^४ गच्छन्तो पुरिसो विय । अयं कायो ति अयं पन
20 कुच्छित्तानं परमजेगुच्छानं आयो ति कायो । आयो ति उपत्तिट्ठानं ।
आयन्ति ततो^५ ति आयो^५, कुच्छिता केसादयो । इति कुच्छित्तानं
केसादीनं आयो ति कायो । महाचोरसमो विया ति चक्खुआदीहि
रूपादीसु पियरूपेसु सारज्जानादिवसेन पाणातिपातादिन्नादानादिचोरो^६

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

३. भयं—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० नत्थि ।

२. उच्चारट्ठानम्हि—सी०, रो० ।

४. भण्डमादिय—सी०, रो० ।

६. ०परो—सी०, रो० ।

5

10. B 96

20

१. सब्बं कुसलं—सी०, रो० । २. सी०, रो० नत्थि ।
३. चिन्तेन्तो—सी०, रो० । ४. मे—सी०, रो० ।
५. यदिच्छकं—सी०, रो० । ६-६. वत्थुकामकिलेसकामे—सी०, रो० ।
७. धम्मकं—सी०, रो० । ८. मापेत्वा—सी०, रो० ।
९. सब्बं धञ्जा०—सी०, रो० ।

२७. “एवाहं चिन्तयित्वान, नेककोटिसतं धनं ।
नाथानाथानं दत्त्वान, हिमवन्तमुपागमिं ॥

२८. हिमवन्तस्साविदूरे, धम्मिको^१ नाम पब्बतो ।
अस्समो सुकतो मय्हं, पण्णसाला सुमापिता ॥

R. 75 5

२९. चङ्कमं तत्थ मापेसिं, पञ्चदोसविवज्जितं ।
अट्ठगुणसमुपेतं, अभिञ्जाबलमाहरिं ॥

३०. साटकं पजहिं तत्थ, नवदोसमुपागतं ।
वाकचीरं निवासेसिं, द्वादसगुणमुपागतं ॥

10

३१. अट्ठदोससमाकिण्णं, पजहिं पण्णसालकं ।
उपागमिं रूक्खमूलं, गुणे दसहुपागतं ॥

३२. वापितं रोपितं धञ्जं, पजहिं निरवसेसतो ।
अनेकगुणसम्पन्नं, पवत्तफलमादियिं ॥

B. 97

३३. तत्थप्पधानं पदहिं, निस्सज्जट्टानचङ्कमे ।
अब्भन्तरम्हि सत्ताहे, अभिञ्जाबलपापुणिं” ति ॥

15 तत्थ एवाहं ति एवं अहं, हेट्ठा वुत्तप्पकारेण चिन्तेत्वा ति अत्थो ।

नानानाथानं ति सनाथानमनाथानं च अट्टानं चैव दलिट्टानं च

“अत्थिका गण्हन्तू” ति सह कोट्टागारेहि दत्त्वा ति अत्थो । हिमवन्त-

स्साविदूरे ति हिमवन्तपब्बतराजस्स^२ अविदूरे समीपे । धम्मिको नाम

पब्बतो ति एवंनामको पब्बतो, कस्मा पनायं धम्मिको ति ? येभुय्येन

20 पन बोधिसत्ता इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा तं पब्बतं उपनिस्साय अभि-

ञ्जायो निब्बत्तेत्वा समणधम्मं अकंसु । तस्मा समणधम्मस्स निस्सय-

भूतत्ता “धम्मिको” त्वेव पाकटो अहोसि । अस्समो सुकतो मय्हं ति

आदिना सुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसाला चङ्कमा सहत्था मापिता

विय वुत्ता, न च पन सहत्था मापिता, किन्तु सक्केन देवेन पेसिते

विस्सकम्मुना देवपुत्तेन निम्मिता । भगवा पन तदा अत्तनो पुञ्ञानु-
भावेन निब्बत्तं तं^१ सम्पदं^२ सन्धाय “सारिपुत्त तस्मिं पब्बते^३—

अस्समो सुकतो मय्हं, पण्णसाला सुमापिता ।

चङ्कमं तत्थ मापेसिं, पञ्चदोसविवज्जितं” ति—

आदिमाह ।

5

तत्थ पण्णसाला ति पण्णन्नदनसाला । तत्था ति तस्मिं अस्सम-
पदे । पञ्चदोसविवज्जितं ति पञ्चहि चङ्कमदोसेहि विवज्जितं । कतमे
पञ्च चङ्कमदोसा^४ नाम ? थद्धविसमता^५ अन्तोस्सक्खता गहनच्छन्नता
अतिसम्बाधता अतिविसालता ति इमेहि पञ्चहि दोसेहि विवज्जितं । R. 76
उक्कट्टपरिच्छेदेन दीघतो सट्ठिरतनो वित्थारतो दियड्डुरतनो चङ्कमो 10
वुत्तो । अथ वा पञ्चदोसविवज्जितं ति पञ्चहि नीवरणदोसेहि विवज्जितं
परिहीनं अभिञ्ञाबलमाहर्हि ति इमिना उत्तरपदेन सम्बन्धो दट्ठब्बो ।
अट्ठगुणसमुपेतं ति “एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे
विगतुपक्किलेसे सुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते” (दो० नि० १-७१,
७२; म० नि० १-३०६, ३४०, ३४१; पारा-६) ति एवं वुत्तेहि 15
अट्ठगुणेहि समन्नागतं अभिञ्ञाबलं आहर्हि आनेसिं ति अत्थो ।

केचि पन “अट्ठहि समणसुखेहि उपेतं, अट्ठिमानि समणसुखानि
नाम धनधञ्ञपरिग्गहाभावो, अनवज्जपिण्डपातपरियेसनभावो,
निब्बुतपिण्डभुञ्जनभावो, रट्ठं पीळेत्वा धनधञ्ञादीसु^६ गण्हन्तेसु
राजपुरिसेसु रट्ठपीळ्ळनकिलेसाभावो^६, उपकरणेसु^७ निच्छन्दरागभावो, 20
चोरविलोपने निब्भयभावो, राजराजमहामत्तेहि असंसट्ठभावो, चतुसु
दिसासु अप्पटिहतभावो ति^८ इमेहि अट्ठहि समणसुखेहि उपेतं समुपेतं
अस्समं मापेसिं” ति अस्समेन सम्बन्धं कत्वा वदन्ति, तं पाळिया
न समेति ।

B. 98

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. चङ्कमने दोसा—सी०, रो० ।

५. धनधञ्ञानि—सी०, रो० ।

७. उपकरणे—सी०, रो० ।

२. धम्मके पब्बते—सी०, रो० ।

४. थद्धसमता—रो० ।

६. रट्ठपीळ्ळायाभावो—सी०, रो० ।

८. रो० पोत्थके नत्थि ।

साटकं ति वत्थं । तत्था ति तस्मिं अस्समे । नवदोसमुपागतं
 ति सारिपुत्त तत्थ वसन्तो अत्तनो निवत्थपारुत्तं महग्घसाटकं पजहिं
 परिच्चजिं । साटकं पजहन्तो च^१ तत्थ नव दोसे दिस्वा पजहिं ति
 दीपेति । तापसपब्बज्जं^२ पब्बजितानं^३ हि साटकस्मिं नव दोसा
 5 पकासिता । कतमे नव ? साटकस्स महग्घभावो, परपटिबद्धभावो,
 परिभोगेन लहुकं किलिस्सनभावो, किलिट्ठो च धोवितब्बो पुन रजि-
 तब्बो च होति परिभोगेन जीरणभावो, जिण्णस्स पुन तुन्नकरणं वा
 अग्गलदानं वा कातब्बं होति^४ पुन परियेसनाय दुरभिसम्भवभावो,
 तापसपब्बज्जाय अननुच्छविकभावो, पच्चत्थिकानं साधारणभावो, यथा
 10 नं न पच्चत्थिका गण्हन्ति, एवं गोपेतब्बो होति परिदहतो विभूसनट्टान-
 भावो, गहेत्वा चरन्तस्स महिच्छभावो ति एतेहि नवहि दोसेहि
 उपगतं^५ साटकं पहाय वाकचीरं निवासेसिं ति दीपेति । वाकचीरं
 ति मुञ्जत्तिणं हीराहीरं कत्वा गन्थेत्वा कतं^६ वाकमयचीरं निवासन-
 पारुपनत्थाय आदियिं ति अत्थो । द्वादसगुणमुपागतं ति द्वादसहि
 15 आनिसंसेहि उपेतं । एत्थ गुण-सद्दो आनिसंसद्दो “सतगुणा दक्खिणा
 पाटिकद्धितब्बा” ति आदीसु विय । म-कारो पदसन्धिकरो ।
 R. 77 वाकचीरस्मिं द्वादसानिसंसा^७ अप्पग्घता, अपरायत्तता, सहत्था कातुं
 सक्कुण्येयता, परिभोगेन जिण्णे पि सिब्बितब्बाभावो, चोरभयाभावो
 परियेसन्तस्स सुखेन करणभावो, तापसपब्बज्जाय सारुप्पभावो,
 B. 99 20 सेवमानस्स विभूसनट्टानाभावो, चीवरप्पच्चये अप्पिच्छभावो, परिभोग-
 सुखभावो, वाकुप्पत्तिया सुलभभावो, वाकचीरे नट्टे पि अनपेक्खभावो
 ति इमेहि द्वादसहि गुणेहि सम्पन्नं ।

अथ सुमेधपण्डितो तत्थ पण्णसालायं^८ विहरन्तो पच्चूससमये
 पच्चुट्ठाय अत्तनो निक्खमनकारणं पच्चवेक्खमानो एवं किर चिन्तेसि

१. व—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. कत—सी०, रो० ।

४. द्वादसगुणा—सी०, रो० ।

५. ०सालाय—सी०, रो० ।

२-२. तापसपब्बजितानं—सी०, रो० ।

४. ०साटकं पजहिं परिच्चजिं साटकं
 पजहन्तो तत्थ दोसे दिस्वा—सी०,
 रो० ।

“अहं पन नवकनक-कटक^१-नूपुरादिसङ्घट्टनसदसम्मिस्सित-मधुरहसित-
कथित-गेहजनरमणीयं^२ उल्लारविभवसोभितं^३ सुखरभवनाकारमगारं
खेळपिण्डं विय^४ पहाय^५ विवेकारामताय सब्बजनपापपवाहनं तपोवनं
पविट्ठोस्मि, इध पन मे^६ पण्णसालाय वासो दुतियो घरावासो विय
होति, हन्दाहं सुखमूले^७ वसेय्यं” ति । तेन वुत्तं—

5

३१. “अट्ठदोससमाकिण्णं, पजहिं पण्णसालकं” ति ।

तत्थ^८ अट्ठदोससमाकिण्णं ति अट्ठहि दोसेहि समाकिण्णं संयुत्तं ।
कतमेहि अट्ठहि ? महासम्भारेहि निष्पादनीयता, तिणपण्णमत्तिका-
दीहि निच्चं^९ पटिजगनीयता^{१०}, सेनासनं नाम महल्लकस्स पापुणाती
ति अवेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकगता न होती ति^{११} वुट्ठापनीय- 10
भावो, सीतुण्हस्स पटिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो^{१०}, घरं
पविट्ठेन यं किञ्चि पापं सक्का कातुं ति गरहपटिच्छादनकरणभावो^{११},
“मय्हमिदं” ति सपरिग्गहभावो, गेहस्स अत्थिभावो सदुतियकवासो,
ऊकामङ्गुलघरगोळिकादीनं^{१२} साधारणताय बहुसाधारणभावो ति इति
इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो पण्णसालं पजहिं^{१३} ।

15

गुणे दसहुपागतं ति छत्रं पटिक्खित्वा दसहि गुणेहि उपेतं,
सुखमूलं उपगतोस्मी ति अत्थो । कतमेहि दसहि ? अप्पसमारम्भता,
उपगमनमत्तमेवेत्थ होती ति सुलभानवज्जता, अभिण्हं तरुपण्णविकार-
दस्सनेन अनिच्चसञ्जासमुट्ठापनता, सेनासनमच्छेराभावो, तत्थ हि
पापं करोन्तो लज्जती ति पापकरणारहाभावो^{१४}, परिग्गहकरणाभावो^{१५}, 20

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. जनरमणीय—सी०, रो० ।

३. सोभित—सी०, रो० ।

४-४. व विहाय—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. दुममूले—सी०, रो० ।

७. रो० पोत्थके नत्थि ।

८-८. निच्चपटिजगनता—सी०, रो० ।

९. ०पि—सी०, रो० ।

१०. सुकुमालकारणाभावो—सी०, रो० ।

११. ०कारणभावो—सी०, रो० ।

१२. ०मङ्गुण०—सी०, रो० ।

१३. पजहि—सी०, रो० ।

१४. पापकरणानरहभावो—सी०, रो० ।

१५. परिग्गहणाभावो—सी०, रो० ।

देवताहि सह वासो, छन्नपटिक्खेपो, परिभोगसुखता, रुक्खमूलसेना-
सनस्स गतगतट्टाने सुलभताय अनपेक्खभावो^१ ति इति इमे दस गुणे
दिस्वा रुक्खमूलं उपगतोस्मी ति वदति । आह च—

B. 100

5

“वण्णितो बुद्धसेट्ठेन, निस्सयो ति च भासितो ।

निवासो पविवित्तस्स, रुक्खमूलसमो कुतो ॥

आवासमच्छेरहरे, देवतापरिपालिते ।

पविवित्ते^२ वसन्तो हि, रुक्खमूलम्हि सुब्बतो ॥

R. 78

अभिरत्तानि नीलानि, पण्डनि पतितानि च ।

पस्सन्तो तरुपण्णानि, निच्चसञ्जं पनुदति ॥

10

तस्मा हि बुद्धदायज्जं, भावनाभिरतालयं ।

विवित्तं नातिमञ्जेय्य, रुक्खमूलं विचक्खणो” ति ॥

अथ सुमेधपण्डितो पण्णसालाय दिट्ठदोसो हुत्वा रुक्खमूलसेनासने
लद्धानिसंसो विहरन्तो उत्तरि^३ पि चिन्तेसि “आहारत्थाय मे
गामगमनं आहारपरियेसनदुक्खं, नाहं केनचि पारिजुञ्जेन निक्खमित्वा
15 आहारत्थाय पव्वजितो, आहारपरियेसनमूलस्स^४ च दुक्खस्स पमाणं
नत्थि, यन्नूनाहं पवत्तफलेन यापेय्यं” ति । इमं पन अत्थविसेसं
दीपेन्तो—

३२-३३. “वापितं रोपितं धञ्जं, पजहिं निरवसेसतो ।

अनेकगुणसम्पन्नं, पवत्तफलमादियिं” ति—

20 आदिमाह^५ ।

तत्थ वापितं ति वपित्वा निष्फन्नं । रोपितं ति रोपित्वा
निष्फन्नं, वपनरोपनवसेन दुविधाव सस्सनिष्फत्ति, तं दुविधं पि
अत्तनो अप्पिच्छताय पहाय पवत्तफलेन यापेसिं । पवत्तफलं ति सयमेव
पतितफलं । आदियिं ति परिभुञ्जि ।

१. अनपेक्खता—सी०, रो० ।

३. उत्तरि—सी०, रो० ।

५. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. पविवित्तं—सी०, रो० ।

४. ० परियेसनस्स—सी०, रो० ।

“पवत्तफलसन्तुट्ठो, अपरायत्तजीविको ।
पहीनाहारलोलुप्पो, होति चातुद्दिसो मुनि ॥
जहाति रसतण्हं च, आजीवो तस्स सुज्झति ।
तस्मा हि नातिमज्जेय्य, पवत्तफलभोजनं” ति—

एवं पवत्तमानो सुमेधपण्डितो नचिरस्सेव अन्तोसत्ताहे अट्ट 5
समापत्तियो पञ्च अभिञ्जायो च पापुणि । इममत्थं पकासेन्तेन
“तत्थप्पधानं पदहिं” ति आदि वुत्तं । तत्थ तत्था ति तस्मिं अस्समे । B. 101
पधानं ति वीरियं, वीरियं हि पदहितब्बतो पधानभावकरणतो वा
“पधानं” ति वुच्चति । पदहिं ति वीरियमारभिं । निस्सज्जट्टानचङ्कमे
ति निसज्जाय च ठानेन च चङ्कमेन च । 10

सुमेधपण्डितो पन सेय्यं पटिविखपित्वा निसज्जट्टानचङ्कमेहेव
रत्तिन्दिवं वीतिनामेत्वा सत्ताब्भन्तरेयेव अभिञ्जाबलं पापुणि । एवं
पन अभिञ्जाबलं पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामेन्ते
तदा^१ सब्बजनसङ्गहकरो मारबलभयंकरो आणदीपङ्करो दीपङ्करो
नाम सत्था लोके उदपादि । 15

सङ्खेपेनेव तस्सायमानुपुब्बिकथा—अयं किर दीपङ्करो नाम
महासत्तो समत्तिस पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावसदिसे अत्तभावे^२
ठितो पथविकम्पनादीनि महादानानि दत्वा आयुपरियोसाने तुसितपुरे R. 79
निब्बत्तित्वा तत्थ यावतायुक्कं ठत्वा दससहस्सचक्कवाळदेवताहिं^३
सन्निपत्तित्वा— 20

“कालो खो^४ ते महावीर, उप्पज्ज मातुकुच्छियं ।
सदेवकं तारयन्तो, बुज्झस्सु अमत्तं पदं”
(बु० वं०-३०३) ति—

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ० भावो—रो० ।

४. चक्कवाळे०—सी०, रो० ।

५. यं—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—१७

वुत्तो ततो सो देवतानं वचनं सुत्वा च पञ्च महाविलोकनानि विलो-
केत्वा ततो चुतो रम्मवतीनगरे अत्तनो यसविभूतिया विजितवासु-
देवस्स नरदेवस्स सुदेवस्स नाम रञ्जो कुले सुमेधाय देविया
कुच्छिस्मिं आसाळिहपुण्णमिया उत्तरासाळहनक्खत्तेन पटिसन्धि
5 गहेत्वा महता परिवारेन परिहरियमानो महादेविया कुच्छिस्मिह^१
मणिकूटगतो विय केनचि असुचिना अमक्खितो दस मासे वसित्वा
सलिलधरविवरगतो सरदकालचन्दो विय तस्सा उदरतो निक्खमि ।

द्वत्तिस पुब्बनिमित्तानि

तस्स पन दीपङ्करकुमारस्स पटिसन्धिक्खणे पि^२ विजातक्खणे पि^२
द्वत्तिस पुब्बनिमित्तानि पाटिहारियानि पातुरहेसु^३ । सव्वसव्वञ्जु-
10 बोधिसत्तेसु मातुकुच्छि ओक्कमन्तेसु निक्खमन्तेसु सम्बुज्झन्तेसु धम्मचक्कं
B. 102 पवत्तन्तेसू ति इमेसु चतूसु ठानेसु द्वत्तिस पाटिहारियानि पवत्तन्तेव ।
तस्मा मया पाकटत्ता दीपङ्करकुमारस्स जातियं दस्सितानि—

“दीपङ्करे चारुकरे कुमारे,
सिवंकरे सन्तिकरेव^४ जाते ।
15 पकम्पि सङ्कम्पि तदा समन्ता,
सहस्ससङ्खा दसलोकधातु ॥

चक्कवाळसहस्सेसु, दससहस्सेव देवता ।
एकस्मि चक्कवाळस्मि, तदा सन्निपत्तिसु ता ॥
बोधिसत्तं महासत्तं, जातमत्तन्तु देवता ।
20 पठमं पटिगण्हिसु, पच्छा तं मनुजा पन ॥
अवादिता केनचि चम्मनद्धा,
सुपोक्खरा दुन्दुभियो च वीणा ।
अघट्टितानाभरणानि तस्मि,
खणे समन्ता मधुरं रविसु ॥

१. कुच्छिस्मि—सी०, रो० ।

३. पातुरहंसु—सी०, रो० ।

२-२. जातिक्खणे च—सी०, रो० ।

४. सन्तिकरेथ—सी०, रो० ।

छिज्जिसु सब्बत्थ च बन्धनानि,
सयं विगच्छिसु च सब्बरोगा ।
रूपानि पस्सिसु च जातिअन्धा,
सद्दं समन्ता बधिरा सुणिसु ॥

अनुस्सति जातिजळा मनुस्सा,
लभिसु यानं पदसाव पङ्गुला ।
विदेसयाता सयमेव नावा,
सपट्टनं सीघमुपागमिसु ॥

5

आकासदुं^१ भूमिगतं च सब्बं,
सयं समन्ता रतनं विरोचि ।
निब्बायि घोरे निरये हुतासो,
नदीसु तोयम्पि च नप्पवत्ति ॥

R. 80

10

लोकन्तरे दुक्खनिरन्तरे पि,
पभा उळारा विपुला अहोसि ।
तथा तदा सन्ततरङ्गमालो,
महासमुदो मधुरोदकोयं ॥

B. 103

15

न वायि वातो फरुसो खरो वा,
सम्फुल्लपुष्पा तरवो अहेसुं ।
विरोचि चन्दो अधिकं सतारो,
न चापि उण्हो सुरियो अहोसि ॥

20

खगा नभम्हा पि च रुक्खतो च,
हट्ठाव हेट्ठा पथविं भजिसु ।
महाचतुद्दीपगतो च मेघो,
पवस्सि तोयं मधुरं समन्ता ॥

- ठत्वाव दिब्बे भवने सकस्मि,
 पसन्नचित्ता पन देवतायो^१ ।
 नच्चिसु गायिसु च वादयिसु,
 सेळिसु ता केळिमकंसु चेव ॥
- 5 सयं किर द्वारमहाकवाटा,
 खणेव तस्मि विवटा अहेसुं ।
 महाजने नेव खुदा पिपासा,
 पीळेसि लोकं किर कञ्चि कञ्चि ॥
- 10 ये निच्चवेरा पन पाणिसंघा,
 ते मेत्तचित्तं परमं लभिसु ।
 काका उल्लेहेहि चरिसु सद्धि,
 कोणा^२ वराहेहि अकंसु केळि ॥
- 15 घोरापि सप्पानमुखापि सप्पा,
 कीळिसु कामं नकुलेहि सद्धि ।
 गण्हिसु मज्जारसिरेसु यूका,
 विस्सत्थचित्ता घरमूसिकापि ॥
- B. 104 बुद्धन्तरेनापि अलद्धतोये,
 पिसाचलोके विगता पिपासा ।
 खुज्जा अहेसुं समचारुकाया,
 मूगा च वाचं मधुरं लपिसु ॥
- 20 पसन्नचित्ता पन पाणिसंघा,
 तदञ्जमञ्जं पियमालपिसु ।
 अस्सा च हेसिसु पहट्ठचित्ता,
 गजिसु मत्ता वरवारणापि ॥
- R. 81

सुरभिचन्दनचुणसमाकुला, कुसुमकुङ्कुमधूपसुगन्धिनी ।

विविधचारुमहद्वजमालिनी, दससहस्रि अहोसि समन्ततो'ति ॥

तत्र^१ हिस्स^२ दससहस्रिलोकधातुकम्पो^३ सब्बञ्जुतञ्जाण-
पटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं, देवतानं एकचक्रवाळे सन्निपातो धम्म-
चक्रप्पत्तनकाले एकप्पहारेनेव सन्निपतित्वा धम्मपटिगगहणस्स 5
पुब्बनिमित्तं, पठमं देवतानं पटिगगहणं चतुन्नं रूपावचरज्झानानं
पटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं, पच्छा मनुस्सानं पटिगगहणं चतुन्नं
अरूपावचरज्झानानं पटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं, चम्मनद्धदुन्दुभीनं^४
सयमेव वज्जनं महन्तिया धम्मभेरिया अनुसावनस्स पुब्बनिमित्तं,
वीणाभरणानं सयमेव वज्जनं अनुपुब्बविहारपटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं, 10
बन्धनानं सयमेव छेदो अस्मिमानसमुच्छेदस्स पुब्बनिमित्तं, महाजनस्स
सब्बरोगविगमो^५ चतुसच्चफलपटिलाभस्स^६ पुब्बनिमित्तं, जच्चन्धानं
रूपदस्सनं दिब्बचक्खुपटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं^६, बधिरानं सद्दस्सवनं
दिब्बसोतधातुपटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं^६ ।

जातिजळानं अनुस्सत्तुप्पादो चतुस्सत्तिपट्टानपटिलाभस्स^७ पुब्ब- 15
निमित्तं^६, पङ्गलानं पदसा^८ गमनं चतुरिद्विपादपटिलाभस्स पुब्बनिमित्तं,
विदेसगतानं नावानं सपट्टनागमनं चतुपटिसम्भिदाधिगमस्स, रतनानं
सयमेव विरोचनं धम्मोभासपटिलाभस्स^९, निरये अग्निनिब्बायनं^{१०}
एकादसग्निनिब्बायनस्स, नदीसु तोयस्स नप्पवत्तनं चतुवेसारज्ज-
पटिलाभस्स, लोकन्तरे आलोको अविज्जन्धकारं विधमेत्वा आणलोक- 20
दस्सनस्स, महासमुद्दस्स मधुरोदकता निब्बानरसेन एकरसभावस्स,

B. 105

१-१. तत्रस्स—सी०, रो० ।

२. ० धातुकम्पा—सी०, रो० ।

३. चम्मनद्धानं—सी०, रो० ।

४. सब्बरोगविगमो—सी०, रो० ।

५. चतुसच्चपटिलाभस्स—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सत्तिपट्टानं—सी०, रो० ।

८. ० व—सी०, रो० ।

९. धम्मोभासस्स—सी०;

१०. ० निब्बायनं—सी०, रो०—एवमेव ।

धम्मोभयस्स—रो० ।

वातस्स अवायनं द्वासट्ठिदिट्ठिगतभेदनस्स, तरुनं पुप्फितभावो विमुत्तिपुप्फेहि पुप्फितभावस्स पुब्बनिमित्तं ।

चन्दस्स अतिविरोचनं बहुजनकन्तताय पुब्बनिमित्तं^१, सूरियस्स नातिउण्हविमलभावो कायिकचेतसिकसुखुप्पत्तिया, खगानं नगादीहि
 5 पथविगमनं ओवादं सुत्वा महाजनस्स पाणेहि सरणगमनस्स, महतो चतुद्दीपगतमेघस्स पवस्सनं महतो धम्मवस्सस्स, देवतानं सकसक-
 भवनेस्वेव^२ ठत्वा नचादीहि कीळनं बुद्धभावं पत्वा उदानुदानस्स, द्वारकवाटानं सयमेव विवरणं अट्ठङ्गिकमग्गद्वारविवरणस्स, खुदापीळनस्स अभावो विमुत्तिसुखेन सुखितभावस्स, वेरीनं मेत्तचित्त-
 R. 82 0 पटिलाभो^३ चतुब्रह्मविहारपटिलाभस्स, दससहस्सिलोकधातुया एकधजमालिता अरियधजमालिताय पुब्बनिमित्तं, सेसविसेसा पन सेसबुद्धगुणपटिलाभस्स^४ पुब्बनिमित्तानी ति वेदितब्बा ।

अथ दीपङ्करकुमारो महतिया सम्पत्तिया परिचारियमानो अनुक्रमेण भद्दं योव्वनं पत्वा तिण्णं उत्तूनं अनुच्छविकेसु तीसु पासादेसु
 15 देवलोकसिरिं विय रज्जसिरिमनुभवन्तो उय्यानकीळाय गमनसमये अनुक्रमेण जिण्णव्याधिमत्तसङ्घाते तयो देवदूते दिस्वा सञ्जातसंवेगो निवत्तित्वा सुदस्सननगरसदिसविभवसोभं रम्मवती नाम नगरं पाविसि । नगरं पविसित्वा पुन चतुत्थवारे हत्थाचरियं पक्कोसापेत्वा एतदवोच “अहं तात उय्यानदस्सनत्थाय^५ निक्खमिस्सामि हत्थि-
 20 यानानि कप्पापेही” ति । सो “साधु देवा” ति पटिसुणित्वा चतुरासीतिहत्थिसहस्सानि कप्पापेसि । अथ विस्सकम्मो नाम देवपुत्तो बोधिसत्तं नानाविरागवसननिवासनं आमुक्कमुत्ताहारकेयूरं रुचिरनव-
 कनककटकमकुटकुण्डलधरं परमसुरभिकुसुममालसमलङ्कृतसिरोरुहं समलङ्कुरि किर । अथ दीपङ्करकुमारो देवकुमारो विय चतुरासीतिया

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सकभवनेयेव—सी०, रो० ।

३. मेत्तापटिलाभो—सी०, रो० ।

४. ०पटिलाभाय—सी०, रो० ।

५. दस्सनत्थं—सी०, रो० ।

हृत्थिसहस्सेहि परिवुतो हृत्थिक्खन्धवरगतो महता बलकायेन परिवुतो
रतिजननं^१ उय्यानं^२ पविसित्वा हृत्थिक्खन्धतो ओरुहं तं^३ उय्यान-
मनुसञ्चारित्वा परमरुच्चिरदस्सने सकहदयसीतले सिलातले निसीदित्वा
पब्बज्जाय चित्तं उप्पादेसि । तद्धणञ्जेव सुद्धावासखीणासवो महाब्रह्मा
अट्ठ समणपरिक्खारे आदाय महापुरिसस्स^४ चक्खुपथे पातुरहोसि । 5

B. 106

महापुरिसो तं दिस्वा “किमिदं” ति पुच्छित्वा “समण-
परिक्खारो” ति सुत्वा अलङ्कारभण्डं ओमुञ्चित्वा पसाधनभण्डा-
गारिकस्स हत्थे दत्त्वा मङ्गलखग्गमादाय सद्धिं मकुटेन केसे छिन्दित्वा
अन्तलिक्खे आकासे उक्खिपि । अथ सक्को देवराजा सुवण्णचङ्कोटकेन
तं केसमकुटं आदाय सिनेरुमुद्धनि तियोजनप्पमाणं इन्दनीलमणिमयं 10
मकुटचेतियं नाम अकासि । अथ महापुरिसो देवदत्तियं^५ अरहत्तधजं
कासावं परिदहित्वा साटकयुगं आकासे खिपि । तं ब्रह्मा पटिग्गहेत्वा
ब्रह्मलोके द्वादसयोजनिकं सब्बरतनमयं चेतियमकासि । दीपङ्करकुमारं
पन पब्बजन्तं एका पुरिसकोटि अनुपब्बजि । ताय पन परिसाय
परिवुतो बोधिसत्तो दस मासे पधानचरियं अचरि । अथ विसाख- 15
पुण्णमाय अञ्जतरं नगरं पिण्डाय पाविसि ।

तस्मिं^५ किर नगरे तंदिवसं देवतानं बलिकरणत्थाय निरुदक-
पायासं पच्चिसु । तस्स पन महासत्तस्स सपरिसस्स पिण्डाय पविट्ठस्स
मनुस्सा अदंसु । तं किर सब्बेसं कोटिसङ्ख्यानं भिक्खून् परियत्तं
अहोसि । महापुरिसस्स पन पत्ते देवता दिब्बोजं पक्खिपिसु । तं 20
परिभुजित्वा तत्थेव सालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायण्हसमये
पटिसल्लाना वुट्ठाय गणं विस्सज्जेत्वा सुनन्देन नामाजीवकेन दिन्ना
अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा पिप्फलिबोधिरुक्खमूलं गन्त्वा तिणसन्थरं
सन्थरित्वा नवुतिहत्थं बोधिक्खन्धं पिट्ठितो कत्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा
चतुरङ्गवीरियं अधिट्ठित्वा बोधिक्खमूले निसीदि । 25

R. 83

१-१. यतिजननिय्यानं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. महासत्तस्स—सी०, रो० ।

४. देवदत्तं—सी०, रो० ।

५. ०च—सी०, रो० ।

- ततो मारबलं विधमित्वा रत्तिया पठमयामे पुब्बेनिवासं
 अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे दिव्वचक्खुं विसोधेत्वा पच्छिमयामे
 अनुलोमपटिलोमवसेन पच्चयाकारं सम्मसित्वा आनापानचतुत्थज्झानं
 समापज्जित्वा ततो वुट्ठाय पञ्चसु खन्धेषु अभिनिविसित्वा उदयव्वयवसेन
 5 समपञ्चास लक्खणानि दिस्वा याव गोत्रभुञ्जाणं विपस्सनं वड्ढेत्वा
 अरुणोदये अरियमग्गेन सकलबुद्धगुणे पटिविज्झित्वा बुद्धसीहनादं
 नदित्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव वीतिनामेत्वा ब्रह्मूतो धम्मदेसनं
 पटिञ्जाय सुनन्दारामे धम्मचक्कं पवत्तेत्वा कोटिसत्तानं देवमनुस्सानं
 B. 107 धम्मामतं पायेत्वा चतुद्दीपिकमहामेघो^१ विय धम्मवस्सं वस्सेन्तो
 10 महाजनस्स बन्धनमोक्खं करोन्तो जनपदचारिकं^२ विचरि ।

तदा किर सुमेधपण्डितो समापत्तिसुखेन वीतिनामेन्तो नेव
 पथविकम्पनमद्दस न तानि निमित्तानि । तेन वुत्तं—

३४. “एवं मे सिद्धिप्पत्तस्स, वसीभूतस्स सासने ।
 दीपङ्करो नाम जिनो, उप्पज्जि लोकनायको ॥
 15 ३५. उप्पज्जन्ते च जायन्ते, बुज्झन्ते धम्मदेसने ।
 चतुरो निमित्ते नाद्दसं, भानरतिसमप्पितो” ति ॥

- तत्थ एवं ति इदानि वत्तब्बं निदस्सेति । मे ति मम ।
 सिद्धिप्पत्तस्सा ति पञ्चाभिञ्जासिद्धिप्पत्तस्स । वसीभूतस्सा ति
 भूतवसिस्स, चिण्णवसीभावमुपगतस्सा ति अत्थो । सासने ति
 20 विवेकमानसानं^३ सासने, अनादरलक्खणे सामिवचनं दट्ठब्बं । जिनो
 ति किलेसारिजयनेन जिनो ।

- उप्पज्जन्ते ति पटिसन्धिग्गहणे । जायन्ते ति मातुकुच्छितो
 निक्खमने । बुज्झन्ते ति अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झन्ते ।
 R. 84 धम्मदेसने ति धम्मचक्कपवत्तने । चतुरो निमित्ते ति चत्तारि

१. चातुद्दीपिकमहामेघो—सी०, रो० । २. ० किर—सी०, रो० ।

३. वेमानसतापसानं—सी०, रो० ।

निमित्तानि । दीपङ्करस्स दसबलस्स पटिसन्धि-जाति-बोधि-धम्म-
चक्कप्पवत्तनेसु चतुसु ठानेसु दससहस्सिलोकधातुकम्पनादीनि निमित्तानी
ति अत्थो । एत्थाह—तानि पन बहूनि निमित्तानि, कस्मा “चतुरो
निमित्ते” ति वुत्तं, अयुत्तं ननू ति ? नायुत्तं, यदिपि एतानि बहूनि
निमित्तानि, चतुसु ठानेसु पन पवत्तत्ता “चतुरो निमित्ते” ति वुत्तं । 5
नाद्दसं ति नाद्दसि । इदानीं तेसं चतुन्नं निमित्तानं अदस्सने कारणं
निदिस्सन्तो “आनरतिसमप्पितो” ति आह । आनरती ति समापत्ति-
सुखस्सेतं अधिवचनं । आनरतिया समप्पितत्ता^१ समङ्गीभूतत्ता तानि
निमित्तानि नाद्दसं ति अत्थो ।

अथ तस्मिं काले दीपङ्करदसबलो चतुहि खीणासवसतसहस्सेहि 10
परिवुतो अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो परमरम्मं रम्मं नाम नगरं
पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो “दीपङ्करो
किर दसबलो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं पत्वा पवत्तितवरधम्मचक्को^२
अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो रम्मनगरं पत्वा सुदस्सनमहाविहारे
पटिवसती” ति सुत्वा सप्पिआदीनि भेसज्जानिगहेत्वा भुत्तपातरासा 15
सुद्धुत्तरासङ्गा^३ पुण्फधूपगन्धहत्था येन बुद्धो तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा
सत्थारं वन्दित्वा पुण्फादीहि पूजेत्वा एकमन्तं^४ निसीदित्वा^५
अतिमधुरं धम्मकथं सुत्वा स्वातनाय भगवन्तं निमन्तेत्वा उट्ठायासना
दसबलं पदक्खिणं कत्वा पक्कमिंसु ।

ते पुनदिवसे असदिसमहादानं सज्जेत्वा मण्डपं कारेत्वा 20
विमलकोमलेहि नीलुप्पलेहि छादेत्वा चतुज्जातिगन्धेन परिभण्डं
कारेत्वा लाजपञ्चमानि सुरभिकुसुमानि विकिरित्वा मण्डपस्स चतुसु
कोणेषु^६ सीतलमधुरवारिपुण्णा^६ चाटियो ठपेत्वा^७ कदलिपण्णेहि

१. समाहितत्ता—सी०, रो० ।

२. सउत्तरासङ्गा—सी०, रो० ।

४-५. सी०, रो० नत्थि ।

६. सिसिरवारिपुर—सी०, रो० ।

२. पवत्तितवरधम्मचक्को—सी०, रो०-

एवमेव ।

५. कण्णेषु—सी०, रो० ।

७. ठपापेत्वा—सी०, रो० ।

- पिदहित्वा मण्डपोपरि जयसुमनकुसुमसदिसं परमरुचिरदस्सनं
 चेलवितानं बन्धित्वा सुवण्णमणिरजततारकाहि रचयित्वा तत्थ
 गन्धदामपुष्पदामपत्तदामरतनदामानि ओलम्बेत्वा धूपेहि दुद्दिनं कत्वा
 सकलं च तं रम्मं रम्मनगरं सम्मट्ठं सफलकदलियो च पुष्पसमलङ्कते
 5 पुण्णघटे च ठपापेत्वा नानाविरागा धजपटाकायो च समुस्सापेत्वा
 महावीथिया उभोसु पस्सेसु साणिपाकारेहि परिविखपित्वा दीपङ्कर-
 दसवलस्स आगमनमग्गं अलङ्करोन्ता उदकपरिभिन्नट्टानेसु पसुं
 पक्खित्वा चिक्खल्लकं^१ पि पथवि असमं^२ समं कत्वा मुत्तासदिसाहि
 वालुकाहि आकिरन्ति, लाजपञ्चमेहि च^३ पुप्फेहि आकिरन्ति,
 10 सफलकदलिकमुके च पतिट्ठापेन्ति ।

- अथ तस्मिं काले सुमेधतापसो अत्तनो अस्समपदतो उगगन्त्वा
 रम्मनगरवासीनं तेसं मनुस्सानं उपरिभागेन आकासेन गच्छन्तो ते
 R. 85 हट्ठपहट्ठे मग्गं सोधेन्ते च^४ अलङ्करोन्ते च दिस्वा “किं नु खो कारणं”
 ति चिन्तेत्वा सब्बेसं पस्सन्तानञ्जेव आकासतो ओरुय्ह एकमन्ते
 15 ठत्वा ते मनुस्से पुच्छि “अम्भो कस्सत्थाय” तुम्हे इमं मग्गं सोधेथा”
 ति । तेन वृत्तं—

३६. “पच्चन्तदेसविसये, निमन्तेत्वा तथागतं ।

तस्स आगमनं मग्गं, सोधेन्ति तुट्ठमानसा ॥

३७. अहं तेन समयेन, निक्खमित्वा सकस्समा ।

धुनन्तो वाकचीरानि, गच्छामि अम्बरे तदा ॥

B. 109 ३८. वेदजातं जनं दिस्वा, तुट्ठहट्ठं पमोदितं ।

ओरोहित्वान गगना, मनुस्से पुच्छि तावदे ॥

३९. तुट्ठहट्ठो पमुदितो, वेदजातो महाजनो ।

कस्स सोधीयति मग्गो, अञ्जसं वटुमायनं” ति ॥

तत्थ^१ पच्चन्तदेसविसये ति मज्झिमदेसस्सेव एकपस्से पच्चन्त-
सञ्चिते^२ जनपदे^३ । तस्स आगमनं मग्गं ति तेन आगन्तब्बं मग्गं ति
अत्थो । अहं तेन समयेना ति अहं तस्मिं समये, भुम्मत्थे चेतं
करणवचनं दट्ठब्बं । सकस्समा ति अत्तनो अस्समपदतो^४ निक्खमित्वा ।
धुनन्तो ति ओधुनन्तो । “तेन समयेन” च, “तदा” चा ति इमेसं 5
द्विन्नं पदानं एकत्थत्ता पुरिमस्स निक्खमनकिरियाय पच्छिमस्स च
गमनकिरियाय सद्धिं सम्बन्धो वेदितब्बो^५, इतरथा पुनरुत्तिदोसा न
मुच्चति । तदा ति तस्मिं समये ।

वेदजातं ति सञ्जातसोमनस्सं । तुट्ठहट्ठ^६ पमोदितं ति इमानि
तीणि पदानि अञ्जमञ्जवेवचनानि अञ्जमञ्जस्स अत्थदीपनानि^७ । 10
अथ वा सुखेन तुट्ठं, पीतिया हट्ठं, पामोज्जेन पमुदितं । ओरोहित्वाना
ति ओतरित्वा । मनुस्से^८ पुच्छी ति मानुसे पुच्छि । अयमेव वा
पाठो । तावदे ति तदा, तद्ध्वणेयेवा ति अत्थो । इदानि पुच्छितमत्थं^९
दस्सेन्तेन “तुट्ठहट्ठो पमुदितो” ति आदि वुत्तं । तत्थ अयं महाजनो
तुट्ठहट्ठो पमोदितहृदयो हुत्वा मग्गं सोधेति, किं कारणा सोधेति, 15
तस्सत्थाय^{१०} वा सोधेती ति एवं “सोधेति” सद्धं आहरित्वा अत्थो
दट्ठब्बो, इतरथा न युज्जति । सोधीयती ति सुद्धभावो करीयति ।
मग्गो अञ्जसं वटुमायनं ति मग्गस्सेवेतानि वेवचनानि ।

एवं तेन सुमेधतापसेन पुट्ठा ते मनुस्सा आहंसु “भन्ते सुमेध^{११} किं
न जानाथ दीपङ्करो नाम बुद्धो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं पत्वा पवत्तित- 20
वरधम्मचक्रो जनपदचारिकं चरमानो अनुक्रमेण अम्हाकं नगरं पत्वा
सुदस्सनामहाविहारे पटिवसति, मयं तं भगवन्तं निमन्तयित्वा तस्सेव

R. 86

१. रो० नत्थि ।

२. पच्चन्तदेससञ्चिते—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. अस्समतो—सी०, रो० ।

५. दट्ठब्बो—सी०, रो० ।

६. हट्ठतुट्ठ—सी०, रो० ।

७. अत्थदीपना—सी०, रो० ।

८. मानुसे—सी०, रो० ।

९. तमत्थं—सी०, रो० ।

१०. कस्सत्थाय—सी०, रो० ।

११. तुम्हे—सी०, रो० ।

B. 110

- बुद्धस्स भगवतो आगमनमगं सोधेमा' ति । ततो तं सुत्वा सुमेध-
पण्डितो चिन्तेसि "बुद्धो ति खो पनेस घोसो पि दुल्लभो, पगेव
बुद्धुप्पादो, तेन हि मया पि इमेहि मनुस्सेहि सद्धि दसबलस्स
आगमनमगं सोधेतुं वट्ठती' ति । सो ते मनुस्से आह "सचे भो
5 तुम्हे इमं मगं बुद्धस्स सोधेथ, मय्हं पि एकं ओकासं देथ, अहं पि
तुम्हेहि सद्धि बुद्धस्स मगं सोधेस्सामी' ति । ततो ते "साधू" ति
सम्पटिच्छित्वा "अयं सुमेधपण्डितो महिद्धिको महानुभावो" ति
जानमाना दुब्बिसोधनं उदकसम्भिन्नं अतिविय विसमं एकं ओकासं
सल्लक्खेत्वा "इमं ओकासं तुम्हे सोधेथ अलङ्करोथ चा" ति अदंसु ।
10 ततो सुमेधपण्डितो^१ बुद्धारम्मणं पीतिं उप्पादेत्वा चिन्तेसि "अहं पन
इमं ओकासं इद्धिया परमदस्सनीयं कातुं प्होमि, एवं कते पन मं न
परितोसेस्सति^२ । अज्ज पन मया कायवेय्यावच्चं कातुं वट्ठती" ति
पंसुं आहरित्वा तं पदेसं पूरेति ।

- तस्स पन तस्मिं पदेसे असोधिते विप्पकतेयेव रम्मनगरवासिनो
15 मनुस्सा भगवतो कालमारोचेसुं "निट्ठितं^३ भन्ते भत्तं" ति । एवं
तेहि काले आरोचिते दसवलो जयसुमनकुसुमसदिसवण्णं दुपट्ठचीवरं
तिमण्डलं पटिच्छादेत्वा निवासेत्वा तस्सुपरि सुवण्णपामज्जेन
जयसुमनकुसुमकलापं परिकिखपन्तो विय विज्जुलतासस्सिरिकं
कायबन्धनं बन्धित्वा कनकगिरिसिखरमत्थके लाखारसं परिसिञ्चन्तो
20 विय सुवण्णचेतियं पवाळजालेन परिकिखपन्तो विय च सुवण्णग्घिकं
रत्तकम्बलेन पटिमुञ्चन्तो विय च सरदसमयरजनिकरं रत्तवलाहकेन
पटिच्छादेन्तो विय च लाखारसेन तिन्तकिसुककुसुमसदिसवण्णं
रत्तवरपंसुकूलचीवरं पारुपित्वा गन्धकुट्टिद्वारतो कञ्चनगुहतो^४ सीहो
विय निक्खमित्वा गन्धकुट्टिपमुखे अट्ठासि । अथ सब्बे भिक्खू अत्तनो

१. सोधेमि—सी०, रो० ।

२. सो०—सी०, रो० ।

३. परितोसेति—सी०, रो० ।

४. ०पन—सी०, रो० ।

५. कनकगुहतो—सी०, रो० ।

अत्तनो^१ पत्तचीवरमादाय भगवन्तं परिवारयिषु^२ । ते पन परिवारेत्वा
ठिता भिक्खू एवरूपा अहेसुं—

“अप्पिच्छा पन सन्तुट्ठा, वत्तारो वचनक्खमा ।
पविवित्ता असंसट्ठा, विनीता पापगरहितो ॥
सब्बेपि सीलसम्पन्ना, समाधिज्झानकोविदा ।
पञ्जाविमुत्तिसम्पन्ना, तिपञ्चचरणायुका^३ ॥
खीणासवा वसिष्पत्ता, इद्धिमन्तो यसस्सिनो ।
सन्तिन्द्रियादमप्पत्ता, सुद्धा खीणपुनब्भवा” ति ॥

5

इति भगवा सयं वीतरागो वीतरागेहि वीतदोसो वीतदोसेहि
वीतमोहो वीतमोहेहि^४ परिवुतो अतिविय विरोचित्थ । अथ सत्था
महानुभावानं खीणासवानं छळभिज्झानं चतुहि सतसहस्सेहि परिवुतो
मरुगणपरिवुतो^५ दससतनयनो विय ब्रह्मगणपरिवुतो^६ हारितमहाब्रह्मा^६
विय च अपरिमितसमयसमुपचितकुसलबलजनिताय अनोपमाय
बुद्धलीळहायं तारागणपरिवुतो सरदसमयरजनिकरो विय च^७
गगनतलं तं मग्गं अलङ्कृतपटियत्तं पटिपज्जि ।

B. 111
R. 87

10

15

सुवण्णवण्णाय पभाय धीरो,
सुवण्णवण्णे किर मग्गरुक्खे ।
सुवण्णवण्णे^८ कुसुमे^८ करोन्तो,
सुवण्णवण्णो पटिपज्जि मग्गं ॥

सुमेधतापसो पि तेन अलङ्कृतपटियत्तेन मग्गेन आगच्छन्तस्स
दीपङ्करस्स भगवतो पि द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणपटिमण्डितं असीतिया
अनुव्यञ्जनेहि अनुरज्जितं^९ ब्यामप्पभाय^{१०} परिकखेपं सस्सिरिकं

20

१. सी०, रो० नत्थि ।	२. परिवारेसुं—सी०, रो० ।
३. सम्पन्नचरणायुता—सी०, रो० ।	४. तेहि—सी०, रो० ।
५. अमरगणपरिवुतो—सी०, रो० ।	६. महाब्रह्मा—सी०, रो० ।
७. सी०, रो० नत्थि ।	८-८. सुवण्णवण्णेसु—सी०, रो० ।
९. अनुव्यञ्जितं—सी०, रो० ।	१०. ब्यामप्पभा—सी०, रो० ।

इन्दनीलमणिसदिसं आकासे नानप्पकारा विज्जुलता विय छब्बण-
 बुद्धरस्मियो विस्सज्जेन्तं रुपसोभगगप्पत्तं^१ अत्तभावं अक्खीनि उम्मीलेत्वा
 ओलोकेत्वा “अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चागं कातुं वट्ठती”
 ति “मा भगवा कलले अक्कमि, मणिमयफलकसेतुं अक्कमन्तो विय
 5 सद्धिं चतूहि खीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठिं अक्कमन्तो गच्छतु, तं मे
 भविस्सति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति केसे मोचेत्वा अजिनजटा-
 वाकचीरानि काळवण्णे कलले पत्थरित्वा तत्थेव कललपिट्ठे निपज्जि ।
 तेन वुत्तं—

४०. ‘ते मे पुट्ठा वियाकंसु^२, ‘बुद्धो लोके अनुत्तरो ।

10 दीपङ्करो नाम जिनो, उप्पज्जि लोकनायको ।
 तस्स सोधीयति^३ मग्गो, अज्जसं वटुमायनं’ ॥

४१. बुद्धो ति वचनं सुत्वान, पीति उप्पज्जि तावदे ।
 बुद्धो बुद्धो ति कथयन्तो, सोमनस्सं पवेदयि ॥

४२. तत्थ ठत्वा विचिन्तेसि, तुट्ठो संविग्गमानसो ।
 15 ‘इध बीजानि रोपिस्सं, खणो वे मा उपच्चगा’ ॥

४३. यदि बुद्धस्स सोधेथ, एकोकासं ददाथ मे ।
 अहं पि सोधयिस्सामि, अज्जसं वटुमायनं ॥

R. 88

४४. अदंसु ते ममोकासं, सोधेतुं अज्जसं तदा ।
 बुद्धो बुद्धो ति चिन्तेन्तो, मग्गं सोधेमहं तदा ॥

20 ४५. अनिट्ठिते ममोकासे, दीपङ्करो महामुनि ।
 चतूहि सतसहस्सेहि, छळभिज्जेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि, पटिपज्जि अज्जसं जिनो ॥

४६. पच्चुग्गमना वत्तन्ति, वज्जन्ति भेरियो बहू ।
 आमोदिता नरमरू, साधुकारं पवत्तयुं ॥

१. रुपगगप्पत्तं—सी०, रो० ।

२. व्याकरिंसु—सी०, रो० ।

३. सोधीयते—सी०, रो० ।

४७. देवा मनुस्से पस्सन्ति, मनुस्सा पि च देवता ।

उभोपि ते पञ्जलिका, अनुयन्ति तथागतं ॥

४८. देवा दिब्बेहि तुरियेहि, मनुस्सा मानुसेहि च ।

उभोपि ते वज्जयन्ता, अनुयन्ति तथागतं ॥

४९. दिब्बं मन्दारवं पुष्पं, पदुमं पारिद्धत्तकं ।

दिसोदिसं ओकिरन्ति, आकासनभगता मरू ॥

५०. दिब्बं चन्दनचुणं च, वरगन्धं च केवलं ।

दिसोदिसं ओकिरन्ति, आकासनभगता मरू ॥*

५१. चम्पकं सरलं^१ नीपं, नागपुन्नागकेतलं ।

दिसोदिसं उक्खिपन्ति, भूमितलगता नरा ॥

५२. केसे मुञ्चित्वाहं तत्थ, वाकचीरं च चम्पकं ।

कलले पत्थरित्वान, अवकुज्जो निपज्जहं ॥

५३. अक्कमित्वान मं बुद्धो, सह सिस्सेहि गच्छतु ।

मानं कलले अक्कमित्थं^२, हिताय मे भविस्सती"ति ॥

5

10

15 B. 113

20

R. 89

तत्थ वियाकंसू ति व्याकरिंसु । “दीपङ्करो नाम जिनो, तस्स सोधीयति पथो” ति पि पाठो । सोमनस्सं पधेदायि ति सोमनस्स-मनुभविं ति अत्थो । तत्थ ठत्वा ति यस्मिं पदेसे आकासतो ओतरि, तत्थेव ठत्वा । संविग्गमानसो ति पीतिविम्भितमानसो । इधा ति इमस्मिं दीपङ्करे पुज्जक्खेत्ते । बीजानी ति कुसलबीजानि । रोपिस्सं ति रोपिस्सामि । खणो ति अट्ठक्खणविरहितो नवमो खणसन्निपातो । अतिदुल्लभो सो मया पटिलद्धो । वे ति निपातमत्तं । मा उपच्चगा ति सो मा अच्चगमा, मा अतिकमी ति अत्थो । ददाथा ति देथ । ते ति ये मे पुट्ठा मनुस्सा, ते ति अत्थो । सोधेमहं तदा ति सोधेमि अहं

*. सी०, रो० पोत्थकेसु अयं गाथा न दिस्सति ।

१. सललं—सी०, रो०; एवमेव ।

२. अक्कमित्थो—सी०, रो० ।

तदा । अनिट्ठिते ति अपरियोसिते^१ विप्पकते । खीणासवेही ति एत्थ
चत्तारो आसवा कामासवो भवासवो दिट्ठासवो अविज्जासवो
(चु० नि०-१५५) ति इमे चत्तारो आसवा येसं खीणा पहीना
समुच्छिन्ना पटिप्पस्सद्धा अभब्बुप्पत्तिका जाणग्गिना दड्ढा, ते खीणासवा,
5 तेहि खीणासवेहि^२ । खीणासवत्तायेव विमलेहि ।

देवा मनुस्से पस्सन्ती ति एत्थ देवानं^३ मनुस्सदस्सने वत्तब्बं नत्थि,
पकतिदस्सनवसेन पन यथा मनुस्सा इध ठत्वा पस्सन्ति, एवं देवा पि
मनुस्से पस्सन्ती ति अत्थो । देवता ति देवे । उभो पि ति उभो
देवमनुस्सा । पञ्जलिका ति कतपञ्जलिका, उभो पि हत्थे सिरसि
10 पतिट्ठापेत्वा ति अत्थो । अनुयन्ति तथागतं ति तथागतस्स पच्छतो
यन्ति, अनुयोगे सति सामिअत्थे उपयोगवचनं होती ति लक्खणं ।
तेन वुत्तं “अनुयन्ति तथागतं” ति । वज्जयन्ता ति वादेन्ता ।

मन्दारवं ति मन्दारवपुष्पं । दिसोदिसं ति दिसतो दिसतो ।
ओकिरन्ती ति अवकिरन्ति । आकासनभगता ति आकाससङ्घाते
15 नभसि गता । अथ वा आकासं गता सग्गगताव । “नभो” ति हि
सग्गो वुच्चति । मरू ति अमरा । सरलं ति सरलतरुकुसुमं । नीपं ति
कदम्बपुष्पं । नागपुन्नागकेतकं ति नागपुन्नागकेतकपुष्फानि च ।
भूमितलगता ति भूमिगता ।

केसे मुञ्चित्वाहं ति अहं केसे बद्धा कलापकुटिलजटा^४ मुञ्चित्वा,
20 विप्पकिरित्वा ति अत्थो । तत्था ति मय्हं दिन्ने ओकासे । चम्मकं
ति चम्मकखण्डं । कलले ति चिक्खल्लकदमे । अवकुज्जो ति अधोमुखो
हुत्वा । निपज्जहं ति निपज्जि अहं । मा नं ति एत्थ^५ मा ति
पटिसेधत्थे निपातो । नं ति पदपूरणत्थे निपातो, बुद्धो कलले मा
अक्कमित्था ति अत्थो । हिताय मे भविस्सती ति तं कलले अनक्कमनं

B. 114

१. अपरिसोधिते—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०पन—सी०, रो० ।

४. कपिलाकुटिलाजटा—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

दीघरत्तं मम^१ हितत्थाय भविस्सती ति । “सुखाय मे भविस्सती” ति पि पाठो ।

ततो सुमेधपण्डितो कललपिट्ठे निपन्नो एवं चिन्तेसि “सचाहं इच्छेय्यं सब्बकिलेसे भापेत्वा संघनवको हुत्वा रम्मनगरं पविसेय्यं, अञ्जातकवेसेन^२ पन मे किलेसे भापेत्वा निब्बानप्पत्तिया किच्चं^५ नत्थि, यन्नूनाहं दीपङ्करदसबलो विय परमाभिसम्बोधिं पत्वा धम्मनावं आरोपेत्वा महाजनं संसारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिब्बायेय्यं, इदं मे पतिरूपं” ति । ततो अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहारं कत्वा निपज्जि । तेन वुत्तं—

R. 90

५४. “पथवियं निपन्नस्स, एवं मे आसि चेतसो ।

10

इच्छमानो अहं अज्ज, किलेसे भापये मम ॥

५५. किं मे अञ्जातवेसेन, धम्मं सच्छिकतेनिध ।

सब्बञ्जुतं पापुणित्वा, बुद्धो हेस्सं सदेवके ॥

५६. किं मे एकेन तिण्णेन, पुरिसेन थामदस्सिना ।

सब्बञ्जुतं पापुणित्वा, सन्तारेस्सं सदेवकं ॥

15

५७. इमिना मे अधिकारेन, कतेन पुरिसुत्तमे ।

सब्बञ्जुतं पापुणित्वा^३, तारेमि जनतं बहुं ॥

५८. संसारसोतं छिन्दित्वा, विद्धंसेत्वा तयो भवे ।

धम्मनावं समारुह, सन्तारेस्सं सदेवकं” ति ॥

तत्थ पथवियं निपन्नस्सा ति पुथविया निपन्नस्स । अयमेव वा^४ पाठो । चेतसो ति चेतसो परिवितक्को अहोसी ति अत्थो । “एवं मे आसि चेतना” ति पि पाठो । इच्छमानो ति आकङ्क्षमानो । किलेसे ति किलिस्सन्ति उपतापेन्ती^४ ति किलेसा, रागादयो दस । भापये ति भापेय्यं, मम किलेसे भापये अहं ति अत्थो ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. अञ्जातवेसेन—सी०, रो० ।

३. पापुणामि—सी०, रो० ।

४. उपतापेस्सन्ती—सी०, रो० ।

B. 115 किं ति पटिक्खेपवचनं । अज्जातवेसेना ति अपाकटवेसेन,
अविज्जातेन पटिच्छन्नेन । इध पन भिक्खू विय आसवक्खयं कत्वा
किं, बुद्धकरे धम्मे पूरेत्वा पटिसन्धिजातिबोधिधम्मचक्कप्पवत्तनेसु
महापथविकम्पनं कत्वा बुद्धो बोधेता, तिण्णो तारेता, मुत्तो मोचेता
5 भवेय्यं ति अधिप्पायो । सदेवके ति सदेवके लोके ।

R. 91 थामदस्सिना ति अत्तनो थामबलं पस्समानेन । सन्तारेस्सं ति
सन्तारेस्सामि । सदेवकं^१ ति सदेवकं सत्तनिकायं, सदेवकं लोकं^२
वा^३ । अधिकारेना ति अधिविसिट्ठेन कारेन, बुद्धस्स मम जीवितं
परिच्चजित्वा कललपिट्ठे सयनेनाधिकारेना ति अत्थो ।

10 संसारसोतं ति कम्मकिलेसवसेन योनिगतिविज्जाणट्ठितिनवसत्ता-
वासेसु इतो चितो च संसरणं संसारो । यथाह—

“खन्धानं च^४ पटिपाटि, धातुआयतनानं च ।

अब्बोच्छिन्नं वत्तमाना, संसारो ति पवुच्चती” ति ॥

संसारो च सो सोतं चे ति संसारसोतं, तं संसारसोतं । अथ वा
15 संसारस्स सोतं संसारसोतं, संसारकारणं^५ तण्हासोतं छिन्दित्वा ति
अत्थो । तयो भवे ति कामरूपारूपभवे । तिभवनिब्बत्तककम्मकिलेसा^५
तयो भवा ति अधिप्पेता । धम्मनावं ति अरियं अट्टङ्गिकं मगं । सो
हि चतुरोघुत्तरणट्ठेन “धम्मनावा” ति वुच्चति । समारुह्यहा ति
आरुह्य । सन्तारेस्सं ति सन्तारेस्सामि । यस्मा पन बुद्धत्तं
20 पत्थेन्तस्स—

५९. मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति, हेतु सत्थारदस्सनं ।

पब्बज्जा गुणसम्पत्ति, अधिकारो च छन्दता ।

अट्टधम्मसमोधाना, अभिनीहारो समिज्झति ॥

१-१. सदेवके ति सदेवके सत्तकाये सदेवके
लोके—सी०, रो० ।

४. तं०—सी०, रो० ।

२. च—रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. भवनिब्बत्तक०—सी०, रो० ।

तत्थ मनुस्सत्तं ति मनुस्सत्तभावेयेव ठत्वा बुद्धत्तं पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्झति, न नागजातिआदीसु ठितानं । कस्मा ति चे ? अहेतुकभावतो ।

लिङ्गसम्पत्ती^१ ति^१ मनुस्सत्तभावे वत्तमानस्सा पि पुरिसलिङ्गे ठितस्सेव पत्थना समिज्झति, न इत्थिया वा पण्डकनपुंसकउभतोव्य- 5
ञ्जनकानं वा समिज्झति । कस्मा ति चे ? लक्खणपारिपूरिया अभावतो । वुत्तञ्जेतं “अट्टानमेतं भिक्खवे अनवकासो, यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो” ति वित्थारो । तस्मा इत्थिलिङ्गे ठितस्स मनुस्स-
जातिकस्सा पि पत्थना न समिज्झति ।

B. 116

हेतू ति पुरिसस्सा^२ पि तस्मिं अत्तभावे अरहत्तप्पत्तिया 10
हेतुसम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्झति, नो इतरस्स ।

सत्थारदस्सनं ति सचे जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेति पत्थना समिज्झति । परिनिब्बुते भगवति चेतियस्स सन्तिके वा बोधिरुक्खमूले वा पटिमाय वा पच्चेकबुद्धबुद्धसावकानं वा सन्तिके पत्थना न समिज्झति । कस्मा ? भब्बाभब्बके अत्वा कम्मविपाक- 15 R. 92
परिच्छेदकआणेन परिच्छिन्दित्वा व्याकातुं असमत्थत्ता । तस्मा^३ बुद्धस्स सन्तिकेयेव पत्थना समिज्झति ।

पब्बज्जा ति बुद्धस्स भगवतो सन्तिके पत्थेन्तस्सा पि कम्मकिरियवादीसु तापसेसु वा भिक्खूसु वा पब्बजितस्सेव पत्थना समिज्झति, नो^४ गिहिलिङ्गे ठितस्स । कस्मा ? पब्बजितायेव हि 20
बोधिसत्ता सम्बोधिं अधिगच्छन्ति, न गहट्ठा । तस्मा आदिमिह पणिधानकाले पि पब्बजितेनेव भवितव्वं ।

गुणसम्पत्ती ति पब्बजितस्सा पि अट्टसमापत्तिलाभिनो पञ्चाभि-
ज्जस्सेव समिज्झति, न पन इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स^५ ।
कस्मा ? निग्गुणस्स तदभावतो ।

25

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. पुरिसस्स—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. न—सी०, रो० ।

५. विहीनस्स—सी०, रो० ।

अधिकारो ति गुणसम्पन्नेना पि येन अत्तनो जीवितं बुद्धानं
परिचत्तं होति, तस्स इमिना अधिकारेण सम्पन्नस्सेव समिज्झति,
न इतरस्स ।

छन्दता ति अभिनीहारसम्पन्नस्सा पि यस्स बुद्धकारकधम्मानं
5 अत्थाय महन्तो छन्दो वायामो च उस्साहो च परियेट्ठि च, तस्सेव
समिज्झति, न इतरस्स । तत्रिदं छन्दमहन्तताय ओपम्मं—सचे हि
एवमस्स, 'यो पन सकलचक्कवाळगब्भं एकोदकीभूतं अत्तनो बाहुबलेन
उत्तरित्वा पारं गन्तुं समत्थो, सो बुद्धत्तं पापुणाति । यो पनिमं
अत्तनो दुक्करं न मज्जति 'अहं इमं उत्तरित्वा^१ पारं गमिस्सामी' ति'
10 एवं महता छन्देन उस्साहेन समन्नागतो होति, तस्स पत्थना
समिज्झति, न इतरस्स ।

B. 117

सुमेधपण्डितो पन इमे अट्ट धम्मे समोधानेत्वाव^२ बुद्धभावाय
अभिनीहारं कत्वा निपज्जि । दीपङ्करो पि भगवा आगन्त्वा सुमेध-
पण्डितस्स सीसभागे ठत्वा कललपिट्ठे निपन्नं सुमेधतापसं दिस्वा
15 "अयं तापसो बुद्धत्ताय अभिनीहारं कत्वा निपन्नो, इज्झिस्सति नु खो
एतस्स पत्थना, उदाहु नो" ति अनागतंसञ्जाणं पेसेत्वा उपधारेन्तो
"इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्खेय्यानि अतिक्कमित्वा
गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती" ति जत्वा ठितकोव परिसमज्झे
ब्याकासि "पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे इमं उग्गतपं तापसं कललपिट्ठे
20 निपन्नं" ति । एवं भन्ते ति^३ । अयं बुद्धत्ताय अभिनीहारं कत्वा
निपन्नो, समिज्झिस्सति इमस्स तापसस्स^४ पत्थना, अयं हि^५ इतो
कप्पसतसहस्साधिकानं चतुन्नं असङ्खेय्यानां मत्थके गोतमो नाम बुद्धो
लोके^६ भविस्सति । तस्मिं पनस्स^६ अत्तभावे^६ कपिलवत्थु नाम नगरं
निवासो भविस्सति, महामाया नाम देवी माता, सुद्धोदनो नाम राजा

१. तरित्वा—सी०, रो० ।

२. समोधानेत्वा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६-६. पनत्तभावे—सी०, रो० ।

पिता, उपतिस्सो च कोलितो च द्वे अगसावका, आनन्दो नाम
उपट्ठाको, खेमा च उण्णलवण्णा च द्वे अगसाविका भविस्सन्ति । अयं R. 93
परिपक्कआणो हुत्वा महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा महापधानं पदहित्वा
निग्रोधमूले सुजाताय नाम कुमारिया^१ दिन्नं पायासं पटिग्गहेत्वा
नेरञ्जराय तीरे परिभुञ्जित्वा बोधिमण्डं आरुह्य अस्सत्थरुक्खमूले 5
अभिसम्बुज्झिस्सती ति । तेन वुत्तं—

६०. “दीपङ्करो लोकविदू, आहुतीनं पटिग्गहो ।

उस्सीसके मं ठत्वान, इदं वचनमब्रवि ॥

६१. पस्सथ इमं तापसं, जटिलं उग्गतापनं ।

अपरिमेय्यतो कण्णे, बुद्धो लोके भविस्सति ॥

10

६२. अहू कपिलव्हया रम्मा, निक्खमित्वा तथागतो ।

पधानं पदहित्वान, कत्वा दुक्करकारिकं ॥

६३. अजपालरुक्खमूलस्मिं, निसीदित्वा तथागतो ।

तत्थ पायासं पग्गय्ह, नेरञ्जरमुपेहिति ॥

६४. नेरञ्जराय तीरम्हि, पायासं अद^२ सो जिनो ।

15

पटियत्तवरमग्गेन, बोधिमूलमूपेहिति^३ ॥

६५. ततो पदक्खिणं कत्वा, बोधिमण्डं अनुत्तरो ।

B. 118

अस्सत्थरुक्खमूलम्हि, बुज्झिस्सति महायसो ॥

६६. इमस्स जनिका माता, माया नाम भविस्सति ।

पिता सुद्धोदनो नाम, अयं हेस्सति गोतमो ॥

20

६७. अनासवा वीतरागा, सन्तचित्ता समाहिता ।

कोलितो उपतिस्सो च, अग्गा हेस्सन्ति सावका ।

आनन्दो नामुपट्ठाको, उपट्ठिस्सतिमं^४ जिनं ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. आदाय—सी०, रो० ।

३. बोधिमूलं हि एहिति—सी०, रो० । ४. उपट्ठिस्सति तं—सी०, रो० ।

६८. खेमा उप्पलवण्णा च, अग्गा हेस्सन्ति साविका ।

अनासवा वीतरागा, सन्तचित्ता समाहिता ॥

६९. बोधि तस्स भगवतो, अस्सत्थो ति पवुच्चति ।

चित्तो च हत्थाळवको, अग्गा हेस्सन्तुपट्टिका ।

5 उत्तरा नन्दमाता च, अग्गा हेस्सन्तुपट्टिका" ति ॥

R. 94 तत्थ लोकविदू ति सब्बथा विदितलोकत्ता पन लोकविदू । भगवा
हि सभावतो समुदयतो निरोधतो निरोधूपायतो ति सब्बथा पि लोकं
अवेदि अञ्जासि पटिविज्झि । तस्मा लोकविदू ति वुच्चति । यथाह—

10 तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो,
लोकन्तगू वूसितब्रह्मचरियो ।
लोकस्स अन्तं समितावि अत्वा,
नासीसतो^१ लोकमिमं परं चा" ति ॥

अपि च तयो लोका सङ्खारलोको सत्तलोको ओकासलोको ति ।

तत्थ सङ्खारलोको नाम पटिच्चसमुप्पन्ना पथविआदयो धम्मा ।

15 सत्तलोको नाम सञ्जिनो असञ्जिनो नेवसञ्जिनासञ्जिनो^२ च^३
सत्ता । ओकासलोको नाम सत्तानं निवासट्ठानं । इमे पन तयो पि
लोका^४ भगवता यथासभावतो विदिता, तस्मा लोकविदू ति वुच्चति ।

B. 119 आहुतीनं पटिग्गहो ति दानानं पटिग्गहेतुं अरहत्ता^५ दक्खिण्येयत्ता
आहुतीनं पटिग्गहो । उस्सीसके मं ठत्त्वाना ति मम सीससमीपे

20 ठत्वा । इदं इदानि वत्तब्बं वचनं अब्रवी ति अत्थो । जटिलं ति जटा
अस्स सन्ती ति जटिलो, तं जटिलं । उग्गतापनं ति उग्गतापसं । अहू
ति अह्नि, अथा ति अत्थो । अयमेव वा पाठो । कपिलव्हया ति
कपिलअव्हया अभिधाना^६ । रम्मा ति रमणीयतो । पधानं ति
वीरियं । एहिती ति एस्सति गमिस्सति^७ । सेसगाथासु उत्तानमेवा ति ।

१. नासिसती—सी०, रो० ।

२. नेवसञ्जिनो—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. लोको—रो० ।

५. अरहत्तं—रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

ततो सुमेधपण्डितो “मय्हं किर पत्थना समिज्झिस्सती” ति सज्जातसोमनस्सो अहोसि । महाजनो दीपङ्कुरदसबलस्स वचनं सुत्वा “सुमेधतापसो किर बुद्धबीजङ्कुरो” ति हट्ठतुट्ठो अहोसि । एवं चस्स अहोसि “यथा नाम पुरिसो नदिं तरन्तो उज्जुकेन तित्थेन तरितुं असक्कोन्तो हेट्ठातित्थेन उत्तरति, एवमेव मयं दीपङ्कुरदसबलस्स सासने 5 मग्गफलं अलभमाना अनागते यदा त्वं बुद्धो भविस्सति, तदा तव सम्मुखा मग्गफलं सच्छिकातुं समत्था भवेय्यामा” ति पत्थनं अकंसु । दीपङ्कुरदसबलो^१ बोधिसत्तं महासत्तं पसंसित्वा अट्ठहि पुप्फमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । ते पि चतुसतसहस्सा खीणासवा बोधिसत्तं पुप्फेहि च गन्धेहि च पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिसु । 10 देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कमिसु ।

अथ सब्बलोकमतिदीपङ्कुरो दीपङ्कुरो भगवा^२ चतुहि खीणासव- सतसहस्सेहि परिवुतो रम्मनगरवासीहि पूजियमानो देवताहि अभिवन्दियमानो सज्झाप्पभानुरञ्जितवरकनकगिरिसिखरो विय जङ्गममानो^३ अनेकेसु पाटिहारियेसु वत्तमानेसु तेन अलङ्कृतपटियत्तेन 15 R. 95 मग्गेन गन्त्वा नानासुरभिकुसुमगन्धवासितं चुण्णसम्मोदगन्धं समुस्सित- धजपटाकं गन्धानुबद्धहृदयेहि भमरगणेहि गुम्बगुम्बायमानं^४ धूपन्धकारं अमरपुरसदिससोभं अभिरम्मं रम्मनगरं पविसित्वा पञ्जत्ते महारहे बुद्धासने युगन्धरमत्थके सरदसमयरुचिरकररजनिकरो तिमिरनिकर- निधनकरो कमलवनविकसनकरो दिवसकरो विय दसबलदिवसकरो 20 निसीदि । भिक्खुसंघो पि^५ पटिपाटिया अत्तनो अत्तनो पत्तासने निसीदि । रम्मनगरवासिनो पन उपासका सद्धादिगुणसम्पन्ना नानाविधखज्जादीहि^६ समलङ्कृतं वण्णगन्धरससम्पन्नं असदिसं सुख- निदानं दानं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स अदंसु ।

१. ०च—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. गुमुगुमायमानं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. नानाविधखज्जादि—सी०, रो० ।

B. 120

अथ खो बोधिसत्तो दसबलस्स व्याकरणं सुत्वा बुद्धभावं
 करतलगतमिव मञ्जमानो पमुदितहृदयो सब्बेसु पटिक्कन्तेसु सयना
 बुट्ठाय “पारमियो विचिनिस्सामी” ति पुप्फरासिमत्थके पल्लङ्कं
 आभुजित्वा निसीदि । एवं निसिन्ने महासत्ते सकलदससहस्सचक्क-
 5 वाळदेवता साधुकारं दत्त्वा “अय्य सुमेधतापस पोराणकबोधिसत्तानं
 पल्लङ्कं आभुजित्वा ‘पारमियो विचिनिस्सामी’ ति निसिन्नकाले यानि
 पुब्बनिमित्तानि नाम पञ्जायन्ति, तानि सब्बानि पि अज्ज पातुभूतानि
 निस्संसयेन त्वं बुद्धो भविस्ससि, मयमेतं जानाम ‘यस्सेतानि
 निमित्तानि पञ्जायन्ति, सो एकन्तेनेव बुद्धो भविस्सति’ तस्मा त्वं
 10 अत्तनो वीरियं दळ्ळहं कत्वा पग्गण्हा” ति बोधिसत्तं नानप्पकाराहि
 थुतीहि^१ अभित्थविसु । तेन वुत्तं—

७०. इदं सुत्वान वचनं, असमस्स महेसिनो ।

आमोदिता नरमरु, बुद्धबीजं किर अयं ॥

७१. उक्ककुट्टिसद्दा वत्तन्ति, अप्फोटेन्ति हसन्ति च ।

15 कतञ्जली नमस्सन्ति, दससहस्सी सदेवका ॥

७२. यदिमस्स लोकनाथस्स, विरज्झिस्साम सासनं ।

अनागतमिह अद्धाने, हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

७३. यथा मनुस्सा नदिं तरन्ता, पटितित्थं विरज्झियं ।

हेट्ठातित्थे गहेत्त्वान, उत्तरन्ति महानदिं ॥

20 ७४. एवमेव मयं सब्बे, यदि मुञ्चामिमं जिनं ।

अनागतमिह अद्धाने, हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

R. 96 ७५. दीपङ्करो लोकविदू, आहुतीनं पटिग्गहो ।

मम कम्मं पकित्तेत्वा, दक्खिणं पादमुद्धरि^२ ॥

७६. ये तत्थासुं जिनपुत्ता, पदक्खिणमकंसु मं ।

25 देवा मनुस्सा असुरा च, अभिवादेत्त्वान पक्कमुं ॥

७७. दस्सनं मे अतिक्रन्ते, ससंधे लोकनायके ।
सयना वुट्ठित्वान, पल्लङ्कं आभुजिं तदा ॥
७८. सुखेन सुखितो होमि, पामोज्जेन पमोदितो ।
पीतिया च अभिस्सत्तो, पल्लङ्कं आभुजिं तदा ॥ B. 121
७९. पल्लङ्केन निसीदित्वा, एवं चिन्तेसहं तदा ।
वसीभूतो अहं भाने, अभिञ्जासु^१ पारमिं गतो ॥ 5
८०. सहस्सियम्हि लोकम्हि, इसयो नत्थि मे समा ।
असमो इद्धिधम्मेसु, अलभिं ईदिसं सुखं ॥
८१. पल्लङ्काभुजने मय्हं, दससहस्साधिवासिनो ।
महानादं पवत्तेसुं, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ 10
८२. या पुब्बे बोधिसत्तानं, पल्लङ्कवरमाभुजे ।
निमित्तानि पदिस्सन्ति, तानि अज्ज पदिस्सरे ॥
८३. सीतं ब्हपगतं होति, उण्हं च उपसम्मति ।
तानि अज्ज पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
८४. दससहस्सी लोकधातु, निस्सद्दा होन्ति निराकुला ।
तानि अज्ज पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ 15
८५. महावाता न वायन्ति, न सन्दन्ति सवन्तियो ।
तानि अज्ज पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
८६. थलजा दकजा पुप्फा, सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
तेपज्ज पुप्फिता सब्बे, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥ 20
८७. लता वा यदि वा रुक्खा, फलभारा होन्ति तावदे ।
तेपज्ज फलिता सब्बे, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
८८. आकासद्दा च भूमद्दा, रतना जोतन्ति तावदे ।
तेपज्ज रतना जोतन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१. अभिञ्जा—सी०, रो० ।

८९. मानुस्सका^१ च दिब्बा च, तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
तेपज्जुभो अभिरवन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- R. 97 ९०. विचित्तपुप्फा गगना, अभिवस्सन्ति तावदे ।
ते पि अज्ज पवस्सन्ति^२, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- B. 122 5 ९१. महासमुद्धो आभुजति, दससहस्सी पकम्पति ।
तेपज्जुभो अभिरवन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
९२. निरये^३ पि^३ दससहस्से, अग्गी दिब्बन्ति तावदे ।
तेपज्ज निब्बुता अग्गी, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- 10 ९३. विमलो होति सूरियो, सब्बा दिस्सन्ति तारका ।
ते पि अज्ज पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- ९४ अनोवट्ठेन उदकं^४, महिया उब्भिज्जि तावदे ।
तम्पज्जुब्भिज्जते महिया, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
९५. तारागणा विरोचन्ति, नक्खत्ता गगनमण्डले ।
विसाखा चन्दिमायुत्ता, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- 15 ९६. बिलासया दरीसया, निक्खमन्ति सकासया ।
तेपज्ज आसया छुद्धा, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- ९७ न होन्ति^५ अरती सत्तानं, सन्तुट्ठा होन्ति तावदे ।
तेपज्ज सब्बे सन्तुट्ठा, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
९८. रोगा तदुपसम्मन्ति, जिघच्छा च विनस्ससि ।
तानि अज्ज पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
- 20 ९९. रोगा तदा तनु होति, दोसो मोहो विनस्ससि ।
तेपज्ज विगता सब्बे, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१. मानुसका—सी०, रो० ।

२. पदिस्सन्ति—सी०, रो० ।

३-३. निरयेसु—सी०, रो० ।

४. उदकेन—सी०, रो० ।

५. होति—सी०, रो० ।

१००. भयं तदा न भवति, अज्जपेतं पदिस्सति ।

तेन लिङ्गेन जानाम, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०१. रजोनुद्धंसति उद्धं, अज्जपेतं पदिस्ससि ।

तेन लिङ्गेन जानाम, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०२. अनिट्ठगन्धो पक्कमति, दिब्बगन्धो पवायति ।

सोपज्ज वायती गन्धो, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०३. सब्बे देवा पदिस्सन्ति, ठपयित्वा अरूपिनो ।

तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०४. यावता निरया नाम, सब्बे दिस्सन्ति तावदे ।

तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०५. कुट्टा^१ कवाटा सेला च, न होन्तावरणा तदा ।

आकासभूता तेपज्ज, धुवं बुद्धो भविस्ससि ॥

१०६. चुती च उपपत्ती^२ च, खणे तस्मिं न विज्जति ।

तानिपज्ज^३ पदिस्सन्ति, धुवं बुद्धो भविस्ससि ।

१०७. दळ्ळहं पग्गण्ह वीरियं, मा निवत्त अभिक्कम ।

मयम्पेतं विजानाम^४, धुवं बुद्धो भविस्ससी^५ ति ॥

तत्थ इदं सुत्वान वचनं ति इदं दीपङ्करस्स भगवतो बोधिसत्तस्स
व्याकरणवचनं सुत्वा । असमस्सा ति समस्स सदिसस्स अभावतो
असमस्स । यथाह—

“न मे आचरियो अत्थि, सदिसो मे न विज्जति ।

सदेवकस्मिं लोकस्मिं, नत्थि मे पटिपुग्गलो” ति ॥

महेसिनो ति महन्ते सीलसमाधिपज्जाक्खन्धे एसि गवेसी ति
महेसि, तस्स महेसिनो । नरमरू ति नरा च अमरा च, उक्कट्टनिद्देसो

१. कुट्टा—सी०, रो० ।

२. उपपज्जी—रो० ।

३. तानि अज्ज—सी०, रो० ।

४. पजानाम—सी०, रो० ।

पनायं सब्बे पि दससहस्सिलोकधातुया नागसुपण्णयक्खादयो^१ पि आमोदिताव । बुद्धबीजं किर अयं ति अयं किर बुद्धङ्कुरो उप्पन्नो ति आमोदिता ति अत्थो ।

उक्कुट्टिसद्दा ति उन्नादसद्दा वत्तन्ति । अप्फोटेन्ती ति हत्थेहि
 5 बाहा अभिहनन्ति । दससहस्सी ति दससहस्सिलोकधातुयो । सदेवका ति सह देवेहि सदेवका दससहस्सी नमस्सन्ती ति अत्थो । यदिमस्सा ति यदि इमस्स, अयमेव वा पाठो । विरज्जिभस्सामा ति यदि न सम्पापुणिस्साम । अनागतम्हि अद्धाने ति अनागते काले । हेस्सामा ति भविस्साम । सम्मुख्वा ति सम्मुखीभूता । इमं ति इमस्स,
 10 सामिअत्थे उपयोगवचनं ।

B. 124

R. 99 15

नदिं तरन्ता ति नदीतरणका, “नदितरन्ता” ति पि पाठो । पटितित्थं ति पटिमुखतित्थं । विरज्जिभया ति विरज्जिभत्वा । यदि मुञ्चामा ति यदि इमं भगवन्तं मुञ्चित्वा अकतकिच्चा गमिस्सामा^२ ति अत्थो । मम कम्मं पक्खित्त्वा ति मम भावितमत्थं व्याकरित्वा । दक्खिणं पादमुद्धरी ति दक्खिणं पादं उक्खिपि, “कतपदक्खिणो” ति पि पाठो ।

जिनपुत्ता ति दीपङ्करस्स सत्थुनो सावका । देवा मनुस्सा असुरा च, अभिवादेत्वान पक्कमुं ति देवादयो सब्बे पि इमे मं तिक्खत्तुं पदक्खिणं कत्वा पुप्फादीहि पूजेत्वा सुप्पतिट्ठितपञ्चङ्गा वन्दित्वा
 20 निवत्तित्वा पुनप्पुनं ओलोकेत्वा मधुरत्थव्यञ्जाहि नानप्पकाराहि थुतीहि वण्णेन्ता पक्कमिसु । “नरा नागा च गन्धब्बा, अभिवादेत्वान पक्कमुं” ति पि पाठो ।

दस्सनं मे अतिक्कन्ते ति मम दस्सनविसयं भगवति अतिक्कन्ते । “जहिते दस्सनूपचारे” ति पि पाठो । ससंघे ति सद्धि संघेन ससंघो^३,
 25 तस्मिं^३ ससंघे । सयना बुट्ठहित्त्वाना ति निपन्नट्टानतो कललतो उट्ठित्वा । पल्लङ्कं आभुजि^४ ति कतपल्लङ्को हुत्वा पुप्फरासिम्हि

१. नागयक्खादयो—सी०, रो० ।

२. भविस्सामा—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० वत्ति ।

४. आभुजित्वा—सी०, रो० ।

निसीदिं ति अत्थो । “हृदो हृद्वेन चित्तेन, आसना वुट्ठहि तदा” ति पि पाठो, सो उत्तानत्थोव ।

पीतिया च अभिस्सन्नो ति पीतिपरिप्फुटो । वसीभूतो ति वसीभावप्पत्तो । भूताने ति रूपावचरारूपावचरभूतानेसु । सहस्सियम्ही ति दससहस्सियं । लोकम्ही ति लोकधातुया । मे समा^१ ति मया 5 सदिसा^२ । अविसेसेन “मे समा^३ नत्थी” ति वत्वा इदानि तमेव नियमेन्तो “असमो इद्धिधम्मेसू” ति आह । तत्थ इद्धिधम्मेसू ति पञ्चसु इद्धिधम्मेसू^४ ति अत्थो । अर्लाभि ति पटिलभिं । ईदिसं सुखं ति ईदिसं सोमनस्सं ।

अथ सुमेधतापसो दसबलस्स व्याकरणं सुत्वा बुद्धभावं 10 करतलगतकालमिव^५ मञ्जमानो पमुदितहृदयो दससु लोकधातुसहस्सेसु सुद्धावासमहाब्रह्मणो अतीतबुद्धदस्साविनो नियतबोधिसत्तानं व्याकरणे उप्पज्जमानपाटिहारियदस्सनेन तथागतवचनस्स अवितथतं पकासेन्तो मं परितोसयन्ता इमा गाथायो आहंसू ति दस्सेन्तो भगवा^६ “पल्लङ्काभुजने मय्हं” ति आदिमाह । 15

तत्थ पल्लङ्काभुजने मय्हं ति मम पल्लङ्काभुजने । अयमेव वा B. 125 पाठो । दससहस्साधिवासिनो ति दससहस्सिवासिनो महाब्रह्मणो । या पुब्बे ति यानि पुब्बे, विभत्तिलोपं कत्वा वुत्तं ति वेदितब्बं । पल्लङ्कवरमाभुजे ति वरपल्लङ्काभुजने^७ । निमित्तानि पदिस्सन्ती ति निमित्तानि पदिस्सिसू ति अत्थो । अतीतवचने वत्तब्बे वत्तमानवचनं 20 वुत्तं । किञ्चा पि वुत्तं, अतीतवसेन अत्थो गहेतब्बो । तानि अज्ज पदिस्सरे ति पुब्बे पि नियतबोधिसत्तानं पल्लङ्काभुजने यानि निमि- R. 100 त्तानि उप्पज्जिसु, तानि निमित्तानि अज्ज पदिस्सरे । तस्मा त्वं धुवमेव

१. समो—सी०, रो० ।

२. सदिसो—सी०, रो० ।

३. समो—सी०, रो० ।

४. इद्धिसु—सी०, रो० ।

५. करतलगतमिव—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. पल्लङ्काभुजने—सी० रो० ।

बुद्धो भविस्ससी ति अत्थो । न पन तानियेव निमित्तानि उप्पज्जिसु,
तंसदिसत्ता “तानि अज्ज पदिस्सरे” ति वुत्तं ति वेदितब्बं ।

सीतं ति सीतत्तं । व्यपगतं ति गतं विगतं । तानी ति
सीतविगमनउण्हपसमनानी ति अत्थो । निस्सद्दा ति असद्दा
5 अनिग्घोसो । निराकुला ति अनाकुला, अयमेव वा पाठो । न सन्दन्ती
ति न वहन्ति नप्पवत्तन्ति । सवन्तियो ति नदियो । तानी ति
अवायनअसन्दनानि^१ । थलजा ति पथवितलपब्बतरुक्खेसु जातानि ।
दकजा ति ओदकानि पुष्फानि । पुष्फन्ती ति पुब्बे बोधिसत्तानं
पुष्फिसु, अतीतत्थे वत्तमानवचनं हेट्ठा वुत्तनयेनेव वेदितब्बं । तेपज्ज
10 पुष्फितानी ति तानि पुष्फानि अज्ज पुष्फितानी ति अत्थो ।

फलभारा ति फलधरा । तेपज्जा ति तेपि अज्ज, पुल्लिङ्गवसेन
“तेपी” ति वुत्तं, “लता वा^२ रुक्खा वा^३” ति वुत्तत्ता । फलिता ति
सज्जातफला । आकासट्ठा च भूमट्ठा चा ति आकासगता च भूमिगता
च रतनानी ति मुत्तादीनि रतनानि । जोतन्ती ति ओभासन्ति ।
15 मानुस्सका ति मनुस्सानं सन्तका मानुस्सका । दिब्बा ति देवानं
सन्तका दिब्बा । तुरिया ति आतत्तं विततं आततविततं सुसिरं घनं
ति पञ्च तुरियानि । तत्थ आततं नाम चम्मपरियोनद्धेसु भेरिआदीसु
एकतलतुरियं । विततं नाम उभयतलं । आततविततं नाम सब्बतो
परियोनद्धं महतिवल्लकिआदिकं । सुसिरं नाम वंसादिकं । घनं नाम
20 सम्मताळादिकं । वज्जन्ती ति हेट्ठा वुत्तनयेन वज्जिसु, अतीतत्थे
वत्तमानवचनं वेदितब्बं । एस नयो उपरि ईदिसेसु वचनेसु पि ।
अभिरवन्ती ति तत्र तत्र^४ कुसलेहि सुमुञ्चिता^५ सुप्पताळिता सुवादिता^६
विय अभिरवन्ति, अभिनदन्ती ति अत्थो ।

B. 126

विचित्तपुष्फा ति विचित्रानि नानागन्धवण्णानि पुष्फानि ।
25 अभिवस्सन्ती ति अभिवस्सिसु, निपत्तिसु ति अत्थो । तेपी ति तानि

१. अवासन०—सी०, रो० ।

२. च—सी०, रो० ।

३. च—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. मुञ्चिता—सी०, रो० ।

६. सवादिता—रो० ।

पि विचित्रपुष्पानि अभिवस्सन्तानि पदिस्सन्ति, देवब्रह्मगणेहि ओकिरियमानानी ति अधिप्पायो । आभुजती ति ओसकति । तेपज्जुभो ति ते पि अज्ज उभो महासमुद्दससहस्सियो । अभिरवन्ती ति अभिनदन्ति । निरये^१ ति^१ निरयेसु । दससहस्सा ति अनेकदस-सहस्सा । निब्बन्ती ति सम्मन्ति, सन्ति उपेन्ती ति अत्थो । तारका^२ ति नक्खत्तानि । तेपि अज्ज पदिस्सन्ती ति तेपि^३ सूरियस्स विमल-भावा तारका अज्ज दिवा दिस्सन्ति ।

R. 101

अनोवट्ठेना ति अनोवट्ठे^३, भुम्मत्थे करणवचनं^४ । अथ वा अनोवट्ठे ति अनभिवट्ठे पि । ना ति निपातमत्तं “सुत्वा न दूतवचनं” ति आदीसु विय । तम्पज्जुब्भिज्जते ति तं पि उदकं अज्ज^५ 10 उब्भिज्जति^५, उब्भिज्जित्वा उट्ठहती ति अत्थो । महिया ति पथविया, निस्सक्कवचनं । तारागणा ति गहनक्खत्तादयो सब्बे तारागणा । नक्खत्ता ति नक्खत्ततारका च । गगनमण्डले ति सकलगगनमण्डलं विरोचन्ती ति अत्थो । बिलासया ति बिलासया अहिनकुलकुम्भील-गोधादयो । दरसीया ति भरासया । अयमेव वा पाठो । निक्खमन्ती 15 ति निक्खमिंसु । सकासया ति अत्तनो अत्तनो^६ आसयतो । “तदासया” ति पि पाठो । तस्स तदा तस्मिं काले, आसयतो, बिलतो ति अत्थो । छुद्धा ति सुछुद्धा सुवुद्धारिता, निक्खन्ता^७ ति अत्थो ।

अरती ति उक्कण्ठा । सन्तुट्ठा ति परमेन सन्तुट्ठेन सन्तुट्ठा । विनस्सती ति विगच्छति । रागो ति कामरागो । तदा तनु होती ति 20 ओरमत्तको होति, इमिना परियुट्ठानाभावं दीपेति । विहता ति विनट्ठा । तदा ति पुब्बे, बोधिसत्तानं पल्लङ्काभुजने ति अत्थो । न भवती ति न होति । अज्जपेतं ति अज्ज तव पल्लङ्काभुजने पि एतं

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. अनोवट्ठे हि—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. ०दट्ठब्बं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

भयं न होतेवा ति अत्थो । तेन लिङ्गेन जानामा ति तेन कारणेन सब्बेव मयं जानाम, यं त्वं बुद्धो भविस्ससी ति अत्थो ।

अनुद्धंसती ति न^१ उग्गच्छति^२ । अनिदुग्गन्धो ति दुग्गन्धो । पक्कमती ति पक्कमि^३ विगच्छि^४ । पवायती ति पवायि । सोपज्जा ति सो पि दिब्बगन्धो अज्ज । पदिस्सन्ती ति पदिस्सिसु । तेपज्जा ति ते पि सब्बे देवा अज्ज । यावता ति परिच्छेदनत्थे^५ निपातो, यत्तका^६ ति अत्थो । कुट्टा^७ ति पाकारा । न होन्तावरणा ति आवरणकरा न अहेसुं । तदा ति पुब्बे । आकासभूता ति ते कुट्टकवाटपब्बता आवरणं तिरोकरणं कातुं असक्कोन्ता, अजटाकासभूता ति अत्थो । चुती ति मरणं । उपपत्ती ति पटिसन्धिग्गहणं^८ । खणे ति पुब्बे बोधिसत्तानं पल्लङ्काभुजनक्खणे । न विज्जती ति नाहोसि । तानिपज्जा ति तानिपि अज्ज चवनभवनानी^९ ति अत्थो । मा निवत्ती ति मा पटिकमि । अभिक्कमा ति परक्कम । सेसमेत्थ उत्तानमेवा ति ।

ततो सुमेघपण्डितो दीपङ्करस्स दसवलस्स च^{१०} दससहस्सचक्कवाळ-
 15 देवतानं च वचनं सुत्वा भिय्योसो मत्ताय सज्जातुस्साहो हुत्वा चिन्तेसि
 “बुद्धा नाम अमोघवचना, नत्थि बुद्धानं कथाय अञ्जथत्तं । यथा हि
 आकासे खित्तस्स लेहुस्स पतनं ध्रुवं, जातस्स मरणं, अरुणे^{११} उग्गते
 सूरियस्स अब्भुग्गमनं^{१२}, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदनं,
 गरुगम्भाय इत्थिया भारमोरोपनं ध्रुवं अवस्सम्भावी, एवमेव बुद्धानं
 20 वचनं नाम ध्रुवं अमोघं, अद्धा अहं बुद्धो भविस्सामी ति । तेन वुत्तं—

१०८. “बुद्धस्स वचनं सुत्वा, दससहस्सीनचूभयं ।

तुट्ठहट्ठो पमुदितो, एवं चिन्तेसहं तदा ॥

१-१. अनुद्धं गच्छति न भवति न
 होति—सी०, रो० ।

४. यावतका—सी०, रो० ।

६. पटिसन्धिजाती—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

१०. उद्धानं—सी०, रो० ।

२-२. विगच्छति—सी०, रो० ।

३. परिच्छेदत्थे—सी०, रो० ।

५. कुट्टा—सी०, रो०; एवमेव ।

७. चवनउप्पज्जनानि—सी०, रो० ।

९. ० पन—सी०, रो० ।

१०९. अद्वेजभवचना बुद्धा, अमोघवचना जिना ।

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं ॥

११०. यथा खित्तं नभे लेडु, धुवं पतति भूमियं ।

तथेव बुद्धसेट्ठानं, वचनं धुवसस्सतं ।

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं ॥

5

१११. यथापि सब्बसत्तानं, मरणं धुवसस्सतं ।

तथेव बुद्धसेट्ठानं, वचनं धुवसस्सतं ।

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं ॥

११२. यथा रत्तिक्खये पत्ते, सूरियुग्गमनं धुवं ।

R. 103

तथेव बुद्धसेट्ठानं, वचनं धुवसस्सतं ।

10

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं ॥

११३. यथा निक्खन्तसयनस्स, सीहस्स तदनं धुवं ।

तथेव बुद्धसेट्ठानं, वचनं धुवसस्सतं ।

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं ॥

११४. यथा आपन्नसत्तानं, भारमोरोपनं धुवं ।

15

तथेव बुद्धसेट्ठानं, वचनं धुवसस्सतं ।

वितथं नत्थि बुद्धानं, धुवं बुद्धो भवामहं" ति ॥

तत्थ बुद्धस्स वचनं सुत्वा, दससहस्सीन चूभयं ति दीपङ्कर-
सम्मासम्बुद्धस्स च दससहस्सचक्कवाळदेवतानं च वचनं सुत्वा । उभयं
ति उभयेसं, सामिअत्थे पच्चत्तवचनं, उभयवचनं वा । एवं चिन्तेसहं 20
ति एवं चिन्तेसिं अहं ।

अद्वेजभवचना ति द्वेधा अप्पवत्तवचना, एकंसवचना ति अत्थो ।
“अच्छिद्दवचना” ति पि पाठो, तस्स निद्दोसवचना ति अत्थो ।
अमोघवचना ति अवितथवचना । वितथं ति वितथवचनं नत्थी ति

अत्थो । धुवं बुद्धो भवामहं ति अहं^१ एकंसेनेव बुद्धो भविस्सामी ति नियत्तवसेन अवस्सम्भाविवसेन च^२ वत्तमानवचनं कतं ति वेदितब्बं ।

सूरियुग्गमनं ति सूरियस्स उदयनं, अयमेव वा पाठो । धुवसस्सतं ति एकं सभावी चेव सस्सतं च । निक्खन्तसयनस्सा ति सयनतो
5 निक्खन्तस्स । आपन्नसत्तानं ति गरुगब्भानं, गब्भिनीनं ति अत्थो । भारमारोपनं ति भारओरोपनं, गब्भस्स ओरोपनं ति अत्थो । म-कारो पदसन्धिकरो । सेसमेत्था पि उत्तानमेवा ति ।

“स्वाहं अद्धा बुद्धो भविस्सामी” ति एवं कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्मे उपधारेतुं “कहं नु खो बुद्धकारका धम्मा” ति^३ उद्धं अधो
10 दिसासु विदिसासु ति अनुक्रमेण सकलं धम्मधातुं विचिनन्तो पुब्बे^४ पोराणकेहि बोधिसत्तेहि आसेवितनिसेवितं पठमं दानपारमिं दिस्वा एवं अत्तानं ओवदि “सुमेधपण्डित त्वं इतो पट्टाय पठमं दानपारमिं पूरेय्यासि । यथा हि निकुज्जितो उदककुम्भो निस्सेसं कत्वा उदकं
R. 104 वमतियेव न पच्चाहरति, एवमेव धनं वा यसं वा पुत्तदारं वा अङ्ग-
15 पच्चङ्गं वा अनोलोकेत्वा सब्बत्थ^५ याचकानं सब्बं इच्छतिच्छित्तं निस्सेसं कत्वा ददमानो बोधिमूले निसीदित्वा बुद्धो भविस्सामी” ति पठमं दानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

B. 129 ११५. “हन्द बुद्धकरे धम्मे, विचिनामि इतो चित्तो ।
उद्धं अधो दस दिसा, यावता धम्मधातुया ॥
20 ११६. विचिनन्तो तदा दक्खि, पठमं दानपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि, अनुचिण्णं महापथं ॥
११७. इमं त्वं पठमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।
दानपारमितं गच्छ, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. कि—सी०, रो० ।

४-४. पुब्बबोधिसत्तेहि—सी०, रो० ।

५. सब्बसम्पत्ति—सी० रो० ।

११८. यथापि कुम्भो सम्पुण्णो, यस्स कस्सचि अधो कतो ।

वमतेवुदकं^१ निस्सेसं, न तत्थ परिरक्खति ॥

११९. तथेव याचके दिस्वा, हीनमुक्कट्टमज्झिमे ।

ददाहि दानं निस्सेसं, कुम्भो विय अधो कतो' ति ॥

तत्थ हन्दा ति ववस्सग्गत्ये निपातो । बुद्धकरे धम्मे ति 5
बुद्धत्तकरे धम्मे । बुद्धत्तकरा नाम धम्मा दानपारमितादयो दस
धम्मा । विचिनामी ति विचिनिस्सामि, वीमंसिस्सामि^२ उपपरिक्खि-
स्सामी ति अत्थो । इतो चितो ति इतो इतो, अयमेव वा पाठो ।
तत्थ तत्थ विचिनामी ति अत्थो । उद्धं ति देवलोके । अधो ति
मनुस्सलोके । दस दिसा ति दससु दिसासु, कत्थ नु खो ते बुद्धकारक- 10
धम्मा उद्धं अधो तिरियं दिसासु विदिसासू ति अधिप्पायो । यावता
धम्मधानुया ति एत्थ यावता ति परिच्छेदवचनं । धम्मधानुया ति
सभावधम्मस्स, पवत्तनी ति वचनसेसो दट्ठब्बो । किं वुत्तं होति ?
यावतिका सभावधम्मानं कामरूपारूपधम्मानं पवत्ति, तावतिकं
विचिनिस्सामी ति वुत्तं^३ होति^३ । 15

विचिनन्तो ति वीमंसन्तो उपपरिक्खन्तो । पुब्बकेही ति पोरानेहि
बोधिसत्तेहि । अनुचिण्णं ति अज्झाचिण्णं^४ आसेवितं । समादिया
ति समादियनं करोहि, अज्ज पट्ठाय अयं पठमं^५ दानपारमी पूरेतब्बा
मया ति एवं^६ समादिया ति^६ अत्थो । दानपारमितं गच्छा ति
दानपारमिं गच्छ, पूरया ति अत्थो । यदि बोधिं पत्तुमिच्छसी ति 20 R.105
बोधिमूलमुपगन्त्वा अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं पत्तुं इच्छसि चे^७ । यस्स
कस्सची ति उदकस्स वा खीरस्स वा यस्स कस्सचि सम्पुण्णो ।
सम्पुण्णसद्दयोगे सति सामिवचनं इच्छन्ति सद्दविदू । करणत्थे वा B. 130

१. वमतेउदकं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३-३. अत्थो—सी०, रो० ।

४. आचिण्णं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६=६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सचे—सी०, रो० ।

सामिवचनं, येन केनची ति अत्थो । अधो कतो ति हेट्टामुखीकतो ।
 न तत्थ परिरक्खती ति तस्मिं वमने^१ न परिरक्खति, निस्सेसं उदकं
 वमतेवा ति अत्थो । हीनमुक्कट्टमज्झिमे ति हीनमज्झिमपणीते ।
 म-कारो पदसन्धिकरो । कुम्भो विय अधो कतो ति हेट्टामुखीकतो
 5 विय कुम्भो^२ । याचके उपगते दिस्वा “त्वं सुमेध अत्तनो अनवसेसेत्वा
 सब्बधनपरिच्चागेन दानपारमिं, अङ्गपरिच्चागेन उपपारमिं, जीवित-
 परिच्चागेन परमत्थपारमिं च पूरेही” ति एवं अत्तनाव अत्तानं
 ओवदि ।

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकेहि धम्महेहि भवितब्बं” ति उत्तरिं
 10 पि उपधारयतो दुतियं सीलपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
 त्वं इतो पट्ठाय सीलपारमिं पूरेय्यासि । यथा चमरी मिगो नाम
 जीवितं पि अनोलोकेत्वा अत्तनो वालमेव रक्खति, एवं त्वं पि इतो
 पट्ठाय जीवितं पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी”
 ति दुतियं सीलपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

15 १२०. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

१२१. विचिनन्तो तदा दक्खि, दुतियं सीलपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१२२. इमं त्वं दुतियं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।

20 सीलपारमितं गच्छ, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥

१२३. यथापि चमरी वालं, किस्मिञ्चि पटिलगितं ।

उपेति मरणं तत्थ, न विकोपेति वालधिं ॥

१२४. तथेव त्वं चतूसु भूमीसु, सीलानि परिपूरय ।

परिरक्ख सब्बदा सीलं, चमरी विय वालधिं” ति ॥

तत्थ न हेतै ति न हि एतेयेव । बोधिपाचना ति मग्गपरिपाचना
सब्बञ्जुतञ्जाणपरिपाचना वा । दुतियं सीलपारमिं ति सीलं नाम
सब्बेसं कुसलधम्मानं पटिट्ठा, सीले पटिट्ठितो कुसलधम्मेहि न परि-
हायति, सब्बे पि^१ लोकियलोकुत्तरगुणे पटिलभति । तस्मा सीलपारमी
पूरेतब्बा ति दुतियं सीलपारमिं अदक्खि ति अत्थो ।

R. 106

B. 131

5

आसेवितनिसेवितं ति भावितं चेव बहुलीकतं च । चमरी ति
चमरी मिगो । किस्मिञ्ची ति यत्थ कत्थाचि रुक्खलताकण्टकादीसु
अञ्जतरस्मिं । पटिलगितं ति पटिविलगितं^२ । तत्था ति यत्थ
विलगितं, तत्थेव ठत्वा मरणं उपगच्छति । न विकोपेती ति न
छिन्दति । वालाधिं ति वालं छिन्दित्वा न गच्छति, तत्थेव मरणं
उपेती ति अत्थो ।

चतूसु भूमीसु सीलानी ति चतूसु ठानेसु विभत्तसीलानि,
पातिमोक्खसंवरइन्द्रियसंवरआजीवपारिसुद्विपच्चयसन्निस्सितवसेना ति
अत्थो । भूमिवसेन पन द्वीसुयेव भूमीसु परियापन्नं तं पि चतुसीलमेवा^३
ति । परिपूरया ति खण्डछिद्दसबलादिअभावेन परिपूरय । सब्बदा
ति सब्बकालं । चमरी विया ति चमरी^४ मिगो विय^५ । सेसमेत्था पि
उत्तानत्थमेवा^६ ति ।

15

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकेहि धम्मेहि भवितब्बं” ति उत्तरिं
पि उपधारयतो ततियं नेक्खम्मपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेध-
पण्डित त्वं इतो पट्टाय नेक्खम्मपारमिं पि पूरेय्यासि । यथा पि^७
सुचिरं बन्धनागारे वसमानो पुरिसो न तत्थ सिनेहं करोति, अथ खो
उक्कण्ठितो अवसितुकामो होति, एवमेव त्वं^८ पि सब्बभवे बन्धनागार-
सदिसे कत्वा पस्स, सब्बभवेहि उक्कण्ठितो मुच्चितुकामो हुत्वा नेक्खम्मा-
भिमुखोव होति^९, एवं बुद्धो भविस्ससी” ति ततियं नेक्खम्मपारमिं
दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

25

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. च कुसलमेवा—सी०, रो० ।

५. उत्तानमेव—सी०, रो० ।

७. तुवं—सी०, रो० ।

२. पटिविलगं—सी०, रो० ।

४-४. चमरी इव—सी०, रो० ।

६. पन—सी०, रो० ।

९. होहि—सी०, रो० ।

१२५. “न हेते एतकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

१२६. विचिनन्तो तदा दक्खि, ततियं नेक्खम्मपारमि ।

पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१२७. इमं त्वं ततियं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।

नेक्खम्मपारमितं गच्छ, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥

१२८. यथा अन्दुघरे पुरिसो, चिरहुट्ठो दुखट्ठितो ।

न तत्थ रागं जनेति, मुत्तियेव गवेसति ॥

१२९. तथेव त्वं सब्बभवे, पस्स अन्दुघरे विय ।

नेक्खम्माभिमुखो होति^१, भवतो परिमुत्तिया” ति ॥

10

तत्थ अन्दुघरे ति बन्धनागारे । चिरवुट्ठो ति चिरकालं वुट्ठो ।
दुखट्ठितो ति दुक्खपीळितो । न^२ तत्थ रागं जनेती^२ ति तत्थ अन्दुघरे
रागं सिनेहं न जनेति न उप्पादेति । “इमं अन्दुघरं मुञ्चित्वा नाहं
अञ्जत्थ गमिस्सामी” ति एवं तत्थ रागं न जनेति, किन्तु^३ मुत्तियेव
15 मोक्खमेव^४ गवेसती^४ ति अधिप्पायो । नेक्खम्माभिमुखो ति
निक्खमनाभिमुखो होति । भवतो ति सब्बभवेहि । परिमुत्तिया ति
परिमोचनत्थाय । नेक्खम्माभिमुखो हुत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी^५”
ति पि पाठो । सेसमेत्थ उत्तानत्थमेवा ति ।

अथस्स “न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बं” ति उत्तरि
20 पि उपधारयतो चतुत्थं पञ्चापारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
त्वं इतो पट्ठाय पञ्चापारमिं पि पूरेय्यासि । हीनमज्झिभमुक्कट्ठेसु कञ्चि
अवज्जेत्वा सब्बे पि पण्डिते उपसङ्गमित्वा पञ्हं पुच्छेय्यासि । यथा
पि पिण्डचारिको भिक्खु हीनादिभेदेसु कुलेसु किञ्चि कुलं अविवज्जेत्वा

१. होहि—सी०, रो० ।

२. किं करोति—सी०, रो० ।

३. पापुणिस्सती—सी०, रो० ।

२-२. तत्था—सी०, रो० ।

४-४. गवेसती ति मुत्तियेव मोक्खमेव

गवेसती—सी०, रो० ।

पटिपाटिया पिण्डाय चरन्तो खिप्पं यापनमत्तं लभति, एवमेव^१ त्वं पि
सब्बे पण्डिते उपसङ्कमित्वा पुच्छन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति चतुत्थं
पञ्चापारमिं दळ्हं कत्वा अधिद्वासि । तेन वुत्तं—

१३०. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

5

१३१. विचिनन्तो तदा दक्खि, चतुत्थं पञ्चापारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१३२. इमं त्वं चतुत्थं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।
पञ्चापारमितं गच्छ, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥

१३३. यथा हि भिक्खु भिक्खन्तो, हीनमुक्कट्टमज्झिमे ।
कुलानि न विवज्जेन्तो, एवं लभति यापनं ॥

10

१३४. तथेव त्वं सब्बकालं, परिपुच्छं^२ बुधं जनं ।
पञ्चाय पारमिं गन्त्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी” ति ॥

R. 108

तत्थ भिक्खन्तो ति पिण्डाय चरन्तो । हीनमुक्कट्टमज्झिमे ति
हीनमुक्कट्टमज्झिमानि कुलानी ति अत्थो । लिङ्गविपरियासो कतो ।
न विवज्जेन्तो ति न परिहरन्तो, घरपटिपाटिं मुञ्चित्वा चरन्तो
विवज्जेति नाम, एवमकत्वा ति अत्थो । यापनं ति यापनमत्तं
पाणधारणं आहारं लभती ति अत्थो । परिपुच्छं ति “किं भन्ते कुसलं,
किं अकुसलं; किं सावज्जं, किं अनवज्जं” ति आदिना नयेन तत्थ
तत्थ अभिञ्जाते पण्डिते जने उपसङ्कमित्वा परिपुच्छन्तो ति अत्थो ।
बुधं जनं ति पण्डितं जनं । “बुधे जने” ति पि पाठो । पञ्चाय पारमिं
ति पञ्चाय पारं । “पञ्चापारमितं गन्त्वा” ति पि पाठो । सेसमेत्था
पि उत्तानमेवा ति ।

B. 133

15

20

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बं” ति उत्तरि पि
उपधारयतो पञ्चमं वीरियपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित त्वं

25

इतो पट्टाय वीरियपारमिं पि पूरेय्यासि । यथा पि सीहो मिगराजा
सब्बइरियापथेसु दळ्हवीरियो होति, एवं त्वं पि सब्बभवेसु सब्ब-
इरियापथेसु दळ्हवीरियो अनोलीनवीरियो समानो बुद्धो भविस्ससी”
ति पञ्चमं वीरियपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

- 5 १३५. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥
१३६. विचिनन्तो तदा दक्खि, पञ्चमं वीरियपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥
१३७. इमं त्वं पञ्चमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।
10 वीरियपारमितं गच्छ, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
१३८. यथा पि सीहो मिगराजा, निसब्बट्टानचङ्कमे ।
अलीनवीरियो होति, पग्गहितमनो सदा ॥
१३९. तथेव त्वं सब्बभवे, पग्गण्ह वीरियं दळ्हं ।
वीरियपारमितं गत्वा, सम्बोधिं पाप्पुणिस्ससी” ति ॥

R.109 15 तत्थ अलीनवीरियो ति अनोलीनवीरियो । सब्बभवे ति जात-
जातभवे, सब्बेसु भवेसू ति अत्थो । आरद्धवीरियो हुत्वा, सम्बोधिं
पाप्पुणिस्ससी ति पि पाठो । सेसमेत्था पि उत्तानमेवा पि ।

B. 134 अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बं” ति उत्तरिं
पि उपधारयतो छट्ठमं खन्तिपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
20 त्वं इतो पट्टाय खन्तिपारमिं परिपूरेय्यासि, सम्मानने पि अवमानने
पि खमोव भवेय्यासि । यथा हि पथवियं नाम सुचिं पि पक्खिपन्ति
असुचिं पि, न च तेन पथवी सिनेहं वा पटिघं वा करोति, खमति
सहति अधिवासेतियेव, एवमेव त्वं पि सब्बेसं सम्माननावमाननेसु
खमो समानो बुद्धो भविस्ससी” ति छट्ठमं खन्तिपारमिं दळ्हं कत्वा
25 अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

१४०. न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥
१४१. विचिनन्तो तदा दक्खि, छट्ठमं खन्तिपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥
१४२. इमं त्वं छट्ठमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय । 5
तत्थ अट्ठेज्जमानसो^१, सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥
१४३. यथापि पथवी नाम, सुचिं पि असुचिं पि च ।
सब्बं सहति निक्खेपं, न करोति पटिघं तथा ॥
१४४. तथेव त्वं पि सब्बेसं, सम्मानावमानक्खमो ।
खन्तिपारमितं गत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी" ति ॥ 10

तत्थ तत्था^२ ति तस्सं खन्तिपारमियं^३ । अट्ठेज्जमानसो ति
एकंसमानसो । सुचिं पी ति चन्दनकुङ्कुमगन्धमालादिसुचिं पि । असुचिं
पी ति अहिकुक्कुरमनुस्सकुणपगूथमुत्तखेळसिङ्घाणिकादिअसुचिं पि ।
सहती ति खमति, अधिवासेति । निक्खेपं ति निक्खित्तं । पटिघं ति
कोधं । तथा ति ताय वुत्तिया, ताय निक्खित्तताय वा । "पटिघं दयं" 15
ति पि पाठो, तस्स तेन निक्खेपेन पटिघानुरोधं न करोती ति अत्थो ।
सम्मानावमानक्खमो ति सब्बेसं सम्माननावमाननसहो त्वं पि भवा R. 110
ति अत्थो । "तथेव त्वं पि सब्बभवे, सम्माननविमानक्खमो" ति पि
पठन्ति । "खन्तिया पारमिं गत्वा" ति पि पाठो, तस्सा खन्तिया
पारमिपूरणवसेन गत्वा ति अत्थो । सेसमेत्था^४ पि उत्तानमेवा ति । 20
इतो परं एत्तकं पि अवत्वा यत्थ यत्थ विसेसो अत्थि^५, तं तमेवा
वत्वा पाठन्तरं दस्सेत्वा गमिस्सामा ति ।

अथस्स "न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बं" ति उत्तरिं पि B. 135
उपधारयतो सत्तमं सच्चपारमिं दिस्वा एतदहोसि "सुमेधपण्डित त्वं

१. अट्ठेज्जमानसो—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सेसमेत्थो—रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

इतो पट्टाय सच्चपारमिं^१ पि पूरेय्यासि, असनिया मत्थके पतमानाय
 पि धनादीनं अत्थाय छन्दादीनं वसेन सम्पजानमुसावादं नाम मा
 भासि । यथा पि ओसधीतारका नाम सब्बउत्तुसु अत्तनो गमनवीथिं
 विजहित्वा अज्जाय वीथिया न गच्छति, सकवीथियाव गच्छति,
 5 एवमेव त्वं पि सच्चं पहाय मुसावादं नाम अवदन्तोयेव बुद्धो
 भविस्ससी” ति सत्तमं सच्चपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासि । तेन
 वुत्तं—

१४५. न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अज्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 10 १४६. विचिनन्तो तदा दक्खि, सत्तमं सच्चपारमिं ।
 पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥
 १४७. इमं त्वं सत्तमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।
 तत्थ अट्टेज्भवचनो, सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥
 १४८. यथापि ओसधी नाम, तुलाभूता सदेवके ।
 15 समये उत्तुवस्से वा, न वोक्कमति वीथितो ॥
 १४९. तथेव त्वं पि सच्चेसु, मा वोक्कम हि वीथितो ।
 सच्चपारमितं गत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी” ति ॥

तत्थ तत्था ति सच्चपारमियं । अट्टेज्भवचनो ति अवितथवचनो ।
 ओसधी नामा ति ओसधीतारका, ओसधगहणे ओसधीतारकं उदितं
 20 दिस्वा ओसधं^२ गण्हन्ति^२ । तस्मा “ओसधीतारका” ति वुच्चति ।
 तुलाभूता ति पमाणभूता । सदेवके ति सदेवकस्स लोकस्स । समये ति
 वस्ससमये । उत्तुवस्से ति हेमन्तगिम्हेसु । “समये उत्तुवट्ठे” ति पि
 पाठो । तस्स समये ति गिम्हे । उत्तुवट्ठे ति हेमन्ते च वस्साने चा ति
 अत्थो । न^३ वोक्कमति^३ वीथितो ति तं तं उत्तुम्हि अत्तनो

R. 111

१. सत्तमं०—सी०, रो० ।

२-२. ओसधा गण्हन्ति—सी०, रो० ।

३-३. नेवोक्कमति—सी०, रो० ।

गमनवीथितो न वोक्कमति न विगच्छति, छ मासे पच्छिमं दिसं गच्छति,
छ मासे पुब्बं दिसं गच्छती ति । अथ वा ओसधी नामा ति
सिङ्गिवेरपिप्फलमरिचादिकं ओसधं । न वोक्कमती ति यं यं
फलदानसमत्थं ओसधं, तं तं फलदानं ओक्कम्म अत्तनो फलं अदत्वा न
निवत्तति । वीथितो ति गमनवीथितो, पित्तहरो पित्तं हरतेव, 5
वातहरो वातं हरतेव, सेम्हहरो सेम्हं हरतेवा ति अत्थो । सेसमेत्था
पि उत्तानमेवा ति ।

B. 136

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्ममेहि भवितब्बं” ति उत्तरिं
पि उपधारयतो अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
त्वं इतो पट्ठाय अधिट्ठानपारमिं पि पूरेय्यासि, यं अधिट्ठासि, तस्मिं 10
अधिट्ठाने निच्चलो भवेय्यासि, यथा पब्बतो नाम सब्बदिसासु वाते
पहरन्ते पि न कम्पति न चलति, अत्तनो ठानेयेव तिट्ठति, एवमेव त्वं
पि अत्तनो अधिट्ठाने निच्चलो होन्तोव बुद्धो भविस्ससी” ति अट्ठमं
अधिट्ठानपारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासी ति । तेन वुत्तं—

१५०. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

15

अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

१५१. विचिनन्तो तदा दक्खिं, अट्ठमं अधिट्ठानपारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१५२. इमं त्वं अट्ठमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।

तत्थ त्वं अचलो हुत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥

20

१५३. यथापि पब्बतो सेलो, अचलो सुप्पतिट्ठितो ।

न कम्पति भुसवातेहि, सकट्टानेव तिट्ठति ॥

१५४. तत्थेव त्वं पि अधिट्ठाने, सब्बदा अचलो भव ।

अधिट्ठानपारमितं^१ गत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी’ ति ॥

तत्थ सेलो ति सिलामयो । अचलो ति निच्चलो सुप्पतिट्ठितो ति
 अचलत्ताव^१ सुट्ठु पतिट्ठितो । “यथा पि पब्बतो अचलो, निखातो
 सुप्पतिट्ठितो” ति पि पाठो । भुसवातेही ति बलववातेहि । सकट्टाने
 वा^२ ति अत्तनो ठानेयेव, यथाठितट्टानेयेवा ति अत्थो । सेसमेत्था पि
 5 उत्तानमेवा ति ।

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितव्वं” ति उत्तरिं
 R. 112 पि उपधारयतो नवमं मेत्तापारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
 त्वं इतो पट्टाय मेत्तापारमिं पूरेय्यासि, हितेसु पि अहितेसु पि
 B. 137 एकचित्तोव भवेय्यासि । यथा पि उदकं नाम पापजनस्स पि कल्याण-
 10 जनस्स पि सीतभावं एकसदिसं कत्वा फरति, एवमेव त्वं पि
 सब्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन एकचित्तोव हुत्वा बुद्धो भविस्ससी” ति नवमं
 मेत्तापारमिं दळ्हं कत्वा अधिट्ठासी ति । तेन वुत्तं—

१५५. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

15 १५६. विचिनन्तो तदा दक्खि, नवमं मेत्तापारमिं ।

पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१५७. इमं त्वं नवमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।

मेत्ताय असमो होति, यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥

१५८. यथापि उदकं नाम, कल्याणे पापके जने ।

20 समं फरति सीतेन, पवाहेति रजोमलं ॥

१५९. तथेव त्वं हिताहिते, समं मेत्ताय भावय ।

मेत्तापारमितं गन्त्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी” ति ॥

तत्थ असमो होही ति मेत्ताभावनाय असदिसो होहि । तत्थ
 “त्वं समसमो होही” ति पि पाठो, सो उत्तानत्थोव । समं ति तुल्यं ।

फरती ति फुसति । पवाहेती ति विसोधेति । रजो ति आगन्तुकरजं ।
मलं ति सरीरे उट्ठितं सेदमलादि । “रजमलं” ति पि पाठो,
सोयेवत्थो । हिताहिते ति हिते च अहिते च, मित्ते च अमित्ते चा ति
अत्थो । मेत्ताय भावया ति मेत्तं भावय वड्ढेति । सेसमेत्था पि
उत्तानमेवा ति ।

5

अथस्स “न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्महेहि भवितब्बं” ति उत्तरिं
पि उपधारयतो दसमं उपेक्खापारमिं दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित
त्वं इतो पट्ठाय उपेक्खापारमिं परिपूरेय्यासि, सुखे पि दुक्खे पि
मज्झत्तोव भवेय्यासि । यथा पि पथवी नाम सुचिं पि असुचिं पि च
पक्खिपमाने मज्झत्ताव होति, एवमेव त्वं पि सुखदुक्खेसु^१ मज्झत्तोव
होन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दसमं उपेक्खापारमिं दळ्हं कत्वा
अधिट्ठासि । तेन वुत्तं—

R. 113

१६०. “न हेते एत्तकायेव, बुद्धधम्मा भविस्सरे ।

B. 138

अञ्जेपि विचिनिस्सामि, ये धम्मा बोधिपाचना ॥

१६१. विचिनन्तो तदा दक्खि, दसमं उपेक्खापारमिं ।

15

पुब्बकेहि महेसीहि, आसेवितनिसेवितं ॥

१६२. इमं त्वं दसमं ताव, दळ्हं कत्वा समादिय ।

तुलाभूतो दळ्हो हुत्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससि ॥

१६३. यथापि पथवी नाम, निक्खितं असुचिं सुचिं ।

उपेक्खति उभोपेते, कोपानुनयवज्जिता ॥

20

१६४. तथेव त्वं सुखदुक्खे, तुलाभूतो सदा भव ।

उपेक्खापारमितं गन्त्वा, सम्बोधिं पापुणिस्ससी” ति ॥

तत्थ तुलाभूतो ति मज्झत्तभावे ठितो यथा तुलायदण्डो समं
तुलितो समं तिष्ठति, न नमति न उन्नमति, एवमेव त्वं पि सुखदुक्खेसु

तुलासदिसो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि । कोपानुनयवज्जिता
ति पटिघानुरोधवज्जिता । “दयाकोपविवज्जिता” ति पि पाठो,
सोयेवत्थो । सेसं खन्तिपारमियं वुत्तनयेनेव वेदितव्वं ।

ततो सुमेधपण्डितो इमे दस पारमिधम्मो विचिन्तित्वा ततो परं
5 चिन्तेसि “इमस्मि लोके बोधिसत्तेहि परिपूरेतब्बा बोधिपाचना
बुद्धत्तकरा^१ धम्मा एत्तकायेव, न इतो भिय्यो, इमा पन पारमियो
उद्धं आकासे पि नत्थि, न हेट्ठा पथवियं पि, न पुरत्थिमादीसु दिसासु
पि अत्थि, मय्हंयेव पन हृदयमंसन्तरेयेव पतिट्ठिता” ति । एवं तासं
10 अत्तनो हृदये पतिट्ठितभावं दिस्वा सब्बा पि ता दळ्हं कत्वा
अधिट्ठाय पुनप्पुनं सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोमं सम्मसि, परियन्ते
गहेत्वा आदिमिह पापेसि, आदिमिह गहेत्वा परियन्ते ठपेसि, मज्झे
गहेत्वा उभतो ओसापेसि, उभतो कोटीसु गहेत्वा मज्झे ओसापेसि ।
बाहिरभण्डपरिच्चागो पारमियो नाम, अङ्गपरिच्चागो उपपारमियो
नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो नामा ति दस पारमियो
15 दस उपपारमियो दस परमत्थपारमियो ति समत्तिस^२ पारमियो^२
यमकतेलं^३ विनिवट्ठेन्तो विय सम्मसि । तस्स दस पारमियो
सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुताधिकद्वियोजनसतसहस्सबहला
विपुला अयं महापथवी हत्थिना अक्कन्तनळकलापो विय उप्पीळ्ळियमानं
उच्छुयन्तं विय च महाविरवं विरवमानो^४ संकम्पि सम्पकम्पि
R.114 20 सम्पवेधि । कुलालचक्कं विय तेलयन्तचक्कं विय च परिब्भमि ।
तेन वुत्तं—

१६५. “एत्तकायेव ते लोके, ये धम्मा बोधिपाचना ।

ततुद्धं नत्थि अज्जत्र, दळ्हं तत्थ पतिट्ठह ॥

१६६. इमे धम्मो सम्मसतो, सभावसरसलक्खणे ।

धम्मतेजेन वसुधा, दससहस्सी पकम्पथ ॥

१. बुद्धकारका—सी०, रो० ।

३. यमकतालं—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

४. विरवमाना—सी०, रो० ।

१६७. चलती रवती पथवी, उच्छ्रयन्तं व पीळितं ।

तेलयन्ते यथा चक्कं, एवं कम्पति मेदनी' ति ॥

तत्थ एत्तकायेवा ति निदिट्ठानं दसन्नं पारमितानं अनूनाधिक-
भावस्स दस्सनत्थं वुत्तं । तत्तुद्धं ति ततो दसपारमीहि उद्धं नत्थि ।
अञ्जत्रा ति अञ्जं^१, लक्खणं सद्दसत्थतो गहेतब्बं । ततो दसपारमितो 5
अञ्जो बुद्धकारकधम्मो नत्थी ति अत्थो । तत्था ति तासु दससु
पारमीसु । पत्तिट्ठहा ति पत्तिट्ठ, परिपूरेन्तो तिट्ठा ति अत्थो ।

इमे धम्मे ति पारमिधम्मे । सम्मसतो ति उपपरिक्खन्तस्स,
अनादरत्थे सामिवचनं दट्ठब्बं । सभावसरसलक्खणे ति सभावसङ्घातेन
सरसलक्खणेन 'सम्मसन्तस्सा ति अत्थो । धम्मतेजेना ति पारमि- 10
पविचयआणतेजेन^२ । वसुधा ति वसू ति रतनं वुच्चति, तं धारेति
धीयति वा एत्था ति वसुधा । का^३ सा^३ ? मेदनी^४ । पकम्पथा
ति पकम्पित्थ । सुमेधपण्डिते पन पारमियो विचिनन्ते तस्स आणतेजेन
दससहस्सी पकम्पित्था ति अत्थो ।

चलती ति छप्पकारा^५ कम्पि । रवती ति नदति विकूजति । 15
उच्छ्रयन्तं व पीळितं ति निप्पीळितं उच्छ्रयन्तं विय । "गुळयन्तं व
पीळितं" ति पि पाठो, सोयेवत्थो । तेलयन्ते ति तेलपीळनयन्ते ।
यथा चक्कं ति चक्किकानं महाचक्कयन्तं विय । एवं ति यथा
तेलपीळनचक्कयन्तं^६ परिब्भमति कम्पति, एवं अयं मेदनी कम्पती ति
अत्थो । सेसमेत्थ उक्तानमेवा ति । 20

एवं महापथविया कम्पमानाय रम्मनगरवासिनो मनुस्सा B. 140
भगवन्तं परिविसयमाना सण्ठातुं असक्कोन्ता युगन्धरवातब्भाहता R. 115
महासाला विय मुच्छिता पपत्तिसु । घटादीनि कुलालभण्डानि

१. अञ्जत्रा—सी०, रो० ।

२. पारमिपरिचय०—सी०, रो० ।

३-३ सी०, रो० नत्थि ।

४. मेदिनी—सी०, रो०; एवमुपरि ।

५. चक्काकारं—सी०, रो० ।

६. तेलपीळनचक्कं—सी०, रो० ।

पवट्टेन्तानि^१ अञ्जमञ्जं पहरन्तानि चुण्णविचुण्णानि अहेसुं ।
 महाजनो^२ भीततसितो सत्थारं उपसङ्कमित्वा “किं नु खो भगवा
 ‘नागावट्टो अयं, भूतयक्खदेवतासु अञ्जतरावट्टो वा’ ति न हि मयं
 एतं जानाम । अपि च खो सब्बो पि अयं महाजनो भयेन^३ उपट्ठतो,
 5 किं नु खो इमस्स लोकस्स पापकं भविस्सति, उदाहु कल्याणं, कथेथ
 नो एतं कारणं” ति पुच्छिसु ।

अथ सत्था तेसं कथं सुत्वा “तुम्हे मा भायित्थ^४, मा खो
 चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतोनिदानं भयं, यो सो मया अञ्ज सुमेधपण्डितो
 ‘अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती, ति व्याकतो, सो इदानि
 10 पारमियो सम्मसति, तस्स सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी
 लोकधातु एकप्पहारेण कम्पति चेव विरवति चा” ति आह^५ ।
 तेन वुत्तं—

१६८. “यावता परिसा आसि, बुद्धस्स परिवेसने ।
 पवेधमाना सा तत्थ, मुच्छिता सेति भूमियं ॥
- 15 १६९. घटानेकसहस्सानि, कुम्भीनं च सता बहू ।
 सञ्चुण्णमथिता तत्थ, अञ्जमञ्जं पघट्टिता ॥
१७०. उब्बिग्गा तसिता भीता, भन्ता व्यथितमानसा ।
 महाजना समागम्म, दीपङ्करमुपागमुं ॥
१७१. किं भविस्सति लोकस्स, कल्याणमथ पापकं ।
 20 सब्बो उपट्ठतो लोको, तं विनोदेहि चक्खुम ॥
१७२. तेसं तदा सञ्जापेसि, दीपङ्करो महामुनि ।
 विस्सत्था होथ मा भाथ, इमस्मिं पथविकम्पने^६ ॥
१७३. यमहं अञ्ज व्याकासि, बुद्धो लोके भविस्सति ।
 एसो सम्मसती धम्मं, पुब्बकं जिनसेवितं ॥

१. पवट्टेन्तानि—सी०, रो० ।

२. महाजना—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. भायित्थ—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. पृथुविकम्पने—सी०, रो० ।

१७४. तस्स सम्मसतो धम्मं, बुद्धभूमिं असेसतो ।

B. 141

तेनायं कम्पिता पथवी^१, दससहस्सी सदेवके^२ ति ॥

तत्थ यावता ति यावतिका । आसी ति अहोसि । “या^३ तदा परिसा आसी” ति पि पाठो, तस्स या तत्थ परिसा ठिता आसी ति अत्थो । पवेधमाना ति कम्पमाना । सा ति सा परिसा । तत्था ति तस्मिं परिवेसनट्टाने । सेती ति सयित्थ ।

R. 116

घटा ति घटानं, सामिअत्थे पच्चत्तवचनं, घटानं नेकसहस्सानी ति अत्थो । सञ्चुण्णमथिता ति चुण्णा चेव मथिता च, मथित-सञ्चुण्णा ति अत्थो । अञ्जमञ्जं पघट्टिता ति अञ्जमञ्जं पट्टा । उब्बिग्गा ति उत्रासहृदया । तसिता ति सञ्जाततासा । भीता ति भयभीता । भन्ता ति फन्दनमानसा^४, विब्भन्तचित्ता ति अत्थो । सब्बानि पनेतानि अञ्जमञ्जवेवचनानि । समागम्मा ति समागन्त्वा । अयमेव वा पाठो ।

10

उपहृतो ति उपहतो^५ । तं विनोदेही ति तं उपहृतभयं^६ विनोदेहि, विनासया ति अत्थो । चक्खुमा ति पञ्चहि चक्खूहि चक्खुम । तेसं तदा ति ते जने तदा, उपयोगत्थे सामिवचनं । सञ्जपेसी ति आपेसि बोधेसि । विसत्था ति विस्सत्थचित्ता । मा भाथा ति मा भायथ । यमहं ति यं अहं सुमेधपण्डितं । धम्मं ति पारमिधम्मं । पुब्बकं ति पोरणं । जिनसेवितं जिनेहि बोधिसत्तकाले सेवितं ति अत्थो । बुद्धभूमिं ति पारमिधम्मं^६ । तेना ति तेन सम्मसनकारणेन । कम्पिता ति चलिता । सदेवके ति सदेवके लोके ।

15

20

ततो महाजनो तथागतस्स वचनं सुत्वा हट्ठतुट्ठा मालागन्ध-विलेपनादीनि आदाय रम्मनगरतो निक्खमित्वा बोधिसत्तं

१. पुथुवी—सी०, रो० ।

२. सा—सी०, रो० ।

३. भन्तमानसा—सी०, रो० ।

४. ० व्यथितो—सी०, रो० ।

५. उपहृतभयं—सी०, रो० ।

६. बुद्धपारमि—सी०, रो० ।

उपसङ्कमित्वा मालागन्धादीहि^१ पूजेत्वा वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा
रम्मनगरमेव पाविसि । अथ खो बोधिसत्तो दस पारमियो सम्मसित्वा
वीरियं दळ्हं कत्वा अधिट्ठाय निसिन्नासना वुट्ठासि । तेन वुत्तं—

R. 117

१७५. “बुद्धस्स वचनं सुत्वा, मनो निब्बायि तावदे ।

5

सब्बे मं उपसङ्कम्म, पुनापि^२ मं अभिवन्दिसुं ॥

B. 142

१७६. समादियित्वा बुद्धगुणं, दळ्हं कत्वान मानसं ।

दीपङ्करं नमस्सित्वा, आसना वुट्ठहि तदा” ति ॥

तत्थ मनो निब्बायी ति महाजनस्स पथविकम्पने उब्बिग्गहदयस्स
तत्थ कारणं सुत्वा मनो निब्बायि, सन्ति अगमासी ति अत्थो ।
10 “जनो निब्बायी” ति पि पाठो, सो उत्तानोयेव । समादियित्वा ति
सम्मा आदियित्वा, समादाया ति अत्थो । बुद्धगुणं ति पारमियो ।
सेसं उत्तानमेव ।

अथ खो बोधिसत्तं दयितसब्बसत्तं आसना वुट्ठहन्तं सकलदस-
सहस्सचक्रवाळदेवता सन्निपतित्वा दिब्बेहि मालागन्धादीहि^३ पूजेत्वा
15 “अय्य सुमेधतापस तया अज्ज दीपङ्करदसवलस्स पादमूले महति
पत्थना पत्थिता, सा ते अनन्तरायेन समिज्झतु, मा ते तत्थ^४ भयं
वा छम्भितत्तं वा अहोसि । सरीरे ते अप्पमत्तको पि रोगो मा
उप्पज्जतु, खिप्पं पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधिं पटिविज्झ । यथा
पुष्पफलपूपा रुक्खा समये पुष्फन्ति चेव फलन्ति च, तथेव त्वं पि
20 तं समयं अनतिक्रमित्वा खिप्पं सम्बोधिं फुसस्सू” ति आदीनि
श्रुतिमङ्गलानि पयिरुदाहंसु, एवं पयिरुदाहित्वा बोधिसत्तं अभिवादेत्वा
अत्तनो अत्तनो देवट्ठानमेव अगमंसु । बोधिसत्तो पि देवताहि अभि-
त्युती “अहं दस पारमियो पूरेत्वा कप्पसत्तसहस्साधिकानं चतुन्नं
असङ्खेय्यानं मत्थके बुद्धो भविस्सामी” ति वीरियं दळ्हं कत्वा

१. मालादीहि—सी०, रो० ।

२. पुनपि—सी०, रो० ।

३. गन्धमालादीहि—सी०, रो० ।

४. तत्र—सी०, रो० ।

अधिद्वाय आकासमभ्युगन्त्वा इसिगणवन्तं हिमवन्तं^१ अगमासि ।
तेन वृत्तं—

१७७. “दिब्बं मानुसकं पुप्फं, देवा मानुसका उभो ।

समोकिरन्ति पुप्फेहि, वुट्ठहन्तस्स आसना ॥

१७८. वेदयन्ति च ते सोत्थि, देवा मानुसका उभो ।

5

महन्तं पत्थितं तुय्हं, तं लभस्सु यथिच्छित्तं ॥

१७९. सब्बीतियो विवज्जन्तु, सोको रोगो विनस्सतु ।

मा ते भवन्त्वन्तराया^२, फुस खिप्पं बोधिमुत्तमं ॥

१८०. यथापि समये पत्ते, पुप्फन्ति पुप्फिनो दुमा ।

तथेव त्वं महावीर, बुद्धजाणेहि पुप्फसु^३ ॥

10

१८१. यथा ये केचि सम्बुद्धा, पूरयुं दसपारमी ।

B. 143
R. 118

तथेव त्वं महावीर, पूरय दसपारमी ॥

१८२. यथा ये केचि सम्बुद्धा, बोधिमण्डमिह बुज्झरे ।

तथेव त्वं महावीर, बुज्झस्सु जिनबोधियं ॥

१८३. यथा ये केचि सम्बुद्धा, धम्मचक्कं पवत्तयुं ।

15

तथेव त्वं महावीर, धम्मचक्कं पवत्तय ॥

१८४. पुण्णमाये यथा चन्दो, परिसुद्धो विरोचति ।

तथेव त्वं पुण्णमनो, विरोच दससहस्सियं ॥

१८५. राहुमुत्तो यथा सूरियो, तापेन अतिरोचति ।

तथेव लोका मुचित्त्वा, विरोच सिरिया तुवं ॥

20

१८६. यथा या काचि नदियो, ओसरन्ति महोदधि ।

एवं सदेवका लोका, ओसरन्तु तवन्तिके ॥

१. ० येव—सी०, रो० ।

२. त्वन्तरायो—सी०, रो० ।

३. पुप्फसि—सी०, रो० ।

१८७. तेहि थुत्तप्पसत्थोसो, दस धम्मो समादिय ।

ते धम्मो परिपूरेन्तो, पवनं पाविसी तदा” ति ॥

तत्थं दिब्बं ति मन्दारवपारिच्छत्तकसन्तानकुसेसयादिकं^१
दिब्बकुसुमं देवा मानुसका च मानुसपुप्फं गहेत्वा ति अत्थो ।

- 5 समोकिरन्ती ति समोपरि समोकिरिसू ति अत्थो । बुद्धहन्तस्सा ति
बुद्धहतो । वेदयन्ती ति निवेदयिसु सञ्जापेसु^२ । सोत्थि ति
सोत्थिभावं । इदानीं वेदयिताकारदस्सनत्थं “महन्थं पत्थितं तुय्हं”
ति आदि वुत्तं । तथा पन सुमेधपण्डित महन्तं ठानं पत्थितं, तं^३
यथापत्थितं लभस्सू ति अत्थो ।

- 10 सब्बीतियो ति एन्ती ति ईतियो, सब्बा ईतियो सब्बीतियो,
उपद्वा । विवज्जन्तू ति मा होन्तु । सोको रोगो विनस्सतू ति
सोचनसङ्घातो सोको रुजनसङ्घातो रोगो च विनस्सतु । ते ति तव ।
मा भवन्त्वन्तराया ति मा भवन्तु अन्तराया^४ । फुसा ति अधिगच्छ
पापुणाहि । बोधिं ति अरहत्तमग्गजाणं सब्बञ्जुतञ्जाणं पि वट्टति ।
15 उत्तमं ति सेट्ठं सब्बबुद्धगुणदायकत्ता^५ अरहत्तमग्गजाणं “उत्तमं”
ति वुत्तं ।

- B. 144 समये ति तस्स तस्स रुक्खस्स पुप्फनसमये सम्पत्ते ति अत्थो ।
R. 119 पुप्फिनो ति पुप्फनका । बुद्धजाणेही ति अट्टारसहि बुद्धजाणेहि ।
पुप्फसू^६ ति पुप्फस्सु । पूरयं ति पूरयिसु । पूरया ति परिपूरय ।
20 बुज्झरे ति बुज्झिसु । जिनबोधियं ति जिनानं बुद्धानं बोधिया,
सब्बञ्जुबोधिमूले ति अत्थो । पुण्णमाये ति पुण्णमासियं । पुण्णमनो
ति परिपुण्णमनोरथो ।

१. मन्दारवं पारिच्छत्तकं—सी०, रो० । २. जापेसु—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. अन्तरायो—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० न दिस्सति ।

६. पुप्फसी—सी०, रो० ।

राहुमुत्तो ति राहुना सोब्भानुना मुत्तो । तापेना ति पतापेन,
आलोकेन । लोका मुच्चित्वा ति लोकधम्मेहि अलित्तो हुत्वा ति
अत्थो । विरोचा ति विराज । सिरिया ति बुद्धसिरिया । ओसरन्ती
ति महासमुद् पविसन्ति । ओसरन्तू ति उपगच्छन्तु । तवन्तिके ति
तव सन्तिकं । तेही ति देवेहि । थुतप्पसत्थो ति थुतो चेव पसत्थो च, 5
थुतेहि वा दीपङ्करादीहि पसत्थो ति थुतप्पसत्थो । दस धम्मे ति दस
पारमिधम्मे । पवनं ति महावनं, धम्मिकपब्बते महावनं पाविसी ति
अत्थो । सेसगाथा सुउत्ताना एवा ति ।

इति मधुरत्थविलासिनिया बुद्धवंसदुकथाय
सुमेधपत्थनाकथावर्णना निद्विता ।

३. दीपङ्करबुद्धवंसवण्णना

रम्मनगरवासिनो पि ते उपासका बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स
महादानं दत्त्वा पुन भगवन्तं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि मालागन्धादीहि
पूजेत्वा वन्दित्वा दानानुमोदनं सोतुकामा उपनिसीदिसु । अथ सत्था
तेसं परममधुरं हृदयङ्गमं दानानुमोदनमकासि—

5 “दानं नाम सुखादीनं, निदानं परमं मतं ।

निब्बानं^१ पन सोपानं, पतिट्ठा ति पवुच्चति ॥

दानं ताणं मनुस्सानं, दानं बन्धु परायनं ।

R. 120

दानं दुक्खाधिपन्नानं, सत्तानं परमा गति ॥

10

दुक्खनित्थररणट्ठेन, दानं नावा ति दीपितं ।

B. 145

भयरक्खणतो दानं, नगरं ति च वण्णितं ॥

दानं दुरासदट्ठेन, वुत्तमासिविसो ति च ।

दानं लोभमलादीहि, पटुमं अनुपलित्ततो ॥

नत्थि दानसमो लोके, पुरिसस्स अवस्सयो ।

पटिपज्जथ तस्मा तं, किरियाज्झासयेन च ॥

15

सगलोकनिदानानि, दानानि मतिमा इध ।

को हि नाम नरो लोके, न ददेय्य हिते रतो ॥

सुत्वा देवेसु सम्पत्तिं, को नरो दानसम्भवं ।

न दज्जा सुखप्पदं^२ दानं^२, दानं चित्तप्पमोदनं ॥

दानेन पटिपन्नेन, अच्छरापरिवारितो ।

20

रमते सुचिरं कालं, नन्दने सुरनन्दने ॥

१. दिब्बानं—सी०, रो० ।

२-२. सुखसन्दानं—सी०, रो० ।

पीतिमुत्थारं^१ विन्दति दाता,

गारवमस्मि गच्छति लोके ।

किंतिमनन्तं^२ याति च दाता,

विस्ससनीयो होति च दाता ॥

दत्त्वा दानं याति नरो सो,

5

भोगसमिद्धि दीघञ्चायु^३ ।

सुस्सरतं पि च विन्दति रूपं,

सग्गेसद्धि कीळति देवेहि ।

विमानेषु ठत्त्वा नाना,

मत्तमयूराभिरुतेसु ॥

10

चोरारिराजोदकपावकानं,

धनं असाधारणमेव दानं ।

ददाति तं सावकजाणभूमि,

पच्चेकभूमिं पन बुद्धभूमिं^४ ति-

एवमादिना नयेन दानानुमोदनं कत्वा दानानिसंसं पकासेत्वा तदन्तरं 15
सीलकथं कथेसि । सीलं नामेतं इधलोकपरलोकसम्पत्तीनं मूलं ।

सीलं सुखानं परमं निदानं,

सीलेन सीली तिदिवं पयाति ।

सीलं हि संसारमुपागतस्स,

ताणं च लेणं च परायनं च ॥

20

अवस्सयो सीलसमो जनानं,

कुतो पनञ्जो इध वा परत्थ ।

B. 146

१. पीतिमुत्थारं—सी०, रो० ।

३. दीघञ्चायुं—सी०, रो० ।

२. खयातिमनन्तं—सी०, रो० ।

सीलं गुणानं परमा पतिट्ठा,

यथा धरा थावरजङ्गमानं ॥

सीलं किरेव कल्याणं, सीलं लोके अनुत्तरं ।

अरियवुत्तिसमाचारो, येन वुच्चति सीलवा

5

(जा० १-८१) ॥

R. 121

सीलालङ्कारसमो अलङ्कारो नत्थि, सीलगन्धसमो गन्धो नत्थि,
सीलसमं किलेसमलविसोधनं नत्थि, सीलसमं परिच्छाहूपसमं नत्थि,
सीलसमं कित्तिजननं नत्थि, सीलसमं सगारोहनसोपानं नत्थि,
निब्बाननगरप्पवेसने च सीलसमं द्वारं नत्थि । यथाह—

10

“सोभन्तेवं न राजानो, मुत्तामणिविभूसिता ।

यथा सोभन्ति यत्तिनो, सीलभूसनभूसिता ॥

सीलगन्धसमो गन्धो, कुतो नाम भविस्सति ।

यो समं अनुवाते च, पटिवाते च वायति

(वि० म०-७) ॥

15

न पुप्फगन्धो पटिवातमेति,

न चन्दनं तग्गरमल्लिका वा ।

सतं च गन्धो पटिवातमेति,

सब्बा दिसा सप्पुरिसो पवायति ॥

चन्दनं तगरं वापि, उप्पलं अथ वस्सिकी ।

20

एतेसं गन्धजातानं, सीलगन्धो अनुत्तरो

(ध० प०-२२) ॥

न गङ्गा यमुना चापि^१, सरभू वा सरस्वती ।

निन्नगा वाचिरवती, मही वापि^२ महानदी ॥

सक्कुणन्ति विसोधेतुं, तं^१ मलं इध पाणिनं ।

विसोधयति सत्तानं, यं^२ वे सीलजलं मलं ॥

न तं सजलदा वाता, न चापि हरिचन्दनं ।

नेव हारा न मणयो, न चन्दकिरणङ्कुरा ॥

समयन्तीध सत्तानं, परिळाहं सुरक्खितं ।

5 B. 147

यं समेति इदं अरियं, सीलं अच्चन्तसीतलं ॥

अत्तानुवादादिभयं, विद्धंसयति सब्बदा ।

जनेति कित्तिहासं^३ च, सीलं सीलवतो सदा ॥

सगगारोहनसोपानं, अञ्जं सीलसमं कुतो ।

द्वारं वा पन निब्बान, नगरस्स पवेसने

10

(वि० म०-७) ॥

गुणानं मूलभूतस्स, दोसानं बलघातिनो ।

इति सीलस्स जानाथ, आनिसंसमनुत्तरं^४

(वि० म०-७) ति ॥

एवं भगवा सीलानिसंसं दस्सेत्वा “इदं पन सीलं निस्साय अयं 15

सग्गो लभती” ति दस्सनत्थं तदनन्तरं सग्गकथं कथेसि । अयं सग्गो

नाम इट्ठो कन्तो मनापो एकन्तसुखो निच्चमेत्थ कीळा निच्चं

सम्पत्तियो लभन्ति । चातुमहाराजिका देवा नवुतिवस्ससतसहस्सानि

दिब्बसुखं दिब्बसम्पत्तिं पटिलभन्ति । तावतिसा तिससो^५ वस्सकोटियो

सट्ठि^६ च वस्ससतसहस्सानि ति एवमादिसग्गगुणपटिसंयुत्तकथं 20

कथेसि । एवं सग्गकथाय पलोभेत्वा पुन “अयं पि सग्गो अनिच्चो

R. 122

अधुवो न तत्थ छन्दरागो कातब्बो” ति कामानं आदीनवं ओकारं

१. यं—सी०, रो० ।

२. तं—सी०, रो० ।

३. कित्तिसातं—सी०, रो० ।

४. ० च—सी०, रो० ।

५. सट्ठि—सी०, रो० ।

संकिलेसं नेक्खम्मे आनिसंसं च पकासेत्वा अमतपरियोसानं धम्मकथं
 कथेसि । एवं तस्स महाजनस्स धम्मं देसेत्वा एकच्चे सरणेषु च
 एकच्चे पञ्चसीलेसु च एकच्चे सोतापत्तिफले च एकच्चे सकदा-
 गामिफले एकच्चे अनागामिफले एकच्चे चतूसु पि फलेसु एकच्चे तीसु
 5 विज्जासु एकच्चे छसु अभिज्जासु एकच्चे अट्ठसु समापत्तीसु
 पतिट्ठापेत्वा उट्ठायासना रम्मनगरतो निक्खमित्वा सुदस्सन-
 महाविहारमेव पाविसि । तेन वुत्तं—

१. “तदा ते भोजयित्वान, ससंवं लोकनायकं ।
 उपगच्छुं सरणं तस्स, दीपङ्करस्स सत्थुनो ॥
- 10 २. सरणागमने कच्चि, निवेसेति तथागतो ।
 कच्चि पञ्चसु सीलेसु, सीले दसविधे परं ॥
- B. 148 ३. कस्सचि देति सामञ्जं, चतुरो फलमूत्तमे ।
 कस्सचि असमे धम्मे, देति सो पटिसम्भिदा ॥
४. कस्सचि वरसमापत्तियो, अट्ठ देति नरासभो ।
 15 तिस्सो कस्सचि विज्जायो, छल्लभिज्जा^१ पवेच्छति ॥
५. तेन योगेन जनकार्यं, ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्थारिकं आसि, लोकनाथस्स सासनं ॥
६. महाहनुसभवखन्धो, दीपङ्करसनामको ।
 बहू जने तारयति, परिमोचेति दुग्गतिं ॥
- 20 ७. बोधनेय्यं जनं दिस्वा, सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगन्त्वान, बोधेति तं महामुनी” ति ॥

तत्थ ते ति रम्मनगरवासिनो उपासका । सरणं ति एत्थ सरणं
 सरणगमनं सरणस्स गन्ता च वेदितव्वा । सरति हिंसति विनासेती
 ति सरणं, किं तं ? रतनत्तयं तं पन सरणगतानं तेनेव सरणगमनेन

भयं सन्तासं दुक्खं दुग्गतिं परिक्किलेसं हनति हिंसति विनासेती ति
सरणं ति वुच्चती ति । वुत्तञ्जेतं—

ये केचि बुद्धं सरणं गतासे,

न ते गमिस्सन्ति अपायभूमिं^१ ।

पहाय मानुसं देहं,

देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥

(दी० नि० २-१९०;

सं० नि० १-२६)

ये केचि धम्मं सरणं गतासे,

न ते गमिस्सन्ति अपायभूमिं ।

पहाय मानुसं देहं,

देवकायं परिपूरेस्सन्ति ॥

ये केचि संघं सरणं गतासे,

न ते गमिस्सन्ति अपायभूमिं ।

पहाय मानुसं देहं,

देवकायं परिपूरेस्सन्ती” ति ॥

5

R. 123

10

15

सरणगमनं^२ नाम रतनत्तयपरायनाकारप्पवत्तो चित्तृप्पादो ।
सरणस्स गन्ता नाम तंसमङ्गीपुगलो । एवं ताव सरणं सरणगमनं
सरणस्स गन्ता चा ति इदं तयं वेदितव्वं ।

B. 149

तस्सा ति तं दीपङ्करं, उपयोगत्थे सामिवचनं दट्ठव्वं । “उपगच्छु”
सरणं तत्था” ति पि पाठो । सत्थुनो ति सत्थारं । सरणागमने कञ्ची
ति कञ्चि पुगलं सरणगमने निवेसेती ति अत्थो । किञ्चा पि पच्चुप्प-
न्नवसेन वुत्तं^३, अतीतकालवसेन पन^४ अत्थो गहेतव्वो । एस नयो

20

१. अपायं०—सी०, रो० ।

३. वुत्तं च—सी०, रो० ।

२. सरणागमनं—सी०; सरणं गमनं—रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

- सेसेसु पि । “कस्सचि सरणागमने” ति पि पाठो, तस्सपि सोयेवत्थो ।
 कच्चि पञ्चसु सीलेसू ति कच्चि पुग्गलं पञ्चसु विरतिसीलेसु निवेसेती ति
 अत्थो । “कस्सचि^१ पञ्चसु सीलेसू” ति पि पाठो, सोयेवत्थो^१ । सीले
 दसविधे परं ति अपरं पुग्गलं दसविधे सीले निवेसेसी ति अत्थो ।
 5 “कस्सचिकुसले दसा” ति पि पाठो, तस्स कच्चि पुग्गलं दस कुसलधम्मे
 समादपेसी ति अत्थो । कस्सचि देति सामञ्जं ति एत्थ परमत्थतो
 सामञ्जं ति मग्गो वुच्चति । यथाह—

- “कतमं च भिक्खवे सामञ्जं ? अयमेव अरियो
 अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथिदं—सम्मादिट्ठि ... पे० ...
 10 सम्मासमाधि । इदं वुच्चति भिक्खवे सामञ्जं”
 (सं० नि०-४-२२) ति ।

- चतुरो फलमुत्तमे ति चत्तारि उत्तमानि फलानी ति अत्थो ।
 म-कारो पदसन्धिकरो । लिङ्गविपरियासेन वुत्तं । यथोपनिस्सयं
 चत्तारो मग्गे चत्तारि च सामञ्जफलानि कस्सचि अदासी ति अत्थो ।
 15 कस्सचि असमे धम्मे ति कस्सचि असदिसे चत्तारो पटिसम्भिदाधम्मे
 अदासि ।

- कस्सचि वरसमापत्तियो ति कस्सचि पन नीवरणविगमेन^२
 पधानभूता^२ अट्ठ समापत्तियो अदासि । तिस्सो कस्सचि विज्जायो ति
 कस्सचि पुग्गलस्स उपनिस्सयवसेन दिव्वचक्खुआणपुब्बेनिवासानुस्स-
 20 तिआणआसवक्खयआणानं वसेन तिस्सो विज्जायो । छलभिज्जा
 पवेच्छती ति छ अभिज्जायो कस्सचि अदासि ।

तेन योगेना ति तेन नयेन तेनानुक्कमेन च । जनकायं ति
 जनसमूहं । ओवदती ति ओवदि । कालविपरियासेन वुत्तं ति
 वेदितव्वं । इतो उपरि पि ईदिसेसु वचनेसु अतीतकालवसेनेव अत्थो

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति । २-२. नीवरणविगमनपधानभूता—सी०,
 रो० ।

गहेतब्बो । तेन वित्थारिकं आसी ति तेन दीपङ्करस्स भगवतो B. 150
ओवादेन अनुसासनिया वित्थारिकं वित्थतं विसालीभूतं सासनं
अहोसि ।

महाहनू ति महापुरिसानं किर द्वे पि हनूनि परिपुण्णानि R. 124
द्वासतिया पक्खस्स चन्दसदिसाकारानि होन्ती ति महन्तानि हनूनि 5
यस्स सो महाहनु, सीहहनु ति वुत्तं होति । उसभक्खन्धो ति
उसभस्सेव खन्धो यस्स भवति, सो उसभक्खन्धो । सुवट्ठितसुवण्णा-
लिङ्गसदिसरुचिरक्खन्धो^१ समवट्ठचारक्खन्धो ति अत्थो ।
दीपङ्करसनामको ति दीपङ्करसनामो । बहू जने तारयती ति बहू
बुद्धवेनेय्ये जने तारेसि । परिमोचेती ति पारिमोचेसि । दुग्गतिं ति 10
दुग्गतितो । निस्सक्कत्थे उपयोगवचनं ।

इदानी तारणपरिमोचनकरणाकारदस्सनत्थं^२ “बोधनेय्यं जनं”
ति गाथा वुत्ता । तत्थ बोधनेय्यं जनं ति बोधनेय्यं पजं, अयमेव वा
पाठो । दिस्वा ति बुद्धचक्खुना वा समन्तचक्खुना वा दिस्वा ।
सतसहस्से पि योजने ति अनेकसतसहस्से पि योजने ठितं । इदं पन 15
दससहस्सियंयेव सन्धाय वुत्तं ति दट्ठब्बं ।

दीपङ्करो किर सत्था बुद्धत्तं पत्वा बोधिमूले सत्तसत्ताहं
वीतिनामेत्वा अट्ठमे सत्ताहे महाब्रह्मनो धम्मज्जेसनं पटिञ्ज्जाय
सुनन्दारामे धम्मचक्कं पवत्तेत्वा कोटिसतं देवमनुस्सानं धम्मामतं
पायेसि । अयं पठमो अभिसमयो अहोसि । 20

अथ सत्था अत्तनो पुत्तस्स समवट्ठक्खन्धस्स उसभक्खन्धस्स नाम
आणपरिपाकं अत्वा तं अत्रजं पमुखं कत्वा राहुलोवादसदिसं धम्मं
देसेत्वा देवमनुस्सानं नवुतिकोटियो धम्मामतं पायेसि । अयं दुतियो
अभिसमयो अहोसि ।

१. सुवट्ठित०—सी०; सुवट्ठित०—रो० । २. तारणपरिमोचनाकारदस्सनत्थं—सी०,
रो० ।

पुन भगवा अमरवतीनगरद्वारे महासिरीसरुक्खमूले यमकपाटि-
हारियं कत्वा महाजनस्स बन्धनामोक्खं कत्वा देवगणपरिवृतो
दिवसकरातिरेकजुतिविसरभवने^१ तावतिसभवने पारिच्छत्तकमूले
परमसीतले पण्डुकम्बलसिलातले निसीदित्वा सब्बदेवगणपीतिसञ्जननिं
B. 151 5 अत्तनो जननिं सुमेधादेविं पमुखं कत्वा सब्बलोकविदितविसुद्धिदेवो
देवदेवो दीपङ्करो भगवा सब्बसत्तहितकरं परमातिरेकगम्भीरसुखुमं
बुद्धिविसदकरं सत्तप्पकरणं अभिधम्मपिटकं देसेत्वा नवुतिदेवकोटि-
सहस्सानं धम्मामतं पायेसि । अयं ततियो अभिसमयो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

- 10 ८. “पठमाभिसमये बुद्धो, कोटिसतमबोधयि ।
दुतियाभिसमये नाथो, नवुतिकोटिमबोधयि ॥
९. यदा च देवभवनम्हि, बुद्धो धम्ममदेसयि ।
नवुतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू’ ति ॥

R. 125 दीपङ्करस्स पन भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । तत्थ
15 सुनन्दारामे कोटिसतसहस्सानं पठमो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—
१०. “सन्निपाता तयो आसुं, दीपङ्करस्स सत्थुनो ।
कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो” ति ॥

अथापरेन समयेन दसबलो चतुहि भिक्खुसतसहस्सेहि परिवृतो
गामनिगमनगरपटिपाटिया महाजनानुग्गहं करोन्तो चारिकं चरमानो
20 अनुक्कमेन एकस्मिं पदेसे महाजनकतसक्कारं सब्बलोकविस्सुतं
अमनुस्सपरिग्गहितं अतिभयानकं ओलम्बाम्बुधरपरिचुम्बितकूटं
विविधसुरभितरुकुसुमवासितकूटं नानामिगगणविचरितकूटं नारदकूटं
नाम परमरमणीयं पब्बतं सम्पापुणि । सो किर पब्बतो नारदेन नाम
यक्खेन परिग्गहितो अहोसि । तत्थ पन तस्स यक्खस्स अनुसंवच्छरं
20 महाजनो मनुस्सबलिं उपसंहरति ।

अथ दीपङ्करो किर भगवा तस्स महाजनस्स उपनिस्सयसम्पत्तिं
दिस्वा ततो भिक्खुसंघं चातुद्दिसं पेसेत्वा अटुतियो असहायो
महाकरुणाबलवसङ्गतहृदयो तं च यक्खं विनेतुं तं नारदपब्बतं
अभिरुहि । अथ सो मनुस्सभक्खो सकहितनिरपेक्खो परवधदक्खो
यक्खो मक्खं असहमानो कोधपरेतमानसो दसबलं भिसापेत्वा 5
पलापेतुकामो तं पब्बतं चालेसि । सो किर पब्बतो तेन चालियमानो
भगवतो आनुभावेन तस्सेव मत्थके पतमानो विय अहोसि ।

B. 152

ततो सो भीतो 'हन्द नं अग्गिना भ्भापेस्सामी' ति महन्तं
अतिभीमदस्सनं अग्गिक्खन्धं निब्बत्तेसि । सो अग्गिक्खन्धो पटिवाते
खित्तो विय अत्तनोव दुक्खं जनेसि^१, न पन भगवतो चीवरे अंसुमत्तं 10
पि दड्डुं समत्थो अहोसि । यक्खो पन "समणो दड्डो, न दड्डो" ति
ओलोकेन्तो दसबलं सरदसमयविमलकरनिकरं सब्बजनरतिकरं
रजनिकरमिव सीतलजलतलगतकमलकणिकाय निसिन्नं विय भगवन्तं
दिस्वा चिन्तेसि "अहो अयं समणो महानुभावो, यं यं इमस्साहं
अनत्थं करोमि, सो सो ममूपरियेव पतति, इमं पन समणं मुञ्चित्वा 15
अञ्जं मे पटिसरणं परायणं नत्थि, पथवियं उपक्खलिता पथविधेव
निस्साय उट्ठहन्ति, हन्दाहं इमंयेव समणं सरणं गमिस्सामी" ति ।

अथेवं पन सो चिन्तेत्वा भगवतो चक्कालङ्कृततलेसु पादेसु सिरसा
निपतित्वा "अच्चयो मं भन्ते अच्चगमा" ति वत्वा भगवन्तं सरणम-
गमासि । अथस्स भगवा अनुपुब्बिकथं कथेसि । सो देसनापरियोसाने 20
दसहि यक्खसहस्सेहि सद्धिं सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तस्मिं किर
दिवसे सकलजम्बुदीपतलवासिनो^२ मनुस्सा तस्स बलिकम्मत्थं
एकेकगामतो एकेकं पुरिसं आहरिंसु । अञ्जं च बहुतिलतण्डुलकुलत्थ-
मुग्गमासादिं सप्पिनवनीततेलमधुफाणितादिं^३ च आहरिंसु । अथ सो
यक्खो तं दिवसं आभततण्डुलादिकं सब्बं तेसंयेव दत्त्वा ते 25
बलिकम्मत्थाय आनीतमनुस्से दसबलस्स निय्यातेसि ।

R. 126

१. जानेसि—रो० ।

२. सकलजम्बुदीपवासिनो—सी०, रो० ।

३. ० फाणितादीनि—सी०, रो० ।

अथ सत्था ते मनुस्से एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा अन्तो-
सत्ताहेयेव सब्बे अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा माघपुण्णमाय कोटिसतभिक्षु-
मज्झगतो चतुरङ्गसमन्नागते सन्निपाते पातिमोक्खमुद्दिसि^१ ।
चतुरङ्गानि नाम सब्बेव एहिभिक्षू होन्ति, सब्बे छळभिञ्जा होन्ति,
5 सब्बे अनामन्तिताव आगता, पन्नरसूपोसथदिवसो चा ति इमानि
चत्तारि अङ्गानि नाम । अयं दुतियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

B. 153

११. पुन नारदकूटम्हि, पविवेकगते जिने ।

खीणासवा वीतमला, समिसु सतकोटियो” ति ॥

तत्थ पविवेकगते ति गणं पहाय गते । समिसू ति सन्निपत्तिसु ।

10 यदा पन दीपङ्करो लोकनायको सुदस्सननामके पब्बते
वस्सावासमुपगञ्छि, तदा किर जम्बुदीपवासिनो मनुस्सा अनुसंवच्छरं
गिरग्गसमज्जं करोन्ति । तस्मिं किर समज्जे सन्निपत्तिता मनुस्सा
दसवलं दिस्वा धम्मकथं सुत्वा तत्र पसीदित्वा पब्बजिंसु । महापवारण-
दिवसे तत्था तेसं अज्झासयानुकूलं विपस्सनाकथं कथेसि । तं सुत्वा
15 ते सब्बे सङ्घारे सम्मसित्वा विपस्सनानुपुब्बेन मग्गानुपुब्बेन च
अरहत्तं पापुणिसु । अथ सत्था नवुतिकोटिसहस्सेहि सद्धिं पवारेसि ।
अयं ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

१२. “यम्हि काले महावीरो, सुदस्सनसिलुच्चये ।

नवुतिकोटिसहस्सेहि, पवारेसि महामुनि ॥

20

अहं तेन समयेन, जटिलो उग्गतापनो ।

अन्तलिक्खम्हि चरणो, पञ्चाभिञ्जासु पारगू” ति ॥

अयं गाथा अट्टसालिनिया धम्मसङ्गहट्टकथाय निदानवण्णनाय
दीपङ्करबुद्धवंसे लिखिता । इमस्मिं पन बुद्धवंसे नत्थि^२ । नत्थि-
भावोयेव पनस्सा युत्ततरो । कस्मा ति चे ? हेट्ठा सुमेधकथासु
25 कथितत्ता^३ ति^३ ।

१. ० भगवा—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ३. कथिता हि—सी०, रो० ।

दीपङ्करे किर भगवति धम्मं देसेन्ते दससहस्सानं च वीसतिसहस्सानं च धम्माभिसमयो अहोसियेव^१ । एकस्स पन द्विन्नं तिण्णं चतुन्नं ति च^२ आदिवसेन अभिसमयानं अन्तो नत्थि । तस्मा दीपङ्करस्स भगतो सासनं वित्थारिकं बाहुजञ्जं अहोसि । तेन वुत्तं—

5

१३. “दसवीससहस्सानं, धम्माभिसमयो अहु ।

R. 127

एकद्विन्नं अभिसमया, गणनातो असङ्खिया” ति ॥

तत्थ दसवीससहस्सानं ति दससहस्सानं वीसतिसहस्सानं च । धम्माभिसमयो ति चतुसच्चधम्मपटिवेधो । एकद्विन्नं ति एकस्स चैव द्विन्नं च, तिण्णं चतुन्नं ... पे०^२... दसन्नं ति आदिना नयेन असङ्खेय्या ति अत्थो । एवं असङ्खेय्याभिसमयत्ता च वित्थारिकं महन्तप्पत्तं बहूहि पण्डितेहि देवमनुस्सेहि निय्यानिकं^३ ति जञ्जं जानितब्बं^३ अधिसीलसिक्खादीहि इद्धं च समाधिआदीहि^४ फीतं च अहोसि । तेन वुत्तं—

10 B.154

१४. वित्थारिकं बाहुजञ्जं, इद्धं फीतं अहू तदा ।

15

दीपङ्करस्स भगवतो, सासनं सुविसोधितं” ति ॥

तत्थ सुविसोधितं ति सुट्ठु भगवता सोधितं विसुद्धं कतं । दीपङ्करं किर सत्थारं सब्बकालं छळभिञ्जानं महिद्धिकानं भिक्खूनं चत्तारि सतसहस्सानि परिवारेन्ति । तेन च समयेन ये सेक्खा कालकिरियं करोन्ति, ते गरहिता भवन्ति, सब्बे खीणासवा हुत्वाव परिनिब्बायन्ती ति अधिप्पायो । तस्मा हि तस्स भगवतो सासनं सुपुप्फितं सुसमिद्धं खीणासवेहि भिक्खूहि अतिविय सोभित्थ । तेन वुत्तं—

20

१५. “चत्तारि सतसहस्सानि, छळभिञ्जा महिद्धिका ।

दीपङ्करं लोकविदुं, परिवारेन्ति सब्बदा ॥

१-१. रो० पोत्थके नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३-३. निय्यानिकत्ता ज्ञातं च—सी०, रो० । ४. सति०—सी०, रो० ।

१६. ये केचि तेन समयेन, जहन्ति मानुसं भवं ।

अप्पत्तमानसा सेखा, गरहिता भवन्ति ते ॥

१७. सुपुप्फितं पावचनं, अरहन्तेहि तादिहि ।

खीणासवेहि विमलेहि, उपसोभति सब्बदा' ति ॥

- 5 तत्थ चत्तारि सतसहस्सानी ति गणनाय दस्सिता एवं दस्सित-
गणना इमे भिक्खू ति दस्सनत्थं "छळभिञ्जा महिद्धिका" ति वुत्तं
ति एवमत्थो गहेतब्बो । अथ वा छळभिञ्जा महिद्धिका ति
छळभिञ्जानं महिद्धिकानं ति सामिअत्थे पच्चत्तवचनं दट्ठब्बं ।
परिवारेन्ति सब्बदा ति निच्चकालं दसवलं परिवारेन्ति, भगवन्तं
10 मुञ्चित्वा कत्थचि न गच्छन्ती ति अधिप्पायो । तेन समयेना ति तस्मि
समये । अयं पन समय-सदो समवायादीसु नवसु अत्थेसु दिस्सति ।
यथाह—

B. 155
R. 128

"समवाये खणे काले, समूहे हेतुदिट्ठिसु ।

पटिलाभे पहाने च, पटिवेधे च दिस्सती" ति ॥

- 15 इध सो काले दट्ठब्बो; तस्मि काले ति अत्थो । मानुसं भवं ति
मनुस्सभावं । अप्पत्तमानसा ति अप्पत्तं अनधिगतं मानसं येहि ते
अप्पत्तमानसा । मानसं ति रागस्स च चित्तस्स च अरहत्तस्स च
अधिवचनं । "अन्तलिक्खचरो^१ पासो, य्वायं चरति मानसो"
(सं० नि० १-१११; म० व०-२३) ति हि एत्थ पन रागो "मानसो"
20 ति वुत्तो । "चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं" (ध० सं०-१९;
वि०-११०; चु० नि०-२३१) ति एत्थ चित्तं । "अप्पत्तमानसो सेखो,
कालं कयिरा^२ जनेसुता" (सं० नि० १-१२०) ति एत्थ अरहत्तं ।
इधा पि अरहत्तमेव अधिप्पेतं । तस्मा अप्पत्तअरहत्तफला ति अत्थो ।
सेखा ति केनट्ठेन सेखा ? सेखधम्मपटिलाभट्ठेन सेखा । वुत्तञ्हेतं
25 "कित्तावता नु खो भन्ते सेखो होती ति ? इध भिक्खवे भिक्खु

सेखाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति ... पे० १... सेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति । एत्तावता खो भिक्खवे भिक्खु सेखो होती” (सं० नि० ४-१४) ति । अपि च सिक्खन्ती ति सेखा । वुत्तञ्हेतं “सिक्खति, सिक्खती ति खो भिक्खु तस्मा सेखो ति वुच्चति । किं च सिक्खति ? अधिसीलं पि सिक्खति अधिचित्तं पि अधिपञ्चं पि 5 सिक्खती ति खो भिक्खु तस्मा सेखो ति वुच्चती” (अं० नि० १-२१४) ति ।

सुपुप्फितं ति सुट्ठु विकसितं । पावचनं ति पसत्थं वचनं, वुद्धिप्पत्तं वा वचनं पवचनं, पवचनमेव पावचनं, सासनं ति अत्थो । उपसोभती ति अभिराजति अतिविरोचति^२ । सब्बदा ति सब्बकालं । 10 “उपसोभति सदेवके” ति पि पाठो ।

तस्स दीपङ्करस्स भगवतो रम्मवती नाम नगरं अहोसि, सुदेवो नाम खत्तियो^३ पिता, सुमेधा नाम देवी माता, सुमङ्गलो च तिस्सो चा ति द्वे अग्गसावका, सागतो नाम उपट्ठाको, नन्दा च सुनन्दा चा ति द्वे अग्गसाविका, बोधितस्स भगवतो पिप्फलिरुक्खो अहोसि, 15 असीतिहत्थुब्बेधो, सतसहस्सवस्सानि आयू ति । किं पनिमेसं जातनगरादीनं दस्सने पयोजनं ति चे ? वुच्चते—यस्स यदि नेव जातनगरं न पिता न माता पञ्जायेय्य, इमस्स पन नेव जातनगरं 20 B. 156 न पिता न माता पञ्जायति, देवो वा सक्को वा यक्खो वा मारो वा ब्रह्मा वा एस मञ्जे, देवानं पि ईदिसं पाटिहारियं अनच्छरियं ति 20 R. 29 मञ्जमाना न सोतब्बं न^४ सद्वहितब्बं^४ मञ्जेय्युं, ततो अभिसमयो न भवेय्य, असति अभिसमये निरत्थको बुद्धुप्पादो भवेय्य, अनिय्यानिकं सासनं । तस्मा सब्बबुद्धानं जातनगरादिको परिच्छेदो दस्सेतब्बो । तेन वुत्तं—

१. सी० नत्थि ।

२. अतिरोचति—सी०, रो० ।

३. राजा०—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

१८. “नगरं रम्मवती नाम, सुदेवो नाम खत्तियो ।
सुमेधा नाम जनिका, दीपङ्करस्स सत्थुनो ॥
१९. सुमङ्गलो च तिस्सो च, अहेसुं अग्गसावका ।
सागतो नामुपट्ठाको, दीपङ्करस्स सत्थुनो ॥
- 5 २०. नन्दा चेव सुनन्दा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधि तस्स भगवतो, पिप्फली ति पवुच्चति ॥
२१. असीतिहत्थमुब्बेधो, दीपङ्करो महामुनि ।
सोभति दीपरुक्खोव, सालराजाव फुल्लितो ॥
२२. सतसहस्सवस्सानि, आयु तस्स महेसिनो ।
10 तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
२३. जौतयित्वान सद्धम्मं, सन्तारेत्वा महाजनं ।
जलित्वा अग्गिक्खन्धोव, निब्बुतो सो ससावको ॥
२४. सा च इद्धि सो च यसो, तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
सब्बं तमन्तरहितं^१, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा^२ ति ॥
- 15 तत्थ सुदेवो नाम खत्तियो ति सुदेवो नामस्स^३ खत्तियो पिता
अहोसी ति अत्थो । जनिका ति जनेत्ति । पिप्फली ति पिलक्खकपीत-
नरुक्खो^४ बोधि । असीतिहत्थमुब्बेधो ति असीतिहत्थं उच्चगतो^५ ।
दीपरुक्खो वा ति सम्पज्जलितदीपमालाकुलो दीपरुक्खो विय आरोह-
परिणाहसण्ठानपारिपूरिसम्पन्नो^६ द्वत्तिसवरलक्खणानुव्यञ्जनसमलङ्कत-
20 सरीरो विप्फुरितरंसिजालाविसरतारागणसमुज्जलमिव गगनतलं
भगवा धरमानकाले सोभती ति सोभित्थ । सालराजाव फुल्लितो ति
- B. 157

१. समन्तरहितं—सी०, रो० ;

एवमेव सब्बत्थ ।

४. उच्चगतो—सी०, रो० ।

२. ० राजा—सी०, रो० ।

३. ० कपित्थनरुक्खो—सी०, रो० ।

५. ० सण्ठानसम्पन्नो—सी०, रो० ।

पुष्पितो सब्बफालिफुल्लो सालराजस्वखो विय च^१ सब्बफालिफुल्लो
योजनसतुब्बेधो पारिच्छत्तो विय च असीतिहत्थुब्बेधो भगवा अतिविय
सोभति ।

सतसहस्सवस्सानी ति वस्ससतसहस्सानि तस्स^२ आयू ति
अत्थो । तावता तिट्ठमानो ति तावतकं कालं तिट्ठमानो । जनतं ति 5 R.130
जनसमूहं । सन्तारेत्वा महाजनं ति तारयित्वा महाजनं । “सन्तारेत्वा
सदेवकं” ति पि पाठो, तस्स सदेवकं लोकं ति अत्थो । सा च इद्धी
ति सा च सम्पत्ति आनुभावो । सो च यसो ति सो च परिवारो ।
सब्ब^३ तमन्तरहितं ति तं सब्बं वुत्तप्पकारं सम्पत्तिजातं अन्तरहितं
अपगतं ति अत्थो^३ । ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा ति सब्बे पन सङ्खत- 10
धम्मा ननु रिक्ता तुच्छा, निच्चसारादिरहिता ति अत्थो ।

एत्थ पन नगरादिपरिच्छेदो पाळियमागतोव । सम्बहुलवारो
पन नागतो, सो आनेत्वा दीपेतब्बो । सेय्यथिदं ? पुत्तपरिच्छेदो
भरियापरिच्छेदो पासादपरिच्छेदो अगारवासपरिच्छेदो^४ नाटकित्थि-
परिच्छेदो अभिनिक्खमनपरिच्छेदो पधानपरिच्छेदो विहारपरिच्छेदो 15
उपट्ठाकपरिच्छेदो ति । एतेसं पि दीपने कारणं हेट्ठा वुत्तमेव । तस्स
पन दीपङ्करस्स भरियानं तिसतसहस्सं^५ अहोसि । तस्स अग्गमहेसी
पदुमा नाम, तस्स पन पुत्तो उसभक्खन्धो नाम । तेन वुत्तं—

“भरिया पदुमा नाम, विबुद्धपदुमानना ।

अत्रजो उसभक्खन्धो, दीपङ्करस्स सत्थुनो ॥ 20

हंसा कोञ्चा मयूराख्या, पासादा पि तयो मता ।

दसवस्ससहस्सानि, अगारं अवसी किर ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. अस्स—रो० ।

३-३. सब्बं समन्तरहितं ति वुत्तप्पकार-

४. घरावासपरिच्छेदो—सी०, रो० ।

सम्पत्तियो ता अन्तरहिता अपगता

५. सतसहस्सं—सी०, रो० ।

ति अत्थो—सी०, रो० ।

हत्थियानेन निक्खन्तो, नन्दारामे जिनो वसी ।

नन्दो नामस्सुपट्ठाको, लोकानन्दकरो किरा” ति ॥

B. 158 5 सब्बबुद्धानं पन पञ्च वेमत्तानि होन्ति आयुवेमत्तं पमाणवेमत्तं कुलवेमत्तं पधानवेमत्तं रस्मिवेमत्तं ति । तत्थ आयुवेमत्तं नाम केचि दीघायुका होन्ति केचि अप्पायुका । तथा हि दीपङ्करस्स पन भगवतो वस्ससतसहस्सं आयुप्पमाणं अहोसि, अम्हाकं भगवतो वस्ससतं ।

पमाणवेमत्तं नाम केचि दीघा होन्ति केचि रस्सा । तथा हि दीपङ्करो असीतिहत्थप्पमाणो अहोसि, अम्हाकं पन भगवा अट्टारसहत्थप्पमाणो ।

10 कुलवेमत्तं नाम केचि खत्तियकुले निब्बत्तन्ति केचि ब्राह्मणकुले । तथा हि दीपङ्करादयो खत्तियकुले निब्बत्तिसु, ककुसन्धकोणागमनादयो ब्राह्मणकुले ।

R. 131 पधानवेमत्तं नाम केसञ्चि पधानं इत्तरमेव होति यथा कस्सपस्स भगवतो, केसञ्चि अद्धनियं अम्हाकं भगवतो विय ।

15 रस्मिवेमत्तं नाम मङ्गलस्स भगवतो सरीरस्मि दससहस्सि-लोकधातुं फरित्वा अट्ठासि, अम्हाकं भगवतो व्याममत्तं । तत्र रस्मिवेमत्तं अज्झासयपटिबद्धं होति । यो यत्तकं इच्छसि, तस्स तत्तकं सरीरप्पभा फरति । मङ्गलस्स पन “दससहस्सिलोकधातुं फरतु” ति अज्झासयो अहोसि । पटिविद्धगुणेषु पन कस्सचि वेमत्तं नाम
20 नत्थि ।

तथा सब्बबुद्धानं चत्तारि अविजहितट्ठानानि नाम होन्ति । बोधिपल्लङ्को अविजहितो एकस्मियेव ठाने होति । धम्मचक्कप्पवत्तन-ट्ठानं इसिपतने मिगदाये अविजहितमेव होति । देवोरोहणकाले सङ्कस्सनगरद्वारे पठमपादवकमो अविजहितोव होति । जेतवने
25 गन्धकुटिया चत्तारि मञ्चपादट्ठानानि अविजहितानेव होन्ति । विहारो पि अविजहितोव । सो पन खुद्दको वा महन्तो वा होति ।

अपरं पन अम्हाकंयेव भगवतो सहजातपरिच्छेदं च नक्खत्त-
परिच्छेदं च विसेसं । अम्हाकं सब्बञ्जुबोधिसत्तेन किर सद्धि
राहुलमाता आनन्दत्थेरो छन्नो कण्डको^१ अस्सराजा^२ निधिकुम्भा
महाबोधिरुक्खो काळुदायी ति इमानि सत्त सहजातानि । महापुरिसो
किर उत्तरासाळहनक्खत्तेनेव मातुकुच्छि ओक्कमि, महाभिनिक्खमनं ⁵
निक्खमि, धम्मचक्कं पवत्तेसि, यमकपाटिहारियं अकासि । B. 159
विसाखनक्खत्तेन जातो च अभिसम्बुद्धो च परिनिब्बुतो च,
माघनक्खत्तेन तस्स सावकसन्निपातो चेव आयुसङ्घारखोसज्जनं
च अहोसि, अस्सयुजनक्खत्तेन देवोरोहणं ति एत्तकं आहरित्वा
दीपेतब्बं । अयं सम्बहुलवारपरिच्छेदो । सेसगाथा सउत्ताना^३ ¹⁰
एवा ति ।

यस्मिं^३ किर कप्पे दीपङ्करदसबलो उदपादि, तस्मि अञ्जे पि
तण्हङ्करो मेधङ्करो सरणङ्करो ति तयो बुद्धा अहेसुं । तेसं सन्तिके
बोधिसत्तस्स व्याकरणं नत्थि । तस्मा ते इध न दस्सिता । अट्ठकथायं
पन तम्हा कप्पा आदितो पट्टायुप्पन्नुप्पन्ने सब्बबुद्धे दस्सेतुं ¹⁵
इदं वुत्तं—

“तण्हङ्करो मेधङ्करो, अथो पि सरणङ्करो ।
दीपङ्करो च सम्बुद्धो, कोण्डञ्जो द्विपदुत्तमो ॥
मङ्गलो च सुमनो च, रेवतो सोभितो मुनि ।
अनोमदस्सी पदुमो, नारदो पदुमुत्तरो ॥ ²⁰
सुमेधो च सुजातो च, पियदस्सी महायसो ।
अत्थदस्सी धम्मदस्सी, सिद्धत्थो लोकनायको ।

१-१. कन्थको—सी०, रो० ।

२. सुउत्ताना—सी०, रो० ।

३. इति भगवा दीपङ्करो सब्बबुद्धकिञ्च
कत्वा अनुक्कमेन अनुपादिसेसाय
निब्बानधातुया परिनिब्बायि—एत्थ
सी०, रो० पोत्थकेसु अयं अधिको
पाठो दिस्सति ।

R. 132

5

तिस्सो फुस्सो च सम्बुद्धो, विपस्सी सिखि वेस्सभू ।
 ककुसन्धो कोणागमनो, कस्सपो चापि नायको ॥
 एते अहेसुं सम्बुद्धा, वीतरागा समाहिता ।
 सतरंसीव उप्पन्ना, महातमविनोदना ।
 जलित्वा अग्निक्खन्धाव, निब्बुता ते ससावका' ति ॥

एत्तावता नातिसङ्खे पवित्थारवसेन कताय
 मधुरत्थविलासिनिया बुद्धवंसटुकथाय
 दीपङ्करबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
 निट्ठितो पठमो बुद्धवंसो ।

४. कोण्डञ्जबुद्धवंसवर्णना

दीपङ्करे किर भगवति परिनिब्बुते तस्स सासनं वस्ससतसहस्सं
 पवत्तिथ । अथ बुद्धानुबुद्धानं सावकानं अन्तरधानेन सासनं पिस्स
 अन्तरधायि । अथस्स अपरभागे एकमसङ्ख्येमतिकमित्वा एकस्मि
 कप्पे कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । सो पन भगवा सोळस-
 असङ्ख्यं कप्पानं च सतसहस्सं पारमियो पूरेत्वा बोधिजाणं 5
 परिपाचेत्वा वेस्सन्तरत्तभावसदिसे अत्तभावे ठत्वा ततो चवित्वा
 तुसितपुरे निब्बत्तित्वा तत्थ यावतायुकं ठत्वा देवतानं पटिञ्जं दत्वा
 तुसितपुरतो चवित्वा रम्मवतीनगरे सुनन्दस्स नाम रञ्जो कुले
 सुजाताय नाम देविया कुच्छिस्मि पटिसन्धि अग्गहेसि । तस्स पि
 पटिसन्धिक्खणे दीपङ्करबुद्धवंसे वुत्तप्पकारानि द्वत्तिस पाटिहारियानि 10
 निब्बत्तिसु । सो देवताहि कतारक्खसंविधानो दसन्नं मासानं अच्चयेन
 मातुकुच्छित्तो निक्खमित्वा सब्बसत्तुत्तरो उत्तराभिमुखो सत्तपदवीति-
 हारेण गत्वा सब्बा च दिसा विलोकेत्वा आसभि वाचं निच्छारेसि
 “अग्गोहमस्मि लोकस्स, जेट्ठोहमस्मि लोकस्स, सेट्ठोहमस्मि लोकस्स,
 अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो” (दी० नि० २-१४; 15
 म० नि० ३-१८८) ति ।

ततो कुमारस्स नामकरणदिवसे नामं करोन्ता “कोण्डञ्जो” ति
 नाममकंसु । सो हि भगवा कोण्डञ्जगोत्तो अहोसि । तस्स किर
 तयो पासादा अहेसुं राम सुराम सुभनामका परमरमणीया । तेसु
 तीणि सतसहस्सानि नाटकित्थीनं नच्चगीतवादितकुसलानं सब्बकालं 20
 पच्चुपट्टितानि अहेसुं । तस्स रुचिदेवी नाम अग्गमहेसी अहोसि ।
 विजितसेनो नामस्स पुत्तो अहोसि । सो दसवस्ससहस्सानि अगारं
 अज्झावसि ।

B. 160

R. 133

- सो पन जिण्णव्याधिमतपब्बजिते दिस्वा आजञ्जरथेन
 निक्खमित्वा पब्बजित्वा दसमासे पधानचरियं चरि । कोण्डञ्जकुमारं
 पन पब्बजन्तं दस जनकोटियो अनुपब्बजिंसु । सो तेहि परिवुतो दस
 मासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय सुनन्दगामे समसहित-
 5 घनपयोधराय यसोधराय नाम सेट्ठिधीताय दिन्नं परममधुरं
 मधुपायासं परिभुञ्जित्वा फलपल्लवङ्कुरसमलङ्कृते सालवने दिवाविहारं
 B. 161 वीतिनामेत्वा^१ सायन्हसमये गणं पहाय^२ सुनन्दकाजीवकेन दिन्ना अट्ठ
 तिणमुट्ठियो गहेत्वा सालकल्याणिरुक्खं तिक्खत्तुं पदक्खिणं कत्वा
 पुब्बदिसाभागं ओलोकेत्वा बोधिरुक्खं पिट्ठितो कत्वा अट्ठपण्णास-
 10 हत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा चतुरङ्गवीरियं
 अधिट्ठाय मारवलं विधमित्वा रत्तिया पठमयामे पुब्बेनिवासानुस्सति-
 ज्ञाणं विसोधेत्वा मज्झिमयामे दिब्बचक्खुं विसोधेत्वा पच्चिमयामे
 पच्चयाकारं सम्मसित्वा आनापानचतुत्थज्झानतो वुट्ठाय पञ्चसु^३
 खन्धेसु अभिनिविसित्वा उदयव्वयवसेन समपञ्जाय लक्खणानि दिस्वा
 15 याव गोत्रभुञ्जाणं विपस्सनं वड्ढेत्वा चत्तारि मग्गजाणानि चत्तारि
 च फलजाणानि चतस्सो पटिसम्भिदा चतुर्योनिपरिच्छेदकजाणं
 पञ्चगतिपरिच्छेदकजाणं छ असाधारणजाणानि सकले^४ च^५ बुद्धगुणे^५
 4 पटिविज्झित्वा परिपुण्णसङ्कप्पो बोधिमूले निसिन्नोव—

“अनेकजातिसंसारं, सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।

20 गहकारं गवेसन्तो, दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥

गहकारक दिट्ठोसि, पुन गेहं न काहसि ।

सब्बा ते फासुका भग्गा, गहकूटं विसङ्खतं ।

विसङ्खारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्झगा ॥

(ध० प०-३२)

१. कत्वा—सी०, रो० ।

२. विहाय—सी०, रो० ।

३. सी० नत्थि ।

४-४. सकलमेव—सी०, रो० ।

५. बुद्धजाणे—सी०, रो० ।

अयोधनहतस्सेव, जलतो जातवेदसो ।
अनुपुब्बूपसन्तस्स, यथा न आयते गति ॥
एवं सम्मा विमुत्तानं, कामबन्धोघतारिनं ।
पञ्चापेतुं गति नत्थि, पत्तानं अचलंसुखं”

(उदान-१७७) ति-

5

एवं उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिमूलेयेव फलसमापत्तिमुखेन
वीतिनामेत्वा अट्टमे सत्ताहे ब्रह्मनो अज्जेसनं पटिच्च “कस्स नु खो
अहं पठमं धम्मं देसेय्यं” (म० नि० १-२१९; २-३३६; म० व०-१०)
ति उपधारेन्तो^१ अत्तना सद्धि पब्बजिता^२ दस भिक्खुकोटियो अद्दस ।
“इमे पन कुलपुत्ता समुपचितकुसलमूला मं पब्बजन्तं अनुपब्बजिता
मया सद्धि पधानं^३ चरित्वा^३ मं उपट्ठहिंसु, हन्दाहं इमेसं सब्बपठमं
धम्मं देसेय्यं” ति एवं उपधारेत्वा “इदानी पन^४ ते^५ कत्थ वसन्ती”
ति ओलोकेन्तो “इतो अट्टारसयोजनिके अरुन्धवतीनगरे^६ देववने
विहरन्ती” ति दिस्वा “तेसं धम्मं देसेतुं गमिस्सामी” ति पत्तचीवर-
मादाय सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं वा बाहं पसारेय्य,
पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य, एवमेव^७ बोधिमूले अन्तरहितो देववने
पातुरहोसि ।

10 R.134

B. 162

15

तस्मिं च समये ता^८ दस भिक्खुकोटियो अरुन्धवतीनगरं
उपनिस्साय देववने विहरन्ति । ते पन भिक्खू दसबलं दूरतोव
आगच्छन्तं दिस्वा पसन्नमानसा पच्चुग्गन्त्वा भगवतो पत्तचीवरं
पटिग्गहेत्वा बुद्धासनं पञ्चापेत्वा सत्थु गारवं कत्वा भगवन्तं
वन्दित्वा परिवारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । तत्र कोण्डञ्जो दसबलो
मुनिगणपरिवृतो बुद्धासने निसिन्नो तिससगणपरिवृतो दससत्तनयनो

20

१. एवं ०—सी०, रो० ।

२. पब्बजितानं—सी०, रो० ।

३-३. पधानचरियं चरिसु—सी०, रो० । ४-४. पनेते—सी०, रो० ।

५. अमरवतीनगरे—सी०, रो० एवमेव । ६. एवमेवं—सी०, रो० ।

७. ते—सी०, रो० ।

विय विमलगगनतलगतो सरदसमयरजनिकरो विय तारागणपरिवुतो
पुण्णचन्दो विय विरोचित्थ । अथ सत्था तेसं सब्बबुद्धनिसेवितं
अनुत्तरं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्तं कथेत्वा
दसभिक्षुकोटिप्पमुखा सतसहस्सदेवमनुस्सकोटियो धम्मामतं पायेसि ।

5 तेन वुत्तं—

१. “दीपङ्करस्स अपरेन, कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्ततेजो अमितयसो, अप्पमेय्यो दुरासदो ॥

२. धरणूपमो खमनेन, सीलेन सागरूपमो ।

समाधिना मेरूपमो, जाणेन गगनूपमो ॥

10

३. इन्द्रियबलबोज्झङ्ग — मग्गसच्चप्पकासनं ।

पकासेसि सदा बुद्धो हिताय सब्बपाणिनं ॥

४. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, कोण्डञ्जे लोकनायके ।

कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

तत्थ दीपङ्करस्स अपरेना ति दीपङ्करस्स सत्थुनो अपरभागे ति
15 अत्थो । कोण्डञ्जो नामा ति अत्तनो गोत्तवसेन समधिगतनामधेय्यो ।
नायको ति विनायको । अनन्ततेजो ति अत्तनो सीलगुणजाण-
पुञ्जतेजेन अनन्ततेजो । हेट्ठतो अवीचि उपरि भवग्गं तिरियतो
अनन्ता^१ लोकधातुयो^१ एत्थन्तरे एकपुग्गलो पि तस्स मुखं ओलोकेत्वा
ठातुं समत्थो नाम नत्थि । तेन वुत्तं “अनन्ततेजो” ति । अमितयसो
20 ति अनन्तपरिवारो । तस्स हि^२ भगवतो वस्ससतसहस्सानि याव
परिनिब्बानसमयं एत्थन्तरे भिक्षुपरिसाय^३ गणनपरिच्छेदो नाम
नाहोसि । तस्मा “अमितयसो” ति वुच्चति^४ । अमितगुणकित्ति पि
“अमितयसो” ति वुच्चति । अप्पमेय्यो ति गुणगणपरिमाणवसेन
नप्पमेय्यो ति अप्पमेय्यो । यथाह—

R. 135
B. 163

१-१०. अनन्तलोकधातुयो—सी०, रो० । २. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०किर भिक्षुनं—सी०, रो० । ४. वुत्तं—सी०, रो० ।

बुद्धो पि बुद्धस्स भण्येय वण्णं,
कर्प्पं पि चे अञ्जमभासमानो ।
खीयेथ कप्पो चिरदीघमन्तरे,
वण्णो न खीयेथ तथागतस्सा” ति ।

तस्मा अप्पमेय्यगुणगणत्ता “अप्पमेय्यो” ति वुच्चति । दुरासदो 5
ति दुरूपसङ्कमनीयो, आसज्ज घट्टेत्वा उपसङ्कमितुमसक्कुणेय्यभावतो
दुरासदो, दुरभिभवनीयो ति अत्थो ।

धरणूपमो ति धरणीसमो । खमणेना ति खन्तिया, चतुनहुता-
धिकद्वियोजनसतसहस्सबहला महापथवी विय पकतिवातेन
लाभालाभइट्टानिट्टादीहि अकम्पनभावतो “धरणूपमो” ति वुच्चति । 10
सीलेन सागरूपमो ति सीलसंवरेण वेलानातिकमनभावेन^१ सागरसमो ।
“महासमुदो भिक्खवे ठितधम्मो वेलं नातिवत्तती” (अं० नि० ३-३०७;
चु० व०-३५४) ति हि वुत्तं ।

समाधिना मेरूपमो^२ ति समाधिपटिपक्खभूतधम्मजनितकम्पा-
भावतो मेरुना^३ गिरिवरेण समो, सदिसो ति अत्थो । मेरुगिरिवरो 15
विय थिरतरसररीरो ति वा । ज्ञाणेन गगनूपमो ति एत्थ भगवतो
ज्ञाणस्स अनन्तभावेन अनन्ताकासेन उपमा कता । चत्तारि अनन्तानि
वुत्तानि भगवता । यथाह—

“सत्तकायो च आकासो, चच्चवाळा चनन्तका ।

बुद्धजाणं अप्पमेय्यं, न सक्का एते विजानितु”

(बु० वं०-३०३) ति ॥

20

तस्मा अनन्तस्स ज्ञाणस्स अनन्तेन आकासेन उपमा कता ति ।

इन्द्रियबलबोज्झमगगसच्चप्पकासनं ति एतेसं इन्द्रियबल-
बोज्झमगगसच्चानं गहणेन सतिपट्टानसम्मप्पधानिद्विपादा पि

१. वेलानातिकमनवसेन—सी०, रो० । २. मेरुसमो—सी०, रो० ।

३. मेरु—सी०, रो० ।

R. 136 गहिताव होन्ति । तस्मा इन्द्रियादीनं चतुसङ्खेपानं वसेन सत्तत्तिसे-
बोधिपक्खियधम्मानं पकासनधम्मं पकासेसि, देसेसी ति अत्थो ।
हिताया ति हितत्थं । धम्मचवकं पवत्तेन्ते ति देसनाजाणे
पवत्तियमाने ।

5 ततो अपरभागे महामङ्गलसमागमे दससु चक्कवाळसहस्सेसु
देवतायो सुखुमे अत्तभावे मापेत्वा इमस्मिञ्जेव^१ चक्कवाळे
सन्निपत्तिसु । तत्थ किर अञ्जतरो देवपुत्तो कोण्डञ्जदसबलं
मङ्गलपञ्चं पुच्छि । तस्स भगवा मङ्गलानि कथेसि । तत्थ नवुत्ति-
कोटिसहस्सानि अरहत्तं पापुणिसु । सोतापन्नादीनं गणनपरिच्छेदो
10 नाम नाहोसि । तेन वुत्तं—

५. “ततो परं पि देसेन्ते, नरमरूनं समागमे ।
नवुत्तिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

तत्थ ततो परं पी ति ततो अपरभागे पि । देसेन्ते ति भगवति
धम्मं देसेन्ते । नरमरूनं ति नरानं चेव अमरानं च, यदा पन भगवा
15 गगनतले तित्थियमानमद्दं यमकपाटिहारियं करोन्तो धम्मं देसेसि
तदा असीतिकोटिसहस्सानि अरहत्तं पापुणिसु । तीसु फलेसु पतिट्ठिता
गणनपथं वीतिवत्ता । तेन वुत्तं—

६. “तित्थिये अभिमद्दन्तो, यदा धम्ममदेसयि ।
असीतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो^२ अहू” ति ॥

20 तत्थ^३ तदा-सद्दं आनेत्वा अत्थो दट्ठब्बो । यदा भगवा धम्मं
देसेसि, तदा असीतिकोटिसहस्सानं धम्माभिसमयो अहू ति^४ ।

कोण्डञ्जो किर सत्था अभिसम्बोधि पत्वा पठमवस्सं चन्दवती-
नगरं उपनिस्साय चन्दारामे विहासि । तत्थ सुचिन्धरस्स नाम
ब्राह्मणमहासालस्स पुत्तो भद्माणवो^४ नाम यसोधरब्राह्मणस्स पुत्तो

१. इमस्मि—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. धम्माभिसमयो—सी०, रो० ।

४. चन्दमाणवो—सी०, रो० ।

सुभदमाणवो च कोण्डञ्जस्स बुद्धस्स सम्मुखा धम्मदेसनं सुत्वा
पसन्नमानसा दसहि माणवकसहस्सेहि सद्धिं तस्स सन्तिके पब्बजित्वा
अरहत्तं पापुणिसु ।

अथ कोण्डञ्जो सत्था जेट्टमासपुण्णमाय सुभदत्थेरप्पमुखेन
कोटिसतसहस्सेन परिवुतो पातिमोक्खमुद्दिसि, सो पठमो सन्निपातो 5
अहोसि । ततो अपरभागे कोण्डञ्जसत्थुनो पुत्ते विजितसेने नाम
अरहत्तं पत्ते तं पमुखस्स कोटिसहस्सस्स मज्झे भगवा पातिमोक्खं
उद्दिसि, सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । अथापरेण समयेन दसवलो
जनपदचारिकं चरन्तो उदेनराजानं नाम नवुतिकोटिजनपरिवारं
पब्बाजेसि सद्धिं ताय परिसाय । तस्मिं पन अरहत्तं पत्ते तं पमुखेहि 10
नवुतिया अरहन्तकोटीहि भगवा परिवुतो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो
ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

७. “सन्निपाता तयो आसुं, कोण्डञ्जस्स महेसिनो ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

८. कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो । 15

दुतियो कोटिसहस्सानं, ततियो नवुतिकोटिनं” ति ।

तदा किर अम्हाकं बोधिसत्तो विजितावी नाम चक्कवत्ती हुत्वा
चन्दवतीनगरे पटिवसति । सो किर^१ अनेकनरवरपरिवुतो
सलिलनिधिनिवसनं समेरुयुगन्धरं अपरिमितवसुधरं वसुन्धरं अदण्डेन
असत्थेन धम्मेन परिपालेति । अथ^२ कोण्डञ्जो बुद्धो पि कोटिसत- 20
सहस्सखीणासवपरिवुतो जनपदचारिकं चरमानो अनुपुब्बेन
चन्दवतीनगरं सम्पापुणि ।

सो विजितावी किर राजा “सम्मासम्बुद्धो किर अम्हाकं नगरं
अनुप्पत्तो” ति सुत्वा पच्चुगगन्त्वा भगवतो वसनट्टानं संविदहित्वा
स्वातनाय सद्धिं भिक्खुसंघेन निमन्तेत्वा पुनदिवसे भत्तविधिं सुट्ठु 25

पटियादेत्वा कोटिसत्तसहस्ससङ्खस्स बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स
महादानं अदासि । बोधिसत्तो भगवन्तं भोजेत्वा^१ अनुमोदनावसाने
“भन्ते तेमासं महाजनसङ्गहं करोन्तो इधेव वसथा” ति याचित्वा
तयो मासे निरन्तरं बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स असदिसमहादानं
5 अदासि^२ ।

B. 166 अथ सत्था बोधिसत्तं “अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती”
ति व्याकरित्वा धम्मस्स देसेसि । सो सत्थु धम्मकथं सुत्वा रज्जं
निय्यातेत्वा^३ षब्बजित्वा तीणि पिटिकानि उग्गहेत्वा अट्ठ समापत्तियो
पञ्च च अभिञ्जायो उप्पादेत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोके निब्बत्ति ।
10 तेन वुत्तं—

९. “अहं तेन समयेन, विजितावी नाम खत्तियो ।
समुद्दं अन्तमन्तेन, इस्सरियं वत्तयामहं ॥
१०. कोटिसत्तसहस्सानं, विमलानं महेसिनं ।
सह लोकगगनाथेन, परमन्नेन तप्पयि ॥
15 ११. सोपि मं बुद्धो व्याकासि, कोण्डञ्जो लोकनायको ।
अपरिमेय्यतो^४ कप्पे, बुद्धो लोके भविस्सति ॥
१२. पधानं पदहित्वान, कत्वा दुक्करकारिकं ।
अस्सत्थमूले, सम्बुद्धो, बुज्झिस्सति महायसो ॥
१३. इमस्स जनिका माता, माया नाम भविस्सति ।
20 पिता सुद्धोदनो नाम, अयं हेस्सति गोतमो ॥
१४. कोलितो उपतिस्सो च, अग्गा हेस्सन्ति सावका ।
आनन्दो नामुपट्ठाको, उपट्ठिस्सति तं जिनं ॥
१५. खेमा उप्पलवण्णा च, अग्गा हेस्सन्ति साविका ।
बोधितस्स भगवतो, अस्सत्थो ति पवुच्चति ॥

१. भोजापेत्वा—सी०, रो० ।

२. पवत्तेसि—सी०, रो० ।

३. निथ्यादेत्वा—सी०, रो० ।

४. अपरिमेय्ये इतो—सी०, रो० ।

१६. चित्तो^१ च हत्थाळवको, अग्गा हेस्सन्तुपट्टका ।
नन्दमाता च उत्तरा, अग्गा हेस्सन्तुपट्टिका ।
आयु वस्ससतं तस्स, गोतमस्स यसस्सिनो^१ ॥
१७. इदं सुत्वान वचनं, असमस्स महेसिनो । R. 138
आमोदिता नरमरू, बुद्धबीजं^२ किर^२ अयं ॥ 5
१८. उक्कुट्टिसद्दा वत्तन्ति, अप्फोटेन्ति हसन्ति च ।
कतञ्जली नमस्सन्ति, दससहस्सिदेवता^३ ॥
१९. यदिमस्स लोकनाथस्स, विरज्झिस्साम सासनं । B. 167
अनागतम्हि अद्धाने, हेस्साम सम्मुखा इमं ॥
२०. यथा मनुस्सा नदिं तरन्ता, पटितित्थं विरज्झिक्कय । 10
हेट्ठातित्थे गहेत्वान, उत्तरन्ति महानदिं ॥
२१. एवमेव मयं सब्बे, यदि मुञ्चामिमं जिनं ।
अनागतम्हि अद्धाने, हेस्साम सम्मुखा इमं ॥
२२. तस्साहं वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयिं ।
तमेव अत्थं साधेन्तो, महारज्जं जिने अदं । 15
महारज्जं ददित्वान^४, पब्बजिं तस्स सन्तिके ॥
२३. सुत्तन्तं विनयं चापि, नवज्जं सत्थुसासनं ।
सब्बं परियापुणित्वान, सोभयिं जिनसासनं ॥
२४. तत्थप्पमत्तो विहरन्तो, निसज्जट्ठानचङ्कमे ।
अभिञ्जापारमिं^५ गत्वा, ब्रह्मलोकमगञ्छहं^५ ति ॥ 20

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २-२. बुद्धबीजङ्कुरो—सी०, रो० ।

३. दससहस्सी सदेवका—सी०, रो० । ४. चजित्वान—सी०, रो० ।

५. अभिञ्जासु पारमि—सी०, रो० ।

तत्थ अहं तेन समयेना ति अहं तस्मिं समये । विजितावी नामा
ति एवंनामको चक्रवत्तिराजा अहोसिं । समुद्दं अन्तमन्तेना ति एत्थ
चक्रवाळपब्बतं सीमं मरियादं कत्वा ठितं समुद्दं अन्तं कत्वा इस्सरियं
वत्तयामी ति अत्थो । एत्तावता न पाकटं होति ।

- 5 राजा किर चक्रवत्ती चक्ररतनानुभावेन वामपस्सेन सिनेरुं कत्वा
समुद्दस्स उपरिभागेन अट्टयोजनसहस्सप्पमाणं पुब्बविदेहं गच्छति ।
तत्थ राजा चक्रवत्ती “पाणो न हन्तब्बो, अदिन्नं नादातब्बं, कामे-
सुमिच्छा न चरितब्बा, मुसा न भासितब्बा, मज्जं न पातब्बं, यथाभुत्तं
च भुञ्जथा” (दी० नि० २-१३२, १३३; ३-४९; म० नि० ३-२४३)
10 ति ओवादं देति । एवं ओवादे दिन्ने तं चक्ररतनं वेहासं अब्भुगन्त्वा
पुरत्थिमं समुद्दं अज्झोगाहति । यथा यथा च तं अज्झोगाहति, तथा
तथा संखित्तऊमिविप्फारं हुत्वा ओगच्छमानं महासमुद्दसलिलं
R. 139 योजनमत्तं ओगन्त्वा अन्तोसमुद्दं उभोसु पस्सेसु वेळुरियमणिभित्ति
विय परमदस्सनीयं हुत्वा तिट्ठति, एवं पुरत्थिमसागरपरियन्तं गन्त्वा
B.168 15 तं^१ चक्ररतनं पटिनिवत्तति । पटिनिवत्तमाने च तस्मिं सा परिसा
अगगतो होति, मज्जे राजा चक्रवत्ती अन्ते चक्ररतनं होति । तं पि
जलं जलन्तेन वियोगं असहमानमिव नेमिमण्डलपरियन्तं अभिहनन्तमेव
तीरमुपगच्छति ।

- एवं राजा चक्रवत्ती पुरत्थिमसमुद्दपरियन्तं पुब्बविदेहं
20 अभिविजिनित्वा^२ दक्खिणसमुद्दपरियन्तं जम्बुदीपं विजेतुकामो
चक्ररतनदेसितेन मग्गेन दक्खिणसमुद्दाभिमुखो गच्छति । तं दससहस्स-
योजनप्पमाणं जम्बुदीपं अभिविजिनित्वा^३ दक्खिणसमुद्दतो
पच्चुत्तरित्वा सत्तयोजनसहस्सप्पमाणं अपरगोयानं विजेतुं हेट्ठा
वुत्तनयेनेव गन्त्वा तं पि सागरपरियन्तं अभिविजिनित्वा पच्छिम-
25 समुद्दतो पि उत्तरित्वा अट्टयोजनसहस्सप्पमाणं उत्तरकुरुं विजेतुं

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. अभिविजित्वा—सी०, रो० ।

३. विजिनित्वा—सी०, रो० ।

तथेव गन्त्वा तं समुद्रपरियन्तं कत्वा तथेव अभिविजिय उत्तरसमुद्रतो
पि पञ्चुत्तरति । एत्तावता रञ्जा चक्रवत्तिना सागरपरियन्ताय
पथविया इस्सरियं अधिगतं होति । तेन वुत्तं समुद्रं अन्तमन्तेन,
इस्सरियं वत्तयामहं' ति ।

कोटिसतसहस्सानं ति कोटिसतसहस्सानि । अयमेव वा पाठो । 5
विमलानं ति खीणासवानं । सह लोकगनाथेना ति सद्धि दसबलेन
कोटिसतसहस्सानं ति अत्थो । परमन्नेना ति पणीतेन अन्नेन ।
तप्पयिं ति तप्पेसिं । अपरिमेय्यतो^१ कप्पे ति इतो पट्टाय सतसहस्स-
कप्पाधिकानि तीणि असङ्ख्येय्यानि अतिक्रमित्वा एकस्मिं भद्दकप्पे
ति अत्थो । 10

पधानं ति विरियं । तमेव अत्थं साधेन्तो ति तमेव बुद्धकारकमत्थं
दानपारमिं पूरेन्तो साधेन्तो निष्पादेन्तो ति अत्थो । महारज्जं ति
चक्रवत्तिरज्जं । जिने ति भगवति, सम्पदानत्थे वा भुम्मं दट्ठब्बं ।
अदं ति अदासिं । एवमत्थं साधेन्तो ति इमिना सम्बन्धो दट्ठब्बो ।
“महारज्जं जिने ददिं” ति पठन्ति केचि । ददित्वाना^२ ति चजित्वा^३ । 15
सुत्तन्तं ति सुत्तन्तपिटकं^४ । विनयं ति विनयपिटकं । नवङ्गं ति
सुत्तगेय्यादिनवङ्गं । सोभयिं जिनसासनं ति आगमाधिगमेहि
लौकियेहि समलङ्कुरिं । तत्था ति तस्स भगवतो सासने । अप्पमत्तो
ति सतिसम्पत्तो । ब्रह्मलोकमगञ्छहं ति ब्रह्मलोकं अगञ्छि अहं । R. 140

इमस्स पन कोण्डञ्जबुद्धस्स रम्मवती नाम नगरं अहोसि, 20
सुनन्दो नाम राजा पिता, सुजाता नाम देवी माता, भद्दो च सुभद्दो
च द्वे^५ अगसावका, अनुरुद्धो नामुपट्ठाको, तिस्सा च उपतिस्सा च द्वे^५
अगसाविका, सालकल्याणिरुक्खो बोधि, अट्टासीतिहत्थुब्बेधं सरोरं,
वस्ससतसहस्सानि^६ आयुप्पमाणं अहोसि, तस्स रुचिदेवी^६ नाम B. 169

१. अपरिमेय्य इतो—सी०, रो० ।

२-३. चजित्त्वाना ति दत्त्वा—सी०, रो० ।

४. सुत्तपिटकं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. वस्ससतसहस्सं—सी०, रो० ।

६. रुचि नाम देवी—सी०, रो० ।

अग्गमहेसी अहोसि^१, विजितसेनो नामस्स पुत्तो, चन्दो नामुपट्ठाको राजा । चन्दारामे किर वसी ति । तेन वुत्तं—

२५. “नगरं रम्मवती नाम, सुनन्दो नाम खत्तियो ।
सुजाता नाम जनिका, कोण्डञ्जस्स महेसिनो ॥
- 5 २६. भद्दो चेव सुभद्दो च, अहेसुं अग्गसावका ।
अनुरुद्धो नामुपट्ठाको, कोण्डञ्जस्स महेसिनो ॥
२७. तिस्सा च उपतिस्सा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
सालकल्याणिको बोधि, कोण्डञ्जस्स महेसिनो ॥
२८. सो अट्ठासीति हत्थानि, अच्चुग्गतो महामुनि ।
10 सोभते^२ उड्डराजाव, सूरियो मज्झन्तिके^३ यथा ॥
२९. वस्ससतसहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
३०. खीणासवेहि विमलेहि, विचित्ता आसि मेदनी ।
यथा हि गगनमुळ्ळभि, एवं सो उपसोभय ॥
- 15 ३१. तेपि नागा अप्पमेय्या, असङ्खोभा दुरासदा ।
विज्जुपातंव दस्सेत्वा, निब्बुता ते महायसा ॥
३२. सा च अतुलिया जिनस्स इद्धि, आणपरिभावितो च समाधि ।
सब्बं तमन्तरहितं, ननु रित्ता सब्बसङ्खारा” ति ॥

तत्थ सालकल्याणिको ति सालकल्याणिसक्खो, सो बुद्धकाले चेव^४
20 चक्कवत्तिकाले च^५ निब्बत्तति, नाञ्जदा । सो एकाहेनेव^६ उट्ठाति
किर । खीणासवेहि विमलेहि, विचित्ता आसि मेदनी ति अयं मेदनी
खीणासवेहि एककासावपज्जोता विचित्ता परमदस्सनीया अहोसि ।
यथा ही ति ओपम्मत्थे निपातो । उळ्ळभी^६ ति नक्खत्तेहि, तारागणेहि
गगनतलं विय खीणासवेहि विचित्ता अयं मेदनी सोभित्था ति अत्थो ।

R. 141
B. 170

१. जिनसेनो—सी०, रो० ।

३. मज्झन्तिके—सी०, रो० ।

५. ० च—सी० ।

२. सोभति—सी०, रो० ।

४-५. चक्कवत्तिकाले चेव—सी०, रो० ।

६. उळ्ळहि—सी०, रो० ।

असङ्खोभा ति अट्टहि लोकधम्मेहि अक्खोभा अविकारा ।
 विज्जुपातंव दस्सेत्वा ति विज्जुपातं विय दस्सयित्वा, “विज्जुपातंवा”
 ति पि पाठो । कोण्डञ्जबुद्धस्स किर काले परिनिब्बायमाना भिक्खू
 सत्ततालप्पमाणमाकासमब्भुगन्त्वा असितजलधरविवरगता विज्जुलता
 विय समन्ततो विज्जोतमाना तेजोधातुं समापज्जित्वा निरुपादाना 5
 दहना विय परिनिब्बायिंसु । तेन वुत्तं “विज्जुपातंव दस्सेत्वा” ति ।
 अतुलिया ति अतुल्या असदिसा । आणपरिभावितो ति आणेन
 वड्ढितो । सेसगाथा हेट्ठा वुत्तनयत्ता उत्ताना एवा ति ।

कोण्डञ्जो नाम सम्बुद्धो, चन्दारामे मनोरमे ।

निब्बायि चेतियो तस्स, सत्तयोजनिको कतो ॥ 10

न हेव धातुयो तस्स, सत्थुनो, विकिरिंसु ता ।

ठिता एकघना हुत्वा, सुवण्णपटिमा विय ॥

सकलजम्बुदीपवासिनो मनुस्सा समागन्त्वा सत्तयोजनिकं
 सत्तरतनमयं हरितालमनोसिलाय मत्तिकाकिच्चं तेलसप्पीहि उदक-
 किच्चं कत्वा निट्ठापेसुं ति । 15

कोण्डञ्जबुद्धवंसवर्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो दुतियो बुद्धवंसो ।

५. मङ्गलबुद्धवंसवण्णना

कोण्डञ्जे किर सत्थरिपरिनिब्बुते तस्स सासनं वस्ससतसहस्सं
पवत्ति^१ । बुद्धानुबुद्धानं सावकानं अन्तरधानेन सासनमस्स^२ अन्तर-
धायि । कोण्डञ्जस्स पन अपरभागे एकमसङ्खेय्यमतिक्रमित्वा
एकस्मिंयेव कप्पे चत्तारो बुद्धा निब्बत्ति^३सु मङ्गलो, सुमनो, रेवतो,
5 सोभितो ति । तत्थ मङ्गलो पन लोकनायको कप्पसतसहस्साधिकानि
सोळस असङ्खेय्यानि पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा तत्थ
B. 171 यावतायुकं ठत्वा पञ्चसु पुब्बनिमित्तेसु उप्पन्नेसु बुद्धकोलाहलं नाम
उदपादि, तदा दससहस्सचङ्कवाळे देवतायो एकस्मिं चक्कवाळे
सन्निपत्तित्वा आयाचन्ति—

R 142 10

“कालो^४ खो ते महावीर, उप्पज्ज मातुकुच्छियं ।
सदेवकं तारयन्तो, बुज्झस्सु अमतं पदं”
(बु० वं०-३०३) ति ॥

एवं देवेहि आयाचितो कतपञ्चविलोकनो तुसिता काया चवित्वा
सब्बनगरुत्तमे^५ उत्तरनगरे अनुत्तरस्स उत्तरस्स नाम रञ्जो कुले
15 उत्तराय नाम देविया कुच्छिस्मिं पटिसन्धिं गण्हि । तदा अनेकानि
पाटिहारियानि पातुरहुं । तानि दीपङ्करबुद्धवंसे वुत्तनयेनेव वेदि-
तब्बानि । तस्सा उत्तराय किर महादेविया कुच्छिस्मिं सब्बलोक-
मङ्गलस्स मङ्गलस्स महासत्तस्स पटिसन्धिं गण्हन्तो पट्टाय सरीरप्पभा-
रत्तिन्दिवं असीतिहत्थप्पमाणं पदेसं फरित्वा चन्दा लोकसूरियालोकेहि
20 अनभिभवनीया हुत्वा अट्टासि । सा च अञ्जेनालोकेन^६ विना अत्तनो
सरीरप्पभासमुदयेनेव अन्धकारं विधमित्वा अट्टसट्ठिया धातीहि
परिचारियमाना विचरति^७ ।

१. तस्स सासनमस्स—सी०, रो० ।

२. कालोयं—सी०, रो० ।

३. सब्बनगरुत्तरे—सी०, रो० ।

४. अञ्जालोकेन—सी०, रो० ।

५. विचरि—सी०, रो० ।

सा किर देवताहि कतारक्खा दसन्नं^१ मासानं अचयेन^२
 *परमसुरभिकुसुमफलधरसाखाविटपे कमलकुवलयसमलङ्कृते रुरु-सीह-
 व्यग्धगज-गवय-महिंस-पसद विविधमिगगणविचरिते परमरमणीये*
 उत्तरमधुरुय्याने नाम मङ्गलुय्याने मङ्गलमहापुरिसं विजायि । सो
 जातमत्तोव महासत्तो सब्बा दिसा विलोकेत्वा उत्तराभिमुखो 5
 सत्तपदवीतिहारेण गत्वा आसभिं वाचं निच्छारेसि । तस्मिं च^३ खणे
 सकलदससहस्सिलोकधातुसु देवता दिस्समानसरीरा दिब्बमालादीहि
 समलङ्कृतगत्ता तत्थ तत्थ ठत्वा जयमङ्गलथुतिवचनानि सम्पवत्तेसुं ।
 पाटिहारियानि^४ वृत्तनयानेव । नामग्गहणदिवसे पनस्स लक्खणपाठका
 सब्बमङ्गलसम्पत्तिया जातो ति “मङ्गलकुमारो” त्वेव नामं करिसु । 10

तस्स किर यसवा रुचिमा सिरिमा ति तयो पासादा अहेसुं ।
 यसवतीदेविप्पमुखानि तिसनाटकित्थिसहस्सानि अहेसुं । तत्थ
 महासत्तो नववस्ससहस्सानि दिब्बसुखसदिसं सुखं अनुभवित्वा
 यसवतिया अग्गमहेसिया कुच्छिस्मिं सीलवं नाम पुत्तं लभित्वा
 चत्तारि निमित्तानि दिस्वा अलङ्कृतं पण्डरं नाम सुन्दरतुरङ्गवर- 15
 मास्य्ह महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पब्बजि । तं पन पब्बजन्तं
 तिस्सो मनुस्सकोटियो अनुपब्बजिसु । तेहि परिवुत्तो महापुरिसो अट्ठ
 मासे पधानचरियमचरि^५ । B. 172

ततो विसाखपुण्णमाय उत्तरगामे उत्तरसेट्ठिनो धीताय उत्तराय
 नाम दिन्नं पक्खित्तदिब्बोजं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सुरभिकुसुमा- 20
 लङ्कृते^६ नीलोभासे मनोरमे^७ सालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा
 उत्तरेण नाम आजीवकेन दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा असितञ्जन-
 गिरिसङ्कासं^८ अक्कन्तवरकनकजालकूटं व सीतच्छायं विविधमिगगण-
 सम्पातविरहितं मन्दमालुतेरिताय घनसाखाय समलङ्कृतं नच्चन्तमिव

१-१. दसमासचचयेन—सी०, रो० ।

* सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ०च—सी०, रो० ।

४. पधानचरियं चरित्वा—सी०, रो० । ५-५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

R. 143

पीतिया विरोचमानं नागबोधिं उपसङ्गमित्वा^१ मत्तवरनागगामी^२
 नागबोधिं पदक्खिणं कत्वा पुब्बुत्तरपस्से^३ ठत्वा अट्ठपण्णासहत्थ-
 वित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा तत्थ पल्लङ्कं आभुजित्वा चतुरङ्ग-
 समन्नागतं वीरियं अधिट्ठित्वा सबलं मारवलं विद्धंसेत्वा पुब्बेनिवास-
 दिव्वचक्खुआणानि पटिलभित्वा पच्चयाकारसम्मसनं कत्वा खन्धेसु
 अनिच्चादिवसेन अभिनिविसित्वा अनुक्रमेण अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं
 पत्वा—

10

“अनेकजातिसंसारं, सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।
 गहकारं गवेसन्तो, दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥
 गहकारक दिट्ठोसि, पुन गेहं न काहसि ।
 सब्बा ते फासुका भग्गा, गहकूटं विसङ्खतं ।
 विसङ्खारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्झगा”
 (ध० प०-३२) ति—

उदानं उदानेसि ।

15

20

B. 173

मङ्गलस्स पन सम्मासम्बुद्धस्स अञ्जेहि बुद्धेहि अधिकतरा
 सरीरप्पभा अहोसि । यथा पन अञ्जेसं सम्मासम्बुद्धानं^४ समन्ता
 असीतिहत्थप्पमाणा वा व्यामप्पमाणा वा सरीरप्पभा अहोसि, न एवं
 तस्स । तस्स पन भगवतो सरीरप्पभा निच्चकालं दससहस्सिलोकधातुं
 फरित्वा अट्ठासि । तरुगिरिघरपाकारघटकवाटादयो^५ सुवण्णपट्ट-
 परियोनद्धा विय अहेसुं । नवुतिवस्ससतसहस्सानि आयु तस्स अहोसि ।
 एत्तकं कालं चन्दसूरियतारकादीनं पभा नत्थि^६ । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो^७
 न पञ्चायित्थ । दिवा सूरियालोकेन विय सत्ता निच्चं बुद्धालोकेनेव
 सब्बकम्ममनि करोन्ता विचरिंसु । सायं पुप्फनककुसुमानं पातो च
 रवनकसकुणादीनं च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेदं सल्लक्खेसि ।

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. पुब्बुत्तरपक्खे—सी०, रो० ।

५. तरुगिरिघन०—सी०, रो० ।

७. ० वा—सी०, रो० ।

२. मत्तवरवारणगामी—सी०, रो० ।

४. बुद्धानं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

किं पन अञ्जेसं बुद्धानं अयमानुभावो नत्थी ति ? नो नत्थि । ते
 पि हि आकङ्क्षमाना दससहस्सिलोकधातुं ततो वा भिय्यो आभाय
 फरेय्युं । मङ्गलस्स पन भगवतो पुब्बपत्थनावसेन अञ्जेसं व्यामप्पभा
 विय सरीरप्पभा निच्चमेव दससहस्सिलोकधातुं फरित्वा अट्ठासि ।
 सो किर बोधिसत्तकाले वेस्सन्तरत्तभावसदिसे अत्तभावे सपुत्तदारो 5
 वङ्कपब्बतसदिसे पब्बते वसि । अथेको सब्बजनविहेठको खरदाठिको
 नाम मनुस्सभक्खो महेसक्खो यक्खो महापुरिसस्स दानज्झासयत्^१
 सुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपसङ्कमित्वा महासत्तं द्वे दारके याचि । महासत्तो
 “ददामि ब्राह्मणस्स पुत्तके” ति हट्ठपहट्ठो उदकपरियन्तं पथविं कम्पेन्तो^२
 द्वे^३ दारके अदासि । अथ खो यक्खो तस्स पस्सन्तस्सेव महापुरिसस्स 10
 तं ब्राह्मणवण्णं पहाय अनलजालपिङ्गलविरूपनयनो विसमविरूपकुटिल-
 भीमदाठो चिपिटकविरूपनासो कपिलफरुससदीघकेसो नवदड्डुतालक्खन्ध-
 सदिसकायो हुत्वा ते दारके मुठ्ठालकलापं विय गहेत्वा खादि ।
 महापुरिसस्स यक्खं ओलोकेत्वा मुखे विवटमत्ते अग्गिजालं विय
 लोहितधारं उग्गिरन्तं तस्स मुखं दिस्वा पि केसग्गमत्तं^४ पि दोमनस्सं 15
 न उप्पज्जि । “सुदिन्नं वत मे दानं” ति चिन्तयतो पनस्स सरीरे महन्तं
 पीतिसोमनस्सं उदपादि । सो “इमस्स मे निस्सन्देन अनागते इमिना^५
 नीहारेन रस्मियो निक्खमन्तू” ति पत्थनमकासि । तस्स तं पत्थनं
 निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रस्मियो निक्खमित्वा एत्तकं ठानं
 फरिसु । 20

अपरं पि पुब्बचरियं तस्स अत्थि । अयं किर बोधिसत्तकाले
 एकस्स बुद्धस्स चेतियं दिस्वा “इमस्स बुद्धस्स^६ मम^६ जीवितं
 परिच्चजितुं वट्टती” ति दण्डदीपिकावेठननियामेन सकलसरीरं

R. 144

१. दानज्झासयं—सी०, रो० ।

२. कम्पेत्वा—सी०, रो० ।

३. ० पि—सी०, रो० ।

४. अप्पमत्तं—सी०, रो० ।

५. ०व—सी०, रो ।

६-६. मया—सी०, रो० ।

वेठापेत्वा रतनमत्तमकुळं सतसहस्सग्घनिकं सुवण्णपातिं सुगन्ध-
सप्पिस्स पूरापेत्वा तत्थ सहस्सवट्ठियो जालेत्वा तं सीसेनादाय
सकलसरीरं जालापेत्वा^१ जिनचेतियं पदक्खिणं करोन्तो सकलरत्तिं
वीतिनामेसि । एवं याव अरुणुग्गमना वायमन्तस्स लोमकूपमत्तं
B. 174 5 पि उसुमं न गण्हि । पटुमगब्भं पविट्ठकालो विय अहोसि । धम्मो हि
नामेस अत्तानं रक्खन्तं रक्खति । तेनाह भगवा—

धम्मो हवे रक्खति धम्मचारिं,
धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।
एसानिसंसो धम्मे सुचिण्णे,
10 न दुग्गतिं गच्छति धम्मचारी”

(थेर गा०-२९०; जातक १-२०७, ३५६) ति ॥

इमस्सा पि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स^२ सरीरोभासो दससहस्सि-
लोकधातुं फरित्वा अट्ठासि । तेन वुत्तं—

१. कोण्डञ्जस्स अपरेन, मङ्गलो नाम नायको ।
15 तमं लोके निहन्त्वान, धम्मोक्कममिधारयि ॥
२. अतुलासि पभा तस्स, जिनेहुञ्जेभि उत्तरि ।
चन्दसूरियप्पभं हन्त्वा, दससहस्सी विरोचती” ति ॥

तत्थ तमं ति लोकन्धकारं च हृदयतमं च । निहन्त्वाना^३ ति
अभिभवित्वा । धम्मोक्कं ति एत्थ अयं पन उक्का-सद्दो सुवण्णकार-
20 मूसादीसु अनेकेसु अत्थेसु दिस्सति । तथाहि^४ “सण्डासेन जातरूपं
गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्या” (म० नि० ३-३२८) ति आगतट्ठाने
सुवण्णकारानं मूसा “उक्का” ति वेदितब्बा । “उक्कं बन्धेय्य,
उक्कं बन्धित्वा उक्कामुखं आलिम्पेय्या” (म० नि० ३-३२८)

१. जालेत्वा—सी०, रौ० ।

२. ० भगवतो—सी०, रौ० ।

३. निहन्त्वा—सी०, रौ० ।

४. यथाह—सी०, रौ० ।

ति आगतट्टाने कम्मारानं अङ्गारकपल्लं । “कम्मारानं यथा उक्का,
अन्तो भायति नो बही” (जा० २-२१८) ति आगतट्टाने कम्मरुद्धनं ।
“एवंविपाको उक्कापातो भविस्सती” (दी० नि० १-११) ति
आगतट्टाने वायुवेगो? “उक्का” ति वुच्चति । “उक्कासु धारियमानासू”
(दी० नि० १-४३) ति आगतट्टाने दीपिका “उक्का” ति वुच्चति । 5
इधा पि दीपिका उक्का ति अधिप्पेता । तस्मा इध धम्ममयं उक्कं
अभिधारयि, अविज्जन्धकारपटिच्छन्नस्स अविज्जन्धकाराभिभूतस्स
लोकस्स धम्ममयं उक्कं धारेसी ति अत्थो ।

अतुलासी ति अतुल्या आसि । अयमेव वा पाठो, अञ्जेहि R. 145
बुद्धेहि असदिसा अहोसी ति अत्थो । जिनेहञ्जेही ति जिनेहि 10
अञ्जेहि । चन्दसूरियप्पभं हन्त्वा ति चन्दसूरियानं पभं अभिहन्त्वा ।
दससहस्सी विरोचती ति चन्दसूरियालोकं विना बुद्धालोकेनेव B. 17
दससहस्सी विरोचती ति अत्थो ।

मङ्गलसम्मासम्बुद्धो पन अधिगतबोधिजाणो बोधिमूलेयेव
सत्तसत्ताहानि^१ वीतिनामेत्वा ब्रह्म^२नो धम्मायाचनं सम्पटिच्छित्त्वा 15
“कस्स नु खो अहं इमं धम्मं देसेय्यं” (म० नि० १-२१९; २-३१५;
म० व० -१०) ति उपधारेन्तो अत्तना सह पब्बजितानं भिक्खून्
तिस्सो कोटियो उपनिस्सयसम्पन्नं अद्दस । अथस्स एतदहोसि “इमे
कुलपुत्ता मं पब्बजन्तं अनुपब्बजिता उपनिस्सयसम्पन्ना च^३, ते^३ मया
विसाखपुण्णमाय विवेकत्थिकेन विस्सज्जिता सिरिवड्डुनगरं उपनिस्साय 20
सिरिवनगहनं गन्त्वा विहरन्ति, हन्दाहं तत्थ गन्त्वा धम्मं तेसं
देसेस्सामी” ति अत्तनो पत्तचीवरं गहेत्वा हंसराजा विय
गगनतलमब्भुगन्त्वा सिरिवनगहने पच्चुट्ठासि । ते च भिक्खू भगवन्तं
वन्दित्वा अन्तेवासिकवत्तं दस्सेत्वा भगवन्तं परिवारेत्वा निसीदिसु ।
तेसं भगवा सम्बुद्धनिसेवितं धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्तं कथेसि । 25

१. वातवेगो—सी०, रो ।

२. सत्तसत्ताहे—सी०, रो० ।

३-३. एते च—सी०, रो० ।

ततो तिस्सो^१ भिक्खुकोटियो^२ अरहत्तं पापुणिसु । देवमनुस्सानं
कोटिसतसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

३. “सोपि बुद्धो पकासेसि, चतुरो सच्चवरुत्तमे ।

ते ते सच्चरसं पीत्वा, विनोदेन्ति महातमं ॥

५ ४. पत्वान बोधिमतुलं, पठमे धम्मदेसने ।

कोटिसतसहस्सानं, धम्माभिसमयो^३ अहु” ति ॥

तत्थ चतुरो ति^४ चत्तारि^५ । सच्चवरुत्तमे ति सच्चानि^६ च वरानि
च सच्चवरानि, सच्चानि^६ उत्तमानी ति अत्थो । “चत्तारो सच्चवरुत्तमे”
ति पि पाठो, तस्स चत्तारि सच्चवरानि उत्तमानी ति अत्थो । ते^६ ते
१० ति ते^६ ते देवमनुस्सा बुद्धेन भगवता विनीता । सच्चरसं ति
चतुसच्चपटिवेधामतरसं पिवित्वा^७ । विनोदेन्ति महातमं ति तेन तेन
मग्गेन पहातब्बं मोहतमं विनोदेन्ति, विद्धंसेन्ती ति अत्थो । पत्वाना
ति पटिविज्झित्वा । बोधिं ति एत्थ पनायं बोधि-सद्दो—

B. 176

मग्गे फले च निब्बाने, सुखे पञ्चजित्तियं तथा ।

15

सब्बञ्जुते च आणस्मि, बोधिसद्दो पनागतो ॥

R. 146

तथा हि पनेस “बोधि वुच्चति चतूसु मग्गेसु आणं”
(चु० नि०—२४६) ति आदीसु मग्गे आगतो^८ । “उपसमाय
अभिञ्जाय सम्बोधाय^९ संवत्तती” (म० नि० १-२२; ३-३१३;
म० व०—१३; सं० नि० ४-३६०) ति एत्थ फले । “पत्वान बोधिं
२० अमत्तं असङ्खत्तं” (गवेसितब्बं) ति एत्थ निब्बाने^{१०} । “अन्तरा च गयं
अन्तरा च बोधि” (म० नि० १-२२०; २-३३६; म० व०—११)

१. ता०—सी०, रो० ।

२. कोटियो—सी०, रो० ।

३. पठमाभिसमयो—सी०, रो० ।

४-५. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

५-५. चत्तारि सच्चानि वरो भगवा—
सी०, रो० ।

६-६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

७. पीत्वा—सी०, रो० ।

८. आगते—रो० ।

९. ०निब्बानाय—सी०, रो० ।

१०. निब्बानो—रो० ।

ति एत्थ अस्सत्थरुक्खे । “बोधि खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पादे सिरसा वन्दती” (म० नि० २-३१८) ति एत्थ पञ्चत्तियं । “पप्पोति बोधि वरभूरिमेधसो” (दी० नि० १२२) ति एत्थ सब्बञ्जुतञ्जाणे^१ । इधा पि सब्बञ्जुतञ्जाणे दट्ठब्बो । अरहत्तमग्ग-
जाणे पि वट्ठति । अनुलं ति तुलरहितं^२ पमाणातीतं, अप्पमाणं ति 5
अत्थो । सम्बोधिं पत्वा धम्मं देसेन्तस्स तस्स^३ भगवतो पठमे धम्मदेसने ति अत्थो गहेतब्बो ।

यदा पन चित्तं नाम नगरं उपनिस्साय विहरन्तो चम्पकरुक्खमूले कण्डम्बरुक्खमूले अम्हाकं भगवा विय तित्थियानं^४ मानमद्दं^५ यमकपाटिहारियं कत्वा सुरासुरयुवतिरतिसम्भवने रुचिरनवकनक- 10
रजतमयवरभवने तावतिसम्भवने पारिच्छत्तकरुक्खमूले^६ पण्डुकम्बल-
सिलातले निसीदित्वा अभिधम्मं कथेसि, तदा कोटिसतसहस्सानं देवतानं धम्माभिसमयो अहोसि, अयं दुतियो अभिसमयो । यदा पन सुनन्दो नाम चक्रवत्तिराजा सुरभिनगरे पूरितचक्रवत्तिवत्तो हुत्वा चक्ररतनं पटिलभि । तं किर मङ्गलदासबले लोके उप्पन्ने चक्ररतनं 15
ठाना ओसकितं दिस्वा सुनन्दो राजा विगतानन्दो ब्राह्मणे परिपुच्छि “इमं^६ चक्ररतनं मम कुसलेन निब्बत्तं, कस्मा^७ ठाना ओसकितं” ति । ततो ते तस्स रज्जो ओसकनकारणं व्याकरिस्सु । “चक्रवत्तिरज्जो आयुक्खयेन वा पब्बज्जूपगमनेन वा बुद्धपातुभावेन वा चक्ररतनं ठाना ओसकती ति वत्वा तुय्हं पन महाराज आयुक्खयो नत्थि, 20
अतिदीघायुको त्वं, मङ्गलो पन सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो, तेन ते चक्ररतनं ओसकितं” ति । तं सुत्वा सुनन्दो चक्रवत्तिराजा सपरिजनो तं चक्ररतनं सिरसा वन्दित्वा आयाचि “यावाहं

B. 177

१. सब्बञ्जुतञ्जाणो—रो० एवमेव ।

२. तुलारहितं—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

४-४. तित्थियमदमानमद्दं—सी०, रो० ।

५. परिच्छत्तकमूले—सी०, रो० ।

६. इदं—सी०, रो० ।

७. ० पन—सी०, रो० ।

तवानुभावेन मङ्गलदसवलं सकरिस्सामि, ताव त्वं मा अन्तरधायस्सू”
ति । अथ नं चक्ररतनं यथाठानेयेव अट्ठासि ।

- ततो समुपागतानन्दो सुनन्दो चक्रवत्तिराजा वृत्तिसयोजन-
परिमण्डलाय परिसाय परिवृतो सब्बलोकमङ्गलं मङ्गलदसवलं
5 उपसङ्क्रमित्वा ससावकसंघं सत्थारं महादानेन सन्तप्पेत्वा अरहन्तानं
कोटिसतसहस्सानं कासिकवत्थानि दत्त्वा तथागतस्स सब्बपरिक्खारे
दत्त्वा सकललोकविम्हयकरं भगवतो पूजं कत्वा मङ्गलं सब्बलोकनाथं
R. 147 उपसङ्क्रमित्वा दसनखसमोधानसमुज्जलं विमलकमलमकुलसममञ्जलिं
सिरसि कत्वा वन्दित्वा धम्मस्सवनत्थाय एकमन्तं निसीदि । पुत्तो पि
10 तस्स^१ अनुराजकुमारो नाम तथेव^२ निसीदि ।

- तदा सुनन्दचक्रवत्तिराजप्पमुखानं तेसं भगवा अनुपुब्बिकथं
कथेसि । सुनन्दो चक्रवत्ती सद्धिं परिसाय सह पटिसम्भिदाहि अरहत्तं
पापुणि । अथ सत्था तेसं पुब्बचरियं ओलोकेन्तो इद्धिमयपत्तचीवरस्स
उपनिस्सयं दिस्वा चक्रजालसमलङ्कृतं दक्खिणहत्थं पसारेत्वा “एथ
15 भिक्खवो” ति आह । सब्बे तद्धणंयेव दुवङ्गुलकेसा इद्धिमयपत्तचीवर-
धरा वस्ससत्तिकत्थेरा^३ विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा भगवन्तं
परिवारयिंसु । अयं ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “सुरिन्ददेवभवने, बुद्धो धम्ममदेसयि ।

कोटिसतसहस्सानं^४, दुतियाभिसमयो अहु ॥

- 20 ६. यदा सुनन्दो चक्रवत्ती, सम्बुद्धं उपसङ्क्रमि ।

तदा आहनि^५ सम्बुद्धो, धम्मभेरिं वरुत्तमं ॥

७. सुनन्दस्सानुचरा जनता, तदासुं नवुतिकोटियो ।

सब्बे^६ पि^३ ते निरवसेसा, अहेसुं एहिभिक्खुका” ति ॥

१. चस्स—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. वस्ससत्तिकत्थेरा—सी०, रो० ।

४. नवकोटिसहस्सानं—सी०, रो० ।

५. अहनि—सी०, रो० एवमेव ।

६. सब्बेव—सी०, रो० ।

तत्थ सुरिन्ददेवभवने ति पुन देविन्दभवने ति अत्थो । धम्मं ति अभिधम्मं । आहनी ति अभिहनि । वरुत्तमं ति वरो भगवा उत्तमं धम्मभेरिं ति अत्थो । अनुचरा ति निबद्धचरा^१ सेवका । आसुं ति अहेसुं । “तदासि नवुतिकोटियो” ति पि पाठो । तस्स जनता आसि, सा जनता कित्तका ति चे^२, नवुतिकोटियो ति अत्थो ।

B. 178

5

अथ मङ्गले किर लोकनाथे मेखले पुरे विहरन्ते तस्मिंयेव पुरे^३ सुदेवो च धम्मसेनो च माणवका^४ माणवकसहस्सपरिवारा^५ तस्स भगवतो सन्तिके एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजिसु । माघपुण्णमाय द्वीसु अगगसावकेसु सपरिवारेसु अरहत्तं पत्तेसु सत्था कोटिसतसहस्स-भिक्षुगणमज्जे पातिमोक्खं उद्दिसि, अयं पठमो सन्निपातो अहोसि । पुन उत्तरारामे नाम अनुत्तरे आतिसमागमेपब्बजितानं कोटिसत-सहस्सानं समागमे पातिमोक्खं उद्दिसि, अयं दुतियो सन्निपातो अहोसि । सुनन्दचक्रवत्तिभिक्षुगणसमागमे नवुतिकोटिसहस्सानं भिक्षूनं मज्जे पातिमोक्खं उद्दिसि, अयं ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

15

८. “सन्निपाता तयो आसुं, मङ्गलस्स महेसिनो ।

R. 148

कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ॥

९. दुतियो कोटिसतसहस्सानं^६, ततियो नवुतिकोटिनं ।

खीणासवानं विमलानं, तदा आसि समागमो” ति ॥

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो सुरुचिब्राह्मणगामे सुरुचि नाम ब्राह्मणो हुत्वा तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहास पञ्चमानं पदको वेय्याकरणो लोकायतमहापुरिसलक्खणेसु अनवयो अहोसि । सो सत्थारं उपसङ्कमित्वा दसबलस्स मधुरधम्मकथं^७ सुत्वा

20

१. बद्धचरा—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. नगरे—सी०, रो० ।

४-४. दसमाणवकसहस्सेहि परिवुत्ता

५. कोटिसहस्सानं—सी०, रो० ।

—सी०, रो० ।

६. धम्मकथं—सी०, रो० ।

भगवति पसीदित्वा सरणं गन्त्वा “स्वे मय्हं भिक्खं गण्हथा” ति ससावकसंघं भगवन्तं निमन्तेसि । सो भगवता “ब्राह्मण कित्तकेहि भिक्खूहि ते अत्थो” ति वुत्तो “कित्तका पन वो भन्ते परिवारा भिक्खू” ति आह । तदा पठमसन्निपातोव होति, तस्मा 5 “कोटिसतसहस्सं” ति वुत्ते “यदि एवं भन्ते सब्बेहि पि सद्धिं मय्हं भिक्खं गण्हथा” ति निमन्तेसि । सत्था अधिवासेसि ।

ब्राह्मणो भगवन्तं स्वातनाय निमन्तेत्वा अत्तनो घरं गच्छन्तो चिन्तेसि “अहं एत्तकानं भिक्खून् यागुभत्तवत्थादीनि दातुं सक्कोमि, B 179 निसीदनट्ठानं पन^१ कथं भविस्सती” ति । तस्स किर सा चिन्तना 10 चतुरासीतियोजनसहस्सप्पमाणे मेरुमत्थके ठितस्स देवराजस्स दससतनयनस्स पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्हाकारं जनेसि । अथ सक्को देवराजा आसनस्स उण्हाभावं दिस्वा “को नु खो मं इमम्हा ठाना चावेतुकामो” ति समुप्पन्नपरिवितक्को दिब्बेन चक्खुना मनुस्सलोकं ओलोकेन्तो महापुरिसं दिस्वा “अयं महासत्तो^२ बुद्धप्पमुखं भिक्खुसंघं 15 निमन्तेत्वा तस्स निसीदनत्थाय चिन्तेसि, मया पि तत्थ गन्त्वा पुञ्चकोट्टासं गहेतुं वट्ठती” ति बड्ढकीवण्णं निम्मिनित्वा वासिफरसुहत्थो महापुरिसस्स पुरतो पातुरहोसि । सो “अत्थि नु खो कस्सचि भतिया कत्तब्बकम्मं” ति आह ।

महासत्तो दिस्वा “किं कम्मं कातुं सक्खिस्ससी” ति आह । 20 मम अजाननसिण्णं नाम नत्थि, यो यो यं यं इच्छति मण्डपं वा पासादं वा अञ्जं वा किञ्चि निवेसनादिकं^३, तस्स तस्स तं तं कातुं समत्थोम्ही ति । तेन हि मय्हं कम्मं अत्थी ति^४ । किं अय्या ति । स्वातनाय मया^५ कोटिसतसहस्सभिक्खू निमन्तिता, तेसं निसीदन-मण्डपं करिस्ससी ति । अहं नाम करेय्यं, सचे मे भति दातुं

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. महापुरिसो—सी०, रो० ।

३. निवेसनं—सी०, रो० ।

७. मे—सी०, रो० ।

२. चिन्ता—सी०, रो० ।

४. कत्तब्बं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

सक्खिस्सथा ति । सक्खिस्सामि ताता ति । “यदि^१ एवं साधु
करिस्सामी” ति वत्वा एकं पदेसं ओलोकेसि । सो द्वादसयोजनप्पमाणो
पदेसो कसिणमण्डलं विय समतलो परमरमणीयो अहोसि । पुन सो
“एत्तके ठाने सत्तरतनमयो दट्ठब्बसारमण्डो मण्डपो उट्ठहत्तु” ति
चिन्तेत्वा ओलोकेसि । ततो तावदेव मण्डपसदिसो पथवितलं 5
भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्भेसु रजतमया
घटका अहेसु^२, रजतमयेसु थम्भेसु^२ सोवण्णमया घटका^२, मणित्थम्भेसु
पवाळमया घटका^२, पवाळमयेसु थम्भेसु^२ मणिमया घटका^२,
सत्तरतनमयेसु थम्भेसु^२ सत्तरतनमया घटका अहेसु^२ ।

R. 149

5

10

15

B. 180

20

ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरा पि किङ्किणिकजाला^३ ओलम्बत्तु”
ति ओलोकेसि, सह ओलोकनेन किङ्किणिकजाला ओलम्बि, यस्स
मन्दवातेरितस्स पञ्चङ्गिकस्सेव तुरियस्स परममनोरमो मधुरो सद्दो
निच्छरति, दिब्बसङ्गीतिवत्तनकालो विय अहोसि । “अन्तरन्तरा
दिब्बगन्धदामपुप्फदामपत्तदामसत्तरतनदामानि ओलम्बन्तु” ति
चिन्तेसि, सह चिन्ताय दामानि ओलम्बिन्सु । “कोटिसतसहस्ससङ्ख्यानं
भिव्खूनं आसनानि च कप्पियमहग्घपच्चत्थरणानि आधारकानि च
पथविं भिन्दित्वा उट्ठहन्तु” ति चिन्तेसि, तावदेव उट्ठहिंसु । “कोणे
कोणे एकेका उदकचाटि उट्ठहत्तु” ति चिन्तेसि, तङ्खण्येव
उदकचाटियो परमसीतलेन मधुरेन सुविसुद्धसुगन्धकप्पियवारिना
पुण्णा कदलिपण्णपिहितमुखा उट्ठहिंसु । सो दससतनयनो एत्तकं
मापेत्वा ब्राह्मणस्स सन्तिकं गन्त्वा “एहि अय्य तव मण्डपं दिस्वा
मय्हं भतिं देही” ति आह । महापुरिसो गन्त्वा तं मण्डपं ओलोकेसि ।
तस्स ओलोकेन्तस्सेव सकलसरीरं पञ्चवण्णाय पीतिया निरन्तरं फुटं
अहोसि ।

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. किङ्किणिकजालका—सी०, रो० एवमेव ।

- अथस्स मण्डपं ओलोकयतो एतदहोसि “नार्यं मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो, मय्हं अज्झासयं मय्हं गुणं आगम्म अद्धा सक्कस्स देवरज्जो भवनं उण्हं अहोसि, ततो सक्केन देवानमिन्देन अयं मण्डपो निम्मितो” ति । “न खो पन मे युत्तं एवरूपे मण्डपे एकदिवसंयेव
- 5 दानं दातुं^१, सत्ताहं दस्सामी” ति^२ चिन्तेसि । बाहिरकदानं^३ नाम तत्तकं^४ पि समानं बोधिसत्तानं हृदयं तुट्ठि^५ कातुं^६ न सक्कोति, अलङ्कृतसीसं वा छिन्दित्वा अञ्जितानि वा अक्खीनि उप्पाटेत्वा हृदयमंसं वा उब्बट्ठेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तानं चागं निस्साय तुट्ठि नाम होति^६ । अम्हाकं बोधिसत्तस्स हि सिविजातके (जा० १-३११)
- 10 देवसिकं पञ्चकहापणसतसहस्सानि विस्सज्जेत्वा चतुसु नगरद्वारेसु^७ नगरमज्जे ति^८ पञ्चसु^८ ठानेसु^८ दानं देन्तस्स तं दानं चागतुट्ठि उप्पादेतुं नासक्खि । यदा पनस्स ब्राह्मणवण्णेन आगन्त्वा सक्की देवराजा अक्खीनि याचि, तदा सो तानि^{१०} चक्खूनि उप्पाटेत्वा अदासि, ददमानस्सेव हासो उप्पज्जि, केसग्गमत्तं पि चित्तस्स अज्जथत्तं
- 15 नाहोसि । एवं सब्बज्जुबोधिसत्तानं^{११} बाहिरदानं^{११} निस्साय तित्थि नाम नत्थि । तस्मा सो पि महापुरिसो “मया कोटिसतसहस्ससङ्ख्यानं^{१२} भिक्खूनं दानं दातुं वट्ठती” चिचिन्तेत्वा तस्मिं मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताहं गवपानं नाम दानं अदासि ।

R. 150

- एत्थ^{१३} गवपानं ति महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्स पूरेत्वा उद्धनसु
- 20 आरोपेत्वा घनपाकपक्के खीरे थोकथोके तण्डुले पक्खिपित्वा पक्कमधुसक्खरचुण्णसप्पीहि अभिसङ्खतभोजनं वुच्चति । इदमेव चतुमधुरभोजनं ति पि वुच्चति । मनुस्सायेव पन परिविसितुं

१. ० ति—सी०, रो० ।

२. ० च—सी०, रो० ।

३. बाहिरदानं—सी०, रो० ।

४. कित्तकं—सी०, रो० ।

५-५. तुट्ठिकातुं—सी०, रो० ।

६. अहोसि—सी०, रो० ।

७. द्वारेसु—सी०, रो० ।

८. च—सी०, रो० ।

९-९. सी०, रो० नत्थि ।

१०. लोकेकचक्खु—सी०, रो० ।

११-११. बोधिसत्तानं दानं—सी०, रो० । १२. ०सहस्ससङ्ख्यातानं—सी०, रो० ।

१३. सी०, रो० नत्थि ।

नासक्खिसु । देवा पि एकन्तरिका हुत्वा परिवसिसु । द्वादसयोजन-
प्पमाणं पि तं ठानं ते भिक्खू गण्हितुं नप्पहोसियेव, ते पन भिक्खू
अत्तनो अत्तनो अनुभावेन निसीदिसु । परियोसानदिवसे सब्बेसं^१
भिक्खूनं^२ पत्ते धोवापेत्वा भेसज्जत्थाय सप्पिनवनीतमधुफाणितादीनं
पूरेत्वा तिचीवरेहि सद्धिं अदासि । तत्थ संघनवकभिक्खुना 5
लद्धचीवरसाटका सतसहस्सगघनिका अहेसुं ।

अथ^३ सत्था अनुमोदनं करोन्तो “अयं महापुरिसो^४ एवरूपं
महादानं अदासि, को नु खो भविस्सती” ति उपधारेन्तो “अनागते
कप्पसतसहस्साधिकानं द्विन्नं असङ्ख्येयानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो
भविस्सती” ति दिस्वा ततो महासत्तं आमन्तेत्वा “त्वं एत्तकं नाम 10
कालं अतिक्रमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि ।
अथ महापुरिसो भगवतो व्याकरणं सुत्वा पमुदितहृदयो “अहं किर
बुद्धो भविस्सामि, न^५ मे वरावासेन अत्थो, पब्बजिस्सामी” ति
चिन्तेत्वा तथारूपं सम्पत्तिं खेळपिण्डं विय पहाय सत्थु सन्तिके
पब्बजित्वा बुद्धवचनं उगगण्हित्वा अभिञ्जा च अट्ठ समापत्तियो च 15
निब्बत्तेत्वा अपरिहीनज्झानो यावतायुकं ठत्वा आयुपरियोसाने^६
ब्रह्मलोके निब्बत्ति । तेन वुत्तं—

१०. “अहं तेन समयेन, सुरुची नाम ब्राह्मणो ।

अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदान पारगू ॥

११. तमहं उपसङ्कम्म, सरणं गन्त्वान सत्थुनो ।

सम्बुद्धप्पमुखं संघं, गन्धमालेन पूजयिं ।

पूजेत्वा गन्धमालेन, गवपानेन तप्पयिं ॥

१२. सोपि मं^६ बुद्धो व्याकासि^७, मङ्गलो द्विपदुत्तमो^८ ।

अपरिमेयितो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१-१. सब्बभिक्खूनं—सी०, रो० ।

३. पुरिसो—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७. वियाकासि—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. ० च—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

८. द्विपदुत्तमो—सी०, रो० ।

१३. “पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं” ति—

अट्ट गाथा वित्थारेतब्बा ।

१४. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो^१ चित्तं पसादयि ।
उत्तरि वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया ॥

B. 182

R. 151 5

१५. तदा पीतिमनुब्रूहन्तो, सम्बोधिवरपत्तिया ।
बुद्धे दत्त्वान मं गेहं, पब्बजिं तस्स सन्तिके ॥

१६. सुत्तन्तं विनयं चापि, नवङ्गं सत्थुसासनं ।
सब्बं परियापुणित्वा^२, सोभयिं जिनसासनं ॥

१७. तत्थप्पमतो विहरन्तो, ब्रह्मं भावेत्वा^३ भावनं ।

10

अभिञ्जापारमिं^४ गन्त्वा, ब्रह्मलोकमगञ्छहं” ति ॥

तत्थ गन्धमालेना ति गन्धेहि चेव मालेहि च । गवपानेना ति इदं वुत्तमेव । “घतपानेना” तिपि केचि पठन्ति । तप्पयिं ति तप्पेसि । उत्तरि वतमधिट्ठासि ति भिय्यो पि वतमधिट्ठासि । दसपारमिपूरिया ति दसन्नं पारमीनं पूरणत्थाय । पीतिं ति हृदयतुट्ठि । अनुब्रूहन्तो ति वड्डेन्तो । सम्बोधिवरपत्तिया ति बुद्धत्तप्पत्तिया । बुद्धे दत्त्वाना ति बुद्धस्स परिच्चजित्वा । मं गेहं ति मम गेहं, सब्बं सापत्तेय्यं चतुपच्चयत्थाय बुद्धस्स भगवतो परिच्चजित्वा ति अत्थो । तत्था ति तस्मिं बुद्धसासने । ब्रह्मं ति ब्रह्मविहारभावनं भावेत्वा ।

मङ्गलस्स पन भगवतो नगरं उत्तरं नाम अहोसि, पितापिस्स
20 उत्तरो नाम राजा खत्तियो, माता पि उत्तरा नाम, सुदेवो च धम्मसेनो
च द्वे अगगसावका, पालितो नाम उपट्ठाको, सीवला च असोका च द्वे
अगगसाविका, नागरुक्खो बोधि, अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि,

१. भीयो—सी०, रो०; एवमेव ।

२. परियापुणित्वान—सी०, रो० ।

३. भावेत्वा—रो० ।

४. अभिञ्जासु पारमि—सी०, रो० ।

नवुतिवस्ससहस्सं आयुपरिमाणं^१, भरिया पनस्स यसवती नाम,
सीवलो नाम पुत्तो, अस्सयानेन निक्खमि । उत्तरारामे वसि । उत्तरो
नाम उपट्ठाको, तस्मि पन नवुतिवस्ससहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुते
भगवति एकप्पहारेनेव दसचक्कवाळसहस्सानि एकन्धकारानि अहेसुं ।
सब्बचक्कवाळेसु मनुस्सानं महन्तं आरोदनपरिदेवनं अहोसि । 5
तेन वुत्तं—

१८. उत्तरं^२ नाम नगरं^३, उत्तरो नाम खतियो ।

उत्तरा नाम जनिका, मङ्गलस्स महेसिनो ॥

१९. सुदेवो धम्मसेनो च, अहेसुं अग्गसावका ।

पालितो नामुपट्ठाको, मङ्गलस्स महेसिनो ॥

10

२०. सीवला च असोका च, अहेसुं अग्गसाविका ।

B. 183

बोधितस्स भगवतो, नागस्सखो ति वुच्चति ॥

२१. अट्ठासीति रतनानि, अच्चुग्गतो महामुनि^४ ।

R. 152

ततो निद्धावतो रंसी, अनेकसतसहस्सियो ॥

२२. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।

15

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

२३. यथापि सागरे ऊमी, न सक्का ता गणेत्तुये ।

तथेव सावका तस्स, न सक्का ते गणेत्तुये ॥

२४. याव अट्ठासि सम्बुद्धो, मङ्गलो लोकनायको ।

न तस्स सासने अत्थि, सकिलेसमरणं^५ तदा ॥

20

२५. धम्मोक्कं धारयित्वान, सन्तारेत्वा महाजनं ।

जलित्वा धुमकेतुव, निब्बुतो सो महायसो ॥

२६. सङ्खारानं सभावत्तं^६, दस्सयित्वा सदेवके ।

जलित्वा अग्गिक्खन्धोव, सूरियो अथङ्गतो यथा” ति ॥

१. आयु—सी०, रो० ।

२-२. नगरं उत्तरं नाम—सी०, रो० ।

३. ० मुनी—सी०, रो० ।

४. संकिलेसमरणं—सी०, रो०; एवमेव ।

५. सभावत्तं—सी०, रो०; एवमेव ।

तत्थ ततो ति तस्स मङ्गलस्स सरीरतो । निद्धावती ति
 निद्धावन्ति, वचनविपरियायो दट्ठब्बो । रंसी ति रस्मियो । अनेक-
 सतसहस्सियो ति अनेकसतसहस्सा । ऊमी ति वीचियो तरङ्गा ।
 गणेतुये ति गणेतुं सङ्घातुं । एत्तका सागरे ऊमियो ति यथा न
 5 सका गणेतुं, एवं तस्स भगवतो सावका पि न सका गणेतुं, अथ खो
 गणनपथं वीतिवत्ता ति अत्थो । यावा ति यावतकं कालं ।
 सकिलेसमरणं तदा ति सह किलेसेहि सकिलेसो, सकिलेसस्स मरणं
 सकिलेसमरणं, तं नत्थि । तदा किर तस्स भगवतो सासने सावका
 सब्बे अरहत्तं पत्वायेव परिनिब्बायिंसु । पुथुज्जना वा सोतापन्नादयो
 10 वा हुत्वा न कालमकंसू ति अत्थो । केचि “सम्मोहमारणं^१ तदा”
 ति पठन्ति ।

धम्मोक्कं ति धम्मदीपकं । धूमकेतू ति अग्नि वुच्चति, इध पन
 पदीपो दट्ठब्बो तस्मा पदीपो विय जलित्वा निब्बुतो ति अत्थो ।
 B. 184 महायसो ति महापरिवारो । केचि “निब्बुतो सो ससावको” ति पठन्ति ।
 R.153 15 सङ्घारानं ति सङ्घातधम्मानं सप्पच्चयधम्मानं । सभावत्तं ति
 अनिच्चादिसामञ्जलकखणं । सूरियो अत्थङ्गतो यथा ति यथा
 सहस्सकिरणो दिवसकरो सब्बं तमगणं विधमित्वा सब्बं च लोकं
 ओभासेत्वा^२ अत्थमुपगच्छति, एवं मङ्गलदिवसकरो पि वेनेय्यकमलवन-
 विकसनकरो सब्बं अज्भत्तिकबाहिरलोकतमं विधमित्वा अत्तनो
 20 सरीरप्पभाय जलित्वा अत्थङ्गतो ति अत्थो । सेसगाथा सब्बत्थ
 उत्ताना एवा ति ।

मङ्गलबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो ततियो बुद्धवंसो ।

—०—

६. सुमनबुद्धवंसवण्णना

एवं एकप्पहारेनेव दससहस्सिलोकधातुं एकन्धकारं कत्वा तस्मिं भगवति परिनिब्बुते तस्स अपरभागे नवुतिवस्सहस्सायुकेसु मनुस्सेसु अनुक्कमेन परिहायित्वा दसवस्सेसु जातेसु पुन^१ वड्डित्वा^१ अनुक्कमेन असङ्ख्येय्यायुका हुत्वा पुन परिहायित्वा नवुतिवस्सहस्सायुकेसु जातेसु सुमनो नाम बोधिसत्तो पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा मेखलनगरे सुदत्तस्स नाम रज्जो कुले सिरिमाय नाम देविया कुन्डिस्मि पटिसन्धि अगगहेसि । पाटिहारियाणि पुब्बे वुत्तनयानेव । 5

सो अनुक्कमेन वुद्धिप्पत्तो सिरिवड्डुनसोमवड्डुनइद्धिवड्डुननामधेय्येसु^२ तीसु पासादेसु तेसद्विया नाटकित्थिसत्तसहस्सेहि परिचारियमानो सुरयुवतीहि परिचारियमानो देवकुमारो विय नववस्सहस्सानि^३ 10 दिब्बसुखसदिसं^४ विसयसुखमनुभवमानो वटंसिकाय नाम देविया अनुपमं नाम निरुपमं पुत्तं जनेत्वा चत्तारि निमित्तानि दिस्वा हत्थियानेन निक्खमित्वा पब्बजि । तं पन पब्बजन्तं तिसकोटियो अनुपब्बजिसु ।

सो तेहि परिवुतो दसमासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय 15 अनोमनिगमे अनोमसेट्ठिनो धीताय अनुपमाय नाम दिन्नं पक्खित्त- B. 185 दिब्बोजं पायासं परिभुञ्जित्वा सालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा अनुपमाजीवकेन दिन्ना अट्ट तिणमुट्ठियो गहेत्वा नागबोधि उपगन्त्वा तं पदक्खिणं कत्वा अट्टहि तिणमुट्ठीहि तिसहत्थवित्थं तिणसन्थरं कत्वा तत्थ पल्लङ्कं आभुजित्वा निसीदि । ततो मारबलं विधमित्वा 20 R.154 सब्बञ्जुतञ्जातं पटिविज्झित्वा “अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” (ध० प०-३२) ति उदानं उदानेसि । तेन वुत्तं—

१-१. अतिक्कन्तेसु अन्तरक्कप्पेसु—सी०, २. नारिवड्डुनसोमवड्डुन०—सी०, रो० ।

रो० ।

३. वस्सहस्सानि—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

१. “मङ्गलस्स अपरेन, सुमनो नाम नायको ।

सब्बधम्महेहि असमो, सब्बसत्तानमुत्तमो” ति ॥

तत्थ मङ्गलस्स अपरेना ति मङ्गलस्स भगवतो^१ अपरभागे ।
सब्बधम्महेहि असमो ति सब्बेहि पि सीलसमाधिपञ्चाधम्महेहि असमो
५ असदिसो ।

सुमनो किर भगवा बोधिसमीपेयेव सत्तसत्ताहानि वीतिनामेत्वा
धम्मदेसनत्थं ब्रह्मायाचनं सम्पटिच्छित्वा ‘कस्स नु खो अहं पठमं
धम्मं देसेय्यं’ (दी०नि० २-३२; म०नि० १-२१९; म०व०-१०) ति
उपधारेन्तो अत्तना सह पब्बजितानं तिसकोटियो च अत्तनो
१० कनिट्ठभातिकं वेमातिकं सरणकुमारं च पुरोहितपुत्तं भावितत्तमाणवकं
च उपनिस्सयसम्पन्ने दिस्वा “एतेसं पठमं धम्मं देसेय्यं” ति चिन्तेत्वा
हंसराजा विय गगनपथेन^२ मेखलुय्याने ओतरित्वा उय्यानपालं पेसेत्वा
अत्तनो कनिट्ठभातिकं सरणकुमारं च पुरोहितपुत्तं भावितत्तकुमारं
च पक्कोसापेत्वा तेसं परिवारभूता सत्ततिसकोटियो अत्तना सह
१५ पब्बजिता तिसकोटियो च अञ्जे च बहू देवमनुस्सकोटियो चा ति एवं
कोटिसतसहस्सं धम्मचक्कप्पवत्तनेन धम्मामतं पायेसि । तेन वुत्तं—

२. “तदा^३ अमतभेरिं सो^४, आहनी^५ मेखले पुरे ।

धम्मसङ्खसमायुत्तं, नवङ्गं जिनसासनं” ति ॥

तत्थ अमतभेरिं ति अमताधिगमाय निब्बानाधिगमाय भेरिं ।
२० आहनी^५ ति वादयि, धम्मं देसेसी ति अत्थो । सायं अमतभेरी नाम
अमतपरियोसानं नवङ्गं बुद्धवचनं । तेनेवाह “धम्मसङ्खसमायुत्तं,
नवङ्गं जिनसासनं” ति । तत्थ धम्मसङ्खसमायुत्तं ति चतुसच्चधम्म-
कथासङ्खवरसमायुत्तं ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. पवनपथेन—सी०, रो० ।

३-३. सोपि तदा अमतभेरिं—सी०, ४-४. अहनी—सी०, रो० ।

रो० ।

सुमनो पन लोकनायको अभिसम्बोधि पापुणित्वा पटिञ्जानुरूपं
पटिपदं पटिपज्जमानो महाजनस्स भवबन्धनमोक्खत्थाय कुसलरतनस्स
किलेसचोरेहि विलुप्पमानस्स परित्तानत्थं सीलविपुलपाकारं
समाधिपरिखापरिवारितं विपस्सनाआणाद्वारं सतिसम्पजञ्जदळह-
कवाटं समापत्तिमण्डपादिपटिमण्डितं बोधिपक्खियजनसमाकुलं 5
अमतवरनगरं मापेसि । तेन वुत्तं—

B. 186

३. “निज्जिनित्वा किलेसे सो, पत्वा सम्बोधिमुत्तमं ।

R. 155

मापेसि नगरं सत्था, सेद्धम्मपुरवरुत्तमं” ति ॥

तत्थ निज्जिनित्वा ति विजिनित्वा अभिभुय्य, किलेसाभिसङ्खार-
देवपुत्तमारे विद्धंसेत्वा ति अत्थो । सो ति सो सुमनो भगवा^१ । 10
“विजिनित्वा^२ किलेसेही” ति पि पाठो । तत्थ हि-कारो पदपूरणमत्ते
निपातो । पत्वा ति अधिगन्त्वा । “पत्तो” ति पि पाठो । नगरं ति
निब्बाननगरं । सद्धम्मपुरवरुत्तमं ति सद्धम्मसङ्घातं पुरवरेसु उत्तमं
सेट्ठं पधानभूतं । अथ वा सद्धम्ममयेसु पुरेसु पवरेसु उत्तमं सद्धम्म-
पुरवरुत्तमं । पुरिमस्मिं अत्थविकप्पे “नगरं” ति तस्सेव वेवचनं ति 15
दट्ठब्बं । पटिविद्धधम्मसभावानं सेक्खासेक्खानं अरियपुग्गलानं
पटिट्ठानं गोचरनिवासट्ठेन निब्बानं “नगरं” ति वुच्चति । तस्मिं पन
सद्धम्मवरनगरे सो सत्था अविच्छिन्नं अकुटिलं उजुं पुथुलं च वित्थतं
च सतिपट्टानमयं महावीथिं मापेसि । तेन वुत्तं—

४. “निरन्तरं अकुटिलं, उजुं विपुलवित्थतं ।

20

मापेसि सो महावीथिं, सतिपट्टानवरुत्तमं” ति ॥

तत्थ निरन्तरं ति कुसलजवनसञ्चरणानन्तरभावतो निरन्तरं ।
अकुटिलं ति कुटिलभावकरदोसविरहिततो अकुटिलं । उजुं ति
अकुटिलत्ताव उजुं । पुरिमपदस्सेव अत्थदीपकमिदं वचनं ।

विपुलवित्थतं ति आयामतो च वित्थारतो च पुथुलवित्थतं, पुथुल-
वित्थतभावो लोकियलोकुत्तरसतिपट्टानवसेन दट्ठब्बो । महावीथि ति
महामगं । सतिपट्टानवरुत्तमं ति सतिपट्टानं च तं वरेसु उत्तमं चा
ति सतिपट्टानवरुत्तमं । अथ वा वरं सतिपट्टानमयं उत्तमवीथि
5 ति अत्थो ।

B. 187 इदानीं तस्स निब्बानमहानगरस्स तस्सं^१ सतिपट्टानवीथियं
चत्तारि सामञ्जफलानि चतस्सो पटिसम्भिदा छ अभिञ्जा अट्ठ
समापत्तियो ति इमानि महग्घरतनानि^२ उभोसु पस्सेसु धम्मापणे^३
पसारेसि । तेन वुत्तं—

10 ५. “फले चत्तारि सामञ्जे, चतस्सो पटिसम्भिदा ।

छळभिञ्जाट्ठसमापत्ति, पसारेसि तत्थ वीथियं” ति ॥

R. 156 इदानीं भगवा इमानि रतनभण्डानि ये पन अप्पमत्ता सतिमन्तो
पण्डिता हिरिओत्तप्पवीरियादीहि समन्नागता, ते आदीयन्ती ति तेसं
रतनानं हरणूपायं दस्सेन्तो—

15 ६. “ये अप्पमत्ता अखिला, हिरिवीरियेहुपागता ।

ते ते इमे गुणवरे, आदियन्ति यथासुखं” ति—

आहु ।

तत्थ ये ति अनियमुद्देसो । अप्पमत्ता ति पमादस्स पटिपक्खभूतेन
सतिया अविप्पवासलक्खणेन अप्पमादेन^४ समन्नागता । अखिला ति
20 पञ्चचेलोखिलरहिता । हिरिवीरियेहुपागता ति कायदुच्चरितादीहि
हिरीयती ति हिरी, लज्जायेतं अधिवचनं । वीरस्स भावो वीरियं, तं
उस्साहलक्खणं । तेहि हिरिवीरियेहि उपागता समन्नागता भव्वपुग्गला ।
ते ति इदं पुब्बे अनियमुद्देसस्स नियमुद्देसो । पुन ते ति वुत्तप्पकारे
गुणरतनविसेसे ते कुलपुत्ता आदियन्ति पटिलभन्ति अधिगच्छन्ती ति

१. तस्स—रो० ।

२. महग्घानि रतनानि—सी०, रो० ।

३. धम्मापणे—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

अत्थो । सब्बं पन सुमनो भगवा^१ कतविदितमनो धम्मभेरिं आहनित्वा
धम्मनगरं मापेत्वा इमिना नयेन पठमेव सतसहस्सकोटियो बोधेसि ।
तेन वुत्तं—

७. “एवमेतेन योगेन, उद्धरन्तो महाजनं ।

बोधेसि पठमं सत्था, कोटिसतसहस्सियो” ति ॥

5

तत्थ उद्धरन्तो ति संसारसागरतो अरियमग्गनावाय समुद्धरन्तो ।
कोटिसतसहस्सियो ति सतसहस्सकोटियो ति अत्थो । विपरियायेन
निदिट्ठं ।

यदा पन सुमनो लोकनायको सुनन्दवतीनगरे अम्बरुखमूले
तित्थियमदमानमद्दं यमकपाटिहारियं कत्वा सत्तानं कोटिसहस्सं 10
धम्मामतं पायेसि । अयं दुतियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

८. “यम्हि काले महावीरो, ओवदी तित्थिये गणे ।

कोटिसहस्सा भिसमिंसु, दुतिये धम्मदेसने” ति ॥

तत्थ तित्थिये गणे ति तित्थियभूते गणे, तित्थियानं गणे वा
“तित्थिये अभिमद्दन्तो, बुद्धो धम्ममदेसयी” ति पठन्ति केचि ।

15

यदा पन दससु चक्कवाळसहस्सेसु देवता इमस्मिं चक्कवाळे
सन्निपतित्वा मनुस्सा च निरोधकथं समुट्ठापेसुं “कथं निरोधं
समापज्जन्ति, कथं निरोधसमापन्ना होन्ति, कथं निरोधा वुट्ठहन्ती” R. 157
ति । एवं समापज्जनअधिट्ठानवुट्ठानादीसु विनिच्छयं कातुं असक्कोन्ता
सह मनुस्सेहि छसु कामावचरदेवलोकेसु देवा च नवसु ब्रह्मलोकेसु 20
ब्रह्मानो च द्वेळ्हकजाता द्विधा अहेसुं । ततो नरसुन्दरेन अरिन्दमेन
नाम रज्जा सद्धि सायन्हसमये सुमनदसवलं सब्बलोकनाथं
उपसङ्कमिंसु । उपसङ्कमित्वा अरिन्दमो राजा भगवन्तं निरोधपज्झं

पुच्छि । ततो भगवता^१ निरोधपञ्चे विस्सज्जिते नवुत्तिपाणकोटिसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । अयं ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

९. “यदा देवा मनुस्सा च, समग्गा एकमानसा ।

5 निरोधपञ्चं पुच्छिसु, संसयं चापि मानसं ॥

१०. तदापि धम्मदेसने^२, निरोधपरिदीपने^३ ।

नवुत्तिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो^४ अहू’ ति ॥

तस्स पन सुमनस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । तत्थ पठमसन्निपाते मेखलनगरं उपनिस्साय वस्सं वसित्वा पठमपवारणाय
10 अरहन्तानं कोटिसहस्सेन एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजितेन सद्धिं भगवा पवारेसि, अयं पठमो सन्निपातो अहोसि । अथापरेन समयेन सङ्कस्सनगरस्साविदूरे अरिन्दमराजकुसलवल्लिब्बत्ते योजनप्पमाणे कनकपब्बत्ते^५ निसिन्नो सरदसमयरुचिरकरनिकरो दिवसकरो विय युगन्धरपब्बत्ते मुनिवरदिवसकरो अरिन्दमराजानं परिवारेत्वा
B. 189 15 आगतानं पुरिसानं नवुत्तिकोटिसहस्सानि दमेत्वा सब्बे एहिभिक्षु- पब्बज्जाय पब्बाजेत्वा तस्मिंयेव दिवसे अरहत्तं पत्तेहि भिक्षूहि^६ परिवुतो चतुरङ्गसमन्नागते सन्निपाते पात्तिमोक्खं उद्दिसि । अयं दुतियो सन्निपातो अहोसि । यदा पन सक्को देवराजा सुगतदस्सनत्थाय उपसङ्कमि, तदा सुमनो भगवा असीतिया अरहन्तकोटिसहस्सेहि
20 परिवुतो पात्तिमोक्खं उद्दिसि, अयं ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

११. सन्निपाता तयो आसुं, सुमनस्स महेसिनो ।

खीणसवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

१. भगवतो—सी०, रो० ।

२. देसेन्ते—सी०, रो० ।

३. ० दीपनं—सी०, रो० ।

४. धम्माभिसमयो—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

१२. वस्संवुदुस्स भगवतो, अभिघुट्ठे पवारणे ।
कोटिसतसहस्सेहि, पवारेसि तथागतो ॥

१३. ततोपरं सन्निपाते, विमले कञ्चनपब्बते ।
नवुतिकोटिसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥

१४. यदा सक्को देवराजा, बुद्धदस्सनुपागमि ।
असीतिकोटिसहस्सानं, ततियो आसि समागमो” ति ॥

5

तत्थ अभिघुट्ठे पवारणे ति लिङ्गविपल्लासो दट्ठब्बो, अभिघुट्ठाय
पवारणाया ति अत्थो । ततोपरं ति ततो अपरभागे । कञ्चनपब्बते
ति कनकमये पब्बते । बुद्धदस्सनुपागमो ति बुद्धदस्सनत्थमुपागमि ।
तदा किर अम्हाकं बोधिसत्तो अतुलो नाम नागराजा अहोसि
महिद्धिको महानुभावो । सो “लोके बुद्धो उप्पन्नो” ति सुत्वा आतिगण-
परिवुत्तो सकभवना निक्खमित्वा कोटिसतसहस्सभिक्षुपरिवारस्स
सुमनस्स भगवतो दिब्बेहि तुरियेहि उपहारं कारेत्वा महादानं
पवत्तेत्वा पच्चेकदुस्सयुगानि दत्वा सरणेषु पतिट्ठासि । सो पि नं
सत्था “अनागते बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

R. 158

10

15

१५. “अहं तेन समयेन, नागराजा महिद्धिको ।
अतुलो नाम नामेन, उस्सन्नकुसलसञ्चयो ॥

१६. तदाहं नागभवना, निक्खमित्वा सञ्जातिभिः^१ ।
नागानं दिब्बतुरियेहि, ससंघं जिनमुपट्ठहि ॥

१७. कोटिसतसहस्सानं, अन्नपानेन तप्पयिं ।
पच्चेकदुस्सयुगं दत्वा, सरणं तमुपागमिं ॥

20 B.190

१८. सोपि मं बुद्धो व्याकासि, सुमनो लोकनायको ।
अपरिमेयितो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१९. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ।
यथा कोण्डञ्जबुद्धवंसे, एवं अट्ठ गाथा वित्थारेतब्बा ति ।

25

२०. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयिं ।

उत्तरिं वतमधिट्ठासिं, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तस्स पन सुमनस्स भगवतो मेखलं नाम नगरं अहोसि, सुदत्तो नाम राजा पिता, सिरिमा नाम देवी माता, सरणो च भावित्तो च
 5 द्वे^१ अग्गसावका, उदेनो नामुपट्ठाको, सोणा च उपसोणा च द्वे^१ अग्गसाविका, नागरुक्खो बोधि, नवुत्तिहत्थुब्बेधं सरीरं, नवुत्तियेव वस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं अहोसि, वटंसिका नामस्स महेसी देवी, अनूपमो नाम पुत्तो अहोसि, हत्थियानेन निक्खमि । उपट्ठाको अङ्गराजा । अङ्गारामे वसी ति । तेन वुत्तं—

R.159 10

२१. “नगरं मेखलं नाम, सुदत्तो नाम खत्तियो ।
 सिरिमा नाम जनिका, सुमनस्स महेसिनो ॥

२२. नववस्ससहस्सानि, अगारं^२ अज्झ^२ सो वसि ।
 चन्दो सुचन्दो वटंसो च, तयो पासादमुत्तमा ॥

15

२३. तेसट्ठिसतसहस्सानि, नारियो समलङ्कता ।
 वटंसिका नाम नारी, अनूपमो नाम अत्रजो ॥

२४. निमित्ते चतुरो दिस्वा, हत्थियानेन निक्खमि ।
 अनूनदसमासानि, पधानं पदही जिनो ॥

२५. ब्रह्म ना याचितो सन्तो, सुमनो लोकनायको ।
 वत्ति चक्कं महावीरो, मेखले पुरमुत्तमे ॥

20

२६. सरणो भावित्तो च, अहेसुं अग्गसावका ।
 उदेनो नामुपट्ठाको, सुमनस्स महेसिनो ॥

B. 191

२७. सोणा च उपसोणा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
 सोपि बुद्धो अमितयसो, नागमूले अबुज्झथ ॥

२८. वरुणो चेव सरणो च, अहेसुं अग्गपट्ठका ।
 चाला च उपचाला च, अहेसुं अग्गुपट्ठिका ॥

25

२९. उच्चत्तनेन सो बुद्धो, नवुतिहत्थमुग्गतो ।

कञ्चनग्घियसङ्कासो, दससहस्सी विरोचति ॥

३०. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

३१. तारणीये तारयित्वा, बोधनीये च बोधयि ।

परिनिब्बायि सम्बुद्धो, उळ्ळुराजाव अत्थमि ॥

5

३२. ते च खीणासवा भिक्खू, सो च बुद्धो असादिसो ।

अतुलप्पभं^१ दस्सयित्वा, निब्बुता ते महायसा ॥

३३. तं च जाणं अतुलियं, तानि च अतुलानि रतनानि ।

सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिक्ता सब्बसङ्गारा ॥

10

३४. सुमनो यसधरो बुद्धो, अङ्गारामग्घि निब्बुतो ।

तत्थेव तस्स जिनथूपो, चतुयोजनमुग्गतो^२ ति ॥

तत्थ कञ्चनग्घियसङ्कासो ति विविधरतनविचित्तकञ्चनमयग्घिक-
सदिसरूपसोभो । दससहस्सी विरोचती ति तस्स पभाय दससहस्सी
पि लोकधातु विरोचती^३ ति अत्थो । तारणीये ति तारयितब्बे,
तारयितुं^३ वुत्ते^३ सब्बे^४ बुद्धवेनेय्ये ति अत्थो । उळ्ळुराजावा^५ ति चन्दो
विय । अत्थमी ति अत्थङ्गतो । केचि “अत्थं गतो” ति पठन्ति ।
असादिसो ति असदिसो । महायसा ति महाकित्तिसद्दा^६ महापरिवारा
च । तं च जाणं ति तं सब्बञ्जुतञ्जाणं च^७ । अतुलियं^८ ति अतुल्यं
असदिसं । सेसं सब्बत्थं^९ उत्तानमेवा ति ।

R. 160

15

20

सुमनबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो चतुत्थो बुद्धवंसो ।

—०—

१. अतुलं पभं—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

५. उळ्ळुराजा—रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

२. विरोचति विराजती—सी०, रो० ।

४. सब्ब—सी०, रो० ।

६. महासया०—सी० रो० ।

८. अतुलं—सी०, रो० ।

७. रेवतबुद्धवंसवण्णना

B. 192

सुमनस्स पन भगवतो अपरभागे सासने चस्स अन्तरहिते
नवुतिवस्ससहस्सायुका मनुस्सा अनुक्कमेन परिहायित्वा दसवस्सायुका
हुत्वा पुन अनुक्कमेन वड्ढित्वा असङ्खेय्यायुका हुत्वा पुन परिहायमाना
सट्ठिवस्ससहस्सायुका अहेसुं । तदा रेवतो नाम सत्था उदपादि ।
5 सो पि पारमियो पूरेत्वा अनेकरतनसमुज्जलितभवने तुसितभवने
निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा सब्बधनधञ्जवतिसुधञ्जवतीनगरे
सब्बालङ्कारसमलङ्कृतअमितरुचिरपरिवारपरिवृतस्स सिरिविभव-
समुदयेनाकुलस्स^१ सब्बसमिद्धिविपुलस्स विपुलस्स नाम रञ्जो कुले
सब्बजननयनालिपालिसमाकुलाय सम्फूलनयनकुवलयसस्सिरिक-
10 सिनिद्धवदनकमलाकरसोभासमुज्जलाय^२ सुरुचिमनोहरगुणगणविपुलाय
विपुलाय नाम अग्गमहेसिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं
मासानं अच्चेन चित्तकूटपव्वततो^३ सुवण्णहंसराजा विय मातुकुच्छितो
निक्खमि ।

R. 161

तस्स पटिसन्धियं जातियं च पटिहारियाणि पुब्बे वुत्तनयानेव
15 अहेसुं । सुदस्सनरतनग्घिआवेळनामका तयो चस्स पासादा अहेसुं ।
सुदस्सनादेविप्पमुखानि तेतिस इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि अहेसुं ।
ताहि^४ परिवुतो सो सुरयुवतीहि परिवुतो देवकुमारो विय छब्बस्स-
सहस्सानि विसयसुखमनुभवमानो अगारं अज्झावसि । सो सुदस्सनाय
नाम देविया वरुणे नाम तनये जाते चत्तारि निमित्तानि दिस्वा
20 नानाविरागतनुवरवसननिवसनो आमुक्कमुत्ताहारमणिकुण्डलो^५
वरकेयूरमकुटकटकधरो परमसुरभिगन्धकुसुमसमलङ्कतो परमरुचिर-
करनिकरो सरदसमयरजनिकरो विय तारागणपरिवुतो विय चन्दो

१. विभवसिरिसमुदयेनाकुलस्स—सी०, रो० । २. ०सोभाय—सी०, रो० ।

३. चित्तकूटा पव्वता—सी०, रो० ।

४. तेहि—सी०, रो० ।

५. आमुत्तु०—सी०, रो० ।

तिदसगणपरिवृतो विय दससतनयनो ब्रह्मगणपरिवृतो विय च
हारितमहाब्रह्मा चतुरङ्गिनिया महतिया सेनाय परिवृतो आजञ्जरथेन
महाभिनिविखमनं निक्खमित्वा सब्बाभरणानि ओमुञ्चित्वा भण्डा-
गारिकस्स हत्थे दत्त्वा जलजामलाविकलनीलकुवलयदलसदिसेनाति-
निसितेनातितिखिणेनासिना सकेसमकुटं छिन्दित्वा आकासे खिपि । 5
तं सक्रो देवराजा सुवण्णचङ्कोटकेन पटिग्गहेत्वा तावतिसभवनं नेत्वा
सिनेरुमुद्धनि सत्तरतनमयं चेतियं अकासि ।

B. 193

महापुरिसो पन देवदत्तानि कासायानि परिदहित्वा पब्बजि, एका
च^१ नं पुरिसकोटि अनुपब्बजि । सो तेहि परिवृतो सत्तमासे पधान-
चरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय अञ्जतराय साधुदेविया नाम 10
सेट्ठिधीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा^२ सालवने दिवाविहारं
वीतिनामेत्वा सायन्हसमये अञ्जतरेनाजीवकेन^३ दिन्ना अट्ट-
तिणमुट्ठियो गहेत्वा मत्तवरनागगामी नागबोधिं पदक्खिणं कत्वा
तेपण्णासहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा चतुरङ्गवीरियं अधिट्ठाय
निसीदित्वा मारबलं विधमित्वा सब्बञ्जुतञ्जाणं पटिविज्झित्वा 15
“अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” (ध० प०-३२) ति
उदानं उदानेसि । तेन वुत्तं—

१. “सुमनस्स अपरेन, रेवतो नाम नायको ।

अनुपमो असदिसो, अतुलो उत्तमो जिनो” ति ॥

रेवतो किर सत्था बोधिसमीपेयेव सत्तसत्ताहानि वीतिनामेत्वा 20
धम्मदेसनत्थं ब्रह्मायाचनं सम्पटिच्चित्त्वा “कस्स नु खो अहं पठमं
धम्मं देसेय्यं” (दी० नि०-२-३२; म० नि०-१-२१९; म० व०-१०)
ति उपधारेन्तो अत्तना सह पब्बजितभिक्षुकोटियो अञ्जे च बहू
देवमनुस्से उपनिस्सयसम्पन्ने दिस्वा आकासेन गन्त्वा वरुणारामे

१. व—सी०, रो० ।

२. भुञ्जित्वा—सी०, रो० ।

३. वरुणिन्धरेनाजीवकेन—सी०, रो० ।

ओतरित्वा तेहि परिवुतो^१ गम्भीरं निपुणं तिपरिवट्ठं अप्पटिवत्तियं
अञ्जेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेत्वा भिक्खूनं कोटि अरहत्ते
पतिट्ठापेसि । तीसु मग्गफलेसु पतिट्ठितानं गणनपरिच्छेदो नत्थि ।
तेन वुत्तं—

- 5 २. “सोपि धम्मं पकासेसि^२, ब्रह्मुना अभियाचितो ।
खन्धधातुववत्थानं, अप्पवत्तं भवाभवे” ति ॥

- R. 162 तत्थ खन्धधातुववत्थानं ति पञ्चन्नं खन्धानं अट्ठारसन्नं धातूनं
नामरूपवत्थानादिवसेन विभागकरणं । सभावलक्खणसामञ्ज-
लक्खणादिवसेन रूपारूपधम्मपरिग्गहो खन्धधातुववत्थानं नाम । अथ
10 वा फेणपिण्डूपमं रूपं परिमदनासहनतो छिदावच्छिदादिभावतो च
B. 194 उदकपुब्बुल्लकं^३ विय वेदना मुहुत्तरमणीयभावतो, मरीचिका विय
सञ्जा विप्पलम्भनतो, कदलिवखन्धो विय सङ्खारा असारकतो^४,
माया विय विञ्जाणं वञ्चनकतो” ति एवमादिना पि नयेन अनिच्चानु-
पस्सनादिवसेन पि खन्धधातुववत्थानं वेदितव्वं । अप्पवत्तं भवाभवे ति
15 एत्थ भवो ति वड्ढि^५, अभवो ति हानि । भवो ति सस्सतदिट्ठि, अभवो
ति उच्छेददिट्ठि । भवो ति खुदकभवो, अभवो ति महाभवो । भवो
ति कामभवो, अभवो ति रूपारूपभवो ति एवमादिना नयेन भवाभवानं
अत्थो वेदितव्वो । तेसं भवाभवानं अप्पवत्तिहेतुभूतं धम्मं पकासेसी
ति अत्थो । अथ वा भवति अनेना ति भवो, तीसु भवेसु उप्पत्तिनिमित्तं
20 कम्मादिकं । उपपत्तिभवो अभवो नाम । उभयत्थ निकन्तिया
पहानकरं अप्पवत्तं धम्मं देसेसी ति अत्थो । तस्स पन रेवतबुद्धस्स
तयोव^६ अभिसमया अहेसुं । पठमो पनस्स गणनपथं वीतिवत्तो ।
तेन वुत्तं—

१. ० बहुनि पाटिहारियाणि दस्सेन्तो—

सी०, रो० ।

४. असारतो—सी०, रो० ।

६. तयो—सी०, रो० ।

२. पकासेति—सी०, रो० ।

३. उदकपुब्बुल्लकं—सी०, रो० ।

५. वड्ढि—सी०, रो० ।

३. “तस्साभिसमया तीणि, अहेसुं धम्मदेसने ।

गणनाय न वत्तब्बो, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

तत्थ तीणी ति तयो, लिङ्गविपल्लासो कतो, अयं पठमो अभिसमयो अहोसि ।

अथापरेन समयेन नगरुत्तरे उत्तरे नगरे सब्बारिन्दमो अरिन्दमानो 5
नाम राजा अहोसि । सो किर भगवन्तं अत्तनो नगरमनुप्पत्तं सुत्वा
तीहि जनकोटीहि परिवुतो भगवतो पच्चुग्गमनं कत्वा स्वातनाय
निमन्तेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स सत्ताहं महादानं पवत्तेत्वा
तिगावुतवित्थत्तं^१ दीपपूजं^२ कत्वा भगवन्तं उपसङ्कमित्वा निसीदि ।
अथ भगवा तस्स मनोनुकुलं विचित्तनयं धम्मं देसेसि । तत्थ देवमनुस्सानं 10
कोटिसहस्सस्स दुतियाभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

४. “यदा अरिन्दमं राजं, विनेसि रेवतो मुनि ।

तदा कोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

अयं दुतियो^३ अभिसमयो^४ ।

अथापरेन समयेन रेवतो सत्था उत्तरनिगमं नाम उपनिस्साय 15 B. 195 R.163
विहरन्तो सत्ताहं निरोधसमापत्तिं समापज्जित्वा निसीदि । तदा किर
उत्तरनिगमवासिनो मनुस्सा यागुभत्तखज्जकभेसज्जपानकादीनि^३
आहरित्वा भिक्खुसंघस्स महादानं दत्वा भिक्खू परिपुच्छिस्सु “कुहि
भन्ते भगवा” ति । ततो तेसं भिक्खू आहंसु “भगवा आवुसो
निरोधसमापत्तिं समापन्नो” ति । अथातीते तस्मिं सत्ताहे भगवन्तं 20
निरोधसमापत्तितो^५ वुट्ठितं सरदसमये सूरियो विय अत्तनो अनूपमाय
बुद्धसिरिया विरोचमानं दिस्वा निरोधसमापत्तिया गुणानिसंसं
पुच्छिस्सु । भगवा च^५ तेसं निरोधसमापत्तिया गुणानिसंसं कथेसि ।

१-१. तिगावुतवित्थिण्णदीपपूजं—सी०; २-२. दुतियाभिसमयो—सी०, रो० ।

तिगावुतिवित्थिण्ण० रो० ।

३. ० भेसज्जपानकानि—सी०, रो० ।

४. निरोधसमापत्तिया—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

तदा देवमनुस्सानं कोटिसतं अरहत्ते पतिट्ठासि । अयं ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “सत्ताहं पटिसल्लाना, वुट्ठित्वा नरासभो ।
कोटिसतं नरमरूनं, विनेसि उत्तमे फले” ति ॥

5 सुधञ्जवतीनगरे पठममहापातिमोक्खुद्देसे एहिभिव्खुपब्बजाय पब्बजितानं अरहन्तानं गणनपथं वीतिवत्तानं पठमो सन्निपातो अहोसि । मेखलनगरे कोटिसतसहस्ससङ्घातानं एहिभिव्खुपब्बज्जाय पब्बजितानं अरहन्तानं दुतियो सन्निपातो अहोसि । रेवतस्स पन भगवतो धम्मचक्कानुवत्तको वरुणो नाम अग्गसावको पञ्चवन्तानं
10 अग्गो आबाधिको अहोसि । तत्थ^१ गिलानपुच्छनत्थाय^२ सम्पत्त-महाजनस्स लक्खणत्तयपरिदीपकं धम्मं देसेत्वा कोटिसतसहस्सं पुरिसानं एहिभिव्खुपब्बजाय पब्बाजेत्वा अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा चतुरङ्गिके सन्निपाते पातिमोक्खं उद्दिसि । अयं ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

15 ६. “सन्निपाता तयो आसुं, रेवतस्स महेसिनो ।
खीणासवानं विमलानं, सुविमुत्तान तादिनं ॥

७. अतिक्कन्ता गणनपथं, पठमं ये समागता ।
कोटिसतसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥

८. योपि पञ्जाय असमो, तस्स चक्कानुवत्तको ।
20 सो तदा व्याधितो आसि, पत्तो जीवितसंसयं ॥

B. 196 ९. तस्स गिलानपुच्छाय^३, ये तदा उपगता मुनी ।
कोटिसतसहस्सा अरहन्तो, ततियो आसि समागमो” ति ॥

तत्थ चक्कानुवत्तको ति धम्मचक्कानुवत्तको । पत्तो जीवितसंसयं
R. 164 ति एत्थ जीविते संसयं जीवितसंसयं, जीवितक्खयं पापुणाति वा,
25 न वा पापुणाती ति^४ एवं जीवितसंसयं पत्तो, व्याधितस्स बलवभावेन

१. तं—सी०, रो० ।

३. गिलानपुच्छाय—सी०, रो० ।

२. गिलानपुच्छनत्थाय—सी०, रो० ।

४. वा ति—सी०, रो० ।

मरति, न मरती ति जीविते संसयं पत्तो ति अत्थो । ये तदा उपगता मुनी ति इति दीघभावे सति भिक्खून् उपरि होति, रस्से अनुस्सरेन सद्धि वरुणस्स उपरि होति ।

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो रम्मवतीनगरे अतिदेवो नाम ब्राह्मणो हुत्वा ब्राह्मणधम्मे पारं गतो रेवतं सम्मासम्बुद्धं दिस्वा तस्स धम्मकथं 5 सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाया सिलोकसहस्सेन दसबलं कित्तेत्वा सहस्सग्घनिकेन उत्तरासङ्गेन भगवन्तं पूजेसि । सो पि नं बुद्धो व्याकासि “इतो कप्पसतसहस्साधिकानं द्वित्रं असङ्ख्येयानं मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति । तेन वुत्तं—

१०. “अहं तेन समयेन, अतिदेवो नाम ब्राह्मणो । 10

उपगन्त्वा रेवतं बुद्धं, सरणं तस्स गच्छहं^१ ॥

११. तस्स सीलं समाधिं च, पञ्चागुणमनुत्तमं ।

थोमयित्वा यथाथामं, उत्तरीयमदासहं ॥

१२. सोपि मं बुद्धो व्याकासि, रेवतो लोकनायको ।

अपरिमेय्यतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥ 15

१३. ‘पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं’ ति

अट्ठ गाथा वित्थारेतब्बा ।

१४. तस्सा पि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयिं ।

उत्तरि वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया ॥

१५. तदा पि तं^२ बुद्धधम्मं, सरित्वा अनुब्रूहिं । 20

आहरिस्सामि तं धम्मं, यं मय्हं अभिपत्थितं” ति ॥

१. गच्छहं—सी०, रो० ।

२. मं—सी०, रो० ।

B. 197

तत्थ सरणं तस्स गञ्छहं ति तं सरणं अगञ्छि अहं, उपयोगत्थे
सामिवचनं । पञ्चागुणं ति पञ्चासम्पत्ति । अनुत्तमं ति सेट्ठं ।
“पञ्चाविमुत्तिगुणमुत्तमं” ति पि पाठो, सो उत्तानोव । थोमयित्वा

R. 165

ति थोमेत्वा वण्णयित्वा । यथाथामं ति यथाबलं । उत्तरीयं ति
5 उत्तरासङ्गं । अदासहं ति अदासि अहं । बुद्धधम्मं ति बुद्धभावकरं
धम्मं, पारमीधम्मं^१ ति अत्थो । सरित्वा ति अनुस्सरित्वा । अनुब्रूहिं
ति अभिवड्ढे सि । आहरिस्सामी ति आनयिस्सामि । तं धम्मं ति तं
बुद्धत्तं । यं मय्हं अभिपत्थितं ति यं मया अभिपत्थितं बुद्धत्तं, तं
आहरिस्सामी ति अत्थो ।

10

तस्स पन रेवतस्स भगवतो नगरं सुधञ्जवती नाम अहोसि,
पिता विपुलो नाम खत्तियो, माता विपुला नाम, वरुणो च ब्रह्मदेवो
च द्वे^२ अग्गसावका, सम्भवो नाम उपट्ठाको, भद्दा च सुभद्दा च द्वे^३
अग्गसाविका, नागरुक्खो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, आयु
सट्ठिवस्ससहस्सानि, सुदस्सना नाम अग्गमहेसी, वरुणो नाम पुत्तो,

15 आजञ्जरथेन निक्खमि ।

तस्स देहाभिनिक्खन्तं, पभाजालमनुत्तरं ।

दिवा चेव तदा रत्ति, निच्चं फरति योजनं ॥

धातुयो मम सब्बापि, विकिरन्तु ति सो जिनो ।

अधिट्ठासि महावीरो, सब्बसत्तानुकम्पको ॥

20

महानागवनुय्याने, महतो नगरस्स सो^४ ।

पूजितो नरमरूहि^५, परिनिब्बायि रेवतो ति ॥

तेन वुत्तं—

१६. “नगरं सुधञ्जवती नाम, विपुलो नाम खत्तियो ।

विपुला नाम जनिका, रेवतस्स महेसिनो ॥

१. पारमि धम्मं—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. योजने—सी०, रो० ।

४. नरसारेहि—सी०; नारसारेहि—रो० ।

१७. वरुणो ब्रह्मदेवो च, अहेसुं अग्गसावका ।
सम्भवो नामुपट्ठाको, रेवतस्स महेसिनो ॥

१८. भद्दा चेव सुभद्दा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
सोपि बुद्धो असमसमो, नागमूले अबुज्झथ ॥

B. 198

१९. पट्टमो^१ कुञ्जरो चेव, अहेसुं अग्गुपट्टका ।
सिरिमा चेव यसवती, अहेसुं अग्गुपट्टिका^१ ॥

5

२०. उच्चत्तनेन सो बुद्धो, असीतिहत्थमुग्गतो ।
ओभासेति दिसा सब्बा, इन्दकेतुव उग्गतो ॥

२१. तस्स सरीरे निब्बत्ता, पभामाला अनुत्तरा ।
दिवा वा यदि वा रत्ति, समन्ता फरति योजनं ॥

10

२२. सट्ठिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता दिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

R. 166

२३. दस्सयित्वा बुद्धबलं अमतं लोके पकासयं ।
निब्बायि अनुपादानो, यथग्गुपादानसङ्ख्या ॥

२४. सो च कायो रतननिभो, सो च धम्मो असादिसो ।
सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा^२ ति ॥

15

तत्थ ओभासेती ति पक्कसयति । उग्गतो ति उस्सितो ।
पभामाला ति पभावेला । यथग्गी ति अग्गि विय । उपादानसङ्ख्या
ति इन्धनक्खया^२ । सो च कायो रतननिभो ति सो च तस्स भगवतो
कायो सुवण्णवण्णो । “तं च कायं रतननिभं” ति पि पाठो, लिङ्ग- 20
विपल्लासेन वुत्तं । सो येव पनस्सत्थो । सेसगाथासु सब्बत्थ
उत्तानमेवा ति ।

रेवतबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो पञ्चमो बुद्धवंसो ।

—०—

८. सोभितबुद्धवंसवण्णना

B. 199

तस्स पन अपरभागे तस्स सासने पि अन्तरहिते सोभितो नाम
बोधिसत्तो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्ख्येयानि पारमियो
पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा तत्थ^१ यावतायुक्कं ठत्वा देवेहि
आयाचितो तुसितपुरतो चवित्वा सुधम्मनगरे सुधम्मराजस्स कुले^२
५ सुधम्माय^३ नाम देविया कुच्छिस्मि पटिसन्धि अग्गहेसि । सो दसन्नं
मासानं अच्चयेन सुधम्मय्याने मातुकुच्छितो परिसुद्धविराजित-
घनमेघपटलतो^४ पुण्णचन्दो विय निक्खमि । तस्स पटिसन्धियं जातियं
च पाटिहारियानि पुब्बे^५ वुत्तप्पकारानि ।

R. 167

सो दसवस्ससहस्सानि अगारं अज्भावसित्वा सत्तत्तिसनाटकित्थि-
१० सहस्सानं^६ अग्गाय अग्गमहेसिया मखिलदेविया कुच्छिस्मि सीहकुमारे
नाम पुत्ते उप्पन्ने चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सञ्जातसंवेगो पासादेयेव
पब्बजित्वा तत्थेव आनापानस्सतिसमाधिं भावेत्वा चत्तारि भानानि
पटिलभित्वा सत्ताहं तत्थेव पधानचरियमचरि । ततो मखिलमहादेविया
दिन्नं परममधुरं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा अभिनिक्खमनत्थाय
१५ चित्तमुप्पादेसि “अयं पासादो • अलङ्कृतपटियत्तो महाजनस्स
पस्सन्तस्सेव आकासेन गन्त्वा बोधिरुक्खं मज्जेकत्वा पथवियं ओतरतु,
इमा च इत्थियो मयि बोधिमूले निसिन्ने अवुत्ता सयमेव पासादतो
निक्खमन्तू” ति । सहचित्तुप्पादा पासादो^७ च^८ सुधम्मराजभवनतो^९
उप्पत्तित्वा असितञ्जनसङ्कासमाकासमब्भुगञ्छि । सो समोसरित-
२० सुरभिकुसुमदामसमलङ्कृतपासादतलो सकलं पि गगनतलं

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. सुधम्मा—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७-७. चस्स—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. घनराजितो—सी०, रो० ।

६. सत्ततिनाटकित्थिसहस्सानं—सी०, रो० ।

८. सुधम्मराजभवनं ततो—सी०, रो० ।

समलङ्कुरुमानो विय^१ कनकरसधारासदिसरुचिरकरनिकरो दिवसकरो
विय च सरदसमयरजनिकरो विय च विरोचमानो
विलम्बमानविविधविचित्तकिङ्किणिकजालो^२ यस्स किर वातेरितस्स
सुकुसलजनवादितस्स पञ्चङ्गिकस्स तुरियस्स विय सद्दो वग्गु च
रजनीयो च कमनीयो च अहोसि ।

5

दूरतो पट्टाय सुय्यमानेन मधुरेन सरेन सत्तानं सोतानि
ओदहमानो घरचच्चरचतुक्कवीथिआदीसु ठत्वा पवत्तितकथासल्लापेसु
मनुस्सेसु नातिनीचेन नातिउच्चेन तरुवरवनमत्थकाविदूरेनाकासेन
पलोभयमानो विय तरुवरसाखानानारतनजुतिविसरसमुज्जलेन^३ वण्णेन
जननयनानि आकङ्खन्तो विय च पुञ्ञानुभावं^४ समुग्घोसयन्तो^५ विय 10
च गगनतलं पटिपज्जि^६ । तत्थ^६ नाटकित्थियो पि^७ पञ्चङ्गिकस्स
वरतुरियस्स^८ मधुरेन सरेन उपगायिसु^९ चेव विलपिसु च ।
चतुरङ्गिनी किरस्स सेना पि अलङ्कार-कायाभरण-जुति-समुदय-
समुज्जोत-नानाविराग-सुरभिकुसुमवसनाभरणसोभिता अमरवरसेना
विय परमरुचिरदस्सना धरणी विय गगनतलेन पासादं परिवारेत्वा 15
अगमासि ।

B. 200

10

15

ततो पासादो गन्त्वा अट्टासीतिहत्थुब्बेधं उजुविपुलवट्टक्खन्धं
कुसुमपल्लवमकुलसमलङ्कृतं नागरुक्खं मज्जेकत्वा ओतरित्वा भूमियं
पतिट्ठहि । नाटकित्थियो च केनचि अवुत्ताव ततो पासादतो
ओतरित्वा पक्कमिसु । अनेकगुणसोभितो किर सोभितो पि महापुरिसो 20
महाजनकतपरिवारोयेव रत्तिया तीसु यामेसु तिस्सो विज्जायो

20

१. सी०, रो० नत्थि ।
२. विलम्बमानविविधकिङ्किणिकजालो—सी०, रो० ।
३. तरुसाखा०—सी०, रो० ।
- ४-४. पुञ्ञानुभावमुग्घोसेन्तो—सी०, रो० ।
५. पटिपज्जित्थ—सी०, रो० ।
६. सी०, रो० नत्थि ।
७. च—सी०, रो० ।
८. तुरियस्स—सी०, रो० ।
९. उग्गायिसु—सी०, रो० ।

उप्पादेसि । मारबलं^१ पनस्स धम्मताबलेनेव यथागतमगमासि ।
 पासादो पन तत्थेव अट्ठासि । सोभितो पन भगवता^२ सम्बोधिं पत्वा
 “अनेकजातिसंसारं^३ ... पे० ... तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं
 उदानेत्वा^३ बोधिसमीपेयेव सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा ब्रह्मनुो
 5 धम्मज्जेसनं पटिजानित्वा “कस्स नु खो पठमं धम्मं देसेय्यं” ति
 बुद्धचक्खुना ओलोकेन्तो अत्तनो वेमातिके कनिट्ठभातिके असमकुमारं
 च सुनेत्तकुमारं च दिस्वा “इमे द्वे कुमारा उपनिस्सयसम्पन्ना गम्भीरं
 निपुणं धम्मं पटिविज्झितुं समत्था, हन्दाहं इमेसं धम्मं देसेय्यं” ति
 आकसेनागन्त्वा सुधम्मय्याने ओतरित्वा द्वे पि कुमारे उय्यानपालेन
 10 पक्कोसापेत्वा तेहि सपरिवारेहि परिवुतो महाजनमज्जे धम्मचक्कं
 पवत्तेसि । तेन वुत्तं—

१. “रेवतस्स अपरेन, सोभितो नाम नायको ।
 समाहितो सन्तचित्तो, असमो अप्पटिपुग्गलो ॥

R. 168

15

२. सो जिनो सकगेहम्हि, मानसं विनिवत्तयि ।
 पत्वान केवलं बोधिं, धम्मचक्कं पवत्तयि ॥

३. याव हेट्ठा अवीचितो, भवग्गा चापि उद्धतो ।
 एत्थन्तरे एकपरिसा, अहोसि धम्मदेसने ॥

B. 201

४. ताय परिसायसम्बुद्धो, धम्मचक्कं पवत्तयि ।
 गणनाय न वत्तब्बो, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

20 तत्थ सकगेहम्ही ति अत्तनो भवनेयेव, अन्तोपासादतलेयेवा ति
 अत्थो । मानसं विनिवत्तयि ति चित्तं परिवत्तेसि, सकगेहे ठत्वा
 सत्तदिवसम्भन्तरेयेव पुथुज्जनभावतो चित्तं विनिवत्तेत्वा बुद्धत्तं पापुणी
 ति अत्थो । हेट्ठा ति हेट्ठतो । भवग्गा ति अकनिट्ठभवनतो । ताय
 परिसाया ति तस्सा परिसाय मज्जे । गणनाय न वत्तब्बो ति

१. बलं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३-३. उदाने उदानेत्वा—सी०, रो० ।

गणनपथमतीता ति अत्थो । पठमाभिसमयो ति पठमो धम्माभिसमयो ।
अहू ति गणनाय न वत्तब्बा परिसा अहोसी ति अत्थो । “पठमे
अभिसमिसुयेवा” ति पि पाठो, तस्स पठमधम्मदेसने अभिसमिसु ये
जना, ते गणनाय न वत्तब्बा ति अत्थो ।

अथापरेन समयेन सुदस्सननगरद्वारे चित्तपाटिलया मूले यमक- 5
पाटिहारियं कत्वा नवकनकमणिमयभवने तावतिसभवने पारिच्छत्तक-
मूले पण्डुकम्बलसिलातले निसीदित्वा अभिधम्मं देसेसि ।
देसनापरियोसाने नवुतिकोटिसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । अयं
दुतियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “ततो परं पि देसेन्ते, मरुनं^१ च समागमे । 10

नवुतिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

अथापरेन समयेन सुदस्सननगरे जयसेनो नाम राजकुमारो
योजनप्पमाणं विहारं कारेत्वा असोकस्सकण्णचम्पक-नाग-पुन्नाग-
वकुल-सुरभि^२-चूत-पनसासन-साल-कुन्द^३-सहकार-करवीरादितरुवर-
निरन्तरं आरामं रोपेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खूसंघस्स निव्यातेसि^४ । 15
दानानुमोदनं^५ कत्वा यागं वण्णेत्वा भगवा^६ धम्मं देसेसि । तदा
कोटिसतसहस्ससत्तनिकायस्स धम्माभिसमयो अहोसि । अयं
ततियाभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

६. “पुनापरं राजपुत्तो, जयसेनो नाम खत्तियो ।

आरामं रोपयित्वान, बुद्धे निव्यातयी^७ तदा ॥ 20

७. तस्स यागं पकित्तेन्तो, धम्मं देसेसि चक्खुमा ।

B. 202
R. 169

तदा कोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू” ति ।

१. नरमरुनं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ककुध—सी०, रो० ।

४. निव्यादेसि—सी०, रो० ।

५. भगवा०—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. निव्यादयी—सी०, रो० ।

पुन उगगतो नाम राजा सुनन्दनगरे सुनन्दं नाम विहारं कारेत्वा
 बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स अदासि । तस्मिं दाने एहिभिक्खुपब्बज्जाय
 पब्बजितानं कोटिसतं अरहन्तानं सन्निपातो, तेसं मज्जे सोभितो
 भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि । अयं पठमो सन्निपातो अहोसि । पुन
 5 मेखलानगरे धम्मगणो^१ धम्मगणारामं नाम पवरारामं महाविहारं^२
 कारेत्वा बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स दत्वा सह सब्बपरिक्खारेहि दानं
 अदासि । तस्मिं^३ समागमे एहिभिक्खुभावेन पब्बजितानं नवुत्तिया
 अरहन्तकोटीनं सन्निपाते पातिमोक्खं उद्दिसि । अयं दुत्तितो सन्निपातो
 अहोसि । यदा पन भगवा दससतनयनपुरे वस्सं वसित्वा पवारणाय
 10 सुरवरपरिवुतो ओतरि, तदा असीत्तिया अरहन्तकोटीहि सद्धिं
 चतुरङ्गिके सन्निपाते पवारेसि । अयं तत्तियो सन्निपातो अहोसि ।
 तेन वुत्तं—

८. “सन्निपाता तयो आसुं, सोभितस्स महेसिनो ।
 खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥
 15 ९. उगगतो नाम सो राजा, दानं देति नरुत्तमे ।
 तम्हि दाने समागञ्छुं, अरहन्ता सतकोटियो ॥
 १०. पुनापरं पुरगणो, देति दानं नरुत्तमे ।
 तदा नवुत्तिकोटीनं, दुत्तियो आसि समागमो ॥
 ११. देवलोके वसित्वान, यदा ओरोहती जिनो ।
 20 तदा असीत्तिकोटीनं, तत्तियो आसि समागमो” ति ॥

तदा किर अम्हाकं बोधिसत्तो रम्मवतीनगरे उभतो सुजातो
 सुजातो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सोभितस्स भगवतो धम्मदेसनं सुत्वा
 सरणेषु पतिट्ठाय बुद्धप्पमुखस्स भिक्खुसंघस्स तेमासं^४ महादानमदासि ।
 सो पि नं “अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि ।
 25 तेन वुत्तं—

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. तदा०—सी०, रो० ।

२. विहारं—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

१२. अहं तेन समयेन, सुजातो नाम ब्राह्मणो । B. 203
तदा ससावकं बुद्धं, अन्नपानेन तप्पयिं ॥
१३. सोपि मं^१ बुद्धो व्याकासि, सोभितो लोकनायको ।
अपरिमेय्यतो^२ कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१४. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥ 5 R. 170
१५. तस्सापि वचनं सुत्वा, हट्ठो संविग्गमानसो ।
तमेवत्थमनुप्पत्तिया, उगं धितिमकासहं^३ ति ॥

तत्थ तमेवत्थमनुप्पत्तिया ति तस्स बुद्धत्तस्स अनुप्पत्तिअत्थं, तस्स पन सोभितबुद्धस्स “अनागते अयं गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति वचनं सुत्वा “अवितथवचना हि बुद्धा” ति बुद्धत्तप्पत्तिअत्थं ति 10
अत्थो । उगं ति तिब्बं घोरं । धितिं ति वीरियं । अकासहं ति अकासि अहं ।

तस्स पन सोभितस्स भगवतो सुधम्मं नाम नगरं अहोसि, पिता सुधम्मो नाम राजा, माता^४ सुधम्मा नाम देवी^५, असमो च सुनेत्तो च द्वे^६ अगगसावका, अनोमो नामुपट्ठाको, नकुला च सुजाता च द्वे^७ 15
अगगसाविका, नागरुक्खो बोधि, अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणं, मखिला नामस्स महादेवी, सीहकुमारो नाम अत्रजो, नाटकित्थीनं सत्तत्तिसहस्सानि^८
नववस्ससहस्सानि अगारं^९ अज्झावसि^९ । पासादेन अभिनिक्खमि । जयसेनो नाम राजा उपट्ठाको । सेतारामे^९ किर वसी ति । 20
तेन वुत्तं—

१. सी०, रो० नत्थि ।	२. अपरिमेय्ये इतो—सी०, रो० ।
३. ० पि—सी०, रो० ।	४. सी०, रो० नत्थि ।
५. अहेसुं—सी०, रो० ।	६. सी०, रो० नत्थि ।
७. सत्तत्तिसहस्सानि—सी०, रो० ।	८-८. अगारमज्जे वसि—सी०, रो० ।
९. सेतारामे—सी०, रो० ।	

१६. सुधम्मं नाम नगरं, सुधम्मो नाम खत्तियो ।
सुधम्मा नाम जनिका, सोभितस्स महेसिनो ॥
१७. असमो च सुनेत्तो च, अहेसुं अग्गसावका ।
अनोमो नामुपट्ठाको, सोभितस्स महेसिनो ॥
- 5 १८. नकुला च सुजाता च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बुज्झमानो च सो बुद्धो, नागमूले अबुज्झथ ॥
- B. 204 १९. अट्ठपण्णासरतनं, अच्चुग्गतो महामुनि ।
ओभासेति दिसा सब्बा, सतरंसीव उग्गतो ॥
- 10 २०. तथा सुफुल्लं पवनं, नानागन्धेहि धूपितं ।
तथेव तस्स पावचनं, सीलगन्धेहि धूपितं ॥
२१. यथापि सागरो नाम, दस्सनेन अतप्पियो ।
तथेव तस्स पावचनं, सवनेन अतप्पियं ॥
- R. 171 २२. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
- 15 २३. ओवादं अनुसिट्ठिं च, दत्तवान् सेसके जने ।
हुतासनोव तापेत्वा, निब्बुतो सो ससावको ॥
२४. सो च बुद्धो असमसमो, तेपि^१ सावका बलप्पत्ता ।
सब्बं तमन्तरहितं, ननु रित्ता सब्बसङ्खारा" ति ॥

तत्थ सत्तरंसीवा ति आदिच्चो विय, सब्बा दिसा ओभासेती ति
20 अत्थो । पवनं ति महावनं । धूपितं ति वासितं गन्धितं । अतप्पियो
ति अतित्तिकरो, अतित्तिजननो वा^२ । तावदे ति तस्मिं काले,
तावतकं कालं ति अत्थो । तारेसी ति तारयी । ओवादं ति सर्कि

वादो ओवादो नाम । अनुसिट्ठिं ति पुनप्पुनं वचनं अनुसिट्ठि नाम ।
 सेसके जने ति सच्चप्पटिवेधं अप्पत्तस्स सेसजनस्स, सामिअत्थे
 भुम्मवचनं । हुतासनोव तापेत्वा ति अग्निं विय तप्पेत्वा । अयमेव
 वा पाठो, उपादानकखया भगवा परिनिब्बुतो ति अत्थो । सेसगाथासु
 सब्बत्थ उत्तानमेवा ति ।

5

सोभितबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो छट्ठो बुद्धवंसो ।

—०—

६. अनोमदस्सीबुद्धवंसवण्णना

B. 2 5

सोभितबुद्धे पन परिनिब्बुते तस्स अपरभागे एकमसङ्खेय्यं बुद्धुप्पादरहितं अहोसि । अतीते पन तस्मिं असङ्खेय्ये एकस्मिं कप्पे तयो बुद्धा निब्बत्तिसु अनोमदस्सी षडुमो नारदो ति । तत्थ^१ अनोमदस्सी भगवा सोळस असङ्खेय्यानि कप्पसतसहस्सं च पारमियो

5 पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा देवेहि अभियाचितो^२ ततो चवित्वा चन्दवतियं नाम राजधानियं यसवा नामस्स रञ्जो कुले समुस्सित-
चारूपयोधराय यसोधराय नाम अग्गमहेसिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि
अग्गहेसि । अनोमदस्सिकुमारे किर यसोधराय देविया कुच्छिगते
R. 172 तस्स पुञ्जप्पभावेन पभा असोतिहत्थप्पमाणं ठानं फरित्वा^३ अट्ठासि ।

10 चन्दसूरियप्पभाहि अनभिभवनीया व^४ अहोसि । सा दसन्नं मासानं
अच्चयेन बोधिसत्तं सुचन्दनुय्याने^५ विजायि । पाटिहारियाणि हेट्ठा
वुत्तनयानेव ।

नामग्गहणदिवसे पनस्स नामं गणहन्ता, यस्मा^६ जातियं
आकासतो सत्त रतनानि पत्तिसु, तस्मा अनोमानं रतनानं उप्पत्ति-
15 हेतुभूतत्ता “अनोमदस्सी” ति नाममकंसु । सो अनुक्रमेण बुद्धिप्पत्तो
दिब्बेहि कामगुणेहि परिचारियमानो^७ दसवस्ससहस्सानि अगारं^८
अज्झावसि^९ । तस्स किर सिरि उपसिरि सिरिवड्ढो ति तयो प्रासादा
अहेसुं । सिरिमादेविप्पमुखानि तेवीसति इत्थिसहस्सानि
पच्चुपट्टितानि अहेसुं । सो^{१०} सिरिमाय देविया उपवाणे^{१०} नाम पुत्ते

१. तेषु—सी०, रो० ।

२. आयाचितो—सी०, रो० ।

३. आभा—सी०, रो० ।

४. च—सी०, रो० ।

५. सुचन्दनुय्याने—सी०, रो० ।

६. ० पन—सी०, रो० ।

७. ० विय—सी०, रो० ।

८-९. अगारमज्जे वसि—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

१०. उपवाने—सी०, रो० ।

जाते चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सिविकायानेन महाभिनिक्खमनं
निक्खमित्वा पब्बजि । तं तिस्सो जनकोटियो अनुपब्बजिंसु ।

तेहि परिवुतो महापुरिसो दस मासे पधानचरियं चरि^१ । ततो
विखापुण्णमाय अनुपमब्राह्मणगामे पिण्डाय चरित्वा अनुपमसेट्ठि-
धीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सालवने दिवाविहारं 5
वीतिनामेत्वा अनोमनामाजीवकेन^२ दिन्ना अट्ट तिणमुट्ठियो गहेत्वा
अज्जुनरुक्खोधि पदक्खिणं कत्वा अट्ठत्तिसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं
सन्थरित्वा चतुरङ्गवीरियं अधिट्ठाय पल्लङ्कं आभुजित्वा समारं
मारबलं विद्धंसेत्वा तीसु यामेसु तिस्सो विज्जा उप्पादेत्वा “अनेक-
जातिसंसारं ... पे० ... तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं उदानेसि । 10
तेन वुत्तं—

१. “सोभितस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो^३ ।

B. 206

अनोमदस्सी अमितयसो, तेजस्सी दुरतिक्रमो ॥

२. सो छेत्वा बन्धनं सब्बं, विद्धंसेत्वा तयो भवे ।

अनिवत्तिगमनं मग्गं, देसेसि देवमानुसे ॥

15

३. सागरोव असङ्खोभो^४, पब्बतोव दुरासदो ।

आकासोव अनन्तो सो, सालराजाव फुल्लितो ॥

४. दस्सनेन पि तं बुद्धं, तोसिता होन्ति पाणिनो ।

व्याहरन्तं गिरं सुत्वा, अमतं पापुणन्ति ते” ति ॥

तत्थ अनोमदस्सी ति अनुपमदस्सनो, अमितदस्सनो वा । 20

अमितयसो ति अमितपरिवारो, अमितकित्ति वा । तेजस्सी ति
सीलसमाधिपञ्चातेजेन समन्नागतो । दुरतिक्रमो ति दुप्पधंसियो,
अज्जेन देवेन वा मारेन वा केनचि वा अतिक्रमितुं असक्कुण्ण्यो ति
अत्थो । सो छेत्वा बन्धनं सब्बं ति सब्बं दसविधं सञ्जोजनं

R. 173

१. अचरि—सी०, रो० ।

२. अनोमाजीवकेन—सी०, रो० ।

३. द्विपदुत्तमो—सी०, रो० ।

४. ससङ्खोभो—सी०, रो० ।

छिन्दित्वा । विद्धंसेत्वा तयो भवे ति तिभवूपगं कम्मं कम्मक्खयकर-
 आपणेन विद्धंसेत्वा, अभावं कत्वा ति अत्थो । अनिवत्तिगमनं मग्गं ति
 निवत्तिया पवत्तिया पटिपक्खभूतं निब्बानं अनिवत्ती ति वुच्चति, तं
 अनिवत्तिं गच्छति अनेना ति अनिवत्तिगमनो । तं अनिवत्तिगमनं
 5 अट्ठङ्गिकं मग्गं देसेसी ति अत्थो । “दस्सेती” ति पि पाठो,
 सोचेवत्थो । देवमानुसे ति देवमनुस्सानं, सामिअत्थे उपयोगवचनं
 दट्ठब्बं ।

असङ्खोभो^२ ति खोभेतुं चालेतुं असक्कुण्य्यो ति अक्खोभियो ।
 यथा हि समुदो चतुरासीतियोजनसहस्सगम्भीरो अनेकयोजनसहस्स-
 10 भूतावासो अक्खोभियो, एवं अक्खोभियो ति अत्थो । आकासोव
 अनन्तो ति यथा पन आकासस्स अन्तो नत्थि, अथ खो अनन्तो
 अप्पमेय्यो अपारो, एवं भगवा पि बुद्धगुणेहि अनन्तो अप्पमेय्यो
 अपारो । सो ति सो भगवा । सालराजाव फुल्लितो ति सब्बलक्खानु-
 ब्यञ्जनसमलङ्कितसरीरत्ता सुफुल्लितसालराजा विय सोभती ति अत्थो ।
 15 दस्सनेन पि तं बुद्धं ति तस्स बुद्धस्स दस्सनेना पी ति अत्थो ।
 ईदिसेसु पि सामिवचनं पयुज्जन्ति^३ सदसत्थविदू^४ । तोसिता ति
 B. 207 परितोसिता पीणिता । व्याहरन्तं ति व्याहरन्तस्स, सामिअत्थे
 उपयोगवचनं । अमतं ति निब्बानं । पापुणन्ती ति अधिगच्छन्ति ।
 ते ति ये तस्स गिरं धम्मदेसनं सुणन्ति, ते अमतं पापुणन्ती
 20 ति अत्थो ।

भगवा पन बोधिभूले सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा ब्रह्मना आयाचितो
 धम्मदेसनाय बुद्धचक्खुना लोकं ओलोकेन्तो अत्तना सह पब्बजिते
 तिकोटिसङ्खे जने उपनिस्सयसम्पन्ने दिस्वा “कत्थ नु खो ते एतरहि
 विहरन्ती” ति उपधारेन्तो सुभवतीनगरे सुदस्सनुय्याने विहरन्ते
 25 दिस्वा आकासेन गन्त्वा सुदस्सनुय्याने ओतरि । सो तेहि परिवुतो

१. दस्सेसी—सी०, रो० ।

२. असङ्खोभो—सी०, रो० ।

३. पयोजेन्ति—सी०, रो० ।

४. सद्विदुनो—सी०, रो० ।

सदेवमनुस्साय परिसाय मज्झे धम्मचक्रं पवत्तेसि । तत्थ कोटिसतानं
पठमाभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “धम्माभिसमयो तस्स, इद्धो फीतो तदा अहु ।

कोटिसतानि अभिसमिंसु, पठमे धम्मदेसने” ति ॥

तत्थ फीतो ति फातिप्पत्तो बाहुजञ्जवसेन । कोटिसतानी ति ९
कोटीनं सतानि कोटिसतानि । “कोटिसतयो” ति पि पाठो, तस्स
सतकोटियो ति अत्थो ।

अथापरेन समयेन ओसधीनगरद्वारे असनरुक्खमूले यमकपाटिहारियं R. 174
कत्वा असुरेहि दुरभिभवने तावतिसभवने पण्डुकम्बलसिलायं निसिन्नो
तेमासं अभिधम्मवस्सं वस्सापयि । तदा असीतिदेवताकोटियो 10
अभिसमिंसु । तेन वुत्तं—

६. “ततो परं अभिसमये, वस्सन्ते धम्मवुट्ठियो ।

असीतिकोटियोभिसमिंसु, दुतिये धम्मदेसने” ति ॥

तत्थ वस्सन्ते ति बुद्धमहामेघे वस्सन्ते । धम्मवुट्ठियो ति 15
धम्मकथावस्सवुट्ठियो ।

ततो अपरेन समयेन मङ्गलपञ्चहानिद्देसे अट्टसत्तति कोटियो
अभिसमिंसु । सो ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

७. “ततो परं पि वस्सन्ते, तप्पयन्ते च पाणिनं ।

B. 208

अट्टसत्ततिकोटीनं, ततियाभिसमयो अहु” ति ॥

तत्थ वस्सन्ते ति धम्मकथासलिलधारं वस्सन्ते । तप्पयन्ते ति 20
धम्मामतवस्सेन तप्पयन्ते, तप्पनं करोन्ते भगवती ति अत्थो ।

अनोमदस्सिस्स पि भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । तत्थ
सोरेय्यनगरे इसिदत्तस्स रञ्जो धम्मे देसियमाने पसीदित्वा
एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजितानं अट्टन्नं अरहन्तसतसहस्सानं मज्झे
पातिमोक्खं उट्ठिसि । अयं पठमो सन्निपातो अहोसि । राधवतीनगरे 25

सुन्दरिन्धरस्स^१ नाम रञ्जो धम्मे देसियमाने एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजितानं सत्तन्नं अरहन्तसतसहस्सानं मज्झे पातिमोक्खं उद्दिसि । अयं दुतियो सन्निपातो अहोसि । पुन सोरेय्यनगरेयेव सोरेय्यरञ्जा सह एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजितानं छन्नं अरहन्तसतसहस्सानं मज्झे पातिमोक्खं उद्दिसि । अयं ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

८. “सन्निपाता तयो आसुं, तस्सा पि च महेसिनो ।
अभिञ्जाबलप्पत्तानं, पुप्फितानं विमुत्तिया ॥

९. “अट्ठसतसहस्सानं, सन्निपातो तदा अहु ।
पहीनमदमोहानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

१०. सत्तसतसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ।
अनङ्गणानं विरजानं, उपसन्तान तादिनं ॥

११. छन्नं सतसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।
अभिञ्जाबलप्पत्तानं, निब्बुतानं तपस्सिनं” ति ॥

R. 175

तत्थ तस्सा पि च महेसिनो ति तस्स महेसिनो^२ अनोमदस्सिस्सा
१५ पि^३ । तस्सा पि द्विपदुत्तमो^४” ति पि पाठो, तस्स पि द्विपदुत्तमस्सा
ति अत्थो । लक्खणं सदसत्थतो गहेतब्बं । अभिञ्जाबलप्पत्तानं ति
अभिञ्जानं बलप्पत्तानं, चिण्णवसिताय खिप्पनिसन्तिभावेन
अभिञ्जासु थिरभावप्पत्तानं ति अत्थो । पुप्फितानं ति
सब्बफालिफुल्लभावेन अतिविय सोभग्गप्पत्तानं । विमुत्तिया ति
२० अरहत्तफलविमुत्तिया ।

B. 209

अनङ्गणानं ति एत्थ अयं अङ्गण-सदो कत्थचि किलेसेसु
दिस्सति । यथाह “तत्थ कत्तमानि तीणि अङ्गणानि ? रागो अङ्गणं
दोसो अङ्गणं मोहो अङ्गणं” (वि०-४४०) ति । “पापकानं खो एतं”
आवुसो अकुसलानं इच्छावचरानं अधिवचनं यदिदं अङ्गणं”

१. मधुरिन्धरस्स—सी०, रो० ।

२-२. अनोमदस्सिस्स—सी०, रो ।

३. द्विपदुत्तमो—सी०, रो०; एवं सब्बत्थ । ४. सी०, रो० नत्थि ।

(म०नि० १-३६) ति । कत्थचि किस्मिञ्चि मले । यथाह “तस्सेव
रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमती” (म०नि० १-१३६) ति ।
कत्थचि तथारूपे भूमिभागे “चेतियङ्गणं बोधियङ्गणं राजङ्गणं”
(गवेसितब्बो) ति । इध पन किलेसेसु दट्ठब्बो । तस्मा निक्किलेसानं ति
अत्थो । विरजानं ति तस्सेव वेवचनं । तपस्सिनं ति किलेसक्खयकरो 5
अरियमग्गसङ्घातो तपो येसं अत्थि ते तपस्सिनो, तेसं तपस्सीनं,
खीणासवानं ति अत्थो ।

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो एको महेसक्खो यक्खसेनापति अहोसि
महिद्धिको महानुभावो अनेककोटिसतसहस्सानं यक्खानं अधिपति ।
सो “बुद्धो लोके उप्पत्तो” ति सुत्वा आगन्त्वा परमरुचिरदस्सनं 10
सत्तरतनमयं अभिरुचिररजनिकरमण्डलसदिसं^१ मण्डपं निम्मिनित्वा
तत्थ सत्ताहं महादानं बुद्धप्पमुखस्स संघस्स अदासि । अथ नं भगवा
भत्तानुमोदनसमये^२ “अनागते कप्पसतसहस्साधिके एकस्मि असङ्ख्ये
अतिकन्ते^३ गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

१२. “अहं तेन समयेन, यक्खो आसिं महिद्धिको ।
नेकानं यक्खकोटीनं, वसवत्तिमिह^४ इस्सरो^५ ॥

१३. तदापि तं बुद्धवरं, उपगन्त्वा महेसिनं ।
अन्नपानेन तप्पेसिं, ससंघं लोकनायकं ॥

१४. सोपि मं तदा व्याकासि, विसुद्धनयनो मुनि ।
अपरिमेय्यतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१५. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१६. तस्सापि वचनं सुत्वा, हट्ठो संविग्गमानसो ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासिं, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ उत्तरिं वतमधिट्ठासिं ति पारमिपूरणत्थाय भिय्यो पि
दळ्हतरं परक्कममकासी ति अत्थो ।

१. अतिरुचिर०—सी०, रो० ।

२. भुत्तानुमोदनसमये—सी०, रो० ।

३. अतीते—सी०, रो० ।

४-५. वसवत्ती महिस्सरो—सी०, रो० ।

तस्स पन अनोमदस्सिस्स भगवतो चन्दवती नाम नगरं अहोसि,
 यसवा नाम राजा पिता, यसोधरा नाम माता, निसभो च अनोमो
 च द्वे^१ अग्गसावका, वरुणो नामुपट्ठाको, सुन्दरी च सुमना च द्वे^१
 अग्गसाविका, अज्जुनरुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं
 5 अहोसि, वस्ससतसहस्सं आयु, सिरिमा नाम अग्गमहेसी, उपवाणो^२
 नामस्स पुत्तो, दसवस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । सो
 सिविकायानेन निक्खमि । सिविकायानेन गमनं पन सोभितबुद्धवंस-
 वण्णनाय पासादगमने वुत्तनयेनेव वेदितव्वं । धम्मको नाम राजा
 उपट्ठाको । धम्मारामे किर भगवा विहासी ति । तेन वुत्तं—

- 10 १७. “नगरं चन्दवती नाम, यसवा नाम खत्तियो ।
 माता यसोधरा नाम, अनोमदस्सिस्स सत्थुनो ॥
 १८. निसभो च अनोमो च, अहेसुं अग्गसावका ।
 वरुणो नामुपट्ठाको, अनोमदस्सिस्स सत्थुनो ॥
 १९. सुन्दरी च सुमना च, अहेसुं अग्गसाविका ।
 15 बोधितस्स भगवतो, अज्जुनो ति पवृच्चति ॥
 २०. अट्ठपण्णासरतनं^३, अच्चुग्गतो महाम्नि ।
 पभा निद्धावती तस्स, सतरंसीव उग्गतो ॥
 २१. वस्ससतसहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
 तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
 20 २२. सुपुप्फितं पावचनं, अरहन्तेहि तादिहि ।
 वीतरागेहि विमलेहि, सोभित्थ जिनसासनं ॥
 २३. सो च सत्था अभितयसो, युगानि तानि अतुलियानि ।
 सब्बं तमन्तरहितं^४, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा ति ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. उपवारणो—सी०, रो० ।

३. अट्ठपञ्चासरतनं—सी०, रो० ।

४. समन्तरहितं—सी०, रो०; एवमेव ।

तत्थ पभा निद्धावती ति तस्स सरीरतो पभा निक्खमति । B. 211
 सरीरप्पभा पनस्स निच्चकालं द्वादसयोजनप्पमाणं पदेसं फरित्वा
 तिट्ठति । युगानि तानी ति अग्गसावकयुगादीनि युगळानि ।
 सब्बं तमन्तरहितं ति वुत्तप्पकारं सब्बं पि अनिच्चमुखं पविट्ठं विनट्ठं^१ R. 177
 ति अत्थो । “ननु रिक्तकमेव सङ्खारा” ति पि पाठो, तस्स ननु 5
 रिक्तका तुच्छकायेव सब्बे सङ्खारा ति अत्थो । म-कारो पदसन्धिकरो ।
 सेसगाथासु सब्बत्थ उत्तानमेवा ति ।

इमस्स पन अनोमदस्सिस्स भगवतो सन्तिके सारिपुत्तो च 6
 महामोग्गलानो चा ति इमे द्वे अग्गसावका अग्गसावकभावत्थाय
 पणिधानमकंसु । इमेसं पन थेरानं वत्थु चेत्थ कथेतब्बं । मया 10
 गन्थवित्थारभयेन न उद्धटं ति ।

अनोमदस्सीबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो सत्तमो बुद्धवंसो ।

—०—

१०. पदुमबुद्धवंसवण्णना

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो अपरभागे वस्ससतसहस्सायुका
मनुस्सा अनुक्कमेन परिहायित्वा दसवस्सायुका हुत्वा पुन अनुक्कमेन
वड्ढित्वा असङ्खेय्यायुका हुत्वा पुन परिहायमाना वस्ससतसहस्सायुका
अहेसुं । तथा पदुमो नाम सत्था लोके उप्पज्जि । सो पि^१ पारमियो
5 पूरेत्वा तुसितपुरे^२ निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा चम्पकनगरे^३ असमस्स
नाम रज्जो कुले रूपादीहि असमाय असमाय नाम अग्गमहेसिया
कुच्छिस्मिं पटिसन्धि अग्गहेसि । सो दसन्नं मासानं अच्चयेन चम्पकुय्याने
मातुकुच्छितो निक्खमि । जाते पन कुमारे आकासतो सकलजम्बुदीपे
समुद्दपरियन्ते पदुमवस्सं निपत्ति । तेनस्स नामग्गहणदिवसे नामं
10 गण्हन्ता नेमित्तका च जातका च “महापदुमकुमारो” त्वेव नाममकंसु ।
सो दसवस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । नन्दुत्तर^४-वसुत्तर-यसुत्तरा-
नामका^५ तयो पासादा अहेसुं । उत्तरादेविप्पमुखानि तेत्तिसइत्थि-
सहस्सानि पच्चुपट्टितानि अहेसुं ।

B. 212

अथ महासत्तो उत्तराय नाम महादेविया रम्मकुमारे नाम^६
15 उप्पन्ने चत्तारि निमित्तानि दिस्वा आजज्जरथेन महाभिनिक्खमनं
निक्खमि । तं पब्बजन्तं एका पुरिसकोटि अनुपब्बजि । सो तेहि
परिवुतो अट्ठ मासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय धज्जवती-
नगरे सुधज्जसेट्ठिस्स धीताय धज्जवतिया नाम दिन्नं मधुपायासं
परिभुञ्जित्वा महासालवने^७ दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायन्हसमये
20 तित्थकाजीवकेन दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा महासोणबोधि

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. तुसितभवने—सी०, रो० ।

३. चम्पानगरे—सी०, रो० ।

४. उत्तर—सी०, रो० ।

५. नामस्स—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सहकारवने—सी०, रो० ।

उपसङ्कमित्वा अट्टत्तिसहत्थवित्थतं तिणसन्थरकं^१ पञ्जपेत्वा^२ पल्लङ्कं
आभुजित्वा चतुरङ्गवीरियं अधिट्ठाय मारबलं विधमित्वा तीसु यामेसु
तिस्सो विज्जा सच्छिक्त्वा “अनेकजातिससारं ... पे० ... तण्हानं
खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव
वीतिनामेत्वा ब्रह्मनो आयाचनं अधिवासेत्वा धम्मदेसनाय भाजनभूते 5
पुग्गले उपपरिक्खन्तो अत्तना सह पब्बजिते कोटिसङ्खे भिक्खू दिस्वा
तङ्खणेयेव अनिलपथेन गन्त्वा^३ धञ्जवतीनगरसमीपे धनञ्जयुय्याने
ओतरित्वा तेहि परिवुतो तेसं मज्झे धम्मचक्रं पवत्तेसि । तदा
कोटिसत्तानं अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

R. 178

१. अनोमदस्सिस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो ।

10

पदुमो नाम नामेन, असमो अप्पटिपुग्गलो ॥

२. तस्सापि असमं सीलं, समाधि पि अनन्तको ।

असङ्खेय्यं ज्ञाणवरं, विमुत्ति पि अनूपमा ॥

३. तस्सापि अतुलतेजस्स, धम्मचक्कपवत्तने ।

अभिसमया तयो आसुं, महातमपवाहना” ति ॥

15

तत्थ असमं सीलं ति अञ्जेसं सीलेन असदिसं, उत्तमं सेट्ठं ति
अत्थो । समाधि पि अनन्तको ति समाधि पि अप्पमेय्यो, तस्स
अनन्तभावो लोकविवरणयमकपाटिहारियादीसु दट्ठब्बो । ज्ञाणवरं
ति सब्बञ्जुतञ्जाणं, असाधारणज्ञानानि वा । विमुत्ति पी ति
अरहत्तफलविमुत्ति पि भगवतो । अनूपमा ति उपमाविरहिता । 2
अतुलतेजस्सा ति अतुलज्ञाणतेजस्स । “अतुलज्ञाणतेजा” ति पि पाठो ।
तस्स “तयो अभिसमया” ति इमिना उत्तरपदेन सम्बन्धो दट्ठब्बो ।
महातमपवाहना ति महामोहविनासका, मोहन्धकारविद्धंसका^४
ति अत्थो ।

B. 213

१. तिणसन्थारकं—सी०, रो० ।

२. पञ्जापेत्वा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

अथापरेण समयेण पदुमो भगवा अत्तनो कनिट्ठभातरं सालकुमारं
च उपसालकुमारं च जातिसमागमे सपरिवारे पब्बाजेत्वा तेसं
धम्मं देसेन्तो नवुति कोटियो धम्मामतं पायेसि । यदा पन
रम्मत्थेरस्स धम्मं देसेसि, तदा असीतिकोटीनं ततियो अभिसमयो
5 अहोसि । तेन वुत्तं—

४. “पठमाभिसमये बुद्धो, कोटिसतमबोधयि ।

दुतियाभिसमये धीरो, नवुतिकोटिमबोधयि ॥

५. यदा च पदुमो बुद्धो, ओवदी सकमत्रजं ।

तदा असीतिकोटीनं, ततियाभिसमयो अहू’ ति ॥

R.179 10

यदा पन सुभावित्तो नाम राजा पदुमस्स बुद्धस्स बुद्धपदुम-
वदनस्स सन्तिके कोटिसतसहस्सपरिवारो एहिभिक्षुपब्बजाय
पब्बजितो, तस्मि सन्निपाते भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पन पठमो
सन्निपातो अहोसि ।

अथापरेण समयेण महापदुमो मुनिवसभो उसभसमगती
15 उसभवतीनगरं उपनिस्साय वस्सं उपगञ्छि । नगरवासिनो मनुस्सा
भगवन्तं दस्सनकामा उपसङ्कमिंसु । तेसं भगवा धम्मं देसेसि । तत्थ
च बहवो मनुस्सा पसन्नचित्ता पब्बजिंसु । ततो^१ दसवलो तेहि च
अञ्जेहि च तीहि भिक्षुसतसहस्सेहि सद्धिं विसुद्धिपवारणं पवारेसि ।
सो दुतियो सन्निपातो अहेसुं । ये पन तत्थ न^२ पब्बजिंसु, ते
20 कथिनानिसंसं सुत्वा पाटिपदे पञ्चसु मासेसु पञ्चानिसंसंदायकं
कथिनचीवरमदंसु । ततो तं भिक्षू धम्मसेनापतिं अगगसावकं
विसालमतिं सालत्थेरं कथिनत्थारत्थं याचित्वा कथिनचीवरं
तस्सादंसु । थेरस्स कथिनचीवरे कयिरमाने भिक्षू सिब्बने सहायका
अहेसुं । पदुमो पन सम्मासम्बुद्धो सूचिच्छद्दे^३ सुत्तानि आवुनित्वा

१. तदा—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सूचिच्छद्दे—सी०, रो० ।

अदासि । निट्ठिते पन चीवरे भगवा तीहि भिक्खुसतसहस्सेहि चारिकं पक्कामि ।

अथापरेन समयेन सीहविक्रन्तगामी पुरिससीहो विय बुद्धसीहो गोसिङ्गसालवनसदिसे परमसुरभिकुसुमफलभारविनमितसाखाविटपे विमलकमलकुवलयसमलङ्कते सिसिरमधुरवारिवाहेन परिपूरिते^१ 5
रुरु-चमर-सीह-व्यग्घ-अज-हय-गवय-महिंसादि विविधमिगगणविचरिते सुरभिकुसुमगन्धावबद्धहृदयाहि भमरमधुकरयुवतीहि अनुभूतप्पचाराहि समन्ततो गुम्बगुम्बायमाने फलरसपमुदितहृदयाहि काकलिसदिसमधुर-विस्तृताहि कोकिलवधूहि उपगीयमाने परमरमणीये विविक्ते^२ विजने योगानुकूले पवने^३ वस्सावासमुपगञ्छि । तस्मिं विहरन्तं सपरिवारकं 10
दसबलं तथागतं धम्मराजं बुद्धसिरिया विरोचमानं दिस्वा मनुस्सा तस्स धम्मं सुत्वा पसीदित्वा एहिभिक्खुपब्बजाय पब्बजिसु । तदा द्वीहि भिक्खुसतसहस्सेहि परिवुतो पवारेसि । सो ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

६. “सन्निपाता तयो आसुं, पदुमस्स महेसिनो ।
कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ॥ 15
७. कथिनत्थारसमये, उपन्ने कथिनचीवरे ।
धम्मसेनापतित्थाय, भिक्खू सिब्बिसु चीवरं ॥
८. तदा ते विमला भिक्खू, छळभिञ्जा महिद्धिका ।
तीणि सतसहस्सानि, समिसु अपराजिता ॥ 20
९. पुनापरं सो नरासभो, पवने वासं उपागमि ।
तदा समागमो आसि, द्वित्रं सतसहस्सिनं” ति ॥ R. 180

तत्थ कथिनत्थारसमये ति कथिनचीवरत्थरणसमये । धम्म-सेनापतित्थाया ति धम्मसेनापतिसालत्थेरत्थं । अपराजिता ति न पराजिता, विभत्तिलोपो दट्ठब्बो । सो ति सो महापदुमो । पवने ति 25

१. परिपूते—सी०, रो० ।

२. पवने—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

महावने । वासं ति वस्सावासं । उपागमी ति उपागतो । द्विन्नं
सतसहस्सिनं ति द्विन्नं सतसहस्सानं । “तदा आसि समागमो” ति
पि पाठो यदि अत्थि सुन्दरो भवेय्य ।

B. 215 5

तदा तथागतो तस्मिं वनसण्डे वसन्ते अम्हाकं बोधिसत्तो सीहो
हुत्वा सत्ताहं निरोधसमापत्तिं समापज्जित्वा निसिन्नं दिस्वा पसन्नचित्तो
हुत्वा पदक्खिणं कत्वा सञ्जातपीतिसोमनस्सो तिक्खत्तुं सीहनादं
नदित्वा सत्ताहं बुद्धारम्मणं पीतिं अविजहित्वा पीतिसुखेनेव गोचराय
अपक्कमित्वा जीवितपरिच्चागं कत्वा पयिरूपासमानो अट्ठासि । अथ
सत्था तस्स सत्ताहस्स अच्चेने निरोधसमापत्तितो बुट्ठाय नरसीहो
10 सीहं ओलोकेत्वा “भिक्खुसंघेपिस्स चित्तप्पसादो होतु ति संघो
आगच्छतु” ति चिन्तेसि । अनेककोटिभिक्खू तावदेव आगञ्जिस्सु ।
सीहो संघे पि चित्तं पसादेसि । अथ सत्था तस्स चित्तं ओलोकेत्वा
“अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति ब्याकासि । तेन वुत्तं—

१०. “अहं तेन समयेन, सीहो आसि मिगाधिभू^१ ।

15

पविवेकमनुब्रूहन्तं, पवने अद्दसं जिनं ॥

११. वन्दित्वा सिरसा पादे, कत्वान तं पदक्खिणं ।

तिक्खत्तुं अभिनादित्वा, सत्ताहं जिनमुपट्ठहं ॥

१२. सत्ताहं वरसमापत्तिया, वुट्ठहित्वा तथागतो ।

मनसा चिन्तयित्वान, कोटिभिक्खू समानयि ॥

20

१३. तदापि सो महावीरो, तेसं मज्जे वियाकरि ।

अपरिमेय्यतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१४. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१५. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।

उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ पविवेकमनुब्रूहन्तं ति निरोधसमापत्तिं समापन्नं ति अत्थो ।
पदक्खिणं ति तिक्वत्तुं पदक्खिणं कत्वा । अभिनादित्वा ति तिक्वत्तुं
सीहनादं नदित्वा । उपट्ठहं ति उपट्ठहि । अयमेव वा पाठो ।
वरसमापत्तिया ति निरोधसमापत्तितो वुट्ठित्वा । मनसा चिन्तयित्वाना
ति “सब्बे पि भिक्खू इध आगच्छन्तू” ति मनसाव चिन्तेत्वा । 5
समानयो ति समाहरि ।

R. 181

तस्स पन पदुमस्स भगवतो चम्पकं नाम नगरं अहोसि । असमो
नाम राजा पिता अहोसि, माता पि तस्स असमा नाम, सालो च
उपसालो च द्वे^२ अग्गसावका, वरुणो नामुपट्ठाको, राधा च सुराधा च
द्वे^२ अग्गसाविका, महासोणरुक्खो बोधि, अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं, 10
आयु वस्ससतसहस्सं अहोसि, रूपादीहि गुणेहि अनुत्तरा उत्तरा
नामस्स अग्गमहेसी, रम्मकुमारो नामस्स अतिरम्मो तनयो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

B. 216

१६. “चम्पकं नाम नगरं, असमो नाम खत्तियो ।

असमा नाम जनिका, पदुमस्स महेसिनो ॥

15

२१. सालो च उपसालो च, अहेसुं अग्गसावका ।
वरुणो नामुपट्ठाको, पदुमस्स महेसिनो ॥

२२. राधा चेव सुराधा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधि तस्स भगवतो, महासोणो ति वुच्चति ॥

२४. अट्ठपण्णासरतनं, अच्चुग्गतो महामुनि ।
पभा निद्धावती तस्स, असमा सब्बतो दिसा ॥

20

२५. चन्दप्पभा सूरियप्पभा, रतनग्गिमणिप्पभा ।
सब्बापि ता हता होन्ति, पत्वा जिनपभुत्तमं ॥

२६. वस्ससतसहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

25

२७. परिपक्कमानसे सत्ते, बोधयित्वा असेसतो ।
सेसके^१ अनुसासित्वा, निब्बुतो सो ससावको ॥

२८. उरगोव तचं जिणं, वद्धपत्तं पादपो ।
जहित्वा सब्बसङ्खारे, निब्बुतो सो यथा सिखी” ति ॥

- R.182 5 तत्थ रतनग्गिमणिप्पभा ति रतनप्पभा च अग्गिप्पभा च
मणिप्पभा च । हता ति अभिभूता । जिनपभुत्तमं ति जिनस्स
सरीरप्पभं उत्तमं पत्वा हता ति अत्थो । परिपक्कमानसे ति
परिपक्किन्द्रिये वेनेय्यसत्ते । वद्धपत्तं ति पुराणपत्तं । पादपो वा ति
B. 217 पादपो विय । सब्बसङ्खारे ति सब्बे पि अज्झत्तिकवाह्विरे सङ्खारे ।
10 “हित्वा सब्बसङ्खारं” ति पि पाठो, सोयेवत्थो । यथा सिखी ति
अग्गि विय निरुपादानो निब्बुतिं सुगतो गतो ति । सेसमेत्थ गाथासु
हेट्ठा वुत्तनयत्ता उत्तानमेवा ति ।

पदुमबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो अट्ठमो बुद्धवंसो ।

—०—

११. नारदबुद्धवसवर्णना

पदुमबुद्धे पन परिनिब्बुते तस्स सासने च^१ अन्तरहिते वस्ससत-
 सहस्सायुका मनुस्सा अनुक्कमेन परिहायमाना दसवस्सायुका अहेसुं ।
 पुन वड्ढित्वा असङ्ख्येय्यायुका हुत्वा परिहायमाना नवुतिवस्ससहस्सायुका
 अहेसुं । तदा दसबलधरो तेविज्जो चतुवेसारज्जविसारदो
 विमुत्तिसारदो नारदो नाम नरसत्तुत्तमो सत्था लोके उदपादि । सो 5
 चत्तारि असङ्ख्येय्यानि कप्पसतसहस्सं च पारमियो पूरेत्वा तुसितभवने
 निब्बत्तित्वा तो चवित्वा धञ्जवती नाम^२ नगरे सकवीरियविजित-
 वासुदेवस्स सुदेवस्स नाम रज्जो कुले अगगमहेसिया निरूपमाय
 अनोमाय नाम देविया कुच्छिस्मि पटिसन्धि अगगहेसि । सो दसन्नं
 मासानं अचयेन धनञ्जयुय्याने मातुकुच्छितो निक्खमि । नामगहणदिवसे 10
 पन नामकरणे कयिरमाने सकलजम्बुदीपे मनुस्सानं उपभोगक्खमानि
 अनुरूपानि आभरणानि आकासतो कप्परूक्खादीहि पतिसु । तेनस्स
 नरानं अरहानि^३ आभरणानि अदासी ति “नारदो” ति नामं
 अकंसु^४ ।

सो नववस्ससहस्सानि अगारमज्जे वसि । विजितो विजितावी 15
 विजिताभिरामो^५ ति तिण्णं उत्तुनं अनुच्छविका तयो पासादा अहेसुं ।
 तस्स नारदकुमारस्स कुलसीलाचाररूपसम्पन्नं मनोनुकूलं विजितसेनं R. 183
 नाम अतिविय धञ्जं खत्तियकञ्जं अगगमहेसिं अकंसु । तं आदिं
 कत्वा वीसतिसहस्साधिकं^६ इत्थीनं सतसहस्सं अहोसि । तस्सा
 विजितसेनाय देविया सब्बलोकानन्दकरे नन्दुत्तरकुमारे नाम जाते 20
 सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा चतुरङ्गिनिया महतिया^७ सेनाय

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. अरह—सी०, रो० ।

५. जिताभिरामो—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. करिमु—सी०, रो० ।

६. वीसतिवस्साधिकं—रो० ।

B. 218

- परिवृतो नानाविरागतनुवरवसननिवसनो आमुक्कमुत्ताहारमणिकुण्डलो^१
 वरकेयूरमकुटकटकधरो परमसुरभिगन्धकुसुमसमलङ्कृतो पदसाव उय्यानं
 गन्त्वा सब्बाभरणानि ओमुञ्चित्वा भण्डागारिकस्स हत्थे दत्त्वा सयमेव
 विमलनीलकुवलयदलसदिसेनातिनिसितेनासिना परमरुचिररतन-
 5 विचित्तं^२ सकेसमकुटं छिन्दित्वा गगनतले खिपि । तं सक्को देवराजा
 सुवण्णचङ्कोटकेन पटिगगहेत्वा तावतिसभवनं नेत्वा तियोजनुब्बेधं
 सिनेरुमुद्धनि सत्तरतनमयं चेतियं अकासि ।

- महापुरिसो पन देवदत्तानि कासायानि वत्थानि परिदहित्वा
 तत्थेव उय्याने पब्बजि । पुरिससतसहस्सा च तं अनुपब्बजिसु । सो
 10 सत्ताहं तत्थेव पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय विजितसेनाय
 अगमहेसिया दिन्नं पायासं परिभुञ्जित्वा तत्थेव उय्याने दिवाविहारं
 कत्वा सुदस्सनुय्यानपालेन दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा महासोण-
 बोधिं पदक्खिणं कत्वा अट्ठपण्णासहत्थवित्थतं^३ तिणसन्थरं^४ सन्थरित्वा
 निसीदित्वा मारबलं विधमित्वा तीसु यामेसु तिस्सो विज्जा उप्पादेत्वा
 15 सब्बञ्जुतञ्जाणं पटिविज्झित्वा “अनेकजातिसंसारं ... पे० ... तण्हानं
 खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहानि वीतिनामेत्वा
 ब्रह्मनो याचितो पटिञ्जं दत्त्वा धनञ्जनय्याने अत्तना सह पब्बजितेहि
 सतसहस्सभिव्खूहि परिवृतो तत्थ धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा
 कोटिसतसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

- 20 १. “पदुमस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो ।
 नारदो नाम नामेन, असमो अप्पटिपुग्गलो ॥
 २. सो बुद्धो चक्कवत्तिस्स, जेट्ठो दयितओरसो ।
 आमुक्कमालाभरणो, उय्यानं उपसङ्कमि ॥
 ३. तत्थासिरुक्खो यसविपुलो, अभिरूपो ब्रह्मा सूचि ।
 25 तमज्झप्पत्वा उपनिसीदि, महासोणस्स हेट्ठतो ॥

१. आमुत्तमुत्ताहारं—सी०, रो० ।

२. ० रतनविरचितं—सी०, रो० ।

३. अट्ठपण्णासहत्थं—सी०, रो० ।

४. तिणसन्थारं—सी०, रो० ।

४. तत्थ जाणवरुप्पज्जि, अनन्तं वजिरुपमं ।

तेन विचिनि सङ्गारे, उक्कुञ्जमवकुञ्जकं ॥

५. तत्थ सब्बकिलेसानि, असेसमभिवाहयि ।

पापुणी केवलं बोधिं, बुद्धजाणे च चुद्दस ॥

६. पापुणित्वान सम्बोधिं, धम्मचक्कं पवत्तयि ।

कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू' ति ॥

B. 219
R. 184

5

तत्थ चक्कवत्तिस्सा ति चक्कवत्तिरञ्जो । जेट्ठो ति पुब्बजो ।
दयितओरसो ति दयितो^१ पियो^२ ओरसो पुत्तो, दयितो ओरसि^३
गहेत्वा लालितो पुत्तो दयितओरसो नाम । आमुक्कमालाभरणो^३ ति
आमुक्कमुत्ताहारकेयूरकटकमकुटकुण्डलमालो । उय्यानं ति बहिनगरे 10
धनञ्जयुय्यानं नामारामं^४ अगमासि ।

तत्थासि रुक्खो ति तस्मिं उय्याने एको किर रुक्खो रत्तसोणो
नाम अहोसि । सो किर नवुतिहत्थुब्बेधो समवट्ठक्खन्धो सम्पन्नविविध-
विटपसाखो नीलबहलविपुलपलासो सन्दच्छायो देवताधिवुत्ता^५
विगतविविधविहगगणसञ्चारो धरणीतलतिलकभूतो तरुरज्जं विय 15
कुरुमानो परमरमणीयदस्सतो रत्तकुसुमसमलङ्कृतसब्बसाखो देवमनुस्स-
नयनरसायनभूतो अहोसि । यसविपुलो ति विपुलयसो, सब्बलोक-
विख्यातो अत्तनो सम्पत्तिया सब्बत्थ पाकटो विस्सुतो ति अत्थो ।
केचि "तत्थासि रुक्खो विपुलो" ति पठन्ति । ब्रह्मा ति महन्तो, देवानं
पारिच्छत्तकसदिसो ति अत्थो । तमज्झप्पत्वा ति तं सोणरुक्खं पत्वा 20
अधिपत्वा उपगम्मा ति अत्थो । हेट्ठतो ति तस्स रुक्खस्स हेट्ठा ।

जाणवरुप्पज्जी ति जाणवरं उदपादि । अनन्तं ति अप्पमेय्यं
अप्पमाणं । वज्जिरुपमं ति वजिरसदिसं तिखिणं, अनिच्चानुपस्सना-
दिकस्स विपस्सनाजाणस्सेतं अधिवचनं । तेन विचिनि सङ्गारे ति

१-१. दयितो पि—सी०, रो० ।

२. उरसि—सी०, रो० ।

३. आमुत्त०—सी०, रो०; एवमेव ।

४. नामुय्यानं—सी०, रो० ।

५. देवताधिवुत्तत्ता—सी०, रो० ।

तेन विपस्सनाग्गणेन रूपादिके सङ्खारे विचिनि । उक्कुज्जमवकुज्जकं
ति सङ्खारानं उदयं^१ च वयं च^२ विचिनी ति अत्थो । तस्मा
पच्चयाकारं सम्मसित्वा आनापानचतुत्थज्झानतो बुद्धाय पञ्चसु खन्धेसु
अभिनिविसित्वा उदयव्यवसेन^३ समपज्जास लक्खणानि दिस्वा
5 याव गोत्रभुग्गणं विपस्सनं वड्ढेत्वा अरियमग्गानुक्कमेन सकले बुद्धगुणे
पटिलभी ति अत्थो ।

B. 220
R. 185

तत्था ति सोणरुक्खे । सब्बकिलेसानी ति सब्बे^३ पि किलेसे^३,
लिङ्गविपरियासं कत्वा वुत्तं । केचि “तत्थ सब्बकिलेसेही” ति
पठन्ति । असेसं ति निरवसेसं । अभिवाहयी ति मग्गोधिना च
10 किलेसोधिना च सब्बे किलेसे अभिवाहयि, विनासमुपनेसी ति अत्थो ।
बोधी^४ ति अरहत्तमग्गज्जाणं । बुद्धज्जाणे च चुद्दसा ति बुद्धज्जाणानि
चुद्दस । तानि कतमानी ति ? मग्गफलज्जाणानि अट्ठ, छ असाधारण-
ज्जाणानी ति एवमिमानि चुद्दस बुद्धज्जाणानि नाम, च-सद्दो
सम्पिण्डनत्थो, तेन अपरानि पि चतस्सो पटिसम्भिदाज्जाणानि
15 चतुवेसारज्जाणानि चतुयोनिपरिच्छेदकज्जाणानि पञ्चगतिपरिच्छेदक-
ज्जाणानि दसबलज्जाणानि सकले च बुद्धगुणे पापुणी ति अत्थो ।

एवं बुद्धत्वं पत्वा ब्रह्मायाचनं अधिवासेत्वा धनञ्जयय्याने अत्तना
सह पब्बजिते सतसहस्सभिक्खू सम्मुखे कत्वा धम्मचक्रं पवत्तेसि ।
तदा कोटिसतसहस्सस्स पठमाभिसमयो अहोसि । तदा किर
20 महादोणनगरे दोणो नाम नागराजा गङ्गातीरे^५ पटिवसति महिद्धिको
महानुभावो महाजनेन सक्कतो गरुकतो मानितो पूजितो । सो यस्मिं
विसये जनपदवासिनो मनुस्सा तस्स बलिकम्मं न करोन्ति, तेसं
विसयं अवस्सेन वा अतिवस्सेन वा सक्खरवस्सेन वा विनासेति ।

अथ तीरदस्सनो नारदो सत्था दोणस्स नागराजस्स विनयने
25 बहूनं पाणीनं उपनिस्सयं दिस्वा महता भिक्खुसंघेन परिवारितो तस्स

१-१. उदयव्ययं—सी०, रो० ।

२. उदयव्ययवसेन—सी०, रो० ।

३-३. सब्बकिलेसे—सी०, रो० ।

४. बोधि—सी०, रो० ।

५. गङ्गारहदे—सी०, रो० ।

नागराजस्स निवासट्टानमगमासि । ततो तं मनुस्सा दिस्वा एवमाहंसु
 “भगवा एत्थ घोरविसो उग्गतेजो महिद्धिको महानुभावो नागराजा
 पटिवसति, सो तं मा विहेठेस्सति न गन्तब्बं” ति । भगवा पन तेसं
 वचनं असुणन्तो विय अगमासि । गन्त्वा च तत्थस्स नागराजस्स
 सक्कारत्थाय कते परमसुरभिगन्धे पुप्फसन्थरे निसीदि । महाजनो किर 5
 “नारदस्स च मुनिराजस्स दोणस्स च नागराजस्स द्विन्नं पि युद्धं
 पस्सिस्सामा” ति सन्निपति ।

अथ अहिनागो मुनिनागं तथा निसिन्नं दिस्वा मक्खं असहमानो
 सन्दिस्समानकायो हुत्वा पधूपायि । दलबलो पि पधूपायि । पुन
 नागराजा पज्जलि । मुनिराजा पि पज्जलि । अथ सो नागराजा 10 B.221
 दसबलस्स सरीरतो निक्खन्ताहि धूमजालाहि अतिविय किलन्तसरीरो
 दुक्खं असहमानो “विसवेगेन नं मारेस्सामी” ति विसं विसज्जेसि ।
 विसस्स वेगेन सकलो पि जम्बुदीपो विनस्सेय्य । तं पन विसं
 दसबलस्स सरीरे एकलोमं पि कप्पेतुं नासक्खि । अथ सो नागराजा
 “का नु खो समणस्स पवत्ती” ति ओलोकेन्तो सरदसमये सूरियं विय 15
 चन्दं विय च परिपुण्णं छब्बण्णाहि बुद्धरस्मीहि विरोचमानं विप्पसन्न-
 वदनसोभं भगवन्तं दिस्वा “अहो महिद्धिको वतायं समणो, मया पन
 अत्तनो बलं अजानन्तेन अपरद्धं” ति चिन्तेत्वा ताणं गवेसी भगवन्तं-
 येव सरणमुपगञ्छि । अथ नारदो मुनिराजा तं नागराजं विनेत्वा R. 186
 तत्थ सन्निपतितस्स महाजनस्स चित्तप्पसादनत्थं यमकपाटिहारियं 20
 अकासि । तदा पाणीनं नवुतिकोटिसहस्सानि अरहत्ते पतिट्ठहिंसु ।
 सो दुतियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

७. महादोणं नागराजं, विनयन्तो महामुनि ।

पाटिहेरं तदाकासि, दस्सयन्तो सदेवके ॥

८. तदा देवमनुस्सानं, तम्हि धम्मप्पकासने ।

नवुतिकोटिसहस्सानि, तरिंसु सब्बसंसयं” ति ॥

25

तत्थ पाटिहेरं तदाकासी ति अकासि यमकपाटिहारियं ति अत्थो ।
 अयमेव वा पाठो । “तदा देवमनुस्सा वा” ति पि पाठो । तत्थ

देवमनुस्सानं ति सामिअत्थे पच्चत्तं । तस्मा देवानं मनुस्सानं च^१
नवुतिकोटिसहस्सानी ति अत्थो । तस्मिंस्सु ति अतिकम्मिंसु ।

यदा पन अत्तनो पुत्तं नन्दुत्तरकुमारं ओवदि, तदा असीतिया
कोटिसहस्सानं ततियाभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

5 ९. “यम्मिह काले महावीरो, ओवदी सकमवजं ।

असीतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू” ति ॥

यदा पन थुल्लकोटितनगरे भद्दसालो च विजितमित्तो च द्वे
ब्राह्मणसहायका अमतरहदं गवेसमाना परिसत्ति^२ निसिन्नं
B. 222 अतिविसारदं^३ नारदसम्मासम्बुद्धं अद्दंसु । ते भगवतो काये द्वत्तिस
10 महापुरिसलक्खणानि दिस्वा “अयं लोके विवटच्छदो सम्मासम्बुद्धो” ति
निट्ठं गत्वा भगवति सञ्जातसद्धा सपरिवारा भगवतो सन्तिके
पब्बजिंसु । तेसु पब्बजित्वा अरहत्तं पत्तेसु भगवा भिक्खूनं कोटिसत्-
सहस्समज्जे पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पठमो सन्निपातो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

15 १०. “सन्निपाता तयो आसुं, नारदस्स महेसिनो ।

कोटिसत्सहस्सानं, पठमो आसि समागमो” ति ॥

यस्मिं समये नारदो सम्मासम्बुद्धो जातिसमागमे अत्तनो
पणिधानतो पट्ठाय बुद्धवंसं कथेसि, तदा नवुतिकोटिभिक्खुसहस्सानं
दुतियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

20 ११. “यदा बुद्धो बुद्धगुणं, सनिदानं पकासयि ।

नवुतिकोटिसहस्सानि, समिंसु विमला तदा” ति ॥

R. 187 तत्थ विमला ति विगतमला, खीणासवा ति अत्थो ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. परिसत्ति—सी०, रो० ।

३. अतिविय सारदं—सी०, रो० ।

यदा पन^१ महादोणनागराजस्स विनयने पसन्नो वेरोचनो नाम
नागराजा गङ्गाय नदिया तिगावुत्तप्पमाणं सत्तरतनमयं मण्डपं
निम्मिनित्वा सपरिवारं^२ भगवन्तं तत्थ निसीदापेत्वा^३ सपरिवारो
सजनपदे अत्तनो दानग्गदस्सनत्थाय निमन्तेत्वा नागनाटकानि च
ताळावचरे विविधवेसालङ्कारधरे सन्निपातेत्वा महासक्कारेण भगवतो 5
सपरिवारस्स महादानं अदासि । भोजनावसाने भगवा महागङ्गं
ओतारेन्तो विय अनुमोदनमकासि । तदा भत्तानुमोदने^४ धम्मं सुत्वा
पसन्नानं एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजितानं असीतिभिक्षुसतसहस्सानं
मज्जे^५ पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

10

१२. “यदा वेरोचनो नागो, दानं ददाति सत्थुनो ।
तदा समिंसु जिनपुत्ता, असीतिसतसहस्सियो” ति ॥

तत्थ असीतिसतसहस्सियो ति सतसहस्सानं असीतियो ।

तदा अम्हाकं^१ बोधिसत्तो इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा हिमवन्तपस्से
अस्समं मापेत्वा पञ्चसु अभिञ्जासु अट्ठसु समापत्तीसु च चिण्णवसी 15
हुत्वा पटिवसति । अथ तस्मिं अनुकम्पाय नारदो भगवा असीतिया
अरहन्तकोटीहि दसहि च अनागामिफलद्वेहि उपासकसहस्सेहि
परिवुतो तं अस्समपदं अगमासि । तापसो भगवन्तं दिस्वाव
पमुदितहृदयो सपरिवारस्स भगवतो निवासत्थाय अस्समं मापेत्वा
सकलरत्तिं सत्थुगुणं कित्तेत्वा भगवतो धम्मकथं सुत्वा पुनदिवसे 20
उत्तरकुसं गन्त्वा ततो आहारं^६ आहरित्वा सपरिवारस्स बुद्धस्स
महादानं अदासि । एवं सत्ताहं महादानं दत्वा हिमवन्ततो अनग्गं
लोहितचन्दनं आहरित्वा तेन लोहितचन्दनेन भगवन्तं पूजेसि ।

B. 223

१. सी०, रो० नत्थि ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. भुत्तानुमोदने—सी०, रो० ।

४. ० भगवा—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. आहारानि—सी०, रो० ।

तदा^१ नं^१ दसबलो अमरनरपरिवुतो धम्मकथं कथेत्वा “अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

१३. “अहं तेन समयेन, जटिलो उग्गतापनो ।

अन्तलिक्खचरो आसि, पञ्चाभिञ्जासु पारगू ॥

5 १४. तदापाहं असमसमं, ससंघं सपरिज्जनं ।

अन्नपानेन तप्पेत्वा, चन्दनेनाभिपूजयिं ॥

१५. सोपि मं व्याकासि^२, नारदो लोकनायको ।

अपरिमेय्यतो कप्पे, बुद्धो लोके भविस्सति ॥

१६. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

R.188 10

१७. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो हासेत्व^३ मानसं ।

अधिट्ठहिं वतं उग्गं, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ तदापाहं ति तदा पि अहं । असमसमं ति असमा नाम अतीता बुद्धा, तेहि असमेहि समं तुल्यं असमसमं । अथ वा असमा विसमा, समा अविसमा साधवो, तेसु असमसमेसु समो

15 “असमसमसमो” ति वत्तब्बे एकस्स समसद्दस्स लोपं कत्वा वुत्तं ति वेदितव्वं, असमाविसमसमं ति अत्थो । सपरिज्जनं ति सउपासकजनं ।

B. 224

“सो पि मं तदा नरमरूनं, मज्झे व्याकासि चक्खुमा” ति पि पाठो, सो उत्तानत्थोव । भिय्यो हासेत्व मानसं ति उत्तरिं पि हासेत्वा तोसेत्वा हृदयं । अधिट्ठहिं वतं उग्गं ति उग्गं वतं अधिट्ठासि ।

20 “उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया” ति पि पाठो ।

तस्स पन भगवतो नारदस्स धञ्जवती नाम नगरं अहोसि, सुदेवो नाम खत्तियो पिता, अनोमा नाम माता, भद्दसालो च जितमित्तो च द्वे^४ अग्गसावका, वासेट्ठो नाम उपट्ठाको, उत्तरा च फग्गुनी च द्वे^४ अग्गसाविका, महासोणस्सुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठासीति-
25 हत्थुब्बेधं अहोसि । तस्स सरीरप्पभा निच्चं योजनं फरति,

१-१. ततो तं—सी०, रो० ।

२. बुद्धो ०—सी०, रो० ।

३. भावेत्व—सी०, रो०; एवमेव ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

नवुतिवस्ससहस्सानि आयु, तस्स पन विजितसेना नाम अग्गमहेसी,
नन्दुत्तरकुमारो नामस्स पुत्तो अहोसि, विजितो विजितावी
विजिताभिरामो ति तयो पासादा अहेसुं । सो नववस्ससहस्सानि
अगारं अज्झावसि । सो पदसाव महाभिनिक्खमनं निक्खमी ति ।
तेन वुत्तं—

5

१८. “नगरं धञ्जवती नाम, सुदेवो नाम खत्तियो ।

अनोमा नाम जनिका, नारदस्स महेसिनो ॥

२३. भट्ठसालो जितमित्तो, अहेसुं अग्गसावका ।

वासेट्ठो नामुपट्ठाको, नारदस्स महेसिनो ॥

२४. उत्तरा फग्गुनी चेव, अहेसुं अग्गसाविका ।

बोधितस्स भगवतो, महासोणो ति वुच्चति ॥

10

२६. अट्ठासीतिरतनानि, अच्चुग्गतो महामुनि ।

कञ्चनग्घियसङ्कासो, दससहस्सी विरोचति ॥

२७. तस्स व्यामप्पभा काया, निद्धावति दिसोदिसं ।

निरन्तरं दिवारत्ति, योजनं फरते सदा^१ ॥

15

२८. न केचि तेन समयेन, समन्ता योजने जना ।

उक्कापदीपे उज्जालेन्ति, बुद्धरंसीहि^२ ओत्थटा ॥

R. 189

२९. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

३०. यथा उब्भूहि गगनं, विचित्तं उपसोभति ।

तथेव सासनं तस्स, अरहन्तेहि सोभति ॥

20 B. 225

३१. संसारसोतं तरणाय, सेसके पटिपन्नके ।

धम्मसेतुं दळ्हं कत्वा, निब्बुतो सो नरासभो ॥

३२. सोपि बुद्धो असमसमो, तेपि खीणासवा अतुलतेजा ।

सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा” ति ॥

25

तत्थ कञ्चनग्घयसङ्कासो ति विविधरतनविचित्तकञ्चनमयग्घि-
 कसदिसरूपसोभो^१ । दससहस्सी विरोचती ति तस्स पभाय
 दससहस्सी पि लोकधातु विरोचति, विराजती ति अत्थो । तमेवत्थं
 पकासेन्तो भगवा “तस्स व्यामप्पभा काया, निद्धावति दिसोदिसं”
 5 ति आहु । तत्थ व्यामप्पभा काया^२ ति व्यामप्पभा विया ति
 व्यामप्पभा, अम्हाकं भगवतो व्यामप्पभा विया ति अत्थो ।

न केची ति एत्थ न-कारो पटिसेधत्थो, तस्स^३ उज्जालेन्तिसद्देन
 सम्बन्धो दट्ठब्बो । उक्का ति दण्डदीपिका । उक्का वा पदीपे वा केचि
 पि जना न उज्जालेन्ति न पज्जालेन्ति । कस्मा ति चे ?
 10 बुद्धसरीरप्पभाय ओभासितत्ता । बुद्धंसीही ति बुद्धरस्मीहि ।
 ओत्थटा ति अधिगता^४ ।

उळ्ळही ति ताराहि, यथा ताराहि गगनतलं विचित्तं सोभति,
 तथेव तस्स सासनं अरहन्तेहि विचित्तं उपसोभती ति अत्थो ।
 संसारसोतं तरणाया ति संसारसागरस्स तरणत्थं । सेसके पटिपन्नके
 15 ति अरहन्ते ठपेत्वा कल्याणपुथुज्जनेहि सद्धिं सेसे सेक्खपुग्गले ति
 अत्थो । धम्मसेतुं ति मग्गसेतुं, सेसपुग्गले संसारतो तारेतुं
 धम्मसेतुं ठपेत्वा कतसब्बकिच्चो हुत्वा परिनिब्बायी ति अत्थो । सेसं
 हेट्ठा वुत्तत्ता सब्बत्थ उत्तानमेवा ति ।

नारदबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो नवमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. ०मयग्घिसदिसरूपसोभा—सी०, रो० । २. सी०, रो० नत्थि ।

३. ० उत्तरत्थ—सी०, रो० ।

४. ओत्थता वा०—सी०, रो० ।

१२. पदुमुत्तरबुद्धवंसवर्णना

B. 226
R. 190

नारदबुद्धस्स सासनं नवुतिवस्ससहस्सानि पवत्तित्वा अन्तरधायि ।
सो च कप्पो विनस्सित्थ । ततो परं कप्पानं असङ्ख्यं बुद्धा लोके
न उप्पज्जिंस्सु । बुद्धसुञ्जो विगतबुद्धालोको अहोसि । ततो कप्पेसु च
असङ्ख्येसु वीतिवत्तेसु इतो^१ कप्पसतसहस्समत्थके^२ एकस्मिं कप्पे
एको विजितमारो ओहितमारो मेरुसारो असंसारो सत्तसारो 5
सब्बलोकुत्तरो पदुमुत्तरो नाम बुद्धो लोके उदपादि । सो पि पारमियो
पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा हंसवतीनगरे
सब्बजनानन्दकरस्सानन्दस्स^३ नाम रञ्जो अग्गमहेसिया
उदितोदितकुले^४ जाताय सुजाताय देविया कुच्चिस्मिं पटिसन्धि
अग्गहेसि । सा देवताहि कतारक्खा दसन्नं मासानं अच्चयेन 10
हंसवतुय्याने पदुमुत्तरकुमारं विजायि । पटिसन्धियं^५ चस्स^६ जातियं
च हेट्ठा वुत्तप्पकारानि पाटिह्वारियानि अहेसुं ।

तस्स किर जातियं पदुमवस्सं वस्सि । तेनस्स^७ नामग्गहणदिवसे
जातका “पदुमुत्तरकुमारो” त्वेव नामं अकंसु । सो दसवस्ससहस्सानि
अगारं अज्झावसि । नरवाहन-यसवाहन-वसवत्तिनामका तिण्णं 15
उतूनं अनुच्छविका तयो चस्स पासादा अहेसुं । वसुदत्तादेविप्प-
मुखानं इत्थीनं सतसहस्सानि वीसतिसहस्सानि च पच्चुपट्टितानि
अहेसुं । सो^८ वसुदत्ताय देविया पुत्ते सब्बगुणानुत्तरे उत्तरकुमारे
नाम^९ उप्पन्ने चत्तारि^{१०} निमित्तानि दिस्वा “महाभिनिक्खमनं
निक्खमिस्सामी” ति चिन्तेसि । तस्स चिन्तितमत्तेव वसवत्तिनामको 20

१-१. सतसहस्सकप्पमत्थके—सी०, रो० ।

२. उदितकुले—सी०, रो० ।

४-४. पटिसन्धियमस्स—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

८. सो ०—सी०, रो० ।

बु० वं० अ०—३६

२. सब्बजनानन्दनकरस्स नन्दनस्स—सी०,
रो० ।

५. तेन तस्स—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

पासादो कुम्भकारचक्रं विय आकासं अब्भुगन्त्वा देवविमानमिव
पुण्णचन्दो विय च गगनतलेन गन्त्वा बोधिरुक्खं मज्जेकरोन्तो
सोभितबुद्धवंसवण्णनाय आगतपासादो विय भूमियं ओतरि ।

महापुरिसो किर ततो पासादतो ओतरित्वा अरहत्तद्धजभूतानि^१

5 कासायानि वत्थानि देवदत्तियानि पारुपित्वा तत्थेव पब्बजि ।

पासादो पनागन्त्वा सकट्टानेयेव अट्ठासि । महासत्तेन सहगताय
परिसाय ठपेत्वा इत्थियो सब्बे पब्बजिसु । महापुरिसो तेहि सह

B. 227

सत्ताहं पधानचरियं चरित्वा^२ विसाखपुण्णमाय उज्जेनिनिगमे^३
रुचानन्दसेट्ठिधीताय^४ दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सालवने

10 दिवाविहारं कत्वा^५ सायन्हसमये सुमिन्ताजीवकेन दिन्ना^६ अट्ठ
तिणमुट्ठियो गहेत्वा सललबोधि उपगन्त्वा तं^६ पदक्खिणं कत्वा

अट्ठत्तिसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा
रतुरङ्गवीरियं अधिट्ठाय समारं मारबलं विधमित्वा पठमे यामे

पुब्बेनिवासं अनुस्सरित्वा दुतिये यामे दिब्बचक्खुं विसोधेत्वा ततिये

15 यामे पच्चयाकारं सम्मसित्वा आनापानचतुत्थज्झानतो वुट्ठाय पञ्चसु
खन्धेसु अभिनिविसित्वा उदयब्बयवसेन समपञ्चास लक्खणानि

R. 191

दिस्वा याव गोत्रभुञ्जाणं विपस्सनं^७ वड्ढेत्वा अरियमग्गेन सकलबुद्धगुणे
पटिविज्झित्वा सब्बबुद्धाचिण्णं “अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं

खयमज्झगा” ति उदानं उदानेसि । तदा किर दससहस्सचक्खा-
20 ळब्भन्तरं सकलं पि अलङ्करोन्तं विय पदुमवस्सं वस्सि । तेन वुत्तं—

१. “नारदस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो ।

पदुमुत्तरो नाम जिनो, अक्खोभो सागरूपमो ॥

२. मण्डकप्पो वा सो आसि, यम्हि बुद्धो अजायथ ।

उस्सन्नकुसला जनता, तम्हि कप्पे अजायथा” ति ॥

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

३. रुचिनन्द०—सी०, रो० ।

५. दिन्नं—रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

२. उज्जेनिनगरं—रो० ।

४. वीतिनामेत्वा—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

तत्थ सागरूपमो ति सागरसदिसगम्भीरभावो । मण्डकप्पो वा सो आसी ति एत्थ यस्मिं कप्पे द्वे सम्मासम्बुद्धा^१ उप्पज्जन्ति^२, अयं मण्डकप्पो नाम । दुविधो हि कप्पो सुञ्जकप्पो असुञ्जकप्पो चा ति । तत्थ सुञ्जकप्पे बुद्धपञ्चेकबुद्धचक्रवत्तिनो न उप्पज्जन्ति । तस्मा गुणवन्तपुग्गलसुञ्जत्ता^३ “सुञ्जकप्पो” ति वुच्चति ।

5

असुञ्जकप्पो पञ्चविधो सारकप्पो मण्डकप्पो वरकप्पो सारमण्डकप्पो भद्दकप्पो ति । तत्थ गुणसाररहिते^४ कप्पे गुणसार-
प्पादकस्स गुणसारजननस्स एकस्स सम्मासम्बुद्धस्स पातुभावेन
“सारकप्पो” ति वुच्चति । यस्मिं पन कप्पे द्वे लोकनायका उप्पज्जन्ति,
सो “मण्डकप्पो” ति^५ वुच्चति । यस्मिं^६ कप्पे तयो बुद्धा उप्पज्जन्ति, 10
तेसु पठमो दुतियं^७ व्याकरोति, दुतियो ततियं ति, तत्थ मनुस्सा
पमुदितहृदया अत्तना पत्थितपणिधानवसेन वरयन्ति^८ । तस्मा
“वरकप्पो” ति वुच्चति । यत्थ^९ पन कप्पे चत्तारो बुद्धा उप्पज्जन्ति,
सो^{१०} पुरिमकप्पतो विसिट्ठतरत्ता सारतरत्ता^{११} “सारमण्डकप्पो” ति
वुच्चति । यस्मिं कप्पे पञ्च बुद्धा उप्पज्जन्ति, सो “भद्दकप्पो” ति 15
वुच्चति । सो पन अतिदुल्लभो । तस्मिं पन कप्पे येभ्य्येन सत्ता
कल्याणसुखबहुला होन्ति । येभ्य्येन तिहेतुका किलेसक्खयं करोन्ति,
दुहेतुका सुगतिगामिनो होन्ति, अहेतुका हेतुं पटिलभन्ति । तस्मा
सो कप्पो “भद्दकप्पो” ति वुच्चति । तेन वुत्तं “असुञ्जकप्पो
पञ्चविधो” ति आदि । वुत्तञ्हेतं^{१२} पोराणेहि—

B. 228

20

“एको बुद्धो सारकप्पे, मण्डकप्पे जिना दुवे ।

वरकप्पे तयो बुद्धा, सारमण्डे चतुरो बुद्धा ।

पञ्चबुद्धा भद्दकप्पे, ततो नत्थाधिका जिना” ति^{१२} ।

१. बुद्धा—सी०, रो० ।

२. ० सम्बहुला वा—सी०, रो० ।

३. गुणवन्तपुग्गलेहि सुञ्जत्ता—सी०, रो० । ४. गुणसुञ्जगुणसाररहिते—सी०, रो० ।

५. नामा ति—सी०, रो० ।

६. ० पन—सी०, रो० ।

७. ० लोकनाथं—सी०, रो० ।

८. वारयन्ति—सी०, रो० ।

९. यस्मिं—सी०, रो० ।

१०. ० पि—सी०, रो० ।

११. सी०, रो० नत्थि ।

१२-१२. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

यस्मिं पन कप्पे पदुमुत्तरदसबलो उप्पज्जि, सो सारकप्पो पि समानो गुणसम्पत्तिया मण्डकप्पसदिसत्ता “मण्डकप्पो” ति वुत्तो । ओपम्मत्थे वा-सदो दट्ठब्बो । उस्सन्नकुसला ति उपचितपुञ्ञा । जनता ति जनसमूहो ।

- R.192 5 पदुमुत्तरो पन परिसुत्तरो^१ भगवा सत्ताहं बोधिपल्लङ्के वीतिनामेत्वा “पथवियं पादं निक्खिपिस्सामी” ति दक्खिणं पादं अभिनीहरि । अथ पथविं भिन्दित्वा विमलकोमलकेसरकणिकानि^२ जलजामलाविकलविपुलपलासानि थलजानि^३ जलजानि उट्ठहिंसु । तेसं किर धुरपत्तानि नवुत्तिहत्थानि केसरानि तिसहत्थानि कणिका
- 10 द्वादसहत्था^४ एकेकस्स नवघटप्पमाणा रेणवो अहेसुं । सत्था पन उब्बेधतो अट्ठपण्णासहत्थो अहोसि । तस्स उभिन्नं बाहानमन्तरं अट्ठारसहत्थं नलाटं पञ्चहत्थं हत्थपादा एकादसहत्था अहेसुं । तस्स एकादसहत्थेन पादेन द्वादसहत्थाय कणिकाय अक्कन्तमत्ताय नवघटप्पमाणा रेणवो उट्ठहित्वा अट्ठपण्णासहत्थं सरीरप्पदेसं उगगन्त्वा
- 15 मनोसिलाचुण्णविचुण्णितं विय कत्वा पच्चोत्थरन्ति । तदुपाय सत्था पदुमुत्तरोत्वेव लोके पञ्ञायित्था ति संयुत्तभाणका वदन्ति ।

- B. 229 अथ सब्बलोकुत्तरो पदुमुत्तरो भगवा ब्रह्मायाचनं सम्पटिच्छित्वा धम्मदेसनाय भाजनभूते सत्ते ओलोकेन्तो मिथिलनगरे देवलं सुजातं चा ति द्वे राजपुत्ते उपनिस्सयसम्पन्ने दिस्वा तद्ध्वणञ्जेव अनिलपथेन
- 20 गन्त्वा मिथिलुय्याने ओत्तरित्वा उय्यानपालेन द्वे पि राजकुमारे पक्कोसापेसि । ते पि च “अम्हाकं पितुच्छापुत्तो पदुमुत्तरकुमारो पब्बजित्वा सम्मासम्बोधिं पापुणित्वा अम्हाकं नगरं सम्पत्तो, हन्द नं मयं दस्सनाय उपसङ्कमिस्सामा” ति सपरिवारा पदुमुत्तरं भगवन्तं उपसङ्कमित्वा^५ परिवारेत्वा निसीदिसु । तदा^६ दसबलो तेहि परिवुत्तो

१. पुरिसुत्तमो—सी०, रो० ।

३. अजलजानि—सी०, रो० ।

५. ० तं—सी०, रो० ।

२. विमलनिम्मलकोमल०—सी०, रो० ।

४. दसहत्थं—सी०, रो० ।

६. ततो—सी०, रो० ।

तारागणपरिवुतो पुण्णचन्दो विय विरोचमानो तत्थ धम्मचक्कं पवत्तेसि,
तदा कोटिसतसहस्सानं पठमो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

३. “पदुमुत्तरस्स भगवतो, पठमे धम्मदेसने ।

कोटिसतसहस्सानं, धम्माभिसमयो अहू” ति ॥

अथापरेन समयेन सरदतापससमागमे महाजनं निरयसन्तापेन 5
सन्तापेत्वा धम्मं देसेन्तो सत्तत्तिससतसहस्ससङ्खे सत्तकाये धम्मामतं
पायेसि, सो दुतियो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

४. “ततो परं पि वस्सन्ते, तप्पयन्ते च पाणिनो ।

सत्तत्तिससतसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

यदा पन आनन्दमहाराजा वीसतिया पुरिससहस्सेहि वीसतिया 10
अमच्चेहि च सद्धि पदुमुत्तरस्स सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके मिथिलनगरे
पातुरहोसि । पदुमुत्तरो च भगवा ते सब्बे एहिभिव्खुपब्बज्जाय
पब्बाजेत्वा तेहि परिवुतो गन्त्वा पितुसङ्गहं कुरुमानो हंसवतिया R. 193
राजधानिया वसति । तत्थ सो अम्हाकं भगवा विय कपिलपुरे
गगनतले रतनचङ्कमे^१ चङ्कमन्तो बुद्धवंसं कथेसि, तदा पञ्चाससत- 15
सहस्सानं ततियो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “यम्हि काले महावीरो, आनन्दं उपसङ्कमि ।

पितुसन्तिकं उपगत्वा, आहनी अमतदुन्दुभिं ॥

६. आहते अमतभेरिम्हि, वस्सन्ते धम्मवुट्ठिया ।

पञ्चाससतसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू” ति ॥

20

तत्थ आनन्दं उपसङ्कमि ति पितरं आनन्दराजानं सन्धाय वुत्तं । B. 230
आहनी ति अभिहनि । आहते ति आहताय । अमतभेरिम्ही ति
अमतभेरिया, लिङ्गविपल्लासो दट्ठब्बो । “आसेविते” ति पि पाठो,
तस्स आसेविताया ति अत्थो । वस्सन्ते धम्मवुट्ठिया ति धम्मवस्सं
वस्सन्ते ति अत्थो । इदानि अभिसमयकरणूपायं दस्सेन्तो—

25

७. ओवादको विञ्जापको, तारको सब्बपाणीनं ।

देसनाकुसलो बुद्धो, तारेसि जनतं बहुं” ति—

आह ।

तत्थ ओवादको ति सरणसीलधुतङ्गसमादानगुणानिसंसवण्णनाय
5 ओवदी ति ओवादको । विञ्जापको ति चतुसच्चं विञ्जापेती ति
विञ्जापको, बोधको । तारको ति चतुरोघतारको ।

यदा पन सत्था मिथिलनगरे मिथिलुय्याने कोटिसतसहस्सभिक्षु-
गणमज्जे माघपुण्णमाय पुण्णचन्दसदिसवदनो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो
पठमो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

10 ८. “सन्निपाता तयो आसुं, पदुमुत्तरस्स सत्थुनो ।

कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो” ति ॥

यदा पन भगवा वेभारपब्बतकूटे वस्सावासं वसित्वा पब्बत-
सन्दस्सनत्थं आगतस्स महाजनस्स धम्मं देसेत्वा नवुतिकोटिसहस्सानि
एहिभिक्षुभावेन पब्बाजेत्वा तेहि परिवुतो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो
15 दुतियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

९. “यदा बुद्धो असमसमो, वसि वेभारपब्बते ।

नवुतिकोटिसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो” ति ॥

R. 194 पुन भगवति गुणवति तिलोकनाथे महाजनस्स बन्धनमोक्खं
कुरुमाने जनपदचारिकं चरमाने असीतिकोटिसहस्सानं भिक्षूनं
20 सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

१०. “पुन चारिकं पक्कन्ते, गामनिगमरट्ठतो ।

असीतिकोटिसहस्सानं, ततियो आसि समागमो” ति ॥

B. 231

तत्थ गामनिगमरट्ठतो ति गामनिगमरट्ठेहि । अयमेव वा पाठो,
तस्स गामनिगमरट्ठेहि निक्खमित्वा पब्बजितानं ति अत्थो ।

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो अनेकधनकोटिको जटिलो नाम
महारट्टिको हुत्वा बुद्धप्पमुखस्स संघस्स सचीवरं वरदानमदासि ।
सो पि तं भत्तानुमोदनावसाने^१ “अनागते कप्पसतसहस्समत्थके
गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति ब्याकासि । तेन वुत्तं—

११. “अहं तेन समयेन, जटिलो नाम रट्टिको ।

5

सम्बुद्धप्पमुखं संघं, सभत्तं दुस्समदासहं ॥

१२. सोपि मं बुद्धो^२ ब्याकासि, संघमज्जे निसीदिय ।

सतसहस्से इतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१३. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१४. तस्सापि वचनं सुत्वा, उत्तरिं वतमधिद्वहि ।

10

अकासि उग्गदळ्हं^३ धित्तिं, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ सम्बुद्धप्पमुखं संघं ति बुद्धप्पमुखस्स संघस्स, सामिअत्थे
उपयोगवचनं । सभत्तं दुस्समदासहं ति सचीवरं भत्तं अदासि अहं
ति अत्थो । उग्गदळ्हं ति अतिदळ्हं । धित्तिं ति वीरियं अकासि
ति अत्थो ।

15

पदुमुत्तरस्स पन भगवतो काले तित्थिया नाम नाहेसुं । सब्बे
देवमनुस्सा बुद्धमेव सरणमगमंसु । तेन वुत्तं—

१५. “ब्याहतो तित्थिया सब्बे, विमना दुम्मना तदा ।

न तेसं केचि परिचरन्ति, रट्टतो निच्छुभन्ति ते ॥

१६. सब्बे तत्थ समागन्त्वा, उपगञ्छुं बुद्धसन्तिके ।

20 R. 195

तुवं नाथो महावीर, सरणं होहि चक्खुमे ॥

१७. अनुकम्पको कारुणिको, हितेसी सब्बपाणीनं ।

सम्पत्ते तित्थिये सब्बे, पञ्चसीले पतिद्वहि ॥

१. भुत्तानुमोदनसमये—सी०, रो० ।

२. तदा—सी०, रो० ।

३. मुग्गं दळ्हं—सी०, रो० ।

B. 232

१८. एवं निराकुलं आसि, सुञ्जतं तित्थियेहि तं ।

विचित्तं अरहन्तेहि, वसीभूतेहि तादिही" ति ॥

- तत्थ ब्याहता ति विहतमानदप्पा । तित्थिया ति एत्थ तित्थं
वेदितब्बं, तित्थकरो वेदितब्बो, तित्थिया वेदितब्बा । तत्थ
5 सस्सतादिदिट्ठिवसेन तरन्ति एत्था ति तित्थं, लद्धि । तस्सा लद्धिया
उप्पादको तित्थकरो, तित्थे भवा तित्थिया ति । पदुमुत्तरस्स किर
भगवतो काले तित्थिया^१ नाहेसु^१ । ये पन सन्ति, ते पि ईदिसा
अहेसु^१ ति दस्सनत्थं "ब्याहता तित्थिया" ति आदि वुत्तं ति
वेदितब्बं । विमना ति विरूपमानसा । दुम्मना ति तस्सेव वेवचनं ।
10 न तेसं केचि परिचरन्ती ति तेसं अञ्जतित्थियानं केचि पि पुरिसा
परिकम्मं न करोन्ति, न भिक्खं देन्ति, न सक्करोन्ति, न गणं
करोन्ति, न^२ मानेन्ति^२, न पूजेन्ति, न आसना वुट्ठहन्ति, न
अञ्जलिकम्मं न करोन्ती ति अत्थो । रट्ठतो ति सकलरट्ठतो पि ।
निच्छुभन्ती ति नीहरन्ति, उस्सादेन्ति तेसं निवासं न देन्ती ति
15 अत्थो । ते ति तित्थिया ।

- उपगञ्छुं बुद्धसन्तिके ति एवं तेहि रट्ठवासीहि मनुस्सेहि
उस्सादियमाना सब्बे पि अञ्जतित्थिया समागन्त्वा पदुमुत्तरदस-
बलमेव सरणमगमंसु । "त्वं अम्हाकं सत्था नाथो गति परायनं
सरणं" ति एवं वत्वा सरणमगमंसू ति अत्थो । अनुकम्पती ति
20 अनुकम्पको । करुणाय चरती ति कारुणिको । सम्पत्ते ति समागते
सरणमुपगते तित्थिये । पञ्चसीले पतिट्ठही ति पञ्चसु सीलेसु
पतिट्ठापेसी ति अत्थो । निराकुलं ति अनाकुलं, अञ्जेहि लद्धिकेहि
असम्मिस्सं ति अत्थो । सुञ्जतं ति सुञ्जं रित्तं तेहि तित्थियेहि ।
तं ति तं भगवतो सासनं ति वचनसेसो दट्ठब्बो । विचित्तं ति
25 विचित्तविचित्तं । वसीभूतेही ति वसीभावप्पवत्तेहि ।

तस्स पन पदुमुत्तरस्स भगवतो हंसवती नाम नगरं अहोसि । R. 196
 पिता पनस्स आनन्दो नाम खत्तियो, माता सुजाता नाम देवी,
 देवलो च सुजातो च द्वे अग्गसावका, सुमनो नामुपट्ठाको, अमिता
 च असमा च द्वे अग्गसाविका, सललरुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठ
 पण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि, सरीरप्पभा चस्स समन्ता द्वादस योजनानि 5 B. 233
 गण्हि, वस्ससहस्सं आयु अहोसि, वसुदत्ता नाम अग्गमहेसी, उत्तरो
 नाम पुत्तो अहोसि । पदुमुत्तरो पन^१ भगवा परमाभिरामे नन्दारामे
 किर परिनिब्बुतो । धातुयो पनस्स न विकिरिंसु । सकलजम्बुदीपवासिनो
 मनुस्सा समागम्म द्वादसयोजनुब्बेधं सत्तरतनमयं चेतियमंकसु ।
 तेन वुत्तं—

१९. नगरं हंसवती नाम, आनन्दो नाम खत्तियो ।

सुजाता नाम जनिका, पदुमुत्तरस्स सत्थुनो^२ ॥

२४. देवलो च सुजातो च, अहेसुं अग्गसावका ।

सुमनो नामुपट्ठाको, पदुमुत्तरस्स महेसिनो ॥

२५. अमिता च^३ असमा च^४, अहेसुं अग्गसावका ।

बोधितस्स भगवतो, सललो^५ ति पवुच्चति^५ ॥

२७. अट्ठपण्णासरतनं, अञ्चुग्गतो महामुनि ।

कञ्चनग्घियसङ्कासो, द्वित्तिसवरलक्खणो ॥

२८. कुट्ठा^६ कवाटा भित्ती च, रुक्खा नगसिलुच्चया ।

न तस्सावरणं अत्थि, समन्ता द्वादसयोजने ॥

२९. वस्ससतसहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

३०. सन्तारेत्वा बहुजनं, छिन्दित्वा सब्बसंसयं ।

जलित्वा अग्गिक्खन्धोव, निब्बुतो सो ससावको' ति ॥

१. नाम—सी०, रो० ।

२. महेसिनो—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. चेव—सी०, रो० ।

५-५. सललरुक्खो ति वुच्चति—सी०, रो० । ६. कुट्ठा—सी०, रो० ।

तत्थ नगसिलुच्चया ति नगसङ्घाता सिलुच्चया । आवरणं ति पटिच्छादनं तिरोकरणं । द्वादसयोजने ति समन्ततो द्वादसयोजने ठाने भगवतो सरीरप्पभा फरित्वा रत्तिन्दिवं तिदुती ति अत्थो । सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

5 इतो पट्ठाय पारमिपूरणादिपुनप्पुनागतमत्थं सङ्घिपित्वा
R. 197 विसेसत्थमेव वत्वा गमिस्साम^१ । यदि पन वुत्तमेव पुनप्पुनं वक्खाम,
कदा अन्तं गमिस्सति अयं संवण्णना ति ।

पटुमुत्तरबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो दसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१३. सुमेधबुद्धवंसवण्णना

B. 234

पदुमुत्तरे पन सम्मासम्बुद्धे परिनिब्बुते सासने पिस्स अन्तरहिते
सत्ततिकप्पसहस्सानि^१ बुद्धा नुप्पज्जिसु, बुद्धसुञ्जानि अहेसुं । इतो
पट्टाय तिसकप्पसहस्सानं मत्थके एकस्मिं कप्पे सुमेधो^२ सुजातो चा
ति द्वे सम्मासम्बुद्धा निब्बत्तिसु । तत्थ अधिगतमेधो सुमेधो नाम
बोधिसत्तो पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा 5
सुदस्सननगरे सुदत्तस्स नाम रञ्जो अगगमहेसिया सुदत्ताय नाम
देविया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं मासानं अचयेन सुदस्स-
नय्याने तरुणदिवसकरो विय सलिलधरविवरगतो मातुकुच्छित्तो
निक्खमि । सो नववस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । तस्स किर
सुचन्दन-कञ्चन^३-सिरिवद्धननामका तयो पासादा अहेसुं । 10
सुमनमहादेविप्पमुखानि अट्टचत्तालीस-इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि^४
अहेसुं ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सुमनदेविया^५ पुनब्बसुमित्ते नाम
पुत्ते जाते हत्थियानेन महाभिनिक्खमनं निक्खमित्त्वा पब्बजि ।
मनुस्सानं च कोटिसतमनुपब्बजि । सो तेहि परिवुत्तो अट्ठमासं^६ 15
पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय नकुलनिगमे नकुलसेट्ठिधीताय
दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा
सिरिवद्धाजीवकेन दिन्ना अट्ट तिणमुट्ठियो गहेत्वा नीपबोधिमूले
वीसतिहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा समारं^७ मारबलं विधमित्त्वा
अभिसम्बोधिं पापुणित्वा “अनेकजातिसंसारं ... पे० ... तण्हानं 20
खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव

१. सत्ततिकप्पसतसहस्सानि—सी०, रो० । २. ० च—सी०, रो० ।

३. कोञ्च—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. सुमनाय नाम देविया—सी०, रो० । ६. अट्ठ मासे—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

वीतिनामेत्वा अट्ठमे सत्ताहे ब्रह्मनो धम्मदेसनायाचनं^१ सम्पटिच्छित्वा
 भब्बपुग्गले^२ ओलोकेन्तो अत्तनो कनिट्ठभातिकं सरणकुमारं च^३
 सब्बकामिकुमारं^४ च अत्तना सद्धिं पब्बजितानं भिक्खून् च कोटिसत्तं
 चतुसच्चधम्मपटिवेधसमत्थे दिस्वा आकासेन गन्त्वा सुदस्सननगरसमीपे
 5 सुदस्सनय्याने ओतरित्वा उय्यानपालेन अत्तनो भातिके पक्कोसापेत्वा
 तेसं परिवारानं मज्जे धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा कोटिसत्तसहस्सानं
 धम्माभिसमयो अहोसि, अयं पठमो अभिसमयो । तेन वुत्तं—

R. 198

B. 235

१. पदुमुत्तरस्स अपरेन, सुमेधो नाम नायको ।
 दुरासदो उग्गतेजो, सब्बलोकुत्तमो मुनि ॥
- 10 २. पसन्ननेत्तो सुमुखो, ब्रह्म उज्जु पतापवा ।
 हितेसी सब्बसत्तानं, बहू मोचेसि बन्धना ॥
३. यदा बुद्धो पापुणित्वा, केवलं बोधिमुत्तमं ।
 सुदस्सनमिह नगरे, धम्मचक्कं पवत्तयि ॥
४. तस्साभिसमया तीणि, अहेसुं धम्मदेसने ।
 15 कोटिसत्तसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहूँ ति ॥

तत्थ उग्गतेजो ति उग्गततेजो । पसन्ननेत्तो ति सुट्ठ पसन्ननयनो,
 धोवित्वा मज्जित्वा ठपितमणिगुळिका विय पसन्नानि नेत्तानि होन्ति ।
 तस्मा सो “पसन्ननेत्तो” ति वुत्तो । मुट्ठुसिनिद्धनीलविमलसुखुम-
 पखुमाचितसुप्पसन्ननयनो^५ ति अत्थो । “सुप्पसन्नपञ्चनयनो” ति पि
 20 वत्तुं^६ वट्टति । सुमुखो ति परिपुण्णसरदसमयचन्दसदिसवदनो^७ । ब्रह्मा
 ति अट्ठासीतिहत्थप्पमाणसरीरत्ता ब्रह्मा महन्तो, अञ्जेहि असाधारण-
 सरीरप्पमाणो ति अत्थो । उज्जु ति ब्रह्म जुगत्तो उज्जुमेव उग्गतसरीरो
 देवनगरे समुस्सितसुवण्णतोरणसदिसवरसरीरो ति अत्थो । पतापवा

१. धम्मायाचनं—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. ० सुखुमपखुमावुत्तसुप्पसन्ननयनो
 —सी०, रो० ।

२. भट्टपुग्गले—सी०, रो० ।

४. सच्चकालिकुमारं—सी०, रो० ।

६. वुत्तं—रो० ।

७. ० सरदचन्द०—सी०, रो० ।

ति विज्जोतमानसरीरो । हितेसी ति हितगवेसी । अभिसमया तीणी
ति अभिसमया तयो, लिङ्गविपल्लासो कतो ति ।

यदा पन भगवा कुम्भकण्णसदिसानुभावं कुम्भकण्णं नाम मनुस्स-
भक्खं यक्खं महाअटविमुखे सन्दिस्समानघोरसरीरं वत्तनिअटविसञ्चारं
पच्छिन्दित्वा पवत्तमानं पञ्चूसमये महाकरुणा समापत्तिं समापजित्वा 5
ततो बुद्धाय लोकं ओलोकेन्तो दिस्वा एकोव असहायो तस्स यक्खस्स
भवनं गन्त्वा अन्तो पविसित्वा पञ्चत्ते सिरिसयने निसीदि । अथ खो
सो यक्खो मक्खं असहमानो दण्डाहतो घोरविसो आसिविसो विय
संकुद्धो दसबलं भिसापेतुकामो अत्तनो अत्तभावं घोरतरं कत्वा
पब्बतसदिसं सीसं कत्वा सूरियमण्डलसदिसानि अक्खीनि निम्मिनित्वा
नङ्गलसीससदिसातिदीघविपुलतिखिणदाठायो^१ कत्वा ओलम्बनील-
विपुलविसमोदरो^२ तालक्खन्धसदिसबाहुचिपिटकविरूपवङ्कनासो पब्बत-
विलसदिसविपुलरत्तमुखो थूलपिङ्गलखरफरुसकेसो^३ अतिभयानकदस्सनो
हुत्वा आगन्त्वा सुमेधस्स भगवतो पुरतो ठत्वा पधूपायन्तो पज्जलन्तो
पासाणपब्बतगिजाल-सलिल-कद्दम-छारिकायुध-अङ्गार-वालुकप्पकारा 15
नवविधा वस्सबुद्धियो वस्सेत्वा पि^४ भगवतो लोमगगमत्तं पि चालेतुं
असक्कोन्तो “भगवन्तं पञ्चं पुच्छित्वा मारेस्सामी^५” ति आळवको
विय पञ्चं पुच्छि । अयं भगवा पञ्हाव्याकरणेन^६ तं यक्खं
विनयमुपनेसि । ततो दुतियदिवसे किरस्स रट्टवासिनो मनुस्सा
सकटभरितेन^७ भत्तेन सह राजकुमारं आहरित्वा यक्खस्स अदंसु । 20
अथ यक्खो राजकुमारं बुद्धस्स अदासि । अटविद्वारे ठितमनुस्सा
भगवन्तं उपसङ्गमिसु । तदा तस्मिं समागमे दसबलो यक्खस्स
मनोनुकूलं धम्मं देसेन्तो । नवुतिकोटिसहस्सानं पाणीनं धम्मचक्खुं
उप्पादेसि, सो दुतियो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

R. 199
10 B.236

१. नङ्गलसीससदिसा दीघ०—सी०, रो० । २. लम्बनील०—सी०, रो० ।

३. थूलपिङ्गल०—रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. मारेमी—सी०, रो० ।

६. पञ्हाव्याकरणेनी—सी०, रो० ।

७. सकटहरितेन—सी०, रो० ।

५. “पुनापरं कुम्भकण्णं, यक्खं सो दमयी जिनो ।
नवुतिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

यदा पन उपकारिनगरे सिरिनन्दनुय्याने चत्तारि सच्चानि
पकासयि^१, तदा असीतिकोटिसतसहस्सानं ततियो धम्माभिसमयो
५ अहोसि । तेन वुत्तं—

६. “पुनापरं अमियतयसो, चतुसच्चं पकासयि ।
असीतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू” ति ॥

सुमेधस्सा पि भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसुं । पठम-
सन्निपाते सुदस्सननगरे कोटिसतखीणासवा अहेसुं । पुन देवकूटे पब्बते
१० कथिनत्थते दुतिये नवुतिकोटियो । पुन ततिये भगवति चारिकं
चरमाने असीतिकोटियो अहेसुं । तेन वुत्तं—

७. “सन्निपाता तयो आसुं, सुमेधस्स महेसिनो ।
खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

B. 237

15

८. सुदस्सनं नामं^२ नगरं^३, उपगञ्छि जिनो यदा ।
तदा खीणासवा भिक्खू, सामिसु सतकोटियो ॥

९. पुनापरं देवकूटे, भिक्खूनं कथिनत्थते ।
तदा नवुतिकोटीनं, दुतियो आसि समागमो ॥

R. 200

१०. पुनापरं दसबलो, यदा चरित चारिकं ।
तदा असीतिकोटीनं, ततियो आसि समागमो” ति ॥

२० तदा अम्हाकं बोधिसत्तो उत्तरो नाम सब्बजनुत्तरो माणवो
हुत्वा निदहित्वा ठपितं येव असीतिकोटिधनं विस्सज्जेत्वा बुद्धप्पमुखस्स
संघस्स^४ महादानं दत्वा तदा^५ दसबलस्स^६ धम्मं सुत्वा सरणेसु
पतिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि । सो पि नं^५ सत्था भोजनानुमोदनं^६
करोन्तो^६ “अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि ।
२५ तेन वुत्तं—

१. देसयि—सी०, रो० ।

३. भिक्खुसंघस्स—सी०, रो० ।

५. तं—सी०, रो ।

२-२. नगरवरं—सी०, रो० ।

४-४. तस्स—सी०, रो० ।

६-६. भोजनावसाने अनुमोदेन्तो—सी०, रो० ।

११. अहं तेन समयेन, उत्तरो नाम माणवो ।
असीतिकोटियो मय्हं, घरे सन्निचितं धनं ॥
१२. केवलं सब्बं दत्तवान, ससंघे लोकनायके ।
सरणं तस्सूपगञ्छि, पव्वज्जञ्चाभिरोचयि ॥
१३. सोपि मं बुद्धो^१ व्याकासि, करोन्तो अनुमोदनं ।
तिसकप्पसहस्सम्हि, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१४. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

5

व्याकरणगाथा वित्थारेतब्बा ।

१५. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया ॥
१६. सुत्तन्तं विनयं चापि, नवज्जं सत्थुसासनं ।
सब्बं परियापुणित्वान, सोभयिं जिनसासनं ॥
१७. तत्थप्पमत्तो विहरन्तो, निसज्जट्टानचङ्कमे ।
अभिञ्जापारमिं^२ गन्त्वा^३, ब्रह्मलोकमगञ्छहं^४’ ति ॥

10

तत्थ सन्निचितं ति निदहितं^३ निधानुवसेन । केवलं ति सकलं 15 B. 238
ति अत्थो । सब्बं ति असेसतो दत्त्वा । ससंघे ति ससंघस्स^४ ।
तस्सूपगञ्छि^५ ति तं उपगञ्छि, उपयोगत्थे सामिवचनं । अभिरोचयि
ति पव्वज्जि । तिसकप्पसहस्सम्ही ति तिसकप्पसहस्सेसु अतिकन्तेसू
ति अत्थो ।

तस्स पन सुमेधस्स भगवतो सुदस्सनं नाम नगरं अहोसि, सुदत्तो 20 R.201
नाम राजा पिता, माता सुदत्ता नाम, सरणो च सब्बकामो च द्वे
अग्गसावका, सागरो नामुपट्ठाको, रामा च सुरामा च द्वे
अग्गसाविका, महानीपरुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधं

१. तदा—सी०, रो० ।

३. निहितं—सी०, रो० ।

४. ० तस्स—सी०, रो० ।

२-२. अभिञ्जासु पारमिं पत्त्वा—सी०,
रो० ।

५. उपगञ्छि—सी०, रो० ।

अहोसि, आयु नवुतिवस्ससहस्सानि, नववस्ससहस्सानि अगारं
अज्झावसि, सुमना नामस्स अग्गमहेसी, पुनब्बसुमित्तो नाम पुत्तो,
हत्थियानेन निक्खमि । सेसं गाथासु दिस्सति । तेन वुत्तं—

१८. “सुदस्सनं नाम नगरं, सुदत्तो नाम खत्तियो ।
5 सुदत्ता नाम जनिका, सुमेधस्स महेसिनो ॥
२३. सरणो सब्बकामो च, अहेसुं अग्गसावका ।
सागरो नामुपट्ठाको, सुमेधस्स महेसिनो ॥
२४. रामा चेव सुरामा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधितस्स भगवतो, महानीपो ति वुच्चति ॥
२६. अट्ठासीतिरतनानि, अच्चुग्गतो महामुनि ।
10 ओभासेति दिसा सब्बा, चन्दो तारगणे यथा ॥
२७. चक्कवत्तिमणी नाम, यथा तपति योजनं ।
तथेव^१ तस्स रतनं, समन्ता फरति योजनं ॥
२८. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
15 तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
२९. तेविज्जल्लभिञ्जेहि, बलप्पत्तेहि तादिहि ।
समाकुलमिदं आसि, अरहन्तेहि साधुहि ॥
३०. तेपि सब्बे अमितयसा, विप्पमुत्ता तिरूपधी ।
आणालोकं दस्सयित्वा, निब्बुता ते महायसा” ति ॥

B.239 20

तत्थ चन्दो तारगणे यथा ति यथा नाम^२ गगने परिपुण्णचन्दो
तारागणो ओभासेति पकासेति, एवमेव सब्बा पि दिसा ओभासेती
ति अत्थो । केचि “चन्दो पन्नरसो यथा” ति पठन्ति, सो
उत्तानत्थोव ।

चक्कवत्तिमणी नामा ति यथा नाम चक्कवत्तिरञ्जो मणिरतनं
25 चतुहत्थायामं सकटनाभिसमपरिणाहं चतुरासीतिमणिसहस्सपरिवारं

तारागणपरिवृतस्स सरदसमयपरिपुण्णरजनिकरस्स सिरिसमुदयसोभं
अव्हयन्तमिव वेपुल्लपब्बततो^१ परमरमणीयदस्सनं मणिरतनमा-
गच्छति, तस्सेवं आगच्छन्तस्स सम्मन्ततो योजनप्पमाणं ओकासं आभा
फरति, एवमेव तस्स सुमेधस्सा^२ पि^३ भगवतो सरीरतो आभारतनं
समन्ततो योजनं फरती ति अत्थो ।

R. 202

5

तेविज्जछल्लभिज्जेही ति तेविज्जेहि छल्लभिज्जेहि चा ति अत्थो ।
बलप्पत्तेही ति इद्धिबलप्पत्तेहि । तादिही ति तादिभावप्पत्तेहि ।
समाकुलं ति संकिण्णं एककासावपज्जोतं । इदं ति सासनं सन्धायाह,
महीतलं वा । अमितयसा ति अमितपरिवारा, अतुलकित्तिघोसो^३
वा । निरूपधी ति चतुरूपधिविरहिता^४ । सेसमेत्थ गाथासु सब्बत्थ 10
पाकटमेवा ति ।

सुमेधबुद्धवंसवर्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो एकादसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. विपुल०—सी०, रो० ।

२२२ सुमेधस्स भगवतो—सी०, रो० ।

३. अतुलकित्तियसा—सी०, रो० ।

४. चतुरूपधिरहिता—सी०, रो० ।

१४. सुजातबुद्धवंसवर्णना

- ततो तस्सापरभागे तस्मिंयेव मण्डकप्पे अनुपुब्बेन अपरिमिता-
 युकेसु सत्तेसु अनुक्रमेण परिहायित्वा नवुत्तिवस्ससहस्सायुकेसु जातेसु
 सुजातरूपकायो परिसुद्धजातो सुजातो नाम सत्था लोके उदपादि ।
 सो पि पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा
 5 सुमङ्गलनगरे उगगतस्स नाम रज्ज्वा कुले^१ पभावतिया नाम
 अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गहेत्वा दसत्तं मासानं अच्चयेन
 B. 240 मातुकुच्छितो निक्खमि । नामग्गहणदिवसे चस्स नामं करोन्तो
 सकलजम्बुदीपे सब्बसत्तानं सुखं जनयन्तो जातो ति “सुजातो”
 त्वेवस्स नाममकंसु । सो नववस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि ।
 10 सिरी उपसिरी सिरिनन्दो^२ चा ति तस्स तयो पासादा अहेसुं ।
 सिरीनन्दादेविप्पमुखानि तेवीसति इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि
 अहेसुं ।

- सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सिरीनन्दादेविया उपसेने नाम
 पुत्ते उप्पत्ते हंसवहं नाम वरतुरङ्गमारुह्य महाभिनिक्खमनं
 15 निक्खमित्वा पब्बजि । तं पन^३ पब्बजन्तं मनुस्सानं कोटि अनुपब्बजि ।
 अथ सो तेहि परिवुतो नव मासे पधानचरियं चरित्वा विसाख-
 पुण्णमाय सिरीनन्दननगरे सिरीनन्दनसेट्ठिस्स धीताय दिन्नं
 परममधुरं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सालवने दिवाविहारं
 वीतिनामेत्वा सायन्हसमये सुनन्दाजीवकेन दिन्ना अट्ट तिणमुट्ठियो
 R.203 20 गहेत्वा वेळुबोधिं उपसङ्गमित्वा तेत्तिसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं
 सन्थरित्वा सूरिये धरमानेयेव समारं मारबलं विधमित्वा सम्मा-
 सम्बोधिं पटिविज्झित्वा सब्बबुद्धानुचिण्णं उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं
 बोधिसमीपेयेव वीतिनामेत्वा ब्रह्मना आयाचितो अत्तनो कनिट्ठभातिकं

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. नन्दो—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

सुदस्सनकुमारं पुरोहितपुत्रं देवकुमारं च चतुसच्चधम्मपटिवेधसमत्थे
दिस्वा आकासेन गत्वा सुमङ्गलनगरसमीपे सुमङ्गलुय्याने ओतरित्वा
उय्यानपालेन अत्तनो भातिकं सुदस्सनकुमारं^१ पुरोहितपुत्रं
देवकुमारं^२ च पक्कोसापेत्वा तेसं सपरिवारानं मज्झे निसिन्नो
धम्मचक्रं पवत्तेसि । तत्थ असीतिया कोटीनं धम्माभिसमयो अहोसि । 5
अयं पठमाभिसमयो अहोसि ।

यदा पन भगवा सुदस्सनय्यानद्वारे महासालमूले यमकपाटिहारियं
कत्वा देवेसु तावत्तिसेसु वस्सावासं^३ उपागमि, तदा सत्तत्तिससत-
सहस्सानं^४ धम्माभिसमयो अहोसि । अयं दुतियो अभिसमयो
अहोसि । यदा पन सुजातो दसबलो पितुसन्तिकं अगमासि, तदा 10
सट्ठिसतसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । अयं ततियो अभिसमयो
अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “तत्थेव मण्डकप्पम्हि, सुजातो नाम नायको ।
सीहहनुसभक्खन्धो, अप्पमेय्यो दुरासदो ॥
२. चन्दोव विमलो बुद्धो, सतरंसीव पतापवा ।
एवं सोभति सम्बुद्धो, जलन्तो सिरिया सदा ॥
३. पापुणित्वान सम्बुद्धो, केवलं बोधिमुत्तमं ।
सुमङ्गलम्हि नगरे, धम्मचक्रं पवत्तयि ॥
४. देसेन्ते पवरं धम्मं, सुजाते लोकनायके ।
असीतिकोटी अभिसमिसु, पठमे धम्मदेसने ॥
५. यदा सुजातो अमितयसो, देवे वस्सं उपागमि ।
सत्तत्तिससतसहस्सानं^५, दुतियाभिसमयो अहु ॥
६. यदा सुजातो असमसमो, उपगञ्छि पितुसन्तिकं ।
सट्ठिसतसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु” ति ॥

15 B. 241

20

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. वस्सं—सी०, रो० ।

४. सत्तत्तिससहस्सानं—सी०, रो० ।

५. सत्तत्तिससहस्सानं—सी०, रो० ।

R. 204

तत्थ तत्थेव मण्डकप्पम्ही ति यस्मिं मण्डकप्पे सुमेधो भगवा
उप्पन्नो, तत्थेव कप्पे सुजातो पि^१ भगवा उप्पन्नो ति अत्थो । सीहहनु
ति सीहस्स विय हनु अस्सा ति सीहहनु । सीहस्स पन हेट्ठिमहनुमेव
पुण्णं होति, न उपरिमं । अस्स पन महापुरिसस्स सीहस्स हेट्ठिमहनु
5 विय द्वे पि परिपुण्णानि द्वादसियं^२ पक्खस्स चन्दसदिसानि होन्ति ।
तेन^३ वुत्तं “सीहहनु” ति^४ । उसभक्खन्धो ति उसभस्सेव समप्पवट्ट-
क्खन्धो, सुवट्ठितसुवण्णालिङ्गसदिसक्खन्धो ति अत्थो । सतरंसोवा ति
दिवसकरो विय । सिरिया ति बुद्धसिरिया । बोधिमुत्तमं ति उत्तमं
सम्बोधि ।

10

सुधम्मवतीनगरे सुधम्मय्याने आगतानं मनुस्सानं धम्मं देसेत्वा
सट्ठिसतसहस्सानि एहिभिक्षुभावेन पब्बाजेत्वा तेसं मज्झे पातिमोक्खं
उद्दिसि, सो पठमो सन्निपातो अहोसि । ततो परं तिदिवोरोहणे
भगवतो पञ्चाससतसहस्सानं दुतियो सन्निपातो अहोसि । पुन
“सुदस्सनकुमारो भगवतो सन्तिके पब्बजित्वा अरहत्तं पत्तो” ति सुत्वा
15 “मयं पि पब्बजिस्सामा” ति आगतानि चत्तारि पुरिससतसहस्सानि
गहेत्वा सुदस्सनत्थेरो सुजातं नरासभं^५ उपसङ्कमि । तेसं भगवा धम्मं
देसेत्वा एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा चतुरङ्गसमन्नागते सन्निपाते
पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

B. 242

20

७. “सन्निपाता तयो आसुं, सुजातस्स महेसिनो ।
खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥
८. अभिञ्जाबलप्पत्तानं, अप्पत्तानं भवाभवे ।
सट्ठिसतसहस्सानि, पठमं सन्निपातिसु ते ॥
९. पुनापरं सन्निपाते, तिदिवोरोहणे जिने ।
पञ्चाससतसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।
३-३. सी०, रो० नत्थि ।

२. द्वादसिया—सी०, रो० ।
४. नरवसभं—सी०, रो० ।

१०. उपसङ्कमन्तो नरासभं^१, सुदस्सन्तो^२ अग्गसावको ।

चतुहि सतसहस्सेहि, सम्बुद्धं उपसङ्कमी^३ ति ॥

तत्थ अप्पत्तानं ति भवाभवे असम्पत्तानं ति अत्थो । “अप्पवत्ता भवाभवे” ति पि पाठो, सोयेवत्थो । तिदिबोरोहणे ति सग्गलोकतो ओतरन्ते कत्तुकारके दट्ठब्बो । कारकविपल्लासेन वुत्तं । अथ वा ५ तिदिबोरोहणे ति तिदिवतो ओतरणे । जिने ति जिनस्स, सामिअत्थे भुम्मं दट्ठब्बं ।

तदा किर अम्हाकं बोधिसत्तो चक्कवत्तिराजा हुत्वा “बुद्धो लोके उप्पन्नो” ति सुत्वा भगवन्तं उपसङ्कमित्वा धम्मकथं सुत्वा बुद्धप्प-मुखस्स भिक्खुसंघस्स सत्तहि रतनेहि सद्धिं चतुमहादीपरज्जं^३ दत्वा १० सत्थु सन्तिके पब्बज्जि । सकलदीपवासिनो जना रट्ठुप्पादं गहेत्वा R. 205 आरामिककिच्चं साधेत्वा बुद्धप्पमुखस्स संघस्स निच्चं महादानमदंसु । सो पि नं^४ सत्था “अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति ब्याकासि । तेन वुत्तं—

११. “अहं तेन समयेन, चतुदीपम्हि इस्सरो । १५

अन्तलिक्खचरो आसिं, चक्कवत्ती महाबलो ॥

१३. चतुदीपे महारज्जं रतने सत्त उत्तमे ।

बुद्धे निय्यातयित्वान^५, पब्बजिं तस्स सन्तिके ॥

१४. आरामिका जनपदे, उट्ठानं पटिपिण्डिय ।

उपनेन्ति भिक्खुसंघस्स, पच्चयं सयनासनं ॥ २०

१५. सोपि मं बुद्धो^६ ब्याकासि, दससहस्सम्हि इस्सरो ।

B. 243

तिसकप्पसहस्सम्हि, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१६. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१. नरवसभं—सी०, रो० ।

२. तस्स यो—सी०, रो० ।

३. चतुदीपिकमहारज्जं—सी०, रो० ।

४. तं—सी०, रो० ।

५. नीयादयित्वान—सी०, रो०; एवमेव ।

६. तदा—सी०, रो० ।

१७. तस्सापि वचनं सुत्वा, भिय्यो हासं जनेसहं ।
अधिद्वहिं वतं उगं, दसपारमिपुरिया ॥

१८. सुत्तन्तं विनयञ्चापि, नवङ्गं सत्थुसासनं ।
सब्बं परियापुणित्वान, सोभयिं जिनसासनं ॥

१९. तत्थप्पमत्तो विहरन्तो, ब्रह्मं भावेत्तव भावनं ।
अभिञ्जापारमिं^१ गत्त्वा, ब्रह्मलोकमगच्छहं^२ ति ॥

तत्थ चतुदीपम्ही ति सपरिवारदीपानं चतुन्नं महादीपानं ति
अत्थो । अन्तलिक्खचरो ति चक्ररतनं पुरक्खत्वा आकासचरो ।
रतने सत्ता ति हत्थिरतनादीनि सत्त रतनानि । उत्तमे ति उत्तमानि ।
१० अथ वा उत्तमे बुद्धे ति अत्थो दट्ठब्बो । निय्यातयित्वाना ति दत्त्वान ।
उट्ठानं ति रट्ठुप्पादं, आयं ति अत्थो । पट्टिपिण्डिया ति रासिं
२० कत्वा संकट्टित्वा । पच्चयं ति चीवरादिविविधं पच्चयं । दससहस्सिस्सिह
इस्सरो ति दससहस्सिलोकधातुयं^३ इस्सरो, तदेतं जातिक्खेत्तं
सन्धाय वुत्तं ति वेदितब्बं । अनन्तानं लोकधातुनं इस्सरो भगवा ।
१५ तिसकप्पसहस्सम्ही ति इतो पट्ठाय तिसकप्पसहस्सानं मत्थके
ति अत्थो ।

तस्स^४ पन सुजातस्स भगवतो सुमङ्गलं नाम नगरं अहोसि,
उगगतो नाम राजा पिता, पभावती नाम माता, सुदस्सनो च
सुदेवो^५ च द्वे अग्गसावका, नारदो नामुपट्ठाको, नागा च नागसमाला
२० च द्वे अग्गसाविका, महावेळ्ळुक्खो^६ बोधि, सो किर मन्दच्छिद्दो
घनक्खन्धो परमरमणीयो वेळ्ळुरियमणिवण्णेहि विमलेहि पत्तेहि
सञ्चन्नविपुलसाखो मयूरपिञ्चकलापो विय विरोचित्थ । तस्स पन
भगवतो सरीरं पण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि, आयु नवुतिवस्ससहस्सानि,
सिरीनन्दा नामस्स अग्गमहेसी, उपसेनो नाम पुत्तो । तुरङ्गवरयानेन

१. अभिञ्जासु पारमि—सी०, रो० ।

२. ० लोकधातुया—सी०, रो० ।

३. पुन ०—सी०, रो० ।

४. देवो—सी०, रो०; एवमेव ।

५. महावेणुक्खो—सी०, रो० ।

निक्खमि । सो पन चन्दवतीनगरे सिलारामे परिनिब्बायि ।
तेन वुत्तं—

२०. “सुमङ्गलं नाम नगरं, उगगतो नाम खत्तियो ।
माता पभावती नाम, सुजातस्स महेसिनो ॥

B. 244

२५. सुदस्सनो सुदेवो च, अहेसुं अग्गसावका ।
नारदो नामुपट्ठाको, सुजातस्स महेसिनो ॥

5

२६. नागो^१ च नागसमालो^२ च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधि तस्स भगवतो, महावेळू ति वुच्चति ॥

२७. सो च रुक्खो घनक्खन्धो^३, अच्छिद्दो होति पत्तिको^४ ।
उजु वंसो ब्रह्मा होति, दस्सनीयो मनोरमो ॥

10

२८. एकक्खन्धो पवड्डित्वा, ततो साखा पभिज्जति ।
यथा सुबद्धो मोरहत्थो, एवं सोभति सो दुमो ॥

२९. न तस्स कण्टका होन्ति, नापि छिद्दं महा अहु ।
वित्थिण्णसाखो अविरलो, सन्दच्छायो मनोरमो ॥

३१. पञ्चासरतनो आसि, उच्चत्तनेन सो जिनो ।
सब्बाकारवरूपेतो, सब्बगुणमुपागतो ॥

15

३२. तस्स पभा असमसमा, निद्धावति समन्ततो ।
अप्पमाणो अतुलियो, ओपम्मेहि अनूपमो ॥

R. 207

३३. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

20

३४. यथापि सागरे ऊमी, गगने तारका यथा ।
एवं तदा पावचनं, अरहन्तेहि चित्तिंतं ॥

३५. सो च बुद्धो असमसमो, गुणानि च तानि अतुलियानि ।
सब्बं तमन्तरहितं, ननुरित्ता सब्बसङ्खारा” ति ॥

१. नागा—सी०, रो० ।

२. नागसमाला—सी०, रो० ।

३. जातरुचिरो—सी०, रो० ।

४. पत्तिको—सी०, रो० ।

B. 245 तत्थ अच्छिदो ति अप्पच्छिदो । “अनुदरा कञ्जा” ति आदीसु विय दट्ठवं । केचि “छिदं होति परित्तकं” ति पठन्ति । पत्तिको ति बहुपत्तो, काममणिवण्णेहि पत्तेहि सञ्चन्नो ति अत्थो । उजू ति अवङ्को अकुटिलो । वंसो ति वेळु । ब्रहा ति समन्ततो महा ।
 5 एकक्खन्धो ति अवनिरुहो एको अदुतियो चा ति अत्थो । पवड्डित्वा ति वड्डित्वा । ततो साखा पभिज्जती ति ततो वंसग्गतो पञ्चविधा साखा निक्खमित्वा पभिज्जित्वा । “ततो साखा पभिज्जथा” ति पि पाठो । सुबद्धो ति सुट्ठु पञ्चवन्धनाकारेण बद्धो । मोरबद्धो ति आतपसन्निवारणत्थं कतो बद्धो मोरपिञ्चकलापो वुच्चति ।

10 न तस्स कण्टका होन्ती ति तस्स वंसस्स कण्टकिनो पि ख्वस्स कण्टका नाहेसु । अविरलो ति अविरलसाखासञ्चन्नो । सन्दच्छायो ति घनच्छायो, अविरलत्ताव सन्दच्छायो ति वुत्तो । पञ्जासरतनो आसी ति पञ्जासहत्थो अहोसि । सब्बाकारवरूपेतो ति सब्बेन आकारेण वरेहियेव उपेतो सब्बाकार वरूपेतो नाम । सब्बगुणमु-
 15 पागतो ति अनन्तरपदस्सेव वेवचनमत्तं ।

R.208 20 अप्पमाणो ति पमाणरहितो, पमाणं गहेतुं असक्कुण्ययत्ता वा^२ अप्पमाणो । अतुलियो ति अतुलो, केनचि असदिसो ति अत्थो । ओपम्मेही ति उपमितब्बेहि । अनूपमो ति उपमारहितो, “इमिना च इमिना च सदिसो” ति वत्तुं असक्कुण्यभावतो अनूपमो ति अत्थो । गुणानी च तानी ति गुणा च ते, सब्बञ्जुतञ्जाणादयो गुणा ति अत्थो । लिङ्गविपल्लासेन वुत्तं । सेसं सब्बत्थ उत्तानत्थमेवा ति ।

सुजातबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो द्वादसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१५. पियदस्सीबुद्धवंसवण्णना

सुजातस्स पन अपरभागे इतो अट्टकप्पसताधिकसहस्सकप्पमत्थके^१
 एकस्मि कप्पे पियदस्सी अत्थदस्सी धम्मदस्सी ति तयो बुद्धा
 निब्बत्तिसु । तत्थ पियदस्सी नाम भगवा^२ पारमियो पूरेत्वा
 तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा सुधञ्जवतीनगरे सुदत्तस्स
 नाम रञ्जो अग्गमहेसिया चन्दसदिसवदनाय चन्दादेविया नाम 5 B. 246
 कुच्छिस्म पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं मासानं अच्चयेन वरुण्य्याने
 मातुकुच्छितो निक्खमि । तस्स पन नामग्गहणदिवसे लोकस्स पियानं
 पाटिहारियविसेसानं दस्सितत्ता “पियदस्सी” त्वेव नाममकंसु । सो
 नववस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । तस्स किर सुनिम्मल-
 विमलगिरिब्रह्मनामका तयो पासादा अहेसु^३ । विमलामहादेविप्प- 10
 मुखानि तेत्तिस इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि अहेसु^३ ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा विमलादेविया कञ्चनवेळे^४ नाम
 पुत्ते उप्पन्ने आजञ्जरथेन महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पब्बजि ।
 एका च^५ न^५ पुरिसकोटि^६ अनुपब्बजि । सो तेहि परिवुतो महापुरिसो
 छ मासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय वरुणब्राह्मणगामे 15
 वसभब्राह्मणस्स धीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सालवने
 दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सुजाताजीवकेन दिन्ना अट्ट तिणमुट्टियो
 गहेत्वा ककुधबोधि उपसङ्कमित्वा तेपञ्चासहत्थवित्थतं तिणसन्थरं
 सन्थरित्वा पल्लङ्गं आभुजित्वा सब्बञ्जुतञ्जाणं पटिविज्झित्वा
 “अनेकजातिसंसारं” ति उदानं उदानेत्वा तत्थेव सत्तसत्ताहं 20
 वीतिनामेत्वा अत्तना सह पब्बजितानं अरियधम्मपटिवेधसमत्थतं

१. कप्पसताधिक०—सी०, रो० ।

२. सत्था—सी०, रो० ।

३. होन्ति—सी०, रो० ।

४. कञ्चने—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० नत्थि ।

६. ० तं—सी०, रो० ।

R. 209 अत्वा आकासेन तत्थ^१ गन्त्वा उसभवतीनगरसमीपे उसभवतुय्याने^२
ओतरित्वा भिक्षुकोटिपरिवृतो धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा
कोटिसतसहस्सानं धम्माभिसमयो अहोसि । अयं पठमो
अभिसमयो ।

5 पुन उसभवतिया^३ नाम नगरस्स अविदूरे सुदस्सनपब्बते
सुदस्सनो नाम देवराजा पटिवसति । सो मिच्छादिट्ठिको अहोसि ।
सकलजम्बुदीपे पन मनुस्सा तस्स अनुसंवच्छरं सतसहस्सग्घनिकं
बलिं उपसंहरन्ति । सो सुदस्सनो देवराजा नरराजेन सद्धि एकासने
निसीदित्वा बलिं सम्पटिच्छति । अथ पियदस्सी भगवा “तस्स
10 सुदस्सनस्स देवराजस्स तं दिट्ठिगतं विनोदेस्सामी” ति तस्मिं
देवराजे यक्खसमागमं गते तस्स भवनं पविसित्वा सिरिसयनं
आरुहित्वा^४ छब्बणरंसियो मुञ्चन्तो^५ युगन्धरपब्बते सरदसमये
सूरियो विय निसीदि । तस्स परिवारपरिचारिका देवतायो
मालागन्धविलेपनादीहि दसबलं पूजेत्वा परिवारेत्वा अट्ठसु ।

B.247 15 सुदस्सनो पि देवराजा यक्खसमागतो आगच्छन्तो अत्तनो
भवनतो छब्बणरस्मियो^६ निच्छरन्ते दिस्वा चिन्तेसि “अञ्जेसु
पन दिवसेसु मम भवनस्स एदिसी अनेकरंसिजालसभुज्जलविभू ति न
दिट्ठपुब्बा । को नु खो इध पविट्ठो देवो वा मनुस्सो वा” ति
ओलोकेन्तो उदयगिरिसिखरमत्थके सरदसमयदिवसकरमिव
20 छब्बणरंसिजालेन अभिज्जलन्तं निसिन्नं भगवन्तं दिस्वा चिन्तेसि
“अयं मुण्डकसमणो मम परिवारेन^७ परिजनेन^८ परिवृतो वरसयने
निसिन्नो” ति कोधाभिभूतमानसो “हन्दाहं इमस्स अत्तनो बलं

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. उसभवनुय्याने—सी०, रो० ।

३. सुभवतिया—सी०, रो० ।

४. आरुय्ह—सी०, रो० ।

५. विमुञ्चन्तो—सी०, रो० ।

६. छब्बणरंसि—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. परिजनेहि—सी०, रो० ।

दस्सेस्सामी” ति चिन्तेत्वा सकलं तं पब्बतं एकजालमकासि^१ ।
 “इमिना अग्गिजालेन छारिकाभूतो मुण्डकसमणो” ति ओलोकेन्तो
 अनेकरंसिजालविसरविप्फुरितवरसरीरं पसन्नवदनवण्णसोभं विप्प-
 सन्नच्छविरागं दसबलमभिज्जलन्तं दिस्वा चिन्तेसि^२ “अयं समणो
 अग्गिदाहं सहति, हन्दाहं इमं समणं उदकोधेन ओसादेत्वा 5
 मारेस्सामी” ति अतिगम्भीरं उदकोधं विमानाभिमुखं पवत्तेसि ।

ततो उदकोधेन पुण्णे तस्मिं विमाने निसिन्नस्स तस्स भगवतो
 चीवरे अंसुमत्तं वा सरीरे लोममत्तं^३ वा न तेमित्थ । ततो सुदस्सनो
 देवराजा “इमिना समणो निरस्सासो मतो भविस्सती” ति मन्त्वा
 उदकं सङ्घिपित्वा ओलोकेन्तो भगवन्तं असितजलधरविवरगतं 10
 सरदसमयरजनिकरमिव विविधरंसिजालविसरेन विरोचमानं
 सकपरिसपरिवृतं निसिन्नं दिस्वा अत्तनो मक्खं असहमानो “हन्द
 मारेस्सामि नं” ति कोधेन नवविधआवुधवस्सं^४ वस्सेसि । अथस्स
 भगवतो आनुभावेन सब्बावुधानि नानाविधपरमरुचिरदस्सना
 सुरभिकुसुममाला हुत्वा दसबलस्स पादमूले निपत्तिसु । 15

ततो तं अच्छरियं दिस्वा सुदस्सनो देवराजा परमकुपितमानसो
 भगवन्तं उभोहि हत्थेहि पादेसु गहेत्वा अत्तनो भवनतो नीहरितुकामो
 उक्खिपित्वा महासमुद्धं अतिक्रमित्वा चक्कवाळपब्बतं गन्त्वा “किं
 नु खो समणो जीवति वा मतो वा” ति ओलोकेन्तो तस्मिंयेव
 आसने निसिन्नं दिस्वा “अहो महानुभावो अयं समणो, नाहं इमं 20
 समणं इतो निक्कट्ठितुं सक्कोमि । यदि हि मं कोचि जानिस्सति,
 अनप्पको मे अयसो भविस्सति । याविमं कोचि न पस्सति, ताव नं
 विस्सज्जेत्वा गमिस्सामी” ति चिन्तेसि । B. 248 R. 210

अथ दसबलो तस्स चित्ताचारं अत्वा^५ तथा अधिट्ठासि, यथा
 नं सब्बे देवमनुस्सा पस्सन्ति । तस्मिं च दिवसे सकलजम्बुदीपे 25

१. एकजालमालमकासि—सी०, रो० । २. सी०, रो० नत्थि ।

३. रोममत्तं—सी०, रो० ।

४. आयुधवस्सं—सी०, रो० ।

५. ओलोकेत्वा—सी०, रो० ।

एकसतराजानो तस्सेव उपहारदानत्थाय सन्निपत्तिसु । ते भगवतो
पादे गहेत्वा निसिन्नं सुदस्सनं देवराजानं नरराजानो दिस्वा
“अम्हाकं देवराजा मुनिराजस्स पियदस्सिस्स सत्थुनो पादपरिचरियं
करोति, अहो बुद्धा नाम अच्छरिया, अहो बुद्धगुणा विसिट्ठा” ति
5 भगवति, पसन्नचित्ता सब्बे भगवन्तं नमस्समाना सिरस्मिं^१ अञ्जलि
कत्वा अट्ठंसु । तत्थ पियदस्सी भगवा तं सुदस्सनं देवराजानं पमुखं
कत्वा धम्मं देसेसि । तदा देवमनुस्सानं नवुतिकोटिसहस्सानि अरहत्तं
पापुणिसु । सो दुतियो अभिसमयो अहोसि ।

यदा पन नवयोजनप्पमाणे कुमुदनगरे बुद्धपच्चत्थिको देवदत्तो
10 विय सोणत्थेरो नाम महापदुमकुमारेन सद्धिं मन्तेत्वा तस्स पितरं
घातेत्वा पुन पियदस्सीबुद्धस्स वधाय नानप्पकारं पयोगं कत्वा पि
घातेन्तो^२ असक्कोन्तो सो दोणमुखनागराजारोहं पक्कोसापेत्वा तं
पलोभेत्वा^३ तमत्थं आरोचेसि “यदा पनायं समणो पियदस्सी इमं
नगरं पिण्डाय पविसति, तदा दोणमुखं नाम^४ गजवरं विस्सज्जेत्वा
15 पियदस्सीसमणं मारेही” ति ।

अथ सो आरोहो हिताहितविचारणरहितो राजवत्तलो “अयं
समणो ठानन्तरा पि मं चावेय्या” ति मन्त्वा “साधू” ति
सम्पटिच्छित्त्वा दुतियदिवसे दसवलस्स नगरप्पवेसनसमयं सत्तलक्खेत्वा
सुजातमत्थकपिण्डकुम्भनलाट्ठं^५ धनुसदिसदीघसुण्डतटं सुविपुलमुदुकणं
20 मधुपिङ्गलनयनं सुन्दरक्खन्धासनं अनुवट्ठवनजघनं निचितगूळहजाणु-
अन्तरं ईसासदिसरुचिरदन्तं सुवालधि अपचितमेचकं
सब्बलक्खणसम्पन्नं असितजलधरसदिसचारुदस्सनं सीहविक्रन्त-
ललितगामिनं जङ्गममिव धराधरं सत्तप्पतिट्ठं सत्तधा पभिन्नं
सब्बसो^६ विस्सवन्तं विग्गह्वन्तमिव^७ अन्तकं उपसङ्कमित्वा

१. सिरसि—सी०, रो० ।

२. घातितुं—सी०, रो० ।

३. उपलापेत्वा—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. ० कुम्भत्थलं—सी०, रो० ।

६. सब्बतो—सी०, रो० ।

७. विग्गमन्तमिव—सी०, रो० ।

पिण्डकबल्लञ्जनधूपलेपादिविसेसेहि भिय्यो पि मत्तप्पमत्तं कत्वा
 अरिवारणवारणं एरावणवारणमिव अरिजनवारणं मुनिवारणं
 मारणत्थाय पेसेसि । अथ सो द्विरदवरो मुत्तमत्तो व गजमहिंस- B. 249
 तुरङ्गनरनारियो हन्त्वा हतरुधिरपरिरञ्जितसदन्तकरसरीरो^१
 अन्तजालपरियोनद्धनयनो सकटकवाटकूटागारद्वारतोरणादीणि 5
 भञ्जित्वा काक-कुलल-गिञ्झादीहि अनुपरियायमानो हतमहिसनर-
 तुरङ्गदिरदादीनि अङ्गानि आलुम्पित्वा मनुस्सभक्खो यक्खो विय
 भक्खयन्तो दूरतोव दसबलं सिस्सगणपरिवुत्तं आगच्छन्तं दिस्वा
 अनिलगरुल्लसदिसवेगो वेगेन भगवन्तमभिगञ्छि ।

अथ पुरवासिनो पन जना भयसन्तापपरिपूरितमानसा^२ 10
 पासादपाकारचयतरूपगता तथागताभिमुखमभिधावन्तं^३ दिस्वा
 हाहाकारसद्मकंसु । केचि पन उपासका तं नानप्पकारेहि नयेहि R. 211
 निवारयितुमारभिसु । अथ सो बुद्धनागो हत्थिनागमायन्तमोलोकेत्वा
 करुणाविप्फारसीतलहृदयो मेत्ताय तं फरि । ततो सो हत्थिनागो
 मेत्ताफरणेन मुदुकतहृदयसन्तानो अत्तनो दोसापराधं जत्वा लज्जाय 15
 भगवतो पुरतो ठातुं असक्कोन्तो पथवियं पविसन्तो विय सिरसा
 भगवतो पादेसु निपति । एवं निपन्नो पन सो तिमिरनिकरसदिससरीरो
 सञ्च्चाप्पभानुरञ्जितवरकनकगिरिसिखरसमीपमुपगतो^४ असितसलिल-
 धरनिकरो^५ विय विरोचित्थ ।

अथेवं मुनिराजपादमूले करिराजानं^६ सिरसा निपतन्तं दिस्वा 20
 नागरजना परमपीतिपूरितहृदया^७ साधुकारसीहनादं उक्कुट्टिसहं
 पवत्तयिसु । सुरभिकुसुममालाचन्दनगन्धचुण्णालङ्कारादीहि तं
 अनेकप्पकारं पूजेसु । समन्ततो चेलुक्खेपा पवत्तिसु । गगनतले

१. हतरुधिरपरिरञ्जितरजनिकरसरीरो— २. भयसन्तापपरिपूरितमानसा—सी०, रो० ।

सी०, रो० ।

३. तथागताभिमुखं अभिपतन्तं—सी०,

४. ० समीपगतो—सी०, रो० ।

रो० ।

५. असितजलधरनिकरो—सी०, रो० । ६. करिराजं—सी०, रो० ।

७. परमपीतिपरिगतहृदया—सी०, रो० ।

सुरदुन्दुभियो अभिनदिंसु । अथ भगवा तमसितगिरिसिखरमिव
पादमूले निपन्नं दिरदवरं ओलोकेत्वा अङ्कुसधजजालसङ्घचक्रालङ्कतेन
करतलेन गजवरमत्थकं परामसित्वा तस्स चित्ताचारानुकूलाय^१
धम्मदेसनाय तं अनुसासि—

5

“गजवर वदतो सुणोहि वाचं,
मम हितमत्थयुतं च तं भजाहि ।

तव वधनिरतं^२ पदुदुभावं,
अपनय सन्तमुपेहि चारुदन्ति ॥

B. 250

10

लोभेन दोसेन च मोहतो वा,
यो पाणिनो हिंसति वारणिन्द ।

सो पाणघाती सुचिरं पि कालं,
दुक्खं सुघोरं नरकेनुभोति ॥

माकासि मातङ्ग पुनेवरूपं,
कम्मं पमादेन मदेन वा पि ।

15

अवीचियं दुक्खमसय्ह कप्पं,
पप्पोति पाणं अतिपातयन्तो ॥

दुक्खं सुघोरं नरकेनुभोत्वा,
मनुस्सलोकं यदि याति भिय्यो^३ ।

20

अप्पायुको होति विरूपरूपो,
विहिंसको दुक्खविसेसभागी ॥

यथा च पाणा परमं पिया ते,
महाजने कुञ्जर मन्दनाग ।

तथा परस्सा पि पिया ति अत्वा,
पाणातिपातो परिवज्जनीयो ॥

१. चित्तानुकूलाय—सी०, रो० ।

२. वधनितरं—रो० ।

३. भीयो—सी०, रो०; एवमेव ।

दोसे च हिंसानिरते विदित्वा,
पाणातिपाता विरते गुणे च ।
पाणातिपातं परिवज्जय^१ त्वं^१,
सग्गे सुखं इच्छसि^२ चे^२ परत्थ ॥
पाणातिपाता विरतो सुदन्तो,
पियो मनापो भवतीध लोके ।
कायस्स भेदा च परं पनस्स,
सग्गाधिवासं कथयन्ति बुद्धा ॥
दुक्खागमं निच्छति कोचि लोके,
सब्बो पि जातो सुखमेसतेव ।
तस्मा महानाग विहाय हिंसं,
भावेहि मित्तं करुणं च काले' ति ॥

R. 212

5

10

अथेवं दसबलेनानुसासियमानो दन्तिवरो सञ्जं पटिलभित्वा
परमविनीतो विनयाचारसम्पन्नो सिस्सो विय अहोसि । एवं सो
पियदस्सी भगवा अम्हाकं सत्था^३ विय धनपालं दोणमुखं करिवरं
दमित्वा तत्थ महाजनसमागमे धम्मं देसेसि । तदा असीतिकोटि-
सहस्सानं^४ धम्माभिसमयो अहोसि । अयं ततियो अभिसमयो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

B. 251

15

१. “सुजातस्स अपरेन, सयम्भू लोकनायको ।
दुरासदो असमसमो, पियदस्सी महायसो ॥
२. सो पि बुद्धो अमितयसो, आदिच्चोव विरोचति ।
सब्ब^५ तमं निहन्त्वान^५, धम्मचक्कं पवत्तयि ॥
३. तस्सा पि अतुलतेजस्स, अहेसुं अभिसमया तयो ।
कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहु ॥

20

१-१. परिवज्जयित्वा—सी०, रो० । २-२. इच्छय त्वं—सी०, रो० ।

३. सत्थुनो—सी०, रो० ।

४. असीतिकोटिसतसहस्सानं—सी०, रो० ।

५-५. निहन्त्वान तमं सब्बं—सी०, रो० ।

४. सुदस्सनो देवराजा, मिच्छादिट्ठिमरोचयि ।
तस्स दिट्ठिं विनोदेन्तो, सत्था धम्ममदेसयि ॥
५. जनसन्निपातो अतुलो, महासन्निपती तदा ।
नवुतिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहु ॥
- 5 ६. यदा दोणमुखं हत्थि, विनेसि नरसारथि ।
असीतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु” ति ॥

सुमङ्गलनगरे पालितो नाम राजपुत्तो च पुरोहितपुत्तो
सब्बदस्सिकुमारो चा ति द्वे^१ सहायका अहेसुं । ते पियदस्सिम्हि
सम्मासम्बुद्धे चारिकं चरन्ते “अत्तनो नगरं सम्पत्तो” ति सुत्वा
R. 13 10 कोटिसतसहस्सपरिवारा पच्चुग्गमनं कत्वा तस्स धम्मं सुत्वा सत्ताहं
महादानं दत्वा सत्तमे दिवसे भगवतो भत्तानुमोदनावसाने कोटिसत-
सहस्सेहि सद्धि पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिसु । तेसं पन मज्झे भगवा
पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पठमो सन्निपातो अहोसि । अथापरेन समयेन
सुदस्सनदेवराजस्स समागमे नवुतिकोटियो अरहत्तं पापुणिसु । तेहि
B.252 15 परिवुतो सत्था पातिमोक्खं उद्दिसि, अयं दुतियो सन्निपातो अहोसि ।
पुन दोणमुखविनयने असीतिकोटियो पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिसु ।
तेसं मज्झे भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, अयं ततियो सन्निपातो
अहोसि । तेन वुत्तं—

७. “सन्निपाता तयो आसुं, तस्सा पि पियदस्सिनो ।
20 कोटिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ॥
८. ततो परं नवुतिकोटी, समिसु एकतो मुनी ।
ततिये सन्निपातम्हि, असीतिकोटियो अहु” ति ॥

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो कस्सपो नाम ब्राह्मणमाणवो इतिहास-
पञ्चमानं तिण्णं वेदानं पारगू हुत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा कोटिसत-
25 सहस्सपरिच्चागेन परमारामं संघारामं कारेत्वा सरणेषु च पञ्चसीलसु

च पतिट्ठासि । अथ नं सत्था “इतो अट्टारसकप्पसतच्चयेन गोतमो नाम बुद्धो लोके^१ भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

९. अहं तेन समयेन, कस्सपो नाम ब्राह्मणो^२ ।

॥ अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदान पारगू ॥

१०. तस्स धम्मं सुणित्वान, पसादं जनयिं अहं ।

॥ कोटिसतसहस्सेहि, संघारामं अमापयिं ॥

११. तस्स दत्तवान आरामं, हट्ठो संविग्गमानसो ।

॥ सरणे पञ्चसीले च, दळ्हं कत्वा समादयिं ॥

१२. सोपि मं बुद्धो^३ व्याकासि, संघमज्जे निसीदिय ।

॥ अट्टारसे कप्पसते, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१३. पधानं पदहित्वान... पे०... हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१४. तस्सा पि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयिं ।

॥ उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ^४ सरणे पञ्चसीले चा ति तीणि सरणानि पञ्च सीलानि चा ति अत्थो । अट्टारसे कप्पसते ति इतो अट्टसताधिकस्स कप्पसहस्सस्स अच्चयेना ति अत्थो^५ ।

तस्स पन भगवतो सुधञ्जं नाम नगरं अहोसि । पिता सुदत्तो नाम राजा, माता सुचन्दा नाम देवी, पालितो च सब्बदस्सी च द्वे^६ अग्गसावका, सोभितो नामुपट्ठाको, सुजाता च धम्मदिन्ना च द्वे अग्गसाविका, ककुधरुक्खो बोधि, सरीरं, असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयु, विमला नामस्स अग्गमहेसी अहोसि, कञ्चनावेळो नाम पुत्तो, सो आजञ्जरथेन निक्खमी ति । तेन वुत्तं—

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. माणवो—सी०, रो० ।

३. तदा—सी०, रो० ।

४-४. एत्थ—सी०, रो० पोत्थकेसु अयं पाठो

५. सी०, रो० नत्थि ।

न दिस्सति ।

बु० वं० अ०—४०

१५. “सुधञ्जं नाम नगरं, सुदत्तो नाम खत्तियो ।
चन्दा^१ नामासि^२ जनिका, पियदस्सिस्स सत्थुनो ॥
२०. पालितो सब्बदस्सी च, अहेसुं अगगसावका ।
सोभितो नामुपट्ठाको, पियदस्सिस्स सत्थुनो ॥
२१. सुजाता धम्मदिन्ना च, अहेसुं अगगसाविका ।
बोधितस्स भगवतो, ककुधो ति पवुच्चति ॥
२३. सोपि बुद्धो अमितयसो, द्वत्तिसवरलक्खणो ।
असीतिहत्थमुब्बेधो, सालराजाव दिस्सति ॥
२४. अग्गिचन्दसूरियानं, नत्थि तादिसिका पभा ।
यथा अहु^३ पभा तस्स, असमस्स महेसिनो ।
२५. तस्सापि देवदेवस्स, आयु तावतकं अहु ।
नवुतिवस्ससहस्सानि, लोके अट्ठासि चक्खुमा ॥
२६. सोपि बुद्धो असमसमो, युगानि पि तानि अतुलियानि ।
सब्बं तमन्तरहितं^४, ननु रिक्ता सब्बसङ्घारा” ति ॥
- १५ तत्थ^५ सालराजा वा ति सब्बफालिफुल्लो परमरमणीयदस्सनो
समवट्ठक्खन्धो सालराजा विय दिस्सति । युगानि पि तानी ति
अगगसावकयुगादीनि युगळानि । सेसगाथासु सब्बत्थ उत्तान-
मेवा ति ।

पियदस्सीबुद्धवंसवण्णना ।

निट्ठितो तेरसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१-१. सुचन्दा—सी०, रो० ।

३. समन्तरहितं—सी०, रो० ।

२. आसुं—सी०, रो० ।

४. एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अयं अधिको
पाठो दिस्सति—‘तत्थ सरणो पञ्चसीले
चा ति तिसरणानि च पञ्चसीलानि चा
ति अत्थो । अट्ठारसे कप्पसते ति इतो
अट्ठसताधिकस्स कप्पसहस्सस्स अच्चयेना
ति अत्थो’ ।

१६. अत्थदस्सीबुद्धवंसवण्णना

पियदस्सिम्हि सम्मासम्बुद्धे परिनिब्बुते तस्स सासने च
 अन्तरहिते परिहायित्वा वड्ढित्वा अपरिमितायुकेसु मनुस्सेसु
 अनुक्रमेण परिहायित्वा^१ वस्ससतसहस्सायुकेसु जातेसु परमत्थदस्सी
 अत्थदस्सी नाम बुद्धो लोके उप्पज्जि । सो पारमियो पूरेत्वा
 तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा परमसोभने सोभने नाम नगरे 5
 सागरस्स नाम रञ्जो कुले^२ अगमहेसिया सुदस्सनदेविया कुच्छिस्मि
 पटिसन्धि गहेत्वा दस मासे गम्भे वसित्वा सुचिन्धनुय्याने
 मातुकुच्छितो निक्खमि । मातुकुच्छितो^३ महापुरिसे निक्खन्तमत्ते
 सुचिरकालनिहितानि कुलपरम्परागतानि महानिधानानि धनसामिका
 पटिलभिसू ति तस्स नामगहणदिवसे “अत्थदस्सी” ति नाममकंसु । 10
 सो दसवस्ससहस्सानि अगारं^४ अज्झावसि^५ । अमरगिरि-सुरगिरि-
 गिरिवाहननामका परमसुरभिजनका तयो चस्स पासादा अहेसुं ।
 विसाखादेविप्पमुखानि तेत्तिस^६ इत्थिसहस्सानि अहेसुं ।

B. 254
R. 215

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा विसाखादेविया सेलकुमारे
 नाम पुत्ते उप्पन्ने सुदस्सनं नाम अस्सराजं अभिरुहित्वा 15
 महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पब्बजि । तं नव मनुस्सकोटियो
 अनुपब्बजिसु । तेहि परिवुतो सो महापुरिसो अट्ठ मासे पधानचरियं
 चरित्वा विसाखपुण्णमाय सुचिन्धरनागिया उपहारत्थाय आनीतं
 मधुपायासं^६ महाजनेन सन्दिस्समानसब्बसरीराय नागिया सह
 सुवण्णपातिया दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा तरुणतरुसतसमलङ्किते 20
 तरुणसालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायन्हसमये धम्मरुचिना

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-५. अगारमज्झे वसि—सी०, रो० ।

५. तिस—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

महारुचिना नाम^१ नागराजेन दित्रा अट्ठ कुसतिणमुट्ठियो गहेत्वा
चम्पकबोधिं उपसङ्कमित्र्वा तेपञ्जासहत्थायामवित्थतं^२ कुसतिणसन्थरं
सन्थरित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा सम्बोधिं पत्वा सब्बबुद्धाचिण्णं
“अनेकजातिसंसारं^३ ... पे० ... तण्हानं खयमज्झगा” ति^३ उदानं
5 उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव वीतिनामेत्वा ब्रह्म नो
धम्मदेसनायाचनं^४ सम्पटिच्छित्वा अत्तना सह पब्बजितनवभिक्षु-
कोटियो अरियधम्मपटिवेधसमत्थे दिस्वा आकासेन गन्त्वा
B. 255 अनोमनगरसमीपे अनोमुय्याने ओतरित्वा तेहि परिवुतो तत्थ धम्मचक्कं
पवत्तेसि । तदा कोटिसतसहस्सानं पठमो धम्माभिसमयो अहोसि ।

10 पुन भगवति लोकनायके देवलोकचारिकं चरित्वा तत्थ धम्मं
देसेन्ते कोटिसतसहस्सानं दुतियो अभिसमयो अहोसि । यदा पन
भगवा अत्थदस्सी अम्हाकं भगवा विय कपिलवत्थुपुरं^५ सोभनपुरं^६
पविसित्वा धम्मं देसेसि, तदा कोटिसतसहस्सानं ततियो
धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

R.216 15

१. “तत्थेव मण्डकप्पम्हि, अत्थदस्सी महायसो ।

महातमं निहन्त्वान, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥

२. ब्रह्म नो याचितो सन्तो, धम्मचक्कं पवत्तयि ।

अमतेन तप्पयी लोकं, दससहस्सी सदेवकं ॥

३. तस्सा पि लोकनाथस्स, अहेसुं अभिसमया तयो ।

20 कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहु ॥

४. यदा बुद्धो अत्थदस्सी, चरति देवचारिकं ।

कोटिसतसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहु ॥

५. पुनापरं यदा बुद्धो, देसेसि पितुसन्तिके ।

कोटिसतसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु” ति ॥

१. नामेन—सी०, रो० ।

३-३ सी०, रो० नत्थि ।

५. कपिलपुरं—सी०, रो० ।

२. तेपञ्जासहत्थवित्थतं—सी०, रो० ।

४. धम्मायाचनं—सी०, रो० ।

६. सोभननगरं—सी०, रो० ।

तत्थ तत्थेवा ति तस्मिञ्जेव^१ कप्पे ति अत्थो । एत्थ पन
वरकप्पो “मण्डकप्पो” ति अधिप्पेतो । “यस्मिं कप्पे तयो बुद्धा
निब्बत्तन्ति, सो कप्पो वरकप्पो” ति हेट्ठा पदुमुत्तरबुद्धवंसवण्णनायं
वुत्तो । तस्मा वरकप्पो इध “मण्डकप्पो” ति वुत्तो । निहन्त्वाता ति
निहन्तिवा । अयमेव वा पाठो । सन्तो ति समानो । अमतेना ति 5
मग्गफलाधिगमामतपानेन । तप्पयी ति अतप्पयि, पीणेसी ति अत्थो ।
दससहस्सी ति दससहस्सिलोकधातुं । देवचारिकं ति देवानं विनय-
नत्थं देवलोकचारिकं ति अत्थो ।

सुचन्दकनगरे किर सन्तो च राजपुत्तो उपसन्तो च पुरोहितपुत्तो
तीसु वेदेसु सब्बसमयन्तरेसु च^२ सारमदिस्वा नगरस्स चतुसु द्वारेसु 10 B. 256
चत्तारो पण्डिते विसारदे च मनुस्से ठपेसुं “यं पन तुम्हे^३ पण्डितं
समणं वा ब्राह्मणं वा पस्सथ सुणाथ वा, तं अम्हाकं आगन्त्वा
आरोचेथा” ति । तेन च समयेन अत्थदस्सी लोकनाथो सुचन्दकनगरं
सम्पापुणि । अथ तेहि निवेदिता^४ पुरिसा गन्त्वा तेसं दसबलस्स
तत्थागमनं पटिवेदेसुं । ततो ते सन्तोपसन्ता तथागतागमनं सुत्वा 15
पहट्टमानसा सहस्सपरिवारा दसबलं असमं^५ पच्चुगन्त्वा अभिवादेत्वा
निमन्तेत्वा सत्ताहं बुद्धप्पमुखस्स संघस्स असदिसं महादानं दत्वा
सत्तमे दिवसे सकलनगरवासीहि मनुस्सेहि सद्धि धम्मकथं सुणिसु ।
तस्मिं किर दिवसे अट्टनवुतिसहस्सानि एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजित्वा
अरहत्तं पापुणिसु । ताय परिसाय मज्जे^६ भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, 20
सो पठमो सन्निपातो अहोसि ।

यदा पन भगवा अत्तनो पुत्तस्स सेलत्थेरस्स धम्मं देसेन्तो R. 217
अट्टासीतिसहस्सानि पसादेत्वा एहिभिक्षुभावेन पब्बाजेत्वा अरहत्तं
पापेत्वा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । पुन

१. तस्मिंजेव—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. तुम्हेहि—सी०, रो० ।

४. निवेसिता—सी०, रो० ।

५. असबलं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

महामङ्गलसमागमे माघपुण्णमायं देवमनुस्सानं धम्मं देसेन्तो
अट्ठसत्ततिसहस्सानि अरहत्तं पापेत्वा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो
सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

६. “सन्निपाता तयो आसुं, तस्सा पि च महेसिनो ।

5 खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

७. अट्ठनवुतिसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।

अट्ठासीतिसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥

८. अट्ठसत्ततिसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।

अनुपादा विमुत्तानं, विमलानं महेसिनं” ति ॥

10 तदा किर अम्हाकं बोधिसत्तो चम्पकनगरे सुसीमो नाम
ब्राह्मणमहासालो लोकसम्मतो अहोसि । सो सब्बविभवजातं दीनानाथ-
कपणद्धिकादीनं विस्सज्जेत्वा हिमवन्तसमीपं गन्त्वा तापसपब्बजं
B. 257 पब्बजित्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च अभिञ्जायो च निब्बत्तेत्वा महिद्धिको
महानुभावो हुत्वा महाजनस्स कुसलाकुसलानं धम्मानं अनवज्जसावज्ज-
15 भावं^१ च दस्सेत्वा बुद्धुप्पादं^२ आगमयमानो अट्ठासि ।

अथापरेन समयेन अत्थदस्सिस्मिह लोकनायके लोके उप्पज्जित्वा
सुदस्सनमहानगरे अट्ठन्नं परिसानं मज्झे धम्मामतवस्सं वस्सेन्ते तस्स
धम्मं सुत्वा सगलोकं गन्त्वा दिब्बानि मन्दारवपदुमपारिच्छत्तकादीनि
पुप्फानि देवलोकतो आहरित्वा अत्तनो आनुभावं दस्सेन्तो दिस्समान-
20 सरीरो चतुसु दिसासु चतुद्दीपिकमहामेघो विय पुप्फवस्सं वस्सेत्वा
समन्ततो पुप्फमण्डपं पुप्फमयग्वितोरणहेमजालादीनि पुप्फमयानि
कत्वा मन्दारवपुप्फच्छत्तेन दसवलं पूजेसि । सो पि नं^३ भगवा
“अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति ब्याकासि । तेन वुत्तं—

१. अनवज्जभावं सावज्जभावं—सी०, रो० । २. बुद्धुप्पादं—रो० ।

३. तं—सी०, रो० ।

९. “अहं तेन समयेन, जटिलो उग्गतापनो ।
सुसीमो नाम नामेन, महिया सेट्टसम्मतो ॥
१०. दिब्बं मन्दारवं पुप्फं, पदुमं पारिच्छत्तकं ।
देवलोका^१ हरित्वान^२, सम्बुद्धमभिपूजयिं ॥
११. सो पि मं बुद्धो^३ व्याकासि, अथदस्सी महामुनि ।
अट्टारसे कप्पसते, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१२. पधानं पदहित्वान...पे०.. हेस्साम सम्मुखा इमं ॥
१३. तस्सा पि वचनं सुत्वा, हट्ठो संविग्गमानसो ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया’’ ति ॥

5 R. 218

तत्थ जटिलो ति जटा अस्स अत्थी ति जटिलो । महिया सेट्टसम्मतो
ति सकलेन पि लोकेन सेट्ठो उत्तमो पवरो ति एवं सम्मुतो सम्भावितो
ति अत्थो ।

तस्स पन भगवतो सोभनं नाम नगरं अहोसि । सागरो नाम
राजा पिता, सुदस्सना नाम माता, सन्तो^३ उपसन्तो च द्वे
अग्गसावका, अभयो नामुपट्ठाको, धम्मा च सुधम्मा च द्वे^४ अग्गसाविका, 15
चम्पकरुक्खो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि । सरीरप्पभा
समन्ततो सब्बकालं योजनमत्तं फरित्वा अट्ठासि, आयु वस्ससतसहस्सं,
विसाखा नामस्स अग्गमहेसी, सेलो नाम पुत्तो, अस्सयानेन निक्खमि ।
तेन वृत्तं—

B. 258

१४. “सोभनं नाम नगरं, सागरो नाम खत्तियो ।
सुदस्सना नाम जनिका, अथदस्सिस्स सत्थुनो ॥
१९. सन्तो च उपसन्तो च, अहेसुं अग्गसावका ।
अभयो नामुपट्ठाको, अथदस्सिस्स सत्थुनो ॥
२०. धम्मा चेव सुधम्मा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधितस्स भगवतो, चम्पको ति पवुच्चति ॥

20

25

१-१. देवलोकतो आहरित्वा—सी०, रो० । २. तदा—सी०, रो० ।

३. ० च—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

२२. सो पि बुद्धो असमसमो, असीतिहत्थमुग्गतो^१ ।
 सोभते^२ सालराजाव, उळुराजाव पूरितो^३ ॥
२३. तस्स पाकतिका रंसी, अनेकसतकोटियो ।
 उद्धं अधो दस दिसा, फरन्ति योजनं सदा ॥
२४. सो पि बुद्धो नरासभो^४, सब्वसत्तुत्तमो मुनि ।
 वस्ससतसहस्सानि, लोके अट्ठासि चक्खुमा ॥
२५. अतुलं दस्सेत्वा ओभासं, विरोचेत्वा सदेवके ।
 सो पि अनिच्चतं पत्तो, यथग्गुपादानसङ्ख्या^५ ति ॥

R.219 10 तत्थ उळुराजाव पूरितो^६ ति सरदसमयपरिपुण्णविमलसकल-
 मण्डलो^६ तारकराजा विया ति अत्थो । पाकतिका ति पकतिवसेन
 उप्पज्जमाना, न अधिद्वानवसेन । यदा इच्छति भगवा, तदा अनेक-
 कोटिसतसहस्से पि चक्कवाळे आभाय फरेय्य । रंसी ति रस्मियो ।
 उपादानसङ्ख्या ति उपादानवखया इन्धनवखया अग्गि विय । सो पि
 भगवा चतुन्नं उपादानानं खयेन अनुपादिसेसाय निब्बानधातूया
 15 अनुपमनगरे अनोमारामे परिनिब्बायि । धातुयो पनस्स अधिद्वानेन
 विकिरिसु । सेसमेत्थ गाथासु^७ उत्तानमेवा ति ।

अत्थदस्सीबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
 निट्ठितो बुद्धसमो बुद्धवंसो ।

०९

। हिंसीत्त मात्त त्रिज्जितं—०—मात्त मात्त त्रिज्जितं ॥ ४९

॥ त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं, त्रिज्जितं मात्त त्रिज्जितं

। त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं, त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं ॥ ५०

॥ त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं, त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं

। त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं, त्रिज्जितं त्रिज्जितं त्रिज्जितं ॥ ५१

१. असीतिरत्तनुग्गतो—सी०, रो० । २. सोभति—सी०, रो० ।

३. पूजितो—सी०, रो० ।

४. नरवसभो—सी०, रो० ।

५. पूजितो—सी०, रो० ।

६. ० विमलमण्डलो—सी०, रो० ।

७. गाथा—सी०, रो० ।

१७. धम्मदस्सीबुद्धवंसवण्णना

B. 259

अत्थदस्सिम्हि सम्मासम्बुद्धे परिनिब्बुत्ते अन्तरकप्पे च वीतिवत्ते
अपरिमितायुकेसु सत्तेसु अनुपुब्बेन परिहायित्वा वस्ससतसहस्सायुकेसु
जातेसु धम्मदस्सी नाम सत्था लोकालोककरो लोभादिलोकमल-
विनयकरो लोकेकनायको लोके उदपादि । सो पि भगवा पारमियो
पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा सरणनगरे सब्बलोक-
सरणस्स सरणस्स नाम रञ्जो अगगमहेसिया सुनन्दाय^१ नाम देविया^१
कुच्छिस्सिं पटिसन्धि अगगहेसि । सो दसन्नं मासानं अचयेन
सरणुय्याने मातुकुच्छितो पावुस्सकाले सलिलधरविवरगतो पुण्णचन्दो
विय निक्खमि । महापुरिसे पन मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तेयेव
अधिकरणवोहारसत्थपोत्थकेसु अधम्मिया वोहारा सयमेव 10
अन्तरधायिसु । धम्मिकवोहारायेव अट्ठंसु । तेनस्स नामगगहणदिवसे
“धम्मदस्सी” ति नाममकंसु । सो अट्ठवस्ससहस्सानि अगारं
अज्झावसि । तस्स किर अरज-विरज-सुदस्सननामका तयो पासादा
अहेसु^२ । विचिकोळिदेविप्पमुखानं इत्थीनं^२ वीसतिसहस्साधिकं^३
सतसहस्सं अहोसि ।

15

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा विचिकोळिदेविया पुञ्जवड्डने
नाम पुत्ते उप्पन्ने देवकुमारो विय अतिविय^४ सुखुमालो^४
देवसम्पत्तिमिव सम्पत्तिमनुभवमानो मज्झिमयामे वुट्ठाय सिरिसयने
निसिन्नो निद्दोपगतानं इत्थीनं विप्पकारं दिस्वा सञ्जातसंवेगो
महाभिनिक्खमनाय चित्तं उप्पादेसि । चित्तुप्पादसमनन्तरमेवस्स 20
सुदस्सनपासादो गगनतलमब्भुगन्त्वा चतुरङ्गिनिया सेनाय परिवुतो

१-१. सुनन्दादेविया—सी०, रो० ।

२. ० च—सी०, रो० ।

३. साधिकं—सी०, रो० ।

४-४. अतिसुकुमारो—सी०, रो० ।

- R. 220 दुतियो दिवसकरो विय दिब्बविमानं विय च गन्त्वा रत्तकुरवकत-
 ख्वोधिसमीपेयेव^१ ओतरित्वा अट्ठासि । महापुरिसो किर ब्रह्मूना
 उपनीतानि कासायानि गहेत्वा पब्बजित्वा पासादतो ओतरित्वा
 अविदूरे अट्ठासि । पासादो पुन आकासेन गन्त्वा बोधिरुक्खं
 5 अन्तोक्त्वा^२ पथवियं पतिट्ठासि । इत्थियो पि सपरिवारा पासादतो
 ओतरित्वा अड्डगावुत्तमत्तं गन्त्वा अट्ठंसु । तत्थ इत्थियो च तासं
 परिचारिका चेटिकायो^३ च ठपेत्वा सब्बे मनुस्सा तं अनुपब्बजिसु ।
 भिक्खूनं कोटिसत्तसहस्सं अहोसि ।

- अथ धम्मदस्सी बोधिसत्तो सत्ताहं पधानचरियं चरित्वा
 10 विचिकोळिदेविया दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा बदरवने
 B. 260 दिवाविहारं कत्वा^४ सायन्हसमये सिरिवद्धनेन नाम यवपालकेन दिन्ना
 अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा बिम्बजालबोधि उपगन्त्वा तेपणास-
 हत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा तत्थ सब्बञ्जुत्तञ्जाणं
 पटिविज्झित्वा “अनेकजातिसंसारं^५...पे०...तण्हानं खयमज्झगा”
 15 ति^६ उदानं उदानेत्वाव बोधिसमीपे^६ सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा
 कतब्रह्मयाचनो अत्तना सद्धिं^७ पब्बजितस्स भिक्खूनं कोटिसत्तसहस्सस्स
 सद्धम्मपटिवेधसमत्थतं अत्वा अट्ठारसयोजनिकमग्गं एकाहेनेव
 इसिपत्तनं गन्त्वा तेहि परिवुत्तो तत्थ धम्मचक्रं पवत्तेसि, तदा
 कोटिसत्तसहस्सानं पठमाभिसमयो^८ अहोसि । तेन वुत्तं—

- 20 १. “तत्थेव मण्डकप्पम्हि, धम्मदस्सी महायसो ।
 तमन्धकारं विधमित्वा, अतिरोचति सदेवके ॥
 २. तस्सा पि अतुलतेजस्स, धम्मचक्रपवत्तने ।
 कोटिसत्तसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

१. ० बोधिसमीपे—सी०, रो० ।	२. अन्तो करोन्तो—सी०, रो० ।
३. चेटकियो—सी०, रो० ।	४. वीतिनामेत्वा—सी०, रो० ।
५-५. सी०, रो० नत्थि ।	६. सी०, रो० नत्थि ।
७. सह—सी०, रो० ।	८. पठमो धम्माभिसमयो—सी०, रो० ।

तत्थ तमन्धकारं ति तमसङ्घातं मोहन्धकारं ति अत्थो ।

यदा पन तगरनामके नगरे सञ्जयो नाम राजा कामेसु
आदीनवं नेक्खम्मं खेमतो च दिस्वा इसिपब्बज्जं पब्बजि । तं^१
नवुतिकोटियो अनुपब्बजिसु^२ । ते सब्बेयेव पञ्चाभिञ्जाअट्टसमापत्ति-
लाभिनो अहेसुं । अथ सत्था धम्मदस्सी तेसं उपनिस्सयसम्पत्ति 5
दिस्वा आकासेन गन्त्वा सञ्जयस्स तापसस्स अस्समपदं गन्त्वा
आकासे ठत्वा तेसं तापसानं अज्झासयानुरूपं धम्मं देसेत्वा धम्मचक्खुं
उप्पादेसि, सो दुतियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

३. “यदा बुद्धो धम्मदस्सी, विनेसि सञ्जयं इसिं ।

तदा नवुतिकोटीनं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

10

यदा पन सक्को देवानमिन्दो दसवलस्स धम्मं सोतुकामो तं
उपसङ्कमि, तदा असीतिया^३ कोटीनं^३ ततियो अभिसमयो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

४. “यदा सक्को उपगञ्छि, सपरिसो विनायकं ।

R. 221

तदा असीतिकोटीनं, ततियाभिसमयो अहू” ति ॥

15

यदा पन सरणनगरे वेमातिकभातिकं पदुमकुमारं फुस्सदेवकुमारं
च सपरिवारे पब्बाजेसि, तस्मिं अन्तोवस्से पब्बजितानं भिक्खून्
कोटिसतसहस्सानं^४ मज्झे^४ विसुद्धिपवारणं पवारेसि, सो पठमो
सन्निपातो अहोसि । पुन भगवतो देवलोकतो ओरोहणे सतकोटीनं
दुतियो सन्निपातो अहोसि । यदा पन सुदस्सनारामे तेरसन्नं धुतगुणानं 20
गुणे आनिसंसे पकासेत्वा हारितं नाम महासावकं एतदग्गे ठपेसि, तदा
असीतिया कोटीनं मज्झे भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो
सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

B. 261

१. तदा—सी०, रो० ।

२. तं ०—सी०, रो० ।

३-३. असीतिकोटीनं—सी०, रो० ।

४-४. कोटिसहस्समज्झे—सी०, रो० ।

५. “तस्सा पि देवदेवस्स, सन्निपाता तयो अहुं^१ ।
 खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥
६. यदा बुद्धो धम्मदस्सी, सरणे वस्सं उपागमि ।
 तदा कोटि सतसहस्सानं^२, पठमो आसि समागमो ॥
७. पुनापरं यदा बुद्धो, देवतो एति मानुसं ।
 तदा पि सतकोटीनं, दुतियो आसि समागमो ॥
८. पुनापरं यदा बुद्धो, पकासेसि धुते गुणे ।
 तदा असीतिकोटीनं, ततियो आसि समागमो” ति ॥

तदा अम्हाकं बोधिसत्तो^३ सक्को देवराजा हुत्वा द्वीसु देवलोकेसु
 १० देवेहि परिवुतो आगन्त्वा दिब्बेहि गन्धपुष्पादीहि दिब्बतुरियेहि च
 तथागतं पूजेसि । सो पि नं सत्था “अनागते गोतमो नाम बुद्धो
 भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

९. “अहं तेन समयेन, सक्को आसिं पुरिन्ददो ।
 दिब्बेन^४ गन्धमालेन^५, तुरियेनाभिपूजयि ॥
१०. सो पि मं तदा व्याकासि, देवमज्जे निसीदिय ।
 अट्टारसे कप्पसते, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
११. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥
१२. तस्सा पि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।
 उत्तरिं वतमधिट्ठासिं, दसपारमिपूरिया” ति ॥

R.222 20

तस्स पन भगवतो सरणं नाम नगरं अहोसि । सरणो नाम राजा
 पिता, सुनन्दा नाम माता, पदुमो च फुस्सदेवो च द्वे^५ अग्गसावका,
 सुनेत्तो नाम उपट्ठाको, खेमा च सब्बनामा च द्वे अग्गसाविका,
 बिम्बिजालरुक्खो बोधि, सरीरं पनस्स असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि,

१. आसुं—सी०, रो० ।

२. कोटिसहस्सानं—सी०, रो० ।

३. ०महासत्तो—सी०, रो० ।

४-५. दिब्बगन्धेन मालेन—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

आयु वस्ससतसहस्सं, विचिकोळिदेवी नामस्स अग्गमहेसी, पुज्जवड्डुनो
नामस्स पुत्तो, पासादेन निक्खमि । तेन वुत्तं—

१३. सरणं नाम नगरं, सरणो नाम खत्तियो ।
सुनन्दा नाम जनिका, धम्मदस्सिस्स सत्थुनो ॥

१८. पटुमो फुस्सदेवो च, अहेसुं अग्गसावका ।
सुनेत्तो नामुपट्ठाको, धम्मदस्सिस्स सत्थुनो ॥

5

१९. खेमा च सब्बनामा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधितस्स भगवतो, बिम्बिजालो ति वुच्चति ॥

२१. सो पि बुद्धो असमसमो, असीतिहत्थमुग्गतो ।
अतिरोचति तेजेन, दससहस्सिस्मिह धातुया ॥

10

२२. सुफुल्लो सालराजाव, विज्जूव गगने यथा ।
मज्झन्तिकेव सूरियो, एवं सो उपसोभथ ॥

२३. तस्सा पि अतुलतेजस्स, समकं आसि जीविकं^१ ।
वस्ससतसहस्सानि, लोके अट्ठासि चक्खुमा ॥

२४. ओभासं दस्सयित्वान, विमलं कत्वान सासनं ।
चवि^२ चन्दोव गगने, निब्बुतो सो ससावको^३ ति ॥

15

तत्थ बिम्बिजालो ति रत्तकुरवकस्खो । दससहस्सिस्मिह धातुया
ति दससहस्सिया लोकधातुया । विज्जूवा ति विज्जुलता विय ।
उपसोभथा ति यथा गगने विज्जु च मज्झन्तिके^३ सूरियो च उपसोभति,
एवं सो भगवा उपसोभित्था ति अत्थो । समकं ति सब्बेहि नरसत्तेहि 20

१. जीवितं—सी०, रो० ।

२. रवि—सी०, रो० ।

३. मज्झन्तिके—सी०, रो० ।

B. 263
R. 223

सममेव तस्स आयु अहोसी ति अत्थो । चवी ति चुतो । चन्दोवा ति
गगनतो चन्दिमा विय चवी ति अत्थो । धम्मदस्सी किर भगवा
सालवतीनगरे केसारामे परिनिब्बायि सेसमेत्थ गाथासु पाकटमेवा
ति ।

धम्मदस्सीबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो पन्नरसमो बुद्धवंसो ।

१८. सिद्धत्थबुद्धवंसवण्णना

धम्मदस्सिम्हि भगवति परिनिब्बुते अन्तरहिते चस्स सासन
तस्मिं कप्पे अतीते कप्पसहस्से च सत्तसु कप्पसतेसु च ब्रसु कप्पेसु च
अतिक्कन्तेसु इति^१ चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मिं कप्पे एकोव
लोकत्थचरो अधिगतपरमत्थो सिद्धत्थो नाम सत्था लोके पातुरहोसि ।
तेन वुत्तं—

5

१. “धम्मदस्सिस्स अपरेन, सिद्धत्थो लोकनायको ।

निहन्तिवा तमं सब्बं, सूरियो अब्भुग्गतो यथा” ति ॥

सिद्धत्थो बोधिसत्तो पि पारमियो पूरेत्वा तुसितभवने
निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा वेभारनगरे उदेनस्स नाम रञ्जो
अग्गमहेसिया सुफस्साय नाम देविया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गहेत्वा 10
दसन्नं मासानं अच्चेन वीरियुय्याने मातुकुच्छितो निक्खमि । जाते
पन महापुरिसे सब्बेसं आरद्धकम्मन्ता च इच्छिता च अत्था
सिद्धिमगमंसु । तस्मा पनस्स जातका “सिद्धत्थो” ति नाममकंसु ।
सो दसवस्ससहस्सानि अगारमज्जे वसि । तस्स कोका-सुप्पल-
पदुमनामका तयो पासादा अहेसुं । सोमनस्सादेविप्पमुखानि 15
अट्टचत्तालीस इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि अहेसुं ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सोमनस्सादेविया पुत्ते अनुपमकुमारे
उप्पन्ने आसाळिहपुण्णमियं^२ सुवण्णसिविकाय निक्खमित्वा वीरियुय्यानं
गन्त्वा पब्बजि । तं कोटिसत्तसहस्समनुस्सा^३ अनुपब्बजिसु^३ ।
महापुरिसो किर तेहि सद्धि दस मासे पधानचरिथ चरित्वा 20
विसाखपुण्णमायं असदिसब्राह्मणामे सुनेत्ताय नाम ब्राह्मणकञ्जाय

R. 224

१. इतो—सी०, रो० ।

२. आसाळिहपुण्णमाय—सी०, रो० ।

३-३. कोटिसत्तसहस्सं अनुपब्बजि—सी०,
रो० ।

B. 264

दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा बदरवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा
 सायन्हसमये वरुणेन नाम यवपालेन दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा
 कणिकारबोधिं उपगन्त्वा चत्तालीसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा
 पल्लङ्कं आभुजित्वा सब्बञ्जुतं पापुणित्वा “अनेकजातिसंसारं^१
 5 ...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” ति^२ उदानं उदानेत्वा^३ सत्तसत्ताहं
 वीतिनामेत्वा अत्तना सह पब्बजितानं भिक्खूनां कोटिसतसहस्सानं
 चतुसच्चपटिवेधसमत्थतं दिस्वा अनिलपथेन गन्त्वा गयाभिगदाये
 ओतरित्वा तेसं धम्मचक्कं पवत्तेसि, तदा कोटिसतसहस्सानं पठमो
 अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

10

२. “सो पि पत्वान सम्बोधिं, सन्तारेन्तो सदेवकं ।

अभिवस्सि धम्ममेघेन, निब्बापेन्तो सदेवकं ॥

३. तस्सा पि अतुलतेजस्स, अहेसुं अभिसमया तयो ।

कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

तत्थ सदेवकं ति सदेवकं लोकं । धम्ममेघेना ति धम्मकथा-
 15 मेघवस्सेन । पुन भीमरथनगरे भीमरथेन नाम रञ्जा^३ निमन्तितो
 नगरमज्झे कते सन्थागारे निसिन्नो करवीकरुतमञ्जुना सवनसुखेन
 परममधुरेन पण्डितजनहृदयङ्गमेन अमताभिसेकसदिसेन^४ ब्रह्मस्सरेन
 दस दिसा परिपूरेन्तो^५ धम्मामतदुन्दुभिमाहनि, तदा नवुतिकोटीनं
 दुतियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

20

४. “पुनापरं भीमरथे, यदा आहनि दुन्दुभिं ।

तदा नवुतिकोटीनं, दुतियाभिसमयो अहू” ति ॥

यदा पन वेभारनगरे आतिसमागमे बुद्धवंसं देसेन्तो नवुतिकोटीनं
 धम्मचक्खुं उप्पादेसि^६, सो ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. रञ्जो—रो० ।

५. परिपूरयन्तो—सी०, रो० ।

२. ० तत्थ—सी०, रो० ।

४. अमिताभिसेक ०—रो० ।

६. उदपादि—सी०, रो० ।

५. “यदा बुद्धो धम्मं देसेसि, वेभारे सो पुरुत्तमे ।

तदा नवुतिकोटीनं, ततियाभिसमयो अहू” ति ॥

अमररुचिरदस्सने^१ अमरनगरे नाम सम्बलो^२ च सुमित्तो च द्वे
भातरो रज्जं कारेसुं । अथ सिद्धत्थो सत्था तेसं राजूनं^३ उपनिस्सय- B. 265
सम्पत्तिं दिस्वा गगनतलेन गन्त्वा अमरनगरमज्जे ओतरित्वा 5
चकालङ्कततलेहि चरणेहि पथवितलं मद्दन्तो विय पदचेतियानि R. 225
दस्सेत्वा अमरुय्यानं गन्त्वा परमरणीये अत्तनो करुणासीतले
सिलातले निसीदि । ततो द्वे पि भातिकराजानो दसबलस्स पदचेति-
यानि दिस्वा पदानि अनुगन्त्वा सिद्धत्थं अधिगतपरमत्थं सत्थारं
सब्बलोकनेतारं सपरिवारं उपसङ्कमित्वा अभिवादेत्वा भगवन्तं 10
परिवारेत्वा निसीदिसु । तेसं भगवा अज्झासयानुरूपं धम्मं देसेसि ।
तस्स ते धम्मकथं सुत्वा सञ्जातसद्धा हुत्वा सब्बेव^४ पब्बजित्वा
अरहत्तं पापुणिसु । तेसं कोटिसतानं खीणासवानं मज्जे भगवा
पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पठमो सन्निपातो अहोसि । वेभारनगरे^५
जातिसमागमे पब्बजितानं नवुतिकोटीनं मज्जे पातिमोक्खं उद्दिसि, 15
सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । सुदस्सनविहारे सन्निपतितानं
असीतिकोटीनं मज्जे पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो
अहोसि^५ । तेन वुत्तं—

६. “सन्निपाता तयो आसुं, तस्मिं पि द्विपदुत्तमे ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

20

७. कोटिसतानं नवुतीनं, असीतिया पि च कोटिनं ।

एते आसुं तयो ठाना, विमलानं समागमे” ति ॥

१. रुचिरदस्सने—सी०, रो० ।

२. सम्बहुलो—सी०, रो० ।

३. राजानं—सी०, रो० ।

४. सब्बे—सी०, रो० ।

५-५. अयं पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु न
दिस्सति ।

तत्थ नवुतीनं, असीतिया पि च कोटिनं ति नवुतीनं कोटीनं
असीतिया पि च कोटीनं सन्निपाता अहेसुं ति अत्थो । एते आसुं
तयो ठाना ति एतानि तीणि सन्निपातट्टानानि अहेसुं ति अत्थो ।
“ठानानेतानि तीणि अहेसुं” ति पि पाठो ।

- 5 तदा अम्हाकं बोधिसत्तो सुरसेननगरे मङ्गलो नाम ब्राह्मणो
हुत्वा वेदवेदङ्गानं पारं गन्त्वा अनेककोटिसङ्खं धनसन्निचयं दीनानाथा
दीनं परिच्रजित्वा विवेकारामो हुत्वा तापसपब्बज्जं पब्बजित्वा
भानाभिञ्जायो निव्वत्तेत्वा विहरन्तो “सिद्धत्थो नाम बुद्धो लोके
उप्पन्नो” ति सुत्वा तं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा तस्स धम्मकथं सुत्वा
10 याय जम्बुया अयं जम्बुदीपो पञ्जायति, इद्धिया तं जम्बुं उपसङ्कमित्वा
ततो फलं आहरित्वा नवुतिकोटीभिक्षुपरिवारं सिद्धत्थं सत्थारं
B. 266 सुरसेनविहारे निसीदापेत्वा जम्बुफलेहि सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ
सत्था तं फलं परिभुञ्जित्वा “इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके गोतमो नाम
बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

15 ८. “अहं तेन समयेन, मङ्गलो नाम तापसो ।

उग्गतेजो दुप्पसहो, अभिसञ्जाबलसमाहितो ॥

९. जम्बुतो फलमानेत्वा, सिद्धत्थस्स अदासहं ।

पटिग्गहेत्वा सम्बुद्धो, इदं वचनमब्रवि ॥

१०. पस्सथ इमं तापसं, जटिलं उग्गतापनं ।

20 चतुनवुतितो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

R. 226 ११. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१२. तस्सा पि वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।

उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ दुप्पसहो ति दुरासदो । अयमेव वा पाठो । तस्स पन
25 भगवतो नगरं वेभारं नाम अहोसि । उदेनो नाम राजा पिता,
जयसेनो ति पि तस्सेव नामं, सुफस्सा नाम माता, सम्बलो च सुमित्तो

च द्वे अग्गसावका, रेवतो नामुपट्ठाको, सीवला च सुरामा च द्वे
अग्गसाविका, कणिकाररुक्खो बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोसि ।
वस्ससतसहस्सं आयु, सोमनस्सा नाम अग्गमहेसी अहोसि, अनुपमो
नाम पुत्तो, सुवण्णसिविकाय निक्खमि । तेन वुत्तं—

१३. “वेभारं नाम नगरं, उदेनो नाम खत्तियो । 5

सुफस्सा नाम जनिका, सिद्धत्थस्स महेसिनो ॥

१८. सम्बलो च सुमित्तो च, अहेसुं अग्गसावका ।

रेवतो नामुपट्ठाको, सिद्धत्थस्स महेसिनो ॥

१९. सीवला च सुरामा च, अहेसुं अग्गसाविका ।

बोधि^१ तस्स भगवतो, कणिकारो ति वुच्चति ॥

10

२१. सो^२ बुद्धो सट्ठिरतनं, अहोसि नभमुग्गतो ।

B. 267

कञ्चनग्घियसङ्कासो, दससहस्सी विरोचति ॥

२२. सो पि बुद्धो असमसमो, अतुलो अप्पट्ठिपुग्गलो ।

वस्ससतसहस्सानि, लोके अट्ठासि चक्खुमा ॥

२३. विपुलं पभं दस्सयित्वा, पुप्फापेत्वान सावके ।

15

विलासेत्वा समापत्या, निब्बुतो सो ससावको” ति ॥

तत्थ सट्ठिरतनं ति सट्ठिरतनप्पमाणं नभं उग्गतो ति अत्थो ।
कञ्चनग्घियसङ्कासो ति नानारतनविचित्तकनकमयअग्घियसदिसदस्सनो
ति अत्थो । दससहस्सी विरोचती ति दससहस्सियं विरोचति । विपुलं
ति उल्लारं ओभासं । पुप्फापेत्वाना ति भानाभिञ्जामग्गफलसमापत्ति-
पुप्फेहि पुप्फिते परमसोभग्गप्पत्ते कत्वा ति अत्थो । विलासेत्वा ति
विलासयित्वा कीळित्वा । समापत्या ति लोकीयलोकुत्तराहि

20 R. 227

समापत्तीहि अभिञ्जाहि च । निब्बुतो ति अनुपादापरिनिब्बानेन
निब्बुतो ।

सिद्धत्थो किर सत्था कञ्चनवेळुनगरे अनोमुय्याने परिनिब्बायि ।
तत्थेवस्स रतनमयं चतुयोजनुब्बेधं चेतियमकंसू ति । सेसगाथासु
5 सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

सिद्धत्थबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो सोळसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१६. तिस्सबुद्धवंसवण्णना

तस्स पन सिद्धत्थस्स भगवतो^१ अपरभागे एको कप्पो बुद्धसुञ्जो
अहोसि । इतो द्वानवुतिकप्पमत्थके तिस्सो फुस्सो ति एकस्मिं कप्पे
द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु । तत्थ तिस्सो नाम महापुरिसो पारमियो
पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा खेमकनगरे जनसन्धस्स^२
नाम रञ्जो अग्गमहेसिया पदुमदलसदिसनयनाय पदुमानामाय 5
देविया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं मासानं अच्चयेन
अनोमुय्याने मातुकुच्छितो निक्खमि । सतवस्ससहस्सानि अगारं
अज्झावसि । तस्स गुहासेल^३-नारिसय^४-निसभनामका तयो पासादा
अहेसुं । सुभद्दादेविप्पमुखानि तेत्तिस इत्थिसहस्सानि अहेसुं ।

B. 268

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सुभद्दादेविया पुत्ते आनन्दकुमारे 10
उप्पत्ते सोनुत्तरं नाम अनुत्तरं तुरङ्गवरमारुह्म महाभिनिक्खमनं
निक्खमित्वा पब्बजि । तं मनुस्सानं कोटि अनुपब्बजि । सो तेहि
परिवुतो अट्ठ मासे^५ पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय वीरनिगमे
वीरसेट्ठिस्स धीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सललवने
दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायन्हसमये विजितसङ्गामकेन नाम 15
यवपालेन^६ उपनीता अट्ठतिणमुट्ठियो गहेत्वा असनबोधि उपसङ्कमित्वा
चत्तालीसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा तत्थ पल्लङ्कं
आभुजित्वा समारं^६ मारबलं विधमित्वा अधिगतसब्बञ्जुतञ्जाणो
“अनेकजातिसंसारं ... पे० ... तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं
उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव वीतिनामेत्वा यसवती^७ नगरे 20
ब्रह्मदेवं उदयं च द्वे राजपुत्ते सपरिवारे उपनिस्सयसम्पत्ते आकासेन

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सच्चसन्धस्स—सी०, रो० ।

३-३. गुहसेल-नारिस—सी०, रो० ।

४. मासं—सी०, रो० ।

५. यवपालकेन—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. हंसवती—सी०, रो० ।

R. 228 गन्त्वा यसवतीमिगदाये ओतरित्वा उय्यानपालेन राजपुत्ते पक्कोसापेत्वा
तेसं सपरिवारानं अविसारिना ब्यापिना मधुरेन ब्रह्मस्सरेन
दससहस्सिलोकधातुं विञ्जापेन्तोव धम्मचक्कं पवत्तेसि, तदा
कोटिसतानं पठमो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

5 १. “सिद्धत्थस्स अपरेन, असमो अप्पटिपुग्गलो ।
अनन्ततेजो^१ अमितयसो, तिस्सो लोकगगायको ॥

२. तमन्धकारं विधमित्वा, ओभासेत्वा सदेवकं ।
अनुकम्पको महावीरो, लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥

३. तस्सा पि अतुला इद्धि, अतुलं सीलं समाधि च ।
10 सब्बत्थ पारमिं गन्त्वा, धम्मचक्कं पवत्तयि ॥

B. 269 ४. सो बुद्धो दससहस्सिम्मिह, विञ्जापेसि गिरं सुचिं ।
कोटिसतानि अभिसमिसु, पठमे धम्मदेसने” ति ॥

तत्थ सब्बत्था ति सब्बेसु धम्मेसु पारं गन्त्वा । दससहस्सिम्मिही ति
दससहस्सियं अथापरेन समयेन तिस्सेन सत्थारा सद्धिं पब्बजितानं
15 भिक्खूनं कोटि महापुरिसस्स गणवासं पहाय बोधिमूलमुपगमन-
समये अञ्जत्र गता । सा^२ तिस्सेन सम्मासम्बुद्धेन धम्मचक्कं
पवत्तितं” ति सुत्वा यसवतीमिगदायं आगन्त्वा दसबलमभिवादेत्वा
तं परिवारेत्वा निसीदि । तेसं भगवा धम्मं देसेसि, तदा नवुतिया
कोटीनं दुतियाभिसमयो अहोसि । पुन महामङ्गलसमागमे
20 मङ्गलपरियोसाने सट्ठिया कोटीनं ततियो अभिसमयो अहोसि ।
तेन वुत्तं—

५. “दुतियो नवुतिकोटीनं, ततियो सट्ठिकोटियो ।

बन्धनातो पमोचेसि, सत्ते^३ नरमरु तदा” ति ॥

तत्थ दुतियो नवुतिकोटीनं ति दुतियो अभिसमयो अहोसि
25 नवुतिकोटिपाणीनं ति अत्थो । बन्धनातो ति बन्धनतो, दसहि

१. अनन्तसीलो—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सम्पत्ते—सी०, रो० ।

संयोजनेहि परिमोचेसी ति अत्थो । इदानी परिमोचिते सत्ते सरूपतो दस्सेन्तो “नरमरू” ति आह । नरमरू ति नरामरे ।

यसवतीनगरे किर अन्तोवस्सं पब्बजितानं अरहन्तानं सतसहस्सेहि परिवुतो^१ पवारेसि^२, सो पठमो सन्निपातो अहोसि । उभतो सुजातस्स नाम रज्ज्यो नारिवाहनकुमारो^३ नारिवाहननगरं अनुप्पत्ते भगवति लोकनाथे सपरिवारो पच्चुगन्त्वा दसबलं सभिक्षुसंघं निमन्तेत्वा सत्ताहं असदिसदानं दत्वा अत्तनो रज्जं पुत्तस्स निय्यातेत्वा^४ सपरिवारो सब्बलोकाधिपतिस्स तिस्ससम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजि । तस्स किर सा पब्बज्जा सब्बदिसासु पाकटा अहोसि । तस्मा ततो ततो^५ आगन्त्वा नारिवाहनकुमारं महाजनो अनुपब्बजि । तदा तथागतो नवुतिया भिक्षुसतसहस्सस्स मज्झगतो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । पुन खेमवतीनगरे जातिसमागमे बुद्धवंसधम्मकथं सुत्वा असीतिसत-सहस्सानि तस्स सन्तिके पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिसु, तेहि परिवुतो सुगतो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

६. “सन्निपाता तयो आसुं, तिस्से लोकगगनायके ।
खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥
७. खीणासवसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।
नवुतिसतसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥
८. असीतिसतसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।
खीणासवानं विमलानं, पुप्फितानं विमुत्तिया” ति ।

तदा अम्हाकं^६ बोधिसत्तो यसवतीनगरे^६ सुजातो नाम राजा हुत्वा इद्धं फीतं जनपदं अनेककोटिधनसन्निचयं अनुरागमुपगतहृदयं च

१-१. परिवारेहि—सी०, रो० ।

२. ० नाम—सी०, रो० ।

३. नीयादेत्वा—सी०, रो० ।

४. रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. यसवती नाम नगरे—सी०, रो० ।

- परिजनं^१ तिणनळमिव^२ परिचजित्वा जातिआदीसु संविग्गहदयो
 निक्खमित्वा तापसपब्बज्जं पब्बजित्वा महिद्धिको महानुभावो हुत्वा
 “बुद्धो लोके उप्पन्नो” ति सुत्वा पञ्चवण्णाय पीतिया फुट्सरीरो^३
 हुत्वा सपतिससो^४ तिससं भगवन्तं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा चिन्तेसि
 5 “हन्दाहं मन्दारवपारिच्छत्तकादीहि दिब्बकुसुमेहि भगवन्तं पूजेस्सामी”
 ति । अथ सो^५ एवं^६ चिन्तेत्वा इद्धिया सग्गलोकं गन्त्वा चित्तलतावनं
 पविसित्वा पदुमपारिच्छत्तकमन्दारवादीहि दिब्बकुसुमेहि रतनमयं
 चङ्कोटकं^७ गावुत्तप्पमाणं पूरेत्वा गहेत्वा गगनतलेन आगन्त्वा दिब्बेहि
 10 सुरभिकुसुमेहि^८ भगवन्तं पूजेसि । एकं च मणिदण्डकं सुवण्णमय-
 कण्णिकं पदुमरागमणिमयपण्णं सुगन्धकेसरच्छत्तं विय पदुमच्छत्तं
 भगवतो सिरसि धारयन्तो चतुपरिसमज्जे अट्ठासि । अथ भगवा नं^९
 “इतो द्वेनवुते कप्पे गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि ।
 तेन वुत्तं—

- R. 230 ९. “अहं तेन समयेन, सुजातो नाम खत्तियो ।
 15 महाभोगं छड्डयित्वा, पब्बजि इसिपब्बजं ॥
 B. 271 १०. मयि पब्बजिते सन्ते, उप्पज्जि लोकनायको ।
 बुद्धो ति सद्दं सुत्वान, पीति मे उपपज्जथ ॥
 ११. दिब्बं मन्दारवं पुप्फं, पदुमं पारिच्छत्तकं ।
 उभो हत्थेहि पग्गय्ह, धुनमानो उपागमिं ॥
 20 १२. चातुवण्णपरिवुत्तं, तिससं लोकगनायकं ।
 तमहं पुप्फं गहेत्वा, मत्थके धारयि जिन्नं ॥
 १३. सो पि मं बुद्धो^१ व्याकासि, जनमज्जे निसीदिय ।
 द्वेनवुते इतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१-१. परिजिणतिणलवमिव—सी०, रो० । २. परिफुट्सरीरो—सी०, रो० ।

३. अपगतइस्सं—सी०, रो० ।

४-४. खो इमं—सी०, रो० ।

५. चङ्कोटकं—सी०, रो० ।

६. कुसुमेहि—सी०, रो० ।

७. तं—सी०, रो० ।

८. तदा—सी०, रो० ।

१४. पधानं पदहित्वान...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

१५. तस्सा पि वचनं सुत्वा, भिय्यो^१ चित्तं पसादयिं ।

उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया” ति ॥

तत्थ मयि पब्बजिते ति मयि पब्बजितभावं उपगते । “मम पब्बजितं सन्तं” ति पोत्थकेसु लिखन्ति, सो पमादलेखो ति वेदितब्बो । 5
उपपज्जथा ति उप्पज्जित्थ । उभो हत्थेही ति उभेहि हत्थेहि । पग्गय्हा ति गहेत्वान । धुनमानो ति वाकचीरानि विधुनमानोव^२ । चातुवण्ण-
परिवुत्तं ति चतुपरिसपरिवुत्तं, खत्तियब्राह्मणगहपतिसमणपरिवुत्तं ति
अत्थो । “चतुवण्णेहि परिवुत्तं” ति पठन्ति केचि ।

तस्स पन भगवतो खेमं नाम नगरं अहोसि । जनसन्धो नाम 10
खत्तियो पिता, पदुमा नाम जनिका, ब्रह्मदेवो च उदयो च द्वे^३
अग्गसावका, असनरुक्खो बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोसि,
वस्ससतसहस्सं आयु, सुभद्दा नाम अग्गमहेसी, आनन्दो नाम पुत्तो,
तुरङ्गयानेन निक्खमि । तेन वुत्तं—

१६. “खेमकं नाम नगरं, जनसन्धो नाम खत्तियो ।

पदुमा नाम जनिका, तिस्सस्स च महेसिनो ॥

15

२१. ब्रह्मदेवो च उदयो च, अहेसुं अग्गसावका ।

समङ्गो^४ नामुपट्ठाको, तिस्सस्स च महेसिनो ॥

B. 272
R. 231

२२. फुस्सा चेव सुदत्ता च, अहेसुं अग्गसाविका ।

बोधितस्स भगवतो, असनो^५ ति पवुच्चति ॥

20

२४. सो बुद्धो सट्ठिरतनो, अहु उच्चत्तने जिनो ।

अनूपमो असदिसो, हिमवा विय दिस्सति ॥

१. भीयो—सी०, रो०; एवमेव ।

२. धुनमानोव—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. समहो—सी०, रो० ।

५. असनरुक्खो—सी०, रो० ।

२५. तस्सा पि अतुलतेजस्स, आयु आसि अनुत्तरो ।
 वस्ससतसहस्सानि, लोके अट्ठासि चक्खुमा ॥
२६. उत्तमं पवरं सेट्ठं, अनुभोत्वा महायसं ।
 जलित्वा अग्गिक्खन्धोव, निब्बुतोसो ससावको ॥
- 5 २७. वलाहकोव अनिलेन, सूरियेन विय उस्सवो^१ ।
 अन्धकारोव पदीपेन^२, निब्बुतो सो ससावको^३ ति ॥

तत्थ उच्चत्तने ति उच्चभावेन । हिमवा विय दिस्सती ति हिमवाव पदिस्सति । अयमेव वा पाठो । यथा योजनानं सतानुच्चो हिमवा पञ्चपव्वतो^३ सुदूरे ठितानं पि उच्चभावेन च सोम्मभावेन च
 10 अतिरमणीयो हुत्वा दिस्सति, एवं भगवा पि दिस्सती ति अत्थो । अनुत्तरो ति नातिदीघो नातिरस्सो । आयु वस्ससतसहस्सं ति अत्थो । उत्तमं पवरं सेट्ठं ति अञ्जमञ्जवेवचनानि । उस्सवो ति हिमविन्दु वलाहकउस्सवअन्धकारा विय अनिलसूरियदीपेहि अनिच्चतानिलसूरियदीपेहि^४ उपद्दुतो^५ परिनिब्बुतो ससावको^६ भगवा
 15 ति अत्थो ।

तिस्सो किर भगवा सुनन्दवतीनगरे सुनन्दारामे परिनिब्बायि ।
 सेसमेत्थ गाथासु पाकटमेवा ति ।

तिस्सबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
 निट्ठितो सत्तरसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. उस्सावो—सी०, रो०; एवमेव ।
 ३. पव्वतो—सी०, रो० ।
 ५. उपद्दुता—सी०, रो० ।

२. दीपेन—सी०, रो० ।
 ४. सी०, रो० नत्थि ।
 ६. सो ०—सी०, रो० ।

२०. फुस्सबुद्धवंसवण्णना

B. 273
R. 232

तस्स तिसस्स^१ भगवतो^१ अपरभागे अनुक्कमेन परिहायित्वा^२
पुन वड्ढित्वा अपरिमितायुका हुत्वा अनुपुब्बेन हायित्वा नवुतिवस्स-
सहस्सयुकेसु जातेसु तस्मिंयेव कप्पे फुस्सो नाम सत्था लोके उप्पज्जि ।
सो पि^३ भगवा^३ पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो
चवित्वा कासिकनगरे^४ जयसेनरञ्जो अग्गमहेसिया सिरिमाय 5
नाम देविया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं मासानं अच्चयेन
सिरिमुय्याने मातुकुच्छितो निक्खमि । सो नवस्ससहस्सानि^५ अगारं
अज्झावसि । तस्स किर गरुळपक्ख-हंस-सुवण्णभारा^६ ति तयो
पासादा अहेसुं । किसानोतमिप्पमुखानि तिस इत्थिसहस्सानि 10
पच्चुपट्टितानि अहेसुं ।

10

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा किसानोतमिया अनुपमे नाम
पुत्ते उप्पत्ते अलङ्कृतगजवरक्खन्धगतो महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा
पब्बज्जि । तं पब्बजितं जनकोटि अनुपब्बज्जि । सो^७ तेहि परिवुत्तो
छ मासे पधानचरियं चरित्वा गणं पहाय सत्ताहं एकचरियं^८
अनुब्रूह्यमानो वसित्वा विसाखपुण्णमाय अञ्जतरे नगरे अञ्जतरस्स 15
सेट्ठिनो धीताय सिरिवड्ढाय नाम दिन्नं मधुपायासं परिभुज्जित्वा
सिसपावने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा सायन्हसमये सिरिवड्ढेन नाम
उपासकेन^९ दिन्ना अट्ट तिणमुट्ठियो गहेत्वा आमलकबोधि
उपसङ्कमित्वा^{१०} समारं मारबलं विधमित्वा सब्बञ्जुतञ्जाणं^{१०} पत्वा
“अनेकजातिसंसारं^{११} ... पे ०... तण्हानं खयमज्झगा” ति^{११} उदानं 20

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. हायित्वा—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४. कासिकनगरे—सी०, रो० ।

५. छब्बस्ससहस्सानि—सी०, रो० ।

६. सुवण्णहारा नाम—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. एकचारी एकचरियं—सी०, रो० ।

९. तापसेन—सी०, रो० ।

१०-१०. पत्वा अट्टतिसहत्थवित्थतं तिणसन्थतं

११-११. सी०, रो० नत्थि; एवमेव ।

सन्थरित्वा अभिसम्बोधि—सी०, रो० ।

उदानेत्वा सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव^१ वीतिनामेत्वा अत्तना सद्धिं
पब्बजितानं भिक्खूनं कोटीनं^२ धम्मपटिवेधसमत्थतं दिस्वा आकासेन
गन्त्वा^३ सङ्कस्सनगरे इसिपतने मिगदाये ओतरित्वा तेसं मज्जे
धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा कोटिसतसहस्सानं पठमो अभिसमयो
5 अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “तत्थेव मण्डकप्पम्हि, अहु सत्था अनुत्तरो ।
अनूपमो असमसमो^४, फुस्सो लोकगगनायको ॥

२. सो पि सब्बं तमं हन्त्वा, विजटेत्वा महाजटं ।
सदेवकं तप्पयन्तो, अभिवस्सि अमतम्बुना ॥

B. 274 10

३. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, फुस्से नक्खत्तमङ्गले ।
कोटिसतसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू’ ति ॥

R. 233

तत्थ तत्थेव मण्डकप्पम्ही ति यस्मिं कप्पे द्वे बुद्धा उप्पज्जन्ति,
सो^५ “मण्डकप्पो” ति हेट्ठा वुत्तो । विजटेत्वा ति पटिविस्सज्जेत्वा ।
महाजटं ति एत्थ जटा ति तण्हायेतं अधिवचनं । सा हि रूपादीसु
15 आरम्मणेषु हेट्ठुपरियवसेन पुनप्पुनं उप्पज्जनतो संसिब्बनतो^६ सुत्तगुम्ब-
जालपूवसङ्घातां जटा विया ति जटा ति वुत्तं, तं महाजटं । सदेवकं
ति सदेवकं लोकं । अभिवस्सी ति पावस्सि । अमतम्बुना ति अमत-
सङ्घातेन धम्मकथासलिलेन तप्पयन्तो पावस्सी ति अत्थो ।

यदा पन बाराणसीनगरे सिरिवड्डो^७ नाम राजा^८ महन्तं भोग-
20 वखन्धं पहाय तापसपब्बज्जं पब्बजि । तेन सह पब्बजितानं तापसानं
नवुतिसतसहस्सानि अहेसुं । तेसं भगवा धम्मं देसेसि । तदा नवुतिया
सतसहस्सानं दुतियाभिसमयो अहोसि । यदा पन अत्तनो पुत्तस्स

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. आगन्त्वा—सी०, रो० ।

५. ० कप्पो—सी०, रो० ।

७-७. सिरिवड्डुनामको—सी०, रो० ।

२. कोटियो—सी०, रो० ।

४. असदिसो—सी०, रो० ।

६. संसिब्बनट्ठेन—सी०, रो० ।

अनुपमकुमारस्स धम्मं देसेसि, तदा असीतिया सतसहस्सानं ततियो अभिसमयो^१ अहोसि । तेन वुत्तं—

४. “नवुतिसतसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहु ।

असीतिसतसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु” ति ॥

ततो अपरेन समयेन कण्णकुञ्जनगरे सुरक्खितो राजपुत्तो च 5
पुरोहितपुत्तो धम्मसेनकुमारो च फुस्से सम्मासम्बुद्धे अत्तनो नगरं
सम्पत्ते सट्ठिया पुरिससतसहस्सेहि सद्धिं पच्चुगन्त्वा वन्दित्वा
निमन्तेत्वा सत्ताहं महादानं दत्त्वा दसवलस्स धम्मकथं सुत्वा भगवति^२
पसीदित्वा ते सपरिवारा पब्बजित्वा^२ अरहत्तं पापुणिसु । तेसं सट्ठिया
भिक्षुसतसहस्सानं मज्झे भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पठमो 10
सन्निपातो अहोसि । पुन कासिनगरे जयसेनरञ्जो सट्ठिमत्तानं आतीनं
समागमे बुद्धवंसं देसेसि, तं सुत्वा पञ्चाससतसहस्सानि एहिभिक्षु-
पब्बजाय पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणिसु । तेसं मज्झगतो भगवा
पातिमोक्खं उद्दिसि, सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । पुन महामङ्गल-
समागमे मङ्गलकथं सुत्वा चत्तालीसपुरिससतसहस्सानि पब्बजित्वा 15
अरहत्तं पापुणिसु । तेसं मज्झगतो सुगतो पातिमोक्खं उद्दिसि, सो
ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

B. 275

५. “सन्निपाता तयो आसुं, फुस्सस्स पि महेसिनो ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

६. सट्ठिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।

20 R.234

पञ्चाससतसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥

७. चत्तालीससतसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।

अनुपादा विमुत्तानं, वोच्छिन्नपटिसन्धिनं” ति ॥

तदा अम्हाकं^१ बोधिसत्तो अरिन्दमनगरे^२ विजितावी नाम
 खत्तियो हुत्वा तस्स धम्मं^३ सुत्वा भगवति पसीदित्वा तस्स महादानं
 दत्वा महारज्जं पहाय भगवतो सन्तिके पब्बजित्वा तीणि पिटकानि
 उग्गहेत्वा तेपिटकधरो महाजनस्स धम्मकथं कथेसि, सीलपारमिं च
 5 पूरेसि । सो पि नं^४ “बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

८. “अहं तेन समयेन, विजितावी नाम खत्तियो ।

छड्डयित्वा महारज्जं, पब्बजि तस्स सन्तिके ॥

९. सो पि मं^५ बुद्धो व्याकासि, फुस्सो लोकग्गनायको ।

द्वेनवुते इतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

10 १०. पधानं पदहित्वानं...पे०...दसपारमिपूरिया ॥

१२. सुत्तन्तं विनयं चा पि, नवज्जं सत्थुसासनं ।

सब्बं परियापुणित्वा^६, सोभयिं जिनसासनं ॥

१३. तत्थप्पमत्तो विहरन्तो, ब्रह्मं भावेत्वा^७ भावनं ।

अभिज्जापारमिं गन्त्वा, ब्रह्मलोकमगञ्छहं” ति ॥

15 तस्स पन भगवतो कासिकं^८ नाम नगरं अहोसि । जयसेनो नाम
 राजा पिता, सिरिमा नाम माता, सुरक्खितो च धम्मसेनो च द्वे^९
 अग्गसावका, सभियो नामुपट्ठाको, चाला^{१०} च उपचाला च द्वे अग्ग-
 B. 276 साविका, आमलकरुक्खो बोधि, सरीरं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं अहोसि,
 आयु नवुतिवस्ससहस्सानि, किसागोतमी नाम अग्गमहेसी, अनुपमो

20 नामस्स पुत्तो, हत्थियानेन निक्खमि । तेन वुत्तं—

१४. “कासिकं नाम नगरं, जयसेनो नाम खत्तियो ।

सिरिमा नाम जनिका, फुस्सस्सा पि महेसिनो...पे०...

बोधितस्स भगवतो, आमण्डो ति पवुच्चति...पे०...

R. 235

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. धम्मकथं—सी०, रो० ।

५. परियापुणित्वानं—सी०, रो० ।

७. कासि—सी०, रो० ।

९. साला—सी०, रो० ।

२. अरिमन्दनगरे—सी०, रो० ।

४. तं—सी०, रो० ।

६. भावेत्वा—रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

२२. अट्टपण्णासरतनं, सो पि अच्चुग्गतो मुनि ।
सोभते^१ सतरंसीव, उळ्ळुराजाव पूरितो^२ ॥

२३. नवुतिवस्ससहस्सानि, आयु विज्जति तावदे ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

२४. ओवदित्वा बहू सत्ते,
सन्तारेत्वा बहू जने ।
सो पि सत्था अतुलयसो,
निब्बुतो सो ससावको^३ ति ॥

5

तत्थ आमण्डो ति आमलकरुक्खो । ओवदित्वा ति ओवादं दत्वा,
अनुसासित्वा ति अत्थो । सो पि सत्था अतुलयसो ति सो पि सत्था 10
अमितयसो ति अत्थो । “सो जहित्वा अमितयसो” ति पि पाठो,
तस्स सो सब्बमेव वुत्तप्पकारं विसेसं हित्वा ति अत्थो ।

फुस्सो किर सम्मासम्बुद्धो^४ कुसिनारायं सेनारामे^५ परिनिब्बायि ।
धातुयो किरस्स वित्थारिका अहेसुं । सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा
ति ।

15

फुस्सबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
निट्ठितो अट्ठारसमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. सोभति—सी०, रो० ।

३. भगवा—सी०, रो० ।

२. पूजितो—सी०, रो० ।

४. सेतारामे—सी० ।

२१. विपस्सीबुद्धवंसवण्णना

B. 277

फुस्सस्स बुद्धस्स अपरभागे सान्तरकप्पे तस्मिं च कप्पे वीतिवत्ते
इतो एकनवुतिकप्पे विजितसब्बकप्पो^१ परहितनिरतसङ्कप्पो सब्बत्थ
विपस्सी विपस्सी नाम सत्था लोके उदपादि । सो पारमियो पूरेत्वा
अनेकरतनमणिविसरसमुज्जोतितभवने^२ तुसितभवने निव्वत्तित्वा ततो
५ चवित्वा बन्धुमतीनगरे अनेकबन्धुमतो बन्धुमतो रञ्जो बन्धुमतिया
नाम अग्गमहेसिया कुच्चिस्मिं पटिसन्धि अग्गहेसि । सो दसन्नं मासानं
अच्चयेन खेमे मिगदाये मातुदरतो असितनीरदराजितो पुण्णचन्दो विय
R. 236 निक्खमि । नामग्गहणदिवसे पनस्स लक्खणपाठका जातका च दिवा
च रत्तिं च अन्तरन्तरा निम्मिससञ्जनितन्धकारविरहेन^३ विसुद्धं
१० पस्सन्ति^४, विवटेहि वा^५ अक्खीहि पस्सती ति “विपस्सी” ति
नाममकंसु । “विचेय्य विचेय्य पस्सती ति^६ विपस्सी” ति वदन्ति ।
सो अट्ठवस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । नन्द-सुनन्द-सिरिमानामका
तयो चस्स पासादा अहेसुं ।

सुदस्सनादेविप्पमुखानं इत्थीनं सतसहस्सं वीसति च सहस्सानि
१५ अहेसुं । “सुतनू” ति पि सुदस्सना वुच्चति । सो अट्ठवस्ससहस्सानं
अच्चयेन चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सुतनुदेविया समवट्ठक्खन्धे नाम
तनये जाते आजञ्जरथेन महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पब्बजि ।
तं पुरिसानं चतुरासीतिसतसहस्सानि अनुपब्बजिंसु । सो तेहि परिवुतो
महापुरिसो अट्ठमासं^७ पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय
२० सुदस्सनसेट्ठिधीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा कुसुमसमलङ्कते
सालवने दिवाविहारं कत्वा^८ मुजातेन नाम यवपालकेन दिन्ना अट्ठ
तिणमुट्ठियो गहेत्वा पाटलिबोधिं समलङ्कतं दिस्वा दक्खिणदिसाभागेन
तं उपागमि ।

१. विदितसब्बविकप्पो—सी०, रो० ।

२. निमेष०—सी०, रो० ।

५. च—रो० ।

७. अट्ठमासे—सी०, रो० ।

२. अनेकरतनजुतिविसर०—सी०, रो० ।

४. पस्सति—सी०, रो० ।

६. ० वा—सी०, रो० ।

८. वीतिनामेत्वा—सी०, रो० ।

तस्सा पन पाटलिया समवट्ठक्खन्धो तं दिवसं पण्णासरतनो
 हुत्वा अब्भुग्गतो साखा पण्णासरतना उब्बेधेन रतनसतं अहोसि ।
 तंदिवसमेव सा पाटली कण्णिकावद्धेहि विय पुप्फेहि परमसुरभिगन्धेहि
 मूलतो पट्टाय सब्बसञ्जना^१ अहोसि । दिब्बगन्धो वायति, न केवलं
 तदा अयमेव पुप्फितो, दससहस्सि चक्कवाळ^२ सु^३ सब्बे पाटलियो 5 B. 278
 पुप्फिताव । न केवलं पाटलियोव, दससहस्सिचक्कवाळेसु सब्बरुक्ख-
 गुम्बलतायो पि पुप्फिसु । महासमुद्दो पि पञ्चवण्णेहि पट्टुमेहि कुवल-
 युप्पलकुमुदेहि सञ्जत्तो सीतलमधुरसलिलो अहोसि । सब्बं पि च
 दससहस्सि^२ चक्कवाळम्भन्तरं धजमालाकुलं अहोसि । तत्थ तत्थ
 पटिमालागुलविप्पकिण्णं नानासुरभिकुसुमसज्जितधरणीतलं^३ धूपचुण्ण- 10
 न्धकारं अहोसि । तं उपगन्त्वा तेपण्णासहत्थवित्थतं तिणसन्थरं
 सन्थरित्वा चतुरङ्गसमन्नागतं वीरियं अधिट्ठाय “याव बुद्धो न होमि,
 ताव इतो^४ न उट्ठहामी” ति पटिञ्जं कत्वा निसीदि । एवं निसी-
 दित्वा समारं मारबलं विधमित्वा मग्गानुक्कमेन चत्तारि मग्गजाणानि
 मग्गानन्तरं चत्तारि फलजाणानि चतस्सो पटिसम्भिदा चतुयोनि- 15
 परिच्छेदकजाणं पञ्चगतिपरिच्छेदकजाणं चतुर्वेसारज्जजाणानि छ
 असाधारणजाणानि च सकले च बुद्धगुणे हत्थगते कत्वा परिपुण्ण-
 सङ्कप्पो बोधिपल्लङ्के निसिन्नोव—

अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं खयमज्झगा ॥

(ध०प०-३२)

20

अयोधनहतस्सेव, जलतो जातवेदसो ।

अनुपुब्बपसन्तस्स, यथा व आयते गति ॥

एवं सम्मा विमुत्तानं, कामबन्धोघतारिनं ।

पञ्चापेतु^५ गती नत्थि, पत्तानं अचलं सुखं”

(उदान-१७७) ति—

25

१. सब्बसञ्जना—रो० ।

२-२. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

३. ०कुसुमसज्जत०—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. पञ्चाहेतु—सी०, रो० ।

R. 237 एवं उदानं उदानेत्वा बोधिसमीपेयेव सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा
 ब्रह्मयाचनं सम्पटिच्छित्वा अत्तनो वेमातिकस्स^१ भातिकस्स^२ खण्ड-
 कुमारस्स च पुरोहितपुत्तस्स तस्सकुमारस्स च उपनिस्सयसम्पत्तिं
 ओलोकेत्वा आकासेन गन्त्वा^३ खेमे मिगदाये ओतरित्वा उभो पि ते
 5 उय्यानपालेन पक्कोसापेत्वा तेसं परिवारानं^४ मज्जे धम्मचक्कं पवत्तेसि ।
 तदा अपरिमितानं देवतानं धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “फुस्सस्स च अपरेन, सम्बुद्धो द्विपटुत्तमो^५ ।
 विपस्सी नाम नामेन, लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥

B. 279 २. अविज्जं सब्बं पदालेत्वा, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ।
 10 धम्मचक्कं पवत्तेतुं, पक्कामि बन्धुमतीपुरं ॥
 ३. धम्मचक्कं पवत्तेत्वा, उभो बोधेसि नायको ।
 गणनाय न वत्तब्बो, पठमाभिसमयो अहू’ ति ॥

तत्थ पदालेत्वा ति भिन्दित्वा, अविज्जन्धकारं भिन्दित्वा ति
 अत्थो । “वत्तेत्वा चक्कमारामे” ति पि पाठो, तस्स आरामे ति खेमे
 15 मिगदाये ति अत्थो । उभो बोधेसी ति अत्तनो कनिट्ठभातिकं^६
 खण्डं राजपुत्तं तस्सं च पुरोहितपुत्तं ति उभो बोधेसि । गणनाय
 न वत्तब्बो ति देवतानं अभिसमयवसेन गणनपरिच्छेदो नत्थी ति
 अत्थो ।

अथापरेन समयेन खण्डं राजपुत्तं तस्सं च पुरोहितपुत्तं अनुपब्ब-
 20 जितानि चतुरासीतिभिक्खुसहस्सानि धम्मामतं पायेसि । सो दुतियो
 अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

४. पुनापरं अमितयसो, तत्थ सच्चं पकासयि ।
 चतुरासीतिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू’ ति ॥

१. वेमातुकस्स—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. आगन्त्वा—सी०, रो० ।

४. सपरिवारानं—सी०, रो० ।

५. द्विपटुत्तमो—सी०, रो०; एवमेव ।

६. ०भातुकं—सी०, रो०; एवमेव ।

तत्थ तत्था ति खेमे मिगदाये ति अत्थो । चतुरासीतिसहस्सानि,
सम्बुद्धमनुपब्बजुं ति एत्थ एते पन चतुरासीतिसहस्ससङ्घाता पुरिसा
विपस्सिस्स कुमारस्स उपट्ठाकपुरिसायेव^१ । ते पातोव विपस्सिकुमारस्स
उपट्ठानं आगन्त्वा^२ कुमारमदिस्वा पातरासत्थाय गन्त्वा मुत्तपातरासा^३
“कुहिं कुमारो” ति पुच्छित्वा ततो “उय्यानभूमिं गतो” ति सुत्वा 5
“तत्थेव नं दक्खिस्सामा” ति निक्खन्ता निवत्तमानं तस्स सारथिं
दिस्वा “कुमारो पब्बजितो” ति सुत्वा^४ सुतट्ठानेयेव सब्बाभरणानि
मुञ्चित्वा अन्तरापणतो कासायानि वत्थानि आहरापेत्वा केसमस्सुं
ओहारेत्वा^५ पब्बजिसु । पब्बजित्वा च ते गन्त्वा महापुरिसं
परिवारयिसु ।

R. 238

10

ततो विपस्सी बोधिसत्तो “पधानचरियं चरन्तो आकिण्णो
विहरामि, न खो पनमेतं पातिरूपं यथेव मं इमे गिहिभूता पुब्बे
परिवारेत्वा चरन्ति, इदानीं पि तथेव किं इमिना गणेना” ति
गणसङ्गणिकाय उक्कण्ठित्वा “अज्जेव गच्छामी” ति चिन्तेत्वा पुन
“अज्ज अवेला, सचे पनाहं अज्ज गमिस्सामि, सब्बेपिमे जानिस्सन्ति,
स्वेव गमिस्सामी” ति चिन्तेसि । तं दिवसं च उरुवेलगामसदिसे 15 B. 280
एकस्मिं गामे गामवासिनो मनुस्सा स्वातनाय सद्धिं परिसाय
महापुरिसं निमन्तयिसु । ते तेसं चतुरासीतिसहस्सानं महापुरिसस्स
च पायासमेव पटियादयिसु । अथ विपस्सी महापुरिसो पुनदिवसे
विसाखपुण्णमाय तस्मिं गामे तेहि पब्बजितजनेहि सद्धिं भत्तकिच्चं 20
कत्वा वसनट्ठानमेव अगमासि । तत्र^६ ते पब्बजिता महापुरिसस्स वत्तं
दस्सेत्वा अत्तनो अत्तनो रत्तिट्ठानदिवाट्ठानानि पविसिंसु ।

बोधिसत्तो पि पण्णसालं पविसित्वा निसिन्नो चिन्तेसि “अयं
कालो निक्खमितुं” ति निक्खमित्वा पण्णसालद्वारं पिदहित्वा

१. उपट्ठाकायेव—सी०, रो० ।

२. गन्त्वा—सी०, रो० ।

३. ० आगन्त्वा—सी०, रो० ।

४. ति च ततो सुत्वा—सी०, रो० ।

५. ओहारेत्वा—सी०, रो० ।

६. तत्थ—सी०, रो० ।

बोधिमण्डाभिमुखो पायासि । ते किर पब्बजिता सायं बोधिसत्तस्स
 उपट्ठानं गत्वा^१ पण्णसालं परिवारेत्वा निसिन्ना “अतिविकालो जातो
 उपधारेथा” ति वत्वा पण्णसालद्वारं^२ विवरित्वा तं अपस्सन्ता पि
 “कुहिं नु गतो महापुरिसो” ति नानुबन्धिसु । “गणवासे निब्बिन्नो
 5 एको विहरितुकामो मज्जे महापुरिसो बुद्धभूतंयेव तं पस्सिस्सामा”
 ति अन्तोजम्बुदीपाभिमुखा चारिकं पक्कमिंसु । अथ ते “विपस्सिना
 किर बुद्धत्तं पत्वा धम्मचक्कं पवत्तितं” ति सुत्वा अनुक्रमेण सब्बे ते
 पब्बजिता बन्धुमतिया राजधानिया खेमे मिगदाये सन्निपत्तिंसु । ततो
 तेसं भगवा धम्मं देसेसि, तदा चतुरासीतिया भिक्खुसहस्सानं
 10 धम्माभिसमयो अहोसि । सो ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन
 वुत्तं—

५. चतुरासीतिसहस्सानि, सम्बुद्धं अनुपब्बजुं ।
 तेसमारामपत्तानं, धम्मं देसेसि चक्खुमा ॥
 ६. सब्बाकारेण भासतो, सुत्वा उपनिसादिनो ।
 15 ते पि धम्मवरं गत्वा, ततियाभिसमयो अहू’ ति ॥

तत्थ चतुरासीतिसहस्सानि, सम्बुद्धं अनुपब्बजुं ति एत्थ अनुना
 योगतो सम्बुद्धं ति उपयोगवचनं कतं ति वेदितव्वं, सम्बुद्धस्स पच्छा
 पब्बजिसू ति अत्थो । लक्खणं सहसत्थतो गहेतव्वं । “तत्थ आराम-
 पत्तानं” ति पि पाठो । भासतो ति वदतो । उपनिसादिनो ति
 R. 239 B.281 20 गत्वा उपनिस्साय^३ धम्मदानं ददतो ति अत्थो । ते पी ति ते^४
 चतुरासीतिसहस्ससङ्घाता पब्बजिता विपस्सिस्स उपट्ठाकभूता ।
 गत्वा ति तस्स धम्मं अत्वा । एवं तेसं ततियो अभिसमयो अहोसि ।
 खेमे मिगदाये विपस्सीसम्मासम्बुद्धं द्वे च अगगसावके अनुपब्बजितानं
 भिक्खून् अट्ठसट्ठिसत्तसहस्सानं मज्जे निसिन्नो विपस्सी भगवा—

१. आगन्त्वा—सी०, रो० ।

२. पण्णसालं—सी०, रो० ।

३. उपनिधाय—सी०, रो० ।

४. तेपि—सी०, रो० ।

“खन्तीपरमं तपो तित्तिक्खा,
निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा ।
न हि पब्बजितो परूपघाती,
न^१ समणो होति परं विहेठयन्तो ।

सब्बपापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पदा ।

5

सच्चित्तपरियोदपनं, एतं बुद्धान सासनं ॥

अनूपवादो अनूपघातो, पातिमोक्खे च संवरो ।

मत्तञ्जुता च भत्तस्मिं, पन्तं^२ च सयनासनं ।

अधिचित्ते च आयोगो, एवं बुद्धानं सासनं”

(दी० नि० २-३९; ध० प० ३५) ति—

10

इमं पातिमोक्खं उद्दिसि । इमा पन सब्बबुद्धानं पातिमोक्खुद्देसगाथायो
होन्ती ति वेदितब्बं । सो पठमो सन्निपातो अहोसि । पुन यमक-
पाटिहारियं दिस्वा पब्बजितानं भिक्खूनां सतसहस्सानं दुतियो
सन्निपातो अहोसि । यदा पन विपस्सिस्स वेमातिका तयो भातरो
पच्चन्तं वूपसमेत्वा भगवतो उपट्ठानकिरियाय लद्धवरा हुत्वा अत्तनो 15
नगरं नेत्वा उपट्ठहन्ता तस्स धम्मं सुत्वा पब्बजिंसु । तेसं असीति-
सतसहस्सानं^३ मज्जे निसीदित्वा भगवा खेमे मिगदाये पातिमोक्खं
उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

७. “सन्निपाता तयो आसुं, विपस्सिस्स महेसिनो ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

20

८. अट्ठसट्ठिसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।

भिक्खुसतसहस्सानं दुतियो आसि समागमो ॥

९. असीतिभिक्खुसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।

तत्थ भिक्खुगणमज्जे, सम्बुद्धो अतिरोचती” ति ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. पन्थं—सी०, रो० ।

३. असीतिसहस्सानं—सी०, रो० ।

B. 282

R. 240

तत्थ अट्ठसट्ठिसतसहस्सानं ति अट्ठसट्ठिसहस्साधिकानं सतसहस्स-
भिव्खूनं ति अत्थो । तत्था ति तत्थ खेमे मिगदाये । भिव्खुगणमज्झे
ति भिव्खुगणस्स मज्झे । “तस्स भिव्खुगणमज्झे” ति पि पाठो, तस्स
भिव्खुगणस्स मज्झे ति अत्थो ।

- 5 तदा अम्हाकं बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अतुलो नाम
नागराजा हुत्वा अनेकनागकोटिसतसहस्सपरिवारो हुत्वा सपरिवारस्स
दसबलस्स असमबलसीलस्स करुणासीतलहृदयस्स सक्कारकरणत्थं
सत्तरतनमयं^१ चन्दमण्डलसङ्कासं^२ दट्ठब्बसारमण्डं मण्डपं कारेत्वा
तत्थ निसीदापेत्वा सत्ताहं दिब्बविभवानुरूपं महादानं दत्वा
10 सत्तरतनखचितं^३ महारहं सुवण्णमयं नानामणिजुतिविसरसमुज्जलं
पीठं भगवतो अदासि । तदा नं पीठानुमोदनावसाने^४ “इतो अयं
एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

१०. अहं तेन समयेन, नागराजा महिद्धिको ।
अतुलो नाम नामेन, पुञ्जवन्तो जुतिन्धरो ॥
15 ११. नेकानं नागकोटीनं, परिवारेत्वानहं तदा ।
वज्जन्तो^५ दिब्बतुरियेहि, लोकजेट्ठं उपागमिं ॥
१२. उपसङ्गमित्वा सम्बुद्धं, विपस्सि लोकनायकं ।
मणिमुत्तरतनखचितं, सब्बाभरणभूसितं ।
निमन्तेत्वा धम्मराजस्स, सुवण्णपीठमदासहं ॥
20 १३. सो पि मं बुद्धो व्याकासि, संचमज्झे निसीदिय ।
एकनवुतितो^६ कप्पे^७, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१४. अहु कपिलव्हया^८ रम्मा^९, निक्खमित्वा तथागतो ।
पधानं पदहित्वान, कत्वा दुक्करकारिकं ॥

१-१. तस्स रतनमयचन्दमण्डलसङ्कासं—
सी०, रो० ।

२. सब्बरतनमण्डितं—सी०, रो० ।

३. पीठदानानुमोदनावसेन—सी०, रो० ।

४. वज्जेन्तो—सी०, रो० ।

५-५. एकनवुते इतो कप्पे—सी०, रो० ।

६-६. कपिलव्हये रम्मे—सी०, रो० ।

१५. अजपालख्खमूलस्मिं^१, निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासं पग्गय्ह, नेरञ्जरमुपेहिति^२ ॥
१६. नेरञ्जराय^३ तीरस्मिह^३, पायासं अद^३ सो^३ जिनो ।
पटियत्तवरमग्गेन, बोधिमूलमुपेहिति ॥
१७. ततो पदक्खिणं कत्वा, बोधिमण्डं अनुत्तरो^४ ।
अस्सत्थमूले सम्बोधिं, बुज्झिस्सति महायसो ॥
१८. इमस्स जनिका माता, माया नाम भविस्सति ।
पिता सुद्धोदनो नाम, अयं हेस्सति गोतमो ॥
१९. अनासवा वीतरागा, सन्तचित्ता समाहिता ।
कोलितो उपतिस्सो च, अग्गा हेस्सन्ति सावका ।
आनन्दो नामुपट्ठाको^५, उपट्ठिस्सतिमं^६ जिनं ॥
२०. खेमा उप्पलवण्णा च, अग्गा हेस्सन्ति साविका ।
अनासवा वीतरागा, सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधितस्स भगवतो, अस्सत्थो ति पवुच्चति ॥.. पे०...
२३. तस्साहं वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासिं, दसपारमिपूरिया'' ति ॥

5 B. 283

10

R. 241

15

20

तत्थ पुञ्जवन्तो ति पुञ्जवा, समुपचितपुञ्जसञ्चयो ति अत्थो ।
जुतिन्धरो ति पभायुत्तो । नेकानं नागकोटीनं ति अनेकाहि नाग-
कोटीहि, करणत्थे सामिवचनं दट्ठब्बं । परिवारेत्त्वाना ति भगवन्तं
परिवारेत्वा । अहं ति अत्तानं निद्दिसति । वज्जन्तो^७ ति वादेन्तो
ताळेन्तो । मणिमुत्तरतनखचितं ति मणिमुत्तादीहि विविधेहि रतनेहि
खचितं ति अत्थो । सब्बाभरणभूसितं ति सब्बाभरणेहि वाळ-
रूपादीहि रतनमयेहि मण्डितं ति अत्थो । सुवण्णपीठं ति सुवण्णमयं
पीठं । अदासहं ति अदासिं अहं ।

- १-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति । २-२. नेरञ्जरा नदी तीरे—सी०, रो०
३-३. असती—सी०, रो० । ४. अनुत्तरं—सी०, रो० ।
५. नाम नामेन—सी०, रो० । ६. उपट्ठिस्सति तं—सी०, रो० ।
७. वज्जेन्तो—सी०, रो० ।

तस्स पन विपस्सिस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगरं अहोसि ।
 बन्धुमा नाम^१ राजा पिता, बन्धुमती नाम माता, खण्डो च तिस्सो
 च द्वे अग्गसावका, असोको नामुपट्ठाको, चन्दा च चन्दमित्ता च द्वे
 अग्गसाविका, पाटलिरुक्खो बोधि, सरीरं असीतिहत्थुब्बेधं अहोसि,
 5 सरीरप्पभा सब्बकालं सत्त योजनानि फरित्वा अट्ठासि असीतिवस्स-
 सहस्सानि आयु, सुतनु नामस्स अग्गमहेसी^२, समवट्ठक्खन्धो नामस्स
 पुत्तो, आजञ्जरथेन निक्खमि । तेन वुत्तं—

- B. 284 २४. नगरं बन्धुमती नाम, बन्धुमा नाम खत्तियो ।
 माता बन्धुमती नाम, विपस्सिस्स महेसिनो ॥
- R. 242 10 २९. खण्डो च तिस्सनामो च, अहेसुं अग्गसावका ।
 असोको नामुपट्ठाको, विपस्सिस्स महेसिनो ॥
३०. चन्दा च चन्दमित्ता च, अहेसुं अग्गसाविका ।
 बोधितस्स भगवतो, पाटली ति पवुच्चति ॥
३२. असीतिहत्थमुब्बेधो, विपस्सी लोकनायको ।
 15 पभा निद्धावती तस्स, समन्ता सत्तयोजने ॥
३३. असीतिवस्ससहस्सानि, आयु बुद्धस्स तावदे ।
 तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
३४. बहुदेवमनुस्सानं^३, बन्धना परिमोचयि ।
 मग्गामग्गं च आचिक्खि, अवसेसपुथुज्जने ॥
- 20 ३५. आलोकं दस्सयित्वान, देसेत्वा अमतं पदं ।
 जलित्वा अग्गिक्खन्धोव, निब्बुतो सो ससावको ॥
३६. इद्धिवरं पुञ्जवरं, लक्खितं^४ च कुसुमितं ।
 सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा' ति ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. भरिया—सी०, रो० ।

३. बहु देवे मनुस्से च—सी०, रो० ।

४. लक्खणं—सी०, रो० ।

तत्थ बन्धना ति देवमनुस्से कामरागसंयोजनादिबन्धना मोचेसि,
विकासेसी ति अत्थो । मग्गामग्गं च आचिक्खी ति 'अमताधिगमाय
अयं मग्गो उच्छेदस्सतदिट्ठिविरहिता मज्झिमा पटिपदा मग्गो
कायकिलमथादिको नायं मग्गो' ति सेसपुथुज्जनो आचिक्खी ति
अत्थो । आलोकं दस्सयित्वाना ति मग्गआणालोकं विपस्सनाआणालोकं^१ 5
च^१ दस्सयित्वा । लक्खणं च कुसुमितं ति चित्तलक्खणादीहि^२ फुल्लितं^२
मण्डितं भगवतो सरीरं ति अत्थो । सेसं सब्बत्थ गाथासु उत्तानमेवा
ति ।

विपस्सीबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो एकूनवीसतिमो बुद्धवंसो ।

—०—

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२-२. चक्कलक्खणादीहि पुप्फितं—
सी०, रो० ।

२२. सिखीबुद्धवंसवण्णना

B. 285
R. 243

विपस्सिस्स अपरभागे अन्तरहिते च तस्मिं कप्पे ततो परं
एकूनसट्ठिया कप्पेसु बुद्धा लोके न उप्पज्जिंसु । अपगतबुद्धालोको*
अहोसि । किलेसदेवपुत्तमारानं एकरज्जं अपगतकण्ठकं अहोसि ।
इतो पन एकत्तिसकप्पे सिनिद्धसुक्खसारदारुपचितो पहतसप्पिसित्तो
5 निधूमो सिखी विय सिखी च वेस्सभू चा ति द्वे सम्मासम्बुद्धा लोके
उप्पज्जिंसु* । तत्थ सिखी पन भगवा पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे
निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा कुसलकरणवती^१ अरुणवतीनगरे परम-
गुणवतो अरुणवतो नाम रज्जो अग्गमहेसिया रत्तकनकपटिबिम्बरु-
चिरप्पभाय^२ पभावतिया नाम देविया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि गहेत्वा
10 दस मासे वीतिनामेत्वा निसभुय्याने मातुकुच्छित्तो निक्खमि ।
नेमित्तिका पनस्स नामं करोन्ता उण्हीसस्स सिखा विय उग्गतता
“सिखी” ति नाममकंसु । सो सत्तवस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि ।
सुचन्दकसिरी-गिरियस-नारिवसभनामका तयो पासादा अहेसुं ।
सब्बकामादेविप्पमुखानि चतुवीसति इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्ठितानि
15 अहेसुं ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सब्बकामादेविया गुणगणातुले
अतुले नाम पुत्ते उप्पन्ने हत्थियानेन हत्थिक्खन्धवरगतो
महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा पब्बजि । तं सत्ततिपुरिससत्तसहस्सानि
अनुपब्बजिंसु । सो तेहि परिवुतो अट्ठमासं पधानचरियं^३ चरित्वा
20 विसाखपुण्णमाय गणसङ्गणिकं पहाय सुदस्सननिगमे पियदस्सीसेट्ठिनो
धीतुया दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा तरुणखदिरवने दिवाविहारं

- सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. कनकपरमरुचिरपभाय—सी०, रो० ।

३. पधानं—सी०, रो० ।

वीतिनामेत्वा अनोमदस्सिना नाम तापसेन दिन्ना अट्ट
कुसतिणमुट्ठियो^१ गहेत्वा पुण्डरीकबोधिं उपसङ्कमि^२ ।
तस्सा किर पुण्डरीकबोधिया^३ पि पाटलिया पमाणमेव पमाणं
अहोसि । तं दिवसमेव सो पण्णासरतनक्खन्धो हुत्वा अब्भुग्गतो,
साखापिस्स पण्णासरतनमत्ताव । सो दिब्बेहि^४ गन्धेहि^५ पुप्फेहि^६ 5
सञ्छन्नो^७ अहोसि । न केवलं पुप्फेहेव, फलेहि पि सञ्छन्नो^८ अहोसि ।
तस्स एकपस्सतो तरुणानि फलानि एकतो मज्झिमानि एकतो
नातिपक्कानि एकतो पक्खित्तदिब्बोजानि विय सुरसानि वण्णगन्धरस-
सम्पन्नानि ततो ततो ओलम्बन्ति । यथा च^९ सो, एवं दससहस्सि-
चक्रवाळेसु पुप्फुपगा रुक्खा पुप्फेहि फलूपगा रुक्खा^{१०} फलेहि 10
पटिमण्डिता अहेसुं ।

B. 286

सो तत्थ चतुवीसतिहत्थवित्थतं^{११} तिणसन्थरं सन्थरित्वा पल्लङ्कं
आभुजित्वा चतुरङ्गवीरियं अधिट्ठाय निसीदि । एवं निसीदित्वा
वृत्तिसं योजनवित्थतं समारं मारबलं विधमित्वा सम्बोधिं पापुणित्वा
“अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा 15
बोधिसमीपेयेव सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा ब्रह्मयाचनं सम्पटिच्छित्त्वा
अत्तना सह पब्बजितानं सत्ततिया भिक्खुसत्तसहस्सानं उपनिस्सय-
सम्पत्तिं दिस्वा सुरपथेन गन्त्वा विविधावरणवतिया अरुणवतिया
राजधानिया समीपे मिगाजिनुय्याने^{१०} ओतरित्वा तेहि मुनिगणेहि
परिवुत्तो तेसं मज्झे धम्मचक्रं पवत्तेसि । तदा कोटिसत्तसहस्सानं 20
पठमो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “विपस्सिस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो^{११} ।

R. 244

सिखिव्हयो आसि जिनो, असमो अप्पटिपुग्गलो ॥

१. तिणमुट्ठियो—सी०, रो० ।

२. उपागमि—सी०, रो० ।

३. ० बोधिस्सा—सी०, रो० ।

४-४. दिब्बगन्धेहि—सी०, रो० ।

५. सञ्जन्तो—सी०, रो० ।

६. सहितो—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

९. चतुवीसतिहत्थं—सी०, रो० ।

१०. मिगाचिरुय्याने—सी०, रो० ।

११. द्विपदुत्तमो—सी०, रो०; एवमेव ।

२. मारसेन पमदित्वा^१, पत्तो^२ सम्बोधिमुत्तमं ।
धम्मचक्कं पवत्तेसि, अनुकम्पाय पाणिनं ॥

३. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, सिखिम्हि जिनपुङ्गवे ।
कोटिसत्तसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू' ति ॥

5 पुन पि अरुणवतिया राजधानिया समीपेयेव अभिभूराजपुत्तस्स
च सम्भवराजपुत्तस्स चा ति द्वित्रं सपरिवारानं धम्मं देसेत्वा
नवुत्तिकोटिसहस्सानि धम्मामतं पायेसि । सो दुतियो अभिसमयो
अहोसि । तेन वुत्तं—

४. “अपरं पि धम्मं देसेन्ते, गणसेट्ठे नरुत्तमे ।

10 नवुत्तिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू' ति ॥

B. 287 यदा पन सूरियवतीनगरद्वारे चम्पकरुक्खमूले तित्थियमदमान-
भञ्जनत्थं सब्बजनबन्धनमोक्खत्थं च यमकपाटिहारियं करोन्तो^३ भगवा
धम्मं देसेसि, तदा^३ असीतिकोटिसहस्सानं ततियो अभिसमयो
अहोसि । तेन वुत्तं—

15 ५. “यमकपाटिहारियं च, दस्सयन्ते सदेवके ।

असीतिकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहू' ति ॥

अभिभुना च सम्भवेन च राजपुत्तेन सद्धि पब्बजितानं अरहन्तानं
सत्तसहस्सानं मज्झे निसीदित्वा^४ पातिमोक्खं उद्दिसि, सो पठमो
सन्निपातो अहोसि, अरुणवतीनगरे आतिसमागमे पब्बजितानं
20 असीतिया भिक्खुसहस्सानं मज्झे निसीदित्वा^५ पातिमोक्खं उद्दिसि,
सो दुतियो सन्निपातो अहोसि । धनञ्जयनगरे धनपालकनागविनयन-
समये^६ पब्बजितानं सत्ततिया भिक्खुसहस्सानं मज्झे भगवा^७
पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. पभिन्दित्वा—सी०, रो० ।

२. पत्त्वा—सी०, रो० ।

३-३. करोन्ते भगवति धम्मं देसेन्ते—
सी०, रो० ।

४. भगवा—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. धनपालकगहपतिविनयनसमये—
सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

६. “सन्निपाता तयो आसुं, सिखिस्सा पि महेसिनो ।
खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥
७. भिक्खुसतसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।
असीतिभिक्खुसहस्सानं, दुतियो आसि समागमो ॥
८. सत्ततिभिक्खुसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।
अनुपलित्तो पदुमंव, तोयम्हि सम्पवड्डितं” ति ॥

5 R. 245

तत्थ अनुपलित्तो पदुमंवा^१ ति तोये जातं तोयेव वड्डितं पदुमं
विय तोयेन अनुपलित्तं^२, सो पि भिक्खुसन्निपातो लोके जातो पि
लोकधम्मेहि अनुपलितो अहोसी ति अत्थो ।

तदा किर अम्हाकं^३ बोधिसत्तो कत्थचि असंसट्ठो परिभुत्तनगरे 10
अरिन्दमो नाम राजा हुत्वा सिखिम्हि सत्थरि परिभुत्तनगरमनुप्पत्ते
सपरिवारो राजा^४ भगवतो^५ पच्चुगन्त्वा पसादवड्डितहृदयनयनसोतो
दसबलस्स^६ अमलचरणकमलयुगळेसु^७ सपरिवारो सिरसा अभि-
वन्दित्वा दसबलं निमन्तेत्वा सत्ताहं इस्सरियकुलविभवसद्धानुरूपं
महादानं दत्वा दुस्सभण्डागारद्वारानि^८ विवरापेत्वा बुद्धप्पमुखस्स 15
भिक्खुसंघस्स महग्घानि वत्थानि अदासि । अत्तनो च बलरूपलक्खण-
जवसम्पन्नहेमजालमालासमलङ्कृतं नवकनकसुचिरदण्डकोसचामर-
युगविराजितं^९ विपुलमुदुकणं चन्दराजिविराजितवदनसोभं एरावण-
वारणमिव अरिवारणं वरवारणं दत्वा वारणप्पमाणमेव कत्वा
कप्पियभण्डं च अदासि । सो पि नं^{१०} सत्था “इतो एकत्तिसकप्पे बुद्धो -0
भविस्सती” ति ब्याकासि । तेन वुत्तं—

B. 211

९. “अहं तेन समयेन, अरिन्दमो नाम खत्तियो ।
सम्बुद्धप्पमुखं संघं, अन्नपानेन तप्पयिं ॥

१. सी०, रो० नत्थि । २. सी०, रो० नत्थि ।
३. सी , रो० नत्थि । ४-५. राजभवनतो—सी०, रो० ।
५-५. दसबलचरणकमलयुगले—सी०, रो० । ६. दुस्सभण्डागारानि—सी०, रो० ।
७. ०दन्त०—सी०, रो० । ८. तं—सी०, रो० ।

१०. बहुं दुस्सवरं दत्त्वा, दुस्सकोटिं अनप्पकं ।
अलङ्कृतं हत्थियानं, सम्बुद्धस्स अदासहं ॥
११. हत्थियानं निम्मिनित्वा, कप्पियं उपनामयि ।
पूरयिं मानसं मय्हं, निच्चं दळ्हमुपट्ठितं ॥
- 5 १२. सो पि मं बुद्धो व्याकासि, सिखी लोकगगनायको ।
एकत्तिसे इतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१३. अहु कपिलव्हया रम्मा...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥
१४. तस्साहं वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया" ति ॥
- 10 तत्थ^१ निम्मिनित्वा ति तस्स हत्थिनो पमाणेन तुलयित्वा ।
कप्पियं ति कप्पियभण्डं, भिक्खूनं यं भण्डं कप्पति गहेतुं, तं कप्पियभण्डं
नाम । पूरयिं मानसं मय्हं ति मम चित्तं दानपीतिया पूरयिं, मय्हं
हासुप्पादनसमत्थं अकासि ति अत्थो । निच्चं दळ्हमुपट्ठितं ति
निच्चकालं दानं दस्सामी" ति दानवसेन दळ्हं उपट्ठितं चित्तं ति
15 अत्थो^२ ।

तस्स पन भगवतो नगरं अरुणावती नाम अहोसि । अरुणवा
नाम राजा पिता, पभावती नाम माता, अभिभू च सम्भवो च द्वे
अग्गसावका, खेमङ्करो नामुपट्ठाको, सिखिला^३ च द्वे अग्गसाविका,
B. 289 पुण्डरीकरुक्खो बोधि, सरीरं चस्स सत्ततिहत्थुब्बेधं अहोसि ।
R. 246 20 सरीरप्पभा निच्चकालं योजनत्तयं फरित्वा अट्ठासि । सत्ततिवस्स-
सहस्सानि आयु, सब्बकामा नामस्स अग्गमहेसी, अतुलो नामस्स
पुत्तो, हत्थियानेन^३ निक्खमि^३ । तेन वुत्तं—

१५. नगरं अरुणवती नाम, अरुणो नाम खत्तियो ।
पभावती नाम जनिका, सिखिस्सा^४पि^४महेसिनो ॥

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति । २. मखिला—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सिखिस्स च—सी०, रो०; एवमेव ।

२०. अभिभू सम्भवो चेव^१, अहेसुं अग्गसावका ।
खेमङ्करो नामुपट्ठाको, सिखिस्सा पि महेसिनो ॥
२१. सखिला^२ च पट्टमा च, अहेसुं अग्गसाविका ।
बोधितस्स भगवतो, पुण्डरीको ति वुच्चति ॥
२२. सिरिवट्ठो च नन्दो च, अहेसुं अग्गुपट्ठका । 5
चित्ता चेव सुगुत्ता च, अहेसुं अग्गुपट्ठिका ॥
२३. उच्चत्तनेन सो बुद्धो, सत्ततिहत्थमुग्गतो ।
कञ्चनग्घियसङ्कासो, द्वत्तिसवरलक्खणो ॥
२४. तस्सा^३ पि^३ व्यामप्पभा काया, दिवारत्ति^४ निरन्तरं^४ ।
दिसोदिसं निच्छरन्ति, तीणि योजनसो पभा ॥ 10
२५. सत्ततिवस्ससहस्सानि, आयु तस्स महेसिनो ।
तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥
२६. धम्ममेघं पवस्सेत्वा, तेमयित्वा सदेवके^५ ।
खेमन्तं पापयित्वान, निब्बुतो सो ससावको ॥
२७. अनुव्यञ्जनसम्पन्नं, द्वत्तिसवरलक्खणं । 15
सब्बं तमन्तरहितं^६, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा' ति ॥

तत्थ पुण्डरीको ति सेतम्बस्खलो । तीणि योजनसो पभा ति R. 247
तीणि योजनानि पभा निच्छरन्ती ति अत्थो । धम्ममेघं ति धम्मवस्सं,
धम्मवस्सनको बुद्धमेघो । तेमयित्वा ति धम्मकथासलिलेन तेमेत्वा,
सिञ्चित्वा ति अत्थो । सदेवके ति सदेवके सत्ते । खेमन्तं ति खेमं तं 20 B. 290
निब्बानं । अनुव्यञ्जनसम्पन्नं तम्बनखतुङ्गनासवट्टुङ्गुलितादीहि^७
असीतिया अनुव्यञ्जनेहि सम्पन्नं, द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणपटिमण्डितं

१. नाम—सी०, रो० ।

२. मखिला—सी०, रो० ।

३-३. तस्स—सी०, रो० ।

४-४. रत्तिन्दिवं अतन्दिता—सी०, रो० ।

५. सदेवकं—सी०, रो० ।

६. समन्तरहितं—सी०, रो० ।

७. ०तुङ्गनखसिनिद्धनख०—सी०, रो० ।

भगवतो सरीरं ति अत्थो । सिखी किर^१ सम्मासम्बुद्धो सीलवती-
नगरे अस्सारामे परिनिब्बायि ।

5

सिखीव लोके तपसा जलित्वा,
सिखीव मेघागमने नदित्वा ।
सिखी महेसिन्धनविप्पहीनो,
सिखीव सन्ति सुगतो गतो सो ॥

सिखिस्स किर भगवतो धातुयो एकग्घनाव^२ हुत्वा अट्ठं सु न
विप्पकिरिंसु । सकलजम्बुदीपवासिनो पन मनुस्सा तियोजनुब्बेधं
सत्तरतनमयं हिमगिरिसदिससोभं थूपमकंसु । सेसमेत्थ गाथासु
10 पाकटमेवा ति ।

सिखीबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
निट्ठितो वीसत्तिमो बुद्धवंसो ।

—०—

२३. वेस्सभूबुद्धवंसवण्णनां

सिखिस्स पन सम्मासम्बुद्धस्स^१ अपरभागे अन्तरहिते तस्स सासने
सत्ततिवस्ससहस्सायुका मनुस्सा अनुक्कमेन परिहायित्वा दसवस्सायुका
अहेसुं । पुन वड्ढित्वा अपरिमितायुका हुत्वा अनुक्कमेन परिहायित्वा
सट्ठिवस्ससहस्सायुका अहेसुं । तदा विजितमनोभू सव्वलोकाभिभू
सयम्भू वेस्सभू नाम सत्था लोके उदपादि । सो^२ पारमियो पूरेत्वा 5
तुसितपुरे निव्वत्तित्वा ततो चवित्वा अनोमनगरे सुप्पतीतस्स^३
सुप्पतीतस्स नाम रञ्जो अग्गमहेसिया सीलवतिया यसवतिया नाम
कुच्चिस्मि पटिसन्धि अग्गहेसि । सो दसन्नं मासानं अच्चयेन
अनुपमुय्याने मातुकुच्चितो निक्खमि । जायमानोव जनं तोसेन्तो
वसभनादं नदि । तस्मा वसभनादहेतुत्ता तस्स नामग्गहणदिवसे 10
“वेस्सभू” ति नाममकंसु । सो छव्वस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । R. 248
रुचि-सुरुचि-रतिवड्ढननामका तयो पासादा तस्स अहेसुं । सुचित्ता-
देविप्पमुखानि तिस इत्थिसहस्सानि पच्चुपट्टितानि अहेसुं । P. 291

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सुचित्ताय नाम देविया सुप्पबुद्धे
नाम कुमारे उप्पन्ने सुवण्णसिविकाय उय्यानदस्सनत्थाय गन्त्वा 15
देवदत्तानि कासायानि गहेत्वा पव्वजि । तं सत्तत्तिससहस्सानि
अनुपव्वजिसु । अथ सो तेहि परिवुतो छ मासे पधानचरियं चरित्वा
विसाखपुण्णमाय सुचित्तनिगमे सन्दिस्समानसरीराय सिरिवड्ढनाय नाम
दिन्नं मधुपायासं परिभुज्जित्वा सालवने दिवाविहारं वीतिनामेत्वा
सायन्हसमये नरिन्दनागराजेन दिन्ना अट्ट तिणमुट्टियो गहेत्वा 20

१. बुद्धस्स—सी०, रो० ।

२. ० पन—सी०, रो० ।

३. सुप्पतीतस्स—सी०, रो० ।

सालबोधिं^१ पदक्खिणतो उपागमि । तस्सा पि सालस्स तदेव पाटलिया
 पमाणमेव पमाणं अहोसि । तथेव पुप्फफलसिरिविभवो वेदितब्बो ।
 सो सालमूलमुपगन्त्वा^२ चत्तालीसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं सन्थरित्वा
 पल्लङ्कं आभुजित्वा विगतनीवरणं सब्बकाममदावरणं^३ अनावरणञ्चाणं
 5 पटिलभित्वा “अनेकजातिसंसारं”...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” ति^४
 उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं तत्थेव वीतिनामेत्वा अत्तनो कनिट्ठ-
 भातिकस्स सोणकुमारस्स उत्तरकुमारस्स च उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा
 देवपथेन गन्त्वा अनोमनगरसमीपे^५ अरुण्य्याने ओतरित्वा उय्यान-
 पालेन कुमारे पक्कोसापेत्वा तेसं सपरिवारानं मज्झे धम्मचक्कं
 10 पवत्तेसि । तदा असीतिया कोटिसहस्सानं पठमो अभिसमयो अहोसि ।

पुन जनपदचारिकं चरन्तो भनवा तत्थ तत्थ धम्मं देसेन्तो
 सत्ततिया कोटिसहस्सानं धम्माभिसमयो^६ अहोसि^६, सो दुतियो
 अभिसमयो अहोसि । अनोमनगरेयेव दिट्ठिजालं भिन्दन्तो तित्थय-
 मानद्धजं पातेन्तो मानमदं विद्धंसेन्तो धम्मद्धजं समुस्सयन्तो
 15 नवुतियोजनवित्थताय मनुस्सपरिसाय परिमाणरहिताय^७ देवपरिसाय
 यमकपाटिहारियं कत्वा देवमनुस्से पसादेत्वा सट्ठिकोटियो धम्मामतेन
 तप्पेसि^८, सो ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “तत्थेव मण्डकप्पम्हि, असमो अप्पटिपुग्गलो ।

वेस्सभू नाम नामेन, लोके उप्पज्जि नायको ॥

B.292 20

२. आदित्तं वत^९ रागग्गि, तण्हानं विजितं तदा ।

नागोव बन्धनं छेत्वा, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥

३. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, वेस्सभूलोकनायके ।

असीतिकोटिसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू ॥

१. सालवने बोधि—सी०, रो० ।

२. सब्बमतावरणं—सी०, रो० ।

५. अनुपमनगरसमीपे—सी०, रो० ;
 एवमेव ।

८. सन्तप्पेसि—सी०, रो० ।

२. सालमुपगन्त्वा—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

६-६. धम्माभिसमयं अकासि—सी०, रो० ।

७. अपरिमिताय च—सी०, रो० ।

९. ति च—सी०, रो० ।

४. पक्कन्ते चारिकं रट्ठे, लोकजेट्ठे^१ नरासभे ।
 सत्ततिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहू ॥
 ५. महादिट्ठिं विनोदेन्तो, पाटिहेरं करोति सो ।
 समागता नरमख्ख, दससहस्सी सदेवके ॥
 ६. महाअच्छरियं दिस्वा, अब्भुतं लोमहंसनं ।
 देवा चेव मनुस्सा च, बुज्झरे सट्ठिकोटियो^२ ति ॥

R. 249

5

तत्थ आदित्तं ति सकलमिदं लोकत्तयं सम्पदित्तं । रागग्गी ति
 रागेन । तण्हानं विजितं ति^३ तण्हानं विजितं रट्ठं^२ वसवत्तिट्ठानं
 ति एवं अत्वा ति अत्थो । रागोव बन्धनं छेत्वा ति हत्थी विय
 पुत्तिलताबन्धनं छिन्दित्वा सम्बोधिं पत्तो अधिगतो । दससहस्सी 10
 ति दससहस्सियं । सदेवके ति सदेवके लोके । बुज्झरे ति बुज्झिसु ।

सोणुत्तरानं पन द्वित्रं अग्गसावकानं समागमे पब्बजितानं
 असीतिया अरहन्तसहस्सानं मज्झे माघपुण्णमायं^३ पातिमोक्खं उद्दिसि,
 सो पठमो सन्निपातो अहोसि । यदा पन वेस्सभुना सब्बलोकाभिभुना
 सह पब्बजिता सत्तत्तिससहस्ससङ्खा^४ भिक्खू गणतो ओहीनसमये 15
 पक्कन्ता^५, ते वेस्सभुस्स सम्मासम्बुद्धस्स धम्मचक्कप्पवत्तिं सुत्वा सोरेय्यं
 नाम नगरं आगन्त्वा भगवन्तं अद्दसंसु । तेसं भगवा धम्मं देसेत्वा
 सब्बैव^६ ते एहिभिक्खुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा चतुरङ्गसमन्नागताय
 परिसाय पातिमोक्खं उद्दिसि, सो दुतियो सन्निपातो अहोसि ।

20

यदा पन नारिवाहननगरे उपसन्तो नाम राजपुत्तो रज्जं कारेसि,
 तस्सानुकम्पाय भगवा तत्थ अगमासि, सो पि^७ भगवतो आगमनं
 सुत्वा सपरिवारो भगवतो पच्चुग्गमनं कत्वा निमन्तेत्वा महादानं
 दत्वा तस्स धम्मं सुत्वा पसन्नहृदयो पब्बजि । तं सट्ठिसहस्ससङ्खा
 पुरिसा^८ अनुपब्बजिंसु । ते तेन सद्धिं अरहत्तं पापुणिसु । सो तेहि

B. 293

१. लोकसेट्ठे—सी०, रो० ।

२-२. रट्ठं च—सी०, रो० ।

३. माघपुण्णमाय—सी०, रो० ।

४. ०सङ्खाता—सी०, रो० ।

५. पक्कन्ता—सी०, रो० ।

६. सब्बे—सी०, रो० ।

७. पन—सी०, रो० ।

८. परिसा—सी०, रो० ।

परिवृतो वेस्सभू भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि, सो ततियो सन्निपातो
अहोसि । तेन वुत्तं—

७. 'सन्निपाता तयो आसुं, वेस्सभुस्स महेसिनो ।
खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

८. असीतिभिक्खुसहस्सानं, पठमो आसि समागमो ।
सत्ततिभिक्खुसहस्सानं^१, दुतियो आसि समागमो ॥

R. 250

९. सट्ठिभिक्खुसहस्सानं, ततियो आसि समागमो ।
जरादिभयतीतानं, ओरसानं महेसिनो" ति ॥

तदा अम्हाकं^२ बोधिसत्तो सरभवतिनगरे परमपियदस्सनो
१० सुदस्सनो नाम राजा हुत्वा वेस्सभुम्हि लोकनायके सरभनगरमुपगते
तस्स धम्मं सुत्वा पसन्नहृदयो दसनखसमोधानसमुज्जलं जलजामला-
विकलकमलमकुलसदिसमञ्जलिं^३ सिरसि कत्वा बुद्धप्पमुखस्स संघस्स
सचीवरं^४ महादानं^५ दत्वा तत्थेव भगवतो निवासत्थाय गन्धकुटि
कत्वा तं परिक्खिपित्वा विहारसहस्सं कारेत्वा सब्बं च विभवजातं
१५ भगवतो सासने परिच्चजित्वा तस्स सन्तिके पब्बजित्वा आचारगुण-
सम्पन्नो तेरसधुतगुणेषु^६ निरतो बोधिसम्भारपरियेसनाय रतो
बुद्धसासनाभिरतो विहासि । सो पि तं भगवा व्याकासि "अनागते
इतो एकत्तिसकप्पे अयं गोतमो नाम बुद्धो भविस्सती" ति । तेन
वुत्तं—

२० १०. "अहं तेन समयेन, सुदस्सनो नाम खत्तियो ।
निमन्तेत्वा महावीरं, दानं दत्वा महारहं ।
अन्नपानेन वत्थेन, ससंघं जिनपूजयिं ॥

११. तस्स बुद्धस्स असमस्स, चक्कं वत्तितमुत्तमं ।
सुत्वानं^६ पणितं धम्मं, पब्बज्जमभिरोचयिं ॥

१. सत्ततिससहस्सानं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. ० कुवलयमकुलसदिसं—सी०, रो० ।

४-५. चीवरमहादानं—सी०, रो० ।

५. ० धुतगुणे—सी०, रो० ।

६. सुत्वा—सी०, रो० ।

१२. महादानं पवत्तेत्वा, रत्तिन्दिवमतन्दितो ।

पब्बज्जं गुणसम्पन्नं पब्बजिं जिनसन्तिके ॥

१३. आचारगुणसम्पन्नो, वत्तसीलसमाहितो ।

सब्बञ्जुतं गवेसन्तो, रमामि जिनसासने ॥

१४. सद्धापीति उपगन्त्वा, बुद्धं^१ वन्दामि सत्थरं^१ ।

5 B. 294

पीति उप्पज्जति मय्हं, बोधियायेव कारणा ॥

१५. अनिवत्तमानसं अत्वा, सम्बुद्धो एतदब्रवि ।

एकत्तिसे इतो कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१६. अहु कपिलवह्ण्या रम्मा... पे०... हेस्साम सम्मुखं इमं ॥

१७. तस्साहं वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयिं ।

10

उत्तरिं वतमधिट्ठासि, दसपारमिपूरिया' ति ॥

तत्थ* चक्कं वत्तितं ति धम्मचक्कं पवत्तितं । पणीतं धम्मं ति उत्तरिमनुस्सधम्मं । पब्बज्जं गुणसम्पन्नं ति अत्वा पब्बजिं ति अत्थो । वत्तसीलसमाहितो ति वत्तेसु च सीलेसु च समाहितो । तेसं तेसं पूरणे समाहितो ति अत्थो । रमामी ति अभिरमिं । सद्धापीति ति सद्धं च पीति च उपगन्त्वा । वन्दामी ति अभिवन्दि, अतीतत्थे वत्तमानवचनं दट्ठब्बं । सत्थरं^२ ति सत्थारं । अनिवत्तमानसं ति अनोसक्कियमानमानसं* ।

15 R. 252

तस्स पत्त भगवतो अनोमं^३ नाम नगरं अहोसि । सुप्पतीतो नामस्स पिता खत्तियो, यसवती नाम माता, सौणो च उत्तरो च द्वे अग्गसावका, उपसन्तो नामुपट्ठाको, रामा^४ च समाला च द्वे अग्गसाविका, सालख्खो बोधि, सरीरं सट्ठिहत्थुब्बेधं अहोसि ।

R. 251

20

१-१. पादे वन्दामि सत्थरि—सी०, रो० । *-* अयं पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु

२. सत्थरि—सी०, रो० ।

ऊर्त्तित्सति गाथावसाने दिस्सति ।

३. अनुपमं—सी०, रो० ।

४. दामा—सी०, रो० ।

सट्ठिवस्ससहस्सानि आयु, सुचित्ता नामस्स भरिया, सुप्पबुद्धो नामस्स^१
पुत्तो, सुवण्णसिविकाय निक्खमि । तेन वुत्तं—

१८. “अनोमं^२ नाम नगरं, सुप्पतीतो नाम खत्तियो ।

माता यसवती नाम, वेस्सभुस्स महेसिनो ॥

५ २३. सोणो च उत्तरो चेव, अहेसुं अग्गसावका ।

उपसन्तो नामुपट्ठाको, वेस्सभुस्स महेसिनो ॥

२४. रामा^३ चेव समाला च, अहेसुं अग्गसाविका ।

बोधितस्स भगवतो, महासालो^४ ति वुच्चति ॥

B. 295

२५. सोत्थिको चेव रम्मो च, अहेसुं अग्गुपट्ठका ।

10

गोतमी^५ सिरिमा चेव^६, अहेसुं अग्गुपट्ठिका ॥

२६. सट्ठिरतनमुब्बेधो, हेमयूपसमूपमो ।

काया निच्छरती रस्मि, रत्तिव पब्बते सिखी ॥

२७. सट्ठिवस्ससहस्सानि, आयु तस्स महेसिनो ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि, जनतं बहुं ॥

15

२८. धम्मं वित्थारिकं कत्वा, विभजित्वा महाजनं ।

धम्मनावं ठपेत्वान, निब्बुतो सो ससावको ॥

२९. दस्सनेय्यं सब्बजनं, विहारं^६ इरियापथं ।

सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिता सब्बसङ्खारा’ ति ॥

तत्थ हेमयूपसमूपमो ति सुवण्णत्थम्भसदिसो ति अत्थो ।

20

निच्छरती ति इतो चितो च सन्धावति । रस्मी ति पभारस्मि^७ ।

रत्तिव पब्बते सिखी ति रत्तियं पब्बतमत्थके अग्गि विय । रंसिविज्जोता

१. नाम—सी०, रो० ।

२. अनुपमं—सी०, रो० ।

३. दामा—सी०, रो० ।

४. सालो—सी०, रो० ।

५-५. कालिगोतमी सिरिमा—सी०, रो० । ६. ० च—सी०, रो० ।

७. सभावरम्मि—सी०, रो० ।

तस्स काये ति अत्थो । विभजित्वा ति विभागं कत्वा, उघटिता-
दिवसेन सोतापन्नादिवसेन चा ति अत्थो । धम्मनावं ति अट्टङ्गमग्ग-
सङ्घातं धम्मनावं, चतुरोघनित्थरणत्थाय ठपेत्वा ति अत्थो । दस्सनेय्यं
ति दस्सनीयो^१ । सब्बज्जनं ति सब्बो जनो, ससावकसंघो सम्मा-
सम्बुद्धो ति अत्थो । विहारं ति विहारो, सब्बत्थ पच्चत्ते उपयोगवचनं 5
दट्ठब्बं ।

वेस्सभू किर भगवा उसभवतीनगरे खेमे मिगदाये परिनिब्बायि ।
धातुयो पनस्स विप्पकिरिंसु ।

उसभवतिपुरे पुरुत्तमे,
जिनवसभो भगवा हि वेस्सभू ।
उपवनविहरे मनोरमे,
निरुपधिसेसमुपागतो किरा ति ॥

10

सेसं सब्बत्थ गाथासु पाकटमेवा ति ।

वेस्सभूबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
निट्ठितो एकवीसतिमो बुद्धवंसो ।

—०—

२४. ककुसन्धबुद्धवंसवर्णना

B. 296

वेस्सभुम्हि सयम्भुम्हि परिनिब्बुते तस्मिं पन कप्पे अतिकन्ते
एकूनत्तिसकप्पेसु जिनदिवसकरा नुप्पज्जिसु । इमस्मिं पन भद्दकप्पे
चत्तारो बुद्धा निब्बत्तिसु । कतमे चत्तारो ? ककुसन्धो कोणागमनो
कस्सपो अम्हाकं बुद्धो ति । मेत्तेय्यो पन भगवा उप्पज्जिस्सति । एवमयं
5 कप्पो पञ्चहि बुद्धुप्पादेहि पटिमण्डितत्ता भद्दकप्पो ति भगवता
वण्णितो । तत्थ ककुसन्धो नाम भगवा पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे

R. 253

निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा खेमवतीनगरे खेमङ्करस्स नाम रञ्जो
अत्थधम्मानुसासकस्स अग्गिदत्तस्स नाम पुरोहितस्स अग्गमहेसिया
विसाखाय नाम ब्राह्मणिया कुच्छिस्मिं पटिसन्धि अग्गहेसि । यदा पन
10 खत्तिया^२ ब्राह्मणे सक्करोन्ति गरुक्करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति, तदा
बोधिसत्ता ब्राह्मणकुले निब्बत्तन्ति ।

यदा पन ब्राह्मणा खत्तिये सक्करोन्ति गरुक्करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति,
तदा खत्तियकुले उप्पज्जन्ति । तदा किर ब्राह्मणा खत्तियेहि
सक्करीयन्ति गरुक्करीयन्ति, तस्मा सच्चसन्धो ककुसन्धो बोधिसत्तो^३
15 विभवसिरिसमुदयेनाकुले अनाकुले ब्राह्मणकुले दससहस्सिलोकधातुं
उन्नादेन्तो कम्पयन्तो उदपादि । हेट्ठा वुत्तप्पकारानि पाटिहारियानि
निब्बत्तिसु । ततो दसन्नं मासानं अच्चयेन खेमवतुय्याने^४ मातुकुच्छित्तो
सुवण्णलतातो अग्गिजालो विय निक्खमि । सो चत्तारि वस्ससहस्सानि
अगारं अज्झावसि । तस्स किर काम-कामवण्ण-कामसुद्धिनामका^५
20 तयो पासादा अहेसुं । रोचिनीब्राह्मणीपमुखानि तिस इत्थिसहस्सानि
पच्चुपट्टितानि अहेसुं ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सुचि-सुरुचि-रतिवद्धननामका—
सी०, रो० ।

४. राजानो—सी०, रो० ।

५. खेमय्याने—सी०, रो० ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा रोचिनिया^१ ब्राह्मणिया^२ अनुत्तरे
उत्तरे नाम^३ कुमारे उप्पन्ने पयुत्तेन आजञ्जरथेन महाभिनिक्खमनं
निक्खमित्वा पब्बजि । तं चत्तालीससहस्सानि अनुपब्बजिसु । सो तेहि
परिवुतो अट्ठ मासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमाय सुचिरिन्ध-
निगमे वजिरिन्धब्राह्मणस्स धीताय दिन्नं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा 5
खदिरवने दिवाविहारं कत्वा^४ सायन्हसमये सुभदेन नाम यवपालकेन
उपनीता अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा सिरीसबोधिं पाटलिया वुत्तप्पमाणं
दिब्बगन्धं उपवायमानं उपगन्त्वा चतुत्तिसहत्थवित्थतं तिणसन्थरं
सन्थरित्वा पल्लङ्कं आभुजित्वा सम्बोधिं पत्वा “अनेकजातिसंसारं 10
...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं
वीतिनामेत्वा अत्तना सह पब्बजितानं चत्तालीसाय भिक्खुसहस्सानं
सच्चप्पटिवेधसमत्थतं दिस्वा एकाहेनेव मकिलनगरसमीपे सम्भूतं
इसिपतनं नाम^५ मिगदायं पविसित्वा तेसं मज्झगतो^६ भगवा^७
धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा चत्तालीसाय कोटिसहस्सानं पठमो
धम्माभिसमयो अहोसि ।

B. 297

15

पुन कण्णकुञ्जनगरद्वारे महासालक्खमूले यमकपाटिहारियं कत्वा
तिसकोटिसहस्सानं धम्मचक्खुं उप्पादेसि, सो दुतियो अभिसमयो
अहोसि । यदा पन खेमवतीनगरस्साविदूरे अञ्जतरस्सि देवायतने
अभिमतनरदेवो नरदेवो नाम यक्खो दिस्समानमनुस्ससरीरो^६ हुत्वा
कन्तारमज्झे एकस्स कमलकुवलयुप्पलसमलङ्कतसलिलसीतलस्स^७ 20
परममधुरसिसिरवारिनो सब्बजनसुरभिरमस्स^८ सरस्स समीपे ठत्वा
कमलकुवलयकल्लहारादीहि सत्ते उपलापेत्वा मनुस्से खादति । तस्मिं
मग्गे पच्छिन्ने जनसम्पातरहिते महाअट्ठवि पविसित्वा तत्थ सम्पत्ते

R. 254

१-१. रोचनीब्राह्मणीया—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. वीतिनामेत्वा—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५-५. मज्झे—सी०, रो० ।

६. दिस्समानसरीरो—सी०, रो० ।

७. कमलकुवलयसमलङ्कत०—सी०, रो० । ८. सब्बजनदुरभिसरस्स—सी०, रो० ।

सत्ते खादति । सो लोकविस्सुतो महाकन्तरमग्गो^१ अहोसि । उभतौ-
कन्तारद्वारे किर महाजनकायो^२ सन्निपतित्वा कन्तारनित्थरणत्थाय
अट्ठासि । अथ विगतभवबन्धो ककुसन्धो सत्था^३ एकदिवसं पच्चूस-
समये महाकरुणासमापत्तितो बुट्ठाय लोकं वोलोकेन्तो आणजालस्स
5 अन्तोगतं तं महेसक्खं नरदेवयक्खं तं च जनसमूहमद्दस । दिस्वा च^४
पन गगनतलेन गत्वा तस्स जनकायस्स पस्सन्तस्सेव भगवा अनेक-
विहितं पाटिहारियं करोन्तो तस्स नरदेवयक्खस्स भवने ओतरित्वा
तस्स मङ्गलपल्लङ्गे निसीदि ।

अथ खो^५ सो मनुस्सभक्खो यक्खो छब्बण्णरस्मियो विस्सज्जेन्तं
10 इन्दधनुपरिवुत्तमिव^६ दिवसकरं^६ मुनिदिवसकरं पवनपथेनागच्छन्तं^७
दिस्वा “दसबलो ममानुकम्पाय इधागच्छती” ति पसन्नहृदयो अत्तनो
परिवारयक्खेहि सद्धिं अनेकमिगगणवन्तं हिमवन्तं गत्वा नानावण्ण-
गन्धानि जलजथलजानि कुसुमानि परममनोरमानि सुगन्धगन्धे
B. 298 समाहरित्वा अत्तनो पल्लङ्गे निसिन्नं विगतरन्धं ककुसन्धं लोकनायकं
15 मालागन्धविलेपनादीहि पूजयित्वा^८ थुतिसङ्गीतानि पवत्तेन्तो सिरसि
अञ्जलि^९ क्त्वा नमस्समानो अट्ठासि । ततो मनुस्सा तं पाटिहारियं
दिस्वा पसन्नहृदया समागम्म भगवन्तं परिवारेत्वा नमस्समाना
अट्ठंसु । अथ अप्पटिसन्धो ककुसन्धो भगवा अभिपूजितनरदेवयक्खं
नरदेवयक्खं कम्मफलसम्बन्धदस्सनेन समुत्तेजेत्वा निरयकथाय
20 सन्तासेत्वा चतुसच्चकथं कथेसि, तदा अपरिमितानं सत्तानं धम्माभि-
समयो अहोसि, अयं ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. वेस्सभुस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन, अप्पमेय्यो दुरासदो ॥

१. कन्तारमग्गो—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. पवनपथेन उपगच्छन्तं—सी०, रो० ।

५. अञ्जलि—सी०, रो० ।

२. महाजनो—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६-६. परिवुत्तदिवसकरं विय—सी०, रो० ।

८. पूजेत्वा—सी०, रो० ।

२. उग्घाटेत्वा सब्बभवं, चरियाय पारमिं गतो ।

सीहोव पञ्जरं भेत्वा, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥

३. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, ककुसन्धे लोकनायके ।

चत्तालीसकोटिसहस्सानं, धम्माभिसमयो अहु ॥

४. अन्तल्लिक्खम्हि आकासे, यमकं कत्वा विकुब्बनं ।

5

तिसकोटिसहस्सानं, बोधेसि देवमानुसे ॥

५. नरदेवस्स यक्खस्स, चतुसच्चप्पकासने ।

R. 255

धम्माभिसमयो तस्स, गणनातो असङ्खियो' ति ॥

तत्थ उग्घाटेत्वा ति समूहनित्वा । सब्बभवं ति सब्बं नवविधं
भवं, भवुप्पत्तिनिमित्तं कम्मं ति अत्थो । चरियाय पारमिं गतो ति 10
सब्बपारमीनं पूरणवसेन पारं^१ गतो । सीहोव पञ्जरं भेत्वा ति सीहो
विय पञ्जरं मुनिकुञ्जरो भवपञ्जरं विनासेत्वा^२ ति अत्थो ।
ककुसन्धस्स विद्धस्तभवबन्धनस्स एकोव सावकसन्निपातो अहोसि ।
कण्णकुब्जनगरे इसिपतने मिगदाये अत्तना सह पब्बजितेहि चत्तालीसाय
अरहन्तसहस्सेहि परिवुतो माघपुण्णमायं भगवा पातिमोक्खं उद्दिसि । 15
तेन वुत्तं—

६. ककुसन्धस्स भगवतो, एको आसि समागमो ।

B. 299

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

७. चत्तालीससहस्सानं, तदा आसि समागमो ।

दन्तभूमिमुत्पत्तानं, आसवारिगणक्खया' ति ॥

20

तदा अम्हाकं^३ बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धप्पमुखस्स
संघस्स पत्तचीवरं^४ महादानं दत्वा अञ्जनादीनि सब्बभेसज्जानि

१. पारमिं—सी०, रो० ।

२. विद्धंसेत्वा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सहपत्तचीवरं—सी०, रो० ।

च^१ अदासि । अञ्जं च समणपरिक्खारं दत्त्वा तस्स धम्मदेसनं सुत्वा
पसन्नहृदयो हुत्वा भगवतो सन्तिके पब्बजि । सो पन सत्था “अनागते
इमस्मिंयेव कप्पे बुद्धो भविस्सती” ति व्याकासि । तेन वुत्तं—

८. “अहं तेन समयेन, खेमो नामासि^२ खत्तियो ।

5

तथागते जिनपुत्ते^३, दानं दत्त्वा अनप्पकं ॥

९. पत्तं च चीवरं दत्त्वा, अञ्जनं मधुलट्टिकं ।

इमे तं पत्थितं सब्बं, पटियादेमि वरं वरं ॥

१०. सो पि मं बुद्धो^४ व्याकासि, ककुसन्धो विनायको^५ ।

इमम्हि भद्दके^६ कप्पे^६, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

10

११. अट्ठ कपिलव्हेया रम्मा...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

01

१२. नगरं खेमवती नाम, खेमो नामासहं तदा ।

सब्बञ्जुतं गवेसन्तो, पब्बजि तस्स सन्तिके” ति ॥

R. 256

तत्थ अञ्जनं पाकटमेव । मधुलट्टिकं ति यट्ठिमधुकं । इमे तं इमं
एतं । पत्थितं ति इच्छितं । पटियादेमी ति दज्जामि, अदासि ति
15 अत्थो । वरं वरं ति सेट्ठं सेट्ठं ति अत्थो । “यदेतं^७ पत्थितं” ति पि
पाठो, तस्स यं इच्छति, एतं सब्बं अदासि ति अत्थो । अयं
सुन्दरतरो ।

तस्स पन अदन्धस्स ककुसन्धस्स भगवतो खेमं नाम नगरं
अहोसि । अग्गिदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता, विसाखा नाम ब्राह्मणी
20 माता, विधुरो च सञ्जीवो च द्वे^८ अग्गसावका, बुद्धिजो नामुपट्ठाको,
सामा च चम्पा च द्वे^८ अग्गसाविका, महासिरीसरुक्खो

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. नाम—सी०, रो० ।

३. ० च—सी०, रो० ।

४. मुनि—सी०, रो० ।

५. लोकनायको—सी०, रो० ।

६-६. मद्दकप्पम्हि—सी०, रो० ।

७. यदा—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

बोधि, सरीरं चत्तालीसहत्थुब्बेधं अहोसि, समन्ता दसयोजनानि^१
सरीरप्पभा निच्छरति, चत्तालीसवस्ससहस्सानि आयु, भरिया पनस्स
रोचिनी नाम ब्राह्मणी, उत्तरो नाम पुत्तो, आजञ्जरथेन निक्खमि ।
तेन वुत्तं—

B. 300

१४. ब्राह्मणो अग्गिदत्तो च, आसि बुद्धस्स सो पिता ।

5

विसाखा नाम जनिका, ककुसन्धस्स सत्थुनो^२ ॥

१५. वसते^३ तत्थ खेमे पूरे^३, सम्बुद्धस्स महाकुलं ।

नरानं पवरं सेट्ठं, जातिमन्तं महायसं ॥

२०. विधुरो^४ च सञ्जीवो च^४, अहेसुं अग्गसावका ।

बुद्धिजो नामुपट्ठाको, ककुसन्धस्स सत्थुनो ॥

10

२१. सामा च चम्पानामा च, अहेसुं अग्गसाविका ।

बोधितस्स भगवतो, सिरीसो ति पवुच्चति ॥

२३. चत्तालीसरतनानि,^५ अच्चुग्गतो महामुनि ।

कनकप्पभा निच्छरति, समन्ता दसयोजनं ॥

२४. चत्तालीसवस्ससहस्सानि, आयु तस्स महेसिनो ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

15

२५. धम्मापणं पसारत्वा^६, नरनारीनं सदेवके ।

नदित्वा सीहनादं^७, निब्बुतो सो ससावको ॥

R. 257

२६. अट्ठङ्गवचनसम्पन्नो, अच्छिद्धानि निरन्तरं ।

सब्बं तमन्तरहितं, ननु रिता सब्बसङ्खारा' ति ॥

20

तत्थ वसते तत्थ खेमे पुरे ति अयं गाथा ककुसन्धस्स जातनगर-
सन्दस्सनत्थं वुत्ता^८ ति वेदितब्बा । महाकुलं ति उदितोदितं भगवतो

१. दसयोजनं—सी०, रो० ।

२. महेसिनो—सी०, रो० ।

३-३. वसति तत्थ खेमपुरे—सी०,
रो०; एवमेव ।

४-४. विधुरो सञ्जीवनामो च—सी०, रो० ।

६. पसारित्वा—सी०, रो० ।

५. चत्तालीसरतनं—सी०, रो० ।

८. वुत्तं—सी०, रो० ।

७. ०च—सी०, रो० ।

पितुकुलं । नरानं पवरं सेट्टं^१ ति जातिवसेन सब्बमनुस्सानं पवरं सेट्टं
ति अत्थो । जातिमन्तं^२ ति अभिजातिवन्तं^३, उत्तमाभिजातं । महायसं
ति महापरिवारं, किं तं बुद्धस्स महाकुलं । तत्थ महाकुलं^४ खेमे पुरे
वसते ति पदेन सम्बन्धो दट्ठब्बो ।

- 5 समन्ता दसयोजनं ति समन्ततो दस योजनानि फरित्वा^३
निच्चकालं सरीरतो निक्खमित्वा सुवण्णवण्णा पभा निच्चरती ति
B. 301 अत्थो । धम्मापणं ति धम्मसङ्घातं^४ आपणं^५ । पसारेत्वा ति
भण्डविक्रिणनत्थं नानाभण्डसमिद्धमापणं विय धम्मापणं पसारेत्वा ति
अत्थो । नरनारीनं ति वेनेय्यनरनारीनं भानसमापत्तिमग्गफलरतन-
10 विसेसाधिगमत्थाय । सीहनादंवा ति सीहनादं विय, अभयनादं
नदित्वा । अट्ठङ्गवचनसम्पन्नो ति अट्ठङ्गसमन्नागतसरो सत्था ।
अच्छिद्धानी ति छिद्दादिभावरहितानि सीलानि अच्छिद्धानि असबलानि
अकम्मासानि । अथ वा अच्छिद्धानि अविवरानि सावकयुगळादीनि ।
निरन्तरं ति सततं सब्बकालं । सब्बं तमन्तरहितं ति सत्था च
15 सावकयुगळादीनि च तं सब्बं मुनिभावमुपगन्त्वा अदस्सनभावमुपगतं
ति अत्थो ।

अपेतबन्धो ककुसन्धबुद्धो,
अदन्धपञ्चो गतसब्बरन्धो ।
तिलोकसन्धो किर सच्चसन्धो,
20 खेमे पने वासमकप्पयित्थ ॥

सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

ककुसन्धबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।
निट्ठितो वावीसतिमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. अभिजातिमन्तं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-५. धम्मसङ्घातमहापणं—सी०, रो० ।

२५. कोणागमनबुद्धवंसवण्णना

R. 258

ककुसन्धस्स पन भगवतो अपरभागे तस्स सासने च अन्तरहिते सत्तेसु तिसवस्ससहस्सायुकेसु जातेसु परहितकोणागमनो^१ कोणागमनो नाम सत्था लोके उदपादि । अथ^२ वा कनकागमनतो कोणागमनो नाम सत्था लोके उदपादि । तत्थ ककारस्स कोआदेसं कत्वा नकारस्स णादेसं कत्वा एकस्स ककारस्स लोपं कत्वा निरुत्तिनयेन 5 कनकस्स कनकादिआभरणस्स आगमनं पवस्सनं यस्स भगवतो उप्पन्नकाले सो कोणागमनो नाम^३ । एत्थ पन आयु अनुपुब्बेन परिहीन-सदिसं कतं, न एवं परिहीनं, पुन वड्डित्वा परिहीनं ति वेदितब्बं । कथं ? इमस्मियेव कप्पे ककुसन्धो^४ भगवा चत्तालीसवस्ससहस्सायुक-काले^५ निब्बत्तो, तं पन आयु परिहायमानं दसवस्सकालं पत्वा पुन 10 असङ्ख्येयं पत्वा^६ ततो परिहायमानं तिसवस्ससहस्सायुककाले ठितं, तदा कोणागमनो भगवा लोके उप्पन्नो ति वेदितब्बो ।

10 B. 302

सो पि पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा ततो चवित्वा सोभवतीनगरे यञ्जदत्तस्स ब्राह्मणस्स भरियाय रूपादीहि गुणेहि अनुत्तराय उत्तराय नाम ब्राह्मणिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गहेत्वा दसन्नं 15 मासानं अच्चयेन सुभवतीउय्याने^१ मातुकुच्छितो निक्खमि । जायमाने पन तस्मिं सकलजम्बुदीपे देवो कनकवस्सं वस्सि । तेनस्स कनकागमन-कारणत्ता “कनकागमनो” ति नाममकंसु । तं पनस्स नामं अनुक्रमेण परिणममानं कोणागमनो” ति जातं । सो पन तीणि वस्ससहस्सानि अगारं^२ अज्भावसि^३ । तुसित-सन्तुसित-सन्तुट्ठनामका पनस्स तयो 20 पासादा अहेसुं । रुचिगत्ताब्राह्मणीपमुखानि सोळस इत्थिसहस्सानि अहेसुं ।

१. परहितपोणागमनो—सी०, रो० । २-२. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

३. ० नाम—सी०, रो० ।

४. ० सहस्सकाले—सी०, रो० ।

५. हुत्वा—सी०, रो० ।

६. सुभगवतीउय्याने—सी०, रो० ।

७-७. अगारमज्जे वसि—सी०, रो० ।

- सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा रुचिगत्ताय ब्राह्मणिया सत्थवाहे
 नाम पुत्ते उप्पन्ने हत्थिक्खन्धवरगतो हत्थियानेन महाभिनिक्खमनं
 निक्खमित्वा पब्बजि । तं तिसपुरिससहस्सानि अनुपब्बजिसु । सो तेहि
 परिवुत्तो छ मासे पधानचरियं चरित्वा विसाखपुण्णमायं^१ अग्गिसोन-
 5 ब्राह्मणस्स धीताय अग्गिसोनब्राह्मणकुमारिया^२ दिन्नं मधुपायासं
 परिभुज्जित्वा खदिरवने दिवाविहारं कत्वा सायन्हसमये
 जटातिन्दुकेन^३ नाम यवपालेन^४ दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा
 उदुम्बरबोधिं पुण्डरीके वुत्तप्पमाणं फलविभूतिसम्पन्नं दक्खिणतो
 उपगन्त्वा वीसतिहत्थवित्थतं^५ तिणसन्थरं^६ सन्थरित्वा पल्लङ्कं
 10 आभुजित्वा मारबलं विद्धंसेत्वा^७ दसबलजाणानि पटिलभित्वा
 “अनेकजातिसंसारं...पे०...तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा
 सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा अत्तना सह पब्बजितानं तिसभिक्खुसहस्सानं
 उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा गगनपथेन^८ गन्त्वा सुदस्सननगरसमीपे
 इसिपतने मिगदाये ओतरित्वा तेसं मज्झनतो धम्मचक्कं पवत्तेसि,
 15 तदा तिसकोटिसहस्सानं पठमाभिसमयो अहोसि ।

R. 259
B. 303

- पुन सुन्दरनगरद्वारे महासालक्खमूले यमकपाटिहारियं कत्वा
 वीसतिकोटिसहस्सानं धम्मामतं पायेसि, सो दुतियो अभिसमयो
 अहोसि । अत्तनो मातरं उत्तरं पमुखं कत्वा दससु चक्कवाळसहस्सेसु
 देवतानं समागतानं अभिधम्मपिटकं देसेन्ते भगवति दसन्नं कोटि-
 20 सहस्सानं ततियो अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. ककुसन्धस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो ।
 कोणागमनो नाम जिनो, लोकजेट्ठो नरासभो ॥
 २. दसधम्मे पूरयित्वानं, कन्तारं समतिक्कमि ।
 पवाहिय मलं सब्बं, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥

१. ० पुण्णमाय—सी०, रो० । २. सी०, रो० नत्थि ।
 ३. तिन्दुकेन—सी०, रो० । ४. यवपालकेन—सी०, रो० ।
 ५-६. वीसतिहत्थतिणसन्थरं—सी०, रो० । ६. विधमित्वा—सी०, रो० ।
 ७. पवनपथेन—सी०, रो० । ८. पूरयित्वा—सी०, रो० ।

३. धम्मचक्रं पवत्तेन्ते, कोणागमननायके ।
तिसकोटिसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहु ॥
४. पाटिहरिं करोन्ते च, परवादप्पमद्दने ।
वीसतिकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहु ॥
५. ततो विकुब्बनं कत्वा, जिनो देवपुरं गतो ।
वसते^१ तत्थ सम्बुद्धो, सिलाय^२ पण्डुकम्बले ॥
६. पकरणे सत्त देसेन्तो, वस्सं वसति सो मुनि ।
दसकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु' ति ॥

5

तत्थ दस धम्मे पूरयित्वाना ति दस पारमिधम्मे पूरयित्वा ।
कन्तारं समतिक्कमी ति जातिकन्तारं समतिक्रमि । पवाहिया ति 10
पवाहेत्वा । मलं सब्बं ति रागादिमलत्तयं । पाटिहीरं करोन्ते च,
परवादप्पमद्दने ति परवादिवादप्पमद्दने^३, भगवति पाटिहारियं
करोन्ते ति अत्थो । विकुब्बनं ति विकुब्बनिद्धि, सुन्दरनगरद्वारे
यमकपाटिहारियं कत्वा देवपुरं गतो तत्थ पण्डुकम्बलसिलायं वसि ।
कथं वसी ति ? पकरणे सत्त देसेन्तो ति तत्थ देवानं सत्तप्पकरण- 15
सङ्घातं अभिधम्मपिटकं देसेन्तो वसि । एवं तत्थ अभिधम्मं देसेन्ते
भगवति दसकोटिसहस्सानं देवानं^४ अभिसमयो अहोसी ति अत्थो ।

परिसुद्धपारमिपूरणागमनस्स कोणागमनस्स पि एको^५ सावक-
सन्निपातो अहोसि । सुरिन्दवतीनगरे सुरिन्दवतुय्याने विहरन्तो
भिय्यसस्स राजपुत्तस्स च उत्तरस्स च राजपुत्तस्स द्विन्नं पि तिससहस्स- 20 B. 304
परिवारानं धम्मं देसेत्वा सब्बेव ते एहिभिक्खुपब्बज्जाय पब्बाजेत्वा तेसं R. 260
मज्झगतो माघपुण्णमायं पातिमोक्खं उद्दिसि । तेन वुत्तं—

१. वसति—सी०, रो० ।

२. सिलायं—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. एकोव—सी०, रो० ।

७. तस्सा पि देवदेवस्स, एको आसि समागमो ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

८. तिसभिवखुसहस्सानं, तदा आसि समागमो ।

ओघानमतिकन्तानं, भिज्जितानं च मच्चुया" ति ॥

5 तत्थ ओघानं ति कामोघादीनं, चतुन्नमोघानमेतं अधिवचनं ।
यस्स पन ते संविज्जन्ति, तं वट्ठस्मिं ओहनन्ति ओसीदापेन्ती ति
ओघा, तेसं ओघानं, उपयोगत्थे सामिवचनं दट्ठब्बं । चतुब्बिधे ओघे
अतिकन्तानं ति अत्थो । भिज्जितानं ति एत्था पि एसेव नयो ।
मच्चुया ति मच्चुनो ।

10 तदा अम्हाकं बोधिसत्तो मिथिलनगरे पब्बतो नाम राजा अहोसि,
तदा "सरणगतसब्बपाणागमनं कोणागमनं मिथिलनगरमनुप्पत्तं"
ति सुत्वा सपरिवारो राजा पच्चुगन्त्वा वन्दित्वा दसबलं
निमन्तेत्वा महादानं दत्वा तत्थ भगवन्तं वसावासत्थाय याचित्वा
तेमासं ससावकसंघं सत्थारं उपट्ठहित्वा पत्तुण्ण-चीनपट्ट-कम्बल-कोसेय्य-
15 दुकूल-कप्पासिकादीनि महग्घानि चेव^३ सुखुमवत्थानि च^४ सुवण्णपादुका^५
चेव^५ अञ्जं च बहुपरिक्खारमदासि । सो पि नं भगवा व्याकासि
“इमस्मियेव भट्ठकप्पे अयं बुद्धो भविस्सती” ति । अथ सो महापुरिसो
तस्स भगवतो व्याकरणं सुत्वा महारज्जं परिच्चजित्वा तस्सेव भगवतो
सन्तिके पब्बजि । तेन वुत्तं—

20 ९. अहं तेन समयेन, पब्बतो नाम खत्तियो ।

मित्तामच्चेहि सम्पन्नो, अनन्तबलवाहनो^६ ॥

१०. सम्बुद्धदस्सनं गन्त्वा, सुत्वा धम्ममनुत्तरं ।

निमन्तेत्वा सजिनसंघं, दानं दत्वा यदिच्छकं ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५-५. सुवण्णपादुकायो च—सी०, रो० ।

२. ०नगरमुप्पन्नं—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. बलवाहनमनप्पकं—सी०, रो० ;

एवमेव ।

११. पत्तुण्णं चीनपट्टं च, कोसेय्यं कम्बलं पि च ।
सुवण्णपादुकं^१ चेव, अदासिं सत्थुसावके ॥
१२. सो पि मं बुद्धो^२ व्याकासि, संघमज्जे निसीदिय ।
इमम्हि भद्दके कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ।
१३. अहु कपिलव्हाया रम्मा...पे०...अयं बुद्धो भविस्सति ॥
१४. तस्सा^३ पि^३ वचनं सुत्वा, भिय्यो चित्तं पसादयि ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासि दसपारमिपूरिया ॥
१५. सब्बञ्जुतं गवेसन्तो, दानं दत्त्वा नरुत्तमे ।
ओहायाहं महारज्जं, पब्बजिं जिनसन्तिके' ति ॥

B. 305

5

R. 261

तत्थ अनन्तबलवाहनो ति बहुकं अनन्तं मय्हं बलं अस्सहत्थि- 10
आदिकं वाहनं चा ति अत्थो । सम्बुद्धदस्सनं ति सम्बुद्धदस्सनत्थाय ।
यदिच्छकं ति यावदिच्छकं बुद्धप्पमुखं संघं चतुब्बिधेन आहारेन
'अलमलं' ति पवारापेत्वा, हत्थेन पिदहापेत्वा ति अत्थो ।
सत्थुसावके ति सत्थुनो चेव सावकानं च अदासिं । नरुत्तमे ति
नरुत्तमस्स । ओहाया ति पहाय^४ परिच्चजित्वा^४ । 15

तस्स पन कोणागमनस्स भगवतो सोभवती नाम नगरं अहोसि,
यञ्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता, उत्तरा नाम ब्राह्मणी माता, भिय्यसो
च उत्तरो चा ति द्वे अगगसावका, सोत्थिजो नामुपट्ठाको, समुद्दा च
उत्तरा च द्वे अगगसाविका, उदुम्बररुक्खो बोधि, सरीरं तिसहत्थुब्बेधं
अहोसि, तिसवस्ससहस्सानि आयु, भरिया पनस्स रुचिगत्ता नाम 20
ब्राह्मणी, सत्थवाहो नाम पुत्तो, हत्थियानेन निक्खमि । तेन वुत्तं—

१६. "नगरं सोभवती नाम, सोभो नामासि खत्तियो ।

वसते तत्थ नगरे, सम्बुद्धस्स महाकुलं ॥

१. सोवण्णपादुकं—सी०, रो० ।

२. मुनि—सी०, रो० ।

३-३. तस्साहं—सी०, रो० ।

४-४. ओहायित्वा—सी०, रो० ।

१७. ब्राह्मणो यञ्जदत्तो च, आसि बुद्धस्स सो पिता ।

उत्तरा नाम जनिका, कोणागमनस्स सत्थुनो ।

२२. भिय्यसो उत्तरो नाम, अहेसुं अगगसावका ।

सोत्थिजो नामुपट्ठाको, कोणागमनस्स सत्थुनो ॥

B. 306 5

२३. समुदा^१ उत्तरा चेव^१, अहेसुं अगगसाविका ।

बोधि तस्स भगवतो, उदुम्बरो ति पवुच्चति ॥

R. 262

२५. उच्चत्तेन सो बुद्धो, तिसहत्थसमुगगतो ।

उक्कामुखे यथा कम्बु, एवं रंसीहि मण्डितो ॥

२६. तिसवस्ससहस्सानि, आयु बुद्धस्स^२ तावदे ।

10

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

२७. धम्मचेति समुस्सेत्वा, धम्मदुस्सविभूसितं ।

धम्मपुप्फगुळं कत्वा, निब्बुतो सो ससावको ॥

२८. महाविलासो तस्स जनो, सिरिधम्मप्पकासनो ।

सब्बं तमन्तरहितं^३, ननु रिक्ता सब्बसङ्घारा' ति ॥

15

तत्थ उक्कामुखे ति कम्मारुद्धने । यथा कम्बू ति सुवण्णनिक्खं^४

विय । एवं रंसीहि मण्डितो ति एवं रस्मीहि पटिमण्डितो समलङ्कितो ।

धम्मचेति समुस्सेत्वा ति सत्तत्तिसबोधिपक्खियधम्ममयं चेतियं

पतिट्ठापेत्वा । धम्मदुस्सविभूसितं ति चतुसच्चधम्मपटाकविभूसितं ।

धम्मपुप्फगुळं कत्वा ति धम्ममयपुप्फमालागुळं कत्वा । महाजनस्स

20

विपस्सनाचेतियङ्गणे ठितस्स नमस्सनत्थाय धम्मचेतियं पतिट्ठापेत्वा

ससावकसंघो सत्था परिनिब्बायी ति अत्थो^५ । महाविलासो ति

महाइद्धिविलाससम्पत्तो^६ । तस्सा ति तस्स भगवतो । जनो ति

१-१. समुदा च उत्तरा चेति—सी०, रो० । २. विज्जति—सी०, रो० ।

३. समनन्तरहितं—सी०, रो० ।

४. सुवण्णनेक्खं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. ० विलासप्पत्तो—सी०, रो० ।

सावकजनो । सिरिधम्मप्पकासनो ति लोकुत्तरधम्मप्पकासनो सो
भगवा च^१ सब्बं तमन्तरहितं ति अत्थो ।

सुखेन कोणागमनो गतासवो,
विकामपाणागमनो महेसी ।
वने विवंके सिरिनामधेय्ये,
विसुद्धवंसागमनो वसित्थ ॥

5

सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

कोणागमनबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो तेवीसतिमो बुद्धवंसो ।

—०—

२६. कस्सपबुद्धवंसवण्णना

B. 307
R. 263

कोणागमनस्स पन^१ भगवतो^१ अपरभागे तस्स सासने च अन्तर-
हिते तिसवस्ससहस्सायुका सत्ता अनुपुब्बेन परिहायित्वा दसवस्सायुका
हुत्वा पुन वड्ढित्वा अपरिमितायुका हुत्वा^२ पुन अनुपुब्बेन^३ परिहायित्वा
वीसतिवस्ससहस्सायुकेसु सत्तेसु जातेसु अनेकमनुस्सपो कस्सपो नाम
5 सत्था लोके उदपादि । सो पारमियो पूरेत्वा तुसितपुरे निब्बत्तित्वा
ततो चवित्वा बाराणसीनगरे ब्रह्मदत्तस्स नाम ब्राह्मणस्स विपुलगुण-
वतिया धनवतिया नाम ब्राह्मणिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गहेत्वा
दसन्नं मासानं अच्चेन इसिपतने मिगदाये मातुकुच्छितो निक्खमि ।
गोत्तवसेन पनस्स “कस्सपकुमारो” ति नाममकंसु । सो द्वे
10 वस्ससहस्सानि अगारं अज्झावसि । हंसवा यसवा सिरिनन्दो ति
तस्स तयो पासादा अहेसु^४ । सुनन्दा नाम ब्राह्मणिप्पमुखानि अट्ट-
चत्तालीस इत्थिसहस्सानि पञ्चुपट्टितानि अहेसु^५ ।

सो चत्तारि निमित्तानि दिस्वा सुनन्दाय ब्राह्मणिया विजितसेने
नाम पुत्ते उप्पन्ने उप्पन्नसंवेगो “महाभिनिक्खमनं निक्खमिस्सामी”
5 ति चिन्तेसि । अथस्स परिवितक्कसमनन्तरमेव पासादो कुलालचक्कमिव
भूमित्वा गगनतलमब्भुगन्त्वा परमरुचिरकरनिकरो सरदसमयरज-
निकरो^६ विय तारागणपरिवुतो अनेकनरसतपरिवुतो गगनतलम-
लङ्करोन्तो विय पुञ्जानुभावं पकासेन्तो विय जननयनहृदयानि^७
आकङ्खेन्तो विय^८ रुक्खगानि परं सोभयमानो^९ विय च गन्त्वा
20 निग्रोधबोधिं मज्झेक्त्वा भूमियं पतिट्ठहि । अथ बोधिसत्तो महासत्तो
पथवियं पतिट्ठहित्वा देवदत्तं अरहत्तद्वजमादाय पब्बजि । तस्स

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

५. जननयनानि—सी०, रो० ।

७. पलोभयमानो—सी०, रो० ।

२. ०अहेसुं—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. ०च—सी०, रो० ।

नाटकित्थियो पासादा ओतरित्वा अड्डगावुतं^१ मग्गं गत्त्वा सपरिवारा
सेनासन्निवेसं^२ कत्वा निसीदिसु । ततो इत्थिपरिचारिके^३ ठपेत्वा
सहागता सब्बे पब्बजिसु ।

महापुरिसो किर सत्ताहं तेहि परिवुतो पधानचरियं चरित्वा
विसाखपुण्णमाय सुनन्दाय^४ नाम ब्राह्मणिया^५ दिन्नं मधुपायासं 5
परिभुञ्जित्वा खदिरवने दिवाविहारं कत्वा^६ सायन्हसमये सोमेन नाम
यवपालकेन^७ उपनीता अट्ट तिणमुट्ठियो गहेत्वा निग्गोधवोधि
उपगन्त्वा पञ्चदसहत्थायामवित्थतं^८ तिणसन्थरं सन्थरित्वा तत्थ B. 308
निसीदित्वा अभिसम्बोधि पापुणित्वा “अनेकजातिसंसारं...पे०...
तण्हानं खयमज्झगा” ति उदानं उदानेत्वा सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा 10
अत्तना सह पब्बजितानं भिक्खूनं कोटिया उपनिस्सयसम्पत्तिं दिस्वा
गगनतलेन गत्त्वा बाराणसियं इसिपतने मिगदाये ओतरित्वा तेहि
परिवुतो तत्थ धम्मचक्कं पवत्तेसि । तदा वीसतिया कोटिसहस्सानं R. 264
पठमो धम्माभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं—

१. “कोणागमनस्स अपरेन, सम्बुद्धो द्विपदुत्तमो । 15
कस्सपो नाम गोत्तेन^९, धम्मराजा पभङ्करो ॥
२. सञ्छट्ठितं कुलमूलं, बह्वन्नपानभोजनं ।
दत्वान याचके दानं, पूरयित्वान मानसं ।
उसभोव आळकं भेत्वा, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥
३. धम्मचक्कं पवत्तेन्ते, कस्सपे लोकनायके । 20
वीसकोटिसहस्सानं, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

तत्थ सञ्छट्ठितं ति छट्ठितं उज्झितं परिचत्तं । कुलमूलं ति
कुलघरं, अपरिमितभोगवखन्धं अनेककोटिसहस्सधनसञ्चयं दससतनयन-
भवनसदिसभोगं अतिदुच्चजं तिणमिव छट्ठितं ति अत्थो । याचके ति

१. अड्डगावुतं—सी०, रो० ।

२. सेनानिवेसं—सी०, रो० ।

३. इत्थि परिवारतो—सी०, रो० ।

४-४. सुनन्दब्राह्मणिया—सी०, रो० ।

५. वीतिनामेत्वा—सी०, रो० ।

६. यवपालेन—सी०, रो० ।

७. ०हत्थायतवित्थतं—सी०, रो० ।

८. नामेन—सी०, रो० ।

याचकानं दत्त्वा । आळकं ति गोठं, यथा उसभो गोठं भिन्दित्वा
यथासुखं इच्छित्तद्धानं पापुणाति^१, एवं महापुरिसो पि गेहबन्धनं
भिन्दित्वा अभिसम्बोधिं पापुणी ति अत्थो ।

पुन चतुमासं जनपदचारिकं चरमाने सत्थरि दसकोटिसहस्सानं
५ दुतियो अभिसमयो अहोसि । यदा पन सुन्दरनगरद्वारे असनस्वखमूले
यमकपाटिहारियं करोन्तो धम्मं देसेसि, तदा पञ्चन्नं कोटिसहस्सानं
ततियो अभिसमयो अहोसि । पुन यमकपाटिहारियं कत्वा सुररि-
पुदुरभिभवने तावतिसभवने सुधम्मा नाम देवसभा अत्थि, तत्थ
निसीदित्वा अत्तनो मातरं धनवतीदेविं पमुखं कत्वा दससहस्सिलोक-
१० धातुया देवतानं अनुगहकरणत्थं सत्तप्पकरणं अभिधम्मपिटकं देसेन्तो
तीणि देवताकोटिसहस्सानि धम्मामतं पायेसि । तेन वुत्तं—

B. 309

४. “चतुमासं यदा बुद्धो, लोके चरति चारिकं ।
दसकोटिसहस्सानं, दुतियाभिसमयो अहु ॥

15

५. यमकं विकुब्बनं कत्वा, जाणधातुं पकित्तयि^२ ।
पञ्चकोटिसहस्सानं, ततियाभिसमयो अहु ॥

६. सुधम्मा देवपुरे रम्मे, तत्थ धम्मं पकित्तयि ।
तीणिकोटिसहस्सानं^३, देवानं बोधयि जिनो ॥

R. 265

७. नरदेवस्स यक्खस्स, अपरे धम्मदेसने ।
एतेसानं अभिसमया, गणनातो असङ्खिया” ति ॥

20

तत्थ चतुमासं ति चातुमासे । अयमेव वा पाठो । चरती ति
अचरि । यमकं विकुब्बनं कत्वा ति यमकपाटिहारियं कत्वा ।
जाणधातुं ति सब्बञ्जुतञ्जाणसभावं । “सब्बजाणधातुं” ति पि
वदन्ति । पकित्तयी ति महाजनस्स पकासेसि । सुधम्मा ति तावतिस-
भवने सुधम्मा नाम सभा अत्थि, तत्थ निसीदित्वा ति अत्थो ।
२५ धम्मं ति अभिधम्मं ।

१. रो० नत्थि ।

२. पकासयि—सी०, रो०; एवमेव ।

३. तीणिकोटिसहस्सानि—सी०, रो० ।

तदा किर आनुभावविजितनरदेवो नरदेवो नाम महेसक्खो हेट्ठा
वुत्तनरदेवयक्खो विय महिद्धिको यक्खो अहोसि । सो जम्बुदीपे
एकस्मिं नगरे रज्जो यादिसं रूपं, तादिसं रूपसण्ठानं सरकुत्ति
निम्मिनित्वा तं राजानं मारेत्वा खादित्वा सहअन्तेपुरं रज्जं
पटिपज्जित्वा^१ अपरिमितमंसभोजनो अहोसि । सो किर इत्थिधुत्तो 5
च अहोसि । यदा पन तं कुसला छेका इत्थियो “नायं अम्हाकं
राजा, अमनुस्सो एसो” ति जानन्ति, तदा सो लज्जितो हुत्वा ता
सब्बा खादित्वा अज्जं नगरं पटिपज्जति । एवमेव सो नरदेवयक्खो
मनुस्से भक्खयन्तो यदा सुन्दरनगराभिमुखो^२ अगमासि, तदा तं
दिस्वा नगरवासिनो मनुस्सा मरणभयतज्जितसन्तासा^३ सकनगरतो 10
निक्खमित्वा ततो ततो पलायिसु । अथ ते मनुस्से पलायमानो दिस्वा
कस्सपदसबलो तस्स नरदेवस्स यक्खस्स पुरतो अट्ठासि । नरदेवो
एवं^४ देवदेवं ठितं दिस्वा^५ विस्सरं घोरं नादं नदित्वा भगवतो भयं
उप्पादेतुं असक्कोन्तो तं^६ सरणं गन्त्वा पज्जं पुच्छि । पज्जं
विस्सज्जेत्वा तं दमेत्वा धम्मे^७ देसियमाने सम्पत्तानं नरमरानं 15
गणनपथातीतानं अभिसमयो अहोसि । तेन वुत्तं “नरदेवस्स यक्खस्सा”
ति आदि । तत्थ अपरे धम्मदेसने ति अपरस्मिं धम्मदेसने । एतेसानं
ति एतेसं । अयमेव वा पाठो ।

B. 310

तस्स पन कस्सपभगवतो एकोव सावकसन्निपातो अहोसि ।
बाराणसीनगरे पुरोहितपुत्तो तिस्सो नाम अहोसि । सो कस्सपस्स 20
बोधिसत्तस्स सरीरे लक्खणसम्पत्तिं दिस्वा पितुनो भासतो सुत्वा
“निस्संसयं एसो महाभिनिक्खमनं निक्खमित्वा बुद्धो भविस्सति,
एतस्साहं सन्तिके पब्बजित्वा संसारदुक्खतो मुच्चिस्सामी” ति

१. पटिलभित्वा—सी०, रो० ।

२. सुनन्दनगराभिमुखे—सी०, रो० ।

३. मरणभयतज्जिता—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. तस्मिं धम्मं—सी०, रो० ।

R. 266

चिन्तेत्वा^१ सुद्धमुनिगणवन्तं^२ हिमवन्तं गन्त्वा तापसपब्बज्जं पब्बजि ।
तस्स परिवारभूतानि वीसतितापससहस्सानि अहेसुं । सो अपरभागे
“कस्सपकुमारो निक्खमित्वा अभिसम्बोधिं अनुप्पत्तो” ति सुत्वा
सपरिवारो आगन्त्वा कस्सपस्स भगवतो सन्तिके सपरिवारो
५ एहिभिक्षुपब्बज्जाय पब्बजित्वा अरहत्तं पापुणि । तस्मिं समागमे
कस्सपो भगवा माघपुण्णमायं^३ पातिमोक्खं उद्दिसि । तेन वुत्तं—

८. “तस्सा पि देवदेवस्स, एको आसि समागमो ।

खीणासवानं विमलानं, सन्तचित्तान तादिनं ॥

९. वीसभिक्षुसहस्सानं^४, तदा आसि समागमो ।

10

अतिक्कन्तभवन्तानं^५, हिरिसीलेन तादिनं” ति ॥

तत्थ अतिक्कन्तभवन्तानं ति अतिक्कन्तपुथुज्जनसोतापन्नादीनं,
सब्बेसं खीणासवानमेवा ति अत्थो । हिरिसीलेन तादिनं ति हिरिया
च सीलेन च सदिसानं ।

तदा अम्हाकं^६ बोधिसत्तो जोतिपालो नाम माणवो तिण्णं
१५ वेदानं पारगू भूमियं चेव^६ अन्तलिक्खे च पाकटो घटिकारस्स
कुम्भकारस्स सहायो अहोसि । सो तेन सद्धि सत्थारं उपसङ्गमित्वा
तस्स धम्मकथं सुत्वा तस्स सन्तिके पब्बजि । सो आरद्धवीरियो तीणि
पिटकानि उग्गहेत्वा वत्तपटिपत्तिया बुद्धसासनं सोभेसि । सो पि तं
सत्था व्याकासि । तेन वुत्तं—

20

१०. “अहं तदा^७ माणवको^८, जोतिपालो ति विस्सुतो ।

अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदान पारगू ॥

१-१. सुद्धमुनिगणवन्तं—रो० ।

३. वीसतिभिक्षु०—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

६. च—सी०, रो० ।

२. माघपुण्णमाय—सी०, रो० ।

४. अतिक्कन्तरागभवन्तानं — सी०,

रो०; एवमेव ।

७-७. तेन समयेन—सी०, रो० ।

११. लक्खणो इतिहासे च, सधम्मं पारमिं गतो ।
भूमन्तलक्खकुसलो^१, कतविज्जो अनवयो^२ ॥

१२. कस्सपस्स भगवतो, घटिकारो नामुपट्टको ।
सगारवो सप्पतिस्सो, निब्बुतो ततिये फले ॥

१३. आदाय मं घटीकारो, उपगञ्छि कस्सपं जिनं ।
तस्स धम्मं सुणित्वान, पब्बजिं तस्स सन्तिके ॥

5

१४. आरद्धवीरियो हुत्वा, वत्तावत्तेसु कोविदो ।
न क्वचि परिहायामि, पूरेसिं^३ जिनसासनं ॥

१५. यावता बुद्धभणितं, नवज्जं जिनसासनं ।
सब्बं परियापुणित्वान, सोभयिं जिनसासनं ॥

R. 267

10

१६. मम अच्छरियं दिस्वा, सो पि बुद्धो वियाकरि ।
इममिह भद्दके कप्पे, अयं बुद्धो भविस्सति ॥

१७. अहु कपिलव्हुया रम्मा...पे०...हेस्साम सम्मुखा इमं ॥

३०. तस्सा^४ पि^५ वचनं सुत्वा, भिय्यो^६ चित्तं पसादयिं^७ ।
उत्तरिं वतमधिट्ठासिं, दसपारमिपूरिया ॥

15

३१. एवमहं संसरित्वा, परिवज्जेन्तो अनाचरं ।
दुक्करं^८ च कतं मय्हं, बोधियायेव कारणा^९ ति ॥

तत्थ भूमन्तलक्खकुसलो ति भूमिसिक्खासु^{१०} च अन्तलक्खेसु^{११} च जोतिचक्काचारे जोतिविज्जाय च कुसलो ति अत्थो । उपट्टका^{१२} ति उपट्टायको । सप्पतिस्सो ति सप्पतिस्सयो । निब्बुतो ति विनीतो, 20
विस्सुतो वा । ततिये फले ति निमित्तसत्तमी, ततियफलाधिगमहेतु निब्बुतो ति अत्थो । आदाया ति मं^{१३} गहेत्वा । वत्तावत्तेसु ति

१. भूमन्तलक्खे कुसलो—सी०, रो० ;
एवमेव ।

२. अनामयो—सी०, रो० ।

३. पूरेमि—सी०, रो० ।

४-४. तस्साहं—सी०, रो० ।

५-५. हट्ठो संविग्गमानसं—सी०, रो० ।

६. दुक्कटं—सी०, रो० ।

७-७. भूमिपरिक्खासु—सी०, रो० ।

८. उपट्टाको—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

खुदकवत्तमहावत्तेसु । कोविदो ति^१ तेसं पूरणे कुसलो । न क्वचि
परिहायामी ति क्वचि पि^२ सीलेसु वा समाधिसमापत्तिआदीसु वा
कत्थचि कुतो पि न परिहायामि, सब्बत्थ मे परिहानि नाम न
विज्जती ति दीपेति । “न कोचि परिहायामी” ति पि पाठो,
5 सोयेवत्थो ।

B. 312

यावता ति परिच्छेदवचनमेतं, यावतकं ति अत्थो । बुद्धभणितं
ति बुद्धवचनं । सोभयि ति सोभेसि पकासेसि^३ । मम अच्छरियं ति
मम सम्मापटिपत्ति अज्जेहि असाधारणं अच्छरियं अब्भुतं कस्सपो
भगवा दिस्वा ति अत्थो । संसरित्वा ति संसारे संसरित्वा । अनाचरं
10 ति अनाचारं अकत्तब्बं, अकरणीयं ति अत्थो ।

R. 268

तस्स पन कस्सपस्स भगवतो जातनगरं बाराणसी नाम अहोसि,
ब्रह्मदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता, परमगुणवती धनवती नाम ब्राह्मणी
माता, तिस्सो च भारद्वाजो च द्वे अगगसावका, सब्बमित्तो
नामुपट्ठाको, अनुळा च उरुवेळा च द्वे अगगसाविका, निगोधखलो
15 बोधि, सरीरं वीसतिहत्थुब्बेधं अहोसि, वीसतिवस्ससहस्सानि आयु,
सुनन्दा^४ नामस्स अगमहेसी^५, विजितसेनो नाम पुत्तो, पासादयानेन
निक्खमि । तेन वुत्तं—

३२. “नगरं बाराणसी नाम, किकी नामासि खत्तियो ।

वसते^६ तत्थ नगरे, सम्बुद्धस्स महाकुलं ॥

20

३३. ब्राह्मणो ब्रह्मदत्तोव, आसि बुद्धस्स सो पिता ।

धनवती^७ नाम जनिका^८, कस्सपस्स महेसिनो ॥

३८. तिस्सो च भारद्वाजो च, अहेसु^९ अगगसावका ।

सब्बमित्तो नामुपट्ठाको^{१०}, कस्सपस्स महेसिनो ॥

१. ० कुसलो—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. पकासयि—सी०, रो० ।

४. नन्दा—सी०, रो० ।

५. भरिया०—सी०, रो० ।

६. वसति—सी०, रो० ।

७-७. माता धनवती नाम—सी०, रो० ।

८. उपट्ठाको—सी०, रो० ।

३९. अनुळा^१ उरुवेळा च^१, अहेसु^२ अग्गसाविका ।

बोधि तस्स भगवतो, निगोधो ति पवुच्चति ॥

४१. उच्चत्तनेन सो बुद्धो, वीसतिरतनुग्गतो^२ ।

विज्जलट्ठीव आकासे, चन्दोव गहपूरितो ॥

४२. वीसतिवस्ससहस्सानि, आयु तस्स महेसिना ।

तावता तिट्ठमानो सो, तारेसि जनतं बहुं ॥

४३. धम्मतळाकं मापयित्वा^३, सीलं दत्वा विलेपनं ।

धम्मदुस्सं निवासेत्वा, धम्ममालं विभज्जिय ॥

४४. धम्मविमलमादासं, ठपयित्वा महाजने ।

केचि निब्बानं पत्थेन्ता, पस्सन्तु मे अलङ्कुरं ॥

४५. सीलकञ्चुकं दत्वान, भानकवचवम्मितं ।

धम्मचम्मं पारुपित्वा, दत्वा सन्नाहमुत्तमं ॥

४६. सतिफलकं दत्वान, तिखिणं जाणकुन्तिमं ।

धम्मखग्गवरं दत्वा, सीलसंसग्गमद्दनं ॥

४७. तेविज्जाभूसनं दत्वान, आवेळं चतुरो फले ।

छळभिज्जाभरणं दत्वा, धम्मपुप्फपिळ्ळन्धनं ॥

४८. सद्धम्मपण्डरच्छत्तं, दत्वा पापनिवारणं ।

मापयित्वाभयं पुप्फं, निब्बुतो सो ससावको ॥

४९. एसो हि सम्मासम्बुद्धो, अप्पमेय्यो दुरासदो ।

एसो हि धम्मरतनो, स्वाक्खातो एहिपस्सिको ॥

५०. एसो हि संघरतनो, सुप्पटिपन्नो अनुत्तरो ।

सब्बं तमन्तरहितं^४, ननु रिक्ता सब्बसङ्खारा" ति ॥

5

B. 313

10

15

R. 269

20

१-१. अनुला च उरुवेला च—सी०, रो० । २. वीसति रतनमुग्गतो—सी०, रो० ।

३. मापेत्वा—सी०, रो०; एवमेव । ४. समन्तरहितं—सी०, रो० ।

तत्थ विज्जुलट्ठीवा ति धनभावेन^१ सण्ठिता विज्जुलता विय ।
 चन्दोव गहपूरितो ति परिवेसगहपरिक्खितो पुण्णचन्दो विय ।
 धम्मतळाकं मापयित्वा ति परियत्तिधम्मतळाकं मापयित्वा । सीलं
 दत्वा विलेपनं ति चतुपारिसुद्धिसीलसङ्घातं चित्तसन्ततिविभूसनत्थं
 5 विलेपनं दत्वा । धम्मदुस्सं निवासेत्वा ति हिरोत्तप्पधम्मसङ्घातं
 साटकयुगं निवासेत्वा । धम्ममालं विभज्जिया ति सत्तत्तिसबोधि-
 पक्खियधम्मकुसुममालं विभजित्वा । विदहित्वा^२ ति अत्थो ।

धम्मविमलमादासं ति विमलं^३ सोतापत्तिमग्गसङ्घातं आदासं
 सावज्जानवज्जकुसलाकुसलधम्मसल्लवखणत्थं महाजनस्स धम्मतळाकतीरे
 10 धम्मादासं ठपेत्वा ति अत्थो । महाजने ति महाजनस्स । केची^४ ति
 ये केचि । निब्बानं पत्थेन्ता ति^५ सब्बाकुसलमलविलयकरं अमतम-
 सङ्घातमनीतीतं परमसन्तं अच्चुतिरसं निब्बानं पत्थेन्ता विचरन्ति ।
 B. 314 ते इमं अलङ्कारं वुत्तप्पकारं मया दस्सितं पस्सन्तु ति अत्थो ।
 “निब्बानमभिपत्थेन्ता^६, पस्सन्तु मम अलङ्करं” ति पि पाठो,
 15 सोयेवत्थो । अलङ्करं ति रस्सं कत्वा वुत्तं ।

सीलकञ्चुकं दत्वाना^७ ति पञ्चसीलदससीलचतुपारिसुद्धिसीलमयं
 कञ्चुकं दत्वा^८ । भानकवचवम्मिकं ति चतुक्कपञ्चकज्झानकवचवन्धं^९
 बन्धित्वा । धम्मचम्मं पारुपित्वा ति सतिसम्पज्जसङ्घातधम्मचम्मं
 पारुपित्वा । दत्वा सन्नाहमुत्तमं ति उत्तमं चतुरङ्गसमन्नागतं वीरिय-
 20 सन्नाहं दत्वा^८ ति अत्थो । सतिफलकं दत्वाना ति रागादिदोसारिपाप-
 निवारणत्थं चतुसतिपट्टानफलकनिवारणं दत्वा । तिखिणं ञाणकुन्तिमं

१. मेघभावेन—सी०, रो० ।

२. विरचित्वा—सी०, रो० ।

३. ० च—सी०, रो० ।

४-४. केचि निब्बानं पत्थेन्ता ति विमलं

५. निब्बानं अतिपत्थेन्तो—सी०, रो० ।

च सोतापत्तिमग्गं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. ० ज्ञानकवचं—सी०, रो० ।

९. ० कत्वा—सी०, रो० ।

ति पटिवेधसमत्थं^१ तिखिणविपस्सनाज्ञाणकुन्तवन्तं, विपस्सनाज्ञाण-
निसितकुन्तवरं ति अत्थो, किलेसबलनिधनकरसमत्थं^२ वा योगावचर-
योधवरं^३ ठपेत्वा ति अत्थो । धम्मखग्गवरं दत्त्वा ति तस्स R. 270
योगावचरस्स वीरियुपलतलनिसितधारं मग्गपञ्जावरखग्गं दत्त्वा ।
सीलसंसग्गमद्दं ति अरियं लोकुत्तरसीलं किलेससंसग्गमद्दन्तथाय, 5
किलेसनिघातन्तथाया ति अत्थो ।

तेविज्जाभूसनं दत्त्वा ति तेविज्जामयं^३ विभूसनं दत्त्वा । आवेळं
चतुरो फले ति चत्तारि फलानि वटंसकं कत्वा । छळभिज्जाभरणं
ति आभरणत्थाय अलङ्कारकरणत्थाय छ अभिज्जायो दत्त्वा ।
धम्मपुप्फपिळन्धनं ति नवलोकुत्तरधम्मसङ्घातं कुसुममालं कत्वा । 10
सद्धम्मपण्डरच्छत्तं, दत्त्वा पापनिवारणं ति अच्चन्तविमुद्धं विमुत्ति-
सेतच्छत्तं सब्बाकुसलातपनिवारणं दत्त्वा । मापयित्वा भयं पुप्फं ति
अभयपुरगामिनं अट्ठङ्गिकमग्गं पुप्फं कत्वा ति अत्थो ।

कस्सपो किर भगवा कासिरट्ठे सेतव्यनगरे सेतव्यय्याने
परिनिब्बायि । धातुयो किरस्स न विकिरिंसु । सकलजम्बुदीपवासिनो 15
मनुस्सा सन्निपत्तित्वा एकेकं^४ सुवण्णिट्ठकं कोटिअग्घनकं रतनविचित्तं
बहिचिननत्थं^५ एकेकं अट्ठु कोटिअग्घनकं^६ अब्भन्तरपूरणत्थं मनोसीलाय^७
मत्तिकाकिच्चं तेलेन उदककिच्चं करोन्तो योजनुब्बेधं थूपमकंसु ।

१. पटिवेधसमत्थता—सी०, रो० ।

२-२. किलेसबलनिधनकरं योगावचरं—

३. तिविज्जामयं—सी०, रो० ।

सी०, रो० ।

४. एकमेकं—रो०; एवमेव ।

५. बहिरचनत्थं—सी०, रो० ।

६. अट्ठु—सी०, रो० ।

७. मनोसिलायं—सी०, रो० ।

B. 315

कस्सपो ति भगवा कतकिच्चो,
 सब्बसत्तहितमेव करोन्तो ।
 कासिराजनगरे मिगदाये,
 लोकनन्दनकरो निवसी^१ ति ॥

5 सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

इति मधुरत्थविलासिनिया बुद्धवंसट्टकथाय
 कस्सपबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

एत्तावता चतुवीसतिया बुद्धानं बुद्धवंसवण्णना
 सब्बाकारेन निट्ठिता ।

—०—

२७. गोतमबुद्धवंसवण्णना

दूरेनिदानकथा

इदानीं यस्मा अम्हाकं, बुद्धवंसस्स वण्णना ।

अनुक्कमेन सम्पत्ता, तस्मायं तस्स वण्णना ॥

तत्थ अम्हाकं बोधिसत्तो दीपङ्करादीनं चतुवीसतिया बुद्धानं सन्तिके अधिकारं करोन्तो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्ख्येयानि आगतो । कस्सपस्स पन भगवतो ओरभागे ठपेत्वा इमं 5 R. 271 सम्मासम्बुद्धं अञ्जो बुद्धो नाम नत्थि । इति दीपङ्करादीनं चतु-
वीसतिया बुद्धानं सन्तिके लद्धव्याकरणो पन बोधिसत्तो येनेन—

“मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति, हेतु सत्थारदस्सनं ।

पब्बज्जा गुणसम्पत्ति, अधिकारो च छन्दता ।

अट्ठधम्मसमोधाना, अभिनीहारो समिज्झती”

10

(बु० वं०-३०९) ति—

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपङ्करपादमूले कताभिनीहारेन “हन्द बुद्धकरे धम्मे, विचिनामि इतो चितो” ति उस्साहं कत्वा “विचिनन्तो तदादक्खिं, पठमं दानपारमि” ति दानपारमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा, ते पूरेन्तो याव वेस्सन्तरत्तभावा आगमि, 15 B. 316 आगच्छन्तो च ये ते कताभिनीहारानं बोधिसत्तानं^१ आनिसंसा संवण्णिता—

“एवं सब्बङ्गसम्पन्ना, बोधिया नियता नरा ।

संसरं^३ दीघमद्धानं, कप्पकोटिसतेहि पि ॥

१. ये ते पन—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. संसारं—सी०, रो० ।

- अवीचिम्हि नुप्पज्जन्ति, तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्झामतण्हा खुप्पिपासा, न होन्ति काळकञ्जिका ॥
 न होन्ति खुद्का पाणा, उप्पज्जन्ता पि दुग्गतिं ।
 जायमाना मनुस्सेसु, जच्चन्धा न भवन्ति ते ॥
 5 सोतवेकल्लता नत्थि, न भवन्ति मूगपक्खिका ।
 इत्थिभावं न गच्छन्ति, उभतोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति परियापन्ना, बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्तरिकेहि, सब्बत्थ सुद्धगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति, कम्मकिरियदस्सना ।
 10 वसमाना पि सग्गेसु, असञ्जं^१ नूपपज्जरे ॥
 सुद्धावासेसु देवेसु, हेतु नाम न विज्जति ।
 नेक्खम्मनिन्ना सप्पुरिसा, विसंयुत्ता भवाभवे ।
 चरन्ति लोकत्थचरियायो, पूरेन्ति^२ सब्बपारमी” ति ॥

R. 272 ते आनिसंसे अधिगन्त्वाव आगतो । एवं आगच्छन्तो वेस्सन्त-
 15 रत्तभावे ठितो—

“अचेतनायं पथवी, अविज्जाय सुखं दुखं ।
 सा पि दानबला मय्हं, सत्तक्खत्तुं पकम्पथा”
 (बु० वं०-३९७) ति—

एवं महापथविकम्पनादीनि महापुञ्जानि कत्वा आयुपरियोसाने ततो
 20 चवित्वा तुसितपुरे निब्बति ।

अविदूरेनिदानकथा

B. 317 तुसितपुरे^३ वसमानेयेव^३ पन बोधिसत्ते बुद्धकोलाहलं नाम
 उदपादि । लोकस्मि हि तीणि कोलाहलानि उप्पज्जन्ति । सेय्यथिदं—

१. असञ्जो—सी०, रो० ।

२. पूरेन्तो—सी०, रो० ।

३-३. तुसितभवने वसमाने—सी०, रो० ।

कप्पकोलाहलं बुद्धकोलाहलं चक्कवत्तिकोलाहलं ति । तत्थ “वस्ससत-
सहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्टानं भविस्सती” ति लोकव्यूहा नाम
कामावचरदेवा^१ मुत्तसिरा विकिण्णकेसा रुदमुखा^२ अस्सूनि हत्थेहि
पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरूपवेसधारिनो हुत्वा
मनुस्सपथे विचरन्ता एवं आरोचेन्ति “मारिसा मारिसा इतो 5
वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्टानं भविस्सति, अयं लोको
विनस्सिस्सति, महासमुदो पि उस्सुस्सिस्सति^३, अयं च महापथवी
सिनेरु च पब्बतराजा उड्डुय्हिस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति, याव ब्रह्मलोका
लोकविनासो भविस्सति, मेत्तं मारिसा भावेथ, करुणं मुदितं उपेक्खं
मारिसा भावेथ, मातरं पितरं उपट्ठहथ, कुले जेट्ठापचायिनो होथा” 10
ति । इदं कप्पकोलाहलं नाम ।

“वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बञ्जुबुद्धो लोके उपजिस्सती”
ति लोकपालदेवता “इतो मारिसा वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके
उप्पजिस्सती” ति उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं बुद्धकोलाहलं
नाम । 15

“वस्ससतस्स अच्चयेन चक्कवत्तिराजा उप्पजिस्सती” ति देवता
“इतो मारिसा वस्ससतस्स अच्चयेन चक्कवत्तिराजा^४ उप्पजिस्सती”
ति उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिकोलाहलं नाम ।

तेसु बुद्धकोलाहलसदं^५ सुत्वा सकलदससहस्सचक्कवाळदेवता
एकतो सन्निपत्तिवा “असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सती” ति अत्वा 20
उपसङ्गमित्वा आयाचन्ति, आयाचमाना च तस्स पुब्बनिमित्तेसु
उप्पन्नेसु आयाचन्ति । तदा पन सब्बा पि ता एकेकचक्कवाळे
चतुमहाराजसक्क-सुयाम-सन्तुसित-सुनिम्मित^६ - वसवत्ति - महाब्रह्मेहि
सद्धिं एकचक्कवाळे सन्निपत्तिवा तुसितभवने उप्पन्नचुतिनिमित्तस्स

१. कामावचरा देवा—सी०, रो० ।

२. रुदम्मुखा—सी०, रो० ।

३. उस्सुस्सति—सी०, रो० ।

४. चक्कवत्तिको राजा—सी०, रो० ।

५. बुद्धकोलाहलं—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

B. 318

बोधिसत्तस्स सन्तिकं गत्वा “मारिस तुम्हेहि दस पारमियो पूरिता,
पूरेन्तेहि च^१ न सकब्रह्मसम्पत्तिआदिकं सम्पत्तिं पत्थेन्तेहि पूरिता,
लोकनित्थरणत्थाय पन वो सब्बज्जुतं पत्थेन्तेहि परिपूरिता
बुद्धत्ताय—

R. 273 5

“कालो खो^२ ते महावीर, उप्पज्ज मातुकुच्छियं ।

सदेवकं तारयन्तो, बुज्झस्सु अमतं पदं

(बु० वं०-३०३) ति—

याचिसु ।

अथ महासत्तो देवताहि एवं आयाचियमानो देवतानं पटिज्जं
10 अदत्ताव काल-दीप-देस-कुल-जनेत्तिआयुपरिच्छेदवसेन पञ्च महा-
विलोकनानि विलोकेसि । तत्थ “कालो नु खो, न कालो” ति पठमं
कालं विलोकेसि । तत्थ वस्ससतसहस्सतो उद्धं वड्डितआयुकालो
कालो नाम न होति कस्मा ? तदा हि सत्तानं जातिजरामरणानि
न पज्जायन्ति, बुद्धानं च धम्मदेसना तिलक्खणमुत्ता नाम नत्थि,
15 तेसं “अनिच्चं दुक्खमनत्ता” ति कथेन्तानं “किं नामेतं कथेन्ती” ति
नेव सोतब्बं न सद्धातब्बं मज्जन्ति, ततो अभिसमयो न होति,
तस्मिं असति अनिय्यानिकं सासनं होति । तस्मा सो अकालो ।
वस्ससततो ऊनआयुकालो पि कालो न होति । कस्मा ? तदा सत्ता
उस्सन्नकिलेसा होन्ति, उस्सन्नकिलेसानं च^३ दित्तोवादो ओवादट्ठाने
न तिट्ठति, उदके दण्डराजि विय खिप्पं विगच्छति । तस्मा सो पि
20 अकालो । वस्ससतसहस्सतो पन^४ पट्ठाय हेट्ठा वस्ससततो पट्ठाय
उद्धं आयुकालो कालो नाम । तदा पन वस्ससतकालो अहोसि । अथ
महासत्तो “निब्बत्तितब्बकालो” ति कालं पस्सि ।

ततो दीपं ओलोकेन्तो सपरिवारे चत्तारो महादीपे^५ ओलोकेत्वा
25 “तीसु दीपेसु बुद्धा न निब्बत्तन्ति, जम्बुदीपेयेव निब्बतन्ती” ति
दीपं पस्सि ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. दीपे—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि

५. सी०, रो० नत्थि ।

ततो “जम्बुदीपो नाम महा, दसयोजनसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नु खो पदेसे बुद्धा निब्बत्तन्ती” ति ओकासं ओलोकेन्तो मज्झिम देसं पस्सि । “कपिलवत्थु नाम नगरं, तत्थ मया निब्बत्तितब्बं” ति निट्ठमगमासि ।

ततो कुलं विलोकेन्तो “बुद्धा नाम वेस्सकुले वा सुद्धकुले वा न 5 B. 319 निब्बत्तन्ति । लोकसम्मते पन खत्तियकुले वा ब्राह्मणकुले वा निब्बत्तन्ति, एतरहि खत्तियकुलं लोकसम्मतं, तत्थ^१ निब्बत्तिस्सामि सुद्धोदनो नाम राजा पिता मे भविस्सती” ति^१ कुलं पस्सि ।

ततो मातरं विलोकेन्तो “बुद्धमाता नाम लोला सुराधुत्ता न होति, कप्पसत्तसहस्सं पन पूरितपारमी जातितो पट्टाय अखण्डपञ्च- 10 सीलायेव होति । अयं च महामाया नाम देवी एदिसी, अयं मे माता भविस्सति, कित्तकं पनस्सा आयू ति, दसन्नं मासानं उपरि सत्त दिवसानी ’ ति पस्सि ।

इति इमं पञ्चविधं महाविलोकनं विलोकेत्वा “कालो मे मारिसा बुद्धभावाया” ति देवानं पटिञ्जं दत्वा “गच्छथ तुम्हे” ति ता देवता 15 उय्योजेत्वा तुसितदेवताहि परिवुतो तुसितपुरे नन्दनवनं पाविसि । सब्बदेवल्लोकेसु हि नन्दनवनं अत्थियेव । तत्र नं देवता “इतो चुतो सुगतिं गच्छा” ति पुब्बे कतकुसलकम्मोकासं सारयमाना विचरन्ति । सो एवं ताहि देवताहि कुसलं सारयमानाहि परिवुतो तत्र विचरन्तोव चवित्वा महामायाय^२ देविया कुच्छिस्मि^२ उत्तरासाळहनक्खत्तेन 20 पटिसन्धि गण्हि । महापुरिसस्स पन मातु कुच्छिस्मि पटिसन्धिगण्ह- नक्खणे एकप्पहारेनेव सकलदससहस्सिलोकधातु संकम्पि । द्वत्तिस पुब्बनिमित्तानि पातुरहेसु ।

एवं गहितपटिसन्धिकस्स बोधिसत्तस्स चेव बोधिसत्तमातुया च उपद्द्वनिवारणत्थं खग्गहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्खं गण्हिसु । 25

- बोधिसत्तस्स मातु पुरिसेसु रागचित्तं नुप्पज्जि, लाभग्गयसग्गप्पत्ता^१
 च सा अहोसि सुखिनी अकिलन्तकाया । बोधिसत्तं च अत्तनो
 कुच्छिगतं विप्पसन्ने मणिरतने आवुत्तपण्डुसुत्तं विय पस्सति । यस्मा
 बोधिसत्तेन वसितकुच्छि नाम चेतियग्गब्भसदिसा होति, न सक्का
 5 अञ्जेन सत्तेन आवसितुं वा परिभुञ्जितुं वा, तस्मा बोधिसत्तमाता
 सत्ताहजाते बोधिसत्ते कालं कत्वा तुसितपुरे निब्बत्ति^२ । यथा पन
 अञ्जा इत्थियो दस मासे अप्पत्वा पि अतिक्कमित्वा पि निसिन्ना पि
 निपत्ता पि विजायन्ति, न एवं बोधिसत्तमाता । बोधिसत्तमाता^३ पन
 बोधिसत्तं दस मासे कुच्छिना परिहरित्वा ठिताव विजायति । अयं
 10 बोधिसत्तमातु धम्मता ।

B. 320

- महामाया पि^४ देवी दस मासे कुच्छिना बोधिसत्तं परिहरित्वा
 परिपुण्णग्गभा आतिघरं गन्तुकामा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसि
 “इच्छामहं महाराज देवदहनगरं गन्तुं” ति । राजा “साधू” ति
 सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरा अञ्जसं कारेत्वा
 15 कदलिपुण्णवट-कमुक-धज-पटाकादीहि अलङ्कारापेत्वा नवकनक-
 सिविकाय^५ निसीदापेत्वा महतिया विभूतिया महता परिवारेन
 पेसेसि । द्वित्रं पन^६ नगरानं अन्तरे उभयनगरवासीनं परिभोगारहं
 लुम्बिनीवनं नाम मङ्गलसालवनं अत्थि, तं तस्मिं समये मूलतो याव
 अगगसाखा सब्बं एकफालिफुल्लं अहोसि । साखन्तरेहि चेव पुप्फन्तरेहि
 20 च परमरतिकरमधुरमनोरमविस्ताहि^७ मदमुदिताहि अनुभुत्तपञ्चराहि^८
 परभतमधुकरवधूहि उपगीयमानसुरनन्दननन्दनवनसदिससोभं वनं
 दिस्वा देविया सालवनकीळमनुभवितुं चित्तमुप्पज्जि ।

१. लाभग्गप्पत्ता—सी०, रो० ।

३. सा—सी०, रो० ।

५. देवि०—सी०, रो० ।

७. ० मधुरविस्ताहि—सी०, रो०

२. निब्बत्ति—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

८. भूतसञ्चाराहि—सी०, रो० ।

विभूसिता बालजनातिचालिनी,
विभूसितङ्गी वनितेव मालिनी ।
सदा जनानं नयनालिमालिनी,
विलुम्पिनीवातिविरोचि लुम्बिनी ।

अमच्चा रञ्जो आरोचेत्वा देवि गहेत्वा तं लुम्बिनीवनं 5
पविसिंसु । सा मङ्गलसालमूलं गन्त्वा तस्स उजुसमवट्टक्खन्धस्स
पुष्पफलपल्लवसमलङ्कृतस्स यं साखं गण्हितुकामा अहोसि, सा R. 275
सालसाखा अबला जनहृदयलोला सयमेव विलम्बमाना हुत्वा तस्सा
करतलस्मिं समुपगता^१ । अथ सा तं सालसाखं तम्बतुङ्गनखुज्जलेन
कमलदलवत्तिवट्टङ्गलिना नवकनककटवलयसोभिना दक्खिणेन^२ 10
परमरतिकरेन करेन अगगहेसि । सा तं सालसाखं गहेत्वा ठिता
असितजलधरविवरगता बालचन्दलेखा^३ विय च अचिरट्टितिका
अच्चिपभा विय च नन्दनवनजाता^४ देवी विय च देवी विरोचित्थ ।
तावदेव चस्सा कम्मजवाता चलिंसु । अथस्सा साणिपाकारं
परिक्खिपित्वा^५ महाजनो^६ पटिक्कमि । सा^७ सालसाखं गहेत्वा 15
तिट्ठमानाय एव तस्सा गम्भवुट्ठानं अहोसि ।

तद्धणंयेव चत्तारो विसुद्धचित्ता^८ महाब्रह्मानो सुवण्णजालं B. 321
आदाय आगन्त्वा^९ तेन सुवण्णजालेन बोधिसत्तं सम्पटिच्छित्वा मातु
पुरतो ठपेत्वा “अत्तमना देवि होहि, महेसक्खो ते पुत्तो उप्पन्नो”
ति आहंसु । यथा पन अञ्जे सत्ता मातुकुच्छित्तो निक्खमन्ता 20
पटिक्कूलेन असुचिना मक्खिता निक्खमन्ति, न एवं बोधिसत्तो ।
बोधिसत्तो^{१०} पन द्वे^{१०} हत्थे द्वे पादे^{१०} पसारेत्वा ठितकोव मातु

१. समुपागता—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. बालचन्दरेखा—सी०, रो० ।

४. ० वनजातं—सी०, रो० ।

५-५. ० मातु पुरतो ठपेत्वा महाजनो—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

८. गन्त्वा—सी०, रो० ।

९. सो—सी०, रो० ।

१०-१०. द्वे हत्थपादे—सी०, रो० ।

कुच्छिसम्भवेन केनचि असुचिना अमक्खितोव सुद्धो विसदो कासिकवत्थे
निक्खित्तमणिरतनं विय विरोचमानो मातुकुच्छितो निक्खमि ।
एवं सन्ते पि बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थं
आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स च मातुया च
5 सरीरे उत्तुं गाहापेसुं ।

अथ नं सुवण्णजालेन पटिग्गहेत्वा ठितानं ब्रह्मानं हत्थतो चत्तारो
महाराजानो मङ्गलसम्मताय सुखसम्फस्साय अजिनप्पवेणिया
गण्हिसु, तेसं हत्थतो मनुस्सा दुकूलचुम्बटकेन गण्हिसु, मनुस्सानं
हत्थतो मुच्चित्वा^१ पथवियं पतिट्ठाय पुरत्थिमं दिसं ओलोकेसि,
10 अनेकानि चक्कवाठसहस्सानि एकज्जणानि अहेसुं । तत्थ देवमनुस्सा
गन्धपुप्फमालादीहि पूजयमाना “महापुरिस तुम्हेहि सदिसो एत्थ
नत्थि, कुतो उत्तरितरो” ति आहंसु । एवं दस दिसा अनुविलोकेत्वा^२
अत्तना^३ सदिसं अदिस्वा उत्तरदिसाभिमुखो सत्तपदवीतिहारेन
अगमासि । गच्छन्तो च पथविया एव^४ गतो, नाकासेन । अचेलकोव
15 गतो, न सचेलको । दहरोव^५ गतो, न सोव्ठसवस्सुद्देसिको ।
महाजनस्स पन आकासेन गच्छन्तो विय अलङ्कतपटियत्तो विय च
सोव्ठसवस्सुद्देसिको विय च अहोसि । ततो सत्तमे पदे ठत्वा
“अग्गोहमस्मि लोकस्सा” (दी० नि० २-१४, म० नि० ३-१८८)
ति आदिकं आसभिं वाचं निच्छारेन्तो सीहनादं नदि ।

20 बोधिसत्तो हि तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तोव
वाचं निच्छारेसि महोसधत्तभावे, वेस्सन्तरभावे, इमस्मिं अत्तभावे
ति । महोसधत्तभावे किरस्स मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तस्सेव सक्को
देवराजा आगन्त्वा चन्दनसारं हत्थे ठपेत्वा गतो, तं^६ मुट्ठियं कत्वाव
निक्खन्तो । अथ नं माता “तात त्वं” किं गहेत्वा आगतोसी” ति

B. 322

१. मुच्चित्वा—सी०, रो० ।

२. अत्तनो—सी०, रो० ।

३. दहरो च—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. ओलोकेत्वा—सी०, रो० ।

६. एवं—सी०, रो० ।

७. सो तं—सी०, रो० ।

पुच्छि । ओसधं अम्मा ति । इति ओसधं गहेत्वा आगतत्ता
“ओसधकुमारो” त्वेवस्स नाममकंसु ।

R. 276

वेस्सन्तरत्तभावे पन मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तोव दक्खिणहत्थं
पसारेत्वा “अत्थि नु खो अम्म किञ्चि गेहस्मि धनं^१, दानं दस्सामी”
ति वदन्तो निक्खमि । अथस्स माता “सधने कुले निब्बत्तोसि 5
ताता” ति पुत्तस्स हत्थं अत्तनो हत्थतले कत्वा सहस्सत्थविकं
ठपेसि ।

इमस्मिं पन^२ अत्तभावे इमं सीहनादं नदी ति एवं बोधिसत्तो
तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्खन्तमत्तोव वाचं निच्छारेसि ।
जातक्खणेपिस्स द्वत्तिस्स पुब्बनिमित्तानि पातुरहेसुं । यस्मिं पन^३ 10
समये अम्हाकं बोधिसत्तो लुम्बिनीवने जातो तस्मियेव समये
राहुलमाता देवी आनन्दो^४ छन्नो काळुदायी अमच्चो कण्डको^५
अस्सराराजा^६ महाबोधिरुक्खो चतस्सो निधिकुम्भियो च जाता, तत्थ
एको गावुत्तप्पमाणो एको अड्डयोजनप्पमाणो एको तिगावुत्तप्पमाणो
एको योजनप्पमाणो अहोसि । इमे सत्त सहजाता नाम होन्ति । 15

उभयनगरवासिनो महापुरिसं गहेत्वा कपिलवत्थुपुरमेव
अगमंसु । तं दिवसमेव “कपिलवत्थुनगरे सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो
बोधिमूले निसीदित्वा बुद्धो भविस्सती” ति तावत्तिसभवने हट्टतुट्ठा
देवसङ्घा चेलुक्खेपादीनि पवत्तेन्ता कीळिसु । तस्मिं समये सुद्धोदन-
महाराजस्स कुलूपको^७ अट्टसमापत्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो 20
भत्तकिच्चं कत्वा दिवाविहारत्थाय तावत्तिसभवनं गन्त्वा तत्थ
दिवाविहारं निसिन्नो ता देवता तुट्टमानसा कीळन्तियो दिस्वा
“किं कारणा तुट्टमानसा पमुदितहृदया कीळथ, मय्हं तं कारणं
कथेथा” ति पुच्छि । ततो^८ देवता आहंसु “मारिस्स सुद्धोदनरज्जो

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५-५. आजानीयो हत्थिराजा कन्थको
अस्सराराजा—सी०, रो० ।

६. कुलूपगो—सी०, रो० ।

७. ता—सी०, रो० ।

पुत्तो जातो, सो बोधिमण्डे निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्मचक्कं पवत्तेस्सति, तस्स 'अनन्तरूपं बुद्धलीळ्हं पस्सितुं लभिस्सामा' ति इमिना कारणेन तुट्ठम्हा' ति ।

B. 323 5 अथ तापसो तासं देवतानं^१ वचनं सुत्वा परमदस्सनीयरतनाव-
लोकतो देवलोकतो ओरुय्ह नरपतिनिवेसनं पविसित्वा पञ्चत्ते
आसने निसीदि । ततो कतपटिसन्थारं राजानं "पुत्तो किर ते
महाराज जातो, तं पस्सिस्सामा^२" ति आह । राजा अलङ्कृतपटियत्तं
तनयं आहरापेत्वा^३ देवलतापसं वन्दापेतुं अभिहरि । महापुरिसस्स
पादा परिवत्तित्वा विज्जुलता विय असितजलधरकूटेसु तापसस्स
10 जटासु पटिद्वहिसु । बोधिसत्तेन हि तेनत्तभावेन वन्दितब्बो नाम
अञ्जो नत्थि । ततो तापसो उट्ठायासना बोधिसत्तस्स अञ्जलिं
पग्गहेसि । राजा तं अच्चरियं दिस्वा अत्तनो पुत्तं वन्दि । तापसो
बोधिसत्तस्स लक्खणसम्पत्तिं दिस्वा "भविस्सति नु खो बुद्धो, उदाहु
न भविस्सती" ति आवज्जेत्वा^४ उपधारेन्तो^५ "निस्संसयं बुद्धो
15 भविस्सती" ति अनागतंसञ्जाणेन जत्वा "अच्चरियपुरिसो अयं"
ति सितं अकासि ।

R.277 20 ततो "अहं इमं बुद्धभूतं दट्ठुं लभिस्सामि नु खो, नो" ति
उपधारेन्तो "लभिस्सामि, अन्तरायेव कालं कत्वा बुद्धसत्तेन^६ पि^६
बुद्धसहस्सेन पि गत्त्वा बोधेतुं असक्कुण्ये अरूपभवे निब्बत्तिस्सामी"
ति दिस्वा "एवरूपं नाम अच्चरियपुरिसं बुद्धभूतं दट्ठुं न
लभिस्सामि, महती वत मे जानि" भविस्सती" ति परोदि । मनुस्सा
पन दिस्वा "अम्हाकं अय्यो इदानीव हसित्वा पुन रोदितुमारभि,
किं नु खो भन्ते अम्हाकं अय्यपुत्तस्स कोचि अन्तरायो भविस्सती"
ति पुच्छिसु । तापसो आह "नत्थेतस्स अन्तरायो, निस्संसयेन बुद्धो

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. आणापेत्वा—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७. हानि—सी०, रो०; एवमेव ।

२. पस्सितुं लभिस्सामा—सी०, रो० ।

४. आवज्जित्वा—सी०, रो० ।

६-६. सी०, रो० नत्थि ।

भविस्सती” ति । अथ कस्मा तुम्हे परोदित्था ति । “एवरूपं
अच्छरियपुरिसं बुद्धभूतं दद्दुं न लभिस्सामि, महती वत मे जानि
भविस्सती ति अत्तानं अनुसोचन्तो रोदामी” ति आह ।

ततो बोधिसत्तं पञ्चमे दिवसे सीसं न्हापेत्वा^१ “नामं
गण्हिस्सामा” ति राजभवनं चतुज्जातिकगन्धेन उपलिम्पित्वा 5
लाजपञ्चमानि कुसुमानि विकिरित्वा असम्भिन्नपायासं पचापेत्वा
तिण्णं वेदानं पारङ्गते^२ अट्टसते ब्राह्मणे निमन्तेत्वा राजभवने
निसीदापेत्वा मधुपायासं भोजेत्वा सक्कारं कत्वा “किं नु खो
भविस्सती” ति लक्खणानि परिग्गाहापेसुं । तेसु रामादयो अट्ट
ब्राह्मणपण्डिता^३ लक्खणपरिग्गाहका^४ अहेसुं । तेसु सत्त जना द्वे 10
अङ्गुलियो उक्खिपित्वा द्वेधा^५ ब्याकरिंसु “इमेहि लक्खणेहि
समन्नागतो अगारं अज्झावसन्तो राजा होति चक्कवत्ती, पब्बजमानो
बुद्धो” ति । तेसं पन सब्बदहरो गोत्तेन कोण्डञ्जो नाम ब्राह्मणो
बोधिसत्तस्स लक्खणवरसम्पत्तिं दिस्वा “एतस्स अगारमज्जे ठानकारणं
नत्थि, एकन्तेनेव विवटच्छदो बुद्धो भविस्सती” ति एकमेव अङ्गुलिं 15
उक्खिपित्वा एकंसव्याकरणं^६ ब्याकासि । अथस्स नामं गण्हन्ता
सब्बलोकत्थसिद्धिकरत्ता सिद्धत्थो ति नाममकंसु ।

B. 324

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो घरानि गन्त्वा पुत्ते आमन्तेत्वा एवमाहंसु
‘अम्हे महल्लका सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तं सब्बञ्जुतं पत्तं^६
सम्भावेय्याम वा नो वा, तुम्हे पन तस्मिं पब्बजित्वा सब्बञ्जुतं 20
पत्ते तस्स सासने पब्बजथा” ति । ततो सत्त पि जना यावतायुकं
ठत्वा यथाकम्मं गता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अहोसि । तदा पन
राजा^७ तेसं वचनं सुत्वा “किं दिस्वा मम पुत्तो पब्बजिस्सती” ति
ते पुच्छि । चत्तारि पुब्बनिमित्तानि देवा^८ ति । कतरं च कतरं चा

१. ० सक्कारं कत्वा—सी०, रो० ।	२. पारगू—सी०, रो० ।
३-३. ब्राह्मणा परिग्गाहका—सी०, रो० ।	४. सी०, रो० नत्थि ।
५. एवं—सी०, रो० ।	६. ० मयं—सी०, रो० ।
७. सो राजा—सी०, रो० ।	८. दिस्वा—सी०, रो० ।

ति ? जिणं व्याधितं मतं पब्बजितं ति । राजा “इतो पट्ठाय
 एवरूपानं मम पुत्तस्स सन्तिकं आगमितुं^१ मा अदत्था” ति वत्वा
 कुमारस्स चक्खुपथे जिणपुरिसादीनं आगमननिवारणत्थं चतुसु
 दिसासु गावुतगावुतट्टाने^२ आरक्खं ठपेसि । तंदिवसं मङ्गलट्टाने^३
 5 सन्निपतितेसु असीतिया आतिकुलसहस्सेसु एकमेको एकमेकं पुत्तं
 पटिजानि “अयं बुद्धो वा होतु राजा वा, मयं एकमेकं पुत्तं दस्साम,
 सचे बुद्धो भविस्सति, खत्तियसमणेहेव परिवुतो विचरिस्सति । सचे
 राजा चक्कवत्ती भविस्सति, खत्तियकुमारेहेव परिवुतो विचरिस्सती”
 ति । अथ राजा महापुरिसस्स परमरूपसम्पन्ना विगतसब्बदोसा
 10 चतुसट्ठि^४ धातियो अदासि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महता
 सिरिसमुदयेन वड्ढि ।

R. 278

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमङ्गलं नाम अहोसि । तं दिवसं राजा
 महतिया विभूतिया महता परिवारेन नगरतो^५ निक्खमन्तो पुत्तं पि
 गहेत्वाव अगमासि । कसिकम्मट्टाने एको जम्बुक्खो परमरमणीयो
 15 घनसन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्जापेत्वा
 उपरि वरकनकताराखचितं रत्तचेलवितानं बन्धित्वा साणिपाकारेन
 परिविखपापेत्वा आरक्खं ठपेत्वा राजा सब्बालङ्कारं अलङ्कित्वा
 अमच्चगणपरिवुत्तो^६ नङ्गलकरणट्टानमगमासि^६ । तत्थ राजा परम-

B. 325

मङ्गलं सुवण्णनङ्गलं गण्हाति, अमच्चादयो रजतनङ्गलादीनि
 20 गण्हुन्ति । तंदिवसं नङ्गलसहस्सं योजीयति । बोधिसत्तं परिवारेत्वा
 निसिन्ना धातियो “रञ्जो सम्पत्तिं पस्सिस्सामा” ति अन्तोसाणितो
 बहि निक्खन्ता ।

अथ बोधिसत्तो इतो चितो च ओलोकेन्तो किञ्चि^७ अदिस्वा
 सहसा उट्ठाय पल्लङ्कं आभुजित्वा आनापाने परिगगहेत्वा पठमज्झानं

१. उपसङ्गमितुं—सी०, रो० ।

२. गावुते गावुते—सी०, रो० ।

३. तस्मि ठाने—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५-५. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

६. वप्पमङ्गलवप्पकरणट्टानं—सी०, रो० ।

७. कञ्चि—सी०, रो० ।

निव्वत्तेसि । धातियो खज्जभोज्जन्तरे विचरन्तियो थोकं चिरायिसु ।
सेसरुक्खानं छाया निवत्ता, तस्स पन जम्बुस्सखस्स छाया परिमण्डला
हुत्वा तत्थेव अट्ठासि । धातितो पनस्स अय्यपुत्तो एककोवा' ति
वेगेन साणिपाकारं उक्खिपित्वा परियेसन्तियो सिरिसयने पल्लङ्केन 5
निसिन्नं तं च पाटिहारियं दिस्वा गन्त्वा तं^१ पवत्ति^२ रज्जो
आरोचेसुं । राजा वेगेन आगन्त्वा^३ तं पाटिहारियं दिस्वा^४ "अयं
वो^५ तात दुतियवन्दना" ति पुत्तं वन्दि ।

अथ महापुरिसो अनुक्रमेण सोळसवस्सुद्देसिको अहोसि । राजा
बोधिसत्तस्स तिण्णं उत्तुनं अनुच्छविके रम्म-सुरम्म-सुभनामके तयो
पासादे कारेसि । एकं नवभूमिकं एकं सत्तभूमिकं एकं पञ्चभूमिकं । 10
तयो पि पासादा उब्बेधेन समप्पमाणा अहेसुं । भूमिकासु पन
नानत्तं अहोसि ।

अथ राजा चिन्तेसि "पुत्तो मे वयप्पत्तो छत्तमस्स उस्सापेत्वा
रज्जसिरिं पस्सिस्सामी" ति । सो साकियानं पण्णानि पहिणि "पुत्तो
मे वयप्पत्तो, रज्जे तं पतिट्ठापेस्सामि, सब्बे अत्तनो गेहेसु वयप्पत्ता 15
दारिका इमं गेहं पेसेन्तु" ति । ते रज्जो सासनं सुत्वा "कुमारो
केवलं रूपसम्पन्नो, न किञ्चि सिप्पं जानाति, दारभरणं कातुं न
सक्खिस्सति, न मयं धीतरो दस्सामा" ति आहंसु । राजा तं पवत्ति
सुत्वा पुत्तस्स सन्तिकं गन्त्वा तमत्थं^६ आरोचेसि । बोधिसत्तो "किं
सिप्पं दस्सेतुं वट्ठती" ति आह । सहस्सत्थामं धनुं आरोपेतुं वट्ठति 20
ताता ति । "तेन हि आहरापेथा" ति आह^७ । राजा आहरापेत्वा
अदासि । तं धनुं पुरिससहस्सं आरोपेति, पुरिससहस्सं ओरोपेति ।
महापुरिसो तं सरासनं आहरापेत्वा पल्लङ्केन निसिन्नोव जियं
पादङ्गुलुके वेठापेत्वा कट्ठन्तो पादङ्गुलुकेनेव धनुं आरोपेत्वा वामेन

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२-२. गन्त्वा—सी०, रो० ।

३. ते—सी, रो० ।

४. तं पवत्ति—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

R. 326

हत्थेन दण्डे गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन कड्डित्वा जियं रोपेसि ।
सकलनगरं उप्पत्तनाकारप्पत्तं अहोसि । “किं एसो सद्दो” ति च-
वुत्ते “देवो गज्जती” ति आहंसु । अथञ्जो^१ “तुम्हे न जानाथ, न
देवो गज्जति अङ्गीरसस्स कुमारस्स सहस्सत्थामं धनुं आरोपेत्वा
५ जियं पोठेन्तस्स जियप्पहारसद्दो एसो” ति आहंसु । साकिया तं
सुत्वा तावतकेनेव आरद्धचित्ता तुट्ठमानसा अहेसुं ।

R. 279

अथ महापुरिसो “किं कातुं वट्ठती” ति आह । अट्ठङ्गुलबहलं
अयोपट्ठं कण्डेन विज्झितुं वट्ठती ति । तं विज्झित्वा “अञ्जं किं
कातुं वट्ठती” ति आह । चतुरङ्गुलबहलं असनफलकं विज्झितुं
१० वट्ठती ति । तं पि^२ विज्झित्वा “अञ्जं किं कातुं वट्ठती” ति आह ।
विदत्थिबहलं उदुम्बरफलकं^३ विज्झितुं वट्ठती ति । तं पि विज्झित्वा
अञ्जं किं कातुं वट्ठती ति । ततो “वालुकसकटानी^४” ति आहंसु ।
महासत्तो वालुकसकटं पि पलालसकटं पि विनिविज्झित्वा उदके
१५ सञ्जाय वालं विज्झितुं वट्ठती” ति आहंसु । “तेन ही योजनमत्तं
वातिङ्गणं बन्धापेथा” ति वत्वा योजनमत्तके वातिङ्गणसञ्जाय वालं
बन्धापेत्वा रत्तन्धकारे मेघपटलेहि छन्नासु दिसासु कण्डं खिपि ।
तं गन्त्वा योजनमत्तके वालं फालेत्वा पथवि पाविसि । न केवलं
एत्तकमेव, तं दिवसं महापुरिसो लोके वत्तमानं सिप्पं सब्बमेव
२० दस्सेसि ।

अथ साकिया अत्तनो धीतरो अलङ्कुरित्वा पेसयिंसु । चत्तालीस-
सहस्सा नाटकित्थियो अहेसुं । राहुलमाता पन देवी अग्गमहेसी
अहोसि । महापुरिसो देवकुमारो विय सुरयुवतीहि परिवुतो
नरयुवतीहि^५ परिवुतो^५ निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिचारियमानो

१. अञ्जो—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. उदुघोरफलकं—रो० ।

४. वालिकसकटानी—सी०, रो०; एवमेव ।

५-५. सी०, रो० नत्थि ।

महासम्पत्तिं अनुभवमानो उत्तुवारेन उत्तुवारेन तेसु तीसु पासादेसु विहरति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो उय्यानभूमिं गन्तुकामो सारथिं आमन्तेत्वा “रथं योजेहि उय्यानभूमिं पस्सिस्सामी” ति आह । सो “साधू” ति पटिस्सुणित्वा महारहं वररुचिरथिरकुब्बरवरत्तं^१ थिरतरनेमिनाभिं वरकनकरजतमणिरतनरवचितईसामुखं^२ नवकनक-
रजततारकरवचितनेमिपस्सं^३ समोसरितविविधसुरभिकुसुमदामसस्सि-
रिकं रविरथसदिसदस्सनीयं वररथं समलङ्कारित्वा ससिकुमुदसदि-
सवण्णे अनिलगरुल्लजवे आजानीये चत्तारो^४ मङ्गलसिन्धवे योजेत्वा
बोधिसत्तस्स पटिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानसदिसं तं रथवरमाहूह
उय्यानाभिमुखो पायासि^५ ।

B. 327

10

अथ देवता “सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्झनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्तमस्स दस्सेस्सामा” ति एकं देवपुत्तं जराजज्जरसरीरं खण्डदन्तं पलितकेसं वङ्कगतं दण्डहत्थं पवेधमानं कत्वा दस्सेसुं । तं बोधिसत्तो चेव सारथिं च पस्सन्ति । ततो बोधिसत्तो “सारथि को नामेस पुरिसो केसापिस्स न यथा अञ्जेसं” ति महापदानसुत्ते
(दी० नि० २-१८) आगतनयेनेव पुच्छित्वा तस्स वचनं सुत्वा
“धिरत्थु वत भो जाति, यत्र हि नाम जातस्स जरा पञ्चायिस्सती”
(दी० नि० २-१९) ति संविग्गहदयो ततोव^६ पटिनिवत्तित्वा
पासादमेव अभिरुहि^७ ।

15

राजा “किं कारणा मम पुत्तो पटिनिवत्ती” ति पुच्छि ।
जिण्णपुरिसं दिस्वा देवा ति । ततो कम्पमानमानसो राजा अड्डयोजने
आरक्खं ठपेसि । पुनेकदिवसं बोधिसत्तो उय्यानं गच्छन्तो ताहि एव
देवताहि निम्मित्तं व्याधितं च पुरिसं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा

R. 280

20

१. वररुथं — सी०, रो० ।

२. मणिरतनविरचितेसामुखं — सी०, रो० ।

३. तारकरचितनेमिपस्सं — सी०, रो० । ४. चतुरो — सी०, रो० ।

५. अगमासि — सी०, रो० ।

६. ततो — सी०, रो० ।

७. अगमासि — सी०, रो० ।

संविग्गहृदयो निवत्तित्वा पासादमेव अभिरुहि । राजा पुच्छित्वा^१
नाटकानि विस्सज्जेसि । “पब्बज्जाय^२ मानसं^३ अस्स भिन्नं करिस्सं”
ति आरक्खं^४ वड्ढेत्वा समन्ततो तिगावुत्तप्पमाणे पदेसे आरक्खं
ठपेसि ।

५ पुन पि^५ बोधिसत्तो एकदिवसं उय्यानं गच्छन्तो तथेव देवताहि
निम्मितं कालङ्कतं दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा संविग्गहृदयो
निवत्तित्वा पासादमभिरुहि । राजा निवत्तनकारणं पुच्छित्वा पुन
आरक्खं वड्ढेत्वा योजनप्पमाणे पदेसे आरक्खं ठपेसि^६ ।

पुन पि^५ बोधिसत्तो एकदिवसं उय्यानं गच्छन्तो तथेव^६ देवताहि
१० निम्मितं^६ सुनिवत्थं सुपारुतं पब्बजितं दिस्वा “को नामेसो सम्म
सारथी” ति सारथिं पुच्छि । सारथि किञ्चा पि बुद्धुप्पादस्स अभावा
पब्बजितं वा पब्बजितगुणे वा न जानाति, देवतानुभावेन पन
“पब्बजितो नामायं देवा” ति वत्वा पब्बज्जाय गुणं तस्स वण्णेसि ।

ततो बोधिसत्तो पब्बज्जाय रुचिं उप्पादेत्वा तंदिवसं उय्यानं
१५ अगमासि । दीघायुका बोधिसत्ता वस्ससते वस्ससते अतिकन्ते
B. 328 जिण्णादीसु एकेकं अद्दसं^७ । अम्हाकं पन बोधिसत्तो अप्पायुककाले
उप्पन्नत्ता चतुत्तं^८ चतुन्नं मासानं अच्चयेन उय्यानं गच्छन्तो अनुक्कमेन
एकेकं अद्दस । दीघभाणका पनाहु^९ “चत्तारि निमित्तानि
एकदिवसेनेव^८ दिस्वा अगमासी” ति । तत्थ दिवसभागं कीळित्वा
२० उय्यानरसमनुभवित्वा मङ्गलपोक्खरणियं न्हत्वा^{१०} अत्थ ज्जते सूरिये
मङ्गलसिलातले निसीदि अत्तानं अलङ्कारापेतुकामो । अथस्स
चित्ताचारमञ्जाय सक्केन देवानमिन्देन आणत्तो विस्सकम्मो

१. सुत्वा—सी०, रो० ।

३. रक्खं—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

९. एकदिवसे—सी०, रो० ।

२-२. पब्बज्जं—सी०, रो० ।

४-४. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

६-६. सी०, रो० नत्थि ।

८. आहु—सी०, रो० ।

१०. न्हायित्वा—सी०, रो० ।

नाम देवपुत्तो आगन्त्वा तस्सेव कप्पकसदिसो हुत्वा दिब्बेहि
अलङ्कारेहि अलङ्करि । अथस्स सब्बालङ्कारसमलङ्कृतस्स सब्बताला-
वचरेसु सकानि सकानि पटिभानानि दस्सयन्तेसु ब्राह्मणेसु च^१ “जय
नन्दा” ति आदिवचनेहि सुतमङ्गलिकादीसु नानप्पकारेहि मङ्गल-
वचनत्थुतिघोसेहि^२ सम्भावेन्तेसु^३ सब्बालङ्कारसमलङ्कृतं रथवरं 5
अभिरुहि । तस्मिं समये “राहुलमाता पुत्तं विजाता” ति सुत्वा
सुद्धोदनमहाराजा “पुत्तस्स मे तुट्ठिं निवेदेथा” ति सासनं पहिणि^४ ।
बोधिसत्तो तं सुत्वा “राहु^५ जातो, बन्धनं जातं” ति आह । राजा
“किं मे पुत्तो अवचा” ति पुच्छित्वा तं वचनं सुत्वा इतो पट्ठाय मे
नत्ता ‘राहुलकुमारो’ त्वेव नामं होतु ति आह । 10

बोधिसत्तो पि तं रथवरमाख्यह महता परिवारेन अतिमनोरमेन
सिरिसोभग्गेन नगरं पाविसि । तस्मिं समये रूपसिरिया गुणसम्पत्तिया
च अकिसा किसागोतमी नाम खत्तियकञ्जा उपरिपासादवरतलगता
नगरं पविसन्तस्स बोधिसत्तस्स रूपसिरिं दिस्वा सञ्जातपीतिसोमनस्सा
हुत्वा— 15

“निब्बुता नून सा माता, निब्बुतो नून सो पिता ।

निब्बुता नून सा नारी, यस्सायं ईदिसो पती” ति—

इमं^६ उदानं उदानेसि ।

R. 281

बोधिसत्तो तं सुत्वा^७ चिन्तेसि “अयं मे सुस्सवनं वचनं सावेसि,
अहं हि निब्बानं गवेसन्तो विचरामि, अज्जेव मया घरावासं छट्ठेत्वा 20
निक्खम्म पब्बजित्वा निब्बानं गवेसितुं वट्ठती” ति । “अयं इमिस्सा
आचरियभागो होतू” ति मुत्ताहारं कण्ठतो ओमुञ्चित्वा किसागोतमिया

B. 329

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. ० घोसे—सी०, रो० ।

३. सावयन्तेसु—सी०, रो० ।

४. पेसेसि—सी०, रो० ।

५. राहुलो—सी०, रो० ।

६. इदं—सी०, रो० ।

७. सुत्वाव—सी०, रो० ।

सतसहस्रस्रग्वनिकं परमरतिकरं मुत्ताहारं पेसेसि । सा “सिद्धत्थ-
कुमारो मयि पटिबद्धहृदयो हुत्वा पण्णाकारं पेसेसी” ति सोमनस्स-
जाता अहोसि ।

- बोधिसत्तो पि महता सिरिसमुदयेन परमरमणीयं पासादं
5 अभिरुहित्वा सिरिसयने निपज्जि । तावदेव नं परिपुण्णरजनिकरसदि-
सस्रचिरवरवदना बिम्बफलसदिसदसनवसना सितविमलसमसंहिता-
विरळवरदसना असितनयनकेसपासा सुजातञ्जनातिनीलकुटिलभमुका^१
सुजातहंससमसंहितपयोधरा रतिकरनवकनकरजतविरचितवरमणि-
मेखला परिगतविपुलघनजघनतटा^२ करिकरसन्निभोरुयुगला नच्चगीत-
10 वादितेसु कुसला सुरयुवतिसदिसरूपसोभा वरयुवतियो मधुररवानि
तुरियानि गहेत्वा महापुरिसं सम्परिवारेत्वा रमापयन्तियो^३
नच्चगीतवादितानि पयोजयिसु । बोधिसत्तो पन किलेसेसु विरत्त-
चित्तताय नच्चगीतादीसु अनभिरतो मुहुत्तं निदं ओक्कमि ।

- ता तं दिस्वा “यस्सत्थाय नच्चादीनि मयं पयोजेम, सो निदं
15 उपगतो, इदानि किमत्थं किलमामा” ति गहितानि तुरियानि
अज्झोत्थरित्वा निपज्जिसु, गन्धतेलप्पदीपा च भायन्ति । बोधिसत्तो
पबुज्झित्वा सयनपिट्ठे पल्लङ्केन निसिन्नो अद्दस ता इत्थियो
तुरियभण्डानि अवत्थरित्वा निदायन्तियो पग्घरितलाला किलिन्न-
कपोलगत्ता, एकच्चा दन्ते खादन्तियो, एकच्चा^४ काकच्छन्तियो^५,
20 एकच्चा विप्पलपन्तियो, एकच्चा विवटमुखा, एकच्चा अपगतवसनरसना,
पाकटबीभच्छसम्बाधट्टाना, एकच्चा विमुत्ताकुलसिरोरुहा सुसानरूपरूपं
धारयमाना सयिसु । महासत्तो तासं तं विप्पकारं दिस्वा भिय्योसो
मत्ताय कामेसु विरत्तचित्तो अहोसि । तस्स पन अलङ्कृतपटियत्तं
दससतनयनभवनसदिसं रुचिरसोभं पि पासादवरतलं अपविद्धमत-
25 सरीरकुणपभरितं आमकसुसानमिव परमपटिक्कूलं उपट्ठासि । तयो

१. सुजातद्विना०—रो० ।

२. परिगतविसालघन०—सी०, रो० ।

३. रमयन्तियो—सी०, रो० ।

४-५. सी०, रो० नत्थि ।

पि^१ भवा आदित्तभवनसदिसा हुत्वा उपट्ठहिंसु । उपट्ठुतं वत भो,
उपस्सट्ठं व भो ति च वाचं पवत्तेसि । अतिविय पब्बज्जाय चित्तं
नमि ।

सो^२ “अज्जेव मया महाभिनिक्खमनं निक्खमितुं वट्ठती” ति B. 330
सिरिसयनतो उट्ठाया द्वारसमीपं गत्वा “को एत्था” ति आह । 5
उम्मारे सीसं कत्वा निपन्नो छन्नो आह “अहं अय्यपुत्तं छन्नो” ति ।
अथ^३ महापुरिसो^३ “अहं अज्ज महाभिनिक्खमनं निक्खमितुकामो,
न कञ्चि^४ पटिवेदित्वा सीघमेकं अतिजबं सिन्धवं कप्पेही” ति । सो
“साधु देवा” ति अस्सभण्डकं गहेत्वा अस्ससालं गत्वा गन्धतेलप्प-
दीपेसु जलन्तेसु सुमनपट्टवितानस्स हेट्ठा परमरमणीये भूमिभागे 10 R.282
ठितं अरिमन्थकं कण्डकं^५ तुरङ्गवरं दिस्वा “अज्ज मया अय्यपुत्तस्स
निक्खमनत्थाय इममेव मङ्गलहयं^६ कप्पेतुं वट्ठती” ति कण्डकं
कप्पेसि । सो कप्पियमानोव अज्जासि “अयं कप्पना अतिगाळ्हा,
अज्जेसु दिवसेसु उय्यनकीळं गमनकाले कप्पना विय न होति ।
निसंसयं अज्जेव अय्यपुत्तो महाभिनिक्खमनं निक्खमिस्सती” ति । 15
ततो तुट्ठमानसो महाहसितं हसि । सो^७ नादो तं^८ सकलकपिल-
वत्थुपुरं^९ उन्नादं करेय्य, देवता पन सन्निरुम्भित्वा न कस्सचि
सोतुं अदंसु ।

बोधिसत्तो “पुत्तं ताव पस्सिस्सामी” ति चिन्तेत्वा ठितट्ठानतो
उट्ठाया^६ राहुलमातुया वसनट्ठानं गत्वा गब्भद्वारं विवरि । तस्मि 20
खणे अन्तोगब्भे गन्धतेलप्पदीपो भायति । राहुलमाता सुमन-
मल्लिकादीनं अम्बणमत्तेन अत्तिप्पकिण्णे वरसयने पुत्तस्स मत्थके
हत्थं ठपेत्वा निदायति । बोधिसत्तो उम्मारे पादं ठपेत्वा ठितकोव

१. सी०, रो० नत्थि ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

५. कन्थकं—सी०, रो०; एवमेव ।

७. तस्स—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

४. किञ्चि—सी०, रो० ।

६. मङ्गलअस्सं—सी०, रो० ।

८-८. सकलकपिलपुरं—सी०, रो० ।

- ओलोकेत्वा “सचाहं देविया हत्थं अपनेत्वा मम पुत्तं गण्हिस्सामि, देवी पबुज्झिस्सति, एवं मे अभिनिक्खमनस्स अन्तरायो भविस्सति । बुद्धो हुत्वाव आगन्त्वा पुत्तं पस्सिस्सामी” ति चिन्तेत्वा पासादतलतो ओतरित्वा अस्सस्स समीपं गन्त्वा एवमाह “तात कण्डक त्वं अज्ज
- 5 एकरत्ति मं तारय, अहं तं निस्साय बुद्धो हुत्वा सदेवकं लोकं तारेस्सामी” ति । ततो उल्लङ्घित्वा कण्डकस्स पिट्ठि अभिस्सहि । कण्डको गीवतो पट्ठाय आयामतो अट्टारसहत्थो होति तदनुरूपेण उब्बेधेन समन्नागतो रूपगजवबलसम्पन्नो^१ शब्बसेतो^२ धोतसङ्खस-दिसदस्सनीयवण्णो^३ । ततो बोधिसत्तो वरतुरङ्गपिट्ठिगतो छन्नं
- 10 अस्सस्स वालधिं गाहापेत्वा अट्टरत्तसमये नगरस्स महाद्वारं सम्पत्तो ।

B. 331

- तदा पन राजा पुब्बेव बोधिसत्तस्स गमनपटिसेधनत्थाय द्वीसु द्वारकवाटेसु एकेकं पुरिससहस्सेन विवरितब्बं कारेत्वा तत्थ बहुपुरिसे आरक्खं ठपेसि । बोधिसत्तो किर पुरिसगणनाय कोटिसतसहस्सस्स
- 15 बलं धारेसि, हत्थिगणनाय कोटिसहस्सस्स । तस्मा सो चिन्तेसि “यदि द्वारं न विवरीयति^४, अज्ज कण्डकस्स पिट्ठे निसिन्नो छन्नं वालधिं गाहापेत्वा तेन सद्धियेव कण्डकं ऊरुहि निप्पीळ्ळेत्वा अट्टारसहत्थं पाकारं उप्पतित्वा अतिकमेय्यं” ति । छन्नो^५ चिन्तेसि “सचे द्वारं न उग्घापयति, अहं अय्यपुत्तं खन्धे कत्वा कण्डकं
- 20 दक्खिणहत्थेन परिक्खिपन्तो उपकच्चके कत्वा उप्पतित्वा पाकारं अतिकमिस्सामी” ति । कण्डको चिन्तेसि “अहं द्वारे अविवरियमाने यथानिसिन्नमेव अय्यपुत्तं गहितवालधिना छन्नेन सद्धि उप्पतित्वा पाकारस्स पुरतो पटिट्ठहिस्सामी” ति । एवमेव तयो पुरिसा चिन्तयिंसु^६ । द्वारे अधिवत्था देवता महाद्वारं^७ विवरिंसु ।

१. रूपसम्पत्तिजवबलसम्पत्तिसम्पन्नो—
सी०, रो० ।

२-२. धोतसङ्खसदिसवण्णो—सी०, रो० ।

३. अवापुरीयति—सी०, रो० ।

४-४. छन्नो कन्धको च एवमेव चिन्तेसु—
सी०, रो० ।

५. द्वारं—सी०, रो० ।

तस्मिं खणे मारो पापिमा “महासत्तं निवत्तेस्सामी” ति
आगन्त्वा गगनतले ठत्वा आह—

“मा निक्खम महावीर, इतो ते सत्तमे दिने ।

दिब्बं तु चक्करतनं, अद्धा पातु भविस्सति—

द्विसहस्सपरित्तदीपपरिवारानं चतुन्नं^१ महादीपानं रज्जं कारेस्ससि^२, 5
निवत्त मारिसा” ति । महापुरिसो आह “कोसि त्वं” ति । अहं
वसवत्ती ति ।

“जानामहं महाराज, मय्हं चक्कस्स सम्भवं ।

R. 283

अनत्थिकोहं रज्जेन, गच्छ त्वं मार मा इध ॥

सकलं दससहस्समिह, लोकधातुमहं पन ।

10

उत्तादेत्वा भविस्सामि, बुद्धो लोके विनायको” ति—

आह । सो तत्थेवन्तरधायि ।

महासत्तो^३ एकूनत्तिसवस्सकाले हत्थगतं चक्कवत्तिरज्जं खेळपिण्डं
विय अनपेक्खो छड्ढेत्वा चक्कवत्तिसिरिनिवासभूता राजभवना
निक्खमित्वा आसाळ्हिपुण्णमाय^४ उत्तरासाळ्हनक्खत्ते वत्तमाने 15
नगरतो निक्खमित्वा नगरं अपलोकेतुकामो अहोसि । वितक्कसमनन्तर-
मेव चस्स कुलालचक्कं विय सो भूमिप्पदेसो परिवत्ति । यथाठितोव
महासत्तो कपिलवत्थुपुरं दिस्वा तस्मिं भूमिप्पदेसे कण्डकनिवत्तनं
नाम चेतियट्ठानं दस्सेत्वा गन्तब्बमगाभिमुखंयेव कण्डकं कत्वा
पायासि महता सक्कारेण उळ्ळारेण सिरिसमुदयेन । तदा महासत्ते 20
गच्छन्ते तस्स पुरतो देवता सट्ठि उक्कासतसहस्सानि धारयिंसु, तथा
पच्छतो सट्ठि^५ दक्खिणतो सट्ठि^५ उक्कासतसहस्सानि, तथा वामपस्सतो ।

B. 332

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. करिस्ससि—सी०, रो० ।

३. महापुरिसो—सी०, रो० ।

४. आसाळ्हपुण्णमाय—रो० ।

५-५. दक्खिणपस्सतो सट्ठि—सी०, रो० ।

अपरा देवता सुरभिक्षुसुममालादामचन्दनचुण्णचामरधजपटाकाहि
सकरोन्तियो परिवारेत्वा अगमंसु । दिब्बानि सङ्गीतानि अनेकानि
च तुरियानि वज्जिसु ।

- इमिना सिरिसमुदयेन गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि
5 रत्नानि अतिकम्म तिसयोजनिकं मग्गं गन्त्वा अनोमानदीतीरं
सम्पापुणि । अथ बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्नं पुच्छि “का नामायं
नदी” ति ? अनोमा नाम देवा ति । “अम्हाकं पि पब्बज्जा अनोमा
भविस्सती” ति पण्हिया अस्सं घट्टेन्तो अस्सस्स सञ्जं अदासि । अस्सो
उल्लङ्घित्वा अट्टउसभवित्थाराय नदिया पारिमतीरे अट्टासि ।
10 बोधिसत्तो अस्सपिट्ठितो ओरुय्ह मुत्तरासिसदिसे^१ वालुकापुलिने ठत्वा
छन्नं आमन्तेसि “सम्म छन्न त्वं मय्हं आभरणानि चेव कण्डकं च
आदाय गच्छ, अहं पब्बजिस्सामी” ति । छन्नो अहं पि देव पब्ब-
जिस्सामी ति^२ । बोधिसत्तो^३ आह^४ “न लब्भा तया^५ पब्बजितुं,
गच्छेव त्वं” ति तिक्खत्तुं निवारेत्वा आभरणानि चेव कण्डकं च
15 पटिच्छापेत्वा चिन्तेसि “इमे मय्हं केसा समणसारुप्पा न होन्ति, ते
खग्गेन छिन्दिस्सामी” ति दक्खिणेन हत्थेन परमनिसितमसिवरं^६
गहेत्वा वामहत्थेन मोळिया सद्धि चूळं गहेत्वा छिन्दि, केसा द्वङ्गुलमत्ता
हुत्वा दक्खिणतो आवट्टमाना सीसे अल्लीयिंसु । तेसं पन केसानं
यावजीवं तदेव पमाणं अहोसि, मस्सु च^७ तदनुरूपं, पुन केसमस्सु-
20 ओहारणकिच्चं पिस्स^८ नाहोसि । बोधिसत्तो सह मोळिया चूळं
गहेत्वा “सचाहं बुद्धो भविस्सामि, आकासे तिट्ठतु, नो चे, भूमियं
पततू” ति आकासे खिपि । तं^९ चूळामणिबन्धनं योजनप्पमाणं ठानं
गन्त्वा आकासे अट्टासि ।

R. 284

१. मुत्तरासिसदिसे—सी०, रो० ।	२. ० आह—सी०, रो० ।
३-३. सी०, रो० नत्थि ।	४. त्वया—सी०, रो० ।
५. परमनिसितासिवरं—सी०, रो० ।	६. सी०, रो० नत्थि ।
७. सी०, रो० नत्थि ।	८. सी०, रो० नत्थि ।

अथ सक्को देवराजा दिब्बेन चक्खुना ओलोकेन्तो योजनिकेन^१
रतनचङ्कोटकेन तं पटिग्गहेत्वा तावतिसभवने तियोजनं^२ सत्तरतनमयं^३
चूळामणिचेतियं नाम पतिट्ठापेसि । यथाहु—

“छेत्वान मोळि वरगन्धवासितं,
वेहायसं उक्खिपि अग्गपुग्गलो ।
सहस्सनेत्तो सिरसा पटिग्गहि,
सुवण्णचङ्कोटवरेन वासवो” ति ॥

5

पुन बोधिसत्तो चिन्तेसि “इमानि कासिकवत्थानि महग्घानि^४,
न मय्हं समणसारुप्पानी” ति । अथस्स कस्सपबुद्धकाले पुराणसहायको
घटिकारमहाब्रह्मा एकं बुद्धन्तरं विनासभावाप्पत्तेन मित्तभावेन 10
चिन्तेसि “अज्ज मे सहायको महाभिनिक्खमनं निक्खन्तो, समण-
परिक्खारमस्स गहेत्वा गच्छिस्सामी^५” ति ।

“तिचीवरं च पत्तो च, वासि सूचि च बन्धनं ।

परिस्सावनं^६ च^७ अट्टेते, युत्तयोगस्स भिक्खुनो” ति—

इमे अट्ठ समणपरिक्खारे आहरित्वा अदासि । महापुरिसो अरहद्धजं 15
निवासेत्वा उत्तमं पब्बज्जावेसं गहेत्वा^८ साटकयुगलं^९ आकासे खिपि ।
तं महाब्रह्मा पटिग्गहेत्वा ब्रह्मलोके द्वादसयोजनिकं सब्बरतनमयं चेतियं
कत्वा तं अन्तो पक्खिपित्वा ठपेसि । अथ नं महासत्तो^{१०} “छन्नं मम
वचनेन मातापितूनं आरोग्यं वदेही” ति वत्वा उय्योजेसि । ततो
छन्नो महापुरिसं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । कण्डको पन छन्नेन 20
सद्धि मन्तयमानस्स बोधिसत्तस्स वचनं सुणन्तो ठत्वा^{११} “नत्थि दानि
मय्हं पुन सामिनो दस्सनं” ति चक्खुपथमस्स विजहन्तो वियोगदुक्ख-
मधिवासेतुं असक्कोन्तो हृदयेन फलितेन कालं कत्वा सुररिपुदुरभिभवने

१. योजनकेन—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. गच्छामी—सी०, रो० ।

५-५. परिस्सावनेन—सी०, रो० ।

६. गण्हित्वा व—सी०, रो० ।

७-७. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

B. 334

तावतिसभवने कण्डको नाम देवपुत्तो हुत्वा निब्बत्ति । तस्स उप्पत्ति विमलत्थविलासिनिया विमानवत्थुट्ठकथाय गहेतब्बा । छन्नस्स पठमं एकोव सोको अहोसि । सो कण्डकस्स कालकिरियाय दुत्तियेन सोकेन पीळियमानो रोदन्तो परिदेवन्तो दुक्खेन अगमासि ।

R. 285

- 5 बोधिसत्तो पि पब्बजित्वा तस्मिंयेव पदेसे अनुपियं नाम अम्बवनं अत्थि, तत्थेव^१ सत्ताहं पब्बज्जासुखेन वीत्तिनामेत्वा ततो पच्छा सञ्भाप्पभानुरञ्जितसलिलधरसंवुतो सरदसमये परिपुण्णरजनिकरो विय कासाववरसंवुतो एको पि अनेकजनेपरिवुतो विय विरोचमानो तं वनवासिमिगपक्खीनं नयनामतपानमिव करोन्तो एकचरो सीहो
- 10 विय नरसीहो मत्तमातङ्गविलासगामी समस्सासेन्तो विय वसुन्धरं पादतलेहि^२ एकदिवसेनेव तिसयोजनिकं मगं गन्त्वा उत्तुङ्गतरङ्गभङ्गं असङ्गं गङ्गं नदिं उत्तरित्वा^३ रतनजुतिविसरविराजितवररुचिरराजगहं राजगहं नाम नगरं पाविसि । पविसित्वा च^४ पन^५ सपदानं पिण्डाय चरि । सकलं पन तं नगरं बोधिसत्तस्स रूपदस्सनेन धनपालके पविट्ठे
- 15 तं नगरं विय असुरिन्दे पविट्ठे देवनगरं विय सङ्खोभमगमासि । पिण्डाय चरन्ते महापुरिसे नगरवासिनो मनुस्सा महासत्तस्स रूपदस्सनेन सञ्जातपीतिसोमनस्सा जातविम्हिता बोधिसत्तस्स रूपदस्सनावज्जितहृदया^६ अहेसु^७ ।

- 20 तेसं मनुस्सानं अञ्जतरो अञ्जतरमेवमाह “किन्तु^८ यं भो राहुभयेन निगूळ्हकिरणजालो पुण्णचन्दो मनुस्सलोकमागतो” ति । तमञ्जो सितं^९ कत्वा^{१०} एवमाह “किं कथेसि सम्म कदा नाम तया पुण्णचन्दो मनुस्सलोकमागतो दिट्ठपुब्बो, ननु एस कुसुमकेतुकामदेवो वेसन्तरमादाय अम्हाकं महाराजस्स^{११} नागरानं च परमलीळाविभूतिं दिस्वा कीळितुमागतो” ति । तमञ्जो सितं कत्वा एवमाह

१. तत्थ—सी०, रो० ।

२. पादतलेन—सी०, रो० ।

३. ओतरित्वा—सी०, रो० ।

४-५. सी०, रो० नत्थि ।

६. दस्सनावज्जितहृदया—सी०, रो० ।

७. किञ्च—सी०, रो० ।

७-७. सी०, रो० नत्थि ।

८. ० च—सी०, रो० ।

“किं भो त्वं उम्मत्तोसि, ननु कामो इस्सरकोधहुतासनपरिदड्डसरीरो
सुरपतिदससतनयनो एसो अमरपुरसञ्जाय इधागतो” ति । तमञ्जो
ईसकं हसित्वा “किं वदेसि भो ते^१ पुब्बापरविरोधं, कुतो पनस्स
दससतनयनानि, कुतो वजिरं, कुतो एरावणो । अद्धा ब्रह्मा एस^२
ब्राह्मणजनं पमत्तं अत्वा वेदवेदङ्गादीसु नियोजनत्थाय आगतो” ति । 5
ते सब्बे पि अपसादेत्वा अञ्जो^३ पण्डितजातिको^४ एवमाहु “नेवायं
पुण्णचन्दो, न च कामदेवो^५, ना पि दससतनयनो, न चापि ब्रह्मा,
सब्बलोकनायको^६ सत्था एस अच्चरियमनुस्सो” ति ।

B. 335

एवं सत्त्वपन्तेसु एव नागरेसु राजपुरिसा गन्त्वा तं पवत्ति रञ्जो
विम्बिसारस्स आरोचेसुं “देव देवो वा गन्धब्बो वा उदाहु नागराजा 10
वा यक्खो वा को नु वा अम्हाकं नगरे पिण्डाय चरती” ति । राजा
तं सुत्वा उपरिपासादतले^७ ठत्वा महापुरिसं दिस्वा अच्चरियम्भुत-
चित्तजातो राजपुरिसे आणापेसि “गच्छथ भणे तं वीमंसथ, सचे
अमनुस्सो भविस्सति, नगरा निक्खमित्वा अन्तरधायिस्सति, सचे
देवता भविस्सति, आकासेन गमिस्सति, सचे^८ नागराजा भविस्सति, 15
पथवियं निमुज्जित्वा गमिस्सति, सचे मनुस्सो भविस्सति, यथालद्धं
भिक्षं परिभुज्जिस्सती” ति ।

महापुरिसो पि सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो रूपसोभाय महाजनस्स
नयनानि आकङ्खन्तो विय युगमत्तं पेक्खमानो मिस्सकभत्तं यापनमत्तं
संहरित्वा पविट्ठद्वारेनेव नगरा निक्खमित्वा पण्डवपब्बतच्छायाय 20
पुरत्थाभिमुखो निसीदित्वा आहारं पच्चवेक्खित्वा निब्बिकारो
परिभुज्जि । ततो राजपुरिसा गन्त्वा तं पवत्ति रञ्जो आरोचेसुं ।
ततो दूतवचनं सुत्वा मगधाधिपति राजा बालजनेहि दुरनुसारो

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. एसो—सी०, रो० ।

३. अथञ्जो—सी०, रो० ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. कामो—सी०, रो० ।

६. लोकनायको—सी०, रो० ।

७. पासादतले—सी०, रो० ।

८. ० हि—सी०, रो० ।

R. 286

मेरुमन्दारसारो सत्तसारो बिम्बसारो बोधिसत्तस्स गुणस्सवनेनेव
 सञ्जातदस्सनकुतूहलो वेगेन नगरतो निक्खमित्वा पण्डवपब्बताभिमुखो
 गन्त्वा याना ओरुह् बोधिसत्तस्स सन्निकं गन्त्वा तेन कतानुञ्जो
 बन्धुजनसिनेहसीतले सिलातले निसीदित्वा बोधिसत्तस्स इरियापथे
 5 पसीदित्वा कतपटिसन्थारो^१ नामगोत्तादीनि पुच्छित्वा^२ बोधिसत्तस्स
 सब्बं इस्सरियं निय्यातेसि^३ । बोधिसत्तो “मय्हं महाराज वत्थुकामेहि
 वा किलेसकामेहि वा अत्थो नत्थि । अहं हि^४ परमाभिसम्बोधि
 पत्थयन्तो निक्खन्तो” ति आह । राजा अनेकप्पकारेण याचन्तो पि
 तस्स चित्तं अलभित्वा “अद्धा बुद्धो भविस्सति^५, बुद्धभूतेन पन तथा
 10 पथमं मम विजितं आगन्तब्बं” ति वत्वा नगरं पविट्ठो ।

अथ राजगहं वरराजगहं,
 नरराजवरे नगरं तु गते ।
 गिरिराजवरो मुनिराजवरो,
 मिगराजगतो सुगतो पि गतो ॥

B.336 15

अथ बोधिसत्तो अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो आळारं च कालामं
 उदकं च रामपुत्तं उपसङ्कमित्वा अट्ठ^६ समापत्तियो निब्बत्तेत्वा
 “नायं मग्गो बोधिया” ति तं समपत्तिभावनं अनलङ्कुरित्वा
 महापधानं^७ पदहितुकामो उरुवेलं गन्त्वा “रमणीयो वतायं
 भूमिभागो” ति तत्थेव वासं उपगन्त्वा महापधानं पदहि । लक्खण-
 20 परिग्गाहकब्राह्मणानं^८ चत्तारो पुत्ता कोण्डञ्जो ब्राह्मणो चा^९ ति
 इमे पञ्च जना पठमंयेव^{१०} पब्बजिता गामनिगमराजधानीसु
 भिक्खाचरियं^{११} चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिसु । अथ नं
 छब्बस्सानि महापधानं पदहन्तं “इदानि बुद्धो भविस्सति, इदानि बुद्धा

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

३. पन—सी०, रो० ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

७. लक्खणपटि०—सी०, रो० ।

९. भिक्खाय—सी०, रो० ।

२. निय्यादेसि—सी०, रो० ।

४. भविस्सती ति—सी०, रो० ।

६. पधानं—सी०, रो०; एवमेव ।

८-८. च पञ्च—सी०, रो० ।

भविस्सती" ति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिया उपट्ठहमाना सन्तिकावचरावस्स^१ अहेसुं । बोधिसत्तो पि "कोटिप्पत्तं दुक्करं करिस्सामी" ति एकतिलतण्डुलादीहि^२ वीतिनामेसि । सब्बसो पि आहारपच्छेदं अकासि । देवता पि^३ लोमकूपेहि दिब्बोजं^४ उपहारयमाना पक्खिपिसु ।

5

अथस्स ताय निहारताय परमकिसभावप्पत्तकायस्स सुवण्णवण्णो कायो काळवण्णो अहोसि, द्वत्तिस महापुरिसलक्खणानि पटिच्छन्नानि अहेसुं । अथ बोधिसत्तो दुक्करकारिताय^५ अन्तं गन्त्वा "नायं^६ मग्गो बोधिया" ति ओळारिकं आहारं आहारेतुं गामनिगमेसु पिण्डाय चरित्वा आहारं आहरि । अथस्स द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि^७ पाकतिकानि अहेसुं, कायो सुवण्णवण्णो अहोसि । अथ पञ्चवग्गिया भिक्खू तं^८ दिस्वा "अयं छब्बस्सानि दुक्करकारिकं करोन्तो पि^९ सब्बञ्चुत्तं पटिविज्झितुं नासक्खि, इदानि गामनिगमराजधानीसु पिण्डाय चरित्वा ओळारिकं आहारं आहरियमानो किं सक्खिस्सति, बाहुल्लिको एस पधानविम्भन्तो, किं नो इमिना" ति महापुरिसं पहाय बाराणसियं इसिपत्तनं अगमंसु ।

10

15

अथ महापुरिसो^{१०} विसाखपुण्णमाय उरुवेलायं सेनानिगमे^{११} सेनाकुटुम्बिकस्स^{१२} गेहे निब्बत्ता सुजाता नाम दारिका अहोसि । ताय सम्पसादनजाताय दिन्नं पक्खित्तदिब्बोजं मधुपायासं परिभुञ्जित्वा सुवण्णपातिं गहेत्वा नेरञ्जराय^{१३} पटिसोतं खिपित्वा काळनागराजं सुपन्तं बोधेसि । अथ बोधिसत्तो नेरञ्जरातीरे^{१४}

R. 287

20

१. सन्तिकावचरा चस्स—सी०, रो० ।	२. ० पि—सी०, रो० ।
३. सी०, रो० नत्थि ।	४. ओजं—सी०, रो० ।
५. दुक्करकारिकाय—सी०, रो० ।	६. न पनायं—सी०, रो० ।
७. द्वत्तिसवरलक्खणानि—सी०, रो० ।	८-८. सी०, रो० नत्थि ।
९. सी०, रो० नत्थि ।	१०. बोधिसत्तो—सी०, रो० ।
११. सेनानीनिगमे—सी०, रो० ।	१२. सेनानीकुटुम्बिकस्स—सी०, रो० ।
१३. ० तीरे—सी०, रो० ।	१४. नेरञ्जरायतीरे—सी०, रो० ।

B. 337

सुरभिकुसुमसमलङ्कृते नीलोभासे मनोरमे सालवने दिवाविहारं
 कत्वा सायन्हसमये देवताहि अलङ्कृतेन मग्गेन बोधिरुक्खाभिमुखो
 पायासि^१ । देवनागयक्खसिद्धादयो दिव्वेहि मालागन्धविलेपनेहि
 पूजयिंसु । तस्मिं समये सोत्थियो नाम तिणहारको^२ तिणं आदाय
 5 पटिपथे आगच्छन्तो महापुरिसस्स आकारं अत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो
 अदासि । बोधिसत्तो तिणं गहेत्वा असितञ्जनगिरिसङ्कासं
 आचरन्तमिव दिनकरजालं सकहृदयमिव^३ करुणासीतलं सीतच्छायं^४
 विविधविहगगणसम्पातविरहितं मन्दमारुतेरिताय घनसाखाय
 समलङ्कृतं नच्चन्तमिव पीतिया रञ्जमानमिव च तरुगणानं
 10 विरोचमानविजयतरुमस्सत्थबोधिरुक्खमूलमुपगन्त्वा^५ अस्सत्थदुमराजं
 तिवक्खत्तुं पदक्खिणं कत्वा पुब्बुत्तरदिसाभागे ठितो तानि तिणानि
 अग्गे गहेत्वा चालेसि । तावदेव चुदसहत्थो पल्लङ्को अहोसि ।
 तानि च तिणानि चित्तकारेण लेखागहितानि विय अहेसुं^६ ।
 बोधिसत्तो तत्थ चुदसहत्थे^७ तिणसन्थरे^८ तिसन्धिपल्लङ्कं^९
 15 आभुजित्वा चतुरङ्गसमन्नागतवीरियं अधिट्ठित्वा सुवण्णपीठे
 ठपितरजतक्खन्धं विय च पञ्जासहत्थं बोधिरुक्खन्धं पिट्ठितो कत्वा
 उपरि मणिच्छतेन विय बोधिसाखाहि धारियमानो निसीदि ।
 सुवण्णवण्णे पनस्स चीवरे^{१०} बोधिअङ्कुरा पतमाना सुवण्णपट्टे पवाळा
 विय निक्खित्ता विरोचयिंसु ।

20 बोधिसत्ते पन तत्थ^{११} निसिन्नेयेव वसवत्तिमारो देवपुत्तो
 “सिद्धथकुमारो मम विसयमतिक्रमितुकामो, दानाहमतिक्रमितुमस्स
 दस्सामी” ति मारबलस्स तमत्थं आरोचेत्वा मारबलमादाय
 निक्खमि । सा किर मारसेना मारस्स पुरतो द्वादसयोजना अहोसि,

१. अगमासि—सी०, रो० ।

२. ब्राह्मणो ०—सी०, रो० ।

३. निजहृदयमिव—सी०, रो० ।

४. सीतलच्छायं—सी०, रो० ।

५. विराजमानं विय अस्सत्थबोधिरुक्ख-

६. अहोसि—सी०, रो० ।

मुपगन्त्वा—सी०, रो० ।

७-८. चुदसहत्थवित्थते तिणसन्थारे —

६-८. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

सी०, रो० ।

९. तथा—सी०, रो० ।

तथा दक्खिणतो च वामपस्सतो च^१, पच्छतो पन चक्कवाळपरियन्तं
कत्वा ठिता, उद्धं नवयोजनुब्बेधा अहोसि । यस्सा पन उन्नदन्तिया
सद्दो नवयोजनसहस्सतो^२ पट्ठाय पथविउन्दियनसद्दो विय सुय्यति ।
तस्मिं समये सक्को देवराजा विजयुत्तरं नाम सङ्घं धममानो अट्ठासि ।
सो किर सङ्घो वीसहत्थसतिको अहोसि । पञ्चसिखो गन्धब्बदेवपुत्तो^५
तिगावुतायतं वेळवपण्डुवीणं आदाय वादयमानो मङ्गलयुत्तानि
गीतानि गायमानो अट्ठासि । सुयामो देवराजा तिगावुतायतं
सरदसमयरजनिकरसस्सिरिकं दिव्वचामरं गहेत्वा मन्दं मन्दं
बीजयमानो अट्ठासि । ब्रह्मा च सहम्पति तियोजनवित्थं दुतियमिव
पुण्णचन्दं सेतच्छत्तं भगवतो उद्धं धारेत्वा अट्ठासि । महाकाळो पि^{१०} B.338
नागराजा असोतिया नागनाटकसहस्सेहि^३ परिवुत्तो थुतिसङ्गीतानि^४
पवत्तेन्तो महासत्तं नमस्समानो अट्ठासि । दससु चक्कवाळसहस्सेसु
देवतायो नानाविधेहि सुरभिकुसुमदामधूपचुण्णादीहि पूजयमाना
साधुकारं पवत्तयमाना अट्ठंसु ।

अथ मारो देवपुत्तो दियड्डयोजनसतिकं हिमगिरिसिखरसदिसं^५ 15 R.288
परमरुचिरदस्सनं गिरिमेखलं नाम रतनखचितवरवारणं अरिवारण-
वारणं अभिरुहित्वा बाहुसहस्सं मापेत्वा अगगहितग्गहणेन नानावुधानि
अगगहापेसि । मारपरिसा पि असि-फरसु-सर-सत्तिसबला
समुस्सितधनुमुसल-फाल^६-सङ्कु-कुन्त-तोमर-उपल-लगुळ-वलय - कणय
-कप्पण-चक्ककटकधारा - रुह-सीह-खग-सरभ-वराह-व्यघ-वानरोरग-
मज्जारोलूकवदना महिस-पसद-तुरङ्ग-दिरदादिवदना च नानाभीम-
विरूपबीभच्छकाया मनुस्स-यक्ख-पिसाचसदिसकाया च महासत्तं
बोधिसत्तं बोधिमूले निसिन्नं अज्झोत्थरमाना गन्त्वा परिवारयित्वा
मारस्स सन्देसं समुदिकखमाना अट्ठासि ।

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. योजनसहस्सतो—सी०, रो० ।

३. नाटकसहस्सेहि—सी०, रो० ।

४. थुतिसतानि—सी०, रो० ।

५. गिरिसिखरसदिसं—सी०, रो० ।

६. हलि—सी०, रो० ।

ततो मारबले बोधिमण्डमुपसङ्कमन्तेयेव तेसं सक्कादीनं एको पि
 ठातुं नासक्खि । सम्मुखसम्मुखद्वानेनेव पलायिसु । सक्को पन देवराजा
 तं विजयुत्तरसङ्घं पिट्ठियं कत्वा पलायित्वा चक्कवाळमुखवट्ठियं
 अट्ठासि । महाब्रह्मा सेतच्छत्तं चक्कवाळकोटियं ठपेत्वा ब्रह्मलोकमेव
 5 अगमासि । काळो नागराजा सब्बनाटकानि छट्ठेत्वा पथवियं
 निमुज्जित्वा पञ्चयोजनसतिकं मञ्जेरिकनागभवनं गन्त्वा हत्थेन मुखं
 पिदहित्वा निपज्जि । एकदेवता पि तत्थ ठातुं समत्था नाम
 नाहोसि । महापुरिसो पन सुञ्जविमाने महाब्रह्मा विय एककोव
 निसीदि । “इदानि मारो आगमिस्सती” ति पठममेव अनेकरूपानि
 10 अनिट्ठानि दुत्तिमित्तानि पातुरहेसु^१ ।

B.339 15

20

25

पमत्तबन्धुस्स च युद्धकाले,
 तिलोकबन्धुस्स^२ च वत्तमाने ।
 उक्का समन्ता निपत्तिं सु घोरा,
 धूमन्धकारा च दिसा अहेसुं ॥
 अचेतनायं पि सचेतना यथा,
 गता वियोगं पतिनेव कामिनी ।
 लतेव^३ वाताभिहता ससागरा,
 पक्खिपि नानासधरा धरा^४ मन्नी^४ ॥
 अहेसुमुद्धतजला समुदा,
 वहिसु नज्जो पटिलोममेव ।
 कूटानि नानातरुसंघटानि,
 भेत्वा गिरीनं पथविं भजिसु ॥
 पवायि वातो फरुसो समन्ता,
 निघट्टसदो तुमुलो अहोसि ।
 भजित्थ घोरं रविरन्धकारं,
 कबन्धरूपं गगने चरित्थ ॥

१. पातुरहंसु—सी०, रो० ।

३. लताव—सी०, रो० ।

२. निलोकबन्धुस्स—सी०, रो० ।

४-४. धराधरा—सी०, रो० ।

एवंपकारं असिवं अनिट्ठं,
आकासगं भूमिगतं च घोरं ।
अनेकरूपं किर दुन्निमित्तं,
अहोसि मारागमने समन्ता ॥

तं देवदेवं अभिहन्तुकामं,
कामं तु दिस्वा पन देवसंघा ।

5 R. 289

हाहाति सद्दं अनुकम्पमाना,
अकंसु सद्धिं अमरङ्गनाहि ॥

पच्छा^१ पि पस्सिसु सुदन्तरूपं,
दिसाविदिसासु पलायमानं ।

10

सअन्तकं तं सबलं अनेकं,
हत्थे च थरु च पाता तयिसु^१ ॥

विहङ्गमानं गरुळोव मज्झे,
मज्झे मिगानं परमोव सीहो ।

महायसो मारबलस्स मज्झे,
विसारदो वीतभयो निसीदि ॥

15

अथ मारो “सिद्धत्थं भिसापेत्वा पलापेस्सामी” ति वातवस्सं
पहरणवस्सं पासाणवस्सं पुन अङ्गारकुक्कुळवालुककललन्धकारवुट्ठीहि^२
नवहि मारइद्धीहि बोधिसत्तं पलापेतुं असक्कोन्तो कुद्धमानसो
“किं भणे तिट्ठथ, इमं सिद्धत्थमसिद्धत्थं करोथ, गणहथ हनथ^३ छिन्दथ
बन्धथ न^४ मुञ्चथ^५ पलापेथा” ति मारपरिसं आणापेत्वा सयं च^५
गिरिमेखलस्स खन्धे निसीदित्वा एकेन करेन सरं भमयन्तो बोधिसत्तं
उपसङ्कमित्वा “भो सिद्धत्थ उट्ठह पल्लङ्का” ति आह । मारपरिसा

B. 340

20

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

२. ० बालिका—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४-४. सी०, रो० नत्थि ।

५. सी०, रो० नत्थि ।

पि महासत्तस्स अतिघोरं पीळमकासि । अथ^१ महापुरिसो “कदा ते पुरिता मार पल्लङ्कत्थाय पारमी” ति आदीनि वचनानि वत्वा दक्खिणहत्थं पथविं निन्नामेसि । तद्ध्वणञ्जेव चुद्दससहस्साधिकानि दससतसहस्सयोजनबहलानि पथविसन्धारकानि वातुदकानि पठमं
 5 कम्पेत्वा तदन्तरं चतुनहुताधिकद्वियोजनसतसहरसबहला अयं महापथवी छधा पकम्पित्थ । उपरि आकासे अनेकसहस्सानि विज्जुलता च असनी च फलिसु । अथ गिरिमेखलदिरदो जण्णुकेन पति । मारो गिरिमेखलक्खन्धे निसिन्नो भूमियं पति । मारपरिसा पि दिसावि-
 दिसासु भुसमुट्ठि विय विकिरिसु^२ ।

10 अथ महापुरिसो^३ पि तं समारं मारबलं खन्तिमेत्तावीरिय-
 पञ्जादीनं अत्तनो पारमीनमानुभावेन^३ विद्धंसेत्वा पठमयामे पुब्बे-
 निवासं अनुस्सरित्वा मज्झिमयामे दिब्बचक्खुं विसोधेत्वा पच्चूससमये
 सब्बबुद्धानं आचिण्णे पच्चयाकारे आणं ओतारेत्वा आनापानचतुत्थज्झानं
 निब्बत्तेत्वा तमेव^४ पादकं कत्वा विपस्सनं वड्डेत्वा मग्गपटिपाटिया
 15 अधिगतेन चतुत्थमग्गेन सब्बकिलेसे खेपेत्वा सब्बबुद्धगुणे पटिविज्झित्वा
 सब्बबुद्धाचिण्णं—

“अनेकजातिसंसारं, सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।

गहकारं गवेसन्तो, दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥

गहकारक दिट्ठोसि, पुन गेहं न काहसि ।

20 सब्बा ते फासुका भग्गा, गहकूटं विसङ्खतं ।

विसङ्खारगतं चित्तं, तण्हानं खयमज्झगा”

(ध० प०—३२) ति—

उदानं उदानेसि ।

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु अयं पाठो
 न दिस्सति ।

४. तदेव—सी०, रो० ।

२. महासत्तो—सी०, रो० ।

३. पारमीनं आनुभावेन—सी०, रो० ।

सन्तिकेनिदानकथा

उदानं उदानेत्वा निसिन्नस्स भगवतो एतदहोसि “अहं कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असङ्खेय्यानि इमस्स पल्लङ्कस्स कारणा सन्धावि, अयं मे पल्लङ्को विजयपल्लङ्को^१ मङ्गलपल्लङ्को^१, एत्थ मे निसिन्नस्स याव सङ्कप्पो^२ न परिपुण्णो^२, न ताव इतो वुट्ठहिस्सामी” ति अनेककोटिसतसहस्ससङ्ख्या समापत्तियो समापज्जन्तो 5 सत्ताहं तत्थेव निसीदि । यं सन्धाय वुत्तं “अथ खो भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसीदि विमुत्तिस्सुखपटिसवेदी” (म० व०—३) ति ।

B. 341

अथेकच्चानं देवतानं “अज्जा पि ताव नून सिद्धत्थस्स कत्तब्बकिच्चं अत्थि । पल्लङ्कस्मिं हि^३ आलयं न विजहती” ति परिवितक्को उदपादि । अथ सत्था देवतानं वितक्कं अत्वा तासं वितक्कूपसमनत्थं 10 वेहासं अब्भुगन्त्वा यमकपाटिहारियं दस्सेसि । एवं इमिना पाटिहारियेन देवतानं वितक्कं वूपसमेत्वा पल्लङ्गतो ईसकं पाचीन-निस्सिते^४ उत्तरदिसाभागे ठत्वा “इमस्मिं वत मे पल्लङ्के सब्बञ्जुत-ञ्जाणं पटिविद्धं” ति चत्तारि असङ्खेय्यानि कप्पसतसहस्सं च पूरितानं पारमीनं फलाधिगमनट्टानं पल्लङ्कं च^५ बोधिरुक्खं च^५ 15 अनिमिसेहि अक्खीहि ओलोकयमानो सत्ताहं वीतिनामेसि, तं ठानं अनिमिसचेतियं नाम जातं ।

R. 290

अथ पल्लङ्कस्स च ठितट्टानस्स च अन्तरा चङ्कमं मापेत्वा पुरत्थिमपच्छिमतो आयते रतनचङ्कमे चङ्कमन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि, तं ठानं रतनचङ्कमचेतियं^६ नाम जातं । 20

चतुत्थे पन^७ सत्ताहे बोधितो पच्छिमुत्तरदिसाभागे देवता रतनघरं मापयिंसु । तत्थ पल्लङ्केन निसीदित्वा अभिधम्मपिटकं

१-१. वीरपल्लङ्को—सी०, रो० ।

२-२. सङ्कप्पा न परिपुण्णा—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. ० निस्सितं—सी०, रो० ।

५-५. सी०, रो० नत्थि ।

६. रतनचेतियं—सी०, रो० ।

७. सी०, रो० नत्थि ।

विचिनन्तो सत्ताहं वीतिनामेसि, तं पन^१ ठानं रतनघरचेतियं नाम जातं ।

एवं भगवा^२ बोधिसमीपेयेव चत्तारि सत्ताहानि वीतिनामेत्वा पञ्चमे सत्ताहे बोधिरुक्खमूला येन अजपालनिग्रोधो, तेनुपसङ्कमि ।
5 तत्रा पि धम्मं विचिनन्तो विमुत्तिसुखं च पटिसंवेदेन्तो निसीदि ।

B. 342 सत्था^३ तत्थ सत्ताहं वीतिनामेत्वा मुचलिन्दमूलं अगमासि । तत्थ सत्ताहवद्दलिकाय उप्पन्नाय सीतादिपटिबाहनत्थं मुचलिन्देन नागराजेन सत्तक्खत्तुं भोगेहि परिक्खित्तो असम्बाधाय गन्धकुटिया विहरन्तो विय विमुत्तिसुखं पटिसंवेदियमानो तत्थ^४ सत्ताहं वीति-
10 नामेत्वा राजायतनमूलं उपसङ्कमि । तत्थ पि विमुत्तिसुखं^५ पटिसंवेदियमानोव^६ सत्ताहं निसीदि । एत्तावता सत्त सत्ताहानि परिपुण्णानि । एत्थन्तरे भगवतो नेव मुखधोवनं न सरीरपटिजगगनं नाहारकिच्चं^७ अहोसि, फलसुखेनेव वीतिवत्तेसि । अथ सत्तसत्ताह-
मत्थके^८ एकूनपञ्जासतिमे दिवसे सक्केन देवानमिन्देन उपनीतेन
15 नागलतादन्तकट्टेन च अनोतत्तदहोदकेन च मुखं धोवित्वा तत्थेव राजायतनमूले निसीदि ।

तस्मिं समये तपुस्सभल्लिका^९ नाम द्वे वाणिजा आतिसालो-
हिताय देवताय सत्थु आहारदाने उस्साहिता मन्थं च मधुपिण्डकं
च आदाय “पटिग्गण्हातु भगवा इमं आहारं अनुकम्पं उपादाया”
20 ति सत्थारं उपसङ्कमित्वा अट्ठंसु । भगवा पायासपटिग्गहणदिवसेयेव देवदत्तियस्स पत्तस्स अन्तरहितत्ता “न खो तथागता हत्थेसु आहारं^६ पटिग्गहन्ति, किम्हि नु खो अहं इमं पटिग्गण्हेय्यं” ति चिन्तेसि ।
अथस्स भगवतो अज्झासयं विदित्वा चतूहि दिसाहि चत्तारो

१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. तत्र—सी०, रो० ।

५-५. विमुत्तिसुखपटिसंवेदीयेव—सी०, रो० । ६. न नहानकिच्चं—सी०, रो० ।

७. ० सत्था—सी०, रो० ।

८. तपस्सुभल्लुका—सी०, रो० ।

९. सी०, रो० नत्थि ।

महाराजानो इन्दनीलमणिमये चत्तारो पत्ते उपनामेसुं । भगवा ते पटिक्खिपि । पुन मुग्गवण्णे सिलामये चत्तारो पत्ते उपनामेसुं । भगवा तेसं चतुन्नं पि देवपुत्तानं कनुकम्पं^१ उपादाय^२ पटिग्गहेत्वा एकीभावं उपनेत्वा तस्मिं पच्चग्घे सेलमये पत्ते आहारं पटिग्गहेत्वा परिभुञ्जित्वा अनुमोदनमकासि । ते द्वे भातरो वाणिजा बुद्धं च धम्मं च सरणं 5 गन्त्वा द्वेवाचिका उपासका अहेसुं ।

अथ सत्था पुन अजपालनिग्रोधमेव गन्त्वा निग्रोधमूले निसीदि । अथस्स तत्थ निसिन्नमत्तस्सेव अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरतं पच्चवेक्खन्तस्स सब्बबुद्धानं आचिण्णो “अधिगतो खो म्यायं धम्मो” R. 291 (दी० नि० २-२९; म० नि० १-२१७; २-३२२; सं० नि० १-१३७; 10 म० व०-६) ति आदिना परेसं धम्मं अदेसेतुकामताकारप्पत्तो परिवितक्को उदपादि । अथ ब्रह्म सहम्पति “नस्सति वत भो लोको विनस्सति^३ वत भो लोको^२” (दी० नि० २-३०; म० नि० १-२१८; २-३३३; सं० नि० १-१३७; म० व०-६) ति दससु चक्कवाळ- 15 सहस्सेसु सक्कसुयामसन्तुसितनिम्मानरतिपरनिम्मितवसवत्तिमहाब्रह्मानो च^४ गहेत्वा सत्थु सन्तिकं आगन्त्वा “देसेसु भन्ते भगवा धम्मं” (दी० नि० २-३०; म० नि० १-२१८; २-३३३; सं० नि०-१३७; म० व०-७) ति आदिना नयेन धम्मदेसनं आयाचि ।

अथ सत्था तस्स पटिञ्जं दत्वा “कस्स नु खो अहं पठमं B. 343 धम्मं देसेय्यं” ति चिन्तेन्तो आळारुदकानं कालङ्कितभावं अत्वा 20 “बहूपकारा खो मे पञ्चवग्गिया भिक्खू” ति पञ्चवग्गिये आरब्ध मनसिकारं कत्वा “कहं नु खो ते एतरहि विहरन्ती” ति आवज्जेन्तो “बाराणसियं इसिपतने^५ मिगदाये” ति अत्वा “तत्थ गन्त्वा धम्मचक्कं पवत्तेस्सामी” ति कतिपाहं बोधिमण्डसामन्तेयेव पिण्डाय चरन्तो विहरित्वा आसाळिहपुण्णमियं^५ बाराणसिं गमिस्सामी” ति 25

१-१. अनुकम्पाय-सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. ० पुण्णमाय-सी०, रो० ।

पत्तचीवरमादाय अट्टारसयोजनमगं पटिपज्जि । अन्तरामग्गे हट्ठतुपगं
उपकं नाम आजीवकं दिस्वा तस्स अत्तनो बुद्धभावं आचिक्खित्वा
तंदिवसंयेव सायन्हसमये इसिपतनं अगमासि ।

पञ्चवग्गिया पन तथागतं दूरतोव आगच्छन्तं दिस्वा “अयं
5 आवुसो समणो गोतमो पच्चयबाहुल्लाय आवत्तो परिपुण्णकायो
पीणिन्द्रियो सुवण्णवण्णो हुत्वा आगच्छति, इमस्स अभिवादनादीनि
न करिस्साम, आसनमत्तं पन पञ्जापेस्सामा” ति कतिकं अकंसु ।
भगवा तेसं चित्ताचारं अत्वा सब्बसत्तेसु अनोधिस्सकवसेन फरणसमत्थं
मेत्तचित्तं संखिपित्वा ओधिस्सकवसेन^१ मेत्तचित्तेन फरि । ते भगवतो
10 मेत्तचित्तेन फुट्ठा तथागते उपसङ्कमन्ते^२ सकाय कतिकाय सण्ठातुं
असक्कोन्ता अभिवादनादीनि सब्बकिच्चानि अकंसु । वित्थारकथा^३
विनयमहावग्गादीसु वुत्तनयेनेव वेदितब्बा^४ ।

अथ भगवा अत्तनो बुद्धभावं ते^५ आपेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने
निसीदित्वा उत्तरासाळहनवखत्तयोगे^६ वत्तमाने अट्टारसहि ब्रह्मकोटीहि
15 परिवुत्तो पञ्चवग्गिये थेरे आमन्तेत्वा धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्तं देसेसि ।
तेसु अञ्जासिकोण्डञ्जो^६ देसनानुसारेण आणं पेसेन्तो सुत्तपरियोसाने
अट्टारसहि ब्रह्मकोटीहि सद्धिं सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । तेन वुत्तं—

१. “अहमेतरहि सम्बुद्धो, गोतमो सक्कयवड्डनो ।

पधानं पदहित्वान, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ॥

20 २. ब्रह्मना याचितो सन्तो, धम्मचक्कं पवत्तयिं ।

अट्टारसन्नं कोटीनं, पठमाभिसमयो अहू” ति ॥

B. 344 तत्थ अहं ति अत्तानं निदिससि । एतरही ति अस्मि काले ।

R. 292 सक्कयवड्डनो ति साकियकुलवड्डनो । “सक्कयपुङ्गवो” ति पि पाठो ।

१. ओधिस्सकवसेन—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

५. नवखते—सी०, रो० ।

२. उपसङ्कमन्ते उपसङ्कमन्ते—सी०, रो० ।

४. तेसं—सी०, रो० ।

६. अञ्जासिकोण्डञ्जो—सी०, रो० ;

एवमेव ।

पधानं ति वीरियं^१ वृच्चति । पदहित्वाना^२ ति घटेत्वा वायमित्वा,
दुक्करकारिकं कत्वा ति अत्थो । अट्टारसन्नं कोटीनं ति बाराणसियं
इसिपतने मिगदाये धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तन्तकथाय अञ्जासिकोण्डञ्ज-
त्थेरप्पमुखानं अट्टारसन्नं ब्रह्मकोटीनं पठमाभिसमयो अहोसी ति
अत्थो ।

5

इदानीं भगवा अतीतं कथेत्वा अनागतं अभिसमयं कथेन्तो—

३. ततो परं च देसेन्ते, नरदेवसमागमे^३ ।

गणनाय न वत्तब्बो, दुतियाभिसमयो अहू' ति—

आदिमाह ।

तत्थ नरदेवसमागमे ति ततो अपरेण समयेण महामङ्गलसमागमे 10
दससु चक्कवाळसहस्सेसु देवमनुस्सानं मज्जे मङ्गलसुत्तपरियोसाने
(सु० नि० ३०७) गणनपथं वीतिवत्तानं नरदेवानं । दुतियाभिसमयो
अहू ति हेस्सती ति अत्थो । अनागतवचने वत्तब्बे सोतपतितत्ता^४
“अहू” ति अतीतवचनं वुत्तं, कालविपरियायवसेन वा । एस नयो
इतो परेसु ईदिसेसु वचनेसु च । पुन राहुलोवादसुत्तन्तदेसनाय 15
(म० नि० ३-३७६) गणनपथवीतिवत्ते सत्ते अभिसमयामतपानं
पायेसि । अयं ततियाभिसमयो । तेन वुत्तं—

४. “इधेवाहं एतरहि, ओवदिं मम अत्रजं ।

गणनाय न वत्तब्बो, ततियाभिसमयो अहू' ति ॥

भगवतो किर एकोव सावकसन्निपातो अहोसि । उरुवेल- 20
कस्सपादीनं^५ जटिलानं सहस्सं, द्विन्नं अगगसावकं अट्टित्तियसतानी ति
इमेसं अट्टतेळससतानं सन्निपातो अहोसि । तेन वुत्तं—

५. “एकोसि सन्निपातो मे, सावकानं महेसिनं ।

अट्टतेळससतानं, भिक्खूनासि समागमो” ति ॥

१. चरियं—रो० ।

२. पदहित्वा—सी०, रो० ।

३. नरमरुहं समागमे—सी०, रो०; एवमेव । ४. सोतापतितत्ता—सी०, रो० ।

५. ० कस्सपानं—सी०, रो० ।

B. 345

तत्थ एकोसी ति एकोव आसि । अट्ठतेळससतानं ति मम^१
सावकानं^१ पञ्चासाधिकानं द्वादससतानं । भिक्खूनासी ति भिक्खूनं
आसि । तेसं पन मज्झगतो भगवा चतुरङ्गसन्निपाते पातिमोक्खं
उद्दिसि ।

5

अथ भगवा अत्तनो पवत्ति दस्सेन्तो—

६. “विरोचमानो विमलो, भिक्खुसंघस्स मज्झगो ।

ददामि पत्थितं सब्बं, माणीव सब्बकामदो” ति—

आदिमाह ।

R. 293

तत्थ विरोचमानो ति अनन्तबुद्धसिरिया^२ विरोचमानो । विमलो
10 ति विगतरागादिकिलेसमलो । मणीव सब्बकामदो ति चिन्तामणि
विय सब्बकामददो अहं पि इच्छितं पत्थितं सब्बं लोкийलोकुत्तर-
सुखविसेसं देमी ति अत्थो ।

इदानी पत्थितपत्थनं दस्सेन्तो—

७. “फलमाकङ्खमानानं, भवच्छन्दजहेसिनं ।

15

चतुसच्चं पकासेमि, अनुकम्पाय पाणिनं” ति—

आदिमाह ।

तत्थ फलं ति सोतापत्तिफलादिकं चतुब्बिधं फलं ।
02 भवच्छन्दजहेसिनं ति भवतण्हापहायिनं, भवतण्हं पजहितुकामानं ।
अनुकम्पाया ति अनुदयाय ।

20

८. इदानी चतुसच्चप्पकासने अभिसमयं दस्सेन्तो “दसवीस-
सहस्सानं” ति आदिमाह । तत्थ दसवीससहस्सानं ति दससहस्सानं
च बीसतिसहस्सानं च । एकद्विन्नं ति आदिना नयेना ति अत्थो ।
नवमदसमगाथा उत्तानत्थाव ।

११-१२. एकादसमद्वादसगाथासु इदानीतरही ति उभो पि एकत्था, वेनेय्यवसेन पुरिसपुग्गला विय वुत्ता । अथ वा इदानी ति मयि उप्पत्ते । एतरही ति मयि^१ धम्मं देसेन्ते । अपत्तमानसा ति अपत्तअरहत्तफला । अरियञ्जसं ति अरियं अट्टङ्गिकं मगं । थोमयन्ता ति पसंसन्ता । बुज्झिस्सन्ती ति अनागते चतुसच्चधम्मं 5 पटिविज्झिस्सन्ती ति^२ अत्थो । संसारसरितं ति संसारसागरं ।

इदानी अत्तनो जातनगरादिं दस्सेन्तो—

B. 346

१३. “नगरं कपिलवत्थु मे, राजा सुद्धोदनो पिता ।

मय्हं जनेत्तिका माता, मायादेवी ति वुच्चति ॥

१४. एकूनतिसवस्सानि^३, अगारं^४ अज्झहं वसिं^५ । 10

रम्मो सुरम्मो सुभको, तयो पासादमुत्तमा ॥

१५. चत्तालीससहस्सानि, नारियो समलङ्कता ।

भद्दकञ्चना^६ नाम नारी, राहुलो नाम अत्रजो ॥

१६. निमित्ते चतुरो दिस्वा, अस्सयानेन निक्खमिं ।

छब्बस्सं पधानचारं, अचरिं दुक्करं अहं ॥

R. 294

१७. बाराणसियं इसिपतने, चक्कं^६ पवत्तितं मया^६ ।

अहं गोतमसम्बुद्धो, सरणं^७ सब्बपाणिनं ॥

१८. कोलितो उपतिस्सो च, द्वे भिक्खू अग्गसावका ।

आनन्दो नामुपट्ठाको, सन्तिकावचरो मम ॥

खेमा उप्पलवण्णा च, भिक्खुनी अग्गसाविका ॥

20

१९. चित्तो हत्थाळवको च, अग्गुपट्ठाकुपासका ।

नन्दमाता च उत्तरा, अग्गुपट्ठाकुपासिका ॥

१. सी०, रो० नत्थि ।

३. ऊनतिसानि वस्सानि—सी०, रो० ।

५. यसोधरा—सी०, रो० ।

७. सरणो—सी०, रो० ।

२. ० चरिस्सन्ती ति—सी०, रो० ।

४-४. अगारमज्झ सो वसिं—सी०, रो० ।

६-६. जिनचक्कं पवत्तितं—सी०, रो० ।

२०. अहं अस्सत्थमूलमिह, पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ।
 व्यामप्पभा सदा मय्हं, सोळसहत्थमुग्गतं ॥
२१. अप्पं वस्ससत्तं आयु, इदानेतरहि विज्जति ।
 तावता तिट्ठमानोहं, तारेमि जनतं बहुं ॥
२२. ठपयित्वान धम्मक्कं, पच्छिमं जनबोधनं ।
 अहं पि न चिरस्सेव, सद्धिं सावकसंघतो ।
 इधेव परिनिब्बिस्सं, अग्गीवाहारसङ्ख्या" ति—

आदिमाह ।

मम पन रम्मसुरम्मसुभनामका तयो पासादा नवभूमिकसत्त-
 10 भूमिकपञ्चभूमिका^१, चत्तालीससहस्सा^२ नाटकित्थियो, यसोधरा
 B. 347 नाम मम अग्गमहेसी, एसाहं^३ चत्तारो निमित्ते दिस्वा अस्सयानेन
 महाभिनिक्खमनं निक्खमि । ततो छब्बस्सानि पधानं पदहित्वा
 विसाखपुण्णमाय उरुवेलायं सेनानिगमे^४ सेनाकुटुम्बिकस्स^५ धीताय
 सम्पसादजाताय सुजाताय नाम दिन्नं मधुपायासं परिभुजित्वा
 15 सालवने दिवाविहारं कत्वा सायन्हसमये सोत्थियेन नाम तिणहारकेन
 दिन्ना अट्ठ तिणमुट्ठियो गहेत्वा अस्सत्थबोधिक्खमूलं उपगन्त्वा
 तत्थ मारबलं विद्धंसेत्वा सम्बोधिं पत्तोस्मी ति सब्बं व्याकासि ।

तत्थ सद्धिं^६ सावकसंघतो ति सद्धिं सावकसंघेन । परिनिब्बिस्सं
 ति परिनिब्बायिस्सामि । अग्गीवाहारसङ्ख्या ति अग्गि विय
 R.295 20 इन्धनक्खयेन यथा अग्गि निरुपादानो निब्बायति, एवं अहं पि
 निरुपादानो परिनिब्बायिस्सामी ति अत्थो^६ ।

१. नवभूमिकसत्तभूमिकपञ्चभूमिका—सी०,
 रो० ।
 ४-४. सेनानीनिगमे सेनानीकुटुम्बिकस्स—
 सी०, रो० ।

२. ० सहस्सानि—सी०, रो० ।

३. सोहं—सी०, रो० ।

४. रो० नत्थि ।

५. एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अयं
 अधिको पाठो दिस्सति—'गुणधर-
 वरदेहो ति छ असाधारणजाणानि
 गुणधरो अयं देहो' ।

२३-२४. तानि च अनुलतेजानी^१ ति अगसावकयुगादीनि
 तानि असदिसतेजानि । इमानि^२ च दसबलानी ति एतानि च
 सारीरदसबलानि गुणधारणो^३ देहो ति असाधारणजाणादिगुणधरो
 अयं देहो च^४ । तमन्तरहिस्सन्ती^५ ति सब्बानि एतानि^६ वुत्तप्पकारानि
 अन्तरधायिस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति^७ । ननु रिक्ता सब्बसङ्गारा ति 5
 एत्थ ननू ति अयं^८ अनुमतिअत्थे निपातो । रिक्ता ति निच्चसार-
 धुवसाररहितत्ता तुच्छा^९, सब्बमेव पन सङ्खतं खयधम्मं वयधम्मं
 विरागधम्मं^{१०} निरोधधम्मं^{११} हुत्वा अभावतो अनिच्चं, उप्पादादि-
 पटिपीळितत्ता दुक्खं, अवसवत्तनतो अनत्ता^{१२} । तस्मा सङ्गारेसु^{१३}
 लक्खणत्तयं आरोपेत्वा विपस्सनं वड्ढेत्वा अमतमसङ्खतं अच्चुत्त^{१४} 10
 निब्बानं अधिगच्छथ । अयं वो अम्हाकं अनुसासनी इदं^{१५} अम्हाकं
 सासनं अप्पमादेन सम्पादेथा ति । देसनापरियोसाने किर देवतानं
 कोटिसतसहस्सस्स अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसु ।
 सेसमग्गफलेसु पतिट्ठिता पन गणनपथं वीतिवत्ता अहेसुं ।

एवं भगवा कप्पनामजातिआदिववत्थितं सकलं पि बुद्धवंसं 15
 आकासे रतनचङ्कमे चङ्कमन्तोव कथेत्वा जातिजनं वन्दापेत्वा
 आकासतो ओतरित्वा पञ्चअत्तवरबुद्धासने निसीदि । एवं^{१६} निसिन्ने
 पन भगवति लोकनाथे सिखाप्पत्तो जातिसमागमो अहोसि । सब्बे
 एकग्गचित्ता निसीदिसु । ततो महामेघो पोक्खरवस्सं वस्सि । B. 348
 तद्धणे उदकं हेट्ठा विरवन्तं गच्छति । तेमेतुकामोव तेमेति, 20

१. अनुलतेजा—सी०, रो० ।	२. इदानि—रो० ।
३-३. सी०, रो० नत्थि	४. समन्तरहेस्सन्ती—सी०, रो० ।
५. वुत्तानि—सी०, रो० ।	६. नस्सिस्सन्ति—सी०, रो० ।
७. सी०, रो० नत्थि ।	८. रिक्ता तुच्छा—सी०, रो० ।
९-९. विरागनिरोधधम्मं—सी०, रो० ।	१०. ० ति—सी०, रो० ।
११. सङ्गारे—सी०, रो० ।	१२. अच्चुत्तिरसं—सी०, रो० ।
१३. इदानि—सी०, रो० ।	१४. सी०, रो० नत्थि ।

अतेमितुकामस्स सरीरे एकविन्दुमत्तं^१ पि न पतति । तं^२ दिस्वा
 सब्बे अच्छरियब्भुतचित्तजाता हुत्वा “अहो अच्छरियं अहो^३ अब्भुतं”
 ति कथं समुट्ठापेसुं । तं सुत्वा सत्था “न इदानीव मय्हं आतिसमागमे
 पोक्खरवस्सं वस्सि, अतीते पि वस्सी” ति इमिस्सा अटुप्पत्तिया
 ५ वेस्सन्तरजातकं (जा० २-३२६) कथेसि । सा^४ धम्मदेसना
 सात्थिका जाता । ततो भगवा उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

इति मधुरत्थविलासिनिया बुद्धवंसटुकथाय

गोतमबुद्धवंसवण्णना निट्ठिता ।

निट्ठितो पञ्चवीसतिमो बुद्धवंसो ।

—०—

१. विन्दुमत्तं—सी०, रो० ।

२. यं—सी०, रो० ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. रो० नत्थि ।

२८. बुद्धपकिण्णककथा

१-१८. “अपरिमेय्यतो कप्पे, चतुरो आसुं विनायका” ति आदिका अट्टारसगाथा सङ्गीतिकारकेहि ठपिता निगमनगाथा ति वेदितब्बा । सेसगाथासु सब्बत्थ पाकटमेवा ति ।

वेमत्तकथा

इमस्मिं पन सकले पि बुद्धवंसे निदिट्ठानं पञ्चवीसतिया बुद्धानं R. 296
अट्ट वेमत्तानि वेदितब्बानि । कतमानि अट्ट ? आयुवेमत्तं पमाणवेमत्तं 5
कुलवेमत्तं पधानवेमत्तं रस्मिवेमत्तं यानवेमत्तं बोधिवेमत्तं^१
पल्लङ्कवेमत्तं ति ।

तत्थ आयुवेमत्तं नाम केचि दीघायुका होन्ति केचि अप्पायुका ।
तथा हि दीपङ्करो कोण्डञ्जो अनोमदस्सी पदुमो पदुमुत्तरो अत्थदस्सी
धम्मदस्सी सिद्धत्थो तिस्सो ति इमे नव बुद्धा वस्ससतसहस्सायुका 10
अहेसुं । मङ्गलो सुमनो सोभितो नारदो सुमेधो सुजातो पियदस्सी
फुस्सो ति इमे अट्ट बुद्धा नवुतिवस्ससहस्सायुका अहेसुं । रेवतो वेस्सभू
चा ति इमे द्वे बुद्धा सट्ठिवस्ससहस्सायुका अहेसुं । विपस्सी भगवा
असीतिवस्ससहस्सायुका अहोसि । सिखी ककुसन्धो कोणागमनो
कस्सपो ति इमे चत्तारो बुद्धा यथाक्कमेन सत्ततिचत्तालीसतिसवीस- 15
वस्ससहस्सायुका अहेसुं । अम्हाकं पन^२ भगवतो वस्ससतं आयुप्पमाणं
अहोसि । उपचितपुञ्जसम्भारानं दीघायुकसंवत्तनियकम्मसमुपेतानं
पि बुद्धानं युगवसेन आयुप्पमाणं अप्पमाणं अहोसि । अयं
पञ्चवीसतिया^३ बुद्धानं^३ आयुवेमत्तं^४ नाम ।

१. बोधिरुक्खवेमत्तं—सी०, रो० ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४. आयुवेमत्तता—सी०, रो० ।

पमाणवेमत्तं नाम केचि दीघा होन्ति केचि रस्सा । तथा हि दीपङ्कर-रेवत-पियदस्सी-अत्थदस्सी-धम्मदस्सी-विपस्सीबुद्धानं असीति-हत्थुब्बेधं सरीरप्पमाणं अहोसि । कोण्डञ्ज-मङ्गल-नारद-सुमेधानं अट्ठासीतिहत्थुब्बेधो कायो अहोसि । सुमनस्स नवुतिहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । सोभित-अनोमदस्सी-पदुम-पदुमुत्तर-फुस्सबुद्धानं अट्ठपण्णासहत्थुब्बेधं सरीरं अहोसि । सुजातो पण्णासहत्थुब्बेधसरीरो अहोसि । सिद्धत्थ-तिस्स-वेस्सभुनो सट्ठिहत्थुब्बेधा अहेसुं । सिखी सत्ततिहत्थुब्बेधो अहोसि । ककुसन्ध-कोणागमन-कस्सपा यथाक्कमेन चत्तालीसत्तिसवीसतिहत्थुब्बेधा अहेसुं । अम्हाकं भगवा अट्ठारसहत्थु-
 10 ब्वेधो अहोसि । अयं पञ्चवीसतिया^१ बुद्धानं^२ पमाणवेमत्तं^३ नाम ।

कुलवेमत्तं नाम केचि खत्तियकुले निब्बत्तिसु केचि ब्राह्मणकुले । तथा^३ हि^३ ककुसन्ध-कोणागमनकस्सपसम्मासम्बुद्धा ब्राह्मणकुले निब्बत्तिसु । दीपङ्करादिगोतमबुद्धपरियन्ता द्वावीसति बुद्धा^४ खत्तियकुलेयेव^५ निब्बत्तिसु^६ । अयं पञ्चवीसतिया बुद्धानं कुलवेमत्तं
 15 नाम ।

पधानवेमत्तं नाम दीपङ्कर-कोण्डञ्ज-सुमन-अनोमदस्सी-सुजात-सिद्धत्थ-ककुसन्धानं दसमासिका पधानचरिया । मङ्गल-सुमेध-तिस्स-सिखीनं अट्ठमासिका । रेवतस्स सत्तमासिका । सोभितस्स चत्तारो मासा । पदुम-अत्थदस्सी-विपस्सीनं अट्ठमासिका । नारद-पदुमुत्तर-धम्मदस्सी-कस्सपानं सत्ताहानि । पियदस्सी-फुस्स-वेस्सभू-कोणागमनानं छमासिका । अम्हाकं बुद्धस्स छब्बस्सानि पधानचरिया अहोसि । अयं पधानवेमत्तं नाम ।
 R.297 20

B. 350

रस्मिवेमत्तं नाम मङ्गलस्स किर सम्मासम्बुद्धस्स सरीरस्मि दससहस्सिलोकधातुं फरित्वा अट्ठासि । पदुमुत्तरबुद्धस्स द्वादस-
 25 योजनिका अहोसि । विपस्सिस्स भगवतो सत्तयोजनिका अहोसि ।

१-१. सी०, रो० नत्थि; एवमेव ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

५. खत्तियकुले—सी०, रो० ।

२. पमाणवेमत्तता—सी०, रो; एवमेव ।

४. सम्मासम्बुद्धा—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

सिखिस्स तियोजनप्पमाणा । ककुसन्धस्स^१ दसयोजनिका । अम्हाकं
भगवतो समन्ततो^२ व्यामप्पमाणा^३ । सेसानं अनियता अहोसि ।
अयं रस्मिवेवत्तं^४ नाम अज्झासयपटिबद्धं^५, यो^६ यत्तकं इच्छति, तस्स
सरीरप्पभा तत्तकं फरति, पटिविद्धगुणे पन कस्सचि वेमत्तं नाम
नत्थि । अयं रस्मिवेमत्तं नाम ।

5

यानवेमत्तं नाम केचि हत्थियानेन केचि^७ अस्सयानेन केचि^७
रथ-पद-पासाद-सिविकादीसु अञ्जतरेन निक्खमन्ति । तथा हि
दीपङ्कुर-सुमन-सुमेध-फुस्स-सिखी-कोणागमना हत्थियानेन निक्खमिंसु ।
कोण्डञ्ज-रेवत-पदुम-पियदस्सी-विपस्सी^८ - ककुसन्धा^६ रथयानेन ।
मङ्गल-सुजात-अत्थदस्सी-तिस्स-गोतमा अस्सयानेन । अनोमदस्सी- 10
सिद्धत्थ-वेस्सभुनो सिविकायानेन । नारदो पदसा^{१०} निक्खमि^{१०} ।
सोभित-पदुमुत्तर-धम्मदस्सी-कस्सपा पासादेन निक्खमिंसु । अयं
यानवेमत्तं नाम ।

बोधिवेमत्तं^{११} नाम दीपङ्कुरस्स भगवतो^{१२} कपीतनरुक्खो^{१३} बोधि ।
कोण्डञ्जस्स भगवतो^{१४} सालकल्याणिरुक्खो^{१५} । मङ्गल-सुमन-रेवत- 15
सोभितानं नागरुक्खो^{१६} । अनोमदस्सिस्स^{१७} अज्जुनरुक्खो^{१८} ।
पदुमनारदानं महासोणरुक्खो । पदुमुत्तरस्स सललरुक्खो । सुमेधस्स
नीपो । सुजातस्स वेळु । पियदस्सिनो ककुधो । अत्थदस्सिस्स

१. ० भगवतो—सी०, रो० ।

२. समन्ता—सी०, रो० ।

३. व्याम्मत्ता—सी०, रो० ।

४. रस्मिवेमत्तता—सी०, रो० ।

५. ० पटिबद्धा—सी०, रो० ।

६. या—रो० ।

७-७. केचि अस्स—सी०, रो० ।

८. सी०, रो० नत्थि ।

९. ० पन—सी०, रो० ।

१०-१०. पादेन—सी०, रो० ।

११. बोधिरुक्खवेमत्तं—सी०, रो० ।

१२. भगवते—सी०, रो० ।

१३. कपित्थनरुक्खो—सी०, रो० ।

१४. सी०, रो० नत्थि ।

१५. सालकल्याणरुक्खो बोधि—सी०,
रो० ।

१६. ० बोधि—सी०, रो० ।

१७. अनोमदस्सिनो—सी०, रो० ।

१८. ० बोधि—सी०, रो०; एवमेव ।

चम्पकरुक्खो । धम्मदस्सिस्स रत्तकुरवकरुक्खो^१ । सिद्धत्थस्स
 कणिकारुक्खो । तिस्सस्स असनरुक्खो^२ । फुस्सस्स आमलकरुक्खो ।
 विपस्सिस्स पाटलिरुक्खो । सिखिस्स पुण्डरीकरुक्खो । वेस्सभुस्स
 सालरुक्खो । ककुसन्धस्स सिरीसरुक्खो । कोणागमनस्स दुम्बररुक्खो ।
 5 कस्सपस्स निगोधो । गोतमस्स अस्सत्थो ति अयं बोधिवेमत्तं
 नाम ।

पल्लङ्कवेमत्तं नाम दीपङ्कुर-रेवत-पियदस्सी-अत्थदस्सी-
 धम्मदस्सी-विपस्सीनं तेपण्णासहत्थपल्लङ्का अहेसुं । कोण्डञ्ज-
 मङ्गल-नारद-सुमेधानं सत्तपण्णासहत्था । सुमनस्स सट्ठिहत्थो
 10 पल्लङ्को अहोसि । सोभित-अनोमदस्सी-पदुम-पदुमुत्तर-फुस्सानं
 अट्ठत्तिसहत्था । सुजातस्स द्वत्तिसहत्थो । सिद्धत्थ-तिस्स-वेस्सभूनं
 चत्तालीसहत्था । सिखिस्स द्वत्तिसहत्थो । ककुसन्धस्स छब्बीसतिहत्थो ।
 B. 351 कोणागमनस्स वीसतिहत्थो । कस्सपस्स पन्नरसहत्थो । गोतमस्स
 चुद्दसहत्थो पल्लङ्को अहोसि । अयं पल्लङ्कवेमत्तं नाम । इमानि^३ अट्ठ
 15 वेमत्तानि नाम^४ ।

अविजहितट्टानकथा

सब्बबुद्धानं पन चत्तारि अविजहितट्टानानि नाम होन्ति ।
 R. 298 सब्बबुद्धानं हि बोधिपल्लङ्को अविजहितो एकस्मिं येव ठाने होति ।
 धम्मचक्कप्पवत्तनं इसिपतने मिगदाये अविजहितमेव होति ।
 देवोरोहणकाले सङ्कस्सनगरद्वारे पठमक्कपादट्टानं अविजहितमेव
 20 होति । जेतवने गन्धकुटिया चत्तारि मञ्चपादट्टानानि अविजहितानेव^५
 होन्ति । विहारो पन खुद्दको पि महन्तो पि होति । विहारो^५ न
 विजहितियेव, नगरं पन विजहति^५ ।

१. कुरवकरुक्खो—सी०, रो० ।

२. असनो—सी०, रो० ।

३-३. सी०, रो० नत्थि ।

४. अविजहितानि—सी०, रो० ।

५-५. न विजहति एव नगरं—सी०, रो० ।

सहजातपरिच्छेद-नक्खत्तपरिच्छेदकथा

अपरं^१ पनं^२ अम्हाकंयेव भगवतो सहजातपरिच्छेदं च नक्खत्त-
परिच्छेदं च दीपेसुं । अम्हाकं सब्बञ्जुबोधिसत्तेन किर सद्धि
राहुलमाता आनन्दथेरो^३ छत्रो कण्डको अस्सराजा^४ निधिकुम्भो
महाबोधि काळुदायी ति इमानि सत्त सहजातानि । अयं सहजात-
परिच्छेदो । महापुरिसो पन उत्तरासाळहनक्खत्तेनेव^५ मातुकुच्छि 5
ओक्कमि, महाभिनिक्खमनं निक्खमि, धम्मचक्कं पवत्तेसि,
यमकपाटिहारियं अकासि । विसाखनक्खत्तेन जातो च अभिसम्बुद्धो
च परिनिब्बुतो च । माघनक्खत्तेन तस्स सावकसन्निपातो च
आयुसङ्खारवोसज्जनं च अहोसि । अस्सयुजनक्खत्तेन देवोरोहणं^६ ।
अयं नक्खत्तपरिच्छेदो ति । 10

सधम्मताकथा

इदानी पन सब्बेसं बुद्धानं साधारणधम्मतं पकासयिस्साम ।
सब्बबुद्धानं समत्तिसविधा धम्मता । सेय्यथिदं ? पच्छिमभविकबोधि-
सत्तस्स सम्पजानस्स मातुकुच्छिओक्कमनं, मातुकुच्छियं पल्लङ्केन
निसीदित्वा^७ बहिमुखोलोकनं^८, ठिताय बोधिसत्तमातुया विजायनं,
अरञ्जेयेव मातुकुच्छितो निक्खमनं, कञ्चनपट्टेसु पतिट्ठितपादानं 15
उत्तराभिमुखानं सत्तपदवीतिहारानं गत्वा चतुद्दिसं ओलोकेत्वा
सीहनादनदनं, चत्तारि निमित्तानि दिस्वा जातमत्तपुत्तानं^९ महासत्तानं
महाभिनिक्खमनं, अरहद्धजमादाय^९ पब्बजित्वा सब्बहेट्ठिमेन परिच्छेदेन
सत्ताहं पधानचरिया, सम्बोधिं पापुणनदिवसे पायासभोजनं, तिणसन्थरे

B. 352

१-१. सी०, रो० नत्थि ।

२. सी०, रो० नत्थि ।

३. सी०, रो० नत्थि ।

४. ० नक्खत्तेन—सी०, रो० ।

५. ० च—सी०, रो० ।

६. सी०, रो० नत्थि ।

७. बहिमुखावलोकनं—सी०, रो० ।

८. जातपुत्तानं—सी०, रो० ।

९. अरहद्धजं समादाय—सी०, रो० ।

- निसीदित्वा सब्बञ्जुतञ्जाणाधिगमो, आनापानस्सतिकम्मट्ठान-
परिकम्मं, मारबलविद्धंसनं, बोधिपल्लङ्केयेव तिस्सो विज्जा आदिं कत्वा
असाधारणजाणादिगुणपटिलाभो, सत्तसत्ताहं बोधिसमीपेयेव
वीतिनामनं, महाब्रह्मनुो धम्मदेसनत्थाय आयाचनं, इसिपतने भिगदाये
5 धम्मचक्कप्पवत्तनं, माघपुण्णमाय चतुरङ्गिकसन्निपाते पातिमोक्खुद्देसो,
जेतवनट्ठाने निबद्धवासो, सावत्थिनगरद्वारे यमकपाटिहारियकरणं,
तावतिसभवने अभिधम्मदेसना, सङ्कस्सनगरद्वारे देवलोकतो ओतरणं
सततं फलसमापत्तिसमापज्जनं, द्वीसु वारेसु^१ वेनेय्यजनावलोकनं, उप्पन्ने
वत्थुम्हि सिक्खापदपञ्जापनं उप्पन्नाय अट्ठप्पत्तिया जातककथनं,
10 जातिसमागमे बुद्धवसकथनं, आगन्तुकेहि भिक्खूहि पटिसन्थारकरणं,
निमन्तितानं वुट्ठवस्सानं अनापुच्छा अगमनं, दिवसे दिवसे
पुरेभत्तपच्छाभत्तपठममज्झिमपच्छिमयामकिच्चकरणं, परिनिब्बानदिवसे
मंसरसभोजनं, चतुवीसतिकोटिसतसहस्ससमापत्तियो समापज्जित्वा
परिनिब्बानं ति इमा समत्तिस सब्बबुद्धानं धम्मता ति ।

R. 299

अनन्तरायिकधम्मकथा

- 15 सब्बबुद्धानं चत्तारो^२ अनन्तरायिका धम्मा । कतमे चत्तारो ?
बुद्धानं^३ उद्दिस्स अभिहटानं चतुन्नं पच्चयानं न सक्का केनचि अन्तरायो^३
कातुं । बुद्धानं^४ आयुनो न सक्का केनचि अन्तरायो कातुं ।
वुत्तञ्हेतं^५ “अट्ठानमेतं अनवकासो, यं परूपक्कमेन तथागतं जीविता
वोरोपेय्या” (चु० व०-२९६) ति । बुद्धानं द्वत्तिसमहापुरिस-
20 लक्खणानं असीतिया अनुव्यञ्जनानं न सक्का केनचि अन्तरायो कातुं ।
बुद्धरंसीनं न सक्का केनचि अन्तरायो कातुं ति । इमे चत्तारो
अनन्तरायिका^६ धम्मा नामा^७ ति^७ ।

१. ज्ञानेसु—सी०, रो० ।

२-२. सी०, रो० नत्थि ।

३. अन्तरायं—सी०, रो०; एवमेव ।

४. सी०, रो० नत्थि ।

५. तेन वुत्तं—सी०, रो० ।

६. न अन्तरायिका—सी०, रो० ।

७-७. नाम—सी०, रो० ।

निगमनकथा

एत्तावता गता सिद्धि, बुद्धवंसस्स वण्णना ।
 सुवण्णपदविञ्जात^१ - विचित्तनयसोभिता ॥
 पोराणट्टकथामगं, पाळिअत्थप्पकासकं ।
 आदायेव कता बुद्ध-वंसस्सट्टकथा मया ॥
 पपञ्चत्थं विवज्जेत्वा, मधुरत्थस्स सब्बसो ।
 सम्पकासनतो तस्मा, मधुरत्थप्पकासिनी ॥
 कावीरजलसम्पात - परिपूतमहीतले ।
 कावीरपट्टने रम्मे, नानानारिनराकुले ॥
 कारिते कण्हदासेन, सण्हवाचेन साधुना ।
 विहारे विविधाकार-चारुपाकारगोपुरे ॥
 छायासलिलसम्पन्ने^२, दस्सनीये मनोरमे ।
 हतदुज्जनसम्बाधे, पविवेकसुखे सिवे ॥
 तत्थ पाचीनपासाद-तले परमसीतले ।
 वसता बुद्धवंसस्स, मया^३ संवण्णना कता ॥
 यथा^४ बुद्धवंसस्स संवण्णनायं, ॥
 गता साधु सिद्धि विना अन्तरायं ।
 तथा धम्मयुत्ता जनानं वितक्का,
 विनावन्तरायेन सिद्धि वजन्तु^५ ॥
 इमं बुद्धवंसस्स संवण्णनं मे,
 करोन्तेन यं पत्थितं पुञ्जजातं ।
 सदा तस्स^६ देवानुभावेन^६ लोको,
 धुवं सन्तमच्चन्तमत्थं पयातं ॥

B. 353

5

10

15

20

१. ० विञ्जाय—सी०, रो० ।

२. गोधासलिलसम्पाते—सी०, रो० ।

३. रो० पोत्थके नत्थि ।

४-४. यथा वण्णनायं गता साधु सिद्धि, विना अन्तरायं तथा धम्मयुत्ता ।

जनानं वितक्का विना चन्तराव - न्तरायेन सिद्धि गमिस्सन्तु साधु ॥

—सी०, रो० ।

५-५. वस्स चैवानुभावेन—सी०, रो० ।

B. 354

विनस्सन्तु^१ रोगा मनुस्सेसु सब्बे,
पवस्सन्तु देवा पि वस्सन्तकाले ।
सुखं होतु निच्चं वरं नारका पि,
पिसाचापयाता पिपासा भवन्तु ॥

5

सुरा अच्चरानं गणादीहि सद्धि,
चिरं देवलोके सुखं चानुभोन्तु ।
चिरं ठातु धम्मो मुनिन्दस्स लोके,
सुखं लोकपाला महिं पालयन्तु^१ ॥

10

गरुहि गीतनामेन, बुद्धदत्तो ति विस्सुतो ।
थेरो कत्वा अट्ठकथं, मधुरत्थविलासिनि ॥

R. 300

पोत्थकं ठपयित्वेमं, परम्परे हितावहं ।
अचिरद्वितभावेन, अहो मच्चुवसं गतो ॥

इति भाणवारवसेन छब्बीसतिभाणवारा, गन्थवसेन पञ्चसता-
धिकसहस्सगन्था, अक्खरवसेन तिसहस्साधिकानि द्वेसतसहस्स-
15 क्खरानि ।

अन्तरायं^२ विना एसा, यथा निट्ठं उपागता ।
तथा सिज्झन्तु सङ्कप्पा, सत्तानं धम्मनिस्सिता ति ॥

इति मधुरत्थविलासिनी नाम
बुद्धवंसट्ठकथा निट्ठिता ।

१-१. सी०, रो० पोत्थकेसु इमा गाथायो
न दिस्सन्ति । एत्थ पन सी०, रो०
पोत्थकेसु 'इति मधुरत्थविलासिनी
नाम बुद्धवंसट्ठकथा निट्ठिता'
दिस्सति ।

२. सी०, रो० पोत्थकेसु न दिस्सति ।

परिसिद्धानि

१. अनुक्कमणिका
२. उद्धरणसूची
३. उपमायो
४. गाथायो
५. सोधनपत्तं

1875

1876

1877

1878

1879

1880

अनुवकमणिका

(विसिद्धपदानं संवणितपदानं च)

अ		अङ्गारकवृद्धि	४२३
अकम्पनञ्जाणं	७९	अङ्गीरसो, कुमारो	४०६
अकुसला, धम्मा	२१	अच्छेरकं	५६, ५७
अक्खरचिन्तका	११५	अजननधम्मो	११८
अगदो	२८	अजपालनिग्रोधमूले	१६
अगारवासपरिच्छेदो	५	अजपालनिग्रोधो	१५, ४२६, ४२७
अग्गनिक्खत्तो	८९	अजपालरुक्खमूले	३५१
अग्गमहेसिपरिच्छेदो	५	अजातसत्तु, मगधमहाराजा	१८
अग्गमहेसी, पटुमा	१९७	अजातिनिव्वानं	११८
— रुचिदेवी	२०१	अज्जुकवत्थु	९०
अग्गसावकपरिच्छेदो	५	अज्जुनो, बोधि	२६२
अग्गसावका, द्वे	१०१, १४९, १९५	अज्झायको	११४, ११५
२११, २३८, २४६, २७८, २८९,		अज्झासयानुसन्धि	१००, १०१
२९५, २९६, ३१३, ३१४, ३१९,		अज्झासिकोण्डज्जात्थेरो	३०, ३१
३२४, ३२५, ३३१, ३३७, ३४२,		अज्झासिकोण्डज्जो	४२८
३५१, ३५८, ३६५, ३६६, ३७२,		अट्टङ्गिको, मग्गो	४३१
३७३, ३७९, ३८०, ३८८, ४३१		अट्टदोससमाकिण्णं, पण्णसालकं	१२७
अग्गसाविका, द्वे	१४९, २११, २१२	अट्टसालिनी, धम्मसङ्गहट्ठकथा	१९२
२३८, २७८, २७९, २८९, २९५,		अट्ट, धम्मा	३९३
२९६, ३१३, ३१४, ३१९, ३२४,		— बुद्धा	४३५
३२५, ३३१, ३३७, ३४२, ३५८,		— वेमत्तानि	४३८
३७७, ३८०, ४३१		— समणपरिक्खारा	१३५
अग्गसाविकापरिच्छेदो	५	— समणसुखानि	१२५
अग्गिक्खन्धो	५८, ५९, ६१	— समापत्तियो	१८६, १८८,
अग्गिदत्तो, पुरोहितो	३६८		२०८, २३४
— ब्राह्मणो, पिता	३७२, ३७३	अट्टुपपत्तिको	११०
अग्गिसोनब्राह्मणधीता	३७६	अतिदेवो, ब्राह्मणो	२४५
अङ्गणं, दोसो	२६०	अतीतबुद्धा	१०७
— मोहो	२६०	अतीतानागतपच्चुप्पन्नकम्म-	
— रागो	२६०	विपाकजाननञ्जाणं	५३

अनुलो, नागराजा	२३७, ३५०	अनुरुद्धत्थेरो	९१
— पुत्तो	३५४, ३५८	अनुरुद्धो, उपट्ठाको	२११
अत्तज्झासयो	११०	— दिव्वचक्खूकानं अग्गो	८९
अत्थदस्सीबुद्धवंसवण्णना	३१५	अनुवग्गा	६७
अत्थदस्सी, बुद्धो	१९९, ३०५, ३१५	अनुसन्धि	१००
३१६, ४३५, ४३६, ४३८		अनुसासनिपाटिहारियं	६५
अन्नजो, राहुलो	४३१	अनुसासनी	६५
अदिट्ठजोतना, पुच्छा	१०१	अनुळा, अग्गसाविका	३८८, ३८९
अद्वेज्जवचना	१६१, १७०	अनेककोटिसन्निचयो	११४, ११५
अधिट्ठानपारमी	१०४, १७१	अनेकजातिसंसारं	१४
अधिट्ठानवासी	६६	अनेकधातु-नानाधातुलोक-	
अधिट्ठाना, इद्धि	५०, ५१	जाननञ्चाणं	५३
अनणं	१७	अनोमं, नगरं	३६१, ३६३, ३६५, ३६६
अनसलक्खणसुत्तं	३०	अनोमदस्सी बुद्धवंसवण्णना	२५६
अनधिवरो	२०, ६१	अनोमदस्सी, बुद्धो	१९४, १९५, २५६, २६२, ४३५, ४३८
अनन्तञ्चाणो, बुद्धो	३	अनोमनिग्गे	२३१
अनन्तरायिकधम्मकथा	४४०	अनोमसेट्ठि	२३१
अनन्तरायिका, धम्मा	४४०	अनोमा, जनिका	२७१, २७८, २७९
अनवज्जधम्मो	११७	— नदी	११, ८४, ४१४
अनाथपिण्डकस्स आरामे, जेतवने	९	— पव्वज्जा	४१४
अनालयो	११७	अनोमारागो	३२०
अनिमिसचेतियं	१५, ४२५	अनोमुट्ठयानं	३३२
अनियता धम्मा, द्वे	२२	अनोमो, अग्गसावको	२६२
अनुत्तरं	५४	— आजीवको	२५७
अनुपमकुमारो	३२७, ३४१	— उपट्ठाको	२५३, २५४
अनुपमनगरं	३२०	अन्तरासमापत्ति	९९
अनुपमब्राह्मणगामो	२५७	अन्तलिक्खे	५३, ७२
अनुपमसेट्ठिधीता	२५७	अन्दुघरे	१६६
अनुपमा, अनोमसेट्ठिनो धीता	२३१	अन्धकारवुट्ठि	४३३
अनुपमो आजीवको	२३१	अन्नपानसमायुतं	११२
— पुत्तो	२३१, ३३९	अप्पनाचितं	५१
अनुपियं, अम्बवनं	४१६	अप्परजक्खजातिका	१७, २१
अनुपुब्बिकथा	१०	अप्पिच्छता	८८
अनुपतिपुच्छा	१०१	अव्वन्तरनिदानं	१०
अनुराजकुमारो	२२२		

अध्याकता, धम्मा	२१	अरुणुय्यानं	३६२
अभयो, उपट्ठाको	३१९	अरुन्धतीनगरं	२०३
अभवो	२४२	अविजहितट्टानकथा	४३८
अभिञ्जायो, छ	९७, १८८	अविजहितट्टानानानि, चत्तारि	४३८
— एञ्च	२०८	अवितक्कअविचारं	९८
अभिधम्मपिटकं	३७७, ३८४	अवितक्कअविचारो, समाधि	८१
— सत्तप्पकरणं	१५, १९०	अवितक्कविचारमत्तो, समाधि	८१
अभिनवोदितादिच्चं	८२	अविदूरेनिदानं	९
अभिनवखमनपरिच्छेदो	५	अविदूरेनिदानकथा	३९४
अभिभू, अगगसावको	३५८, ३५९	अवीचि	८४
— राजपुत्तो	३५६	असट्ठसन्नाहणगामो	३२७
अभिसमयपरिच्छेदो	५	असनरुक्खमूले	३८४
अभिसमयो, दुतियो	१८९	असनरुक्खो, बोधि	३३७
— पठमो	१८९	असमकुमारो	२५०
अभिसम्बुद्धो, तथागतो	२६	असमा, अगगमहेसो	२६४
अमच्चो, रासिवड्डको	११४	— अगगसाविका	२८९
अमत्ततल्ले	११९	— माता	२६९
अमरं, नगरं	११०, ११२, ३२९	असमो, अगगसावको	२५३, २५४
अमरगिरि, पासादो	३१५	— राजा, पिता	२६९
अमरवतीनगरं	११२, ११४, ११५	असाधारणं	९८
अमिता, अगगसाविका	२८९	असुञ्जाकप्पो	२८३
अमितोदनो, सक्को	८९	असोका, अगगसाविका	२२९
अम्बट्टसुत्तं	२३	असोको, उपट्ठाको	३५२
अम्बरे	७५	अस्सत्थदुमराजा	४२०
अरजो, पासादो	३२१	अस्सत्थमूलं	१४९
अरहत्तमगगो	९७	अस्सत्थरुक्खमूलं	४३२
अरिन्दमननगरं	३४२	अस्सत्थो, बोधि	२०८, ३५१
अरिन्दमनो, राजा	२४३	अस्सराराजा	१९९
अरिन्दमो, राजा	२३५, ३५७	अस्सारामो	३६०
अरियं, अट्टङ्गिकं मगगं	४३१	अस्ससद्दो	११२, ११३
अरियसच्चानि, चत्तारि	२६	आ	
अरिया	११५	आकख्खेयसुत्तं	११०
— इद्धि	५२	आकासट्टदेवता	५४
अरुणवतीनगरं	३५४, ३५६, ३५८	आकासट्टा	७२, ७५
अरुणवा राजा, पिता	३५४, ३५८	आकासो	९२

आचरियं	१२०	इ	
आचरियपरम्परा	८	इतिहासे	११६, ३८७
आचरियो, दिसापामोक्खो	११६	इदमट्टिकता	८८
आजञ्जारथो	२४६, ३५२, २७३	इद्धि, अधिद्धाना	५१
आजीवको, उपको	२९, ४२८	—अरिया	५१
आजीवको, सुनन्दो	१३५	—कम्मविपाकजा	५१
आदित्तपरियायदेसना	३१	—जाणविष्फारा	५०
आदेसनानुसासनी	६५	—पुञ्जावतो	५१
आदेसनापाटिहारियं	६५	—मनोमया	५०
आनन्दकुमारो	३३३	—विकुब्बना	५०
आनन्दत्थेरो	१८, १९९	—विज्जामया	५१
आनन्दो	४०१	—समाधिबिष्फारा	५१
— उपट्ठाको	२०८, ४३१	इद्धिधम्मा, पञ्च	१५७
— पिता	३८९	इद्धिपाटिहारियं	६५
— पुत्तो	३३७	इद्धिबलं	४९
— राजा	२८१	इद्धियो, दस	५०
आपत्तिअनापत्तिया	९०	इद्धिविकुब्बनं	९२
आमलकरुक्खो, वोधि	३४२	इन्दधजो	७३
आयपोत्थकं	११४	इन्द्रियपरोपरियत्तजाणं	६३
आयस्मा, कप्पो	१११	इसिदत्तो, राजा	२५९
— वाकुलो	५२	इसिपतनं	६, ४१९, ४२८, ४३१
— सारिपुत्तो	५१, ८१	इसिपतने मिगदाये	२९, १९८, ३४०,
आयुपरिच्छेदो	५		३६९, ३८२, ३८३, ४२७
आयुवेमत्तं	१९८, ४३५	इसिपव्वज्जा	१२४, २७७
आरम्मणपथवी	५६	इसिपरिच्छेदो	५
आरम्मणूपनिज्झानं	८१	इसी	९०
आरामिको	७४	उ	
आवज्जनवसी	६६	उगतो, राजा	२५२, २९८, ३०३
आसयानुसयजाणं	५३, ६३	उज्जेनिनिगमो	२८२
आसभी, वाचा	४००	उत्तमसत्तो	६१
आसवक्खयजाणं	५३	उत्तरं, नगरं	२१४, २२९
आसवा, चत्तारो	१४४	उत्तरकुमारो	२८१, ३६२, ३६९
आळकं	३८४	उत्तरकुरु	२७७
आळवियं	६	उत्तरनिगमं	२४३
आळारो, पण्डितो	१२, २९	उत्तरा	२०९
आळारुदकानं	४२७		

उत्तरा अगसाविका	२६९, २७८, २७९	उपसालकुमारो	२६६
— उपासिका	५२, ४३१	उपसालो, अगसावको	२६९
— जनिका	२२९	उपसिरि, पासावो	२५६, २६८
— ब्राह्मणी	३७५	उपसेनो, पुत्तो	२९८
— महादेवी	२१४	उपसोणा, अगसाविका	२३८
उत्तरारामो	२२३	उपालित्थेरो	९०, ९१
उत्तरो, अगसावको	३६५, ३६६	उपालि, विनयधारानं अगो	९०
— आजीवको	२१५	उपासका, द्वे	४२७
— पुत्तो	२२९, ३७३	— रम्मनगरवासिनो	१५१
— माणवो	२९५, २९६	उपासिका, उत्तरा	५२
— राजा	२१४, २२९	— सामवती	५२
उदकचाटि	२२५	उपेक्खापारमी	१०५, १७३
उदकधारा	५८, ६१	उपोसयल्लदन्तिमे	७८
उदको, रामपुत्तो	१२, २९, ४१८	उप्पलवण्णा, अगसाविका	१४९, २०८, ३५१, ४३१
उदग्गचित्ता	७०	उभतोसुजातो, राजा	३३५
उदयो, अगसावका	३३७	उय्यानं, वेळुवनं	३३
उदायित्थेरो	७, ३६, ४८	उय्यानकीळा	४११
उदुम्बरबोधि	३७६	उरुवेलकस्सपो	३१, ३२, ८८
उदेनो, उपट्ठाको	२३८	उरुवेलवासि	३२
— राजा	३२७, ३३०, ३३१	उरुवेला, अगसाविका	३८८, ३८९
उपकारिनगरं	२९४	— सेनानिगमो	१२, ४१८, ४१९, ४३२
उपको, आजीवको	२९, ४२८	उसभक्खन्धो, पुत्तो	१९७
उपचाला, अगसाविका	३४२	उसभवतीनगरं	२६६, ३०६, ३६७
उपट्ठाकपरिच्छेदो	५	ए	
उपट्ठाको, अनुरुद्धो	२११	एकतुला	२६
उपतिस्सो, अगसावको	१५०, २०८, २११, २१२, ३५१, ४३१	एहिभिव्खुपव्वज्जा	३०
उपपत्तिदेवा	४९, ५७	ओ	
उपपत्तिभवो	२४२	ओकासलोको	१९, १५०
उपपारमियो, दस	२४, १०२	ओसधकुमारो	४०१
उपसन्तो, अगसावको	३१९	ओहितसोता	१०९
— उपट्ठाको	३६५, ३६६		
— राजपुत्तो	३६३		

क		कस्सपबुद्धवंसवण्णना	
ककुधरुक्खो, बोधि	३१३, ३१४	कस्सपो, चन्दूपमो	३८०
ककुसन्धबुद्धवंसवण्णना	३६८	— बुद्धो	८९
ककुसन्धो, सत्था	२००, ३६८, ३७०, ३७५, ४३५-४३८	— ब्राह्मणो	२००, ३६८, ३९३, ४२५, ४३८
कक्खल्लपथवी	५५, ५६	कामभवो	३१३
कच्चनपव्वतो	२३७	कामावचरदेवादयो	२४२
कच्चनवेळुनगरं	३३२	कायपसादो	६९
कञ्चनावेळो	३०५, ३१३, ३१४	कायबलं	६४
कणिकारुक्खो, बोधि	३३१	कायबलं	७८
कण्डको	१०, ११, १९९, ४१२, ४१५	कायवेय्यावच्चं	१४०
कण्णकुञ्जनगरं	३४१, ३६९	कायसमाचारो	८८
कतञ्जलि	२०	कारुणिकं	७९, ८०
कताभिनीहारो	१०	कालमेघो	८८
कथानुसन्धि	३	कासिकराजनगरं	३९२
कथेतुकाम्यता पुच्छा	१०१	कासिनगरं	३३९, ३४१, ३४२
कदम्बपुष्पं	१४४	कासिरट्टं	३९१
कन्धको, अस्सराजा	९४, ४०१, ४११	काळदेवलो, तापसो	४०१
कपिलपुरं	७, ११, २८५	काळावको	७८, ७९
कपिलवत्थुमहानगरं	६	काळुदायी	१९९, ४०१
कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे	१०	काळो, नागराजा	१३, ४२२
— सक्केसु	१०	किन्नरा	६९
कप्पकोलाहलं	३९५	किलेसमलधोवं	११९
कप्पपरिच्छेदो	५	किसा गोतमी	३३९, ४०९
कप्पायुकमहाब्रह्मा	२०	कुक्कुळवुट्ठि	४२३
कप्पियकारको	७४	कुञ्जरो, उपट्ठाको	२४७
कम्बू	३८०	कुमारकस्सपवत्थु	९०
कम्मविपाकजा, इद्धि	५२	कुमारकस्सपो	८८
कम्मसमुट्ठाना, चत्तारो	६४	कुमुदनगरं	३०८
करवीकमधुरगिरो	१०६	कुम्भकण्णो, यक्खो	२९३, २९४
करवीकसकुणा	१०६	कुलपुत्ता, अङ्गमगधवासिनो	७
कलन्दकनिवापे, राजगहे	९, १०	— कपिलवत्थुवासिनो	७
कललवुट्ठि	४२३	कुलपुत्तो, यसो	३०
कलिनासनो	४	कुलमूलं	३८३
कस्सपकुमारो	३८२, ३८६	कुलवेमत्तं	१९८, ४१५, ४३६
		कुसला, धम्मा	२१

केतु	७१	खेमा, अगसाविका	१४९, २०८, ३२४-
कोकानामको, पासादो	३२७		३२५, ३५१, ४३१
कोणागमनबुद्धवंसवण्णना	३७५	खेमे भिगदाये	३४७, ३५०, ३६७, ३७४
कोणागमनो, बुद्धो	२००, ३३८, ३७७	खेमो राजा	३७१, ३७२
	३७८, ४३५-४३८	ग	
कोण्डञ्जाकुमारो	२०२	गङ्गा, नदी	११, २७७, ४१६
कोण्डञ्जाबुद्धवंसवण्णना	२०१	गङ्गेय्यं	७८
कोण्डञ्जामाणवो	४०३	गन्धकुटियं	१६
कोण्डञ्जादयो, बुद्धा	१०७	गन्धमङ्गलहेमं	७८
कोण्डञ्जो, ब्राह्मणो	४०३, ४१८	गम्भवासो	९४
— सत्था	१९९, २०१, २०३	गमियवत्तं	४८
	२०४, २०६, २०८, २१२,	गयाकस्सपो	८८
	२१३, २१८, ४३५, ४३८	गयासीसे	३१
कोरण्डसमसादिसो	८७	गहकारक	१४
कोलाहलानि, तीणि	३९४	गिज्झकूटे, राजगहे	८१, ८२
कोलितो, अगसावको	१४९, २०१,	गिरिमेखलदिरदो	१४, ४२४
	३५१, ४३१	गिरियसो, पासादो	३५४
कोसियपुत्तो	७	गिरिवाहनो, पासादो	३१५
ख		गीतसद्दो	११२
खण्डकुमारो, भातिको	३४६	गुणाकरणो, बुद्धो	३
खण्डो, अगसावको	३५२	गुहासेलो, पासादो	३३३
खत्तियकुलं	९५, ३९७	गूथगतो	११९
खत्तियो, पब्बतो	३७८	गोतमबुद्धवंसवण्णना	३९३
— सोभो	३७८	गोतमो, बुद्धो	१४९, २६८
खदिरवनं	३७६, ३८३	गोत्तपरिच्छेदो	५
खदिरदाठिको, यक्खो	२१७	घ	
खन्तिपारमी	१०४	घटिकारमहाब्रह्मा	४१५
खन्तिवादजातकं	१०४	घटिकारो, उपट्ठाको	३८७
खन्धधानुवत्थानं	२४२	च	
खुद्दकभावो	२४२	चक्कलक्खणं, पादेसु	७३, ७६
खुद्दकमिगा	१०६	चक्कवत्तिकोलाहलं	३९५
खेमकनगरं	३३३, ३३७	चक्कवाळानि	९२
खेमङ्करो, उपट्ठाको	३५८, ३५९	चक्कानुवत्तको	२४२
— राजा	३६८	चक्खुपासादो	६४
खेमवतीनगरं	३३५, ३६८	चक्खुमा	६३

चङ्गोटकं	३३६	चम्मनद्धानि	७२, ७५
चतस्सो, पटिसम्भिदा	२०२, २३४	चाला, अग्गसाविका	३४२
चतुत्थज्ज्ञानं	५८, ८१	चालियपव्वतो	६
चतुद्दीपिकमहामेषो	१३६	चिण्णवसी	६६
चतुयोनिपरिच्छेदकञ्जाणं	७९	चित्तकता	१०६
चतुरङ्गवीरियं	१४	चित्तकूटपव्वतो	२४०
चतुवीसति, बुद्धा	१०७	चित्तो, उपासको	२०९, ४३१
चतुवेसारज्जञ्जाणं	७९	चुतुपपातञ्जाणं	५३
चतुसच्चं	४३०	चूदस, बुद्धञ्जाणानि	७९
चतुसच्चधम्मा	२२	चुळसुतसोमजातकं	१०३
चतुसच्चपटिसंयुतं	९९, १०७	चेतियङ्गणं	६६१
चत्तारि, अरियसच्चानि	२६	छ	
— असङ्ख्येयानि	१५	छ, अभिञ्जायो	१८८, २३४
— अविजहितट्टानानि	४३८	छद्दन्तदहं	९१
— निमित्तानि	१३६	छन्नसहायो	११, ९४
— मग्गञ्जाणानि	२०२	छन्नो	१९९, ४०१, ४११, ४१४
— सामञ्जाफलानि	२३४	ज	
चत्तारो, अनन्तरायिका धम्मा	४४०	जटातिन्दुकं	३७६
— आसवा	१४४	जनसन्धो, राजा	३३३, ३३७
— कम्मसमुट्टाना	६४	जनिका, उत्तरा	३८०
— देवपुत्ता	३९७	जम्बुदीपो	९५, ३९७
— पटिसम्भिदा धम्मा	१८८	जयसेनो, राजकुमारो	२५१
— बुद्धा	१०६	— राजा, उपट्टाको	२५३, ३३०, ३३९, ३४१, ३४२
— महादीपा	३९६	जराधम्मो	११६
— महाब्राह्मणा	३९९	जलासया	४१
चन्दनचुणमिस्सितं	७०-७२	जातिकन्तारं	३७७
चन्दमित्ता, अग्गसाविका	३५२	जातिधम्मो	११६
चन्दवतीनगरं	२०६, २०७, २६२	जातिपरिच्छेदो	५
चन्दवती, राजधानी	२५६	जितमित्तो, अग्गसावको	२७८, २७९
चन्दा, अग्गसाविका	३५२	जिनसासनं, नवङ्गं	४, ३८७
— अग्गमहेसी	३०५	जिनो	६७
चन्दारामो	२०६, २१३	जैतवनं, सावत्थियं	९, १११
चम्पकनगरं	२६४, २६९ ३१८	जैतवनमहाविहारो	६, ७
चम्पकरुक्खो, बोधि	३१९	जोतिपालो, माणवो	३८६
चम्पा, अग्गसाविका	३७२, ३७३		

ज्ञानविमोक्त्वसमाधिसमापत्तीनं		तित्किच्छको	१२०
यथाभूतज्ञाणं	५३	तिणपन्थनिवासिनो	७२, ७५
ज्ञानसुखं	१६	तिणहारको, सोत्थियो	१३, ४२०
ज्ञा		तित्थियमदमानमदनं	२३५
ज्ञाणचक्रु	६३	तिपाटिहीरे	६५, ६६
ज्ञाणधातुं	३८४	तिविधगिग	११८
ज्ञाणबलं	७८	तिस्सकुमारो, पुरोहितपुत्तो	३४६, ३८५
ज्ञाणविष्कारा, इद्धि	५०, ५१	तिस्सबुद्धवंसवण्णना	३३३
ठ		तिस्सा	२११, २१२
ठानाट्टानज्ञाणं	५३	तिस्सो, अगसावको	१९५, १९६,
ड		— बुद्धो	७, २००, ३३३,
डिण्डिमा	७२, ७५		४३५, ४३८
त		तिस्सो, विज्जायो	२३, १८८
तण्हङ्करो, बुद्धो	१०६, १९९	तीणि, कोलाहलानि	३९४
ततियज्ज्ञानं	८१	— निदानानि	९
ततियसङ्गीतिकालो	८	— पाटिहारियाणि	६५
तथदस्सी	२६	— रतनानि	३३
तथाकारी	२७	तुरियानि	७६
तथागतस्स पकतिकायबलं	७९	तुलासङ्घाटा	६७
तथागतो, बुद्धो	३, २०, २४, २६, २७,	तुसितपुरं	९४, १२९, २३१, २४८,
	२८, ३५, ८९, २६८,		२८१, ३३३, ३३९, ३६१
	३३५, ३५१	तुसितभवनं	९, ३४४
तथावादी	२७	तेभातिकजटिला	७, ३१
तपुस्सभल्लिका, वाणिजा	१६, ४२६	तेरस, सम्भारा	६४
तपोवनं	१२७	तेवीसति, बुद्धा	१०७
तम्बपिङ्गलं	७८	थ	
तयो, पासादा	२०१, ३१५, ४०१, ४३२	थुल्लकोट्टितनगरं	२७६
— बुद्धा	१९९	थूपो	७३
— लोका	१९, १५०	थेरो, सहको	२०
तादिनी	२२	द	
तापसपव्वज्जा	१२६, ३४०	दरीसया	१५४, १५९
तावतिसभवनं	६	दस, इद्धियो	५०
तावतिसा	५५, १८५	— उपपारमियो	२४
तिस, भद्दवगियकुमारा	३१	दसल्लदन्तनागबलं	७८, ७९

दसनागबलं	७८, ७९	देवता, अकनिट्टा	५५, ७०
दस, परमत्थपारमियो	२४	— अतप्पा	५५
— पारमिधम्मा	२४, १७४, १७८,	— अप्पमाणाभा	५५
	३७७	— अव्वभवाहका	५४
दसबलज्जाणं	५३, ७९	— अविहा	५५
दसबलो	१४०	— आभस्सरा	७०
दस, रागादयो	१४५	— उण्हवाहका	५४
दससहस्सी, लोकाधातु	१००	— तावत्तिसा	५५
दस, हत्थिकुलानि	७९	— तुसिता	५५
दसहि गुणेहि उपेतं, रुक्खमूलं	१२७	— निम्मानरती	५५
दानपारमितादयो, धम्मा	१६३	— परनिम्मितवसवत्ती	५५
दानपारमी	१०२, १०३	— परित्ताभा	५५
दारिका, सुजाता	१२, १३	— ब्रह्मकायिका	५५
दासको	७	— ब्रह्मपुरोहिता	५५
दासी, पुण्णा	१२	— महाब्रह्मानो	५५
दिट्ठधम्मो	२२	— यामा	५५
दिट्ठसंसन्दना, पुच्छा	१०१	— वस्सवलाहका	५४
दिग्बच्चखु	६३, ६४	— वातवलाहका	५४
दिग्बच्चखुज्जाणं	१४	— वेह्णफला	५५, ७०
दीघभाणका	४०८	— सीतवलाहका	५४
दीपं	९५	— सुदस्सा	५५
दीपङ्कुरदसबलो	९	— सुदस्सी	५५
दीपङ्कुरबुद्धवंसवण्णना	१८२, १९२	— सुभकिण्हा	५५, ७०
दीपङ्कुरादयो, बुद्धा	१०७, १८१	देवतासंयुत्तबोज्झङ्गसंयुत्तादीनि	११०
दीपङ्कुरो	१०६, १२९, १३४, १३७,	देवदत्तं	३८२
	१३९, १४२, १४३, १४८,	देवदत्तो, बुद्धपञ्चत्थिको	३०८
	१४९, १६०, १७६, १९०,	देवदहनगरं	३९८
	१९३, १९५, १९९, २०१,	देवदुन्दुभियो	७५
	४३५, ४६८	देवनगरं	६९, ११३, ११४
दुतियज्ज्ञानं	८१	देवनाटकसङ्गीतियो	७५
द्वरेनिदानं	९	देवपुत्ता, चत्तारो	३९७
द्वरेनिदानकथा	३९३	देवपुत्तो, मारो	४२१
देवकज्जा	७२	— वसवत्तिकुमारो	४२०
देवकुमारो	२९९	— विस्सकम्मो	४०९
देवकूटो, पण्वतो	२९४	देवपुरं	४६, ३७७

देवमनुस्सपूजितो	६१, ६२	द्वे, अगसाविका	१४९, १९५, २११,
देवराजा, सक्को	२३६, ३२४		२३८, २७८, २७९, २८९, २९५,
— सन्तुसितो	९३		२९६, ३१३, ३१४, ३१९, ३२४,
— सुयामो	४२१		३२५, ३३१-३३७, ३४२, ३५८,
देवलो, अगसावको	२८९		३७२, ३७३ ४३१
— राजपुत्तो	२८४	— अनियता धम्मा	२२
देवसङ्घा	६८, ६९, ७२	— बुद्धा	४३५
देवा, चातुमहाराजिका	१८५	— ब्राह्मणसहायका	२७६
— तावर्तिसा	५४, ६९	— भातरो	३२९
— तुसिता	५४, ६९	— वाणिजा	४२६
— निम्मानरतिनो	६९	— वाचिका, उपासका	४२७
— निम्मिता	५४		
— परिनिम्मिता	५४	घ	
— भुम्मा	५४	घजो	७१, ७३
— भुम्मादयो	५४	धञ्जावतीनगरं	२६४, २६५,
— महाराजिका	५४		२७१, २७८, २७९
— यामा	५४, ६९	धञ्जावती, सुधञ्जासेट्ठिधीता	२६४
— वसवत्तिनो	६९	धनञ्जयनगरं	३५६
देवानमिन्दो, सक्को	१६, ३२३	धनञ्जयुय्यानं	२६५, २७१, २७३, २७४
देवो, सक्को	१२४	धनवता ब्राह्मणी, माता	३८४, ३८८
देसनाञ्चाणं	९७, ९८	धमनसङ्घा	७५
दोणो, नागराजा	२७४, २७५	धम्मं	१७
द्वङ्गुलकप्पो	१११	धम्मकथं	३३
द्वत्तिसमहापुरिसलक्खणानि	६८, ७७, ४१९	धम्मगणारामो, महाविहारो	२५२
द्वत्तिसवरलक्खणो	६८	धम्मगणो	२५२
द्वत्तिस, पाटिहारियानि	२०१	धम्मचक्कं	६, ७६, ७७ २०६, २६५
द्वादसानिसंसा, वाकचीरस्मि	१२६		३२२, ३३४, ३४६, ३५६, ३६२,
द्विपदुत्तमो	७१, ७३, ७४		३७०, ३८३, ४२७
द्वे, अगसावका	१४९, १९५, २११,	धम्मचक्कप्पवत्तनपरिच्छेदो	५
	२३८, २७८, २८९, २९५ २९६,	धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्तं	२९ ७७, ७९
	३१४, ३१५, ३१९, ३२४, ३२५,		११०, २०४, २१५, ४२८
	३३१, ३३७, ३४२, ३५१, ३५८,	धम्मचक्खु	६३
	३६५, ३६६, ३७२,	धम्मचेतियं	३८०
	३७३, ३८८, ४३१	धम्मदस्सीबुद्धवण्णना	३२१
		धम्मदस्सी, बुद्धो	१९९, ३०५, ३२१,
			३२३, ४३५-४३८

धम्मदिज्ञा, अगगसाविका	३१३, ३१४	नदीकस्सपो	८८
धम्मद्वुत्तेय्यं	३०	नदी, अनोमा	११
धम्मदेसना	२६५	— गङ्गा	११, ४१६
धम्मभेरी	१३३	— नेरञ्जरा	१३
धम्मराजा, बुद्धो	३	नन्दमाता	१०९
— तथागतो	२६७	नन्दा अगगसाविका	१९५, १९६
धम्मसेनकुमारो पुरोहितपुत्तो	३४१	नन्दुत्तरकुमारो, पुत्तो	२७१, २७९
धम्मसेनापति	३, ६५, ८३, ८६, ८७, १०६	नन्दुत्तरो पासादो	२६४
धम्मसेनो, अगगसावको	३४२	नन्दो, उपट्ठाको	३५
— माणवको	२२२, २२९	— पासादो	३४४
धम्मस्सामी, तथागतो	६	नरदेवो, यक्खो	३६९
धम्मा, अगगसाविका	३१९	— राजा	३८५
धम्मा, अट्ठ	३९३	नरमरु १४२, २०६, २०९, ३३४, ३३५	
— दानपारमितादयो	१६३	नरराजा, बिम्बिसारो	३५
— पन्नरस	२३	नरवाहनो, पासादो	२८१
— बुद्धकरा	१६३, ३९३	नरासभं	७४, ८२
— विमुत्तिपरिपाचनीया	११०	नरिन्दो, नागराजा	३६१
धम्माभिसमयो	१९३	नरुत्तमो	६३
धम्मिको, पव्वतो	७, १२३, १२४, १८१	नव, बुद्धा	४३५
धीरो	६८	— मारइद्धियो	४२३
धुतधम्मो	८८	नवभूमिको, पासादो	४३२
न		नवज्जं, जिनसासनं	२२८, ३०२, ३८७
नकुला, अगगसाविका	२५३, २५४	नवदोसा, पव्वजितानं साटकम्हि	१२६
नगरं, अमरं ११०, ११२, ११४, ११७		नागराजा, अनुलो	२३७
— कपिलवत्थु	१४८	— काळो	४२१, ४२२
— नानाजालसमाकुलं	११३	नागरुक्खो, बोधि	२३८, २४६, २५३, २५४
— रम्मं	१३७	नागलतादन्तकट्टं	१६
— राजगहं	११	नागसमाला, अगगसाविका	३०३
— सत्तरतनसम्पन्नं	११३	नागा, दीघायुका	६९, ७२
— सब्बकम्ममुपागतं	११३	नाटकित्थियपरिच्छेदो	५
— सब्बज्जसम्पन्नं	११३	नाटकित्थियो	१०, २४९, ४०६
— सोभवती	३७९	नानाकुणपपूरितो, कायो	११६, ११७
नगरपरिच्छेदो	५	नानाधिमुत्ति कञ्जाणं	५३
नगरसम्पत्ति	११३	नानासामिका	१२-

नामपरिच्छेदो	५	प	
नारदकूटो, पठ्वतो	१९०, १९२	पकृतिहृत्थिकुलं	७९
नारदपठ्वतो	१९१	पञ्चवेकखणवसी	६६
नारदबुद्धवंसवण्णना	२७१	पञ्चेकबुद्धा	१०१
नारदो, उपट्टाको	२०३	पञ्चेकबोधिजाणं	९७
—मुनिराजा	२७५	पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टियं	९९
—यक्खो	१९०	पच्छिमयामे	१४
—बुद्धो १९९, २५६, २७१, २७२,		पञ्च, अभिञ्जायो	२०८
२७४, २७६, २८६, ४३५, ४३८		—इद्धिधम्मा	१५७
नारायणबलं	७९	पञ्चगतपरिच्छेदकजाणं	७९
नारिवसभो, पासादो	३५४	पञ्च, भिक्खुसतानि	८३
नारिवाहनकुमारो	३३५	पञ्चभूमिको, पासादो	४३२
नारिवाहननगरं	३३५, ३६३	पञ्च, महापरिच्चागा	२५, ९३
नारिसयो, पासादो	३३३	—महाविलोकनानि	३९६, ३९७
नाळा, ब्राह्मणगामो	६	पञ्चवग्गिया, भिक्खू	२९, ४१९, ४२७
निगण्ठा	८९	पञ्चवण्णा	७१, ७५
निगण्ठियो	८९	पञ्चवण्णिकपुप्फानि	७२
निग्रोधकप्पो	१११	पञ्च, वसियो	६६
निग्रोधबोधि	३८३	पञ्चविधविलोकनं	९५
निग्रोधरुक्खो, बोधि	१२, ३८८, ३८९	पञ्च, वेमत्तानि	१९८
निग्रोधाराममहाविहारो	६	पञ्चात्तिपथवी	५६
निदानकथा	९	पञ्चाच्चक्खु	६३, ६४
निदानानि, तीणि	९	पञ्चापारमी	१०३, १६६
निधिकुम्भा	१९९	पञ्चाबलं	४९, ५३
निब्बानं	११६, ११८	पटिच्चसमुत्पादे जाणं	१४
निमित्तपथवी	५५, ५६	पटिवेधजाणं	९७, ९८
निमित्तानि, चत्तारि	१३७	पटिसम्भिदा, चतस्सो	९७, २०२, २३४
निसभुट्थानं	३५४	पटिसम्भिदाधम्मा, चत्तारो	१८८
निसभो, अगसावको	२६२	पठमज्झानं	८१
—पासादो	३३३	पठममहासङ्गीति	८१
निपबोधिमूलं	२९१	पठमयामे	१४
नीलुप्पलसदिसो	८८	पठमाभिसम्बुद्धो	९७
नेक्खम्मपारमी	१०३, १६५	पणवा	७२, ७५
नेरञ्जरा, नदी	१३, १४९, ३५१, ४१९	पण्डरं	७८
		पण्डवपठ्वतो	११, ४१७

पण्डुकम्बलसिला	२५८, ३७७	पसादचक्खु	६४
पणसाला	१२५	पहरणवस्सं	४२३
पत्तधम्मो	२२	पहूतधनधञ्जावा	११५
पथवी	५५	पाचीनचक्कवालमुखवट्टि	६७, ९९
पथवीदेवो	५६	पाटलिरुक्खो, बोधि	३४४, ३४५, ३५२
पथवीधातु, अज्झत्तिका	५५	पाटिहारियं	३२, ४९ ५७, ६३, ९८
पदुमकुमारो, वेमात्तिकभातिको	३२३	पाटिहारियाणि, तीणि	६५
पदुमनामको, पासादो	३२७	— द्वत्तिस	२०१
पदुमबुद्धवंसवण्णना	२६४	पाटिहीरं	५६, ५७, ६१
पदुमा, अगगमहेसी	१९६	पातिमोक्खं	३१२, ३४९, ३७७, ४३०
— उपसिका	३५९	पारगु, तिण्णं वेदानं	११४, ११५
— माता	३३३, ३३७	पारमिधम्मा, दस	१७४
पदुमुत्तरबुद्धवंसवण्णना	२८१	पारमियो, दस	१८, २४, ९३, ९४, १०२, १७८
पदुमुत्तरो, बुद्धो	२८१, २८२ २८९, ४३५-४३८	— समत्तिस	२५, ९३
पदुमो, अगगसावको	३२४, ३२५	पाराजिकापत्ति	९०
— उपट्ठाको	२४७	पारिच्छत्तकं	६८, १००
— बुद्धो	१९९, २५६, २६४, २६६, ४३५-४३८	पारिच्छत्तकरुक्खो	६९
पधानपरिच्छेदो	५	पालितो, अगगसावको	३१३, ३१४
पधानवेमत्तं	१९८, ४३५, ४३६	— राजपुत्तो	२२९, ३१२
पन्नरस, धम्मा	२३	पालिलेय्यकवनसण्डो	६
पव्वतो, धम्मिको	१२३, १२४	पासाणवस्सं	४२३
— नारदकूटो	१९०	पासादत्तयपरिच्छेदो	५
पभावती	३०३, ३५४, ३५८	पासादा, तयो	२०१, ३१५, ३८२, ४०५, ४३२
पमाणवेमत्तं	१९८, ४३५, ४३८	पितुपरिच्छेदो	५
परमत्थपारमियो, दस	२४	पिप्पलिरुक्खो	१९५, १९६
परमत्थपारमी	१०२, १०३	पियदस्सीबुद्धवंसवण्णना	३०५
परिनिव्वानपरिच्छेदो	५	पियदस्सी, बुद्धो	१९९, २०५, ३१५, ४३५ ४३८
परिपुण्णसम्पन्नं	२३	पियदस्सीसेट्ठिधीता	३५४
परिभुत्तनगरं	३५७	पीतिपामोज्जजननं	१०७
परिवारभिक्षुपरिच्छेदो	५	पुच्छानुसन्धि	१००
पल्लङ्कवेमत्तं	४३५, ४३८	पुञ्जावड्डनो, पुत्तो	३२१
पवत्तफलं	१२८	पुञ्जावतो, इद्धि	५२, ५३
पविवेकता	८८		

अनुक्रमणिका

४५९

पुण्डरीकरुखो, बोधि	३५५, ३५८, ३५९	बुद्धगुणो	१७८
पुण्णा, दासी	१२	बुद्धचक्र	६३
पुण्णो, मन्ताणिपुत्तो	९०	बुद्धजाणानि, चुद्दस	७९
— माणवो	९१	बुद्धत्तकरा, धम्मा	१६३
पुत्तपरिच्छेदो	५	बुद्धधम्मो	२४५
पुत्तो, सत्थवाहो	३७९	बुद्धपकिण्णककथा	४३५
पुनव्वसुमित्तो	२९१	बुद्धपरम्परागतं	१०७
पुप्फं, मन्दारवं	६८	बुद्धवलं	५३, ५४
पुव्वाचरिया	१९	बुद्धबीजं	१५६, २०९
पुव्वेनिवासानुस्सतिजाणं	१४, ५३, ६४	बुद्धमाता	३९७
पूतिकायो	११६, ११७	बुद्धलीळा	८३, १००, ४०२
फ.		बुद्धवंससंवण्णना	४, ५, ३९३
फग्गुनी, अग्गसाविका	२७८, २७९	बुद्धवंसो	३, ५, ६, ७, ८४, १००, १०१, १०७, ३९३, ४३३
फलजाणानि, चत्तारि	२०२	बुद्धसिरी	७०, ८२, ८३
फलसुखं	१६	बुद्धसीहो	२६७
फुस्सदेवकुमारो, वेमातिकभातिको	३२३	बुद्धा, अट्ट	४३५
फुस्सदेवो, अग्गसावको	३२४, ३२५	— अतीता	७८
फुस्सबुद्धवंसवण्णना	३३९	— चतुवीसति	१०७
फुस्सो, बुद्धो	२००, ३३३, ३३९, ३४१, ३४४, ४३५, ४३८	— चत्तारो	१०६
ब		— तथो	१९९
बन्धुमती, अग्गमहेसी	३४४	— तेवीसति	१०७
बन्धुमतीनगरं	३४४, ३४५	— द्वे	४३५
बन्धुमती, माता	३५२	— नव	४३५
— राजधानी	३४८	— पञ्चवीसति	४३६
बन्धुमा, राजा	३४४, ३५२	बुद्धानं धम्मता, समत्तिसविधा	४३९
बाराणसियं, इसिपतने	६, ७, २९	बुद्धानुस्सति	१०७
बाराणसिनगरं	३४०, ३८५, ३८८, ४१९, ४२७, ४३१	बुद्धो	७२, ७५, ३३०
बाहिरनिदानं	९	— समन्तचक्र	१९
बिम्बिजालरुखो, बोधि	३२४, ३२५	बोधि, अज्जुनरुखो	२६२, ४३८
बिम्बिसारो, मगधमहाराजा	११, ३५	— असनरुखो	४३८
— राजा	३३, ४१७, ४१८	— अस्सत्थो	३५१, ४३८
बुद्धकरा, धम्मा	३९३	— आमलकरुखो	३४२, ४३८
बुद्धकोलाहलं	३९५	— उदुम्बररुखो	३७९, ३८०
		— ककुधरुखो	३१३, ३१४, ४३८

बोधि, कणिकारुक्खो	३३१, ४३८	ब्राह्मणकुलं	३९७
— कपित्तरुक्खो	४३७	ब्राह्मणसहायका, द्वे	२७६
— चम्पकरुक्खो	३१९, ४३८	ब्राह्मणी, उत्तरा	३७९
— दुम्बरुक्खो	४३८	— रुचिगता	३७९
— नागरुक्खो	२३८, ४३७	ब्राह्मणो, यञ्जादत्तो	३७९, ३८०
— निग्रोधरुक्खो	३८८, ३८९, ४३८	— सुमेधो	११४, ११५
— पाटलिरुक्खो	३४४, ३४५,	भ	
३४२, ४३८		भगवा	१०, १७
— पुण्डरीकरुक्खो	३४५, ३४८,	— लोकाधिपति	२२
३४९, ४३८		भद्रकञ्चना, नारी	४३१
— विम्बिजालरुक्खो	३२४, ३२५	भद्रकम्पो	२८३, ३६८
— महानीपरुक्खो	२९५, २९६, ४३८	भद्रजी	७
— महावेळु	३०३, ४३८	भद्रवग्नियकुमारा, तिस	३१
— महासिरीसरुक्खो	३७३	भद्रसालो, अगसावको	२७८, २७९
— महासोणरुक्खो	२६९, २७८,	— ब्राह्मणसहायको	२७६
२७९, ४३७		भद्रा, अगसाविका	२४६, २४७
— रत्तकुरवकरुक्खो	४३८	भद्रो, अगसावको	२११, २१२
— सललरुक्खो	२८९	भयभेरवसुत्तं	२३
— सालरुक्खो	३६२, ३६५, ३६६,	भातरो, द्वे	३२९
४३७, ४३८		भारद्वाजो, अगसावको	३८८
— सिरीसरुक्खो	४३८	भावितत्तकुमारो	२३२
बोधिमण्डे	९	भावितत्तो, अगसावको	२३८
बोधियङ्गणं	२६१	भिक्षू, पञ्चवग्निया	४२७, ४२९
बोधिरुक्खपरिच्छेदो	५	भिक्षूसतानि, पञ्च	८३
बोधिरुक्खमूलं	४२६	भीमरथनगरं	३२८
बोधिवेमत्तं	४३५, ४३७	भीमरथो, राजा	३२८
बोधिसत्तपधानपरिच्छेदो	५	भुम्मा, देवा	५४
बोधिसत्ताधिकारपरिच्छेदो	५	भूमट्टा	७२
बोधिसत्तो	१२, १४, ६५, ९५,	भेरिसद्दो	११२, ११३
	९६, ३७८	म	
व्याकरणपरिच्छेदो	५	मंसचक्खु	६३, ६४
व्याधिधम्मो	११६	मंसपिण्डो	६४
ब्रह्मदत्तो ब्राह्मणो, पिता	३८८	मकिलनगरं	३६९
ब्रह्मदेवो अगसावको	२४६, २४७, ३३७	मवकुलपव्वतो	६
ब्रह्मा	१०, १६, १८, १९	मखिला, उपासिका	३५८
— सहम्पति	२९	— महादेवी	२४८, २५३

अनुवकमणिका

४६१

मगधमहाराजो, बिम्बिसारो	११	महादीपा, चत्तारो	३९६
मगधाधिपति, राजा	४१७	महादोणनगरं	२७४
मगधेसु	१७	महानाम	२३, ८९
मग्गञ्जाणानि, चत्तारि	२०२	महानारदकस्सपजातकं	३३
मग्गो, अरियो अट्टङ्गिको	१८८	महानिद्दो	२४
मङ्गलपल्लङ्को	४२५	महानीपरुक्खो, बोधि	२९५, २९६
मङ्गलपञ्चानिद्दो	२५९	महापञ्चो, सारिपुत्तो	८१, ८७, १११
मङ्गलबुद्धवंसवण्णना	२१४	महापथवी	३३, ८८
मङ्गलसालमूलं	३९९	महापदानसुत्तं	४०७
मङ्गलसालवनं	३९८, ३९९,	महापदुमकुमारो	३०८
मङ्गलसुत्तं	४२९	महापदुमो	२६६
मङ्गलो, बुद्धो	१९९, २१४, २१६,	महापरिच्चागा, पञ्च	२५
	२१८, २२१, २२३, २२७,	महापुञ्जो	८९
	३३०, ४३५, ४३८	महापुरिसो	१४
मच्छा	१०६	महाबोधिमण्डं	९४
मज्झिमपदेसो	९५	महाबोधिरुक्खो	९४
मज्झिमयासो	१४	महाब्रह्मा	१९, १३५
मणिमुत्तावालुकाकिण्णा	६८	महाब्रह्माणो, चत्तारो	३९९
मण्डकप्पो	२८२, २८३, २८४,	महाभवो	२४२
	३१६, ३१७, ३२२	महामाया, देवी	१४९, ३९७
मदनिम्मदनं	१०८	महामुनि	७९, ८०
मधुरधम्मकथा	९८	महामोगल्लानो	६५
मधुरसम्पन्नं	२३	महाराजानो, चत्तारो	५५
मनोमया, इद्धि	५०, ५१	महारुचि, नागराजा	३१६
मन्तधरो	११४, ११५	महावनं, वेसालियं	९, १८१
मन्ताणिया पुत्तो	९०	महाविलोकितां, पञ्चविधं	९४
मन्दारवं, पुप्फं	६८, ७०, ७२, १४४	महावीर	३७, ७३, ७६, ८०, ८१,
मयूरसङ्घा	४०		१००, १०२, १११, १८५
मरणधम्मो	११६	महावेळु, बोधि	३०३
महाकप्पो	११२	महालि	१०८
महाकस्सपो, धुतवादानं अग्गो	८८	महाविलासो	३८०
महाकाळो, नागराजा	४२१	महाविलोकनानि, पञ्च	३९६, ३९७
महागणी	८६	महासत्तो	१३
महाचोरसमो	१२२	महासमणो	३१
महाजनकजातकं	१०३	महासमुद्दो	१५४

महासालखखमूलं	३७६	यमका	६१
महासिरीसरुखो, बोधि	३७२, ३७३	यसवती, अगमहेसी	२१५, २४७,
महामुत्तसोमजातकं	१०४		३६१, ३६५, ३६६
महासोणखखो, बोधि	२६९, २७८, २७९	यसवतीनगरं	३३५
महिद्धिका	७४, ७५	यसवा, राजा	२५६, २६२
महोसधत्तभावो	४००	यसवाहनो, पासादो	२८१
माणवो, पुण्णो	९१	यसुत्तरो, पासादो	२६४
मातुपरिच्छेदो	५	यसो, कुलपुत्तो	३०
मायादेवी	९५, १४९, २०८, ४३१	यसोधरब्राह्मणो	२०६
मारइद्धियो, नव	४२३	यसोधरा, अगमहेसी	२०२, २५६, २६२
मारपरिसा	४२१	यानपरिच्छेदो	५
मारवलं, अतितुमुलं	१४, ४२०	यानवेमत्तं	४३५, ४३७
मारो, देवपुत्तो	१४, ४२१	यूपो	७१
मिगदाये, इसिपत्तने	३४०, ३८२		
— खेमे	३४७, ३५०, ३६७	र	
मिथिलनगरं	२८४, २८६, ३७८	रतनघरचेतियं	१५, ४२६
मिथिलुय्यानं	२८६	रतनचङ्कमं	६, ६३, ६७, ६९,
मुचलिनन्दमूलं	४२६		८१, ८९
मुचलिनन्दो, नागराजा	१५	रतनचङ्कमनकण्डवण्णना	१०
मुदिङ्गसदो	११२	रतनचङ्कमनचेतियं	४२५
मुनिन्द	४७	रतनानि तीणि	३३
मुनिराजा	३५	रतिवड्डुनो, पासादो	३६१
मूणपक्खजातकं	१०४	रत्तसाणो, रुखो	२७३
मेखलनगरं	२३१, २३६, २५२	रथसदो	११२, ११३
मेघङ्करो, बुद्धो	१०६, १९९	रम्मकुमारो, तनयो	२६९
मेत्तापारम्भी	१०५	रम्मनगरं	१३७, १४५, १५१, १७७
मोग्गलिपुत्तो	७	रम्मनगरवासिनो, उपासका	१३७, १८२
मोग्गल्लानो	८८	रम्मवतीनगरं	१३०, १९५, १९६, २०१,
			२११, २१२, २४५, २५२
य		रम्मो, पासादो	४०५, ४३१, ४३२
यञ्जदत्तो, ब्राह्मणो	३७५	रस्मिवेमत्तं	१९८, ४३५, ४३६
यथानुसन्धि	१००, १०१	रहोगतो	११६
यथावादी	२७	रागादयो, दस	१४५
यमकपाटिहारियं	७, १४, ५८, ६३,	राजगहं नगरं	७, ११, १८, ३७,
	८१, ३७७, ३८४		९१, ४१६
यमकपाटिहीरे ज्ञाणं	५८, ६०		

राजगहे, गिज्झकूटे	८१	लक्खणे	११६, ३८७
— वेळुवने	६, ९, १०, ३६	लट्ठिवनं	३३
राजङ्गणं	२६१	लिङ्गविपरियासो	७६
राजा, उदेनो	३२७	लुम्बिनीवनं	३९८, ४०१
— पव्वतो	३७८	लोकजेट्ठो	९८
— बिम्बिसारो	३३, ४१७	लोकनाथो	७९, ८०
— सुद्धोदनो	५०, १४९	लोकनायको	६३, ६५, ६९, ८३, ८४, १०० १०२, १११
राजायतनं	१६		
राजायतनमूलं	४२६	लोकविद्दु	१५०
राधा, अगसाविका	२६९	लोकहितानुकम्पको	७०, ७१
राधावतीनगरं	२५९	लोका, तयो	१९, १५०
रामा, अगसाविका	२९५, २९६, ३६५, ३६६	लोकाधिपती	१०
रामो, पासादो	२०१	लोमकूपतो	६०
राहुलकुमारो	४०९	लोमहंसनं	७४, ७५, ९८
राहुलभट्टो	९४	लोमहंसजातकं	१०५
राहुलमाता, देवी	१९९, ४०१, ४०६, ४११	व	
राहुलो	११०	वच्छायनो	५७
— अत्रजो	४३१	वजिरवलं	७९
राहुलोवादमुत्तं	१११	वजिरिन्धब्राह्मणधीता	३६९
राहुलोवादमुत्तन्तदेसना	४२९	वटसिका, महेसी	२३८
रुक्खदेवता	१३	वण्णा, ओदाता	६०
रुक्खमूलं	१२७, १२८	— नीला	६०
रुचानन्दसेट्ठिधीता	२८२	— पीतका	६०
रुधिदेवी	२११	— मञ्जिट्टा	६०
रुचि, पासादो	३६१	— लोहितका	६०
रुचिमा, पासादो	२१५	वदरवनं	३२८
रूपारूपभवो	२४२	वप्पमंगलं	४०४
रेवतबुद्धवंसवण्णना	२४०	वरकप्पो	२८३, ३१७
रेवतो	७, १९९, २१४, २४०, २४१, २४३, ३३१, ४३५, ४३६	वरुणब्राह्मणगामो	३०५
रोचिनी, ब्राह्मणी	३६९, ३७३	वरुणो, अगसावको	२४४, २४६, २४७
		— उपट्टाको	२६५, २६९
		— पुत्तो	२४०, २४६
		— यवपालो	३२८
ल		वसभब्राह्मणधीता	३०५
लक्खणूपनिज्ज्ञानं	८१	वसवत्ति, पासादो	२८१

वसवत्तिमारो, देवपुत्तो	४२०	विमतिच्छेदना, पुच्छा	१०१
वसियो, पञ्च	६६	विमला, देवी	३०५, ३१३, ३१४
वसुत्तरो, पासादो	२६४	विरजो, पासादो	३२१
वसुदत्ता, देवी	२८१, २८९	विलासया	१५४, १५९
वाकचीरं	१२३, १२४	विसाखा	३१५, ३१८, ३७२, ३७३
वाणिजा, द्वे	४२६	विस्सकम्मो, देवपुत्तो	१३४, ४०८
वातवस्सं	४२३	विहारदाता	३४
वातिङ्गणं	४०६	विहारपरिच्छेदो	५
वालुकावुट्ठि	४२३	वीणा	७६
वासेट्ठो, उपट्ठाको	२७८, २७९	वीणासट्ठो	११२
वाळमिगा	१०६	वीरनिगमो	३३३
विकुब्बना इट्ठि	५०, ५१	वीरसेट्ठिधीता	३३३
विचिकोळिदेवी	३२१, ३२२	वीरियपारमी	१०, १६७, १६८
विजयपल्लङ्को	४२५	वीरियुत्थानं	३२७
विजयुत्तरं सङ्खं	४२१	वुट्ठानवसी	६६
विजितमित्तो, ब्राह्मणसहायको	२७६	वेदजातं	१३९
विजितसङ्गाम	१७	वेदना	१०१
विजितसङ्गामको, यवपालो	३३३	वेभारनगरं	३२७, ३३०
विजितसेना, अगमहेसी	२७२, २७९	वेभारपव्वतपस्से, राजगहनगरे	१८
विजितसेनो, पुत्तो	२७२, २७९	वेमत्तकथा	४३५
विजितावी, राजा	२०८, ३४२	वेमत्तानि, पञ्च	१९८
विज्जा, अट्ट	२३	वेरञ्जा	६
— तिस्रो	२३, ९७, १८८	वेरोचनो, नागराजा	२७७
विञ्जाणं	१०१	वेसालियं, महावने	६, ९
विदितधम्मो	२२	वेस्सन्तरजातकं	४३४
विधुरो, अगसावको	३७२, ३७३	वेस्सन्तरभावो	४००
विनयरूपो	११२	वेस्सभूबुद्धवंसवण्णना	३६१
विनयपिटके	९०	वेस्सभू बुद्धो	२००, ३५४, ३६१, ३६३
विनायको	६१, ६२, १२०		३६४, ३६८, ३७०,
विपस्सनाञ्जाणं	८१		४३५, ४३८
विपस्सिआदयो, सम्मासम्बुद्धा	२५	वेहासं	३२, ५३
विपस्सी, भगवा	९२, २००, ३४४, ३४७,	वेळुपण्डववीणा	४२१
	३५२, ३५४, ४३५, ४३८	वेळुवनं, उय्यानं	३३
विपुला, अगमहेसी	२४०, २४६	वेळुवनमहाविहारो	३३, ३५, ३६
विपुलो, राजा	२४०, २४६	वेळुवने, राजगहे	९, १०

अनुवकमणिका

४६५

संसारपरिमोचनं	१०८	सत्या, कस्सपो	३८२
संसारसागरो	७३	सत्थारदस्सनं	१४६, १४७
संसारसोतं	१४६	सत्थुसासनं, नवज्जं	२२८, ३०२
सक्केसु, कपिलवत्थस्मि	११०	सधम्मताकथा	४३९
सक्को, देवानमिन्दो	१६, ८९, २३६, २७२, ३२३, ३२४. ४२१	सन्तिकेनिदानं	९
सखिला, उपासिका	३५८, ३५९	सन्तिकेनिदानकथा	४२५
सङ्करदोसहीना	४	सन्तुट्ठिता	८८
सङ्कस्सननगरं	१९८, २३६, ३४०	सन्तुसितो, देवराजा	९३
सङ्खपालजातकं	१०३	सन्तो, अगसावको	३१९
सङ्खसदो	११२, ११३	सन्निपातो, पठमो	१९०
सङ्खा	७२, ७५	सब्बकामा, अगमहेसी	३५८
सङ्खारलोको	१९, १५०	सब्बकामो, अगसावको	२९५, २९६
सङ्खारा	१०१	सब्बगुणसम्पत्ति	९७
सङ्गीतिक्खन्धो	१८	सब्बज्जातज्जाणं	१५
सङ्गीतियो	७२	सब्बज्जाबुद्धा	१०१
सच्चपारमी	१०४, १७०	सब्बत्थगामिनिपटिपदाज्जाणं	५३
सज्जयो, इसि	३२३	सब्बदस्सिकुमारो	३१२
— तापसो	३२३	सब्बदस्सी, अगसावको	३१३, ३१४
सज्जीवो, अगसावको	३७२, ३७३	सब्बदुक्खक्खयो	१०८
सज्जा	१०१	सब्बनामा, अगसाविका	३२४, ३२५
सततधम्मदेसना	६५, ६६	सब्बफालिफुल्लं, सालवनं	८२
सतपुञ्जालक्खणो	६२	सब्बरतननिम्मितं	६५
सत्तकायो	९२	सब्बरतनमण्डितं	५४
सत्तपण्णिगुहा, राजगहे	१८	सब्बसम्पत्तिपटिलाभो	१०७
सत्तप्पकरणं, अभिधम्मपिटकं	१९०	सब्बसेट्ठो	८१
सत्तभूमिको, पासादो	४३२	सभियो, उपट्ठाको	३४२
सत्तलोको	१९, १५०	समणधम्मो	१२४
सत्त, सहजालानि	१९९	समणसुखानि, अट्ठ	१२५
सत्ता, अप्परजक्खजातिका	१०, १७	समणपरिक्खारा, अट्ठ	१३५
सत्तुत्तमो	६१	समणो, गोतमो	५७
सत्थवाहो	१७, ३७६	समताळसदो	११२
सत्था	७१	समन्तचक्खु, बुद्धो	१९, ६३, ६४
		समवट्ठक्खन्धो, पुत्तो	३४४, ३५२
		समज्झिसम्पन्नं	२३

समङ्गो, उपट्ठाको	३३७	ससम्भारपथवी	५५, ५६
समाधि, अवितक्कविचारो	८१	ससपिण्डजातकं	१०२
— अवितक्कविचारमत्तो	८१	सस्सनिष्फत्ति	१२८
— सवितक्कसविचारो	८१	सहको, थेरो	२०
समाधिज्ज्ञानकोविदो, सारिपुत्तो	८१, ८७	सहजातपरिच्छेदनवखत्त-	
समाधिविष्फारा, इट्ठि	५०, ५२	परिच्छेदकथा	४३९
समाधिज्ज्ञानकुसलो	८२	सहम्पत्ति, ब्रह्मा	१०, १६, २०, ६३
समापज्जनवसी	६६	सहस्सरंसि, आदिच्चो	६८
समापत्तियो	१८६, १८८, २०८, २३४	सहजातानि, सत्त	१९९
समाला, अगसाविका	३६५, ३६६	सहजाता, राहुलमाता	४३९
सम्पन्नविज्जाचरणो	२२, २३	सहजातो, आनन्दत्थेरो	४३९
सम्बलो, अगसावको	३२९-३३१	— कण्डको, अस्सराजा	४३९
सम्बुद्धवरन्वयस्स	३	— कालुदायी	४३९
सम्बुद्धो	२४	— छिन्नो	४३९
सम्बोधि	९७	— निधिकुम्भो	४३९
सम्भवो	६४, २४६, ३५६, ३५८, ३५९	— महाबोधि	४३९
सम्भारा, तेरस	६४	साकियराजपुत्ता	४७
सम्मादिट्ठि	१८८	सागतो, उपट्ठाको	१९५, १९६
सम्मासमाधि	१८८	सागरो, उपट्ठाको	२९५, २९६
सम्मासम्बुद्धो	६, ७३	— राजा	३१५, ३१६
सम्मासम्बोधि	१०२	साधुदेवी, सेट्ठिधीता	२४१
सम्मुत्तिदेवो	५७, ५७	सामञ्जं	१८८
सम्मुत्तिपथवी	५५, ५६	सामवती, उपासिका	५२
सयम्भू, लोकनायको	३११	सामा, अगसाविका	३७२, ३७३
सरणकुमारो	२३२	सारकप्पो	२८३, २८४
सरणङ्करो	१०६, १९९	सारमण्डकप्पो	२८३
सरणनगरं	३२१, ३२३-३२५	सारिपुत्तत्थेरो	७
सरणो, अगसावको	२३८, २९५, २९६	सारिपुत्तो, आयस्मा	१०, ९१, ९९, १२५
— राजा, पिता	३२४, ३२५	— महापञ्जो	८१, ८५, ८७, १००, १११
सरभवतीनगरं	३६४	— समाधिज्ज्ञानकोविदो	८१, १००, १११
सरीरप्पमाणपरिच्छेदो	५	सालकल्याणिसखो, बोधि	२११, २१२
सललख्खो, बोधि	२८९	सालकुमारो	२६६
सल्लेखता	८८	सालबोधि	३६२
सवितक्कसविचारो, समाधि	८१		
ससम्भारचक्खु	६४		

सालरुक्खो बोधि	३६५, ३६६	सौहकुमारो, पुत्तो	२४८, २५३
सालो, अगसावको	२६९	सुसुमारगिरि, भग्गेसु	६
सावकपारमिञ्चाणं	९७	सुगतो	१७
सावकसन्निपातपरिच्छेदो	५	सुचन्दकसिरि, पासादो	३५४
सावत्थियं, जेतवने	९	सुचन्दा, देवी माता	३१३, ३१४
सिखी, जिनो ३५४, ३५५, ३५७, ३५८,		सुचित्तनिगमो	३६१
३६१, ४३५, ४३८		सुचित्ता, देवी	३६१
सिखीबुद्धवंसवण्णना	३५४	सुचिन्धनुय्यानं	३१५
सिग्गवो	७	सुचिन्धरनागी	३१५
सिद्धत्थबुद्धवंसवण्णना	३२७	सुचिन्धरो, ब्राह्मणमहासालो	२०६
सिद्धत्थकुमारो	४१०, ४२०	सुचिरिन्धनिगमो	३६९
सिद्धत्थो, सत्था	१९९, ३२७, ३३०,	सुजातबुद्धवंसवण्णना	२९८
	३३२, ३३४, ४२५,	सुजाता, अगसाविका	१२, १४९, २५३,
	४३५, ४३८		२५४, ३१३, ३१४
सिनेरुपब्बतो	६६, ६७	— दारिका	४१९
सिरिनन्दननगरं	२९८	— माता	२०१, २११, २८१,
सिरिनन्दसेट्ठिधीता	२९८		२८९, ४१९, ४३२
सिरिनन्दा, देवी	२९८	सुजातो, अगसावको	२८९
सिरिनन्दो, पासादो	२९८	— आजीवको	३०५
सिरि, पासादो	२५६, २९८	— ब्राह्मणो	२५२
सिरिमा, उपट्टिका	२४७	— यवपालको	३४४
— देवी, माता	२३१, २३८, ३३९	— राजा	२८४, ३३५
— पासादो	२१५, ३४४	— सम्मासम्बुद्धो	१९९, २९१,
— माता	३४२		२९८, २९९, ४३५, ४३८
सिरिवड्डना	३६१	सुञ्जाकण्णो	२८३
सिरिवड्डा, सेट्ठिधीता	३३९	सुतनु, अगमहेसी	३४४, ३५२
सिरिवड्डो, उपट्टाको	३५९	सुदत्ता, अगसाविका	३३७
— उपासको	३३९	— देवी, माता	२९२, २९५, २९६
— पासादो	२५६	सुदत्तो, राजा	७, २३८, २९१, २९५,
— राजा	३४०		२९६, ३१३, ३१४
सिविजातकं	२२६	सुदस्सनकुमारो	२९९
सीलपारमी	१६४, १६५	सुदस्सनदेवी, अगमहेसी	३१५
सीलवतीनगरं	३६०	सुदस्सननगरं	२५१, २९१, २९४, २९६
सीलवा, पुत्तो	२१५	सुदस्सननिगमो	३५४
सीवला, अगसाविका	२२९, ३३१	सुदस्सनपब्बतो	३०६

सुदस्सनमहाविहारो	१३७	सुनन्दो, आजीवको	१९५, २९८
सुदस्सनसेट्ठिधीता	३४४	— चक्कवत्ती, राजा	२२२
सुदस्सना, अग्गमहेसी	२४६	— पासादो	३४४
— माता	३१९	— राजा	२०१, २११, २२१
सुदस्सनारामो	३२३	— विहारो	२५२
सुदस्सनुय्यानं	२५८, २९१	सुनेत्तकुमारो	२५०
सुदस्सनो, अग्गसावको	३०३	सुनेत्ता, ब्राह्मणकञ्जा	३२७
— अस्सराराजा	३१५	सुनेत्तो, अग्गसावको	२५३, २५४
— उय्यानपालो	२७२	सुन्दरनगरं	३७६, ३८५
— देवराजा	३०६, ३०७, ३१२	सुन्दरिन्धरो, राजा	२६०
— पासादो	३२१	सुन्दरी, अग्गसाविका	२६२
सुदेवो, अग्गसावको	३०३	सुपण्णा	६९
— खत्तियो, पिता	२७८, २७९	सुप्पतीतो, राजा	३६१, ३६५, ३६६
— नरदेवो	१३०	सुप्पबुद्धो, कुमारो	३६१
— माणवको	२२३, २२९	सुप्पलो, पासादो	३२७
सुद्धोदनमहाराजा	३६	सुफस्सा देवी, अग्गमहेसी	३२७, ३३०
सुद्धोदनमहाराजस्स कुल्पको	४०१	सुभको, पासादो	४३१
सुद्धोदनो, राजा	४७, ५०, ९५, १४९, २०८, ३५१, ३९७, ४३१	सुभमाणवो	२०७
सुधञ्जां, नगरं	३१३, ३१४	सुभद्दा, अग्गमहेसी, देवी	३३३, ३३७
सुधञ्जावतीनगरं	२४०, २४४, २४६, ३०५	— अग्गसाविका	२४६, २४७
सुधम्मं, नगरं	२५३, २५४	सुभद्दो, अग्गसावको	२११, २१२
सुधम्मा, अग्गसाविका	३१९	सुभद्दो, यवपालो	३६९
— देवी	२४८, २५३, २५४	सुभवतीउय्यानं	३७५
— सभा	३८४	सुभवतीनगरं	२५८
सुधम्मो राजा, पिता	२५३, २५४	सुभावित्तो, राजा	२६६
सुनन्दको, आजीवको	२०२	सुभो, पासादो	२०१, ४०५, ४३२
सुनन्दगामो	२०२	सुमङ्गलनगरं	२९८, २९९, ३०३, ३१२
सुनन्दनगरं	२५२	सुमङ्गलो, अग्गसावको	१९५, १९६
सुनन्दवतीनगरं	२३४, २३५, ३३८	सुमनदेवी	२९१
सुनन्दा, माता	१९५, १९६, ३२१, ३२४, ३२५	सुमनबुद्धवंसवण्णना	२३१
सुनन्दारामो	१३६, ३३८	सुमना, अग्गसाविका	२६२
		सुमनो, बुद्धो	१९९, २१४, २३१, २३२, २३५, २३६, २३८, २३९, ४३५, ४३८
		सुमित्तो, अग्गसावको	३३०, ३३१
		— भाता	३२९

सुमेधपण्डितो	११६, ११७, १२३, १२६, १२८, १२९, १३८, १४१, १४८, १५०, १५१, १६०, १६२, १६४, १६७, १६९, १७१, १७४, १७५, १७७, १८०	सेनाकुटुम्बिकधीता	४३२
सुमेधपत्थनाकत्थावण्णना	११०	सेनानिगमो, उरुवेळाथं	४३२
सुमेधबुद्धवंसवण्णना		सेनाव्यूहं	५३
सुमेधा देवी, माता	१३०, १९०, १९५	सैलकुमारो, पुत्तो	३१५
सुमेधो, बुद्धो	२९१, २९२, ४३५, ४३८	सैलत्थेरो	३१७
— ब्राह्मणो	११४, ११५, १९९	सोकसल्लविनोदनं	१०७
सुयामो, राजा	४२१	सोणकुमारो, भाता	३६२
— देव राजा	४२१	सोणको	७
सुरखित्तो, राजकुमारो	३४१, ३४२	सोणत्थेरो	३०८
सुरगिरि, पासादो	३१५	सोणा, अग्गसाविका	२३८
सुरभिनगरं	२२१	सोणो, अग्गसावको	३६५, ३६६
सुरम्मो, पासादो	४०५, ४३१, ४३२	सोतापत्तिफलं	३०
सुरसेनगरं	३३०	सोत्थियो, तिणहारको	१३, ४२०, ४३२
सुराधा, अग्गसाविका	२६९	सोनुत्तरो, हयवरो	३३३
सुरामा, अग्गसाविका	२९६, ३३१	सोभनं, नगरं	३१५, ३१६, ३१८, ३१९
सुरामो, पासादो	२०१	सोभितबुद्धवंसवण्णना	२४८
सुरिन्दवतीनगरे	३७७	सोभितो, उपट्ठाको	३१३, ३१४
सुरियवतीनगरद्वारं	३५६	— बोधिसत्तो	२४८
सुरुचि, पासादो	३६१	— भगवा	१९९, २१४, २५०, २५२, ४३५, ४३८
सुवण्णथम्भो	६७	सोमनस्सा देवी	३५७
सुवण्णपार्ति	१३	सोमवती, नगरं	३७५
सुवण्णरससेकपिञ्छरानि	३५	सोरेय्यनगरं	२५९, २६०
सुवण्णसमजातकं	१०५	सोवण्णफलकत्थता	६७
सुसीमो, ब्राह्मणमहासालो	३१८	ह	
सेखा	१९४, १९५	हंसवतीनगरं	२८१, २८५, २८९
सेट्टपब्बतो	६६	हत्थाळवको, उपासको	२०९, ४३१
सेतव्यनगरं	३९१	हत्थियानं	२३१, २३८, ३५८
सेतव्युय्यानं	३९१	हत्थिसद्दो	११२, ११३
सेतारामो	२५३	हारितमहाब्रह्मा	१४१
		हारितो, महासावको	३२३
		हिमवन्तपब्बतराजा	१२४

२. उद्धरणसूची

अगोहमस्मि लोकस्स, जेटोहमस्मि लोकस्स...	२०१, ४००
अचेतनं व कोट्टेन्ते, तिण्हेन फरसुना मम...	१०४
अचेतनायं पथवी, अविञ्जाय सुखं दुखं...	३९४
अच्चेन्ति काला तरयन्ति रत्तियो...	८०
अज्जतग्गे सम्म दोवारिक आवरामि दारं निगण्ठानं निगण्ठीनं	८९
अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति	७७
अट्टगुणसमुपेतं, अभिञ्जाबलमाहुरि	८०
अट्टानमेतं अनवकासो, यं परूपक्कमेन तथागतं जीविता वोरपेय्य	४४०
अट्टानमेतं अनवकासो, यं एकस्सा लोकधातुया...	९२
अतिक्कम्म देवानं देवानुभावं...	५८
अतिरदस्सी जलमज्जे, हता सब्बेव मानुसा...	१०४
अत्थि कप्पो निपज्जितुं	१११
अथ खो भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसीदि...	४२५
अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो...	१६, ४२७
अधिसीलं पि सिक्खति अधिचित्तं पि...	१९५
अनुजानामि भिक्खवे अहतानं वत्थानं दिगुणं संघाटि	८०
अनुजानामि भिक्खवे पञ्चहि समणक्केहि फलं परिभुञ्जितुं	१११
अनुजानामि भिक्खवे विहारग्गेन वा परिवेणग्गेन वा भाजेतुं	८९
अनेकजातिसंसारं ...पे०... तण्हानं खयमज्झगा	१४, २१६, २३१, २६५, २८२, २९१, ३१६, ३२२, ३२८, ३३३, ३४९, ३४५, ३६२, ३६९, ३७६, ४२५
अन्तं अन्तगुणं	८०
अन्तरा च गयं अन्तरा च बोधि	९७, २२०
अन्तलिक्खचरो पासो, य्वायं चरति मानसो	१९४
अपास्ता तेसं अमतस्स द्वारा	२९
अप्पत्तमानसो सेखो, कालं कयिरा जनेसुता	१९४

अभिञ्जोय्यं अभिञ्जातं भावेतब्बं च भावितं...	५०
अम्बिलगं वा मधुरगं वा	८९
अयोधनहतस्सेव, जलतो जातवेदसो...	३४५
अलङ्कृतो कप्पितकेसमस्सु	१११
आकासो परिवारितो रूपं त्वेव सङ्खं गच्छति	७८
आपो च देवा पथवी ति	५६
आळारो पण्डितो सो इमं धम्मं खिप्पं आजानिस्सती ति	२९
इच्छायस्मा कप्पो	१११
इच्छाहतस्स पोसस्स, चक्कं भमति मत्थके	७६
इट्ठे पि तादी अनिट्ठे पि तादी	२४
इद्धियो ति दस इद्धियो...	५०
इध तथागतो लोके उप्पज्जति बहुजनहिताय...	२०
इध भिक्खु इमम्हा काया अञ्जं कायं...	५१
इध भिक्खु धम्मं परियापुणाति सुत्तं गेय्यं...	२१
इध महानाम अरियसावको सीलवा होति	२३
इधाहं भिक्खवे भुत्तावी अस्सं पवारितो	२०
इधेव तिट्ठमानस्स, देवभूतस्स मे सत्तो...	२०
इधेव भिक्खवे समणो, इध दुत्तियो समणो...	२०
इमिना पातिमोक्खसंवरेण उपेतो होति...	२३
इमिस्सा भन्ते महापथविया हेट्ठिमत्तलं सम्पन्नं...	२३
उक्कं बन्धेय्य, उक्कं बन्धित्वा उक्कामुखं आलिम्पेय्य	२१८
उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय संवत्तति	२२०
उळारानि खादनीयभोजनीयानि खादन्ति भुञ्जन्ति	५७
उळाराय खो पन भवं वच्छायनो...	५७
एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा...	६५
एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं दिग्बचक्खुकानं...	८९
एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं धम्मकथिकानं...	९१
एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं धुतवादानं...	८९
एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं भिक्खूनं विनयधरानं...	९०

एवं विपाको उक्कापातो भविस्सति	२१९
एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते	१२५
ओकप्पनीयमेतं भोतो गोतमस्स...	१११
कच्चि नु भोतो कुसलं, कच्चि भोतो अनामयं	८८
कतमं च भिक्खवे सामञ्जां...	१८८
कतमं तथागतस्स यमकपाटिहीरे ज्ञाणं...	५८
कतमा चावुसो अज्झत्तिका पथवीधातु...	५५
कतमे धम्मा दस्सनेन पहातव्वा ति...	८४
कतमो पन भन्ते कायसमाचारो कुसलो...	८८
कप्पति द्वज्ज लकप्पो	१११
कप्पो नट्ठो होति, कप्पकताकासो...	११२
कम्मरानं यथा उक्का, अन्तो ज्ञायति नो बहि	२१९
कस्स नु खो अहं पठमं धम्मं देसेय्यं...	२९, २०३, २१९, २३२, २४१
कस्सपो भिक्खवे चन्दूपमो कुलानि उपसङ्कमति	८९
कयिरा मालागुणे बहु	८०
कालो खो ते महावीर, उप्पज्ज मातुकुच्छियं...	१२९, २१४, ३९६
काळावकं गङ्गेय्यं, पण्डरं तम्बविज्जलं...	७८
किं नु भन्ते ओरिमं तीरं किं पारिमं तीरं	१००
कित्तावता नु खो भन्ते सेखो होती ति...	१९४
किमेव दिस्वा उरुवेलवासि पहासि अग्गि...	३२
कीव दीघो नु खो भन्ते कप्पो	११२
कुसलस्स कम्मस्स कतत्ता उपचितत्ता	८८
कुसला धम्मा अकुसला धम्मा अब्बाकता धम्मा	२१
कुसलो त्वं रथस्स अज्जपच्चज्ञानं	८८
केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा	२१
खन्तीपरमं तपो तित्तिक्खा, निव्वानं परमं वदन्ति बुद्धा...	३४९
चक्कवं वहतो पदं...	७६
चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि	६४
चक्खुं च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविज्जज्ञाणं	६४, ७८
चतुचक्कं नवद्वारं	७६

चत्तारिमानि भिक्खवे चक्कानि येहि समन्नागतानं...	७६
चत्तारिमानि भिक्खवे तथानि अवितथानि अनञ्जाथानि...	२६
चत्तारो लोके पज्जोता, पञ्चमेत्थ न विज्जति...	२४
चित्तं मनो मानसं हृदयं पण्डरं	१९४
चेतियङ्गणं बोधियङ्गणं राजङ्गणं	२६१
जातिधम्मा जराधम्मा, अत्थो मरणधम्मिनो	२१
जाति पि दुक्खा जरा पि दुक्खा	१०८
ठानं खो पनेतं भिक्खवे विज्जति यं इधेकच्चो मोघपुरिसो ..	१०१
तत्थ कतमानि तीणि अङ्गणानि ? रागो अङ्गणं...	२६०
तथूपमं धम्ममयं सुमेध, पासादमारुह्य समन्तचक्खु	६४
तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्खु...	१९
तस्मिं खो पन समये धम्मा होन्ति खन्धा होन्ति...	२१
तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति	२६१
तिट्ठतु भन्ते भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं	१११
तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकेटुभानं	११५
तेनेव अङ्गलग्गेन तं अङ्गलग्गं परामसेय्य	८९
ददं भुञ्ज च मा च पमादो	७६
दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो	२२
दिब्बं चक्करतनं पातुभूतं	७६
दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन	६४
देसेतु भन्ते भगवा धम्मं, देसेतु सुगतो धम्मं...	१७, ४२७
द्विसहस्सो ब्रह्मा	१९
द्वे अनियता धम्मा	२२
धम्मो सुधम्मो सुखमावहाति	२२
धम्मो हवे रक्खति धम्मचारि...	२१८
न दानिमे ज्ञायन्ती ति...	११५
नस्सति वत भो लोको विनस्सति वत भो लोको	१६, ४२७
निग्रोधकप्पो इति तस्स नामं...	१११
पत्त्वान बोधिं अमत्तं असङ्खतं	९७, २२०
बु० वं० अ०—६०	

पथवीकसिणमेको सञ्जानाती ति	५६
पप्पोति बोधिं वरभूरिमेधसो	९७, २२१
परिपक्का खो राहुलस्स विमुत्तिपरिपाचनीया धम्मा...	११०
पाणो न हन्तब्बो, अदिन्नं नादातब्बं...	२१०
पादतलेसु चक्कानि जातानि	७७
पापकानं खो एतं आवुसो अकुसलानं इच्छावरानं अधिवचनं...	२६०
बुद्धचक्खुना लोकं वोलोकेन्तो	६३
बोधिं खो राजकुमारो भोतो गोतमस्स पाद्रे सिरसा वन्दति	२२१
बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो	९७
बोधिं वुच्चति चतुसु मग्गेषु ज्ञाणं	९७, २२०
ब्रह्मचक्कं पवत्ते ति	१९
ब्रह्मा ति मातापितरो पुब्बाचरिया ति...	१९
भगवा ति वचनं सेट्ठं, भगवा ति वचनमुत्तमं...	६६
भिक्षाय उपगतं दिस्वा, सकत्तानं परिच्छर्जि...	१०२
मग्गो पन्थो पथो पज्जो, अञ्जसं वटुमायनं...	१२०
मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति, हेतु सत्थारदस्सनं...	३९३
मया पवत्तितं चक्कं	७६
महारज्जं हत्थगतं, खेळपिण्डं व छड्डियि...	१०३
महासमुद्धो भिक्षवे ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति	२०५
माता पिता न मे देस्सा, अत्ता मे न च देस्सियो...	१०४
यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपञ्चुप्पन्नं	७७
यं खो मे भन्ते देवानं तावत्तिसानं सम्मुखा सुतं...	९२
यं च चुन्द रत्ति तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति	२६
यं तं अपुच्छिम्ह अकित्तयी नो...	९२
यं ब्राह्मणं वेदगुमाभिजञ्जा, अकिञ्चनं कामभवे...	११५
यं विपस्सी भगवा कप्पे उदपादि	९२
यथा वादी भिक्षवे तथागतो तथा कारी...	२७
यस्मा च खो महालि रूपं दुक्खं...	१०८
यस्सेते चतुरो धम्मा, वानरिन्द यथा तव...	२१

यावज्जिचदं भिक्खवे न सुकरा अक्खानेन पापुणितं...	१०८
यावता भिक्खवे सत्ता अपदा वा द्विपदा वा...	८९
येन सुदं निच्चकम्मं विहरामि	१११
ये वेदजाता विचरन्ति लोके	११५
यो पन भिक्खु पथवि खण्येय वा खणापेय्य वा	५६
रूपप्पमाणो रूपसम्पन्नो	७८
रूपूपपत्तिया मगं भावेति	७७
रूपे च सद्दे च अथो रसे च...	३२
विरजं वीतमलं धम्मचक्खु उदपादि	६३
सच्चवाचं नुरक्खन्तो, चजित्वा ममं जीवितं...	१०४
सण्डासेन जातरूपं गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्य	२१८
सतगुणा दक्खिणा पाटिकल्लित्वा	८०
सत्तकायो च आकासो, चच्चवाळा चनन्तका...	२०५
सत्थुकप्पेन वत किर भो मयं सावकेन सद्धि...	११२
सदेवके भिक्खवे लोके ..पे०...तथागतो अभिभू...	२८
सब्बे धम्मा सब्बाकारेन बुद्धस्स भगवतो...	२२
सम्पन्नं सालिकेदारं, सुवा भुञ्जन्ति कोसियः...	२३
सरूपा भिक्खवे उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा...	७८
साधु धम्मरुचि राजा, साधु पञ्जाणवा नरो...	८५
साधु भन्ते ति खो सो भिक्खु भगवतो भासितं...	८५
साधु मे भन्ते भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु	८५
साधु साधु सारिपुत्ता	८५
सारिपुत्तो महापञ्जो, समाधिज्ज्ञानकोविदो...	१११
सूलेहि विनिविज्जन्ते, कोट्टयन्ते पि सत्तिभि...	१०३

३. उपमायो

अनिलबलचलितजलतरङ्गभङ्गसङ्घटिता विय नावा...	९८
अन्धस्स पव्वतारोहणं विय...	७८
अलङ्कृतं देवपुरं व रम्मं	४६
आकासगङ्गं ओतरन्तं विय...	९९
आकासो व अनन्तो सो...	२५७
आलकमन्दा विय अमरवती...	११४
उरगो व तच्चं जिण्णं...	२७०
गज्जन्तो पावुस्सकमेषो विय...	९९
चक्कं व वहतो पदं...	७६
चक्कवत्तिमणी नाम यथा तपति योजनं...	२९७
चन्दं व गगने यथा...	८२
चन्दस्स रंसीहि विलम्पिताव...	४६
जलजामलाविकलकमलमकुलसदिसं अञ्जलि...	१००
जलित्वा अग्गिक्खन्धो व...	१९६
तरुणसूरियं व उगगतं...	८२
तारामरीचिविराजितमिव गगनतलं...	७७
दण्डाहतो घोरविसो आसिविसो विय संकुद्धो	२९३
धम्मकथिको विय निस्सेणितो ओतरस्तो	९६
नीलव्भकूटं इव रम्मभूतं	४४
पव्वतो व दुरासदो	२५७
पुण्णमाये यथा चन्दो	१७९
ब्रह्मगणपरिवृतो विय महाब्रह्मा	३३
मयूरगीवा इव नीलवण्णा	४०
मरुगणपरिवृतो विय दससतनयनो देवराजा	३३
महासमुद्दे भिन्नवातानं सत्तानं समुद्दीपो यथा पतिट्ठा होति...	७३

मुहुत्तजातो वा गवम्पती यथा...	२५
यथा अन्दुधरे पुरिसो...	१६६
यथा अरीहि परिरुद्धो...	११९
यथा आपन्नसत्तानं...	१६१
यथा उच्चारठानम्हि...	१२१
यथा उसभो गोढं भिन्दित्वा...	३५४
यथा उळूहि गगनं...	२७९
यथा खित्तं नभे लेड्डु...	१६१
यथा गूथगतो पुरिसो...	११९
यथा च कोचि पुरिसो मुत्तामणिवेळुरियादीनि	१२०
यथा चतुरङ्गे तमसि वत्तमानं...	७३
यथा च नरनारियो उक्कारभूमियं...	१२०
यथा च नाविका नाम जज्जरं नावं...	१२०
यथा नाम गूथरासिम्हि निमुगेन पुरिसेन...	११८
यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स...	१६१
यथा पथवी सब्बपाणीनं आधारभावेन पतिट्ठिता	७३
यथा पन अब्भुगतो सहस्सरंसि सब्बा पि दसदिसो...	६८
यथा पन चोरेहि परिवारितो पुरिसो...	११८
यथा पव्वतो नाम सब्बदिसासु वाते पहरन्ते पि...	७३
यथा पुप्फफलूपगा रुक्खा	१७८
यथा व्याधिपीळितो पुरिसो व्याधितिकिच्छके विज्जमाने...	११९
यथा मनुस्सा नदि तरन्ता...	१५२, २०९
यथा या काचि नदियो...	१७९
यथा ये केचि सम्बुद्धा	१७९
यथा रत्तिक्खये पत्ते...	१६१
यथा सोभन्ति यतिनो	१८४
यथापि उद्दकं नाम	१७२
यथापि उदकं नाम पापजनस्स पि...	१७२
यथापि ओसधीतारका नाम सब्बउत्तुसु...	१७०

यथापि ओसधी नांम	१७०
यथापि कुणपं पुरिसो	१२१
यथापि कुम्भो सम्पुण्णो	१६३
यथापि चमरी बालं...	१६४
यथापि जज्जरं नावं	१६४
यथापि दहरो युवा मण्डनकजातिको पुरिसो...	१२२
यथापि पथवी नाम...	१६९, १७३
यथापि पथवी नाम सुचि पि...	१७३
यथापि पुरिसो चोरेहि...	१२१
यथापि व्याधितो पुरिसो...	११९
यथापि मण्डनकजातिको पुरिसो...	१२०
यथापि सब्बसत्तानं	१६१
यथापि समये पत्ते...	१७९
यथापि सागरे ऊमी...	२२९, ३०३
यथापि सागरो नाम	२५४
यथापि सीहो मिगराजा सब्बइरियापथेसु...	१६८
यथा सो रतनभण्डमादाय चोरेहि सद्धि...	१२३
यथा हि पथवियं नाम सुचि पि...	१६८
यथा हि भिक्खु भिक्खन्तो...	१६७
रहदमिव विण्णसन्नं...	८७
राहुमुत्तो यथासूरियो...	१७९
लळन्तो देवी व गगने	८६
धलाहको व अनिलेन	३३८
विकसितपदुमं विय कमलवनं...	७७
विविधरतनविचित्तं विय नवकनकतोरणं...	७७
सचेतना विय अयं महापठवी...	९८
सब्बफालिफुल्लं विय योजनसतुब्बेधं पारिच्छत्तकं	९९
सब्बफालिफुल्लो विय पारिच्छत्तको ..	७७
सरदसमये परिपुण्णं विय रजनिकरं...	९९

सागरो व असह्योभो...

२५७

सालराजा व फुल्लितो...

२५७

सीहनाडं नदन्तो सीहो विय...

९९

सीहो यथा पव्वतमुद्धनिट्ठितो...

२५

सुफुल्लं पदुमं यथा

८७

सुरिन्दलोके इव देवपुत्ता

४७

गुसज्जितं नन्दनकाननं व

३९

सेय्यथापि खट्टमधुं अनीलकं

२३

सेले यथा पव्वतमुद्धनिट्ठितो

१७

४. गाथायो

अकीळने वेळुवके विहारे	३५	अद्वेजवचना बुद्धा	१६१
अकमित्तवानं मं बुद्धो	१४३	अनन्तजाणं करुणालयं लयं	३
अग्निचन्द्रिमसूरियानं	३१४	अनासवा वीतरागा	१४९, ३४१
अङ्गारिनो दानि दुमा भदन्ते	३७	अनिदुग्धो पक्कमति	१५५
अचेतनं व कोट्टेन्ते	१०४	अनिद्विते ममोकासे	१४२
अचेतनायं पठवी	३९४	अनिवत्तमानसं जात्वा	३६५
अचेतनायं पि सचेतना यथा	४२२	अनुकम्पिको कारुणिको	२८७
अचुण्हसीते वसतो	३४	अनुव्यञ्जनसम्पन्नं	३५९
अजपालरुक्खमुलस्मि	१४९, ३५१	अनुस्सति जातिजळा मनुस्सा	१३१
अज्झायको मन्तधरो	११४	अनुळा उरुवेळा च	३८८
अट्टङ्गवचनसम्पन्नो	३७३	अनूपवादो अनूपघातो	३४९
अट्टोससमाकिणं	१२४	अनेकजातिसंसारं	१४, २०२, २१६, २४५, ४२४
अट्टनवुत्तिसहस्सानं	३१८	अनोमं नाम नगरं	३६६
अट्टपण्णासरतनं	२५४, २६२, २६९, २८९, ३४३	अनोमदस्सिस्स अपरेण	२६५
अट्टसट्ठिसहस्सानं	३४९	अनोवट्ठेन उदकं	१५४
अट्टसत्तसहस्सानं	२६०	अन्तरायं विना एसा	४४२
अट्टसत्तिसहस्सानं	३१८	अन्तलिक्खम्हि आकासे	३७१
अट्टासोत्तिरतनानि	२२९, २७९, २९६	अपारुता तेसं अमत्तस्स द्वारा	२९
अतिक्कन्ता गणनपथं	२४४	अपेतबन्धो ककुसन्धबुद्धो	३७४
अतीतबुद्धानं जिनानं देसितं	१०५	अपरं पि धम्मं देसेन्ते	३५६
अतीरदस्सी जलमज्जे	१०४	अप्पं वस्ससत्तं आयु	४३२
अतुलं दस्सेत्वा ओभासे	३२०	अप्पिच्छा पन सन्तुट्ठा	१४१
अतुलासि पभा तस्स	२१८	अवभुतो वतनो अज्ज	७२
अत्तानुवादादि भयं	१८५	अभिञ्जाबलप्पत्तानं	३००
अत्थि हेहिंति सो मग्गो	११६	अभिञ्जोय्यं अभिञ्जातं	५०
अथ अग्निं दिवारत्ति	२४	अभिन्ननादा मदवारणा च	४०
अथ राजगहं वरराजगहं	४१८	अभिभू सम्भवो चेव	३५९
अदंसु ते ममोकासं	१४२	अभिवादनं च थोभनं च	८०

अभिरत्तानि नीलानि	१२८	आयुं च वर्णं च सुखं	३४
अमिता च असमा च	२८९	आरद्धवीरियो हुत्वा	३८७
अयोधनहतस्सेव	२०३, ३४५	आरामिके जनपदे	३०१
अलङ्कृतं देवपुरं व रम्मं	४६	आलोकं दस्सयित्वान	३५२
अलङ्कृता साकियराजपुत्ता	४७	आवासदानस्स पनानिसंसं	३४
अवस्सयो सीलसमोजनानं	१८३	आवासमच्छेरहरे	१२८
अवादिता केनचि चम्मनद्धा	१३०	आसाय कस्सते खेतं	४७
अविज्जं सब्बं पदालेत्वा	३४६	आहते अमतभेरिम्मिह	२८५
अवीचिम्मिह नुप्पज्जन्ति	३९४	इदं सुत्वान वचनं	१५२, २०९
असमो च सुनेत्तो च	२५४	इदानि यस्मा अम्हाकं	३९३
असीतिभिक्खुसहस्सानं	३४९, ३६४	इद्धिवरं पुञ्जावरं	३५२
असीतिवस्स सहस्सानि	३५२	इद्धी च आदेसनानुसासनी	६५
असीतिसतसहस्सानं	३३५	इधेव तिट्ठमानस्स	२०
असीतिहत्युब्बेधो	१९६, ३५२	इधेवाहं एतरहि	४२९
अस्समो सुकतो मय्हं	१२५	इन्द्रियबलबोज्झङ्गं	२०४
अहं अस्सत्थमूलम्मिह	४३२	इमं त्वं अट्ठमं ताव	१७१
अहं तदा माणवको	३८६	— चतुत्थं ताव	१६७
अहं तेन समयेन	१३८, १९२, २०८, २२७, २३७, २४५, २५३, २६१, २६८, २७८, २८७, २९५, ३०१, ३१३, ३१९, ३२४, ३३०, ३३४, ३४२, ३५०, ३५७, ३६४, ३७२, ३७८	— छट्ठमं ताव	१६९
अहमेतरहि सम्बुद्धो	४२८	— ततियं ताव	१६६
अहु कपिलवह्ण्या रम्मा	१४९, ३५०, ३५८ ३६५, ३७२, ३७९, ३८७	— दसमं ताव	१७३
अहेसुमुद्धूतजला समुद्धा	४२२	— दुतियं ताव	१६२, १६४
अहो अच्छरियं लोके	७२	— नवमं ताव	१७२
आकासट्ठं भूमिगतं च	१३१	— पञ्चमं ताव	१६८
आकासट्ठा च भूमट्ठा	७२, १७२	— सत्तमं ताव	१७०
आचारगुणसम्पन्नो	३६५	इमं बुद्धवंसस्स संवण्णनं मे	४४१
आदाय मं घटीकारो	३८७	इमस्स जनिका माता	१४९, २०८, ३५१
आदित्तं वत रागग्गि	३६२	इमिना मे अधिकारेन	१४५
आनन्दो नामुपट्ठाको	३५१	इमे धम्मे सम्मसतो	१७४
आभस्सरा सुभकिण्हा	७०	उक्कुट्टिसद्दा वत्तन्ति	१५२, २०९
		उगगतो नाम सो राजा	२५२
		उग्घाटेत्वा सब्बभवं	३७१
		उच्चत्तनेन सो बुद्धो	२३९, २४७, ३५९ ३८०, ३८९
		उट्ठेहि वीर विजितसङ्गाम	१७
		उत्तमं पवरं सेट्ठं	३३८

उत्तरं नाम नगरं	२२९	ओभासं दस्सयित्वान	३२५
उत्तरा फग्गुनी चैव	२७९	ओभासिता च पथवी	५५
उपसङ्कमन्तो नरासभं	३०१	ओवदित्वा बहू सत्ते	३४३
उपसङ्कमित्वा सम्बुद्धं	३५०	ओवादं अनुसिद्धिं च	२५४
उत्पज्जन्ते च जायन्ते	१३६	ओवादको विज्झापको	२८६
उव्विग्गा तसिता भीता	१७६	ककुसन्धस्स अपरेन	३७६
उभोसु पस्सेसु जलासयेसु	४१	— भगवतो	३७१
उरगो व तच्चं जिणं	२७०	कथिनत्थारसमये	२६७
उसभवतिपुरे पुरुत्तमे	३६७	कदायं धम्मदेसनत्थं	१०, १८
एकवखन्धो पवड्डित्वा	३०३	कप्पे च सतसहस्से	११०
एकूर्नतिसवस्सानि	४३१	करोन्ता धम्मदूतेय्यं	३०
एको बुद्धो सारकप्पे	२८३	कस्सचि देति सामञ्जं	१८६
एकोसि सन्निपातो मे	४२९	कस्सचि वरसमापतियो	१८६
एते अहंसु सम्बुद्धा	२००	कस्सपस्स भगवतो	३८७
एतेसं चित्तमञ्ज्जाय	९१	कस्सपो ति भगवा	३९२
एत्तायेव ते लोके	१७४	कारिते कण्हदासेन	४४१
एत्तावता गता सिद्धि	४४१	कालो खो ते महावीर	९३, १२९, २१४,
एथ सञ्जे गमिस्साम	८४		३९६
एवं किलेसपरिरुद्धो	११९	कावीरजलसम्पात०	४७१
एवं किलेसव्याधीहि	११९	कासिकं नाम नगरं	३४२
एवं निराकुलं आसि	२८८	काळावकं गङ्गेय्यं	७८
एवं पकारं असियं	४२३	किं भविस्सति लोकस्स	१७६
एवं मे सिद्धिप्पत्तस्स	१३६	किं मे अज्जातवेसेन	१८, १४५
एवं सब्बगुणूपेतं	७९	किं मे एकेन तिण्णेन	१४५
एवं सब्बज्जसम्बन्ना	३९३	किमेतं अच्छरियं लोके	९२
एवं सम्माविमुत्तानं	२०३, ३४५	किमेवं दिस्वा उरुवेलवासि	३२
एवमहं संसरित्वा	३८७	किलेससङ्खस्स मितासकेहि	४४
एवमेतेन योगेन	२३५	किदिसो ते महावीर	१००, १०२
एवमेव इमं कायो	१२१	कुञ्चन्ति हत्थी पि मदेन	४६
एवमेव मयं सब्बे	१५२, २०९	कुट्टा कवाटा सेला च	१५५
एवमेवाहं इमं कायं	१२१	— भित्ति च	२८९
एवाहं चिन्तयित्वान	१२४	केनायं देसितो कत्थ	५, ८
एसो हि संघरतनो	३८९	केवलं सब्बं दत्तवान	२९५
— सम्मासम्बुद्धो	३८९	केसे मुञ्चित्वाहं तत्थ	१४३
		कोटिसतसहस्सानं	२०७, २०८, २३७

कोटिसतीनं नवुतीनं	३२९	चत्तारो ते असङ्ख्येय्या	९१
कोणागमनस्स अपरेन	३८३	चत्तालीस रतनानि	३७३
कोण्डञ्जास्स अपरेन	२१८	चत्तालीसवस्ससहस्सानि	३७३
कोण्डञ्जो नाम सम्बुद्धो	२१३	चत्तालीससतसहस्सानं	३४१
कोलितो उपतिस्सो च	२०८, ४३१	चत्तालीससहस्सानं	३७१
खगा नभम्हापि च रुक्खतो च	१३१	चत्तालीससहस्सानि	४३१
खण्डो च तिस्सनामो च	३५२	चन्दनं नगरं वापि	१८४
खन्ती परमं तपो तितिवखा	३४९	चन्दप्पभा सूरियप्पभा	२६९
खन्धानं च पटिपाटि	१४६	चन्दस्स रंसीहि विलम्पिता	४६
खीणासवसतसहस्सानं	३३५	चन्दस्स रंसीहि समं विरोचि	४५
खीणासवा वसिप्पत्ता	१४१	चन्दा च चन्दमिता च	३५२
खीणासवेहि विमलेहि	२१२	चन्दुग्गमे सव्वजना पहट्ठा	४५
खेमकं नाम नगरं	३३७	चन्दो व विमलो बुद्धो	२९९
खेमा उप्पलवण्णा च	१५०, २०८, ३५१, ४३१	चम्पकं नाम नगरं	२६९
खेमा च संव्वनामा च	३२५	चम्पकं सरलं नीपं	१४३
गहकारक दिट्ठोसि	१४, २०२, २१६, ४२४	चलती रवती पथवी	१७५
गजवर वदतो सुणोहि वाचं	३१०	चातुवण्णपरिवुत्तं	३३४
गन्त्वान सो सत्तपदानि गोतमो	२५	चित्तो च हत्थाळवको	२०९
गन्धव्वविज्जाधरकिन्नरा च	४४०	चित्तो हत्थाळवको च	४३१
गरुहि गीतनामो सो	४४२	चुती च उपपत्ती च	१५५
गायन्ति खेळन्ति च वादयन्ति	७२	चोरारिराजोदकपावकानं	१८३
गिरी समन्ता व पदिस्समाना	४०	छन्नं सतसहस्सानं	२६०
गिहीनमुपकरोन्तानं	३१	छायासलिलसम्पन्ने	४४१
गुणानं मूलभूतस्स	१८५	छिज्जिमु सव्वत्थ च	१३१
घटानेकसहस्सानि	१७६	छेत्त्वान मोळि वरगन्ध०	४१५
घोरा पि सप्पानमुखा पि	१३२	जनसन्निपातो अतुलो	३१२
चक्कवत्तिमणी नाम	२९६	जम्बुतो फलमानेत्वा	३३०
चक्कवाळसहस्सेसु	१३०	जलासया नेकसुगन्धगन्धा	४१
चङ्कमं तत्थ मापेसि	१२४	जहाति रसतण्हं च	१२९
चतुदीपे महारज्जं	३०१	जहातिधम्मो जराधम्मो	११६
चतुमासं यदा बुद्धो	३८४	जानामहं महाराज	४१३
चतुरासीति सहस्सानि	३४८	जोतयित्वान सद्धम्मं	१९६
चत्तारि सतसहस्सानि	१९३	ठत्वा व दिव्वे भवने	१३२
चत्तारो लोके पज्जोता	२४	ठपयित्वान धम्मुककं	४३२
		तं च ज्ञाणं अतुलियं	२३९

तं दस्सनेनवभुत्तपीतिरासि	४७	तथेविमं पूतिकायं	१२१
तं देवदेवमभिहन्तुकामं	४२३	तथो अविपरीतो च	२८
तं सम्बहुलवारं पि	५	तदा अमत्तभेरि सो	२३२
तण्हङ्करो मेघङ्करो	१९९	तदा ते भोजयित्वान	१८६
ततो पदक्खिणं कत्वा	१४९, ३५१	तदा ते विमला भिक्खू	२६७
ततो परं अभिसमये	२५९	तदा देवमनुस्सानं	२७५
ततो परं देसन्ते	४२९	तदापाहं असमसमं	२७८
ततो परं नवुत्ति कोटि	३१२	तदापि तं बुद्धधम्मं	२४५
ततो परं पि देसेन्ते	२०६, २५१	तदापि तं बुद्धवरं	२६१
ततो परं पि वस्सन्ते	२५९, २८५	तदापि धम्मदेसने	२३६
ततो परं सन्निपाते	२३७	तदापि सो महावीरो	२६८
ततो विकुब्बनं कत्वा	३७७	तदा पीतिमनुब्रूहन्तो	२२८
तत्थ ज्ञाणवरुप्पज्जि	२७३	तदाहं नागभवना	२३७
तत्थ ठत्वा विचिन्तेसि	१४२	तमन्धकारं विधमित्वा	२३४
तत्थ पाचीन पासाद०	४४१	तमहं उपसङ्कम्म	२२७
तत्थप्पधानं पदहि	१२४	तमोनुदो बुद्धो समन्तचक्खु	१९
तत्थप्पमतो विहरन्तो	२०९, २२८, २९५, ३०२, ३४२	तस्मा महाराज भवेसु भोगे	३५
तत्थ सब्बकिलेसानि	२७३	तस्माहवे लोकविदू	१५०
तत्थासि रुक्खो विपुलो	२७२	तस्माहि बुद्धदायज्जं	१२८
तत्थेव मण्डकप्पमिह	२९९, ३१६, ३२२, ३४०, ३६२	तस्माहि सक्कच्च समाधियुत्ता	४
तथनामानि सच्चानि	२६	तस्मि चङ्कमने धीरो	६८
तथाकारेण यो धम्मे	२६	तस्स गिलानपुच्छाय	२४४
तथावादी जिनो यस्मा	२७	तस्स दत्तवान आरामं	३१३
तथा सुफुल्लं पवनं	२५४	तस्स देहाभिनिक्खन्तं	२४६
तथेव त्वं चतुसु	१६४	तस्स धम्मं सुणित्वान	३१३
तथेव त्वं पि अधिदुत्ते	१७१	तस्स पभा असमसमा	३०३
तथेव त्वं पि सच्चेसु	१७०	तस्स पाकतिका रंसी	३२०
तथेव त्वं पि सब्बेसं	१६९	तस्स पुट्ठो वियाकासि	१०५
तथेव त्वं सब्बकालं	१६७	तस्स बुद्धस्स असमस्स	३६४
तथेव त्वं सब्बभवे	१६६, १६८	तस्स व्यामप्पभा काया	२७९
तथेव त्वं सुखदुक्खे	१७३	तस्स यागं पकित्तेन्तो	२५१
तथेव त्वं हिताहिते	१७२	तस्स सम्मसतो धम्मं	१७७
तथेव याचके दिस्वा	१६३	तस्स सरीरे निव्वत्ता	२४७
		तस्स सीलं समधि च	२४५

तस्सापि अनुलतेजस्स	२६५, ३११, २२२,	तेसं तदा सञ्जापेसि	१७६
	३२५, ३२८, ३३८	तेसद्विसतसहस्सानि	२३८
तस्सापि अनुला इद्धि	६५, ३३४	तेहि थुत्तप्पसत्थो सो	१८०
तस्सापि देवदेवस्स	३१४, ३२४, ३७८, ३८६	थलजा दकजा पुप्फा	१५३
तस्सापि व्यामप्पभाकाया	३५९	दत्त्वा दानं याति नरो सो	१८३
तस्मापि लोकनाथस्स	३१६	दस धम्मे पूरयित्वान	३७६
तस्सापि वचनं सुत्वा	२२८, २३८, २४५,	दसनागबलं काये	७८
	२५३, २६१, २६८, २७८, २८७,	दसपारमी तथा धीर	१०२, १११
	२९५, ३०२, ३१३, ३१९, ३२४,	दसवीससहस्सानं	१९३
	३३०, ३३७, ३७९, ३८७	दससहस्सी अतिक्कम्म	६७
तस्साभिसमया तीणि	२४३, २९५	दससहस्सी लोकघातु	६६, १५३, १७१
तस्साहं वचनं सुत्वा	२०९, ३५१, ३५८,	दस्सनं मे अतिक्कन्ते	१५३
	३६५	दस्सनेन पि तं बुद्धं	२५७
तस्सेव सम्बुद्धवरन्वयस्स	३	दस्सनेय्यं सब्बजनं	३६६
ताय परिसाय सम्बुद्धो	२५०	दस्सयित्वा बुद्धबलं	२४७
तारणीये तारयित्वा	२३९	दळ्हं पग्गण्ह वीरियं	१५५
तारागण विरोचेन्ति	१५४	दाता निवासस्स निवारणस्स	३४
तिसभिक्खुसहस्सानं	३७८	दानं ताणं मनुस्सानं	१८२
तिसवस्ससहस्सानि	३८०	दानं दुरासदद्वानेन	१८२
तिच्चीवरं च पत्तो च	४१५	दानं नाम सुखादीनं	१८२
तित्थिये अभिमहन्तो	२०६	दानं सीलं च नेक्खम्मं	१०२
तिस्सा च उपतिस्सा च	२१२	दानेन पटिप्पन्नेन	१८२
तिस्सो च भारद्वाजो च	३८८	दिब्बं चन्दनचुण्णं च	१४३
तिस्सो फुस्सो च सम्बुद्धो	२००	दिब्बं मन्दारवं पुप्फं	६८, १४३, ३१९
तुट्ठहट्ठो पमुदितो	१३८		३३४
तुवं सत्था च केतु च	७१	दिब्बं मानुसकं पुप्फं	१७९
तुसिता काया चवित्वान	९६	दीपङ्करस्स अपरेन	२०४
ते च खीणासवा आसुं	२३९	दीपङ्करे चारुकरे कुमारे	१३०
तेन योगेन जनकायं	१८६	दीपङ्करो लोकविदू	१४९, १५२
तेपि नागा अप्पमेय्या	२११	दुक्खं सुघोरं नरके	३१०
तेपि सब्बे अमितयसा	२९६	दुक्खनित्थरणट्ठेन	१८२
ते मे पुट्ठा वियाकंसु	१४२	दुक्खस्स सीतुण्हं	३४
तेविज्जछळ्ळभिज्जोहि	२९६	दुक्खागमं निच्छति कोचि	३११
तेविज्जाभूसनं दत्तवान	३८९	दुतियो कोटिसतसहस्सानं	२२३

दुमा विचिता सुविराजमाना	३७	नगरं वाराणसी नाम	३८८
दूरे च दिस्वा वरचन्दरसि	४५	नगरं मेखलं नाम	२३८
देवता देवकञ्जा च	७२	नगरं रम्मवती नाम	१९६, २१२
देवलोके वसित्वान	२५२	नगरं सब्बङ्गसम्पन्नं	११३
देवलो च सुजातो च	२८९	नगरं सुधञ्जावती नाम	२४६
देवा दिव्वेहि तुरियेहि	१४३	नगरं सोभवती नाम	३७९
देवा मनुस्से पस्सन्ति	१४३	नगरं हंसवती नाम	२८९
देसनापटिपत्तीहि	३०	नगरे अमरवतिया	११४
देसेन्ते पवरं धम्मं	२९९	न तं सजलदा वाता	१८५
दोसे च हिंसानिरते	३११	न तस्स कण्टका होन्ति	३०३
धम्मं वित्थारिकं दिस्वा	३६६	नत्थि दानसमो लोके	१८२
धम्मचक्रं पवत्तेन्ते २०४, ३४०, ३५६, ३६२, ३७१, ३७७, ३८३		नन्दा चेव सुनन्दा च	१९६
धम्मचक्रं पदालेत्वा	३४६	न पुष्पगन्धो पटिवातमेति	१८४
धम्मचेति समुस्सेत्वा	३८०	न भवन्ति परियापन्ना	३९४
धम्मतल्लोकं मापेत्वा	३८९	न मे च अब्भा सुविसुद्धवण्णा	४५
धम्मदस्सिस्स अपरेन	३२७	न मे आचरियो अत्थि	१५५
धम्ममेधं पवस्सित्वा	३५९	न मे कोचि उत्तसति	१०५
धम्मविमलमादासं	३८९	नरदेवस्स यक्खस्स	३७१, ३८४
धम्मा चेव सुधम्मा च	३१९	नववस्ससहस्सानि	२३८
धम्मापणं पसारेत्वा	३७३	न वादि वातो फरुसो	१३१
धम्माभिसमयो तस्स	२५९	नवुतिवस्ससहस्सानि २२९, २३९, २५४, २७९, २९६, ३०३, ३४१, ३४३	
धम्मोक्कं धारयित्वान	२२९	न हेते एत्तकायेव १६४, १६६, १६८, १६९, १७३	
धम्मो हेव रक्खति	२१८	न हेते जानन्ति सदेवमानुसा	४९
धरणूपमो खननेन	२०४	न हेव धातुयो तस्मि	२१३
धातुयो मम सब्बापि	२४६	न होन्ति अरती सत्तानं	१५४
नकुला च सुजाता च	२५४	न होन्ति खुद्का पाणा	३९४
न कोचि तेन समयेव	२७९	नागो नागसमालो च	३०३
न गङ्गा यमुना चापि	१८४	नात्तिसीतं नात्तिउण्हं	४८
नगरं अरुणवती नाम	३५८	नारदस्स अपरेन	२८२
नगरं कपिलवत्थु मे	४३१	निज्जिनित्वा किलेसे सो	२३३
नगरं खेमवती नाम	३७२	निब्बुता नून सो माता	४०९
नगरं चन्दवती नाम	२६२	निमित्ते चतुरो दिस्वा	२३८, ४३१
नगरं धञ्जावती नाम	२७९	निरन्तरं अकुटिलं	२३३
नगरं बन्धुमती नाम	३५२		

निरयेपि दससहस्से	१५४	परिपक्वमानसे पत्ते	२७०
निसभो च अनोमो च	२६२	पल्लङ्काभुजने मय्हं	१५३
निसेवितं नेकदिजेहि निच्चं	४४	पलङ्केन निसीदित्वा	१५२
नेकानं नागकोटिनं	३५०	पवत्तफलसन्तुट्ठो	१२९
नेरञ्जराय तीरम्हि	१४९, ३५१	पवायि वातो फरुसो समन्ता	४२२
नेवागतं पस्सति नेव वाचं	४७	पसन्नचित्ता पन पाणिसङ्घा	१३२
पकरणे सत्त देसेन्तो	३७७	पसन्नचित्तो भवभोगहेतुं	३५
पक्कन्ते चारिकं रट्ठे	३६३	पसन्ननेत्तो सुमुखो	२९२
पच्चन्तदेसविसये	१३८	पस्सथ इमं तापसं	१४९, ३३०
पच्चुग्गमना वत्तन्ति	१४२	पस्सन्ति तं देवसङ्घा	६८, ७२
पच्छा पि पस्ससु	४२३	पहाय मक्खेरमलं सलोभं	३५
पच्चन्नं भिक्खुसतानं	८३	पहूतच्छायूदकरम्मभूता	४३
पञ्जाय मे विचिनन्तो	१०३	पाटिहीरं करोन्ते च	३७७
पञ्जाय सेट्ठो जिनसावकानं	३	पाणातिपातो विरतो सुदन्तो	३११
पञ्जासरतनो आसि	३०३	पातुरहोसि मगधेसु पुब्बे	१७
पठमाभिसमये बुद्धो	१९०, २६६	पापुणित्वान सम्बुद्धो	२८९
पत्तं च चीवरं दत्त्वा	३७२	पापुणित्वान सम्बोधि	२७३
पत्तुण्णं चीनपट्टं च	३७९	पालितो सब्बदस्सी च	३१४
पत्थन्नपानं सयनासनं च	४५	पीतिमुळारं विन्दतिदाता	१८३
पत्वान बोधिमतुलं	२२०	पुञ्जिद्धिया सब्बयसग्गपत्ता	४५
पथं च सब्बं पटिपज्जन०	४६	पुण्णमाये यथा चन्दो	१७९
पथवियं निपन्नस्स	१४५	पुन चारिकं पक्कन्ते	२८६
पथे रजोनुग्गमनत्थमेव	४३	पुन नारदकूटम्हि	१९२
पदुमस्स अपरेन	२७२	पुनापरं अमितयसो	२९४, ३४६
पदुमुत्तरस्स अपरेन	२९२	पुनापरं कुम्भकण्णं	२९४
पदुमुत्तरस्स भगवती	२८५	पुनापरं दसबलो	२९४
पदुमो कुञ्जरो चेव	२४७	पुनापरं देवकूटे	२९४
पदुमो फुस्सदेवो च	३२५	पुनापरं पुरगणो	२५३
पधानं पदहित्वान २०८, २४५, २५३, २६१,		पुनापरं भीमरथे	३२८
२६८, २७८, २८७, २९५,		पुनापरं यदा बुद्धो	३१६, ३२४
३०१, ३१३, ३१९, ३२४,		पुनापरं राजपुत्तो	२५१
३३०, ३३५, ३४२		पुनापरं सन्निपाते	३००
पाञ्चत्थं विवज्जेत्वा	४४१	पुनापरं सो नरासभो	२६७
पमत्तबन्धुस्स च युद्धकाले	४२२	पोत्थकं ठपयित्वेमं	४४२
परत्थं चेतनो अत्थं	३०	पोराणट्ठकथामग्गं	४४१

फलमाकङ्क्षमानानं	४३०	मग्गे फले च निव्वाने	२२०
फलेहि नेकेहि समिद्धिभूता	३८	मग्गो पन्थो पथो पज्जो	१२०
फले चत्तारि सामञ्जो	२३४	मङ्गलस्स अपरेन	२३२
फुस्सस्स च अपरेन	३४६	मङ्गलो च सुमनो च	१९९
फुस्सा चेव सुदत्ता च	३३७	मण्डकप्पो वा सो आसि	२८२
बहुं दुस्सवरं दत्त्वा	३५८	मदप्पवाहा मदहत्थि सङ्घा	४३
बहुदेवमनुस्सानं	३५२	मनुञ्जाअट्टालिविचित्तरूपं	४६
बाराणसियं इसिपत्ते	४३१	मनुञ्जाभूता च मही समन्ता	३९
बुद्धन्तरेणापि अलद्धतोये	१३२	मनुस्सत्तं लिङ्गसम्पत्ति	१४६, ३९३
बुद्धस्स वचनं आसि	१७८	मम अच्छरियं दिस्वा	३८७
बुद्धस्स वचनं सुत्वा	१६०	मयि पव्वजिते सन्ते	३३४
बुद्धो ति वचनं सुत्वान	१४२	ययूरसङ्घा गिरिमुद्धनस्मि	४०
बुद्धो ति तेसं सुत्वान	७२	महाअच्छरियं दिस्वा	३६३
बुद्धो पि बुद्धस्स भण्य्य	२०५	महादानं पवत्तेत्वा	३६५
बोधनेय्यं जनं दिस्वा	१८६	महादिट्ठि विनोदेन्तो	३६३
बोधि तस्स भगवतो	१५०	महादोणे नागराजं	२७५
बोधिसत्तं महासत्तं	१३०	महानागवनुय्याने	२४६
व्याहता तित्थिया सब्बे	२८७	महारज्जं हत्थगतं	१०३
ब्रह्मदेवो च उदयो च	३३७	महावाता न वायन्ति	१५३
ब्रह्मा च लोकाधिपती सहम्पती	१०	महाविलासो तस्स जनो	३८०
ब्रह्म ना याचितो सन्तो	२३८, ३१६, ४२८	महाविहारागतपालिमग्ग०	४
ब्राह्मणो अग्गिदत्तो च	३७३	महासमुद्धो आभुजति	१५४
ब्राह्मणो ब्रह्मदत्तो व	३८८	महाहनुसभक्खन्धो	१८६
ब्राह्मणो यञ्जादत्तो च	३८०	मा कासि मातङ्ग पुनेव रूपं	३१०
भगवा ति लोकाधिपती	२२	माता पिता न मे देस्सा	१०४
भगवा ति वचनं सेट्ठं	६६	मा निक्खम महावीर	४१३
भद्दसालो जितमित्तो	२७९	मानुस्सका च दिव्वा च	१५४
भद्दा चेव सुभद्दा च	२४७	मारसेनं पमद्दिवा	३५६
भद्दो चेव सुभद्दो च	२१२	मिगा च नाना सुविराजमाना	३९
भयं तदा न भवति	१५५	मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति	३९४
भरिया पटुमा नाम	१९७	मुञ्चन्ति पुष्पं पन पञ्चवण्णिकं	७०
भिक्षाय उपगतं दिस्वा	१०२	मुहुत्तजातो व गवम्पती यथा	२५
भिक्षुसतसहस्सानं	३५७	यं नूनमिमं पूतिकायं	११६
भिय्यसो उत्तरो नाम	३८०	यथा अन्दुघरे पुरिसो	१६६
भुम्मा महाराजिका तावत्तिसा	५४	यथा अरीहि परिरुद्धो	११९

यथा आपन्नसत्तानं	१६१	यदा च देवभवनम्हि	१९०
यथा उच्चारणानम्हि	१२१	यदा च पदुमो बुद्धो	२६६
यथा उच्छ्रि गगनं	२७९	यदा देवा मनुस्सा च	२३६
यथा खित्तं नभे लेडु	१६१	यदा दोणमुखं हत्थि	३११
यथा गूथगतो पुरिसो	११९	यदा बुद्धो अत्थदस्सी	३१६
यथा च पाणा परमं पिया ते	३१०	यदा बुद्धो असमसमो	२८६
यथा तुय्हं महावीर	७३	यदा बुद्धो दसगुणं	२७६
यथा निक्खन्तसयनस्स	१६१	यदा बुद्धो धम्मं देसेसि	३२९
यथा बुद्धवंसस्स संवण्णनायं	४४१	यदा बुद्धो धम्मदस्सी	३२३, ३२४
यथा मनुस्सा नदि तरन्ता	१५२, २०९	यदा बुद्धो पापुणित्वा	२९२
यथा या काचि नदियो	१७९	यदा वेरोचनो नागो	२७७
यथा ये केचि सम्बुद्धा	१७९	यदा सक्को उपगञ्छि	३२३
यथा रत्तिकखये पत्ते	१६१	यदा सक्को देवराजा	२३७
यथा वाचा गता तस्स	२७	यदा सुजातो अमितयसो	२९९
यथा हि भिक्खु भिक्खन्तो	१६७	यदा सुजातो असमसमो	२९९
यथापि उण्हे विज्जन्ते	११८	यदा सुनन्दो चक्कवत्ती	२२२
यथापि उदकं नाम	१७२	यदाहं तुसिते काये	९३
यथापि ओसधि नाम	१७०	यदि बुद्धस्स सोधेय	१४२
यथापि कुणपं पुरिसो	१२१	यदिमस्स लोकनाथस्स	१५२, २०९
यथापि कुम्भो सम्पुण्णो	१६३	यमकं विकुब्बनं कत्वा	३८४
यथापि चमरी बालं	१६४	यमकपाटिहारियं च	३५६
यथापि जज्जरं नावं	१२१	यमहं अज्ज व्याकासि	१७६
यथापि दुक्खे विज्जन्ते	११७	यम्हि काले महावीरो	१९०, २३५, २७६,
यथापि पथवी नाम	१६९, १७३		२८५
यथापि पब्बतो सेलो	१७१	यस्सेते चतुरो धम्मा	२१
यथापि पापे विज्जन्ते	११८	या पुब्बे बोधिसत्तानं	१५३
यथापि पुरिसो चोरेहि	१२१	याव अट्ठासि सम्बुद्धो	२२९
यथापि व्याधितो पुरिसो	११९	यावज्जकाला अविनासयन्ता	३
यथापि सब्बसत्तानं	१६१	यावता किरिया नाम	१५५
यथापि समये पत्ते	१७९	यावता परिसा आसि	१७६
यथापि सागरे उम्मी	२२९, ३०३	यावता बुद्धभणितं	३७७
यथापि सागरो नाम	२५४	याव हेट्ठा अवीचितो	२५०
यथापि सीहो मिगराजा	१६८	ये अप्पमत्ता अखिला	२३४
यथेव लोकम्हि विपस्सि आदयो	२५	ये केचि तेन समयेन	१९७
यदा अरिन्दमं राजं	२४३	ये केचि धम्मं सरणं गतासे	१८६

ये केचि बुद्धं सरणं गतासे	१८७	वातो मुद्दसीतलसाधुरूपो	४३
ये केचि लोके वन्दनेय्या	८०	वापितं रोपितं घञ्जं	१२४, १२८
ये केचि संघं सरणं गतासे	१८७	विचित्रआराममुपोक्खरञ्जो	४२
ये तत्थासुं जिनपुत्ता	१५२	विचित्तित्थेहि अलङ्कता च	४१
ये निच्चवेरा पन पाणिसङ्घा	१३२	विचित्तनानादुमसण्डमण्डिता	४३
ये पि दीवायुका नागा	७२	विचित्रनीलच्छदनेनलङ्कता	४२
यो पि पञ्जाय असमो	२४४	विचित्रनीलभमिवायतं वनं	४२
रजो विधंसति उद्धं	१५५	विचित्तनीलादिमनुञ्जावण्णा	३८
रहोगतो निसीदित्वा	११६	विवित्तपाकारं च तोरणं च	४७
राधा चेव सुराधा च	२६९	विवित्तपुष्पा गगना	१५४
रामा चेव समाला च	३६६	विवित्तमाला सुचिपल्लवेहि	३८
रामा चेव सुरामा च	२९६	विचिनन्तो तदा दक्खि	१६२, १६४, १६६-१७३
राहुमुत्तो यथा सूरियो	१७९	वित्थारिकं बाहुजञ्जं	१९३
रूपे च सद्दे च अथो रसे च	३२	विधुरो च सञ्जीवो च	३७३
रूपे सीले समाधिम्हि	७७	विनस्सन्तु रोगा मनुस्सेसु	४४२
रेवतस्स अपरेन	२५०	विपस्सिस्स अपरेन	३५४
रोगा तदा तनू होन्ति	१५४	विपुलं पभं दस्सयित्वा	३३१
रोगा तदुपसम्मन्ति	१५४	विभूसिता बालजनातिचालिनी	३९९
लक्खणे इतिहासे च	३८७	विमलो होति सूरियो	१५४
लता अनेका दुमनिस्सिता च	३८	विराजिता आसि मही समन्ता	४२
लता वा यदि वा रुक्खा	१५३	विरोचमाना फलपल्लवेहि	३८
लोकन्तरे दुक्खनिरन्तरे पि	१३१	विरोचमानो विमलो	४३१
लोभेन दोसेन च मोहतो वा	३१०	विलासया दरीसया	१५४
वणिणतो बुद्धसेट्ठेन	१२८	विसुद्धमब्भं गगनं सुरम्मं	४४
वनं च सङ्घं सुविचित्तरूपं	४६	विसुद्धसङ्घादिगणं हि पुत्ता	४२
वनं सुनीलं अभिदस्सनीयं	४४	विहङ्गमानं गरुडो व मज्जे	४२३
वन्दित्वा सिरसा पादे	२६८	विहरथ विवित्तेसु	३०
वरुणो चेव सरणो च	३३८	वीसतिवस्ससहस्सानि	३८९
वरुणो ब्रह्मदेवो च	२४७	वीसभिव्खुसहस्सानं	३८६
वरे चारुरूपे विहारे उल्लारे	३५	वेदजातं जनं दिस्वा	१३८
वलाहुको व अतिलेन	३३८	वेदयन्ति च ते सोत्तिथि	१७९
वसते तत्थ खेमपुरे	३७३	वेभारं नाम नगरं	३३१
वस्संवुट्ठस्स भगवतो	२३७	वेस्सभुस्स अपरेन	३७०
वस्ससतसहस्सानि	२१२, २६२, २६९, २८९	संगारसोतं छिन्दित्वा	१४५

संसारसोतं वरणाय	२७९	सन्निपाता तयो आसुं	१९०, २०७, २२३,
सकलं दससहस्रमिह	४१३		२३६, २४४, २५२, २६०, २६७,
सकसकमिह देवभवने	७२		२७६, २८६, २९४, ३००, ३१२,
सककच्चसद्धम्मरतेन	४		३१८, ३२९, ३३५, ३४१, ३४९,
सकुणन्ति विसोधेतुं	१८५		३५७, ३६४
सखिला च पदुमा च	३५९	सब्बं पिदहथ द्वारं	३०
सगलोकनिदानानि	१८२	सब्बं पि हित्वा पन	४
सगारोहनसोपानं	१८५	सब्बञ्जुतं गवेसन्तो	३७९
सङ्गा च पणवा चेव	७२	सब्बपापस्स अकरणं	३४९
सङ्गारानं सभावत्तं	२२९	सब्बमेतं विधिं कत्वा	५
सङ्गीतियो पवत्तेन्ति	७२	सब्बाकारेन भासन्तो	३४८
सच्चवस्सं नुरक्खन्तो	१०४	सब्बीतियो विवज्जेन्तु	१७९
सञ्छड्डितं कुलमूलं	३८३	सब्बे तत्थ समागन्त्वा	२८७
सट्ठिभिव्खुसहस्सानं	३६४	सब्बे देवा पदिस्सन्ति	१५५
सट्ठिरतनमुब्बेधो	३६६	सब्बे पि सीलसम्पन्ना	१४१
सट्ठिवस्ससहस्सानि	२४७, ३६६	सब्बेसं पन धम्मानं	२५
सट्ठिसतसहस्सानं	३४१	समं सुफस्सं सुचिभूमिभागं	३९
सतसहस्सवस्सानि	१९६	समयन्तीध सत्तानं	१८५
सतिफलकं दत्तवान	३८९	समवाये खणे काले	१९४
सत्तकायो च आकासो	२०५	समादिपित्वा बुद्धगुणं	१७८
सत्ततिभिव्खुसहस्सानं	३५७	समिद्धिनानाफलिनो वनन्ता	४४
सत्ततिवस्ससहस्सानि	३५९	समुद्दा उत्तरा चेव	३८०
सत्तसतहस्सानं	२६०	समुस्सयथ सद्धम्मं	३१
सत्ताहं पटिसल्लाना	२४४	सम्पन्नं सालिकेदारं	२३
सत्ताहं वरसमापत्तिया	२६८	सम्पन्नानानासुचि अन्नपाना	४२
सत्तुत्तमो अनधिवरो विनायको	६१	सम्पन्नविज्जाचरणस्स	२२
सदा जनानं वलिनासनस्स	४	सम्बुद्धदस्सनं गन्त्वा	३७८
सदेवकं तारयन्तो	९४	सम्बलो च सुमित्तो च	३३१
सदेवगन्धव्वमनुस्सरक्खसे	५७	सयं किर द्वारमहाकवाटा	१३२
सद्धम्मपण्डरच्छत्तं	३८९	सरणं नाम नगरं	३२५
सद्धापीति उपगन्त्वा	३६५	सरणागमने कच्चिं	१८६
सन्तारेत्वा बहुजनं	२८९	सरणो भवित्तो च	२३८
सन्तो च उपसन्तो च	३१९	सरणो सब्बकामो च	२९६
		सरा विचित्ता विविधा	३९
		सहस्सियमिह लोकमिह	१५३

सागरो असङ्ख्योभो	२५७	सुधम्मं नाम नगरं	२५४
सा च अतुलिया जिनस्स इद्धि	२१२	सुधम्मा देवपुरे रम्मे	३८४
सा च इद्धि सो च यसो	१९६	सुनन्दस्सानुचरा जनता	२२२
साटकं पर्जहि तत्थ	१२४	सुन्दरी च सुगता च	२६२
साधु धम्मरुचि राजा	८५	सुपुष्पितं पावचनं	१९४, २६२
साधू ति ते पटिस्सुत्वा	८५	सुपुष्पितग्गा कुसुमेहि	३७
सामा च चम्पानामा च	३७३	सुफुल्लनानाविधपङ्कजेहि	४०
सारिपुत्तो महापञ्जो ८१, १००, १०१	१०१	सुफुल्लपङ्के रुहसन्निसिन्ना	४०
सालो च उपसालो च	२६९	सुफुल्लपुष्पा करमाभि किण्णा	४१
सिखी व लोके तपसा जलित्वा	३६०	सुफुल्लपुष्फेहि रजं गहेत्वा	४०
सिद्धत्थस्स अपरेन	३३४	सुफुल्लितग्गा वनगुम्ब०	३८
सिरिवड्ढो च नन्दो च	३५९	सुफुल्लो सालराजा व	३२५
सीतं व्यपगतं होति	१५३	सुबुद्धवंसेनिध बुद्धवंसो	३
सीतुण्हातातपडंसवुट्ठि	३४	सुभञ्जसं योजनयोजनेसु	४३
सीलं सुखानं परमं निदानं	१८३	सुमङ्गलं नाम नगरं	३०३
सीलं किरेव कल्याणं	१८४	सुमङ्गलो च तिस्रो च	१९६
सीलकञ्चुकं दत्तवान्	३८९	सुमनस्स अपरेन	२४१
सीलगन्धसमो गन्धो	१८४	सुमनो यसधरो बुद्धो	२३९
सीवला च असोका च	२२९	सुमेधो च सुजातो च	१९९
सीवला च सुरामा च	३३१	सुरभिचन्दनचुण्णसमाकुला	१३३
मुखेन कोणागमनो गतासवो	३८१	सुरा अच्छरानं गणादीहि	४४२
मुखेन सुखिनो होन्ति	१५३	सुरिन्ददेवभवने	२२२
सुगन्धनानादुमजालकिण्णं	४१	सुवण्णवण्णाय पभाय धीरो	१४१
सुजातस्स अपरेन	३११	सुवादिका नेकदिजा मनुञ्जा	४१
सुजाता धम्मदिन्ना च	३१४	सुसज्जितं नन्दनकाननं च	३९
सुत्तन्तं विनयं चापि २०९, २२८, २९५,	२०९, २२८, २९५,	सुसज्जिता मुत्तमया व वालुका	३९
सुत्वा देवेसु सम्पत्तिं	३०२, ३४२	सुसाने सेय्यं कप्पेमि	१०५
सुदस्सनं नाम नगरं	१८२	सूलेहि विनिविज्जन्ते	१०३
सुदस्सनो देवराजा	२९४, २९६	सेले यथा पव्वतमुद्धनिट्ठितो	१७
सुदस्सनो सुदेवो च	३१२	सो अट्ठासीतिसहस्सानि	२१२
सुदेवो धम्मसेनो च	३०३	सो च कायो रतननिभो	२४७
सुदेवो धम्मसेनो च	२२९	सो च बुद्धो असमसमो २५४, २७९, ३०३	३०३
सुद्धावासेसु देवेसु च	३९४	सो च रुक्खो घनक्खन्धो	३०३
सुद्धोदतो मुनिवरं	४७	सो च सुत्वा अमितयसो	२६२
सुधञ्जं नाम नगरं	३१४	सो छेत्वा बन्धनं सब्बं	२५७

सो जिनो सकगेहम्हि	२५०	सो पि सब्वं तमं हत्त्वा	३४०
सोणा च उपसोणा च	२३८	सो बुद्धो चक्कवत्तिस्स	३७२
सोतव्वरूपं पन बुद्धवंस०	४	सो बुद्धो दससहस्सम्हि	३३४
सोतवेकल्लता नत्थि	३९४	सो बुद्धो सट्ठिरतननानं	३३१
सोत्थिको चेव रम्मो च	३६६	सो बुद्धो सट्ठिरतनो	३३७
सोपि धम्मं पकासेसि	२४२	सोभनं नाम नगरं	३१९
सोपि पत्तवान सम्बोधि	३२८	सोभन्तेवं न राजानो	१८४
सोपि बुद्धो अमितयसो	३११, ३१४	सोभितस्स अपरेन	२५७
सोपि बुद्धो असमसमो	३१४, ३२०, ३२५, ३३१	सो याचितो देववरेन	६३
सो पि बुद्धो नरासभो	३२०	हंसा कोञ्चा मयूराख्या	१९७
सो पि बुद्धो पकासेसि	२२०	हत्थियानं निम्मनित्वा	३५८
सो पि मं बुद्धो व्याकासि	२०८, २२७, २३७, २४५, २५३, २६१, २७८, २८७, २९५, ३०१, ३१३, ३१९, ३२४, ३३४, ३४२, ३५०, ३५८	हत्थियानेन निक्खन्तो	१९९
	३७९	हत्थिसद् अस्ससद्	११३
		हन्द बुद्धकरे धम्मे	१६२

५. सोधनपत्तं

पिटु	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
५	९	सरीरप्पमाण-	सरीरप्पमाण-
९	५	वण्णयिस्सामा	वण्णयिस्साम
११	१५	सन्तिद्वियो	सन्तिन्द्वियो
१६	२३	पतिट्ठात्थाय	पतिट्ठानत्थाय
२४	८	रत्तिमाभा ति	रत्तिमाभाति
३१	६	तिसं	तिस
३३	१५	परमणीय-	परमरमणीय-
३७	१४	—	B. 29
३८	२१	—	B. 30
६७	६	पच्छिमनक्कवाळ-	पच्छिमचक्कवाळ-
६७	२०	पदसन्धिकारो	पदसन्धिकरो
६९	२०	नग्गा	नागा
७९	९	चतुयोनिपरिच्छेक-	चतुयोनिपरिच्छेदक-
८५	६	सन्निपत्तिसु	सन्निपत्तिसु
८६	७	देवोव	देवोव
९४	१६	सीतापत्ति-	सोतापत्ति-
९७	१५	अञ्जोस	अञ्जोसं
९९	३	अज्जन्तो	गज्जन्तो
११२	११	दसनेय्यं	दस्सनेय्यं
११३	१८	-गोपुरट्टालकादि-	-गोपुरट्टालकादि-
११५	८	पहूतधनञ्जावा	पहूतधनधञ्जावा
१२३	२०	वाकचीरं	वाकचीरं
१२७	२	सुखर-	सुरवर-
१३९	२२	सुदस्सनामहाविहारे	सुदस्सनामहाविहारे
१५३	१३	व्हपगतं	व्यपगतं

पिट्टे	पन्तिथं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१५९	१५	दरसीया	दरीसया
१७१	२३	तत्थेव	तथेव
१८०	७	महन्थं	महन्तं
१९९	४	सत्त	सत्त
२२०	२१	बोधि	बोधि
२३३	८	सेद्धम्म-	सद्धम्म-
२५०	९	आकसेनागन्त्वा	आकासेनागन्त्वा
२५२	८	दुतियो	दुतियो
२६५	५	धम्मदेसनाय	धम्मदेसनाय
२८७	१८	व्याहृतो	व्याहृता
३०४	२०	गुणानि	गुणानि
३०६	१७	-समुज्जलविभूति	-समुज्जलविभूति
३२७	१	सासन	सासने
३२७	२१	असदिसब्राह्मणगामे	असदिसब्राह्मणगामे
३५६	१	मारसेन	मारसेनं
३७७	३	पाटिहिरं	पाटिहीरं
३७८	१३	वसावासत्थाय	वस्सावासत्थाय
३८७	१	लक्खणो	लक्खणे
४०५	३	धातितो	धातियो
४११	१४	उय्यानकीळं	उय्यानकीळं
४११	२२	अत्तिप्पकिण्णे	अभिप्पकिण्णे
४१८	१७	समाप्ति-	समापत्ति-
४१८	२३	बुद्धा	बुद्धो
४२०	२१	सिद्धथ-	सिद्धत्थ-
४२७	३	कनुकम्पं	अनुकम्पं
४२७	१२	ब्रह्म	ब्रह्मा
४२७	१६	देसेसु	देसेतु
४३०	७	माणीव	मणीव

